નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

સંયુત્તનિકાયે

સગાથાવગ્ગટીકા

ગન્થારમ્ભકથાવણ્ણના

૧. સંવણ્ણનારમ્ભે રતનત્તયવન્દના સંવણ્ણેતબ્બસ્સ ધમ્મસ્સ પભવનિસ્સયવિસુદ્ધિપટિવેદનત્થં, તં પન ધમ્મસંવણ્ણનાસુ વિઞ્ઞૂનં બહુમાનુપ્પાદનત્થં, તં સમ્મદેવ તેસં ઉગ્ગહણધારણાદિક્કમલદ્ધબ્બાય સમ્માપટિપત્તિયા સબ્બહિતસુખનિપ્ફાદનત્થન્તિ. અથ વા મઙ્ગલભાવતો, સબ્બકિરિયાસુ પુબ્બકિચ્ચભાવતો, પણ્ડિતેહિ સમાચરિતભાવતો, આયતિં પરેસં દિટ્ઠાનુગતિઆપજ્જનતો ચ સંવણ્ણનાયં રતનત્તયપણામકિરિયાતિ. અથ વા રતનત્તયપણામકરણં પૂજનીયપૂજાપુઞ્ઞવિસેસનિબ્બત્તનત્થં, તં અત્તનો યથાલદ્ધસમ્પત્તિનિમિત્તકસ્સ કમ્મસ્સ બલાનુપ્પદાનત્થં, અન્તરા ચ તસ્સ અસંકોચાપનત્થં, તદુભયં અનન્તરાયેન અટ્ઠકથાય પરિસમાપનત્થન્તિ ઇદમેવ ચ પયોજનં આચરિયેન ઇધાધિપ્પેતં. તથા હિ વક્ખતિ ‘‘ઇતિ મે પસન્નમતિનો... પે॰... તસ્સાનુભાવેના’’તિ. વત્થુત્તયપૂજા હિ નિરતિસયપુઞ્ઞક્ખેત્તસંબુદ્ધિયા અપરિમેય્યપભાવો પુઞ્ઞાતિસયોતિ બહુવિધન્તરાયેપિ લોકસન્નિવાસે અન્તરાયનિબન્ધનસકલસંકિલેસવિદ્ધંસનાય પહોતિ, ભયાદિઉપદ્દવઞ્ચ નિવારેતિ. યથાહ ‘‘પૂજારહે પૂજયતો’’તિઆદિ (ધ॰ પ॰ ૧૯૫; અપ॰ થેર ૧.૧૦.૧), તથા ‘‘યે, ભિક્ખવે, બુદ્ધે પસન્ના, અગ્ગે તે પસન્ના, અગ્ગે ખો પન પસન્નાનં અગ્ગો વિપાકો હોતી’’તિઆદિ (ઇતિવુ॰ ૯૦).

‘‘બુદ્ધોતિ કિત્તયન્તસ્સ, કાયે ભવતિ યા પીતિ;
વરમેવ હિ સા પીતિ, કસિણેનપિ જમ્બુદીપસ્સ;
ધમ્મોતિ...પે॰..., સઙ્ઘોતિ...પે॰..., જમ્બુદીપસ્સા’’તિ. (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૬);

તથા ‘‘યસ્મિં, મહાનામ, સમયે અરિયસાવકો તથાગતં અનુસ્સરતિ, નેવસ્સ તસ્મિં સમયે રાગપરિયુટ્ઠિતં ચિત્તં હોતિ, ન દોસ...પે॰... ન મોહપરિયુટ્ઠિતં ચિત્તં હોતી’’તિઆદિ (અ॰ નિ॰ ૬.૧૦; ૧૧.૧૧). ‘‘અરઞ્ઞે રુક્ખમૂલે વા... પે॰... ભયં વા છમ્ભિતત્તં વા લોમહંસો ન હેસ્સતી’’તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૨૪૯) ચ.

તત્થ યસ્સ વત્થુત્તયસ્સ વન્દનં કત્તુકામો, તસ્સ ગુણાતિસયયોગસન્દસ્સનત્થં ‘‘**કરુણાસીતલહદય**’’ન્તિઆદિના ગાથત્તયમાહ. ગુણાતિસયયોગેન હિ વન્દનારહભાવો, વન્દનારહે ચ કતા વન્દના યથાધિપ્પેતં પયોજનં સાધેતીતિ. તત્થ યસ્સા દેસનાય સંવણ્ણનં કત્તુકામો, સા ન વિનયદેસના વિય કરુણાપ્પધાના, નાપિ અભિધમ્મદેસના વિય પઞ્ઞાપ્પધાના, અથ ખો કરુણાપઞ્ઞાપ્પધાનાતિ તદુભયપ્પધાનમેવ તાવ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ થોમનં કાતું તમ્મૂલકત્તા સેસરતનાનં ‘‘**કરુણાસીતલહદય**’’ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ કિરતીતિ **કરુણા**, પરદુક્ખં વિક્ખિપતિ અપનેતીતિ અત્થો. અથ વા કિણાતીતિ **કરુણા**, પરદુક્ખે સતિ કારુણિકં હિંસતિ વિબાધતીતિ અત્થો. પરદુક્ખે સતિ સાધૂનં કમ્પનં હદયખેદં કરોતીતિ વા **કરુણા**. અથ વા કમિતિ સુખં, તં રુન્ધતીતિ **કરુણા**. એસા હિ પરદુક્ખાપનયનકામતાલક્ખણા અત્તસુખનિરપેક્ખતાય કારુણિકાનં સુખં રુન્ધતિ

વિબન્ધતીતિ અત્થો. કરુણાય સીતલં **કરુણાસીતલં**, કરુણાસીતલં હદયં અસ્સાતિ **કરુણાસીતલહદયો**, તં કરુણાસીતલહદયં.

તત્થ કિઞ્ચાપિ પરેસં હિતોપસંહારસુખાદિઅપરિહાનિચ્છનસભાવતાય, બ્યાપાદારતીનં ઉજુવિપચ્ચનીકતાય ચ સત્તસન્તાનગતસન્તાપવિચ્છેદનાકારપવત્તિયા મેત્તામુદિતાનમ્પિ ચિત્તસીતલભાવકારણતા ઉપલબ્ભતિ, તથાપિ પરદુક્ખાપનયનાકારપ્પવત્તિયા પરૂપતાપાસહનરસા અવિહિંસાભૂતા કરુણાવ વિસેસેન ભગવતો ચિત્તસ્સ ચિત્તપસ્સદ્ધિ વિય સીતિભાવનિમિત્તન્તિ વુત્તં "**કરુણાસીતલહદય**"ન્તિ. કરુણામુખેન વા મેત્તામુદિતાનમ્પિ હદયસીતલભાવકારણતા વુત્તાતિ દટ્ઠબ્બા .

અથ વા છઅસાધારણઞાણવિસેસનિબન્ધનભૂતા સાતિસયં નિરવસેસઞ્ચ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં વિય સવિસયબ્યાપિતાય મહાકરુણાભાવમુપગતા કરુણાવ ભગવતો અભિસયેન હદયસીતલભાવહેતૂતિ આહ "**કરુણાસીતલહદય**"ન્તિ.

અથ વા સતિપિ મેત્તામુદિતાનં સાતિસયે હદયસીતિભાવનિબન્ધનત્તે સકલબુદ્ધગુણવિસેસકારણતાય તાસમ્પિ કારણન્તિ કરુણાવ ભગવતો ''હદયસીતલભાવકારણ''ન્તિ વુત્તા. કરુણાનિદાના હિ સબ્બેપિ બુદ્ધગુણા, કરુણાનુભાવનિબ્બાપિયમાનસંસારદુક્ખસન્તાપસ્સ હિ ભગવતો પરદુક્ખાપનયનકામતાય અનેકાનિપિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ કપ્પાનં અકિલન્તરૂપસ્સેવ નિરવસેસબુદ્ધકરધમ્મસમ્ભરણનિયતસ્સ સમધિગતધમ્માધિપતેય્યસ્સ ચ સન્નિહિતેસુપિ સત્તસઙ્ઘાટસમુપનીતહદયૂપતાપનિમિત્તેસુ ન ઈસકમ્પિ ચિત્તસીતિભાવસ્સ અઞ્ઞથત્તમહોસીતિ. એતસ્મિઞ્ચ અત્થવિકપ્પે તીસુપિ અવત્થાસુ ભગવતો કરુણા સઙ્ગહિતાતિ દટ્ઠબ્બા.

પજાનાતીતિ **પઞ્ઞા**, યથાસભાવં પકારેહિ પટિવિજ્ઝતીતિ અત્થો. પઞ્ઞાવ ઞેય્યાવરણપ્પહાનતો પકારેહિ ધમ્મસભાવજોતનટ્ઠેન પજ્જોતોતિ **પઞ્ઞાપજ્જોતો**. સવાસનપ્પહાનતો વિસેસેન હતં સમુગ્ઘાટિતં **વિહતં**. પઞ્ઞાપજ્જોતેન વિહતં **પઞ્ઞાપજ્જોતવિહતં**. મુય્હન્તિ તેન, સયં વા મુય્હતિ, મોહનમત્તમેવ વા તન્તિ **મોહો**, અવિજ્જા. સ્વેવ વિસયસભાવપટિચ્છાદનકરણતો અન્ધકારસરિક્ખતાય તમો વિયાતિ **તમો**. પઞ્ઞાપજ્જોતવિહતો મોહતમો એતસ્સાતિ **પઞ્ઞાપજ્જોતવિહતમોહતમો**, તં પઞ્ઞાપજ્જોતવિહતમોહતમં. સબ્બેસમ્પિ હિ ખીણાસવાનં સતિપિ પઞ્ઞાપજ્જોતેન અવિજ્જન્ધકારસ્સ વિહતભાવે સદ્ધાધિમુત્તેહિ વિય દિટ્ઠિપ્પત્તાનં સાવકેહિ પચ્ચેકસમ્બુદ્ધેહિ ચ સવાસનપ્પહાનેન સમ્માસમ્બુદ્ધાનં કિલેસપ્પહાનસ્સ વિસેસો વિજ્જતીતિ સાતિસયેન અવિજ્જાપ્પહાનેન ભગવન્તં થોમેન્તો આહ "**પઞ્ઞાપજ્જોતવિહતમોહતમ**"ન્તિ.

અથ વા અન્તરેન પરોપદેસં અત્તનો સન્તાને અચ્ચન્તં અવિજ્જન્ધકારવિગમસ્સ નિબ્બત્તિતત્તા, તથા સબ્બઞ્ઞુતાય બલેસુ ચ વસીભાવસ્સ સમધિગતત્તા, પરસન્તતિયઞ્ચ ધમ્મદેસનાતિસયાનુભાવેન સમ્મદેવ તસ્સ પવત્તિતત્તા ભગવાવ વિસેસતો મોહતમવિગમેન થોમેતબ્બોતિ આહ "**પઞ્ઞાપજ્જોતવિહતમોહતમ**"ન્તિ. ઇમસ્મિઞ્ચ અત્થવિકપ્પે ''પઞ્ઞાપજ્જોતો''તિ પદેન ભગવતો પટિવેધપઞ્ઞા વિય દેસનાપઞ્ઞાપિ સામઞ્ઞનિદ્દેસેન, એકસેસનયેન વા સઙ્ગહિતાતિ દટ્ઠબ્બા.

અથ વા ભગવતો ઞાણસ્સ ઞેય્યપરિયન્તિકત્તા સકલઞેય્યધમ્મસભાવાવબોધનસમત્થેન અનાવરણઞાણસઙ્ખાતેન પઞ્ઞાપજ્જોતેન સબ્બઞેય્યધમ્મસભાવચ્છાદકસ્સ મોહન્ધકારસ્સ વિધમિતત્તા અનઞ્ઞસાધારણો ભગવતો મોહતમવિનાસોતિ કત્વા વુત્તં "**પઞ્ઞાપજ્જોતવિહતમોહતમ**"ન્તિ. એત્થ ચ

મોહતમવિધમનન્તે અધિગતત્તા અનાવરણઞાણં કારણૂપચારેન સસન્તાને મોહતમવિધમનન્તિ દટ્ઠબ્બં. અભિનીહારસમ્પત્તિયા સવાસનપ્પહાનમેવ હિ કિલેસાનં ઞેય્યાવરણપહાનન્તિ, પરસન્તાને પન મોહતમવિધમનસ્સ કારણભાવતો ફલૂપચારેન અનાવરણઞાણં ''મોહતમવિધમન''ન્તિ વુચ્ચતીતિ.

કિં પન કારણં અવિજ્જાસમુગ્ઘાતોયેવેકો પહાનસમ્પત્તિવસેન ભગવતો થોમનાનિમિત્તં ગય્હતિ, ન પન સાતિસયં નિરવસેસકિલેસપહાનન્તિ? તપ્પહાનવચનેનેવ તદેકટ્ઠતાય સકલસંકિલેસગણસમુગ્ઘાતસ્સ જોતિતભાવતો. ન હિ સો તાદિસો કિલેસો અત્થિ, યો નિરવસેસઅવિજ્જાપ્પહાનેન ન પહીયતીતિ.

અથ વા વિજ્જા વિય સકલકુસલધમ્મસમુપ્પત્તિયા નિરવસેસાકુસલધમ્મનિબ્બત્તિયા સંસારપ્પવત્તિયા ચ અવિજ્જા પધાનકારણન્તિ તબ્બિઘાતવચનેન સકલસંકિલેસગણસમુગ્ઘાતો વુત્તો એવ હોતીતિ વુત્તં ''**પઞ્ઞાપજ્જોતવિહતમોહતમ**''ન્તિ.

નરા ચ અમરા ચ **નરામરા**, સહ નરામરેહીતિ **સનરામરો**, સનરામરો ચ સો લોકો ચાતિ **સનરામરલોકો**, તસ્સ ગરૂતિ **સનરામરલોકગરુ**, તં સનરામરલોકગરું. એતેન દેવમનુસ્સાનં વિય તદવસિટ્ઠસત્તાનમ્પિ યથારહં ગુણવિસેસાવહતાય ભગવતો ઉપકારતં દસ્સેતિ. ન ચેત્થ પધાનાપ્પધાનભાવો ચોદેતબ્બો. અઞ્ઞો હિ સદ્દક્કમો, અઞ્ઞો અત્થક્કમો. એદિસેસુ હિ સમાસપદેસુ પધાનમ્પિ અપ્પધાનં વિય નિદ્દિસીયતિ યથા ''સરાજિકાય પરિસાયા''તિ (અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૮૨). કામઞ્ચેત્થ સત્તસઙ્ખારોકાસવસેન તિવિધો લોકો, ગરુભાવસ્સ પન અધિપ્પેતત્તા ગરુકરણસમત્થસ્સેવ સત્તલોકસ્સ વસેન અત્થો ગહેતબ્બો. સો હિ લોકીયન્તિ એત્થ પુઞ્ઞપાપાનિ તબ્બિપાકો ચાતિ ''લોકો''તિ વુચ્ચતિ. અમરગ્ગહણેન ચેત્થ ઉપપત્તિદેવા અધિપ્પેતા.

અથ વા સમૂહત્થો **લોક**-સદ્દો સમુદાયવસેન લોકીયતિ પઞ્ઞાપીયતીતિ. સહ નરેહીતિ **સનરા**, સનરા ચ તે અમરા ચાતિ **સનરામરા**, તેસં લોકોતિ **સનરામરલોકો**તિ પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં. અમર-સદ્દેન ચેત્થ વિસુદ્ધિદેવાપિ સઙ્ગય્હન્તિ. તે હિ મરણાભાવતો પરમત્થતો અમરા, નરામરાનંયેવ ગહણં ઉક્કટ્ઠનિદ્દેસવસેન યથા ''સત્થા દેવમનુસ્સાન''ન્તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૫૭). તથા હિ સબ્બાનત્થપરિહરણપુબ્બઙ્ગમાય નિરવસેસહિતસુખવિધાનતપ્પરાય નિરતિસયાય પયોગસમ્પત્તિયા સદેવમનુસ્સાય પજાય અચ્ચન્તમુપકારિતાય અપરિમિતનિરુપમપ્પભાવગુણવિસેસસમઙ્ગિતાય ચ સબ્બસત્તુત્તમો ભગવા અપરિમાણાસુ લોકધાતૂસુ અપરિમાણાનં સત્તાનં ઉત્તમં ગારવટ્ઠાનં. તેન વુત્તં ''**સનરામરલોકગરુ**''ન્તિ.

સોભનં ગતં ગમનં એતસ્સાતિ **સુગતો**. ભગવતો હિ વેનેય્યજનુપસઙ્કમનં એકન્તેન તેસં હિતસુખનિપ્ફાદનતો સોભનં, તથા લક્ખણાનુબ્યઞ્જનપટિમણ્ડિતરૂપકાયતાય દુતવિલમ્બિતખલિતાનુકડ્ઢનનિપ્પીળનુક્કુટિકકુટિલાકુલતાદિ-દોસરહિતમવહસિતરાજહંસવસભવારણમિગરાજગમનં કાયગમનં ઞાણગમનઞ્ચ વિપુલનિમ્મલકરુણાસતિવીરિયાદિગુણવિસેસસહિતમભિનીહારતો યાવ મહાબોધિ નિરવજ્જતાય સોભનમેવાતિ.

અથ વા સયમ્ભૂઞાણેન સકલમપિ લોકં પરિઞ્ઞાભિસમયવસેન પરિજાનન્તો ઞાણેન સમ્મા ગતો અવગતોતિ **સુગતો**, તથા લોકસમુદયં પહાનાભિસમયવસેન પજહન્તો અનુપ્પત્તિધમ્મતં આપાદેન્તો સમ્મા ગતો અતીતોતિ **સુગતો**, લોકનિરોધં નિબ્બાનં સચ્છિકિરિયાભિસમયવસેન સમ્મા ગતો અધિગતોતિ **સુગતો**, લોકનિરોધગામિનિં પટિપદં ભાવનાભિસમયવસેન સમ્મા ગતો પટિપન્નોતિ **સુગતો**. ''સોતાપત્તિમગ્ગેન યે કિલેસા

પહીના, તે કિલેસે ન પુનેતિ ન પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતીતિ સુગતો''તિઆદિના નયેન (મહાનિ॰ ૩૮) અયમત્થો વિભાવેતબ્બોતિ.

અથ વા સુન્દરં ઠાનં સમ્માસમ્બોધિં, નિબ્બાનમેવ વા ગતો અધિગતોતિ **સુગતો**. યસ્મા વા ભૂતં તચ્છં અત્થસંહિતં વેનેય્યાનં યથારહં કાલયુત્તમેવ ચ ધમ્મં ભાસતિ, તસ્મા સમ્મા ગદતિ વદતીતિ **સુગતો** દ-કારસ્સ ત-કારં કત્વા. ઇતિ સોભનગમનતાદીહિ **સુગતો**, તં સુગતં.

પુઞ્ઞપાપકેહિ ઉપપજ્જનવસેન ગન્તબ્બતો **ગતિયો**, ઉપપત્તિભવવિસેસા. તા પન નિરયાદિવસેન પઞ્ચવિધા. તા હિ સકલસ્સપિ ભવગામિકમ્મસ્સ અરિયમગ્ગાધિગમેન અવિપાકારહભાવકરણેન નિવત્તિતત્તા ભગવા પઞ્ચહિપિ ગતીહિ સુટ્ઠુ મુત્તો વિસંયુત્તોતિ આહ "**ગતિવિમુત્ત**"ન્તિ. એતેન ભગવતો કત્થચિપિ અપરિયાપન્નતં દસ્સેતિ, યતો ભગવા ''દેવાતિદેવો''તિ વુચ્ચતિ. તેનાહ –

''યેન દેવૂપપત્યસ્સ, ગન્ધબ્બો વા વિહઙ્ગમો;
યક્ખત્તં યેન ગચ્છેય્યં, મનુસ્સત્તઞ્ચ અબ્બજે;
તે મય્હં આસવા ખીણા, વિદ્ધસ્તા વિનળીકતા''તિ. (અ॰ નિ॰ ૪.૩૬);

તંતંગતિસંવત્તનકાનઞ્હિ કમ્મકિલેસાનં અગ્ગમગ્ગેન બોધિમૂલેયેવ સુપ્પહીનત્તા નત્થિ ભગવતો ગતિપરિયાપન્નતાતિ અચ્ચન્તમેવ ભગવા સબ્બભવયોનિગતિવિઞ્ઞાણટ્ઠિતિસત્તાવાસસત્તનિકાયેહિ સુપરિમુત્તો. તં ગતિવિમુત્તં. **વન્દે**તિ નમામિ, થોમેમીતિ વા અત્થો.

અથ વા **ગતિવિમુત્ત**ન્તિ અનુપાદિસેસનિબ્બાનધાતુપ્પત્તિયા ભગવન્તં થોમેતિ. એત્થ હિ દ્વીહિ આકારેહિ ભગવતો થોમના વેદિતબ્બા અત્તહિતસમ્પત્તિતો પરહિતપટિપત્તિતો ચ. તેસુ **અત્તહિતસમ્પત્તિ** અનાવરણઞાણાધિગમતો, સવાસનાનં સબ્બેસં કિલેસાનં અચ્ચન્તપહાનતો, અનુપાદિસેસનિબ્બાનપ્પત્તિતો ચ વેદિતબ્બા. **પરહિતપટિપત્તિ** લાભસક્કારાદિનિરપેક્ખચિત્તસ્સ સબ્બદુક્ખનિય્યાનિકધમ્મદેસનતો, વિરુદ્ધેસુપિ નિચ્ચં હિતજ્ઝાસયવસેન ઞાણપરિપાકકાલાગમનતો ચ. સા પનેત્થ આસયતો પયોગતો ચ દુવિધા પરહિતપટિપત્તિ, તિવિધા ચ અત્તહિતસમ્પત્તિ પકાસિતા હોતિ, કથં? ''કરુણાસીતલહદય''ન્તિ એતેન આસયતો પરહિતપટિપત્તિ, સમ્માગદનત્થેન સુગત-સદ્દેન પયોગતો પરહિતપટિપત્તિ, ''પઞ્ઞાપજ્જોતવિહતમોહતમં ગતિવિમુત્ત''ન્તિ એતેહિ ચતુસચ્ચપટિવેધત્થેન ચ સુગત-સદ્દેન તિવિધાપિ અત્તહિતસમ્પત્તિ, અવસિટ્ઠત્થેન તેન ''પઞ્ઞાપજ્જોતવિહતમોહતમ''ન્તિ એતેન ચ સબ્બાપિ અત્તહિતસમ્પત્તિ પરહિતપટિપત્તિ પકાસિતા હોતીતિ.

અથ વા તીહિ આકારેહિ ભગવતો થોમના વેદિતબ્બા – હેતુતો ફલતો ઉપકારતો ચ. તત્થ **હેતુ** મહાકરુણા, સા પઠમપદેન દસ્સિતા. **ફલં** ચતુબ્બિધં ઞાણસમ્પદા પહાનસમ્પદા આનુભાવસમ્પદા રૂપકાયસમ્પદા ચાતિ. તાસુ ઞાણપહાનસમ્પદા દુતિયપદેન સચ્ચપટિવેધત્થેન ચ સુગત-સદ્દેન પકાસિતા હોન્તિ, આનુભાવસમ્પદા પન તતિયપદેન, રૂપકાયસમ્પદા યથાવુત્તકાયગમનસોભનત્થેન સુગત-સદ્દેન લક્ખણાનુબ્યઞ્જનપારિપૂરિયા વિના તદભાવતો . **ઉપકારો** અનન્તરં અબાહિરં કરિત્વા તિવિધયાનમુખેન વિમુત્તિધમ્મદેસના. સો સમ્માગદનત્થેન સુગત-સદ્દેન પકાસિતો હોતીતિ વેદિતબ્બં.

તત્થ ''કરુણાસીતલહદય''ન્તિ એતેન સમ્માસમ્બોધિયા મૂલં દસ્સેતિ. મહાકરુણાય સઞ્ચોદિતમાનસો હિ ભગવા સંસારપઙ્કતો સત્તાનં સમુદ્ધરણત્થં કતાભિનીહારો અનુપુબ્બેન પારમિયો પૂરેત્વા અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અધિગતોતિ કરુણા સમ્માસમ્બોધિયા મૂલં. ''પઞ્ઞાપજ્જોતવિહતમોહતમ''ન્તિ એતેન સમ્માસમ્બોધિં દસ્સેતિ. અનાવરણઞાણપદટ્ઠાનઞ્હિ મગ્ગઞાણં, મગ્ગઞાણપદટ્ઠાનઞ્ચ અનાવરણઞાણં સમ્માસમ્બોધીતિ વુચ્ચતીતિ. સમ્માગમનત્થેન સુગત-સદ્દેન સમ્માસમ્બોધિયા પટિપત્તિં દસ્સેતિ લીનુદ્ધચ્ચપતિટ્ઠાનાયૂહનકામસુખલ્લિકત્તકિલમથાનુયોગ-સસ્સતુચ્છેદાભિનિવેસાદિ-અન્તદ્વયરહિતાય કરુણાપઞ્ઞાપરિગ્ગહિતાય મજ્ઝિમાય પટિપત્તિયા પકાસનતો સુગત-સદ્દસ્સ. ઇતરેહિ સમ્માસમ્બોધિયા પધાનાપ્પધાનભેદં પયોજનં દસ્સેતિ. સંસારમહોઘતો સત્તસન્તારણઞ્હેત્થ પધાનં પયોજનં, તદઞ્ઞમપ્પધાનં. તેસુ પધાનેન પરહિતપટિપત્તિં દસ્સેતિ, ઇતરેન અત્તહિતસમ્પત્તિં, તદુભયેન અત્તહિતાય પટિપન્નાદીસુ ચતૂસુ પુગ્ગલેસુ ભગવતો ચતુત્થપુગ્ગલભાવં દસ્સેતિ. તેન ચ અનુત્તરદક્ખિણેય્યભાવં, ઉત્તમવન્દનીયભાવં, અત્તનો ચ વન્દનકિરિયાય ખેત્તઙ્ગતભાવં દસ્સેતિ.

એત્થ ચ કરુણાગહણેન લોકિયેસુ મહગ્ગતભાવપ્પત્તાસાધારણગુણદીપનતો ભગવતો સબ્બલોકિયગુણસમ્પત્તિ દસ્સિતા હોતિ, પઞ્ઞાગહણેન સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણપદટ્ઠાનમગ્ગઞાણદીપનતો સબ્બલોકુત્તરગુણસમ્પત્તિ. તદુભયગ્ગહણસિદ્ધો હિ અત્થો ''સનરામરલોકગરુ''ન્તિઆદિના વિપઞ્ચીયતીતિ. કરુણાગહણેન ચ ઉપગમનં નિરુપક્કિલેસં દસ્સેતિ, પઞ્ઞાગહણેન અપગમનં. તથા કરુણાગહણેન લોકસમઞ્ઞાનુરૂપં ભગવતો પવત્તિં દસ્સેતિ લોકવોહારવિસયત્તા કરુણાય, પઞ્ઞાગહણેન સમઞ્ઞાય અનતિધાવનં. સભાવાનવબોધેન હિ ધમ્માનં સમઞ્ઞં અતિધાવિત્વા સત્તાદિપરામસનં હોતીતિ. તથા કરુણાગહણેન મહાકરુણાસમાપત્તિવિહારં દસ્સેતિ, પઞ્ઞાગહણેન તીસુ કાલેસુ અપ્પટિહતઞાણં ચતુસચ્ચઞાણં ચતુપટિસમ્ભિદાઞાણં ચતુવેસારજ્જઞાણં, કરુણાગહણેન મહાકરુણાસમાપત્તિઞાણસ્સ ગહિતત્તા સેસાધારણઞાણાનિ છ અભિઞ્ઞા અટ્ઠસુ પરિસાસુ અકમ્પનઞાણાનિ દસ બલાનિ ચુદ્દસ બુદ્ધઞાણાનિ સોળસ ઞાણચરિયા અટ્ઠારસ બુદ્ધધમ્મા ચતુચત્તાલીસ ઞાણવત્થૂનિ સત્તસત્તતિ ઞાણવત્થૂનીતિ એવમાદીનં અનેકેસં પઞ્ઞાપભેદાનં વસેન ઞાણચારં દસ્સેતિ. તથા કરુણાગહણેન ચરણસમ્પત્તિં, પઞ્ઞાગહણેન વિજ્જાસમ્પત્તિં. કરુણાગહણેન અત્તાધિપતિતા, પઞ્ઞાગહણેન ધમ્માધિપતિતા. કરુણાગહણેન લોકનાથભાવો, પઞ્ઞાગહણેન અત્તનાથભાવો. તથા કરુણાગહણેન પુબ્બકારિભાવો, પઞ્ઞાગહણેન કતઞ્ઞુતા. કરુણાગહણેન અપરન્તપતા, પઞ્ઞાગહણેન અનત્તન્તપતા. કરુણાગહણેન વા બુદ્ધકરધમ્મસિદ્ધિ, પઞ્ઞાગહણેન બુદ્ધભાવસિદ્ધિ. તથા કરુણાગહણેન પરેસં તારણં, પઞ્ઞાગહણેન સયં તારણં. તથા કરુણાગહણેન સબ્બસત્તેસુ અનુગ્ગહચિત્તતા, પઞ્ઞાગહણેન સબ્બધમ્મેસુ વિરત્તચિત્તતા દસ્સિતા હોતિ.

સબ્બેસઞ્ચ બુદ્ધગુણાનં કરુણા આદિ તન્નિદાનભાવતો, પઞ્ઞા પરિયોસાનં તતો ઉત્તરિ કરણીયાભાવતો. ઇતિ આદિપરિયોસાનદસ્સનેન સબ્બે બુદ્ધગુણા દસ્સિતા હોન્તિ. તથા કરુણાગહણેન સીલક્ખન્ધપુબ્બઙ્ગમો સમાધિક્ખન્ધો દસ્સિતો હોતિ. કરુણાનિદાનઞ્હિ સીલં તતો પાણાતિપાતાદિવિરતિપ્પવત્તિતો, સા ચ ઝાનત્તયસમ્પયોગિનીતિ. પઞ્ઞાવચનેન પઞ્ઞાક્ખન્ધો. સીલઞ્ચ સબ્બબુદ્ધગુણાનં આદિ, સમાધિ મજ્ઝે, પઞ્ઞા પરિયોસાનન્તિ એવમ્પિ આદિમજ્ઝપરિયોસાનકલ્યાણદસ્સનેન સબ્બે બુદ્ધગુણા દસ્સિતા હોન્તિ નયતો દસ્સિતત્તા. એસો એવ હિ નિરવસેસતો બુદ્ધગુણાનં દસ્સનુપાયો, યદિદં નયગ્ગહણં, અઞ્ઞથા કો નામ સમત્થો ભગવતો ગુણે અનુપદં નિરવસેસતો દસ્સેતું. તેનેવાહ –

‘‘બુદ્ધોપિ બુદ્ધસ્સ ભણેય્ય વણ્ણં,
કપ્પમ્પિ ચે અઞ્ઞમભાસમાનો;
ખીયેથ કપ્પો ચિરદીઘમન્તરે,
વણ્ણો ન ખીયેથ તથાગતસ્સા’’તિ. (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૦૪; ૩.૧૪૧; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૪૨૫; ઉદા॰ ૫૩; બુ॰ વં॰ અટ્ઠ॰ ૪.૫; ચરિયા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા, પકિણ્ણકકથા; અપ॰ ૨.૭.૨૦) –

તેનેવ ચ આયસ્મતા સારિપુત્તત્થેરેનપિ બુદ્ધગુણપરિચ્છેદનં પતિ અનુયુત્તેન ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’તિ પટિક્ખિપિત્વા ‘‘અપિ ચ મે, ભન્તે, ધમ્મન્વયો વિદિતો’’તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૧૪૬) વુત્તં.

૨. એવં સઙ્ખેપેન સકલસબ્બઞ્ઞુગુણેહિ ભગવન્તં અભિત્થવિત્વા ઇદાનિ સદ્ધમ્મં થોમેતું **‘‘બુદ્ધોપી’’**તિઆદિમાહ. તત્થ **બુદ્ધો**તિ કત્તુનિદ્દેસો. **બુદ્ધભાવન્તિ** કમ્મનિદ્દેસો. **ભાવેત્વા સચ્છિકત્વા**તિ ચ પુબ્બકાલકિરિયાનિદ્દેસો. **યન્તિ** અનિયમતો કમ્મનિદ્દેસો. **ઉપગતો**તિ અપરકાલકિરિયાનિદ્દેસો. **વન્દે**તિ કિરિયાનિદ્દેસો. **તન્તિ** નિયમનં. **ધમ્મન્તિ** વન્દનકિરિયાય કમ્મનિદ્દેસો. **ગતમલં અનુત્તરન્તિ** ચ તબ્બિસેસનં.

તત્થ બુદ્ધસદ્દસ્સ તાવ – ‘‘બુજ્ઝિતા સચ્ચાનીતિ બુદ્ધો, બોધેતા પજાયાતિ બુદ્ધો’’તિઆદિના નિદ્દેસનયેન (મહાનિ॰ ૧૯૨; ચૂળનિ॰ પારાયનત્થુતિગાથાનિદ્દેસ ૯૭) અત્થો વેદિતબ્બો. અથ વા સવાસનાય અઞ્ઞાણનિદ્દાય અચ્ચન્તવિગમતો, બુદ્ધિયા વા વિકસિતભાવતો બુદ્ધવાતિ **બુદ્ધો** જાગરણવિકસનત્થવસેન. અથ વા કસ્સચિપિ ઞેય્યધમ્મસ્સ અનવબુદ્ધસ્સ અભાવેન ઞેય્યવિસેસસ્સ કમ્મભાવેન અગ્ગહણતો કમ્મવચનિચ્છાય અભાવેન અવગમનત્થવસેનેવ કત્તુનિદ્દેસો લબ્ભતીતિ બુદ્ધવાતિ **બુદ્ધો** યથા ‘‘દિક્ખિતો ન દદાતી’’તિ. અત્થતો પન પારમિતાપરિભાવિતો સયમ્ભૂઞાણેન સહ વાસનાય વિહતવિદ્ધસ્તનિરવસેસકિલેસો મહાકરુણા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણાદિઅપરિમેય્યગુણગણાધારો ખન્ધસન્તાનો બુદ્ધો. યથાહ – ‘‘બુદ્ધોતિ યો સો ભગવા સયમ્ભૂ અનાચરિયકો પુબ્બે અનનુસ્સુતેસુ ધમ્મેસુ સામં સચ્ચાનિ અભિસમ્બુજ્ઝિ. તત્થ ચ સબ્બઞ્ઞુતં પત્તો બલેસુ ચ વસીભાવ’’ન્તિ (મહાનિ॰ ૧૯૨). **અપિ**-સદ્દો સમ્ભાવને. તેન ‘‘એવં ગુણવિસેસયુત્તો સોપિ નામ ભગવા’’તિ વક્ખમાનગુણે ધમ્મે સમ્ભાવનં દીપેતિ. **બુદ્ધભાવન્તિ** સમ્માસમ્બોધિં. **ભાવેત્વા**તિ ઉપ્પાદેત્વા વડ્ઢેત્વા ચ. **સચ્છિકત્વા**તિ પચ્ચક્ખં કત્વા. **ઉપગતો**તિ પત્તો, અધિગતોતિ અત્થો. એતસ્સ ‘‘બુદ્ધભાવ’’ન્તિ એતેન સમ્બન્ધો. **ગતમલન્તિ** વિગતમલં, નિદ્દોસન્તિ અત્થો. **વન્દે**તિ પણમામિ, થોમેમિ વા. **અનુત્તરન્તિ** ઉત્તરરહિતં, લોકુત્તરન્તિ અત્થો. **ધમ્મન્તિ** યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જમાને અપાયતો સંસારતો ચ અપતમાને ધારેતીતિ **ધમ્મો**.

અયઞ્હેત્થ સઙ્ખેપત્થો – એવં વિવિધગુણગણસમન્નાગતો બુદ્ધોપિ ભગવા યં અરિયમગ્ગસઙ્ખાતં ધમ્મં ભાવેત્વા ફલનિબ્બાનસઙ્ખાતં પન ધમ્મં સચ્છિકત્વા અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અધિગતો, તમેતં બુદ્ધાનમ્પિ બુદ્ધભાવહેતુભૂતં સબ્બદોસમલરહિતં અત્તનો ઉત્તરિતરાભાવેન અનુત્તરં પટિવેધસદ્ધમ્મં નમામીતિ. પરિયત્તિસદ્ધમ્મસ્સપિ તપ્પકાસનત્તા ઇધ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. અથ વા ‘‘અભિધમ્મનયસમુદ્દં અધિગચ્છિ, તીણિ પિટકાનિ સમ્મસી’’તિ ચ અટ્ઠકથાયં વુત્તત્તા પરિયત્તિધમ્મસ્સપિ સચ્છિકિરિયસમ્મસનપરિયાયો લબ્ભતીતિ સોપિ ઇધ વુત્તો એવાતિ દટ્ઠબ્બં.

તથા ‘‘યં ધમ્મં ભાવેત્વા સચ્છિકત્વા’’તિ ચ વુત્તત્તા બુદ્ધકરધમ્મભૂતાહિ પારમિતાહિ સહ પુબ્બભાગે અધિસીલસિક્ખાદયોપિ ઇધ ધમ્મ-સદ્દેન સઙ્ગહિતાતિ વેદિતબ્બં. તાપિ હિ મલપટિપક્ખતાય ગતમલા અનઞ્ઞસાધારણતાય અનુત્તરા ચાતિ. તથા હિ સત્તાનં સકલવટ્ટદુક્ખનિસ્સરણત્થાય કતમહાભિનીહારો

મહાકરુણાધિવાસપેસલઞ્ઞાસયો પઞ્ઞાવિસેસપરિધોતનિમ્મલાનં દાનદમસઞ્ઞમાદીનં ઉત્તમધમ્માનં સતસહસ્સાધિકાનિ કપ્પાનં ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ સક્કચ્ચં નિરન્તરં નિરવસેસાનં ભાવનાપચ્ચક્ખકરણેહિ કમ્માદીસુ અધિગતવસિભાવો અચ્છરિયાચિન્તેય્યમહાનુભાવો અધિસીલાધિચિત્તાનં પરમુક્કંસપારમિપ્પત્તો ભગવા પચ્ચયાકારે ચતુવીસતિકોટિસતસહસ્સમુખેન મહાવજિરઞાણં પેસેત્વા અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધોતિ.

એત્થ ચ ‘‘ભાવેત્વા’’તિ એતેન વિજ્જાસમ્પદાય ધમ્મં થોમેતિ, ‘‘સચ્છિકત્વા’’તિ એતેન વિમુત્તિસમ્પદાય. તથા પઠમેન ઝાનસમ્પદાય, દુતિયેન વિમોક્ખસમ્પદાય. પઠમેન વા સમાધિસમ્પદાય, દુતિયેન સમાપત્તિસમ્પદાય. અથ વા પઠમેન ખયેઞાણભાવેન, દુતિયેન અનુપ્પાદેઞાણભાવેન. પુરિમેન વા વિજ્જૂપમતાય, દુતિયેન વજિરુપમતાય. પુરિમેન વા વિરાગસમ્પત્તિયા, દુતિયેન નિરોધસમ્પત્તિયા. તથા પઠમેન નિય્યાનભાવેન, દુતિયેન નિસ્સરણભાવેન. પઠમેન વા હેતુભાવેન, દુતિયેન અસઙ્ખતભાવેન. પઠમેન વા દસ્સનભાવેન, દુતિયેન વિવેકભાવેન. પઠમેન વા અધિપતિભાવેન, દુતિયેન અમતભાવેન ધમ્મં થોમેતિ. અથ વા ‘‘યં ધમ્મં ભાવેત્વા બુદ્ધભાવં ઉપગતો’’તિ એતેન સ્વાક્ખાતતાય ધમ્મં થોમેતિ, ‘‘સચ્છિકત્વા’’તિ એતેન સન્દિટ્ઠિકતાય. તથા પુરિમેન અકાલિકતાય, પચ્છિમેન એહિપસ્સિકતાય. પુરિમેન વા ઓપનેય્યિકતાય, પચ્છિમેન પચ્ચત્તં વેદિતબ્બતાય ધમ્મં થોમેતિ. ‘‘ગતમલ’’ન્તિ ઇમિના સંકિલેસાભાવદીપનેન ધમ્મસ્સ પરિસુદ્ધતં દસ્સેતિ. ‘‘અનુત્તર’’ન્તિ એતેન અઞ્ઞસ્સ વિસિટ્ઠસ્સ અભાવદીપનેન વિપુલપરિપુણ્ણતં. પઠમેન વા પહાનસમ્પદં ધમ્મસ્સ દસ્સેતિ, દુતિયેન સભાવસમ્પદં. ભાવેતબ્બતાય વા ધમ્મસ્સ ગતમલભાવો યોજેતબ્બો. ભાવનાબલેન હિ સો દોસાનં સમુગ્ઘાતકો હોતીતિ. સચ્છિકાતબ્બભાવેન અનુત્તરભાવો યોજેતબ્બો. સચ્છિકિરિયાનિબ્બત્તિતો હિ તતુત્તરિકરણીયાભાવતો અનઞ્ઞસાધારણતાય અનુત્તરોતિ. તથા ‘‘ભાવેત્વા’’તિ એતેન સહ પુબ્બભાગસીલાદીહિ સેક્ખા સીલસમાધિપઞ્ઞાક્ખન્ધા દસ્સિતા હોન્તિ. ‘‘સચ્છિકત્વા’’તિ એતેન સહ અસઙ્ખતાય ધાતુયા અસેક્ખા સીલસમાધિપઞ્ઞાક્ખન્ધા દસ્સિતા હોન્તીતિ.

3. એવં સઙ્ખેપેનેવ સબ્બધમ્મગુણેહિ સદ્ધમ્મં અભિત્થવિત્વા ઇદાનિ અરિયસઙ્ઘં થોમેતું "**સુગતસ્સા**"તિઆદિમાહ. તત્થ **સુગતસ્સા**તિ સમ્બન્ધનિદ્દેસો . તસ્સ ‘‘પુત્તાન’’ન્તિ એતેન સમ્બન્ધો . **ઓરસાન**ન્તિ પુત્તવિસેસનં. **મારસેનમથનાન**ન્તિ ઓરસપુત્તભાવે કારણનિદ્દેસો. તેન કિલેસપહાનમેવ ભગવતો ઓરસપુત્તભાવે કારણં અનુજાનાતીતિ દસ્સેતિ. **અટ્ઠન્ન**ન્તિ ગણનપરિચ્છેદનિદ્દેસો. તેન ચ સતિપિ તેસં સત્તવિસેસભાવેન અનેકસહસ્સસઙ્ખાભાવે ઇમં ગણનપરિચ્છેદં નાતિવત્તન્તીતિ દસ્સેતિ મગ્ગટ્ઠફલટ્ઠભાવાનતિવત્તનતો. **સમૂહ**ન્તિ સમુદાયનિદ્દેસો. **અરિયસઙ્ઘ**ન્તિ ગુણવિસિટ્ઠસઙ્ઘાતભાવનિદ્દેસો. તેન અસતિપિ અરિયપુગ્ગલાનં કાયસામગ્ગિયં અરિયસઙ્ઘભાવં દસ્સેતિ દિટ્ઠિસીલસામઞ્ઞેન સંહતભાવતો.

તત્થ ઉરસિ ભવા જાતા સંબદ્ધા ચ ઓરસા. યથા હિ સત્તાનં ઓરસપુત્તા અત્તજાતતાય પિતુ સન્તકસ્સ દાયજ્જસ્સ વિસેસેન ભાગિનો હોન્તિ, એવમેતેપિ અરિયપુગ્ગલા સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ધમ્મસ્સવનન્તે અરિયાય જાતિયા જાતતાય ભગવતો સન્તકસ્સ વિમુત્તિસુખસ્સ અરિયધમ્મરતનસ્સ ચ એકન્તભાગિનોતિ ઓરસા વિય **ઓરસા**. અથ વા ભગવતો ધમ્મદેસનાનુભાવેનેવ અરિયભૂમિં ઓક્કમમાના ઓક્કન્તા ચ અરિયસાવકા ભગવતો ઉરેન વાયામજનિતાભિજાતિતાય નિપ્પરિયાયેન ઓરસા પુત્તાતિ વત્તબ્બતં અરહન્તિ. સાવકેહિ પવત્તિયમાનાપિ હિ ધમ્મદેસના ‘‘ભગવતો ધમ્મદેસના’’ઇચ્ચેવ વુચ્ચતિ તમ્મૂલિકત્તા લક્ખણાદિવિસેસાભાવતો ચ.

યદિપિ અરિયસાવકાનં અરિયમગ્ગાધિગમસમયે ભગવતો વિય તદન્તરાયકરણત્થં દેવપુત્તમારો, મારવાહિની વા ન એકન્તેન અપસાદેતિ, તેહિ પન અપસાદેતબ્બતાય કારણે વિમથિતે તેપિ વિમથિતા એવ નામ હોન્તીતિ આહ “**મારસેનમથનાન**”ન્તિ. ઇમસ્મિં પનત્થે ‘‘મારમારસેનમથનાન’’ન્તિ વત્તબ્બે **મારસેનમથનાનન્તિ** એકદેસસરૂપેકસેસો કતોતિ દટ્ઠબ્બં. અથ વા ખન્ધાભિસઙ્ખારમારાનં વિય દેવપુત્તમારસ્સપિ ગુણમારણે સહાયભાવૂપગમનતો કિલેસબલકાયો ‘‘સેના’’તિ વુચ્ચતિ. યથાહ ‘‘કામા તે પઠમા સેના’’તિઆદિ (સુ॰ નિ॰ ૪૩૮). સા ચ તેહિ દિયડ્ઢસહસ્સભેદા, અનન્તભેદા વા કિલેસવાહિની સતિધમ્મવિચયવીરિયસમથાદિગુણપહરણેહિ ઓધિસો વિમથિતા વિહતા વિદ્ધસ્તા ચાતિ **મારસેનમથના**, અરિયસાવકા. એતેન તેસં ભગવતો અનુજાતપુત્તતં દસ્સેતિ.

આરકત્તા કિલેસેહિ, અનયે ન ઇરિયનતો, અયે ચ ઇરિયનતો **અરિયા** નિરુત્તિનયેન. અથ વા સદેવકેન લોકેન સરણન્તિ અરણીયતો ઉપગન્તબ્બતો, ઉપગતાનઞ્ચ તદત્થસિદ્ધિતો **અરિયા**. અરિયાનં સઙ્ઘોતિ **અરિયસઙ્ઘો**. અરિયો ચ સો સઙ્ઘો ચાતિ વા **અરિયસઙ્ઘો**. ભગવતો અપરભાગે બુદ્ધધમ્મરતનાનમ્પિ સમધિગમો સઙ્ઘરતનાધીનોતિ અસ્સ અરિયસઙ્ઘસ્સ બહૂપકારતં દસ્સેતું ઇધેવ “**સિરસા વન્દે**”તિ વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં.

એત્થ ચ ‘‘સુગતસ્સ ઓરસાનં પુત્તાન’’ન્તિ એતેન અરિયસઙ્ઘસ્સ પભવસમ્પદં દસ્સેતિ, ‘‘મારસેનમથનાન’’ન્તિ એતેન પહાનસમ્પદં સકલસંકિલેસપહાનદીપનતો, ‘‘અટ્ઠન્નમ્પિ સમૂહ’’ન્તિ એતેન ઞાણસમ્પદં મગ્ગટ્ઠફલટ્ઠભાવદીપનતો. ‘‘અરિયસઙ્ઘ’’ન્તિ એતેન પભવસમ્પદં દસ્સેતિ સબ્બસઙ્ઘાનં અગ્ગભાવદીપનતો. અથ વા **સુગતસ્સ ઓરસાનં પુત્તાનન્તિ** અરિયસઙ્ઘસ્સ વિસુદ્ધનિસ્સયભાવદીપનં. **મારસેનમથનાનન્તિ** સમ્માઉજુઞાયસામીચિપ્પટિપન્નભાવદીપનં. **અટ્ઠન્નમ્પિ સમૂહન્તિ** આહુનેય્યાદિભાવદીપનં. **અરિયસઙ્ઘન્તિ** અનુત્તરપુઞ્ઞખેત્તભાવદીપનં. તથા ‘‘સુગતસ્સ ઓરસાનં પુત્તાન’’ન્તિ એતેન અરિયસઙ્ઘસ્સ લોકુત્તરસરણગમનસભાવં દીપેતિ. લોકુત્તરસરણગમનેન હિ તે ભગવતો ઓરસપુત્તા જાતા. ‘‘મારસેનમથનાન’’ન્તિ એતેન અભિનીહારસમ્પદાય સિદ્ધં પુબ્બભાગે સમ્માપટિપત્તિં દસ્સેતિ. કતાભિનીહારા હિ સમ્માપટિપન્ના મારં મારપરિસં વા અભિવિજિનન્તિ. ‘‘અટ્ઠન્નમ્પિ સમૂહ’’ન્તિ એતેન પટિવિદ્ધસ્તવિપક્ખે સેક્ખાસેક્ખધમ્મે દસ્સેતિ પુગ્ગલાધિટ્ઠાનેન મગ્ગફલધમ્માનં પકાસિતત્તા. ‘‘અરિયસઙ્ઘ’’ન્તિ અગ્ગદક્ખિણેય્યભાવં દસ્સેતિ. સરણગમનઞ્ચ સાવકાનં સબ્બગુણાનં આદિ, સપુબ્બભાગપટિપદા સેક્ખા સીલક્ખન્ધાદયો મજ્ઝે, અસેક્ખા સીલક્ખન્ધાદયો પરિયોસાનન્તિ આદિમજ્ઝપરિયોસાનકલ્યાણા સઙ્ખેપતો સબ્બે અરિયસઙ્ઘગુણા પકાસિતા હોન્તિ.

૪. એવં ગાથાત્તયેન સઙ્ખેપતો સકલગુણસંકિત્તનમુખેન રતનત્તયસ્સ પણામં કત્વા ઇદાનિ તં નિપચ્ચકારં યથાધિપ્પેતે પયોજને પરિણામેન્તો “**ઇતિ મે**”તિઆદિમાહ. તત્થ રતિજનનટ્ઠેન **રતનં**, બુદ્ધધમ્મસઙ્ઘા. તેસઞ્હિ ‘‘ઇતિપિ સો ભગવા’’તિઆદિના યથાભૂતગુણે આવજ્જેન્તસ્સ અમતાધિગમહેતુભૂતં અનપ્પકં પીતિપામોજ્જં ઉપ્પજ્જતિ. યથાહ –

> ‘‘યસ્મિં, મહાનામ, સમયે અરિયસાવકો તથાગતં અનુસ્સરતિ, નેવસ્સ તસ્મિં સમયે રાગપરિયુટ્ઠિતં ચિત્તં હોતિ, ન દોસપરિયુટ્ઠિતં ચિત્તં હોતિ, ન મોહપરિયુટ્ઠિતં ચિત્તં હોતિ, ઉજુગતમેવસ્સ તસ્મિં સમયે ચિત્તં હોતિ તથાગતં આરબ્ભ. ઉજુગતચિત્તો ખો પન, મહાનામ, અરિયસાવકો લભતિ અત્થવેદં, લભતિ ધમ્મવેદં, લભતિ ધમ્મૂપસંહિતં પામોજ્જં, પમુદિતસ્સ પીતિ જાયતી’’તિઆદિ (અ॰ નિ॰ ૬.૧૦; ૧૧.૧૧).

ચિત્તીકતાદિભાવો વા રતનટ્ઠો. વુત્તઞ્હેતં –

> ‘‘ચિત્તીકતં મહગ્ઘઞ્ચ, અતુલં દુલ્લભદસ્સનં;
> અનોમસત્તપરિભોગં, રતનં તેન વુચ્ચતી’’તિ. (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૩; ખુ॰ પા॰ અટ્ઠ॰ ૬.૩; સુ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૨૬; મહાનિ॰ અટ્ઠ॰ ૫૦) –

ચિત્તીકતભાવાદયો ચ અનઞ્ઞસાધારણા બુદ્ધાદીસુ એવ લબ્ભન્તીતિ.

વન્દનાવ **વન્દનામયં** યથા ‘‘દાનમયં સીલમય’’ન્તિ. વન્દના ચેત્થ કાયવાચાચિત્તેહિ તિણ્ણં રતનાનં ગુણનિન્નતા, થોમના વા. પુજ્જભવફલનિબ્બત્તનતો **પુઞ્ઞં**, અત્તનો સન્તાનં પુનાતીતિ વા. **સુવિહતન્તરાયો**તિ. સુટ્ઠુ વિહતન્તરાયો. એતેન અત્તનો પસાદસમ્પત્તિયા, રતનત્તયસ્સ ચ ખેત્તભાવસમ્પત્તિયા તં પુઞ્ઞં અત્થપ્પકાસનસ્સ ઉપઘાતકઉપદ્દવાનં વિહનને સમત્થન્તિ દસ્સેતિ. **હુત્વા**તિ પુબ્બકાલકિરિયા. તસ્સ ‘‘અત્થં પકાસયિસ્સામી’’તિ એતેન સમ્બન્ધો. **તસ્સા**તિ યં રતનત્તયવન્દનામયં પુઞ્ઞં, તસ્સ. **આનુભાવેના**તિ બલેન.

૫. એવં રતનત્તયસ્સ નિપચ્ચકારે પયોજનં દસ્સેત્વા ઇદાનિ યસ્સા ધમ્મદેસનાય અત્થં સંવણ્ણેતુકામો, તસ્સા તાવ ગુણાભિત્થવનવસેન ઉપઞ્ઞાપનત્થં **‘‘સંયુત્તવગ્ગપટિમણ્ડિતસ્સા’’**તિઆદિ વુત્તં, દેવતાસંયુત્તાદિસંયુત્તેહિ ચેવ નળવગ્ગાદિવગ્ગેહિ ચ વિભૂસિતસ્સાતિ અત્થો. તત્થ ‘‘સંયુત્ત’’ન્તિ ‘‘સંયોગો’’તિ ચ અત્થતો એકં. કેસં સંયુત્તં? સુત્તવગ્ગાનં. યથા હિ બ્યઞ્જનસમુદાયો પદં, એવં અત્થેસુ ચ કતાવધિકો પદસમુદાયો વાક્યં, વાક્યસમુદાયો સુત્તં, સુત્તસમુદાયે વગ્ગોતિ સમઞ્ઞા, તથા સુત્તવગ્ગસમુદાયે સંયુત્તસમઞ્ઞા. સંયુજ્જન્તીતિ એત્થ સુત્તવગ્ગાતિ **સંયુત્તં**. યદિપિ અવયવવિનિમુત્તો સમુદાયો નામ પરમત્થતો નત્થિ, અવયવે એવ તંતંસન્નિવેસવિસિટ્ઠે ઉપાદાય પદાદિસમઞ્ઞા વિય સુત્તવગ્ગસમઞ્ઞા સંયુત્તસમઞ્ઞા આગમસમઞ્ઞા ચ, તથાપિ પરમત્થતો અવિજ્જમાનોપિ સમુદાયો બુદ્ધિપરિકપ્પિતરૂપેન વિજ્જમાનો વિય ગય્હમાનો અવયવાનં અધિટ્ઠાનભાવેન વોહરીયતિ યથા ‘‘રુક્ખે સાખા’’તિ, તસ્મા વુત્તં **‘‘સંયુત્તવગ્ગપટિમણ્ડિતસ્સા’’**તિ.

નનુ સંયુત્તવગ્ગો એવ આગમો, તસ્સ પન કેહિ મણ્ડનન્તિ? ન ચોદેતબ્બમેતં. ભવતિ હિ અભિન્નેપિ વત્થુસ્મિં યથાધિપ્પેતવિસેસાવબોધનતો ભેદકસમુદાચારો યથા ‘‘સિલાપુત્તકસ્સ સરીર’’ન્તિ. આગમિસ્સન્તિ એત્થ, એતેન, એતસ્મા વા અત્તત્થપરત્થાદયોતિ **આગમો**, આદિકલ્યાણાદિગુણસમ્પત્તિયા ઉત્તમટ્ઠેન તંતંઅભિપત્થિતસમિદ્ધિહેતુતાય પણ્ડિતેહિ વરિતબ્બતો **વરો**, આગમો ચ સો વરો ચાતિ **આગમવરો**. આગમસમ્મતેહિ વા વરોતિ **આગમવરો**, સંયુત્તો ચ સો આગમવરો ચાતિ **સંયુત્તાગમવરો**, તસ્સ. બુદ્ધાનં અનુબુદ્ધા **બુદ્ધાનુબુદ્ધા**, બુદ્ધાનં સચ્ચપટિવેધં અનુગમ્મ પટિવિદ્ધસચ્ચા અગ્ગસાવકાદયો અરિયા. તેહિ અત્થસંવણ્ણનાગુણસંવણ્ણનાનં વસેન **સંવણ્ણિતસ્સ**.

અથ વા બુદ્ધા ચ અનુબુદ્ધા ચ **બુદ્ધાનુબુદ્ધા**તિ યોજેતબ્બં. સમ્માસમ્બુદ્ધેનેવ હિ વિનયસુત્તઅભિધમ્માનં પકિણ્ણકદેસનાદિવસેન યો પઠમં અત્થો વિભત્તો, સો એવ પચ્છા તેસં અત્થવણ્ણનાવસેન સઙ્ગીતિકારેહિ સઙ્ગહં આરોપિતોતિ. એત્થ ચ સંયુત્તાનં વગ્ગા સમૂહાતિ **સંયુત્તવગ્ગા**, સગાથાવગ્ગાદયો. તપ્પરિયાપન્નતાય સંયુત્તેસુ વગ્ગા **સંયુત્તવગ્ગા**, નળવગ્ગાદયો. સંયુત્તાવ વગ્ગા **સંયુત્તવગ્ગા**. તિવિધેપિ તે એકસેસનયેન ગહેત્વા વુત્તં **‘‘સંયુત્તવગ્ગપટિમણ્ડિતસ્સા’’**તિ.

તત્થ સગાથાવગ્ગે તાવ એકાદસ સંયુત્તાનિ અટ્ઠતિંસ વગ્ગા. નિદાનવગ્ગે નવ સંયુત્તાનિ એકૂનચત્તાલીસ વગ્ગા. ખન્ધવગ્ગે એકાદસ સંયુત્તાનિ એકૂનસટ્ઠિ વગ્ગા. સળાયતનવગ્ગે નવ સંયુત્તાનિ અટ્ઠતિંસ વગ્ગા. મહાવગ્ગે દ્વાદસ સંયુત્તાનિ અટ્ઠચત્તાલીસ વગ્ગા. ઇદમેત્થ સંયુત્તન્તરવગ્ગાનં પરિમાણં.

ञाणप्पभेदजननस्साતિ પટિચ્ચસમુપ્પાદખન્ધાયતનાદિકથાબહુલતાય ગમ્ભીરञાણચરિયાવિભાવનતો પञ्ञાવિભાગસમુપ્પાદકસ્સ. ઇધ પન ''પञ्ञાપ્પભેદજનનસ્સા''તિ સ્વાયમાગમો થોમિતો, સંવણ્ણનાસુ ચાયં આચરિયસ્સ પકતિ, યદિદં તંતંસંવણ્ણનાનં આદિતો તસ્સ તસ્સ સંવણ્ણેતબ્બસ્સ ધમ્મસ્સ વિસેસગુણકિત્તનેન થોમના. તથા હિ સુમઙ્ગલવિલાસિનીપપञ્ચસૂદનીમનોરથપૂરણીઅટ્ઠસાલિનીઆદીસુ ચ યથાક્કમં ''સદ્ધાવહગુણસ્સ, પરવાદમથનસ્સ, ધમ્મકથિકપુઙ્ગવાનં વિચિત્તપટિભાનજનનસ્સ, તસ્સ ગમ્ભીરञાણેહિ ઓગાળ્હસ્સ અભિણ્હસો નાનાનયવિચિત્તસ્સ અભિધમ્મસ્સા''તિઆદિના થોમના કતા.

૬. અત્થો કથીયતિ એતાયાતિ **અત્થકથા**, અત્થકથાવ **અટ્ઠકથા** ત્થ-કારસ્સ ટ્ઠ-કારં કત્વા યથા ''દુક્ખસ્સ પીળનટ્ઠો''તિ. **આદિતો**તિ આદિમ્હિ પઠમસઙ્ગીતિયં. છળભિञ्ञતાય પરમેન ચિત્તવસિભાવેન સમન્નાગતત્તા ઝાનાદીસુ પञ્ચવિધવસિતાસમ્ભાવતો ચ **વસિનો**, થેરા મહાકસ્સપાદયો . તેસં સતેહિ પञ્ચહિ. **યા**તિ યા અટ્ઠકથા. **સઙ્ગીતા**તિ અત્થં કથેતું યુત્તટ્ઠાને ''અયં એતસ્સ અત્થો, અયં એતસ્સ અત્થો''તિ સઙ્ગહેત્વા વુત્તા. **અનુસઙ્ગીતા ચ** યસત્થેરાદીહિ **પચ્છાપિ** દુતિયતતિયસઙ્ગીતીસુ. ઇમિના અત્તનો સંવણ્ણનાય આગમનવિસુદ્ધિં દસ્સેતિ.

૭. સીહસ્સ લાનતો ગહણતો **સીહળો**, સીહકુમારો, તબ્બંસજાતતાય તમ્બપણ્ણિદીપે ખત્તિયા, તેસં નિવાસતાય તમ્બપણ્ણિદીપસ્સ ચ સીહળભાવો વેદિતબ્બો. **આભતા**તિ જમ્બુદીપતો આનીતા. **અથા**તિ પચ્છા. અપરભાગે હિ નિકાયન્તરલદ્ધીહિ અસઙ્કરત્થં સીહળભાસાય અટ્ઠકથા ઠપિતાતિ. તેન મૂલટ્ઠકથા સબ્બસાધારણા ન હોતીતિ ઇદં અત્થપ્પકાસનં એકન્તેન કરણીયન્તિ દસ્સેતિ. તેનેવાહ ''**દીપવાસીનમત્થાયા**''તિ. એત્થ **દીપવાસીન**ન્તિ જમ્બુદીપવાસીનં, સીહળદીપવાસીનં વા અત્થાય સીહળભાસાય ઠપિતાતિ યોજના.

૮. **અપનેત્વા**તિ કञ્ચુકસદિસં સીહળભાસં અપનેત્વા. **તતો**તિ અટ્ઠકથાતો. **અહ**ન્તિ અત્તાનં નિદ્દિસતિ. **મનોરમં ભાસ**ન્તિ માગધભાસં. સા હિ સભાવનિરુત્તિભૂતા પણ્ડિતમનં રમયતિ. તેનેવાહ ''**તન્તિનયાનુચ્છવિક**''ન્તિ, પાળિગતિયા અનુલોમિકં પાળિછાયાનુવિધાયિનિન્તિ અત્થો. **વિગતદોસ**ન્તિ અસભાવનિરુત્તિભાસન્તરરહિતં.

૯. **સમયં અવિલોમેન્તો**તિ સિદ્ધન્તં અવિરોધેન્તો. એતેન અત્થદોસાભાવમાહ. અવિરુદ્ધત્તા એવ હિ થેરવાદાપિ ઇધ પકાસીયિસ્સન્તિ. **થેરવંસદીપાન**ન્તિ થિરેહિ સીલક્ખન્ધાદીહિ સમન્નાગતત્તા **થેરા**, મહાકસ્સપાદયો. તેહિ આગતા આચરિયપરમ્પરા **થેરવંસો**, તપ્પરિયાપન્ના હુત્વા આગમાધિગમસમ્પન્નત્તા પञ्ञાપજ્જોતેન તસ્સ સમુજ્જલનતો **થેરવંસદીપા**, મહાવિહારવાસિનો, તેસં. વિવિધેહિ આકારેહિ નિચ્છીયતીતિ **વિનિચ્છયો**, ગણ્ઠિટ્ઠાનેસુ ખિલમદ્દનાકારેન પવત્તા વિમતિચ્છેદની કથા. સુટ્ઠુનિપુણો સણ્હો વિનિચ્છયો એતેસન્તિ **સુનિપુણવિનિચ્છયા**. અથ વા વિનિચ્છિનોતીતિ **વિનિચ્છયો** વુત્તપ્પકારવિસયં ञાણં. સુટ્ઠુ નિપુણો છેકો વિનિચ્છયો એતેસન્તિ યોજેતબ્બં. એતેન મહાકસ્સપાદિથેરપરમ્પરાગતો, તતો એવ ચ અવિપરીતો સણ્હો સુખુમો મહાવિહારવાસીનં વિનિચ્છયો, તસ્સ પમાણભૂતતં દસ્સેતિ.

૧૦. **સુજનસ્સ ચા**તિ **ચ**-સદ્દો સમ્પિણ્ડનત્થો. તેન ''ન કેવલં જમ્બુદીપવાસીનમેવ અત્થાય , અથ ખો સાધુજનતોસનત્થઞ્ચા''તિ દસ્સેતિ. તેન ચ ''તમ્બપણ્ણિદીપવાસીનમ્પિ અત્થાયા''તિ અયમત્થો સિદ્ધો હોતિ

ઉગ્ગહણાદિસુકરતાય તેસમ્પિ બહુકારત્તા. **ચિરટ્ઠિતત્થન્તિ** ચિરટ્ઠિતિઅત્થં, ચિરકાલપ્પવત્તનાયાતિ અત્થો. ઇદઞ્હિ અત્થપ્પકાસનં અવિપરીતપદબ્યઞ્જનસુનિક્ખેપસ્સ અત્થસુનયસ્સ ચ ઉપાયભાવતો સદ્ધમ્મસ્સ ચિરટ્ઠિતિયા પવત્તતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા ''દ્વેમે, ભિક્ખવે, ધમ્મા સદ્ધમ્મસ્સ ઠિતિયા અસમ્મોસાય અનન્તરધાનાય સંવત્તન્તિ. કતમે દ્વે? સુનિક્ખિત્તઞ્ચ પદબ્યઞ્જનં અત્થો ચ સુનીતો''તિ (અ॰ નિ॰ ૨.૨૦).

૧૧-૧૨. યં અત્થવણ્ણનં કત્તુકામો, તસ્સા મહત્તં પરિહરિતું ''**સાવત્થિપભૂતીન**''ન્તિઆદિ વુત્તં. તેનેવાહ – ''**ન ઇધ ભિય્યો વિત્થારકથં કરિસ્સામિ, ન તં ઇધ વિચારયિસ્સામી**''તિ ચ. **સઙ્ગીતીનં દ્વિન્ન**ન્તિ દીઘમજ્ઝિમનિકાયાનં.

૧૩. ''ન ઇધ ભિય્યો વિત્થારકથં કરિસ્સામી''તિ સામઞ્ઞતો વુત્તસ્સ અત્થસ્સ અવસ્સયં દસ્સેતું ''**સુત્તાનં પના**''તિઆદિ વુત્તં.

૧૪. યં અટ્ઠકથં કત્તુકામો, તદેકદેસભાવેન વિસુદ્ધિમગ્ગો ગહેતબ્બોતિ કથિકાનં ઉપદેસં કરોન્તો તત્ત વિચારિતધમ્મે ઉદ્દેસવસેન દસ્સેતિ ''**સીલકથા**''તિઆદિના. તત્થ **સીલકથા**તિ ચારિત્તવારિત્તાદિવસેન સીલસ્સ વિત્થારકથા. **ધુતધમ્મા**તિ પિણ્ડપાતિકઙ્ગાદયો તેરસ કિલેસધુનનકધમ્મા. **કમ્મટ્ઠાનાનિ સબ્બાની**તિ પાળિયં આગતાનિ અટ્ઠત્તિંસ, અટ્ઠકથાયં દ્વેતિ નિરવસેસાનિ યોગકમ્મસ્સ ભાવનાય પવત્તિટ્ઠાનાનિ. **ચરિયાવિધાનસહિતો**તિ રાગચરિયાદીનં સભાગાદિવિધાનેન સહિતો. **ઝાનાનિ** ચત્તારિ રૂપાવચરજ્ઝાનાનિ, **સમાપત્તિયો** ચતસ્સો અરૂપસમાપત્તિયો. અટ્ઠપિ વા પટિલદ્ધમત્તાનિ **ઝાનાનિ**, સમાપજ્જનવસિભાવપ્પત્તિયા **સમાપત્તિયો**. **ઝાનાનિ** વા રૂપારૂપાવચરજ્ઝાનાનિ, **સમાપત્તિયો** ફલસમાપત્તિનિરોધસમાપત્તિયો.

૧૫. લોકિયલોકુત્તરભેદા છ અભિઞ્ઞાયો **સબ્બા અભિઞ્ઞાયો**. ઞાણવિભઙ્ગાદીસુ આગતનયેન એકવિધાદિના પઞ્ઞાય સઙ્કલેત્વા સમ્પિણ્ડેત્વા નિચ્છયો **પઞ્ઞાસઙ્કલનનિચ્છયો**.

૧૬. પચ્ચયધમ્માનં હેતુઆદીનં પચ્ચયુપ્પન્નધમ્માનં હેતુપચ્ચયાદિભાવો **પચ્ચયાકારો**, તસ્સ દેસના **પચ્ચયાકારદેસના**, પટિચ્ચસમુપ્પાદકથાતિ અત્થો. સા પન નિકાયન્તરલદ્ધિસઙ્કરરહિતતાય સુટ્ઠુપરિસુદ્ધા, ઘનવિનિબ્ભોગસ્સ ચ સુદુક્કરતાય નિપુણા સણ્હસુખુમા, એકત્તનયાદિસહિતા ચ તત્થ વિચારિતાતિ આહ ''**સુપરિસુદ્ધનિપુણનયા**''તિ. પટિસમ્ભિદાદીસુ આગતનયં અવિસજ્જેત્વાવ વિચારિતત્તા **અવિમુત્તતન્તિમગ્ગા**.

૧૭. ઇતિ પન સબ્બન્તિ ઇતિ-સદ્દો પરિસમાપને, **પન**-સદ્દો વચનાલઙ્કારે, એતં સબ્બન્તિ અત્થો. **ઇધા**તિ ઇમિસ્સા અટ્ઠકથાય. **ન તં વિચારયિસ્સામિ** પુનરુત્તિભાવતોતિ અધિપ્પાયો.

૧૮. ઇદાનિ તસ્સેવ અવિચારણસ્સ એકન્તકારણં નિદ્ધારેન્તો ''**મજ્ઝે વિસુદ્ધિમગ્ગો**''તિઆદિમાહ. તત્થ ''મજ્ઝે ઠત્વા''તિ એતેન મજ્ઝટ્ઠભાવદીપનેન વિસેસતો ચતુન્નં આગમાનં સાધારણટ્ઠકથા વિસુદ્ધિમગ્ગો, ન સુમઙ્ગલવિલાસિનિઆદયો વિય અસાધારણટ્ઠકથાતિ દસ્સેતિ. ''વિસેસતો''તિ ચ ઇદં વિનયાભિધમ્માનમ્પિ વિસુદ્ધિમગ્ગો યથારહં અત્થવણ્ણના હોતિ એવાતિ કત્વા વુત્તં.

૧૯. ઇચ્ચેવાતિ ઇતિ એવ. **તમ્પી**તિ વિસુદ્ધિમગ્ગમ્પિ. **એતાયા**તિ સારત્થપ્પકાસિનિયા.

એત્થ ચ ''સીહળદીપં આભતા''તિઆદિના અટ્ઠકથાકરણસ્સ નિમિત્તં દસ્સેતિ, ''દીપવાસીનમત્થાય સુજનસ્સ ચ તુટ્ઠત્થં ચિરટ્ઠિતત્થઞ્ચ ધમ્મસ્સા''તિ એતેહિ પયોજનં, ''સંયુત્તાગમવરસ્સ અત્થં પકાસયિસ્સામી''તિ એતેન

પિણ્ડત્થં, ‘‘અપનેત્વાન તતોહં સીહળભાસ’’ન્તિઆદિના ‘‘સાવત્થિપભૂતીન’’ન્તિઆદિના ‘‘સીલકથા’’તિઆદિના ચ કરણપ્પકારં. હેટ્ઠિમનિકાયેસુ વિસુદ્ધિમગ્ગે ચ વિચારિતાનં અત્થાનં અવિચારણમ્પિ હિ ઇધ કરણપ્પકારો એવાતિ.

ગન્થારમ્ભકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧. દેવતાસંયુત્તં

૧. નળવગ્ગો

૧. ઓઘતરણસુત્તવણ્ણના

વિભાગવન્તાનં સભાવવિભાવનં વિભાગદસ્સનવસેનેવ હોતીતિ પઠમં તાવ સંયુત્તવગ્ગસુત્તાદિવસેન સંયુત્તાગમસ્સ વિભાગં દસ્સેતું "**તત્થ સંયુત્તાગમો નામા**"તિઆદિમાહ. તત્થ **તત્થા**તિ યં વુત્તં – ''સંયુત્તાગમવરસ્સ અત્થં પકાસયિસ્સામી''તિ, તસ્મિં વચને. **તત્થા**તિ વા ''એતાય અટ્ઠકથાય વિજાનાથ સંયુત્તનિસ્સિતં અત્થ''ન્તિ એત્થ યં સંયુત્તગ્ગહણં કતં, તત્થ. પઞ્ચ વગ્ગા એતસ્સાતિ **પઞ્ચવગ્ગો**. અવયવેન વિગ્ગહો, સમુદાયો સમાસત્થો.

ઇદાનિ તં આદિતો પટ્ઠાય સંવણ્ણેતુકામો અત્તનો સંવણ્ણનાય તસ્સ પઠમમહાસઙ્ગીતિયં નિક્ખિત્તાનુક્કમેનેવ પવત્તભાવં દસ્સેતું, "**તસ્સ વગ્ગેસુ સગાથાવગ્ગો આદી**"તિઆદિ વુત્તં. તત્થ યથાપચ્ચયં તત્થ તત્થ દેસિતત્તા પઞ્ઞત્તત્તા ચ વિપ્પકિણ્ણાનં ધમ્મવિનયાનં સઙ્ગહેત્વા ગાયનં કથનં **સઙ્ગીતિ**, મહાવિસયત્તા પૂજનિયત્તા ચ મહતી સઙ્ગીતિ **મહાસઙ્ગીતિ**. પઠમા મહાસઙ્ગીતિ **પઠમમહાસઙ્ગીતિ**, તસ્સા પવત્તિતકાલો **પઠમમહાસઙ્ગીતિકાલો**, તસ્મિં પઠમમહાસઙ્ગીતિકાલે.

નિદદાતિ દેસનં દેસકાલાદિવસેન અવિદિતં વિદિતં કત્વા નિદસ્સેતીતિ **નિદાનં**. યો લોકે ગન્થસ્સ ઉપોગ્ઘાતોતિ વુચ્ચતિ, સ્વાયમેત્થ ''એવં મે સુત''ન્તિ-આદિકો ગન્થો વેદિતબ્બો, ન પન ''સનિદાનાહં, ભિક્ખવે, ધમ્મં દેસેમી''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૩.૧૨૬) વિય અત્તજ્ઝાસયાદિદેસનુપ્પત્તિહેતુ. તેનેવાહ – ''એવં મે સુતન્તિ-આદિકં આયસ્મતા આનન્દેન પઠમમહાસઙ્ગીતિકાલે **વુત્તં નિદાનમાદી**''તિ. કામઞ્ચેત્થ યસ્સં પઠમમહાસઙ્ગીતિયં નિક્ખિત્તાનુક્કમેન સંવણ્ણનં કત્તુકામો, સા વિત્થારતો વત્તબ્બા, સુમઙ્ગલવિલાસિનિયં પન અત્તના વિત્થારિતત્તા તત્થેવ ગહેતબ્બાતિ ઇમિસ્સા સંવણ્ણનાય મહત્તં પરિહરન્તો "**સા પનેસા**"તિઆદિમાહ.

૧. એવં બાહિરનિદાને વત્તબ્બં અતિદિસિત્વા ઇદાનિ અબ્ભન્તરનિદાનં આદિતો પટ્ઠાય સંવણ્ણેતું "**યં પનેત**"ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ યસ્મા સંવણ્ણનં કરોન્તેન સંવણ્ણેતબ્બે ધમ્મે પદવિભાગં પદત્થઞ્ચ દસ્સેત્વા તતો પરં પિણ્ડત્થાદિદસ્સનવસેન સંવણ્ણના કાતબ્બા, તસ્મા પદાનિ તાવ દસ્સેન્તો "**એવન્તિ નિપાતપદ**"ન્તિ-આદિમાહ. તત્થ **પદવિભાગો**તિ પદાનં વિસેસો, ન પદવિગ્ગહો. અથ વા પદાનિ ચ પદવિભાગો ચ **પદવિભાગો**. પદવિગ્ગહો ચ પદવિભાગો ચ **પદવિભાગો**તિ વા એકસેસવસેન પદપદવિગ્ગહા પદવિભાગસદ્દેન વુત્તાતિ વેદિતબ્બં. તત્થ પદવિગ્ગહો ''જેતસ્સ વનં જેતવન''ન્તિઆદિના સમાસપદેસુ દટ્ઠબ્બો.

અત્થતોતિ પદત્થતો. તં પન પદત્થં અત્થુદ્ધારક્કમેન પઠમં એવંસદ્દસ્સ દસ્સેન્તો "**એવંસદ્દો તાવા**"તિઆદિમાહ. **અવધારણાદી**તિ એત્થ **આદિ**-સદ્દેન ઇદમત્થપુચ્છાપરિમાણાદિઅત્થાનં સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. તથા હિ ''એવંગતાનિ પુથુસિપ્પાયતનાનિ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૬૩, ૧૬૫), એવંવિધો એવમાકારો''તિ ચ આદીસુ ઇદં-સદ્દસ્સ અત્થે એવં-સદ્દો. ગત-સદ્દો હિ પકારપરિયાયો, તથા વિધાકાર-સદ્દો ચ. તથા હિ ગતવિધઆકારસદ્દે લોકિયા પકારત્થે વદન્તિ. ''એવં સુ તે સુન્હાતા સુવિલિત્તા કપ્પિતકેસમસ્સૂ આમુત્તમાલાભરણા ઓદાતવત્થવસના પઞ્ચહિ કામગુણેહિ સમપ્પિતા સમઙ્ગીભૂતા પરિચારેન્તિ, સેય્યથાપિ ત્વં એતરહિ સાચરિયકોતિ. નો હિદં, ભો

ગોતમા''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૮૬) પુચ્છાયં, ''એવં લહુપરિવત્તં (અ॰ નિ॰ ૧.૪૮), એવમાયુપરિયન્તો''તિ (પારા॰ ૧૨) ચ આદીસુ પરિમાણે.

નનુ ચ ''એવં સુ તે સુન્હાતા સુવિલિત્તા, એવમાયુપરિયન્તો''તિ એત્થ એવં-સદ્દેન પુચ્છનાકારપરિમાણાકારાનં વુત્તત્તા આકારત્થો એવ એવં-સદ્દોતિ? ન, વિસેસસબ્ભાવતો. આકારમત્તવાચકો હિ એવં-સદ્દો, આકારત્થોતિ અધિપ્પેતો યથા ''એવં બ્યાખો''તિઆદીસુ, ન પન આકારવિસેસવાચકો. એવઞ્ચ કત્વા, ''એવં જાતેન મચ્ચેના''તિઆદીનિ (ધ॰ પ॰ ૫૩) ઉપમાદીસુ ઉદાહરણાનિ ઉપપન્નાનિ હોન્તિ. તથા હિ ''યથાપિ... પે॰... બહુ''ન્તિ (ધ॰ પ॰ ૫૩)? એત્થ પુપ્ફરાસિટ્ઠાનિયતો મનુસ્સૂપપત્તિસપ્પુરિસૂપનિસ્સય-સદ્ધમ્મસ્સવન-યોનિસોમનસિકાર-ભોગસમ્પત્તિઆદિદાનાદિપુઞ્ઞકિરિયહેતુસમુદાયતો સોભાસુગન્ધતાદિગુણયોગતો માલાગુળસદિસિયો પહૂતા પુઞ્ઞકિરિયા મરિતબ્બસભાવતાય મચ્ચેન સત્તેન કત્તબ્બાતિ જોતિતત્તા પુપ્ફરાસિમાલાગુળાવ ઉપમા, તેસં ઉપમાકારો યથા-સદ્દેન અનિયમતો વુત્તોતિ ''એવં-સદ્દો ઉપમાકારનિગમનત્થો''તિ વત્થું યુત્તં, સો પન ઉપમાકારો નિયમિયમાનો અત્થતો ઉપમાવ હોતીતિ આહ ''**ઉપમાયં આગતો**''તિ. તથા ''એવં ઇમિના આકારેન અભિક્કમિતબ્બ''ન્તિઆદિના ઉપદિસિયમાનાય સમણસારુપ્પાય આકપ્પસમ્પત્તિયા યો તત્થ ઉપદિસનાકારો, સો અત્થતો ઉપદેસો એવાતિ વુત્તં, ''**એવં તે...પે॰... ઉપદેસે**''તિ. તથા ''એવમેતં ભગવા, એવમેતં સુગતા''તિ એત્થ ચ ભગવતા યથાવુત્તમત્થં અવિપરીતતો જાનન્તેહિ કતં તત્થ સંવિજ્જમાનગુણાનં પકારેહિ હંસનં ઉદગ્ગતાકરણં સમ્પહંસનં. યો તત્થ સમ્પહંસનાકારોતિ યોજેતબ્બં.

એવમેવં પનાયન્તિ એત્થ ગરહણાકારોતિ યોજેતબ્બં, સો ચ ગરહણાકારો વસલીતિ-આદિખુંસનસદ્દસન્નિધાનતો ઇધ એવં-સદ્દેન પકાસિતોતિ વિઞ્ઞાયતિ. યથા ચેત્થ, એવં ઉપમાકારાદયોપિ ઉપમાદિવસેન વુત્તાનં પુપ્ફરાસિઆદિસદ્દાનં સન્નિધાનતોતિ દટ્ઠબ્બં. એવં, ભન્તેતિ પન ધમ્મસ્સ સાધુકં સવનમનસિકારે સન્નિયોજિતેહિ ભિક્ખૂહિ અત્તનો તત્થ ઠિતભાવસ્સ પટિજાનનવસેન વુત્તત્તા એત્થ એવં-સદ્દો ''**વચનસમ્પટિચ્છનત્થો**''તિ વુત્તો. તેન **એવં, ભન્તે**તિ સાધુ, ભન્તે, સુટ્ઠુ, ભન્તેતિ વુત્તં હોતિ. **એવઞ્ચ વદેહી**તિ યથાહં વદામિ, એવં સમણં આનન્દં વદેહીતિ યો એવં વદનાકારો ઇદાનિ વત્તબ્બો, સો એવં-સદ્દેન નિદસ્સીયતીતિ ''**નિદસ્સનત્થો**''તિ વુત્તોતિ. **એવં નો**તિ એત્થાપિ નેસં યથાવુત્તધમ્માનં અહિતદુક્ખાવહભાવે સન્નિટ્ઠાનજનનત્થં અનુમતિગહણવસેન ''સંવત્તન્તિ વા નો વા, કથં વો એત્થ હોતી''તિ પુચ્છાય કતાય ''એવં નો એત્થ હોતી''તિ વુત્તત્તા તદાકારસન્નિટ્ઠાનં એવં-સદ્દેન વિભાવિતન્તિ વિઞ્ઞાયતિ. સો પન તેસં ધમ્માનં અહિતાય દુક્ખાય સંવત્તનાકારો નિયમિયમાનો અવધારણત્થો હોતીતિ આહ – ''**એવં નો એત્થ હોતીતિઆદીસુ અવધારણે**''તિ.

નાનાનયનિપુણન્તિ એકત્તનાનત્તઅબ્યાપારએવંધમ્મતાસઙ્ખાતા, નન્દિયાવટ્ટતિપુક્ખલસીહવિક્કીળિતઅઙ્કુસદિસાલોચનસઙ્ખાતા વા આધારાદિભેદવસેન નાનાવિધા નયા **નાનાનયા**. નયા વા પાળિગતિયો તા ચ પઞ્ઞત્તિઅનુપઞ્ઞત્તિઆદિવસેન સંકિલેસભાગિયાદિલોકિયાદિતદુભયવોમિસ્સકાદિવસેન કુસલાદિવસેન ખન્ધાદિવસેન સઙ્ગહાદિવસેન સમયવિમુત્તાદિવસેન ઠપનાદિવસેન કુસલમૂલાદિવસેન તિકપ્પટ્ઠાનાદિવસેન ચ નાનપ્પકારાતિ **નાનાનયા**, તેહિ નિપુણં સણ્હં સુખુમન્તિ **નાનાનયનિપુણં**. આસયોવ **અજ્ઝાસયો**, તે ચ સસ્સતાદિભેદેન તત્થ ચ અપ્પરજક્ખતાદિભેદેન **અનેકે**, અત્તજ્ઝાસયાદયો એવ વા સમુટ્ઠાનં ઉપ્પત્તિહેતુ એતસ્સાતિ **અનેકજ્ઝાસયસમુટ્ઠાનં**

. **અત્થબ્યઞ્જનસમ્પન્ન**ન્તિ અત્થબ્યઞ્જનપરિપુણ્ણં ઉપનેતબ્બાભાવતો, સઙ્કાસનપકાસનવિવરણવિભજનઉત્તાનીકરણપઞ્ઞત્તિવસેન છહિ અત્થપદેહિ અક્ખરપદબ્યઞ્જનાકારનિરુત્તિનિદ્દેસવસેન છહિ બ્યઞ્જનપદેહિ ચ સમન્નાગતન્તિ વા અત્થો દટ્ઠબ્બો.

વિવિધપાટિહારિયન્તિ એત્થ પાટિહારિયપદસ્સ વચનત્થં (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૧; ઇતિવુ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના; ધ॰ સ॰ મૂલટી॰ ૨) ''પટિપક્ખહરણતો રાગાદિકિલેસાપનયનતો **પાટિહારિય**''ન્તિ વદન્તિ. ભગવતો પન પટિપક્ખા રાગાદયો ન સન્તિ યે હરિતબ્બા, પુથુજ્જનાનમ્પિ વિગતૂપક્કિલેસે અટ્ઠગુણસમન્નાગતે ચિત્તે હતપટિપક્ખે ઇદ્ધિવિધં પવત્તતિ, તસ્મા તત્થ પવત્તવોહારેન ચ ન સક્કા ઇધ ''**પાટિહારિય**''ન્તિ વત્તું. સચે પન મહાકારુણિકસ્સ ભગવતો વેનેય્યગતા ચ કિલેસા પટિપક્ખા, તેસં હરણતો ''**પાટિહારિય**''ન્તિ વુત્તં, એવં સતિ યુત્તમેતં. અથ વા ભગવતો ચ સાસનસ્સ ચ પટિપક્ખા તિત્થિયા, તેસં હરણતો **પાટિહારિયં**. તે હિ દિટ્ઠિહરણવસેન દિટ્ઠિપ્પકાસને અસમત્થભાવેન ચ ઇદ્ધિઆદેસનાનુસાસનીહિ હરિતા અપનીતા હોન્તીતિ. **પટી**તિ વા અયં સદ્દો ''પચ્છા''તિ એતસ્સ અત્થં બોધેતિ ''તસ્મિં પટિપવિટ્ઠમ્હિ, અઞ્ઞો આગઞ્છિ બ્રાહ્મણો''તિઆદીસુ (સુ॰ નિ॰ ૯૮૫; ચૂળનિ॰ વત્થુગાથા ૪) વિય, તસ્મા સમાહિતે ચિત્તે વિગતૂપક્કિલેસે કતકિચ્ચેન પચ્છાહરિતબ્બં પવત્તેતબ્બન્તિ પટિહારિયં, અત્તનો વા ઉપક્કિલેસેસુ ચતુત્થજ્ઝાનમગ્ગેહિ હરિતેસુ પચ્છા હરણં પટિહારિયં, ઇદ્ધિઆદેસનાનુસાસનિયો ચ વિગતૂપક્કિલેસેન કતકિચ્ચેન ચ સત્તહિતત્થં પુન પવત્તેતબ્બા, હરિતેસુ ચ અત્તનો ઉપત્તિલેસેસુ પરસત્તાનં ઉપક્કિલેસહરણાનિ હોન્તીતિ પટિહારિયાનિ ભવન્તિ, પટિહારિયમેવ **પાટિહારિયં**. પટિહારિયે વા ઇદ્ધિઆદેસનાનુસાસનિસમુદાયે ભવં એકેકં **પાટિહારિય**ન્તિ વુચ્ચતિ. પટિહારિયં વા ચતુત્થજ્ઝાનં મગ્ગો ચ પટિપક્ખહરણતો, તત્થ જાતં, તસ્મિં વા નિમિત્તભૂતે, તતો વા આગતન્તિ **પાટિહારિયં**. તસ્સ પન ઇદ્ધિઆદિભેદેન વિસયભેદેન ચ બહુવિધસ્સ ભગવતો દેસનાયં લબ્ભમાનત્તા આહ ''વિવિધપાટિહારિય''ન્તિ.

ન અઞ્ઞથાતિ ભગવતો સમ્મુખા સુતાકારતો ન અઞ્ઞથાતિ અત્થો, ન પન ભગવતો દેસિતાકારતો. અચિન્તેય્યાનુભાવા હિ ભગવતો દેસના. એવઞ્ચ કત્વા ''સબ્બપ્પકારેન કો સમત્થો વિઞ્ઞાતુ''ન્તિ ઇદં વચનં સમત્થિતં ભવતિ, ધારણબલદસ્સનઞ્ચ ન વિરુજ્ઝતિ સુતાકારઅવિરજ્ઝનસ્સ અધિપ્પેતત્તા. ન હેત્થ અત્થન્તરતાપરિહારો દ્વિન્નમ્પિ અત્થાનં એકવિસયત્તા. ઇતરથા થેરો ભગવતો દેસનાય સબ્બથા પટિગ્ગહણે સમત્થો અસમત્થો ચાતિ આપજ્જેય્યાતિ.

''યો પરો ન હોતિ, સો અત્તા''તિ એવં વુત્તાય નિયકજ્ઝત્તસઙ્ખાતાય સસન્તતિયા વત્તનતો તિવિધોપિ મે-સદ્દો કિઞ્ચાપિ એકસ્મિં એવ અત્થે દિસ્સતિ, કરણસમ્પદાનસામિનિદ્દેસવસેન પન વિજ્જમાનં ભેદં સન્ધાયાહ, ''**મે-સદ્દો તીસુ અત્થેસુ દિસ્સતી**''તિ.

કિઞ્ચાપિ ઉપસગ્ગો કિરિયં વિસેસેતિ, જોતકભાવતો પન સતિપિ તસ્મિં સુત-સદ્દો એવ તં તં અત્તં વદતીતિ અનુપસગ્ગસ્સ સુત-સદ્દસ્સ અત્થુદ્ધારે સઉપસગ્ગસ્સ ગહણં ન વિરુજ્ઝતીતિ દસ્સેન્તો ''**સઉપસગ્ગો અનુપસગ્ગો ચા**''તિઆદિમાહ. **અસ્સા**તિ સુત-સદ્દસ્સ. કમ્મભાવસાધનાનિ ઇધ સુતસદ્દે સમ્ભવન્તીતિ વુત્તં ''**ઉપધારિતન્તિ વા ઉપધારણન્તિ વા અત્થો**''તિ. **મયાતિ અત્થે સતી**તિ યદા મે-સદ્દસ્સ કત્તુવસેન કરણનિદ્દેસો, તદાતિ અત્થો. **મમાતિ અત્થે સતી**તિ યદા સમ્બન્ધવસેન સામિનિદ્દેસો, તદા.

સુત-સદ્દસન્નિધાને પયુત્તેન એવં-સદ્દેન સવનકિરિયાજોતકેન ભવિતબ્બન્તિ વુત્તં "**એવન્તિ સોતવિઞ્ઞાણાદિવિઞ્ઞાણકિચ્ચનિદસ્સન**"ન્તિ. **આદિ**-સદ્દેન સમ્પટિચ્છનાદીનં પઞ્ચદ્વારિકવિઞ્ઞાણાનં તદભિનીહટાનઞ્ચ મનોદ્વારિકવિઞ્ઞાણાનં ગહણં વેદિતબ્બં. સબ્બેસમ્પિ વાક્યાનં એવકારત્થસહિતત્તા ''સુત''ન્તિ એતસ્સ સુતમેવાતિ અયમત્થો લબ્ભતીતિ આહ "**અસ્સવનભાવપટિક્ખેપતો**"તિ. એતેન અવધારણેન નિરાસઙ્કતં દસ્સેતિ. યથા ચ સુતં સુતમેવાતિ નિયમેતબ્બં, તં સમ્મા સુતં હોતીતિ આહ "**અનૂનાનધિકાવિપરીતગ્ગહણનિદસ્સન**"ન્તિ. અથ વા સદ્દન્તરત્થાપોહનવસેન સદ્દો અત્થં વદતીતિ સુતન્તિ અસુતં ન હોતીતિ અયમેતસ્સ અત્થોતિ વુત્તં "**અસ્સવનભાવપટિક્ખેપતો**"તિ. ઇમિના દિટ્ઠાદિવિનિવત્તનં કરોતિ.

ઇદં વુત્તં હોતિ – ન ઇદં મયા દિટ્ઠં, ન સયમ્ભૂઞાણેન સચ્છિકતં, અથ ખો સુતં, તઞ્ચ ખો સમ્મદેવાતિ. તેનેવાહ "**અનૂનાનધિકાવિપરીતગ્ગહણનિદસ્સન**"ન્તિ. અવધારણત્થે વા એવં-સદ્દે અયમત્થયોજના કરીયતીતિ તદપેક્ખસ્સ સુત-સદ્દસ્સ અયમત્થો વુત્તો "**અસ્સવનભાવપટિક્ખેપતો**"તિ. તેનેવાહ "**અનૂનાનધિકાવિપરીતગ્ગહણનિદસ્સન**"ન્તિ. સવનસદ્દો ચેત્થ કમ્મત્થો વેદિતબ્બો ''સુય્યતી''તિ.

એવં સવનહેતુસવનવિસેસવસેન પદત્તયસ્સ એકેન પકારેન અત્થયોજનં દસ્સેત્વા ઇદાનિ પકારન્તરેહિ તં દસ્સેતું "**તથા એવ**"ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **તસ્સા**તિ યા સા ભગવતો સમ્મુખા ધમ્મસ્સવનાકારેન પવત્તા મનોદ્વારવિઞ્ઞાણવીથિ, તસ્સા. સા હિ નાનપ્પકારેન આરમ્મણે પવત્તેતું સમત્થા. તથા ચ વુત્તં "**સોતદ્વારાનુસારેના**"તિ. **નાનપ્પકારેના**તિ વક્ખમાનાનં અનેકવિહિતાનં બ્યઞ્જનત્થગ્ગહણાનં નાનાકારેન. એતેન ઇમિસ્સા યોજનાય આકારત્થો એવં-સદ્દો ગહિતોતિ દીપેતિ. **પવત્તિભાવપ્પકાસન**ન્તિ પવત્તિયા અત્થિતાપકાસનં. **સુતન્તિ ધમ્મપ્પકાસન**ન્તિ યસ્મિં આરમ્મણે વુત્તપ્પકારા વિઞ્ઞાણવીથિ નાનપ્પકારેન પવત્તા, તસ્સ ધમ્મત્તા વુત્તં, ન સુત-સદ્દસ્સ ધમ્મત્થત્તા. વુત્તસ્સેવત્થસ્સ પાકટીકરણં "**અયં હેત્થા**"તિઆદિ. તત્થ **વિઞ્ઞાણવીથિયા**તિ કરણત્થે કરણવચનં, **મયા**તિ કત્તુઅત્થે.

એવન્તિ નિદ્દિસિતબ્બપ્પકાસનન્તિ નિદસ્સનત્થમેવં સદ્દં ગહેત્વા વુત્તં નિદસ્સેતબ્બસ્સ નિદ્દિસિતબ્બત્તાભાવાભાવતો. તેન એવં-સદ્દેન સકલમ્પિ સુત્તં પચ્ચામટ્ઠન્તિ દસ્સેતિ. સુત-સદ્દસ્સ કિરિયાસદ્દત્તા સવનકિરિયાય ચ સાધારણવિઞ્ઞાણપ્પબન્ધપટિબદ્ધત્તા તત્થ ચ પુગ્ગલવોહારોતિ વુત્તં "**સુતન્તિ પુગ્ગલકિચ્ચપ્પકાસન**"ન્તિ. ન હિ પુગ્ગલવોહારરહિતે ધમ્મપ્પબન્ધે સવનકિરિયા લબ્ભતીતિ.

યસ્સ ચિત્તસન્તાનસ્સાતિઆદિપિ આકારત્થમેવ એવં-સદ્દં ગહેત્વા પુરિમયોજનાય અઞ્ઞથા અત્થયોજનં દસ્સેતું વુત્તં. તત્થ **આકારપઞ્ઞત્તી**તિ ઉપાદાપઞ્ઞત્તિ એવ ધમ્માનં પવત્તિઆકારુપાદાનવસેન તથા વુત્તા. **સુતન્તિ વિસયનિદ્દેસો**તિ સોતબ્બભૂતો ધમ્મો સવનકિરિયાકત્તુપુગ્ગલસ્સ સવનકિરિયાવસેન પવત્તિટ્ઠાનન્તિ કત્વા વુત્તં. ચિત્તસન્તાનવિનિમુત્તસ્સ પરમત્થતો કસ્સચિ કત્તુ અભાવેપિ સદ્દવોહારેન બુદ્ધિપરિકપ્પિતભેદવચનિચ્છાય ચિત્તસન્તાનતો અઞ્ઞં વિય તંસમઙ્ગિં કત્વા વુત્તં "**ચિત્તસન્તાનેન તંસમઙ્ગીનો**"તિ. સવનકિરિયાવિસયોપિ સોતબ્બધમ્મો સવનકિરિયાવસેન પવત્તચિત્તસન્તાનસ્સ ઇધ પરમત્થતો કત્તુભાવતો, સવનવસેન ચિત્તપ્પવત્તિયા એવ વા સવનકિરિયાભાવતો તંકિરિયાકત્તુ ચ વિસયો હોતીતિ વુત્તં "**તંસમઙ્ગીનો કત્તુવિસયે**"તિ. સુતાકારસ્સ ચ થેરસ્સ સમ્માનિચ્છિતભાવતો આહ "**ગહણસન્નિટ્ઠાન**"ન્તિ. એતેન વા અવધારણત્થં એવં-સદ્દં ગહેત્વા અયમત્થયોજના કતાતિ દટ્ઠબ્બં.

પુબ્બે સુતાનં નાનાવિહિતાનં સુત્તસઞ્ઞાતાનં અત્થબ્યઞ્જનાનં ઉપધારિતરૂપસ્સ આકારસ્સ નિદસ્સનસ્સ, અવધારણસ્સ વા પકાસનસભાવો એવં-સદ્દોતિ તદાકારાદિઉપધારણસ્સ પુગ્ગલપઞ્ઞત્તિયા ઉપાદાનભૂતધમ્મપ્પબન્ધબ્યાપારતાય વુત્તં "**એવન્તિ પુગ્ગલકિચ્ચનિદ્દેસો**"તિ. સવનકિરિયા પન પુગ્ગલવાદિનોપિ વિઞ્ઞાણનિરપેક્ખા નત્થીતિ વિસેસતો વિઞ્ઞાણબ્યાપારોતિ આહ "**સુતન્તિ વિઞ્ઞાણકિચ્ચનિદ્દેસો**"તિ. **મે**તિ સદ્દપ્પવત્તિયા એકન્તેનેવ સત્તવિસયત્તા વિઞ્ઞાણકિચ્ચસ્સ ચ તત્થેવ સમોદહિતબ્બતો "**મેતિ ઉભયકિચ્ચયુત્તપુગ્ગલનિદ્દેસો**"તિ વુત્તં. અવિજ્જમાનપઞ્ઞત્તિવિજ્જમાનપઞ્ઞત્તિસભાવા યથાક્કમં એવં-સદ્દસુત-સદ્દાનં અત્થાતિ તે તથારૂપ-પઞ્ઞત્તિ-ઉપાદાનભૂત-ધમ્મપ્પબન્ધબ્યાપારભાવેન દસ્સેન્તો આહ – "**એવન્તિ પુગ્ગલકિચ્ચનિદ્દેસો, સુતન્તિ વિઞ્ઞાણકિચ્ચનિદ્દેસો**"તિ. એત્થ ચ કરણકિરિયાકત્તુકમ્મ-વિસેસપ્પકાસનવસેન પુગ્ગલબ્યાપારવિસય-પુગ્ગલબ્યાપારનિદસ્સનવસેન ગહણાકારગાહકતબ્બિસયવિસેસનિદ્દેસવસેન કત્તુકરણબ્યાપાર-કત્તુનિદ્દેસવસેન ચ દુતિયાદયો ચતસ્સો અત્થયોજના દસ્સિતાતિ દટ્ઠબ્બં.

સબ્બસ્સપિ સદ્દાધિગમનીયસ્સ અત્થસ્સ પઞ્ઞત્તિમુખેનેવ પટિપજ્જિતબ્બત્તા સબ્બપઞ્ઞત્તીનઞ્ચ વિજ્જમાનાદિવસેન છસુ પઞ્ઞત્તિભેદેસુ અન્તોગધત્તા તેસુ ''એવ''ન્તિઆદીનં પઞ્ઞત્તીનં સરૂપં નિદ્ધારેન્તો આહ "**એવન્તિ ચ મેતિ ચા**"તિઆદિ. તત્થ એવન્તિ ચ મેતિ ચ વુચ્ચમાનસ્સ અત્થસ્સ આકારાદિનો ધમ્માનં અસલક્ખણભાવતો અવિજ્જમાનપઞ્ઞત્તિભાવોતિ આહ "**સચ્ચિકટ્ઠપરમત્થવસેન અવિજ્જમાનપઞ્ઞત્તી**"તિ. તત્થ **સચ્ચિકટ્ઠપરમત્થવસેના**તિ ભૂતત્થઉત્તમત્થવસેન. ઇદં વુત્તં હોતિ – યો માયામરીચિઆદયો વિય અભૂતત્થો, અનુસ્સવાદીહિ ગહેતબ્બો વિય અનુત્તમત્થો ચ ન હોતિ, સો રૂપસદ્દાદિસભાવો, રુપ્પનાનુભવનાદિસભાવો વા અત્થો સચ્ચિકટ્ઠો પરમત્થો ચાતિ વુચ્ચતિ, ન તથા એવં મેતિ પદાનં અત્થોતિ. એતમેવત્થં પાકટતરં કાતું "**કિઞ્હેત્થત**"ન્તિઆદિ વુત્તં. સુતન્તિ પન સદ્દાયતનં સન્ધાયાહ "**વિજ્જમાનપઞ્ઞત્તી**"તિ. તેનેવ હિ "**યઞ્હિ તં એત્થ સોતેન ઉપલદ્ધ**"ન્તિ વુત્તં. સોતદ્વારાનુસારેન ઉપલદ્ધન્તિ પન વુત્તે અત્થબ્યઞ્જનાદિ સબ્બં લબ્ભતીતિ. **તં તં ઉપાદાય વત્તબ્બતો**તિ સોતપથમાગતે ધમ્મે ઉપાદાય તેસં ઉપધારિતાકારાદિનો પચ્ચામસનવસેન એવન્તિ, સસન્તતિપરિયાપન્ને ખન્ધે ઉપાદાય મેતિ વત્તબ્બત્તાતિ અત્થો. દિટ્ઠાદિસભાવરહિતે સદ્દાયતને પવત્તમાનોપિ સુતવોહારો ''દુતિયં તતિય''ન્તિઆદિકો વિય પઠમાદીનિ દિટ્ઠમુતવિઞ્ઞાતે અપેક્ખિત્વા પવત્તોતિ આહ "**દિટ્ઠાદીનિ ઉપનિધાય વત્તબ્બતો**"તિ. અસુતં ન હોતીતિ હિ સુતન્તિ પકાસિતોયમત્થોતિ.

અત્તના પટિવિદ્ધા સુત્તસ્સ પકારવિસેસા એવન્તિ થેરેન પચ્ચામટ્ઠાતિ આહ "**અસમ્મોહં દીપેતી**"તિ. **નાનપ્પકારપટિવેધસમત્થો હોતી**તિ એતેન વક્ખમાનસ્સ સુત્તસ્સ નાનપ્પકારતં દુપ્પટિવિજ્ઝતઞ્ચ દસ્સેતિ. **સુતસ્સ અસમ્મોસં દીપેતી**તિ સુતાકારસ્સ યાથાવતો દસ્સિયમાનત્તા વુત્તં. **અસમ્મોહેના**તિ સમ્મોહાભાવેન, પઞ્ઞાય એવ વા સવનકાલસમ્ભૂતાય તદુત્તરકાલપઞ્ઞાસિદ્ધિ . એવં **અસમ્મોસેના**તિ એત્થાપિ વત્તબ્બં. બ્યઞ્જનાનં પટિવિજ્ઝિતબ્બો આકારો નાતિગમ્ભીરો યથાસુતધારણમેવ તત્થ કરણીયન્તિ સતિયા બ્યાપારો અધિકો, પઞ્ઞા તત્થ ગુણીભૂતાતિ વુત્તં "**પઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમાયા**"તિઆદિ પઞ્ઞાય પુબ્બઙ્ગમાતિ કત્વા. પુબ્બઙ્ગમતા ચેત્થ પધાનતા ''મનોપુબ્બઙ્ગમા''તિઆદીસુ વિય. પુબ્બઙ્ગમતાય વા ચક્ખુવિઞ્ઞાણાદીસુ આવજ્જનાદીનં વિય અપ્પધાનત્તે પઞ્ઞા પુબ્બઙ્ગમા એતિસ્સાતિ અયમ્પિ અત્થો યુજ્જતિ, એવં સતિ **પુબ્બઙ્ગમાયા**તિ એત્થાપિ વુત્તવિપરિયાયેન યથાસમ્ભવં અત્થો વેદિતબ્બો. **અત્થબ્યઞ્જનસમ્પન્નસ્સા**તિ અત્થબ્યઞ્જનપરિપુણ્ણસ્સ , સઙ્કાસન-પકાસન-વિવરણ-વિભજન-

ઉત્તાનીકરણપઞ્ઞત્તિવસેન છહિ અત્થપદેહિ, અક્ખરપદબ્યઞ્જનાકારનિરુત્તિનિદ્દેસવસેન છહિ બ્યઞ્જનપદેહિ ચ સમન્નાગતસ્સાતિ વા અત્થો દટ્ઠબ્બો.

યોનિસો મનસિકારં દીપેતિ એવં-સદ્દેન વુચ્ચમાનાનં આકારનિદસ્સનાવધારણત્થાનં અવિપરીતસદ્ધમ્મવિસયત્તાતિ અધિપ્પાયો. **અવિક્ખેપં દીપેતી**તિ ''ઓઘતરણસુત્તં કત્થ ભાસિત''ન્તિઆદિપુચ્છાવસેન પકરણપ્પવત્તસ્સ વક્ખમાનસ્સ સુત્તસ્સ સવનં સમાધાનમન્તરેન ન સમ્ભવતીતિ કત્વા વુત્તં. **વિક્ખિત્તચિત્તસ્સા**તિઆદિ તસ્સેવત્થસ્સ સમત્થનવસેન વુત્તં. **સબ્બસમ્પત્તિયા**તિ અત્થબ્યઞ્જનદેસક-પયોજનાદિસમ્પત્તિયા. અવિપરીતસદ્ધમ્મવિસયેહિ વિય આકારનિદસ્સનાવધારણત્થેહિ યોનિસોમનસિકારસ્સ, સદ્ધમ્મસ્સવનેન વિય ચ અવિક્ખેપસ્સ યથા યોનિસોમનસિકારેન ફલભૂતેન અત્તસમ્માપણિધિપુબ્બેકતપુઞ્ઞતાનં સિદ્ધિ વુત્તા તદવિનાભાવતો, એવં અવિક્ખેપેનેવ ફલભૂતેન કારણભૂતાનં સદ્ધમ્મસ્સવનસપ્પુરિસૂપનિસ્સયાનં સિદ્ધિ દસ્સેતબ્બા સિયા અસ્સુતવતો સપ્પુરિસૂપનિસ્સયરહિતસ્સ ચ તદભાવતો. ''ન હિ વિક્ખિત્તચિત્તો''તિઆદિના સમત્થનવચનેન પન અવિક્ખેપેન કારણભૂતેન સપ્પુરિસૂપનિસ્સયેન ચ ફલભૂતસ્સ સદ્ધમ્મસ્સવનસ્સ સિદ્ધિ દસ્સિતા. અયં પનેત્થ અધિપ્પાયો યુત્તો સિયા, સદ્ધમ્મસ્સવનસપ્પુરિસૂપનિસ્સયા ન એકન્તેન અવિક્ખેપસ્સ કારણં બાહિરઙ્ગત્તા. અવિક્ખેપો પન સપ્પુરિસૂપનિસ્સયો વિય સદ્ધમ્મસ્સવનસ્સ એકન્તકારણન્તિ, એવમ્પિ અવિક્ખેપેન સપ્પુરિસૂપનિસ્સયસિદ્ધિજોતના ન સમત્થિતાવ, નો ન સમત્થિતા વિક્ખિત્તચિત્તાનં સપ્પુરિસપયિરુપાસનાભાવસ્સ અત્થસિદ્ધિતો. એત્થ ચ પુરિમં ફલેન કારણસ્સ સિદ્ધિદસ્સનં નદીપૂરેન વિય ઉપરિ વુટ્ઠિસબ્ભાવસ્સ. દુતિયં કારણેન ફલસ્સ સિદ્ધિદસ્સનં દટ્ઠબ્બં એકન્તવસ્સિના વિય મેઘવુટ્ઠાનેન વુટ્ઠિપ્પવત્તિયા.

ભગવતો વચનસ્સ અત્થબ્યઞ્જનપભેદ-પરિચ્છેદવસેન સકલસાસનસમ્પત્તિ-ઓગાહનાકારો નિરવસેસપરહિત-પારિપૂરિકારણન્તિ વુત્તં "**એવં ભદ્દકો આકારો**"તિ. યસ્મા ન હોતીતિ સમ્બન્ધો . **પચ્છિમચક્કદ્વયસમ્પત્તિ**ન્તિ અત્તસમ્માપણિધિ-પુબ્બેકતપુઞ્ઞતા-સઙ્ખાતં ગુણદ્વયં. અપરાપરવુત્તિયા ચેત્થ ચક્કભાવો, ચરન્તિ એતેહિ સત્તા, સમ્પત્તિભવેસૂતિ વા . યે સન્ધાય વુત્તં ''ચત્તારિમાનિ, ભિક્ખવે, ચક્કાનિ, યેહિ સમન્નાગતાનં દેવમનુસ્સાનં ચતુચક્કં વત્તતી''તિઆદિ (અ॰ નિ॰ ૪.૩૧). પુરિમપચ્છિમભાવો ચેત્થ દેસનક્કમવસેન દટ્ઠબ્બો. **પચ્છિમચક્કદ્વયસિદ્ધિયા**તિ પચ્છિમચક્કદ્વયસ્સ ચ અત્થિતાય. સમ્માપણિહિતત્તો પુબ્બે ચ કતપુઞ્ઞો સુદ્ધાસયો હોતિ તદસુદ્ધિહેતૂનં કિલેસાનં દૂરીભાવતોતિ આહ "**આસયસુદ્ધિ સિદ્ધા હોતી**"તિ. તથા હિ વુત્તં – ''સમ્માપણિહિતં ચિત્તં, સેય્યસો નં તતો કરે''તિ (ધ॰ પ॰ ૪૩) ''કતપુઞ્ઞોસિ, ત્વં આનન્દ, પધાનમનુયુઞ્જ, ખિપ્પં હોહિસિ અનાસવો''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૦૭) ચ. તેનેવાહ "**આસયસુદ્ધિયા અધિગમબ્યત્તિસિદ્ધી**"તિ. **પયોગસુદ્ધિયા**તિ યોનિસોમનસિકારપુબ્બઙ્ગમસ્સ ધમ્મસ્સવનપયોગસ્સ વિસદભાવેન. તથા ચાહ "**આગમબ્યત્તિસિદ્ધી**"તિ, સબ્બસ્સ વા કાયવચીપયોગસ્સ નિદ્દોસભાવેન. પરિસુદ્ધકાયવચીપયોગો હિ વિપ્પટિસારાભાવતો અવિક્ખિત્તચિત્તો પરિયત્તિયં વિસારદો હોતીતિ.

નાનપ્પકારપટિવેધદીપકેનાતિઆદિના અત્થબ્યઞ્જનેસુ થેરસ્સ એવં-સદ્દસુત-સદ્દાનં અસમ્મોહાસમ્મોસદીપનતો ચતુપટિસમ્ભિદાવસેન અત્થયોજનં દસ્સેતિ. તત્થ **સોતબ્બભેદપટિવેધદીપકેના**તિ એતેન અયં સુત-સદ્દો એવં-સદ્દસન્નિધાનતો, વક્ખમાનાપેક્ખાય વા સામઞ્ઞેનેવ સોતબ્બધમ્મવિસેસં આમસતીતિ દીપેતિ. મનોદિટ્ઠીહિ પરિયત્તિધમ્માનં અનુપેક્ખનસુપ્પટિવેધા વિસેસતો મનસિકારપટિબદ્ધાતિ તે વુત્તનયેન યોનિસોમનસિકારદીપકેન એવં સદ્દેન યોજેત્વા, સવનધારણવચીપરિચયા પરિયત્તિધમ્માનં વિસેસેન સોતાવધાનપટિબદ્ધાતિ તે વુત્તનયેન અવિક્ખેપદીપકેન સુત-સદ્દેન યોજેત્વા દસ્સેન્તો સાસનસમ્પત્તિયા

ધમ્મસ્સવને ઉસ્સાહં જનેતિ. તત્થ **ધમ્મા**તિ પરિયત્તિધમ્મા. **મનસા અનુપેક્ખિતા**તિ ''ઇધ સીલં કથિતં, ઇધ સમાધિ, ઇધ પઞ્ઞા, એત્તકા એત્થ અનુસન્ધિયો''તિઆદિના નયેન મનસા અનુપેક્ખિતા. **દિટ્ઠિયા સુપ્પટિવિદ્ધા**તિ નિજ્ઝાનક્ખન્તિ ભૂતાય, ઞાતપરિઞ્ઞાસઙ્ખાતાય વા દિટ્ઠિયા તત્થ તત્થ વુત્તરૂપારૂપધમ્મે ''ઇતિ રૂપં, એત્તકં રૂપ''ન્તિઆદિના સુટ્ઠુ વવત્થપેત્વા પટિવિદ્ધા.

સકલેન વચનેનાતિ પુબ્બે તીહિ પદેહિ વિસું વિસું યોજિતત્તા વુત્તં. **અત્તનો અદહન્તો**તિ ''મમેદ''ન્તિ અત્તનિ અટ્ઠપેન્તો. ભુમ્મત્થે ચેતં સામિવચનં. **અસપ્પુરિસભૂમિ**ન્તિ અકતઞ્ઞુતં. ''ઇધેકચ્ચો પાપભિક્ખુ તથાગતપ્પવેદિતં ધમ્મવિનયં પરિયાપુણિત્વા અત્તનો દહતી''તિ (પારા॰ ૧૯૫) એવં વુત્તં અનરિયવોહારાવત્થં, સા એવ અનરિયવોહારાવત્થા અસદ્ધમ્મો . નનુ ચ આનન્દત્થેરસ્સ ''મમેદં વચન''ન્તિ અધિમાનસ્સ, મહાકસ્સપત્થેરાદીનઞ્ચ તદાસઙ્કાય અભાવતો અસપ્પુરિસભૂમિ-સમતિક્કમાદિવચનં નિરત્થકન્તિ? નયિદમેવં. ''એવં મે સુત''ન્તિ વદન્તેન અયમ્પિ અત્થો વિભાવિતોતિ દસ્સનતો. કેચિ પન ''દેવતાનં પરિવિતક્કાપેક્ખં તથાવચનન્તિ એદિસી ચોદના અનવકાસા''તિ વદન્તિ. તસ્મિં કિર ખણે એકચ્ચાનં દેવતાનં એવં ચેતસો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ ''ભગવા ચ પરિનિબ્બુતો, અયઞ્ચ આયસ્મા દેસનાકુસલો ઇદાનિ ધમ્મં દેસેતિ, સક્યકુલપ્પસુતો તથાગતસ્સ ભાતા ચૂળપિતુપુત્તો. કિં નુ ખો સયં સચ્છિકતં ધમ્મં દેસેતિ? ઉદાહુ ભગવતો એવ વચનં યથાસુત''ન્તિ, એવં તદાસઙ્કિતપ્પકારતો અસપ્પુરિસભૂમિસમોક્કમાદિતો અતિક્કમાદિ વિભાવિતન્તિ. **અપ્પેતી**તિ નિદસ્સેતિ. દિટ્ઠધમ્મિક-સમ્પરાયિક-પરમત્થેસુ યથારહં સત્તે નેતીતિ નેત્તિ, ધમ્મો એવ નેત્તિ **ધમ્મનેત્તિ**.

દળ્હતરનિવિટ્ઠા વિચિકિચ્છા **કઙ્ખા**, નાતિસંસપ્પના મતિભેદમત્તા **વિમતિ**. **અસ્સદ્ધિયં વિનાસેતી**તિ ભગવતા ભાસિતત્તા સમ્મુખાવસ્સ પટિગ્ગહિતત્તા ખલિતદુરુત્તાદિગ્ગહણદોસાભાવતો ચ. એત્થ ચ પઠમાદયો તિસ્સો અત્થયોજના આકારાદિઅત્થેસુ અગ્ગહિતવિસેસમેવ એવં-સદ્દં ગહેત્વા દસ્સિતા, તતો પરા ચતસ્સો આકારત્થમેવ એવં-સદ્દં ગહેત્વા વિભાવિતા. પચ્છિમા પન તિસ્સો યથાક્કમં આકારત્થં નિદસ્સનત્થં અવધારણત્થઞ્ચ એવં-સદ્દં ગહેત્વા યોજિતાતિ દટ્ઠબ્બં.

એક-સદ્દો અઞ્ઞસેટ્ઠઅસહાયસઙ્ખ્યાદીસુ દિસ્સતિ. તથા હેસ ''સસ્સતો અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞન્તિ ઇત્થેકે અભિવદન્તી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૭) અઞ્ઞત્થે દિસ્સતિ. ''ચેતસો એકોદિભાવ''ન્તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૨૮; પારા॰ ૧૧) સેટ્ઠે, ''એકો વૂપકટ્ઠો''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૪૦૫) અસહાયે, ''એકોવ ખો, ભિક્ખવે, ખણો ચ સમયો ચ બ્રહ્મચરિયવાસાયા''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૮.૨૯) સઙ્ખ્યાયં. ઇધાપિ સઙ્ખ્યાયન્તિ દસ્સેન્તો આહ ''**એકન્તિ ગણનપરિચ્છેદનિદ્દેસો**''તિ. **કાલઞ્ચ સમયઞ્ચા**તિ યુત્તકાલઞ્ચ પચ્ચયસામગ્ગિઞ્ચ. **ખણો**તિ ઓકાસો. તથાગતુપ્પાદાદિકો હિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ ઓકાસો તપ્પચ્ચયસ્સ પટિલાભહેતુત્તા. ખણો એવ ચ સમયો, યો ખણોતિ ચ સમયોતિ ચ વુચ્ચતિ, સો એકો એવાતિ હિ અત્થો. **મહાસમયો**તિ મહાસમૂહો. **સમયોપિ ખો**તિ સિક્ખાપદપૂરણસ્સ હેતુપિ. **સમયપ્પવાદકે**તિ દિટ્ઠિપ્પવાદકે. તત્થ હિ નિસિન્ના તિત્થિયા અત્તનો અત્તનો સમયં પવદન્તિ. **અત્થાભિસમયા**તિ હિતપટિલાભા. અભિસમેતબ્બોતિ અભિસમયો, અભિસમયો અત્થો **અભિસમયત્થો**તિ પીળનાદીનિ અભિસમેતબ્બભાવેન એકીભાવં ઉપનેત્વા વુત્તાનિ. અભિસમયસ્સ વા પટિવેધસ્સ વિસયભૂતો અત્થો **અભિસમયત્થો**તિ તાનેવ તથા એકત્તેન વુત્તાનિ. તત્થ **પીળનં** દુક્ખસચ્ચસ્સ તંસમઙ્ગિનો હિંસનં અવિપ્ફારિકતાકરણં, **સન્તાપો** દુક્ખદુક્ખતાદિવસેન સન્તાપનં પરિદહનં.

તત્થ સહકારિકારણં સન્નિજ્ઝં સમેતિ સમવેતીતિ **સમયો**, સમવાયો. સમેતિ સમાગચ્છતિ એત્થ મગ્ગબ્રહ્મચરિયં તદાધારપુગ્ગલેહીતિ **સમયો**, ખણો. સમેતિ એત્થ, એતેન વા સંગચ્છતિ સત્તો, સભાવધમ્મો વા સહજાતાદીહિ, ઉપ્પાદાદીહિ વાતિ **સમયો**, કાલો. ધમ્મપ્પવત્તિમત્તતાય અત્થતો અભૂતોપિ હિ કાલો ધમ્મપ્પવત્તિયા અધિકરણં કરણં વિય ચ પરિકપ્પનામત્તસિદ્ધેન રૂપેન વોહરીયતીતિ. સમં, સહ વા અવયવાનં અયનં પવત્તિ અવટ્ઠાનન્તિ **સમયો**, સમૂહો યથા ''સમુદાયો''તિ. અવયવસહાવટ્ઠાનમેવ હિ સમૂહોતિ. અવસેસપચ્ચયાનં સમાગમે એતિ ફલં એતસ્મા ઉપ્પજ્જતિ પવત્તતિ ચાતિ **સમયો**, હેતુ યથા ''સમુદયો''તિ. સમેતિ સંયોજનભાવતો સમ્બન્ધો એતિ અત્તનો વિસયે પવત્તતિ, દળ્હગ્ગહણભાવતો વા સંયુત્તા અયન્તિ પવત્તન્તિ સત્તા યથાભિનિવેસં એતેનાતિ **સમયો**, દિટ્ઠિ. દિટ્ઠિસંયોજનેન હિ સત્તા અતિવિય બજ્ઝન્તીતિ. સમિતિ સંગતિ સમોધાનન્તિ **સમયો**, પટિલાભો. સમસ્સ નિરોધસ્સ યાનં, સમ્મા વા યાનં અપગમો અપવત્તિ **સમયો**, પહાનં. અભિમુખં ઞાણેન સમ્મા એતબ્બો અધિગન્તબ્બોતિ **અભિસમયો**, ધમ્માનં અવિપરીતો સભાવો. અભિમુખભાવેન સમ્મા એતિ ગચ્છતિ બુજ્ઝતીતિ **અભિસમયો**, ધમ્માનં અવિપરીતસભાવાવબોધો . એવં તસ્મિં તસ્મિં અત્થે સમયસદ્દપ્પવત્તિ વેદિતબ્બા. સમયસદ્દસ્સ અત્થુદ્ધારે અભિસમયસદ્દસ્સ ઉદાહરણં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. **અસ્સા**તિ સમયસદ્દસ્સ. **કાલો અત્થો** સમવાયાદીનં અત્થાનં ઇધ અસમ્ભવતો દેસદેસકપરિસાનં વિય સુત્તસ્સ નિદાનભાવેન કાલસ્સ અપદિસિતબ્બતો ચ.

કસ્મા પનેત્થ અનિયમિતવસેનેવ કાલો નિદ્દિટ્ઠો? ન ઉતુસંવચ્છરાદિવસેન નિયમિતોતિ આહ ''**તત્થ કિઞ્ચાપી**''તિઆદિ. ઉતુસંવચ્છરાદિવસેન નિયમં અકત્વા સમયસદ્દસ્સ વચને અયમ્પિ ગુણો લદ્ધો હોતીતિ દસ્સેન્તો ''**યે વા ઇમે**''તિઆદિમાહ. સામઞ્ઞજોતના હિ વિસેસે અવતિટ્ઠતીતિ. તત્થ **દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારસમયો** દેવસિકં ઝાનફલસમાપત્તીહિ વીતિનામનકાલો, વિસેસતો સત્તસત્તાહાનિ. **સુપ્પકાસા**તિ દસસહસ્સિલોકધાતુપકમ્પન-ઓભાસપાતુભાવાદીહિ પાકટા. યથાવુત્તપ્પભેદેસુ એવ સમયેસુ એકદેસં પકારન્તરેહિ સઙ્ગહેત્વા દસ્સેતું ''**યો ચાય**''ન્તિઆદિમાહ. તથા હિ ઞાણકિચ્ચસમયો, અત્તહિતપટિપત્તિસમયો ચ અભિસમ્બોધિસમયો, અરિયતુણ્હીભાવસમયો, દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારસમયો, કરુણાકિચ્ચપરહિતપટિપત્તિધમ્મીકથાસમયા, દેસનાસમયો એવ.

કરણવચનેન નિદ્દેસો કતોતિ સમ્બન્ધો. **તત્થા**તિ અભિધમ્મતદઞ્ઞસુત્તપદવિનયેસુ. **તથા**તિ ભુમ્મકરણેહિ. **અધિકરણત્થો** આધારત્થો. ભાવો નામ કિરિયા, તાય કિરિયન્તરલક્ખણં **ભાવેનભાવલક્ખણં**. તત્થ યથા કાલો સભાવધમ્મપરિચ્છિન્નો સયં પરમત્થતો અવિજ્જમાનોપિ આધારભાવેન પઞ્ઞાતો તઙ્ખણપ્પવત્તાનં તતો પુબ્બે પરતો ચ અભાવતો ''પુબ્બણ્હે જાતો, સાયન્હે ગચ્છતી''તિ ચ આદીસુ, સમૂહો ચ અવયવવિનિમુત્તો વિસું અવિજ્જમાનોપિ કપ્પનામત્તસિદ્ધો અવયવાનં આધારભાવેન પઞ્ઞાપીયતિ યથા ''રુક્ખે સાખા, યવરાસિયં સમ્ભૂતો''તિઆદીસુ, એવં ઇધાપીતિ દસ્સેન્તો આહ ''**અધિકરણઞ્હિ...પે॰... ધમ્માન**''ન્તિ. યસ્મિં કાલે, ધમ્મપુઞ્જે વા કામાવચરં કુસલં ચિત્તં ઉપ્પન્નં હોતિ, તસ્મિં એવ કાલે ધમ્મપુઞ્જે ચ ફસ્સાદયોપિ હોન્તીતિ અયં હિ તત્થ અત્થો. યથા ચ ''ગાવીસુ દુય્હમાનાસુ ગતો, દુદ્ધાસુ આગતો''તિ દોહનકિરિયાય ગમનકિરિયા લક્ખીયતિ, એવં ઇધાપિ યસ્મિં સમયે, તસ્મિં સમયેતિ ચ વુત્તે ''સતી''તિ અયમત્થો વિઞ્ઞાયમાનો એવ હોતિ પદત્થસ્સ સત્તાવિરહાભાવતોતિ સમયસ્સ સત્તાકિરિયાય ચિત્તસ્સ ઉપ્પાદકિરિયા ફસ્સાદિભવનકિરિયા ચ લક્ખીયતિ. **યસ્મિં સમયે**તિ યસ્મિં નવમે ખણે, યસ્મિં યોનિસોમનસિકારાદિહેતુમ્હિ, પચ્ચયસમવાયે વા સતિ કામાવચરં કુસલં ચિત્તં

ઉપ્પન્નં હોતિ, તસ્મિંયેવ ખણે, હેતુમ્હિ, પચ્ચયસમવાયે વા ફસ્સાદયોપિ હોન્તીતિ ઉભયત્થ સમયસદ્દે ભુમ્મનિદ્દેસો કતો લક્ખણભૂતભાવયુત્તોતિ દસ્સેન્તો આહ "**ખણ…પે॰… લક્ખીયતી**"તિ.

હેતુઅત્થો કરણત્થો ચ સમ્ભવતિ ''અન્નેન વસતિ, વિજ્જાય વસતિ, ફરસુના છિન્દતિ, કુદાલેન ખણતી''તિઆદીસુ વિય. વીતિક્કમઞ્હિ સુત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં સન્નિપાતાપેત્વા ઓતિણ્ણવત્થુકં પુગ્ગલં પટિપુચ્છિત્વા વિગરહિત્વા ચ તં તં વત્થુઓતિણ્ણકાલં અનતિક્કમિત્વા તેનેવ કાલેન સિક્ખાપદાનિ પઞ્ઞપેન્તો ભગવા વિહરતિ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિહેતુઞ્ચ અપેક્ખમાનો તતિયપારાજિકાદીસુ વિય.

અચ્ચન્તમેવ આરમ્ભતો પટ્ઠાય યાવ દેસનાનિટ્ઠાનં. પરહિતપટિપત્તિસઙ્ખાતેન **કરુણાવિહારેન**. **તદત્થજોતનત્થન્તિ** અચ્ચન્તસંયોગત્થજોતનત્થં. **ઉપયોગનિદ્દેસો કતો** યથા ''માસં સજ્ઝાયતી''તિ . **પોરાણા**તિ અટ્ઠકથાચરિયા. **અભિલાપમત્તભેદો**તિ વચનમત્તેન વિસેસો. તેન સુત્તવિનયેસુ વિભત્તિબ્યત્તયો કતોતિ દસ્સેતિ.

સેટ્ઠન્તિ સેટ્ઠવાચકં વચનં ''સેટ્ઠ''ન્તિ વુત્તં સેટ્ઠગુણસહચરણતો, તથા "**ઉત્તમ**"ન્તિ એત્થાપિ. **ગારવયુત્તો**તિ ગરુભાવયુત્તો ગરુગુણયોગતો, ગરુકરણારહતાય વા ગારવયુત્તો. **વુત્તોયેવ**, ન પન ઇધ વત્તબ્બો વિસુદ્ધિમગ્ગસ્સ ઇમિસ્સા અટ્ઠકથાય એકદેસભાવતોતિ અધિપ્પાયો.

અપરો નયો (ઇતિવુ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના; સારત્થ॰ ટી॰ ૧.૧.વેરઞ્જકણ્ડવણ્ણના; વિસુદ્ધિ॰ મહાટી॰ ૧.૧૪૪) – ભાગવાતિ ભગવા, ભતવાતિ ભગવા, ભાગે વનીતિ ભગવા, ભગે વનીતિ ભગવા, ભત્તવાતિ ભગવા, ભગે વમીતિ ભગવા, ભાગે વમીતિ ભગવા.

''ભાગવા ભતવા ભાગે, ભગે ચ વનિ ભત્તવા;
ભગે વમિ તથા ભાગે, વમીતિ ભગવા જિનો''.

તત્થ કથં **ભાગવાતિ ભગવા**? યે તે સીલાદયો ધમ્મક્ખન્ધા ગુણભાગા ગુણકોટ્ઠાસા, તે અનઞ્ઞસાધારણા નિરતિસયા તથાગતે અત્થિ ઉપલબ્ભન્તિ. તથા હિસ્સ સીલં સમાધિ પઞ્ઞા વિમુત્તિ વિમુત્તિઞાણદસ્સનં, હિરી ઓત્તપ્પં, સદ્ધા વીરિયં, સતિ સમ્પજઞ્ઞં, સીલવિસુદ્ધિ દિટ્ઠિવિસુદ્ધિ, સમથો વિપસ્સના, તીણિ કુસલમૂલાનિ, તીણિ સુચરિતાનિ, તયો સમ્માવિતક્કા, તિસ્સો અનવજ્જસઞ્ઞા, તિસ્સો ધાતુયો, ચત્તારો સતિપટ્ઠાના, ચત્તારો સમ્મપ્પધાના, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા, ચત્તારો અરિયમગ્ગા, ચત્તારિ અરિયફલાનિ, ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા, ચતુયોનિપરિચ્છેદકઞાણાનિ, ચત્તારો અરિયવંસા, ચત્તારિ વેસારજ્જઞાણાનિ, પઞ્ચ પધાનિયઙ્ગાનિ, પઞ્ચઙ્ગિકો સમ્માસમાધિ, પઞ્ચઞાણિકો સમ્માસમાધિ, પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ, પઞ્ચ બલાનિ, પઞ્ચ નિસ્સારણીયા ધાતુયો, પઞ્ચ વિમુત્તાયતનઞાણાનિ, પઞ્ચ વિમુત્તિપરિપાચનીયા સઞ્ઞા, છ અનુસ્સતિટ્ઠાનાનિ, છ ગારવા, છ નિસ્સારણીયા ધાતુયો, છ સતતવિહારા, છ અનુત્તરિયાનિ, છ નિબ્બેધભાગિયા સઞ્ઞા, છ અભિઞ્ઞા, છ અસાધારણઞાણાનિ, સત્ત અપરિહાનિયા ધમ્મા, સત્ત અરિયધમ્મા, સત્ત અરિયધનાનિ, સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા, સત્ત સપ્પુરિસધમ્મા, સત્ત નિજ્જરવત્થૂનિ, સત્ત સઞ્ઞા, સત્તદક્ખિણેય્યપુગ્ગલદેસના, સત્તખીણાસવબલદેસના, અટ્ઠપઞ્ઞાપટિલાભહેતુદેસના અટ્ઠ સમ્મત્તાનિ, અટ્ઠલોકધમ્માતિક્કમો, અટ્ઠ આરમ્ભવત્થૂનિ, અટ્ઠઅક્ખણદેસના, અટ્ઠ મહાપુરિસવિતક્કા, અટ્ઠઅભિભાયતનદેસના, અટ્ઠ વિમોક્ખા, નવ યોનિસોમનસિકારમૂલકા ધમ્મા, નવ પારિસુદ્ધિપધાનિયઙ્ગાનિ, નવસત્તાવાસદેસના, નવ આઘાતપટિવિનયા, નવ સઞ્ઞા, નવનાનત્તા, નવ અનુપુબ્બવિહારા, દસ નાથકરણા ધમ્મા, દસ કસિણાયતનાનિ, દસ કુસલકમ્મપથા, દસ સમ્મત્તાનિ, દસ અરિયવાસા, દસ અસેક્ખધમ્મા, દસ

તથાગતબલાનિ, એકાદસ મેત્તાનિસંસા, દ્વાદસ ધમ્માચક્કાકારા, તેરસ ધુતગુણા, ચુદ્દસ બુદ્ધઞાણાનિ, પઞ્ચદસ વિમુત્તિપરિપાચનીયા ધમ્મા, સોળસવિધા આનાપાનસ્સતિ, સોળસ અપરન્તપનીયા ધમ્મા, અટ્ઠારસ બુદ્ધધમ્મા, એકૂનવીસતિ પચ્ચવેક્ખણઞાણાનિ, ચતુચત્તાલીસ ઞાણવત્થૂનિ, પઞ્ઞાસ ઉદયબ્બયઞાણાનિ, પરોપઞ્ઞાસ કુસલા ધમ્મા, સત્તસત્તતિ ઞાણવત્થૂનિ, ચતુવીસતિકોટિસતસહસ્સસઙ્ખસમાપત્તિસઞ્ચારિમહાવજિરઞાણં , અનન્તનયસમન્તપટ્ઠાન-પવિચય-પચ્ચવેક્ખણદેસનાઞાણાનિ, તથા અનન્તાસુ લોકધાતૂસુ અનન્તાનં સત્તાનં આસયાદિવિભાવનઞાણાનિ ચાતિ એવમાદયો અનન્તાપરિમાણભેદા અનઞ્ઞસાધારણા નિરતિસયા ગુણભાગા ગુણકોટ્ઠાસા સંવિજ્જન્તિ ઉપલબ્ભન્તિ, તસ્મા યથાવુત્તવિભાગા ગુણભાગા અસ્સ અત્થીતિ ''ભાગવા''તિ વત્તબ્બે આકારસ્સ રસ્સત્તં કત્વા ''ભગવા''તિ વુત્તો. એવં તાવ ભાગવાતિ **ભગવા**.

> ''યસ્મા સીલાદયો સબ્બે, ગુણભાગા અસેસતો;
> વિજ્જન્તિ સુગતે તસ્મા, ભગવાતિ પવુચ્ચતિ''.

કથં **ભતવાતિ ભગવા**? યે તે સબ્બલોકહિતાય ઉસ્સુક્કમાપન્નેહિ મનુસ્સત્તાદિકે અટ્ઠ ધમ્મે સમોધાનેત્વા સમ્માસમ્બોધિયા કતમહાભિનીહારેહિ મહાબોધિસત્તેહિ પરિપૂરિતબ્બા દાનપારમી, સીલ, નેક્ખમ્મ, પઞ્ઞા, વીરિય, ખન્તિ, સચ્ચ, અધિટ્ઠાન, મેત્તા, ઉપેક્ખાપારમીતિ દસ પારમિયો, દસ ઉપપારમિયો, દસ પરમત્થપારમિયોતિ સમતિંસ પારમિયો, દાનાદીનિ ચત્તારિ સઙ્ગહવત્થૂનિ, સચ્ચાદીનિ ચત્તારિ અધિટ્ઠાનાનિ, અઙ્ગપરિચ્ચાગો, જીવિત, રજ્જ, પુત્ત, દારપરિચ્ચાગોતિ પઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગા, પુબ્બયોગો, પુબ્બચરિયા, ધમ્મક્ખાનં, ઞાતત્થચરિયા, લોકત્થચરિયા, બુદ્ધિચરિયાતિ એવમાદયો, સઙ્ખેપતો વા સબ્બે પુઞ્ઞઞાણસમ્ભારા બુદ્ધકરધમ્મા, તે મહાભિનીહારતો પટ્ઠાય કપ્પાનં સતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ યથા હાનભાગિયા સંકિલેસભાગિયા ઠિતિભાગિયા વા ન હોન્તિ, અથ ખો ઉત્તરુત્તરિ વિસેસભાગિયાવ હોન્તિ, એવં સક્કચ્ચં નિરન્તરં અનવસેસતો ભતા સમ્ભતા અસ્સ અત્થીતિ ''ભતવા''તિ વત્તબ્બે ''ભગવા''તિ વુત્તો નિરુત્તિનયેન ત-કારસ્સ ગ-કારં કત્વા . અથ વા **ભતવા**તિ તેયેવ યથાવુત્તે બુદ્ધકરધમ્મે વુત્તનયેનેવ ભરિ, સમ્ભરિ, પરિપૂરેસીતિ અત્થો. એવમ્પિ ભતવાતિ **ભગવા**.

> ''સમ્માસમ્બોધિયા સબ્બે, દાનપારમિઆદિકે;
> સમ્ભારે ભતવા નાથો, તસ્માપિ ભગવા મતો''.

કથં **ભાગે વનીતિ ભગવા**? યે તે ચતુવીસતિકોટિસતસહસ્સસઙ્ખા દેવસિકં વળઞ્જનકસમાપત્તિભાગા, તે અનવસેસતો લોકહિતત્થં અત્તનો ચ દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારત્થં નિચ્ચકપ્પં વનિ, ભજિ, સેવિ, બહુલમકાસીતિ ભાગે વનીતિ **ભગવા**. અથ વા અભિઞ્ઞેય્યધમ્મેસુ કુસલાદીસુ ખન્ધાદીસુ ચ યે તે પરિઞ્ઞેય્યાદિવસેન સઙ્ખેપતો વા ચતુબ્બિધા અભિસમયભાગા, વિત્થારતો પન ''ચક્ખુ પરિઞ્ઞેય્યં સોતં...પે॰... જરામરણં પરિઞ્ઞેય્ય''ન્તિઆદિના (પટિ॰ મ॰ ૧.૨૧) અનેકે પરિઞ્ઞેય્યભાગા, ''ચક્ખુસ્સ સમુદયો પહાતબ્બો...પે॰... જરામરણસ્સ સમુદયો પહાતબ્બો''તિઆદિના પહાતબ્બભાગા, ''ચક્ખુસ્સ નિરોધો...પે॰... જરામરણસ્સ નિરોધો સચ્છિકાતબ્બો''તિઆદિના સચ્છિકાતબ્બભાગા, ''ચક્ખુનિરોધગામિનીપટિપદા''તિઆદિના, ''ચત્તારો સતિપટ્ઠાના''તિઆદિના ચ અનેકભેદા ભાવેતબ્બભાગા ચ ધમ્મા, તે સબ્બે વનિ, ભજિ, યથારહં ગોચરભાવનાસેવનાનં વસેન સેવિ. એવમ્પિ ભાગે વનીતિ **ભગવા**. અથ વા ''યે ઇમે સીલાદયો ધમ્મક્ખન્ધા

સાવકેહિ સાધારણા ગુણકોટ્ઠાસા ગુણભાગા, કિન્તિ નુ ખો તે વિનેય્યસન્તાનેસુ પતિટ્ઠપેય્ય''ન્તિ મહાકરુણાય વનિ અભિપત્થયિ, સા ચસ્સ અભિપત્થના યથાધિપ્પેતફલાવહા અહોસિ. એવમ્પિ ભાગે વનીતિ **ભગવા**.

''યસ્મા ઞેય્યસમાપત્તિ-ગુણભાગે તથાગતો;
ભજિ પત્થયિ સત્તાનં, હિતાય ભગવા તતો''.

કથં **ભગે વનીતિ ભગવા**? સમાસતો તાવ કતપુઞ્ઞેહિ પયોગસમ્પન્નેહિ યથાવિભવં ભજીયન્તીતિ ભગા, લોકિયલોકુત્તરસમ્પત્તિયો. તત્થ લોકિયે તાવ તથાગતો સમ્માસમ્બોધિતો પુબ્બે બોધિસત્તભૂતો પરમુક્કંસગતે, વનિ, ભજિ, સેવિ, યત્થ પતિટ્ઠાય નિરવસેસતો બુદ્ધકરધમ્મે સમન્નાનેન્તો બુદ્ધધમ્મે પરિપાચેસિ, બુદ્ધભૂતો પન તે નિરવજ્જેસુ ઉપસંહિતે અનઞ્ઞસાધારણે લોકુત્તરેપિ, વનિ, ભજિ, સેવિ, વિત્થારતો પન પદેસરજ્જ-ઇસ્સરિયચક્કવત્તિસમ્પત્તિ-દેવરજ્જસમ્પત્તિઆદિવસેન ઝાન-વિમોક્ખ-સમાધિસમાપત્તિ-ઞાણદસ્સન-મગ્ગભાવના-ફલસચ્છિ-કિરિયાદિ-ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મવસેન ચ અનેકવિહિતે અનઞ્ઞસાધારણે, ભગે, વનિ, ભજિ, સેવિ. એવમ્પિ ભગે વનીતિ **ભગવા**.

''યા તા સમ્પત્તિયો લોકે, યા ચ લોકુત્તરા પુથુ;
સબ્બા તા ભજિ સમ્બુદ્ધો, તસ્માપિ ભગવા મતો''.

કથં **સત્તવાતિ ભગવા**? ભત્તા દળ્હભત્તિકા અસ્સ બહૂ અત્થીતિ ભત્તવા. તથાગતો હિ મહાકરુણાસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણાદિ-અપરિમિતનિરુપમપ્પભાવ-ગુણવિસેસસમઙ્ગિભાવતો સબ્બસત્તુત્તમો, સબ્બાનત્થપરિહારપુબ્બઙ્ગમાય નિરવસેસહિતસુખવિધાનતપ્પરાય નિરતિસયાય પયોગસમ્પત્તિયા સદેવમનુસ્સાય પજાય અચ્ચન્તુપકારિતાય દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણઅસીતિ અનુબ્યઞ્જનબ્યામપ્પભાદિ અનઞ્ઞસાધારણવિસેસપટિમણ્ડિતરૂપકાયતાય યથાભુચ્ચગુણાધિગતેન ''ઇતિપિ સો ભગવા''તિઆદિનયપ્પવત્તેન લોકત્તયબ્યાપિના સુવિપુલેન સુવિસુદ્ધેન ચ થુતિઘોસેન સમન્નાગતત્તા ઉક્કંસપારમિપ્પત્તાસુ અપ્પિચ્છતાસન્તુટ્ઠિઆદીસુ સુપ્પતિટ્ઠિતભાવતો દસબલચતુવેસારજ્જાદિ-નિરતિસયગુણવિસેસ-સમઙ્ગીભાવતો ચ રૂપપ્પમાણો રૂપપ્પસન્નો, ઘોસપ્પમાણો ઘોસપ્પસન્નો, લૂખપ્પમાણો લૂખપ્પસન્નો, ધમ્મપ્પમાણો ધમ્મપ્પસન્નોતિ એવં ચતુપ્પમાણિકે લોકસન્નિવાસે સબ્બથાપિ પસાદાવહભાવેન સમન્તપાસાદિકત્તા અપરિમાણાનં સત્તાનં સદેવમનુસ્સાનં આદરબહુમાનગારવાયતનતાય પરમપેમસમ્ભત્તિટ્ઠાનં. યે તસ્સ ઓવાદે પતિટ્ઠિતા અવેચ્ચપ્પસાદેન સમન્નાગતા હોન્તિ, કેનચિ અસંહારિયા તેસં પસાદભત્તિ સમણેન વા બ્રાહ્મણેન વા દેવેન વા મારેન વા બ્રહ્મુના વા. તથા હિ તે અત્તનો જીવિતપરિચ્ચાગેપિ તત્થ પસાદં ન પરિચ્ચજન્તિ, તસ્સ વા આણં દળ્હભત્તિભાવતો.

તેનેવાહ –

''યો વે કતઞ્ઞૂ કતવેદિ ધીરો;
કલ્યાણમિત્તો દળ્હભત્તિ ચ હોતી''તિ. (જા॰ ૨.૧૭.૭૮);

''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, મહાસમુદ્દો ઠિતધમ્મો વેલં નાતિવત્તતિ, એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યં મયા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં, તં મમ સાવકા જીવિતહેતુપિ નાતિક્કમન્તી''તિ (ઉદા॰ ૪૫; ચૂળવ॰ ૩૮૫)

ચ. –

એવં ભત્તવાતિ **ભગવા** નિરુત્તિનયેન એકસ્સ ત-કારસ્સ લોપં કત્વા ઇતરસ્સ ગ-કારં કત્વા.

''ગુણાતિસયયુત્તસ્સ, યસ્મા લોકહિતેસિનો;
સમ્ભત્તા બહવો સત્થુ, ભગવા તેન વુચ્ચતી''તિ.

કથં **ભગે વમીતિ ભગવા**? યસ્મા તથાગતો બોધિસત્તભૂતોપિ અપરિમાણાસુ જાતીસુ પારમિયો પરિપૂરેન્તો ભગસઞ્ઞિતં સિરિં ઇસ્સરિયં યસઞ્ચ વમિ ઉગ્ગિરિ, ખેળપિણ્ડં વિય અનપેક્ખો છડ્ડયિ, ચરિમત્તભાવેપિ હત્થગતં ચક્કવત્તિસિરિં દેવલોકાધિપચ્ચસદિસં ચતુદીપિસ્સરિયં ચક્કવત્તિસમ્પત્તિસન્નિસ્સયં સત્તરતનસમુજ્જલં યસઞ્ચ તિણાયપિ અમઞ્ઞમાનો નિરપેક્ખો પહાય અભિનિક્ખમિત્વા સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધો, તસ્મા ઇમે સિરીઆદિકે ભગે વમીતિ **ભગવા**. અથ વા ભાનિ નામ નક્ખત્તાનિ, તેહિ સમં ગચ્છન્તિ પવત્તન્તીતિ ભગા, સિનેરુયુગન્ધરઉત્તરકુરુહિમવન્તાદિભાજનલોકવિસેસસન્નિસ્સયા સોભા કપ્પટ્ઠિયભાવતો, તેપિ ભગવા વમિ તન્નિવાસિસત્તાવાસસમતિક્કમતો તપ્પટિબદ્ધછન્દરાગપ્પહાનેન પજહીતિ. એવમ્પિ ભગે વમીતિ **ભગવા**.

''ચક્કવત્તિસિરિં યસ્મા, યસં ઇસ્સરિયં સુખં;
પહાસિ લોકચિત્તઞ્ચ, સુગતો ભગવા તતો''.

કથં **ભાગે વમીતિ ભગવા**? ભાગા નામ સભાગધમ્મકોટ્ઠાસા, તે ખન્ધાયતનધાતાદિવસેન, તત્થાપિ રૂપવેદનાદિવસેન પથવિયાદિવસેન અતીતાદિવસેન ચ અનેકવિધા, તે ચ ભગવા સબ્બં પપઞ્ચં સબ્બં યોગં સબ્બં ગન્થં સબ્બં સંયોજનં સમુચ્છિન્દિત્વા અમતધાતું સમધિગચ્છન્તો વમિ ઉગ્ગિરિ, અનપેક્ખો છડ્ડયિ ન પચ્ચાવમિ. તથા હેસ ''સબ્બત્થકમેવ પથવિં આપં તેજં વાયં, ચક્ખું સોતં ઘાનં જિવ્હં કાયં મનં, રૂપે સદ્દે ગન્ધે રસે ફોટ્ઠબ્બે ધમ્મે, ચક્ખુવિઞ્ઞાણં…પે॰… મનોવિઞ્ઞાણં, ચક્ખુસમ્ફસ્સં…પે॰… મનોસમ્ફસ્સં, ચક્ખુસમ્ફસ્સજં વેદનં…પે॰… મનોસમ્ફસ્સજં વેદનં, ચક્ખુસમ્ફસ્સજં સઞ્ઞં…પે॰… મનોસમ્ફસ્સજં સઞ્ઞં, ચક્ખુસમ્ફસ્સજં ચેતનં…પે॰… મનોસમ્ફસ્સજં ચેતનં, રૂપતણ્હં…પે॰… ધમ્મતણ્હં, રૂપવિતક્કં…પે॰… ધમ્મવિતક્કં, રૂપવિચારં…પે॰… ધમ્મવિચાર''ન્તિઆદિના અનુપદધમ્મવિભાગવસેનપિ સબ્બેવ ધમ્મકોટ્ઠાસે અનવસેસતો વમિ ઉગ્ગિરિ, અનપેક્ખપરિચ્ચાગેન છડ્ડયિ. વુત્તઞ્હેતં ''યં તં, આનન્દ, ચત્તં વન્તં મુત્તં પહીનં પટિનિસ્સટ્ઠં, તં તથાગતો પુન પચ્ચાવમિસ્સતીતિ નેતં ઠાનં વિજ્જતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૧૮૩). એવમ્પિ ભાગે વમીતિ **ભગવા**. અથ વા **ભાગે વમી**તિ સબ્બેપિ કુસલાકુસલે સાવજ્જાનવજ્જે હીનપણીતે કણ્હસુક્કસપ્પટિભાગે ધમ્મે અરિયમગ્ગઞાણમુખેન વમિ ઉગ્ગિરિ, અનપેક્ખો પરિચ્ચજિ પજહિ, પરેસઞ્ચ તથત્તાય ધમ્મં દેસેસિ. વુત્તમ્પિ ચેતં ''ધમ્માપિ વો, ભિક્ખવે, પહાતબ્બા, પગેવ અધમ્મા (મ॰ નિ॰ ૧.૨૪૦). કુલ્લૂપમં વો, ભિક્ખવે, ધમ્મં દેસેસ્સામિ નિત્થરણત્થાય, નો ગહણત્થાયા''તિઆદિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૪૦). એવમ્પિ ભાગે વમીતિ **ભગવા**.

''ખન્ધાયતનધાતાદિ-ધમ્મભાગા-મહેસિના;
કણ્હસુક્કા યતો વન્તા, તતોપિ ભગવા મતો''.

તેન વુત્તં –

“ભાગવા ભતવા ભાગે, ભગે ચ વનિ ભત્તવા;
ભગે વમિ તથા ભાગે, વમીતિ ભગવા જિનો”તિ.

ધમ્મસરીરં પચ્ચક્ખં કરોતીતિ “યો વો, આનન્દ, મયા ધમ્મો ચ વિનયો ચ દેસિતો પઞ્ઞત્તો, સો વો મમચ્ચયેન સત્થા”તિ વચનતો ધમ્મસ્સ સત્થુભાવપરિયાયો વિજ્જતીતિ કત્વા વુત્તં. **વજિરસઙ્ઘાતસમાનકાયો** પરેહિ અભેજ્જસરીરત્તા. ન હિ ભગવતો રૂપકાયે કેનચિ સક્કા અન્તરાયં કાતુન્તિ. **દેસનાસમ્પત્તિં નિદ્દિસતિ** વક્ખમાનસ્સ સકલસ્સ સુત્તસ્સ “**એવ**”ન્તિ નિદસ્સનતો. **સાવકસમ્પત્તિં નિદ્દિસતિ** પટિસમ્ભિદાપ્પત્તેન પઞ્ચસુ ઠાનેસુ ભગવતા એતદગ્ગે ઠપિતેન મયા મહાસાવકેન સુતં, તઞ્ચ ખો મયાવ સુતં, ન અનુસ્સુતં ન પરંપરાભતન્તિ ઇમસ્સત્થસ્સ દીપનતો. **કાલસમ્પત્તિં નિદ્દિસતિ** ભગવાસદ્દસન્નિધાને પયુત્તસ્સ સમયસદ્દસ્સ બુદ્ધુપ્પાદપટિમણ્ડિતભાવદીપનતો. બુદ્ધુપ્પાદપરમા હિ કાલસમ્પદા. તેનેતં વુચ્ચતિ –

“કપ્પકસાયે કલિયુગે, બુદ્ધુપ્પાદો અહો મહચ્છરિયં;
હુતાવહમજ્ઝે જાતં, સમુદિતમકરન્દમરવિન્દ”ન્તિ.

ભગવાતિ દેસકસમ્પત્તિં નિદ્દિસતિ ગુણવિસિટ્ઠસત્તુત્તમભાવદીપનતો ગરુગારવાધિવચનભાવતો.

અવિસેસેનાતિ ન વિસેસેન, વિહારભાવસામઞ્ઞેનાતિ અત્થો. **ઇરિયાપથ…પે॰… વિહારેસૂ**તિ ઇરિયાપથવિહારો, દિબ્બવિહારો, બ્રહ્મવિહારો, અરિયવિહારોતિ એતેસુ ચતૂસુ વિહારેસુ. **સમઙ્ગીપરિદીપન**ન્તિ સમઙ્ગીભાવપરિદીપનં. **એત**ન્તિ “વિહરતી”તિ એતં પદં. તથા હિ તં “ઇધેકચ્ચો ગિહીહિ સંસટ્ઠો વિહરતિ સહનન્દી સહસોકી”તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૪.૨૪૧) ઇરિયાપથવિહારે આગતં. “યસ્મિં, ભિક્ખવે, સમયે ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહિ…પે॰… પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતી”તિ (ધ॰ સ॰ ૧૬૦; વિભ॰ ૬૨૪) એત્થ દિબ્બવિહારે. “સો મેત્તાસહગતેન ચેતસા એકં દિસં ફરિત્વા વિહરતી”તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૫૫૬; ૩.૩૦૮; મ॰ નિ॰ ૧.૭૭; ૨.૩૦૯; ૩.૨૩૦) બ્રહ્મવિહારે. “સો ખો અહં, અગ્ગિવેસ્સન, તસ્સાયેવ કથાય પરિયોસાને તસ્મિં એવ પુરિમસ્મિં સમાધિનિમિત્તે અજ્ઝત્તમેવ ચિત્તં સણ્ઠપેમિ સન્નિસાદેમિ એકોદિં કરોમિ સમાદહામિ, યેન સુદં નિચ્ચકપ્પં વિહરામી”તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૮૭) અરિયવિહારે.

તત્થ ઇરિયનં વત્તનં **ઇરિયા**, કાયપ્પયોગો. તસ્સા પવત્તનુપાયભાવતો ઠાનાદિ **ઇરિયાપથો**. ઠાનસમઙ્ગી વા હિ કાયેન કિઞ્ચિ કરેય્ય ગમનાદીસુ અઞ્ઞતરસમઙ્ગી વા. અથ વા ઇરિયતિ પવત્તતિ એતેન અત્તભાવો કાયકિચ્ચં વાતિ **ઇરિયા**, તસ્સા પવત્તિઉપાયભાવતો ઇરિયા ચ સો પથો ચાતિ **ઇરિયાપથો**, ઠાનાદિ એવ. સો ચ અત્થતો ગતિનિવત્તિઆદિઆકારેન પવત્તો ચતુસન્તતિરૂપપબન્ધો એવ. વિહરણં, વિહરતિ એતેનાતિ વા **વિહારો**, ઇરિયાપથો એવ વિહારો **ઇરિયાપથવિહારો**. દિવિ ભવો **દિબ્બો**, તત્થ બહુલપ્પવત્તિયા બ્રહ્મપારિસજ્જાદિદેવલોકે ભવોતિ અત્થો. તત્થ યો દિબ્બાનુભાવો, તદત્થાય સંવત્તતીતિ વા **દિબ્બો**, અભિઞ્ઞાભિનીહારવસેન મહાગતિકત્તા વા **દિબ્બો**, દિબ્બો ચ સો વિહારો ચાતિ **દિબ્બવિહારો**, ચતસ્સો રૂપાવચરસમાપત્તિયો. આરુપ્પસમાપત્તિયોપિ એત્થેવ સઙ્ગહં ગચ્છન્તિ. બ્રહ્મૂનં, બ્રહ્માનો વા વિહારા **બ્રહ્મવિહારા**, ચતસ્સો અપ્પમઞ્ઞાયો. અરિયાનં, અરિયા વા વિહારા **અરિયવિહારા**, ચત્તારિ સામઞ્ઞફલાનિ. **સો હિ એકં ઇરિયાપથબાધન**ન્તિઆદિ યદિપિ ભગવા એકેનપિ ઇરિયાપથેન ચિરતરં કાલં અત્તભાવં પવત્તેતું સક્કોતિ, તથાપિ ઉપાદિન્નકસરીરસ્સ નામ અયં સભાવોતિ દસ્સેતું વુત્તં . યસ્મા વા ભગવા યત્થ કત્થચિ વસન્તો વિનેય્યાનં ધમ્મં દેસેન્તો, નાનાસમાપત્તીહિ ચ કાલં વીતિનામેન્તો

વસતીતિ સત્તાનં અત્તનો ચ વિવિધં હિતસુખં હરતિ ઉપનેતિ ઉપ્પાદેતિ, તસ્મા વિવિધં હરતીતિ એવમેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

પચ્ચત્થિકે જિનાતીતિ **જેતો**. જેત-સદ્દો હિ સોત-સદ્દો વિય કત્તુસાધનોપિ અત્થીતિ. રઞ્ઞો વા પચ્ચત્થિકાનં જિતકાલે જાતત્તા **જેતો**. રઞ્ઞો હિ અત્તનો જયં તત્થ આરોપેત્વા જિતવાતિ જેતોતિ કુમારો વુત્તો. મઙ્ગલકામતાય વા જેતોતિસ્સ નામં કતં, તસ્મા ''જેય્યો''તિ એતસ્મિં અત્થે ''જેતો''તિ વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. તસ્સ જેતસ્સ રાજકુમારસ્સ. **વને**તિઆદિતો પટ્ઠાયેવ તં તસ્સ સન્તકન્તિ દસ્સેતું "**તં હી**"તિઆદિ વુત્તં. સબ્બકામસમિદ્ધિતાય વિગતમલમચ્છેરતાય કરુણાદિગુણસમઙ્ગિતાય ચ નિચ્ચકાલં ઉપટ્ઠપિતો અનાથાનં પિણ્ડો એતસ્સ અત્થીતિ **અનાથપિણ્ડિકો**, તસ્સ અનાથપિણ્ડિકસ્સ. યદિ જેતવનં, કથં અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામોતિ આહ "**અનાથપિણ્ડિકેના**"તિઆદિ. પઞ્ચવિધસેનાસનઙ્ગસમ્પત્તિયા આરમન્તિ એત્થ પબ્બજિતાતિ **આરામો**, તસ્મિં આરામે. યદિપિ સો ભૂમિભાગો કોટિસન્થરેન મહાસેટ્ઠિના કીતો, રુક્ખા પન જેતેન ન વિક્કીતાતિ તં ''જેતવન''ન્તિ વત્તબ્બતં લભતીતિ વદન્તિ. ઉભિન્નમ્પિ વા તત્થ પરિચ્ચાગવિસેસકિત્તનત્થં ઉભયવચનં, જેતેનપિ હિ ભૂમિભાગવિક્કયેન લદ્ધધનં તત્થ દ્વારકોટ્ઠકકરણવસેન વિનિયુત્તં. સાવત્થિજેતવનાનં ભૂમિભાગવસેન ભિન્નત્તા વુત્તં "**ન હિ સક્કા ઉભયત્થ એકં સમયં વિહરિતુ**"ન્તિ.

અપાકટાતિ સક્કો સુયામોતિઆદિના અનભિઞ્ઞાતા. અભિઞ્ઞાતાનમ્પિ અઞ્ઞતરસદ્દો દિસ્સતેવ એકસદિસાયત્તત્તાતિ દસ્સેતું "**અભિજાનાતિ નો**"તિઆદિ વુત્તં. **અહુના** ઇદાનેવ. **સાધારણવચનં** દિબ્બતં અન્તોનીતં કત્વા. દેવો એવ **દેવતા** પુરિસેપિ વત્તનતો. તેનેવાહ "**ઇમસ્મિં પનત્થે**"તિઆદિ. નનુ ચ રૂપાવચરસત્તાનં પુરિસિન્દ્રિયં નત્થિ, યેન તે પુરિસાતિ વુચ્ચેય્યું? યદિપિ પુરિસિન્દ્રિયં નત્થિ, પુરિસસણ્ઠાનસ્સ પન પુરિસવેસસ્સ ચ વસેન પુરિસપુગ્ગલાત્વેવ વુચ્ચન્તિ પુરિસપકતિભાવતો.

અભિક્કન્તાતિ અતિક્કન્તા, વિગતાતિ અત્થોતિ આહ "**ખયે દિસ્સતી**"તિ. તેનેવ હિ "**નિક્ખન્તો પઠમો યામો**"તિ ઉપરિ વુત્તં. **અભિક્કન્તતરો**તિ અતિવિય કન્તતરો. તાદિસો ચ સુન્દરો ભદ્દકો નામ હોતીતિ આહ "**સુન્દરે દિસ્સતી**"તિ. **કો**તિ દેવનાગયક્ખગન્ધબ્બાદીસુ કો કતમો? **મે**તિ મમ. **પાદાની**તિ પાદે. **ઇદ્ધિયા**તિ ઇમાય એવરૂપાય દેવિદ્ધિયા. **યસસા**તિ ઇમિના એદિસેન પરિવારેન પરિચ્છદેન ચ. **જલન્તિ** વિજ્જોતમાનો. **અભિક્કન્તેના**તિ અતિવિય કન્તેન કમનિયેન અભિરૂપેન. **વણ્ણેના**તિ છવિવણ્ણેન સરીરવણ્ણનિભાય. **સબ્બા ઓભાસયં દિસા**તિ સબ્બાપિ દિસા પભાસેન્તો ચન્દો વિય સૂરિયો વિય ચ એકોભાસં એકાલોકં કરોન્તોતિ ગાથાય અત્થો. **અભિરૂપે**તિ ઉળારરૂપે સમ્પન્નરૂપે.

કઞ્ચનસન્નિભત્તચતા સુવણ્ણવણ્ણગ્ગહણેન ગહિતાતિ અધિપ્પાયેનાહ "**છવિયં**"ન્તિ. છવિગતા પન વણ્ણધાતુ એવ ''સુવણ્ણવણ્ણો''તિ એત્થ વણ્ણગ્ગહણેન ગહિતાતિ અપરે. વણ્ણનં કિત્તિયા ઉગ્ઘોસનન્તિ **વણ્ણો**, થુતિ. વણ્ણીયતિ અસઙ્કરતો વવત્થપીયતીતિ **વણ્ણો**, કુલવગ્ગો. વણ્ણીયતિ ફલં એતેન યથાસભાવતો વિભાવીયતીતિ **વણ્ણો**, કારણં. વણ્ણનં દીઘરસ્સાદિવસેન સણ્ઠહનન્તિ **વણ્ણો**, સણ્ઠાનં. વણ્ણીયતિ અણુમહન્તાદિવસેન પમીયતીતિ **વણ્ણો**, પમાણં. વણ્ણેતિ વિકારં આપજ્જમાનં હદયઙ્ગતભાવં પકાસેતીતિ **વણ્ણો**, રૂપાયતનં. એવં તેન તેન પવત્તિનિમિત્તેન વણ્ણસદ્દસ્સ તસ્મિં તસ્મિં અત્થે પવત્તિ વેદિતબ્બા. **ઇદ્ધિં માપેત્વા**તિ વત્થાલઙ્કારકાયાદીહિ ઓભાસમુઞ્ચનાદિવસેન દિબ્બં ઇદ્ધાનુભાવં નિમ્મિનિત્વા. **કામાવચરા અનભિસઙ્ખતેનપિ આગન્તું સક્કોન્તિ** ઓળારિકરૂપત્તા. તથા હિ તે કબળીકારભક્ખા. **રૂપાવચરા ન સક્કોન્તિ** તતો સુખુમતરરૂપત્તા. તેનાહ "**તેસં**

હી”તિઆદિ. તત્થ ‘‘અતિસુખુમો’’તિ મૂલપટિસન્ધિરૂપં સન્ધાય વદતિ. **ન તેન ઇરિયાપથકપ્પનં હોતી**તિ એતેન બ્રહ્મલોકેપિ બ્રહ્માનો યેભુય્યેન નિમ્મિતરૂપેનેવ પવત્તન્તીતિ દસ્સેતિ. ઇતરઞ્હિ અતિવિય સુખુમં રૂપં કેવલં ચિત્તુપ્પાદસ્સ નિસ્સયાધિટ્ઠાનભૂતં સણ્ઠાનવન્તં હુત્વા તિટ્ઠતિ.

અનવસેસત્તં સકલતા. **યેભુય્યતા** બહુલભાવો. **અબ્યામિસ્સતા** વિજાતિયેન અસઙ્કરો. સુખેન હિ અવોકિણ્ણતા તત્થ અધિપ્પેતા . **અનતિરેકતા** તંપરમતા વિસેસાભાવો. **કેવલકપ્પન્તિ** કેવલં દળ્હં કત્વાતિ અત્થો. **સઙ્ઘભેદાયા**તિ સઙ્ઘે વિવાદાય, વિવાદુપ્પાદાયાતિ અત્થો. કેવલં વુચ્ચતિ નિબ્બાનં સબ્બસઙ્ખતવિવિત્તત્તા, એતસ્સ તં અત્થીતિ **કેવલી**, સચ્છિકતનિરોધો ખીણાસવો. તેનાહ “**વિસંયોગો અત્થો**”તિ.

કપ્પસદ્દો પનાયં સઉપસગ્ગો અનુપસગ્ગો ચાતિ અધિપ્પાયેન ઓકપ્પનિયપદે લબ્ભમાનં કપ્પસદ્દમત્તં દસ્સેતિ, અઞ્ઞથા કપ્પપદં અનિદસ્સનમેવ સિયા. **સમણકપ્પેહી**તિ વિનયસિદ્ધેહિ સમણવોહારેહિ. **નિચ્ચકપ્પન્તિ** નિચ્ચકાલં. **પઞ્ઞત્તી**તિ નામં. નામઞ્હેતં તસ્સ આયસ્મતો, યદિદં કપ્પોતિ. **કપ્પિતકેસમસ્સૂ**તિ કત્તરિકાય છેદિતકેસમસ્સુ. **દ્વઙ્ગુલકપ્પો**તિ મજ્ઝન્હિકવેલાય વીતિક્કન્તાય દ્વઙ્ગુલતાવિકપ્પો. **લેસો**તિ અપદેસો. અનવસેસં ફરિતું સમત્થસ્સપિ ઓભાસસ્સ કેનચિપિ કારણેન એકદેસફરણમ્પિ સિયા, અયં પન સબ્બસોવ ફરતીતિ દસ્સેતું સમન્તત્થો કપ્પ-સદ્દો ગહિતોતિ આહ “**અનવસેસં સમન્તતો**”તિ. ઈસં અસમત્તં, કેવલં વા **કેવલકપ્પં**. ભગવતો આભાય અનોભાસિતમેવ હિ પદેસં દેવતા અત્તનો પભાય ઓભાસેન્તિ. ન હિ ભગવતો પભા કાયચિ પભાય અભિભુય્યતિ, સૂરિયાદીનમ્પિ પભં સા અભિભુય્ય તિટ્ઠતીતિ.

યેન વા કારણેનાતિ હેતુમ્હિ ઇદં કરણવચનં. હેતુઅત્થો હિ કિરિયાય કારણં, ન કરણં વિય કિરિયત્થો, તસ્મા નાનપ્પકાર-ગુણવિસેસાધિગમનત્થા ઇધ ઉપસઙ્કમનકિરિયાતિ ‘‘અન્નેન વસતિ, વિજ્જાય વસતી’’તિઆદીસુ વિય હેતુઅત્થમેવ તં કરણવચનં યુત્તં ન કરણત્થં તસ્સ અયુજ્જમાનત્તાતિ વુત્તં ‘‘યેન વા કારણેના’’તિઆદિ. ભગવતો સતતપ્પવત્તનિરતિસય-સાદુવિપુલમતરસ-સદ્ધમ્મફલતાય સાદુફલનિચ્ચફલિતમહારુક્ખેન ભગવા ઉપમિતો. સાદુફલૂપભોગાધિપ્પાયગ્ગહણેનેવ હિ મહાકારુણિકસ્સ સાદુફલતા ગહિતાતિ. **ઉપસઙ્કમી**તિ ઉપસઙ્કન્તા. સમ્પત્તકામતાય હિ કિઞ્ચિ ઠાનં ગચ્છન્તો તંતંપદેસાતિક્કમનેન ઉપસઙ્કમિ, ઉપસઙ્કન્તોતિ વત્તબ્બતં લભતિ. તેનાહ “**ગતાતિ વુત્તં હોતી**”તિ, ઉપગતાતિ અત્થો. **ઉપસઙ્કમિત્વા**તિ પુબ્બકાલકિરિયાનિદ્દેસોતિ આહ “**ઉપસઙ્કમનપરિયોસાનદીપન**”ન્તિ. **તતો**તિ યં ઠાનં પત્તા ‘‘ઉપસઙ્કમી’’તિ વુત્તા, તતો ઉપગતટ્ઠાનતો.

ગતિનિવત્તિઅત્થતો સામઞ્ઞતો આસનમ્પિ ઠાનગ્ગહણેન ગય્હતીતિ વુત્તં “**આસનકુસલતાય એકમન્તં તિટ્ઠન્તી**”તિ. નિસિન્નાપિ હિ ગમનતો નિવત્તા નામ હોન્તિ ઠત્વા નિસીદિતબ્બત્તા, યથાવુત્તટ્ઠાનાદયોપિ આસનેનેવ સઙ્ગહિતાતિ. અતિદૂરઅચ્ચાસન્નપટિક્ખેપેન નાતિદૂરનચ્ચાસન્નં નામ ગહિતં. તં પન અવકંસતો ઉભિન્નં પસારિતહત્થસઙ્ઘટ્ટનેન દટ્ઠબ્બં. **ગીવં પસારેત્વા**તિ ગીવં પરિવત્તનવસેન પસારેત્વા.

કામં ‘‘કથ’’ન્તિ અયમાકારપુચ્છા, તરણાકારો ઇધ પુચ્છિતો. સો પન તરણાકારો અત્થતો કારણમેવાતિ આહ “**કથં નૂતિ કારણપુચ્છા**”તિ? **પાકટો** અભિસમ્બોધિયં મહાપથવીકમ્પનાદિઅનેકચ્છરિયપાતુભાવાદિના.

મરિસનટ્ઠેન પાપાનં રોગાદિઅનત્થાનં અભિભવનટ્ઠેન **મારિસો**, દુક્ખરહિતો. તેનાહ “**નિદુક્ખાતિ વુત્તં હોતી**”તિ. નિરયપક્ખે પિયાલપનવચનવસેન ઉપચારવચનઞ્ચેતં યથા ‘‘દેવાનં પિયા’’તિ. તેનેવાહ “**યદિ એવ**”ન્તિઆદિ. **સઙ્કુના સઙ્કૂ**તિ મત્થકતો સમકોટ્ટિતેન યાવ હદયપદેસા નિબ્બિજ્ઝિત્વા ઓતિણ્ણેન સઙ્કુના

પાદતલતો સમકોટ્ટિતો સઙ્કું નિબ્બિજ્ઝિત્વા આરોહન્તો **હદયે** હદયસ્સ પદેસે સમાગચ્છેય્ય, અથ નેસં સઙ્કૂનં સમાગમસમકાલે **નં** યથાતિક્કન્તસઙ્કુકરણકાલં જાનેય્યાસિ. કિઞ્ચિ નિમિત્તં ઉપાદાય કિસ્મિઞ્ચિ અત્થે પવત્તસ્સ સદ્દસ્સ તન્નિમિત્તરહિતે પવત્તિ રુળ્હી નામ ગમનકિરિયારહિતે સાસનાદિમતિ પટિપિણ્ડે યથા ગોસદ્દસ્સ.

ઓઘમતરીતિ યેસં ઓઘાનં તરણં પુચ્છિતં, તે ગણનપરિચ્છેદતો સરૂપતો ચ દસ્સેતું "**ચત્તારો**"તિઆદિ વુત્તં. કસ્મા પનેત્થ ચત્તારો એવ ઓઘા વુત્તા, તે ચ કામાદયો એવાતિ? ન ચોદેતબ્બમેતં, યસ્મા ધમ્માનં સભાવકિચ્ચવિસેસઞ્ઞુના ભગવતા સબ્બં ઞેય્યં યાથાવતો અભિસમ્બુજ્ઝિત્વા એત્તકાવ ઓઘા દેસિતા, ઇમે એવ ચ દેસિતાતિ. વટ્ટસ્મિં ઓહનન્તિ ઓસીદાપેન્તીતિ ઓઘા, ઓહનન્તિ હેટ્ઠા કત્વા હનન્તિ ગામેન્તિ, તથાભૂતા સત્તે અધો ગામેન્તિ નામ. અયઞ્ચ અત્થો ''સબ્બોપિ યેસા''તિઆદિના પરતો અટ્ઠકથાયમેવ આગમિસ્સતિ. કામનટ્ઠેન **કામો**, કામો ચ સો યથાવુત્તેનત્થેન ઓઘો ચાતિ, કામેસુ ઓઘોતિ વા **કામોઘો**. ભવોઘો નામ ભવરાગોતિ દસ્સેતું "**રૂપારૂપભવેસુ છન્દરાગો ઝાનનિકન્તિ ચા**"તિ વુત્તં. **સુમઙ્ગલવિલાસિની**આદીસુ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૩૧૨) પન ''સસ્સતદિટ્ઠિસહગતરાગો ચા''તિ વુત્તં. તત્થ પઠમો ઉપપત્તિભવેસુ રાગો, દુતિયો કમ્મભવે. ભવદિટ્ઠિવિનિમુત્તસ્સ દિટ્ઠિગતસ્સ અભાવતો. "**દ્વાસટ્ઠિદિટ્ઠિયો દિટ્ઠોઘો**"તિ વુત્તં, ચતુસચ્ચન્તોગધત્તા સબ્બસ્સ ઞેય્યસ્સ "**ચતૂસુ સચ્ચેસુ અઞ્ઞાણં અવિજ્જોઘો**"તિ આહ.

ઇદાનિ તેસં ઓઘસઙ્ખાતાનં પાપધમ્માનં ઉપ્પત્તિટ્ઠાનં દસ્સેતું "**તત્થા**"તિઆદિ વુત્તં, પવત્તિટ્ઠાનં પન કામગુણાદયો દસ્સિતા એવ. ''પઞ્ચસુ કામગુણેસુ છન્દરાગો કામોઘો''તિ એત્થ ભવોઘં ઠપેત્વા સબ્બો લોભો કામોઘોતિ યુત્તં સિયા. સસ્સતદિટ્ઠિસહગતો રાગો ભવદિટ્ઠિસમ્પયુત્તત્તા ભવોઘોતિ અટ્ઠકથાસુ વુત્તો, ભવોઘો પન દિટ્ઠિગતવિપ્પયુત્તેસુ એવ ઉપ્પજ્જતીતિ પાળિયં વુત્તો. તેનેવાહ – "**ભવોઘો ચતૂસુ દિટ્ઠિવિપ્પયુત્તલોભસહગતચિત્તુપ્પાદેસુ ઉપ્પજ્જતી**"તિ. તસ્મા દિટ્ઠિસહગતલોભોપિ કામોઘોતિ યુત્તં સિયા. દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકદુક્ખાનઞ્હિ કારણભૂતા કામાસવાદયોપિ દ્વિધા વુત્તા, આસવા એવ ચ ઓઘા. કામાસવનિદ્દેસે ચ કામેસૂતિ કામરાગદિટ્ઠિરાગાદીનં આરમ્મણભૂતેસુ તેભૂમકેસુ વત્થુકામેસૂતિ અત્થો સમ્ભવતિ. તત્થ હિ ઉપ્પજ્જમાના સાયં તણ્હા સબ્બાપિ ન કામચ્છન્દાદિનામં ન લભતીતિ.

યદિ પન પઞ્ચકામગુણિકો ચ રાગો કામોઘોતિ વુત્તોતિ કત્વા બ્રહ્માનં વિમાનાદીસુ રાગસ્સ દિટ્ઠિરાગસ્સ ચ કામોઘભાવો પટિસેધિતબ્બો સિયા, એવં સતિ કામોઘભવોઘવિનિમુત્તેન નામ લોભેન ભવિતબ્બં . સો યદા દિટ્ઠિગતવિપ્પયુત્તેસુ ઉપ્પજ્જતિ, તદા તેન સમ્પયુત્તો અવિજ્જોઘો ઓઘવિપ્પયુત્તોતિ દોમનસ્સવિચિકિચ્છુદ્ધચ્ચસમ્પયુત્તસ્સ વિય તસ્સપિ ઓઘવિપ્પયુત્તતા વત્તબ્બા સિયા ''ચતૂસુપિ દિટ્ઠિગતવિપ્પયુત્તલોભસહગતેસુ ચિત્તુપ્પાદેસુ ઉપ્પન્નો મોહો સિયા ઓઘસમ્પયુત્તો સિયા ઓઘવિપ્પયુત્તો''તિ. ''કામોઘો અટ્ઠસુ લોભસહગતેસુ ચિત્તુપ્પાદેસુ ઉપ્પજ્જતી''તિ, ''કામોઘં પટિચ્ચ દિટ્ઠોઘો અવિજ્જોઘો''તિ ચ વચનતો દિટ્ઠિસહગતો કામોઘો ન હોતીતિ ન સક્કા વત્તું. તથા હેત્થ ''રૂપારૂપભવેસુ છન્દરાગો ઝાનનિકન્તિ ચ ભવોઘો નામાતિ એત્તકમેવ વુત્તં, ન વુત્તં સસ્સતદિટ્ઠિસહગતો રાગો''તિ.

અધોગમનટ્ઠેનાતિ હેટ્ઠાપવત્તનટ્ઠેન. હેટ્ઠાપવત્તનઞ્ચેત્થ ન કેવલં અપાયગમનિયભાવેન, અથ ખો સંસારતરકાવરોધનેનપીતિ દસ્સેતું "**ઉપરિભવઞ્ચા**"તિઆદિ વુત્તં. કામં નિબ્બાનં અરૂપિભાવા અદેસં, ન તસ્સ ઠાનવસેન ઉપરિગહણં, સબ્બસઙ્ખતવિનિસ્સટત્તા પન સબ્બસ્સપિ ભવસ્સ ઉપરીતિ વત્તબ્બતં અરહતીતિ કત્વા

વુત્તં “**ઉપરિભવં નિબ્બાન**”ન્તિ. “મહાઉદકોઘો”તિઆદીસુ રાસટ્ઠો ઓઘ-સદ્દોતિ “મહા હેસો કિલેસરાસી”તિ વુત્તં **સેસેસુપી**તિ ભવોઘાદીસુપિ.

અપ્પતિટ્ઠહન્તોતિ કિલેસાદીનં વસેન અસન્તિટ્ઠન્તો, અસંસીદન્તોતિ અત્થો. **અનાયૂહન્તો**તિ અભિસઙ્ખારાદિવસેન ન આયૂહન્તો મજ્ઝિમં પટિપદં વિલઙ્ઘિત્વા નિબ્બુય્હન્તો. તેનાહ – “**અવાયમન્તો**”તિ, મિચ્છાવાયામવસેન અવાયમન્તોતિ અધિપ્પાયો. ગૂળ્હન્તિ સંવુતં. **પટિચ્છન્ન**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. અત્થવસેન વા સંવુત્તં **ગૂળ્હં**, સદ્દવસેનપિ અપાકટં **પટિચ્છન્નં** અન્તરદીપાદિકે **ઠાતબ્બટ્ઠાને**. **આયૂહન્તા**તિ હત્થેહિ ચ પાદેહિ ચ વાયમન્તા. **એતં** અત્થજાતં, **એતં** વા વિસ્સજ્જનં.

ઇદાનિ યેનાધિપ્પાયેન ભગવતા તથાગૂળ્હં કત્વા પઞ્હો કથિતો, તં દસ્સેતું “**કિં પના**તિઆદિ વુત્તં. **નિગ્ગહમુખેના**તિ વેનેય્યાનં વિનયઉપાયભૂતનિગ્ગહવસેન. તેનાહ **યે પણ્ડિતમાનિનો**”તિઆદિ. **પવટ્ટ પવટ્ટા**તિ ઓકુણિત્વા ઓકુણિત્વા.

સોતિ દેવપુત્તો **નિહતમાનો** અહોસિ યથાવિસ્સજ્જિતસ્સ અત્થસ્સ અજાનન્તો. **યથા**તિ અનિયમવચનં નિયમનિદ્દિટ્ઠં હોતિ, તંસમ્બન્ધઞ્ચ કથન્તિ પુચ્છાવચનન્તિ તદુભયસ્સ અત્થં દસ્સેન્તો “**યથાહં જાનામિ, એવં મે કથેહી**”તિ આહ.

યદાસ્વાહન્તિ યદા સુ અહં, સુ-કારો નિપાતમત્તં “યદિદં કથં સૂ”તિઆદીસુ વિય. **સબ્બપદેસૂ**તિ “તદાસ્સુ સંસીદામી”તિઆદીસુ તીસુપિ પદેસુ. **અતરન્તો**તિ ઓઘાનં અતિક્કમનત્થં તરણપ્પયોગં અકરોન્તો. **તત્થેવા**તિ ઓઘનિયઓઘેસુ એવ. **ઓસીદામી**તિ નિમુજ્જામિ ઓઘેહિ અજ્ઝોત્થટો હોમિ. **નિબ્બુય્હામી**તિ ઓઘેહિ નિબ્બૂળ્હો હોમિ. **ઠાતું અસક્કોન્તો** અસંસીદન્તો. **અતિવત્તામી**તિ અનુપયોગં અતિક્કમામિ, અપનિધાનવસેન સમ્માપટિપત્તિં વિરાધેમીતિ અત્થો. **ઠાને ચ વાયામે ચા**તિ વક્ખમાનવિભાગે પતિટ્ઠહને વાયામે ચ **દોસં દિસ્વા**તિ પતિટ્ઠાનાયૂહનેસુ સંસીદનનિબ્બુય્હનસઙ્ખાતં તરણસ્સ વિબન્ધનભૂતં આદીનવં દિસ્વાન. ઇદં ભગવતા બોધિમૂલે અત્તના પવત્તિત-પુબ્બભાગ-મનસિકારવસેન વુત્તં. **અતિટ્ઠન્તો અવાયમન્તો**તિ પતિટ્ઠાનાયૂહનકરણકિલેસાદીનં પરિવજ્જનેન અસંસીદન્તો અનિબ્બુય્હન્તો. **દેવતાયપિ પટિવિદ્ધો** તદત્થો ઉપનિસ્સયસમ્પન્નતાય વિમુત્તિપરિપાચનીયધમ્માનં પરિપક્કત્તા. **ન પન પાકટો** વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂઆદીનં, ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂનં પન યથા તસ્સા દેવતાય, તથા પાકટો એવાતિ. **સત્ત દુકા** ઇદાનિ વુચ્ચમાનરૂપા **દસ્સિતા** પોરાણટ્ઠકથાયં. **કિલેસવસેન સન્તિટ્ઠન્તો**તિ લોભાદીહિ અભિભૂતતાય સંસારે પતિટ્ઠહન્તો સમ્મા અપ્પટિપજ્જનેન તત્થેવ સંસીદતિ નામ. **અભિસઙ્ખારવસેના**તિ તત્થેવાભિસઙ્ખારચેતનાય ચેતેન્તો સમ્માપટિપત્તિયોગ્યસ્સ ખણસ્સ અતિવત્તનેન નિબ્બુય્હતિ નામ. ઇમિના નયેન સેસદુકેસુપિ અત્થો વેદિતબ્બો.

એત્થ ચ વટ્ટમૂલકા કિલેસાતિ તેસં વસેન સંસારે અવટ્ઠાનં તંતંકમ્મુના તત્થ તત્થ ભવે અભિનિબ્બત્તિ, કિલેસા પન તેસં પચ્ચયમત્તં. તત્થ તત્થ ભવે અપરાપરં નિબ્બત્તેન્તો સંસારે નિબ્બુય્હતિ નામાતિ ઇમસ્સ અત્થસ્સ દસ્સનવસેન **પઠમદુકો** વુત્તો. ઇમે સત્તા સંસારે પરિબ્ભમન્તા દુવિધા તણ્હાચરિતા દિટ્ઠિચરિતા ચાતિ તેસં સંસારનાયિકભૂતાનં ધમ્માનં વસેન સન્તિટ્ઠનં, તદઞ્ઞેસં પવત્તિપચ્ચયાનં વસેન આયૂહનન્તિ ઇમસ્સ અત્થસ્સ દસ્સનવસેન **દુતિયદુકો** વુત્તો. સંયોજનિયેસુ ધમ્મેસુ અસ્સાદદસ્સનસભાવાય તણ્હાય વસેન વિસેસતો પતિટ્ઠાનં, અમુત્તિમગ્ગે મુત્તિમગ્ગપરામાસતો તથા આયૂહનમ્પિ દિટ્ઠિયા વસેન હોતીતિ દસ્સેતું **તતિયદુકો** વુત્તો.

ચતુત્થદુકે પન અધિપ્પાયો અટ્ઠકથાય એવ વિભાવિતો. યસ્મા ''સસ્સતો અત્તા''તિ અભિનિવિસન્તો અરૂપરાગં, અસઞ્ઞૂપગં વા અવિમોક્ખંયેવ વિમોક્ખોતિ ગહેત્વા સંસારે એવ ઓલીયતિ. તેનાહ ''**ઓલીયનાભિનિવેસા હિ ભવદિટ્ઠી**''તિ. યસ્મા પન કામભવાદીસુ યં વા તં વા ભવં પત્વા અત્તા ઉચ્છિજ્જતિ વિનસ્સતિ, ન હોતિ પરં મરણાતિ અભિનિવિસન્તો ભવવિપ્પમોક્ખાવહાય સમ્માપટિપત્તિયા અપ્પટિપજ્જનેન તં અતિવત્તતિ. તેન વુત્તં ''**અતિધાવનાભિનિવેસા વિભવદિટ્ઠી**''તિ.

લીનવસેન સન્તિટ્ઠન્તોતિ કોસજ્જાદિવસેન સંકોચાપજ્જનેન સમ્મા અપ્પટિપજ્જન્તો. **ઉદ્ધચ્ચવસેન આયૂહન્તો**તિ સમ્માસમાધિનો અભાવેન વિક્ખેપવસેન **પઞ્ચમો દુકો** વુત્તો. યથા કામસુખં પવિટ્ઠસ્સ સમાધાનં નત્થિ ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલિટ્ઠત્તા, એવં અત્તપરિતાપનમનુયુત્તસ્સ કાયસ્સ ઉપક્કિલિટ્ઠત્તા. ઇતિ ચિત્તકાયપરિક્કિલેસકરા દ્વે અન્તા તણ્હાદિટ્ઠિનિસ્સયતાય સંસીદનનિબ્બુય્હનનિમિત્તા વુત્તા **છટ્ઠદુકે**. પુબ્બે સપ્પદેસતોવ સંકિલેસધમ્મા ''સંસીદનનિમિત્ત''ન્તિ દસ્સિતાતિ ઇદાનિ નિપ્પદેસતો દસ્સનવસેન, પુબ્બે ચ સાધારણતો અભિસઙ્ખારધમ્મા ''નિબ્બુય્હનનિમિત્ત''ન્તિ દસ્સિતાતિ ઇદાનિ પુઞ્ઞાનેઞ્જાભિસઙ્ખારે એવ ''આયૂહનનિમિત્ત''ન્તિ દસ્સનવસેન **સત્તમદુકો** વુત્તો. એવઞ્હિ દુગ્ગતિસુગતૂપપત્તિવસેન સંસીદનનિબ્બુય્હનાનિ વિભજ્જ દસ્સિતાનિ હોન્તીતિ. તેનેવાહ ''**વુત્તમ્પિ ચેત**''ન્તિઆદિ. અધોભાગં દુગ્ગતિં ગમેન્તીતિ **અધોભાગઙ્ગમનીયા** અનુનાસિકલોપં અકત્વા. તથા ઉપરિભાગં ગમેન્તીતિ **ઉપરિભાગઙ્ગમનીયા**.

એત્થ ચ ઓઘતરણં પુચ્છિતેન ભગવતા ''**અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહ**''ન્તિ તસ્સ પહાનઙ્ગમેવ દસ્સિતં, ન સમ્પયોગઙ્ગન્તિ? ન એવં દટ્ઠબ્બં, યાવતા યેન પતિટ્ઠાનં હોતિ, યેન ચ આયૂહનં, તદુભયપટિક્ખેપમુખેન તપ્પટિપક્ખધમ્મદસ્સનમેતન્તિ. ન હેસ અ-કારો કેવલં પટિસેધે, અથ ખો પટિપક્ખે ''અકુસલા ધમ્મા, અહિતો, અધમ્મો''તિઆદીસુ વિય, તસ્મા **અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહ**ન્તિ પતિટ્ઠાનાયૂહનાનં પટિપક્ખવસેન પવત્તમાનો તથાપવત્તિહેતૂવાતિ અયમેત્થ અત્થો. **ખો**તિ ચ અવધારણત્થે નિપાતો ''અસ્સોસિ ખો''તિઆદીસુ (પારા॰ ૧) વિય. તેન અપ્પતિટ્ઠાનસ્સ એકંસિકતં દસ્સેતિ. સોયં ખો-સદ્દો ''અનાયૂહ''ન્તિ એત્થાપિ આનેત્વા વત્તબ્બો. અનાયૂહનમ્પિ હિ એકંસિકમેવાતિ તસ્સ પટિપક્ખો સહ વિપસ્સનાય અરિયમગ્ગો. તેન હિ ઓઘતરણં હોતિ, ન અઞ્ઞથા. એવમયં યથાનુસન્ધિદેસના કતા, દેવતા ચ સહવિપસ્સનં મગ્ગં પટિવિજ્ઝીતિ પઠમફલે પતિટ્ઠાસિ. તેન વુત્તં ''**ઇમં પઞ્હવિસ્સજ્જન**''ન્તિઆદિ.

''ચિરસ્સા''તિ ઇમિના સમાનત્થં પદન્તરમેતન્તિ આહ ''**ચિરસ્સ કાલસ્સા**''તિ યથા ''મમં વા, ભિક્ખવે''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૫-૬) એત્થ ''મમા''તિ ઇમિના સમાનત્થં પદન્તરં મમન્તિ. **ન દિટ્ઠપુબ્બા**તિ અદસ્સાવી. અદસ્સાવિતા ચ દિસ્વા કત્તબ્બકિચ્ચસ્સ અસિદ્ધતાય વેદિતબ્બા. અઞ્ઞથા કા નામ સા દેવતા, યા ભગવન્તં ન દિટ્ઠવતી? તેનાહ ''**કિં પનિમાયા**''તિઆદિ. **દસ્સનં ઉપાદાય એવં વત્તું વટ્ટતી**તિ યદા કદાચિ કઞ્ચિ પિયજાતિકં દિસ્વા તં દસ્સનં ઉપાદાય ''ચિરેન વત મયં આયસ્મન્તં પસ્સામા''તિ અદિટ્ઠપુબ્બં દિટ્ઠપુબ્બં વા એવં વત્તું યુજ્જતિ, અયં લોકે નિરુળ્હે સમુદાચારોતિ દસ્સેતિ. બ્રહ્મં વા વુચ્ચતિ અરિયમગ્ગો, તસ્સ અણનતો જાનનતો પટિવિજ્ઝનતો **બ્રાહ્મણો**. **કિલેસનિબ્બાનેના**તિ કિલેસાનં અચ્ચન્તસમુચ્છેદસઙ્ખાતેન નિબ્બાનેન **નિબ્બુતં** સમ્મદેવ વૂપસન્ત-સબ્બકિલેસદરથ-પરિળાહં. **આસત્તવિસત્તાદીહી**તિ **આદિ**-સદ્દેન વિસતાદિઆકારે સઙ્ગણ્હાતિ. વુત્તઞ્હેતં –

''વિસતાતિ વિસત્તિકા, વિસટાતિ વિસત્તિકા, વિસાલાતિ વિસત્તિકા, વિસક્કતીતિ વિસત્તિકા, વિસંવાદિકાતિ વિસત્તિકા, વિસં હરતીતિ વિસત્તિકા, વિસમૂલાતિ વિસત્તિકા, વિસફલાતિ વિસત્તિકા,

વિસપરિભોગોતિ વિસત્તિકા, વિસાલા વા પન સા તણ્હા રૂપે સદ્દે ગન્ધે રસે ફોટ્ઠબ્બે ધમ્મે કુલે ગણે વિસતા વિત્થતાતિ વિસત્તિકા''તિ (મહાનિ॰ ૩).

તત્થ **વિસતા**તિ વિત્થતા રૂપાદીસુ તેભૂમકધમ્મેસુ અભિબ્યાપનવસેન **વિસટા**તિ પુરિમવચનમેવ ત-કારસ્સ ટ-કારં કત્વા વુત્તં. **વિસાલા**તિ વિપુલા. **વિસક્કતી**તિ પરિસક્કતિ, સહતિ વા. રત્તો હિ રાગવત્થુના પાદેન તાળિયમાનોપિ સહતીતિ. ઓસક્કનં વિપ્ફન્દનં વા "**વિસક્કન**"ન્તિપિ વદન્તિ. અનિચ્ચાદિં નિચ્ચાદિતો. ગણ્હાતીતિ **વિસંવાદિકા** હોતિ. **વિસં હરતી**તિ તથા તથા કામેસુ આનિસંસં પસ્સન્તી વિવિધેહિ આકારેહિ નેક્ખમ્માભિમુખપ્પવત્તિતો ચિત્તં સંહરતિ સંખિપતિ, વિસં વા દુક્ખં, તં હરતિ, વહતીતિ અત્થો. દુક્ખનિબ્બત્તકકમ્મસ્સ હેતુભાવતો **વિસમૂલા**. વિસં વા દુક્ખાભિભૂતા વેદના મૂલં એતિસ્સાતિ **વિસમૂલા**. દુક્ખસમુદયત્તા વિસં ફલં એતિસ્સાતિ **વિસફલા**. તણ્હાય રૂપાદિકસ્સ દુક્ખસ્સેવ પરિભોગો હોતિ, ન અમતસ્સાતિ **વિસપરિભોગો**તિ વુત્તા, સબ્બત્થ નિરુત્તિવસેન પદસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. યો પનેત્થ પધાનો અત્થો, તં દસ્સેતું પુન ''વિસાલા વા પના''તિઆદિ વુત્તન્તિ એવમેત્થ વિસત્તિકાપદસ્સ અત્થો વેદિતબ્બો. **તિણ્ણં** પઠમદુતિયમગ્ગેહિ. **નિત્તિણ્ણં** તતિયમગ્ગેન. **ઉત્તિણ્ણં** ચતુત્થમગ્ગેન.

સમનુઞ્ઞોતિ સમ્મદેવ કતાનુઞ્ઞો. તેનાહ "**એકજ્ઝાસયો અહોસી**"તિ. **અન્તરધાયી**તિ અદસ્સનં અગમાસિ. યથા પન અન્તરધાયિ, તં દસ્સેતું "**અભિસઙ્ખતકાય**"ન્તિઆદિ વુત્તં. **માલેહી**તિ લિઙ્ગવિપલ્લાસેન વુત્તં, ''માલાહી''તિ કેચિ પઠન્તિ, ''મલ્યેહી''તિ વત્તબ્બે ય-કારલોપં કત્વા નિદ્દેસો. અયં તાવ અટ્ઠકથાય લીનત્થવણ્ણના.

નેત્તિનયવણ્ણના

ઇદાનિ પકરણનયેન પાળિયા અત્થવણ્ણનં કરિસ્સામ. સા પન અત્થવણ્ણના યસ્મા દેસનાય સમુટ્ઠાનપ્પયોજનભાજનેસુ પિણ્ડત્થેસુ ચ નિદ્ધારિતેસુ સુકરા હોતિ સુવિઞ્ઞેય્યા ચ, તસ્મા સુત્તદેસનાય સમુટ્ઠાનાદીનિ પઠમં નિદ્ધારયિસ્સામ. તત્થ **સમુટ્ઠાનં** તાવ દેસનાનિદાનં, તં સાધારણં અસાધારણન્તિ દુવિધં. તત્થ સાધારણમ્પિ અબ્ભન્તરબાહિરભેદતો દુવિધં. તત્થ **સાધારણં અબ્ભન્તરસમુટ્ઠાનં** નામ લોકનાથસ્સ મહાકરુણા. તાય હિ સમુસ્સાહિતસ્સ ભગવતો વેનેય્યાનં ધમ્મદેસનાય ચિત્તં ઉદપાદિ, યં સન્ધાય વુત્તં – ''સત્તેસુ ચ કારુઞ્ઞતં પટિચ્ચ બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેસી''તિઆદિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૩; સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૨; મહાવ॰ ૯). એત્થ ચ હેતુઅવત્થાયપિ મહાકરુણાય સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો યાવદેવ સંસારમહોઘતો સદ્ધમ્મદેસનાહત્થદાનેહિ સત્તસન્તારણત્થં તદુપ્પત્તિતો. યથા ચ મહાકરુણા, એવં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં દસબલઞાણાદીનિ ચ દેસનાય અબ્ભન્તરસમુટ્ઠાનભાવેન વત્તબ્બાનિ. સબ્બઞ્હિ ઞેય્યધમ્મં તેસં દેસેતબ્બપ્પકારં સત્તાનઞ્ચ આસયાનુસયાદિં યાથાવતો જાનન્તો ભગવા ઠાનાટ્ઠાનાદીસુ કોસલ્લેન વેનેય્યજ્ઝાસયાનુરૂપં વિચિત્તનયદેસનં પવત્તેસીતિ. **બાહિરં** પન **સાધારણં સમુટ્ઠાનં** દસસહસ્સમહાબ્રહ્મપરિવાર-સહમ્પતિમહાબ્રહ્મુનો અજ્ઝેસનં. તદજ્ઝેસનુત્તરકાલઞ્હિ ધમ્મગમ્ભીરતાપચ્ચવેક્ખણાજનિતં અપ્પોસ્સુક્કતં પટિપ્પસ્સમ્ભેત્વા ધમ્મસ્સામી ધમ્મદેસનાય ઉસ્સાહજાતો અહોસિ. અસાધારણમ્પિ અબ્ભન્તરબાહિરભેદતો દુવિધમેવ. તત્થ **અબ્ભન્તરં** યાય મહાકરુણાય યેન ચ દેસનાઞાણેન ઇદં સુત્તં પવત્તિતં, તદુભયં વેદિતબ્બં **બાહિરં** પન તસ્સા દેવતાય પુચ્છા, પુચ્છાવસિકો હેસ સુત્તનિક્ખેપો. તયિદં પાળિયં આગતમેવ.

પયોજનમ્પિ સાધારણાસાધારણતો દુવિધં. તત્થ **સાધારણં** અનુક્કમેન યાવ અનુપાદાપરિનિબ્બાનં વિમુત્તિરસત્તા ભગવતો દેસનાય. તેનેવાહ "એતદત્થા કથા, એતદત્થા મન્તના"તિઆદિ (પરિ॰ ૩૬૬). **અસાધારણં** પન તસ્સા દેવતાય દસ્સનમગ્ગસમધિગમો, ઉભયમ્પેતં બાહિરમેવ. સચે પન વેનેય્યસન્તાનગતમ્પિ દેસનાબલસિદ્ધિસઙ્ખાતં પયોજનં અધિપ્પાયસમિજ્ઝનભાવતો યથાધિપ્પેતત્થસિદ્ધિયા મહાકારુણિકસ્સ ભગવતોપિ પયોજનમેવાતિ ગણ્હેય્ય, ઇમિના પરિયાયેનસ્સ અબ્ભન્તરતાપિ સિયા.

અપિચ તસ્સા દેવતાય ઓઘતરણાકારસ્સ યાથાવતો અનવબોધો ઇમિસ્સા દેસનાય સમુટ્ઠાનં, તદવબોધો પયોજનં. સો હિ ઇમાય દેસનાય ભગવન્તં પયોજેતિ તન્નિપ્ફાદનપરાયં દેસનાતિ કત્વા. યઞ્હિ દેસનાય સાધેતબ્બં ફલં, તં આકઙ્ખિતબ્બત્તા દેસકં દેસનાય પયોજેતીતિ પયોજનન્તિ વુચ્ચતિ. તથા દેવતાય તદઞ્ઞેસઞ્ચ વિનેય્યાનં પતિટ્ઠાનાયૂહનવિસ્સજ્જનઞ્ચેત્થ પયોજનં . તથા સંસારચક્કનિવત્તિ-સદ્ધમ્મચક્કપ્પવત્તિસસ્સતાદિમિચ્છાચાર-નિરાકરણં સમ્માવાદપુરેક્ખારો અકુસલમૂલસમૂહનનં કુસલમૂલસમારોપનં અપાયદ્વારપિદહનં સગ્ગમોક્ખદ્વારવિવરણં પરિયુટ્ઠાનવૂપસમનં અનુસયસમુગ્ઘાતનં "મુત્તો મોચેસ્સામી"તિ પુરિમપટિઞ્ઞાઅવિસંવાદનં તપ્પટિપક્ખમારમનોરથવિસંવાદનં તિત્થિયસમયનિમ્મથનં બુદ્ધધમ્મપતિટ્ઠાપનન્તિ એવમાદીનિપિ પયોજનાનિ ઇધ વેદિતબ્બાનિ.

યથા દેવતા ઓઘતરણે સંસયપક્ખન્દા, તાદિસા અઞ્ઞે ચ સઙ્ખાતધમ્માનં સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ચ પટિપત્તિં અજાનન્તા અસદ્ધમ્મસ્સવન-ધારણ-પરિચય-મનસિકારવિપલ્લત્થબુદ્ધિકા સદ્ધમ્મસ્સવન-ધારણ-પરિચયવિમુખા ચ ભવવિમોક્ખેસિનો વિનેય્યા ઇમિસ્સા દેસનાય **ભાજનં**.

પિણ્ડત્થા પન "અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહ"ન્તિ પદદ્વયે ચતુસચ્ચકમ્મટ્ઠાનાનુયોગવસેન યોનિસોમનસિકારબહુલીકારો કુસલમૂલસમાયોગો ઓલીયનાતિધાવનાવિસ્સજ્જનં ઉપાયવિનિબન્ધવિધમનં મિચ્છાભિનિવેસદૂરીભાવો તણ્હાવિજ્જાવિસોધનં વટ્ટત્તયવિચ્છેદનુપાયો આસવોઘ-યોગ-ગન્થાગતિ-તણ્હુપ્પાદુપાદાનવિયોગો ચેતોખિલવિવેચનં અભિનન્દનનિવારણં સંસગ્ગાતિક્કમો વિવાદમૂલપરિચ્ચાગો અકુસલકમ્મપથવિદ્ધંસનં મિચ્છત્તાતિવત્તનં અનુસયમૂલચ્છેદો. સબ્બકિલેસ-દરથપરિળાહ-સારમ્ભપટિપ્પસ્સમ્ભનં દસ્સનસવનનિદ્દેસો વિજ્જૂપમવજિરૂપમધમ્માપદેસો અપચયગામિધમ્મવિભાવના પહાનત્તયદીપના સિક્ખત્તયાનુયોગો સમથવિપસ્સનાનુટ્ઠાનં ભાવનાસચ્છિકિરિયાસિદ્ધિ સીલક્ખન્ધાદિપારિસુદ્ધીતિ એવમાદયો વેદિતબ્બા.

તત્થ યેસં કિલેસાદીનં વસેન પતિટ્ઠાતિ સંસીદતિ, યેસઞ્ચ અભિસઙ્ખારાદીનં વસેન આયૂહતિ નિબ્બુય્હતિ, ઉભયમેતં સમુદયસચ્ચં, તપ્પભાવિતા તદુભયનિસ્સિતા ચ ખન્ધા દુક્ખસચ્ચં, તદુભયમત્થો, "અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહ"ન્તિ અધિપ્પેતસ્સ અત્થસ્સ પટિચ્છન્નં કત્વા દેસના ઉપાયો માનનિગ્ગણ્હનવસેન તસ્સા દેવતાય સચ્ચાભિસમયકારણભાવતો પતિટ્ઠાનાયૂહનપટિક્ખેપોપદેસેન ચતુરોઘનિરત્થરણત્થિકેહિ અન્તદ્વયરહિતા મજ્ઝિમા પટિપત્તિ પટિપજ્જિતબ્બાતિ અયમેત્થ ભગવતો આણત્તીતિ અયં **દેસનાહારો**.

પરસંસયપક્ખન્દનતાય ઞાતુકામતાય ચ **કથં નૂ**તિ પુચ્છાવસેન વુત્તં? અભિમુખભાવતો એકપુગ્ગલભાવતો ચ "ત્વ"ન્તિ વુત્તં. પરમુક્કંસગતસ્સ ગરુભાવસ્સ અનઞ્ઞયોગ્યસ્સ સદ્ધમ્મધુરસ્સ પરિદીપનતો સાધૂતિ મરિસસીલાદિગુણતાય "**મારિસા**"તિ વુત્તં . અવહનનતો રાસિભાવતો ચ "**ઓઘ**"ન્તિ વુત્તં. ઞાતું ઇચ્છિતસ્સ

અત્થસ્સ કતત્તા પરિયોસાપિતત્તા “**ઇતી**”તિ વુત્તં. સંસીદનલક્ખણસ્સ પતિટ્ઠાનસ્સ અકાતબ્બતો સબ્બસો ચ અકતત્તા. “**અપ્પતિટ્ઠ**”ન્તિ વુત્તં. તયિદં અકરણં એકંસિકન્તિ **ખો**તિ અવધારણવસેન વુત્તં. તસ્સ ચ અપ્પતિટ્ઠાનસ્સ સસન્તતિગતત્તા ‘‘ત્વ’’ન્તિ ચ પુચ્છિતત્તા “**અહ**”ન્તિ વુત્તં. દેવતાય સમ્બોધનતો પિયાલપનતો ચ, “**આવુસો**”તિ વુત્તં. નિબ્બુય્હનલક્ખણસ્સ આયૂહનસ્સ અકાતબ્બતો સબ્બસો ચ અકતત્તા **અનાયૂહ**ન્તિ વુત્તં. તિણ્ણાકારસ્સ ઓઘાનં અનિચ્છિતભાવતો એવ તત્થ સંસયસ્સ અનપગતત્તા ઓઘતરણસ્સ ચ અવિસેસત્તા “**યથા કથં પના**”તિ વુત્તં. તથા સંસીદનલક્ખણં પતિટ્ઠાનં સંસારે ચ સણ્ઠાનન્તિ અનત્થન્તરત્તા અભિન્નકાલિકં. તથા નિબ્બુય્હનલક્ખણં આયૂહનં સમ્માપટિપત્તિયા અતિવત્તનન્તિ અનત્થન્તરત્તા અભિન્નકાલિકન્તિ વુત્તં “**યદા સ્વાહં…પે॰… તદાસ્સુ નિબ્બુય્હામી**”તિ. તદુભયસ્સ પટિપક્ખભાવતો પટિબાહનતો ચ ઓઘાતિણ્ણાતિ વુત્તં “**એવં ખ્વાહં…પે॰… ઓઘમતરિ**”ન્તિ.

એકબુદ્ધન્તરન્તરિકત્તા સુદૂરકાલિકતાય “**ચિરસ્સ**”ન્તિ વુત્તં. અન્તરા અદિટ્ઠપુબ્બતાય વિમ્હયનીયતાય ચ “**વતા**”તિ વુત્તં. તદા ઉપલબ્ભમાનતાય અત્તપચ્ચક્ખતાય ચ “**પસ્સામી**”તિ વુત્તં. બાહિતપાપતો બ્રહ્મસ્સ ચ અરિયમગ્ગસ્સ અણનતો પટિવિજ્ઝનતો “**બ્રાહ્મણ**”ન્તિ વુત્તં. કિલેસસન્તાપવૂપસમનતો દુક્ખસન્તાપવૂપસમનતો ચ સબ્બસો નિબ્બુતત્તા “**પરિનિબ્બુત**”ન્તિ વુત્તં. તરણપયોગસ્સ નિબ્બત્તિતત્તા ઉપરિ તરિતબ્બાભાવતો ચ “**તિણ્ણ**”ન્તિ વુત્તં. ઞાણચક્ખુના ઓલોકેતબ્બતો લુજ્જનતો પલુજ્જનતો ચ ‘‘લોકે’’તિ વુત્તં. વિસયેસુ સઞ્જનતો જાતભાવતો “**વિસત્તિક**”ન્તિ વુત્તં. ઞાણસ્સ પચ્ચક્ખભાવતો નિગમનતો ચ “**ઇદ**”ન્તિ વુત્તં. ભાસિતત્તા પરિસમત્તત્તા ચ “**અવોચા**”તિ વુત્તં. પઠમં ગહિતત્તા પચ્ચામસનતો ચ ‘‘સા દેવતા’’તિ વુત્તં. પટિક્ખેપસ્સ અભાવતો અત્થસ્સ અનુમોદિતબ્બતો “**સમનુઞ્ઞો**”તિ વુત્તં. વિનેય્યાનં સાસનતો પરમત્થસમ્પત્તિતો ચ “**સત્થા**”તિ વુત્તં. ચક્ખુપથાતિક્કમેન તિરોભાવૂપગમનતો “**અન્તરધાયી**”તિ વુત્તન્તિ અયં અનુપદવિચયતો **વિચયહારો**.

અપ્પતિટ્ઠાનાનાયૂહનેહિ ઓઘતરણં યુજ્જતિ કિલેસાભિસઙ્ખારવિજહનેન પારસમ્પત્તિસમિજ્ઝનતો. સબ્બકિલેસ-તણ્હાદિટ્ઠિ-તણ્હાયતન-સસ્સતાદિવસેન સન્તિટ્ઠતો સંસારે સંસીદનં હોતીતિ યુજ્જતિ કારણસ્સ સુપ્પતિટ્ઠિતભાવતો. અભિસઙ્ખરણકિચ્ચે કિલેસાભિસઙ્ખારે વિજ્જમાને સબ્બદિટ્ઠાભિનિવેસ-અતિધાવનાભિનિવેસાદીનં વસેન આયૂહન્તસ્સ સંસારમહોઘેન નિબ્બુય્હનં હોતીતિ યુજ્જતિ સમ્માપટિપત્તિયા અતિવત્તનતો. બ્રહ્મસ્સ અરિયમગ્ગસ્સ અણનતો પટિવિજ્ઝનતો બ્રાહ્મણભાવો યુજ્જતિ બાહિતપાપત્તા. સમ્મદેવ સન્તધમ્મસમધિગમતો પરિનિબ્બુતભાવો યુજ્જતિ સબ્બસો સવાસનપહીનકિલેસત્તા. તથા ચ વિસત્તિકાય તિણ્ણભાવો યુજ્જતિ યથા યાય લેસોપિ ન દિસ્સતિ, એવં અગ્ગમગ્ગેન તસ્સા સમુચ્છિન્નત્તાતિ અયં **યુત્તિહારો**.

કિલેસવટ્ટવસેન પતિટ્ઠાનં વિસેસતો કમ્મવટ્ટસ્સ પદટ્ઠાનં. અભિસઙ્ખારવસેન આયૂહનઞ્ચ વિપાકવટ્ટસ્સ પદટ્ઠાનં. અપ્પતિટ્ઠાનાનાયૂહનાનિ ઓઘતરણસ્સ પદટ્ઠાનં, ઓઘતરણં અનુપાદિસેસનિબ્બાનસ્સ. તણ્હાવસેન પતિટ્ઠાનસ્સ અસ્સાદાનુપસ્સિતા પદટ્ઠાનં. તેનાહ ભગવા – ‘‘સંયોજનિયેસુ, ભિક્ખવે, ધમ્મેસુ અસ્સાદાનુપસ્સિનો તણ્હા પવડ્ઢતી’’તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૫૨, ૫૬).

ખન્ધાવિજ્જા-ફસ્સ-સઞ્ઞા-વિતક્કાયોનિસોમનસિકાર-પાપમિત્તપરતોઘોસા દિટ્ઠિવસેન પતિટ્ઠાનસ્સ પદટ્ઠાનં. યથાહ – **પટિસમ્ભિદામગ્ગે** (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૨૪) ‘‘ખન્ધાપિ દિટ્ઠિટ્ઠાનં, અવિજ્જાપિ દિટ્ઠિટ્ઠાન’’ન્તિઆદિ. તણ્હાદિટ્ઠાભિનન્દનઅવસેસકિલેસાભિસઙ્ખારવસેન આયૂહનસ્સ પદટ્ઠાનં. ઇમિના નયેન યથારહં તણ્હાદિટ્ઠાદિવસેન પતિટ્ઠાનાયૂહનાનં પદટ્ઠાનભાવો વત્તબ્બો. સેસમેત્થ પાળિતો એવ સુનિદ્ધારિયં. અયં **પદટ્ઠાનહારો**.

અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહન્તિ પતિટ્ઠાનાયૂહનપટિક્ખેપેન વિસ્સજ્જેન્તેન નિય્યાનાવહા સમ્માપટિપત્તિ ગહિતા એકન્તતો ઓઘનિત્થરણૂપાયભાવતો. તગ્ગહણેન ચ સબ્બેપિ સત્તતિંસ બોધિપક્ખિયધમ્મા ગહિતા હોન્તિ નિય્યાનલક્ખણેન એકલક્ખણત્તાતિ અયં **લક્ખણહારો**.

નિદાનમસ્સા દેવતાય ઓઘતરણાકારસ્સ યાથાવતો અનવબોધોતિ વુત્તોવાયમત્થો. અઞ્ઞેપિ યે ઇમં દેસનં નિસ્સાય ઓઘતરણૂપાયં પટિવિજ્ઝન્તિ, તેપિ ઇમિસ્સા દેસનાય નિદાનન્તિ દટ્ઠબ્બા. ''કથં નુ ખો ઇમં દેસનં નિસ્સાય સમ્મદેવ પટિવિજ્ઝન્તા ચતુબ્બિધમ્પિ ઓઘં તરન્તા સકલસંસારમહોઘતો નિત્થરેય્યું, પરે ચ તત્થ પતિટ્ઠપેય્યુ''ન્તિ અયમેત્થ ભગવતો **અધિપ્પાયો**. પદનિબ્બચનં **નિરુત્તં**, તં ''એવ''ન્તિઆદિનિદાનપદાનં ''કથ''ન્તિઆદિપાળિપદાનઞ્ચ અટ્ઠકથાય તસ્સા લીનત્થવણ્ણનાય ચ વુત્તનયાનુસારેન સુકરત્તા અતિવિત્થારભયેન ન વિત્થારયિમ્હ.

પદ-પદત્થ-દેસના-નિક્ખેપ-સુત્તસન્ધિ-વસેન પઞ્ચવિધા **સન્ધિ**. તત્થ પદસ્સ પદન્તરેન સમ્બન્ધો **પદસન્ધિ**. તથા પદત્થસ્સ પદત્થન્તરેન સમ્બન્ધો **પદત્થસન્ધિ**, યો ''કિરિયાકારકસમ્બન્ધો''તિ વુત્તો. નાનાનુસન્ધિકસ્સ તંતંઅનુસન્ધીતિ સમ્બન્ધો, એકાનુસન્ધિકસ્સ પન પુબ્બાપરસમ્બન્ધો **દેસનાસન્ધિ**, યા અટ્ઠકથાયં ''પુચ્છાનુસન્ધિ અજ્ઝાસયાનુસન્ધિ યથાનુસન્ધી''તિ તિધા વિભત્તા. અજ્ઝાસયો ચેત્થ અત્તજ્ઝાસયો પરજ્ઝાસયોતિ દ્વિધા વેદિતબ્બો. **નિક્ખેપસન્ધિ** ચતુન્નં સુત્તનિક્ખેપાનં વસેન વેદિતબ્બા. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં **પપઞ્ચસૂદનીટીકાયં** વુત્તનયેન ગહેતબ્બં. **સુત્તસન્ધિ** ઇધ પઠમનિક્ખેપવસેન વેદિતબ્બા.

''કસ્મા પનેત્થ ઓઘતરણસુત્તમેવ પઠમં નિક્ખિત્ત''ન્તિ નાયમનુયોગો કત્થચિ ન પવત્તતિ? અપિચ ''અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહં ઓઘમતરિ''ન્તિ પતિટ્ઠાનાયૂહનપટિક્ખેપવસેન અન્તદ્વયવિવજ્જનમુખેન વા મજ્ઝિમાય પટિપદાય વિભાવનતો સબ્બપઠમમિદં સુત્તં ઇધ નિક્ખિત્તં. અન્તદ્વયં અનુપગમ્મ મજ્ઝિમાય પટિપત્તિયા સઙ્ગાસનપરઞ્હિ બુદ્ધાનં સાસનન્તિ. યં પન એકિસ્સા દેસનાય દેસનન્તરેન સદ્ધિં સંસન્દનં, અયમ્પિ દેસનાસન્ધિ. સા ઇધ એવં વેદિતબ્બા –

''અપ્પતિટ્ઠં...પે॰... અનાયૂહં ઓઘમતરિ''ન્તિ અયં દેસના –

> ''સબ્બદા સીલસમ્પન્નો, પઞ્ઞવા સુસમાહિતો;
> આરદ્ધવીરિયો પહિતત્તો, ઓઘં તરતિ દુત્તરં.
>
> ''વિરતો કામસઞ્ઞાય, રૂપસંયોજનાતિગો;
> નન્દીરાગપરિક્ખીણો, સો ગમ્ભીરે ન સીદતિ; (સં॰ નિ॰ ૧.૯૬);
> સદ્ધાય તરતિ ઓઘં, અપ્પમાદેન અણ્ણવં. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૪૬; સુ॰ નિ॰ ૧૮૬);
>
> ''પઞ્ચ છિન્દે પઞ્ચ જહે, પઞ્ચ ચુત્તરિ ભાવયે;
> પઞ્ચસઙ્ગાતિગો ભિક્ખુ, ઓઘતિણ્ણોતિ વુચ્ચતિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૫; ધ॰ પ॰ ૩૭૦);
>
> ''તસ્મા જન્તુ સદા સતો, કામાનિ પરિવજ્જયે;
> તે પહાય તરે ઓઘં, નાવં સિત્વાવ પારગૂ. (સુ॰ નિ॰ ૭૭૭; મહાનિ॰ ૬; નેત્તિ॰ ૫);

‘‘એકાયનં જાતિખયન્તદસ્સી, મગ્ગં પજાનાતિ હિતાનુકમ્પી;
એતેન મગ્ગેન તરિંસુ પુબ્બે, તરિસ્સન્તિ યે ચ તરન્તિ ઓઘ’’ન્તિ. (સં॰ નિ॰ ૫.૩૮૪, ૪૦૯; મહાનિ॰ ૧૯૧; ચૂળનિ॰ પારાયનાનુગીતિગાથાનિદ્દેસ ૧૦૭; પઠમવગ્ગ ૧૨૧; નેત્તિ॰ ૧૭૦) –

એવમાદીહિ દેસનાહિ સંસન્દતીતિ અયં **ચતુબ્યૂહો હારો**.

અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહન્તિ એત્થ સંકિલેસવસેન પતિટ્ઠાનં આયૂહનઞ્ચ. તેન અયોનિસોમનસિકારો દીપિતો, સન્તકિલેસવસેન અનાયૂહનેન યોનિસોમનસિકારો. તત્થ અયોનિસોમનસિકરોતો તણ્હાવિજ્જા પવડ્ઢતિ. તેસુ તણ્હાગહણેન ચ તણ્હામૂલકા ધમ્મા આવત્તન્તિ. અવિજ્જાગહણેન અવિજ્જામૂલકં સબ્બં ભવચક્કં આવત્તતિ. યોનિસોમનસિકારગ્ગહણેન ચ યોનિસોમનસિકારમૂલકા ધમ્મા આવત્તન્તિ ચતુબ્બિધઞ્ચ સમ્પત્તિચક્કં. પતિટ્ઠાનાયૂહનપટિક્ખેપેન પન સમ્માપટિપત્તિ દીપિતા, સા ચ સઙ્ખેપતો સીલાદિસઙ્ગહા. તત્થ સીલગ્ગહણેન એકાદસ સીલાનિસંસા આવત્તન્તિ, સમાધિગ્ગહણેન પઞ્ચઙ્ગિકો સમ્માસમાધિ પઞ્ચઞ્ઞાણિકો સમ્માસમાધિ સમાધિપરિક્ખારા ચ આવત્તન્તિ. પઞ્ઞાગહણેન પઞ્ઞા ચ સમ્માદિટ્ઠીતિ સમ્માદિટ્ઠિસુદસ્સના સબ્બેપિ અરિયમગ્ગધમ્મા આવત્તન્તીતિ અયં **આવત્તો હારો**.

પતિટ્ઠાનં કિલેસાદિવસેન સત્તવિધં. આયૂહનં અભિસઙ્ખારાદિવસેન સત્તવિધં. તથા તપ્પટિપક્ખતો અપ્પતિટ્ઠાનં અનાયૂહનઞ્ચ. અયમેત્થ ધમ્મવિભત્તિ. પદટ્ઠાનભૂમિવિભત્તિયો પન હેટ્ઠા વુત્તનયાનુસારેન વેદિતબ્બા. અયં **વિભત્તિહારો**.

પુબ્બભાગપ્પટિપદં સમ્મદેવ સમ્પાદેત્વા સમથવિપસ્સનં યુગનદ્ધં કત્વા ભાવનં ઉસ્સક્કેન્તો કિલેસાદીનં દૂરીકરણતો તેસં વસેન અસંસીદન્તો અનિબ્બુય્હન્તો અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહં ઓઘં તરતિ. કિલેસાદીનં વસેન પન સંસીદન્તો નિબ્બુય્હન્તો સંસારે પતિટ્ઠાનતો આયતિં પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તિયા આયૂહનતો ઓઘં ન તરતીતિ અયં **પરિવત્તો હારો**.

અપ્પતિટ્ઠં અસન્તિટ્ઠન્તો અસંસીદન્તો અનિબ્બિસં અનવિનિબ્બિસન્તિ પરિયાયવચનં, અનાયૂહં અનિબ્બુય્હન્તો અચેતેન્તો અપકપ્પેન્તોતિ પરિયાયવચનં, ઓઘં કિલેસસમુદ્દન્તિ પરિયાયવચનં, અતરિ અતિક્કમિ અચ્ચવાયીતિ પરિયાયવચનં. ઇમિના નયેન સેસપદેસુપિ પરિયાયવચનં વેદિતબ્બન્તિ અયં **વેવચનો હારો**.

અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહન્તિ એત્થ પતિટ્ઠં આયૂહન્તિ કિલેસાનં કિચ્ચકરણપઞ્ઞત્તિ. પરિયુટ્ઠાનાનં વિભાવનપઞ્ઞત્તિ. અભિસઙ્ખારાનં વિરુહનપઞ્ઞત્તિ. તણ્હાય અસ્સાદપઞ્ઞત્તિ. દિટ્ઠિયા પરિનિપ્ફન્દનપઞ્ઞત્તિ. ભવદિટ્ઠિયા ભવાભિનિવેસપઞ્ઞત્તિ. વિભવદિટ્ઠિયા વિપલ્લાસપઞ્ઞત્તિ. કામસુખાનુયોગસ્સ કામેસુ અનુગિજ્ઝનપઞ્ઞત્તિ. અત્તકિલમથાનુયોગસ્સ અત્તપરિતાપનપઞ્ઞત્તિ. અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહન્તિ પન અભિઞ્ઞેય્યધમ્માનં અભિઞ્ઞાપઞ્ઞત્તિ. પરિઞ્ઞેય્યધમ્માનં પરિઞ્ઞાપઞ્ઞત્તિ. ઓઘમતરિન્તિ પહાતબ્બધમ્માનં પહાનપઞ્ઞત્તિ. મગ્ગસ્સ ભાવનાપઞ્ઞત્તિ. નિરોધસ્સ સચ્છિકિરિયાપઞ્ઞત્તીતિ અયં **પઞ્ઞત્તિહારો**.

અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહન્તિ એત્થ પતિટ્ઠાનાયૂહનગ્ગહણેન ઓઘગ્ગહણેન ચ સમુદયસચ્ચં ગહિતં. અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહં અતરિન્તિ પન પદત્તયેન મગ્ગસચ્ચં ગહિતં, હેતુગહણેન ચ હેતુમતો ગહણં સિદ્ધમેવાતિ

દુક્ખનિરોધસચ્ચાનિ અત્થતો ગહિતાનેવાતિ અયં સચ્ચેહિ ઓતરણા. તત્થ યે લોકિયા પઞ્ચક્ખન્ધા, યેસં વસેન પતિટ્ઠાનાયૂહનસિદ્ધિ. યે લોકુત્તરા ચત્તારો ખન્ધા, યેસં વસેન ઓઘતરણસિદ્ધિ. અયં ખન્ધમુખેન ઓતરણા. યે એવ પઞ્ચક્ખન્ધા દ્વાદસાયતનાનિ અટ્ઠારસ ધાતુયો, તે ચત્તારો ખન્ધા દ્વાયતનાનિ દ્વે ધાતુયોતિ અયં આયતનમુખેન ધાતુમુખેન ચ ઓતરણા. તથા અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહન્તિ એત્થ પતિટ્ઠાનાયૂહનગ્ગહણેન કિલેસાભિસઙ્ખારાદીનં ગહણં. કિલેસાભિસઙ્ખારાદયો ઓઘા ચ સઙ્ખારક્ખન્ધા ધમ્માયતનં ધમ્મધાતુ ચ, અપ્પતિટ્ઠાનાનાયૂહનગ્ગહણેન ઓઘતરણવચનેન ચ સહ વિપસ્સનાય મગ્ગો કથિતો. એવઞ્ચ સઙ્ખારક્ખન્ધો ધમ્માયતનં ધમ્મધાતુ ચ ગહિતાતિ એવમ્પિ ખન્ધમુખેન આયતનમુખેન ધાતુમુખેન ઓતરણા. વિપસ્સના ચે અનિચ્ચાનુપસ્સના, અનિમિત્તમુખેન વિમોક્ખમુખં, દુક્ખાનુપસ્સના ચે, અપ્પણિહિતવિમોક્ખમુખં, અનત્તાનુપસ્સના ચે, સુઞ્ઞતવિમોક્ખમુખન્તિ એવં વિમોક્ખમુખેન ઓતરણં. મગ્ગે સેક્ખા સીલક્ખન્ધાદયો ધમ્માયતનધમ્મધાતૂ અનાસવા ચ એવમ્પિ ખો ખન્ધાદિમુખેન ઓતરણાતિ અયં **ઓતરણો હારો**.

અપ્પતિટ્ઠન્તિ આરમ્ભો. **અનાયૂહ**ન્તિ પદસુદ્ધિ, નો આરમ્ભસુદ્ધિ, તથા **ઓઘ**ન્તિ. **અતરિ**ન્તિ પન પદસુદ્ધિ ચેવ આરમ્ભસુદ્ધિ ચાતિ અયં **સોધનો હારો**.

અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહન્તિ સામઞ્ઞતો અધિટ્ઠાનં તણ્હાદિટ્ઠિઆદિવસેન પતિટ્ઠાનાયૂહનાનં સાધારણતો પટિક્ખેપચોદનાતિ કત્વા **ઓઘમતરિ**ન્તિ તં વિકપ્પેત્વા વિસેસવચનં. ઓઘતરણઞ્હિ ચત્તારો અરિયમગ્ગા. તત્થ પઠમદુતિયમગ્ગા અવિસેસેન દિટ્ઠોઘતરણં, તતિયમગ્ગો કામોઘતરણં, અગ્ગમગ્ગો સેસોઘતરણન્તિ અયં **અધિટ્ઠાનો હારો**.

કિલેસવસેન પતિટ્ઠાનસ્સ અયોનિસોમનસિકારો હેતુ. અભિસઙ્ખારવસેન આયૂહનસ્સ કિલેસા હેતૂ. અપ્પતિટ્ઠાનાનાયૂહનાનં પન યથાક્કમં યોનિસોમનસિકારપહાનાનિ હેતૂ. સંયોજનિયેસુ ધમ્મેસુ અસ્સાદાનુપસ્સના તણ્હાવસેન યથારહં તસ્સ હેતૂ. તેનાહ ભગવા – ''સંયોજનિયેસુ, ભિક્ખવે, ધમ્મેસુ અસ્સાદાનુપસ્સિનો તણ્હા પવડ્ઢતી''તિ. ખન્ધાવિજ્જાફસ્સસઞ્ઞાવિતક્કાયોનિસોમનસિકારપાપમિત્તપરતોઘોસા દિટ્ઠિવસેન પતિટ્ઠાનસ્સ હેતૂ. તેનાહ – **પટિસમ્ભિદામગ્ગે** ''ખન્ધાપિ દિટ્ઠિટ્ઠાનં, અવિજ્જાપિ દિટ્ઠિટ્ઠાન''ન્તિઆદિ. તણ્હાભિનન્દના અવસેસકિલેસાભિસઙ્ખારવસેન આયૂહનસ્સ હેતૂ. ઇમિના નયેન યથારહં તણ્હાદિટ્ઠિવસેન પતિટ્ઠાનાયૂહનાનં હેતુવિભાગો નિદ્ધારેતબ્બો, તબ્બિપરિયાયેન અપ્પતિટ્ઠાનાનાયૂહનાનં. કિલેસુપ્પાદને હિ સમ્મદેવ આદીનવદસ્સનં અપ્પતિટ્ઠાનસ્સ હેતૂ, અભિસઙ્ખરણે આદીનવદસ્સનં અનાયૂહનસ્સ હેતૂ, વિપસ્સનાય ઉસ્સુક્કાપનં ઓઘતરણસ્સ હેતૂતિ અયં **પરિક્ખારો હારો**.

યથાવુત્તવિભાગેહિ પતિટ્ઠાનાયૂહનેહિ ચતુબ્બિધસ્સપિ ઓઘસ્સ પરિસુદ્ધિ. અપ્પતિટ્ઠાનાનાયૂહનેહિ પન સોતાનં સંવરો સબ્બસો પિધાનઞ્ચાતિ ચતુબ્બિધસ્સપિ ઓઘસ્સ વિસેસતો પિધાનં અપ્પવત્તિકરણં. અરિયમગ્ગસ્સ ભાવનાય હિ કિલેસવસેન પતિટ્ઠાનં અભિસઙ્ખારવસેન આયૂહનં ઉપચ્છિજ્જં, તસ્સ સબ્બેપિ ઓઘા તિણ્ણા સમ્મતિણ્ણા પહીના હોન્તીતિ અયં **સમારોપનો હારો**.

અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહન્તિ એત્થ પતિટ્ઠાગહણેન તણ્હાવિજ્જા ગહિતા. તાસં હિ વસેન સત્તો તત્થ તત્થ ભવે પતિટ્ઠાતિ. આયૂહનગ્ગહણેન તપ્પચ્ચયા અભિસઙ્ખારધમ્મા ગહિતા. તત્થ તણ્હાય વિસેસતો રૂપધમ્મા અધિટ્ઠાનં, અવિજ્જાય અરૂપધમ્મા. તેસં યથાક્કમં સમથો ચ વિપસ્સના ચ પટિપક્ખા, તે ''અપ્પતિટ્ઠં અનાયૂહં

ઓઘમતરિ’’ન્તિ પદેહિ પકાસિતા હોન્તિ, તેસુ સમથસ્સ ચેતોવિમુત્તિ ફલં, વિપસ્સનાય પઞ્ઞાવિમુત્તિ. તથા હિ સા ‘‘રાગવિરાગા અવિજ્જાવિરાગા’’તિ વિસેસેત્વા વુચ્ચતિ. તત્થ તણ્હાવિજ્જા અભિસઙ્ખારો ચ સમુદયસચ્ચં, તેસં અધિટ્ઠાનભૂતા રૂપારૂપધમ્મા દુક્ખસચ્ચં, તેસં અપ્પવત્તિ નિરોધસચ્ચં, નિરોધપજાનના પટિપદા ઓઘતરણપરિયાયેન વુત્તા મગ્ગસચ્ચં. તણ્હાગહણેન ચેત્થ માયા-સાઠેય્યમાનાતિમાન-મદપ્પમાદ-પાપિચ્છતા-પાપમિત્તતા-અહિરિકાનોત્તપ્પાદિવસેન અકુસલપક્ખો નેતબ્બો. અવિજ્જાગહણેન વિપરીતમનસિકાર-કોધૂપનાહ-મક્ખપળાસ-ઇસ્સામચ્છરિય-સારમ્ભ- દોવચસ્સતા-ભવદિટ્ઠિઆદિવસેન અકુસલપક્ખો નેતબ્બો. વુત્તવિપરિયાયેન અમાયાઅસાઠેય્યાદિઅવિપરીતમનસિકારાદિવસેન. તથા સમથપક્ખિયાનં સદ્ધિન્દ્રિયાનં વિપસ્સનાપક્ખિયાનં અનિચ્ચસઞ્ઞાદીનઞ્ચ વસેન વોદાનપક્ખો નેતબ્બોતિ અયં **નન્દિયાવત્તસ્સ નયસ્સ ભૂમિ**.

તથા વુત્તનયેન ગહિતેસુ તણ્હાવિજ્જાતપ્પક્ખિયધમ્મેસુ તણ્હા લોભો, અવિજ્જા મોહો, અવિજ્જાય સમ્પયુત્તો લોહિતે સતિ પુબ્બો વિય તણ્હાય સતિ સિજ્ઝમાનો આઘાતો દોસો ઇતિ તીહિ અકુસલમૂલેહિ ગહિતેહિ, તપ્પટિપક્ખતો ‘‘અપ્પતિટ્ઠ’’ન્તિઆદિવચનેહિ ચ તીણિ અકુસલમૂલાનિ તીણિ કુસલમૂલાનિ ચ સિદ્ધાનિ એવ હોન્તિ. ઇધાપિ લોભો સબ્બાનિ સાસવકુસલમૂલાનિ આયૂહનધમ્મા ચ સમુદયસચ્ચં, તન્નિબ્બત્તા તેસં અધિટ્ઠાનગોચરભૂતા ચ ઉપાદાનક્ખન્ધા દુક્ખસચ્ચન્તિઆદિના સચ્ચયોજના યોજેતબ્બા. ફલં પનેત્થ વિમોક્ખત્તયવસેન નિદ્ધારેતબ્બં, તીહિ અકુસલમૂલેહિ તિવિધદુચ્ચરિત-સંકિલેસમલવિસમઅકુસલસઞ્ઞા-વિતક્કાદિવસેન અકુસલપક્ખો નેતબ્બો, તથા તીહિ કુસલમૂલેહિ તિવિધસુચરિત-સમકુસલસઞ્ઞા-વિતક્ક-સમાધિ-વિમોક્ખમુખાદિવસેન વોદાનપક્ખો નેતબ્બોતિ અયં **તિપુક્ખલસ્સ નયસ્સ ભૂમિ**.

તથા વુત્તનયેન ગહિતેસુ તણ્હાવિજ્જાતપ્પક્ખિયધમ્મેસુ વિસેસતો તણ્હાદિટ્ઠીનં વસેન અસુભે ‘‘સુભ’’ન્તિ, દુક્ખે ‘‘સુખ’’ન્તિ ચ વિપલ્લાસા, અવિજ્જાદિટ્ઠીનં વસેન ‘‘અનિચ્ચે નિચ્ચ’’ન્તિ અનત્તનિ ‘‘અત્તા’’તિ વિપલ્લાસા વેદિતબ્બા. તેસં પટિપક્ખતો ‘‘અપ્પતિટ્ઠ’’ન્તિઆદિવચનેહિ ચ લદ્ધેહિ સતિવીરિયસમાધિપઞ્ઞિન્દ્રિયેહિ ચત્તારિ સતિપટ્ઠાનાનિ સિદ્ધાનેવ હોન્તિ.

તત્થ ચતૂહિ ઇન્દ્રિયેહિ ચત્તારો પુગ્ગલા નિદ્દિસિતબ્બા. કથં? દુવિધો હિ તણ્હાચરિતો મુદિન્દ્રિયો તિક્ખિન્દ્રિયોતિ, તથા દિટ્ઠિચરિતો. તેસુ પઠમો અસુભે ‘‘સુભ’’ન્તિ વિપરિયેસગ્ગાહી સતિબલેન યથાભૂતં કાયસભાવં સલ્લક્ખેન્તો ભાવનાબલેન તં વિપલ્લાસં સમુગ્ઘાતેત્વા સમ્મત્તનિયામં ઓક્કમતિ. દુતિયો અસુખે ‘‘સુખ’’ન્તિ વિપરિયેસગ્ગાહી ‘‘ઉપ્પન્નં કામવિતક્કં નાધિવાસેતી’’તિઆદિના વુત્તેન વીરિયસંવરભૂતેન વીરિયબલેન પટિપક્ખં વિનોદેન્તો ભાવનાબલેન તં વિપલ્લાસં વિદ્ધંસેત્વા સમ્મત્તનિયામં ઓક્કમતિ. તતિયો અનિચ્ચે ‘‘નિચ્ચ’’ન્તિ અયાથાવગ્ગાહી સમથબલેન સમાહિતચિત્તો સઙ્ખારાનં તઙ્ખણિકભાવં સલ્લક્ખેન્તો ભાવનાબલેન તં વિપલ્લાસં સમુગ્ઘાતેત્વા સમ્મત્તનિયામં ઓક્કમતિ. ચતુત્થો સન્તતિ-સમૂહ-કિચ્ચારમ્મણ-ઘનવઞ્ચિતતાય ફસ્સાદિધમ્મપુઞ્જમત્તે અનત્તનિ ‘‘અત્તા’’તિ મિચ્છાભિનિવેસી ચતુકોટિકસુઞ્ઞતામનસિકારેન તં મિચ્છાભિનિવેસં વિદ્ધંસેત્વા સામઞ્ઞફલં સચ્છિકરોતિ. સુભસઞ્ઞાસુખસઞ્ઞાદીહિ ચતૂહિ વા વિપલ્લાસેહિ સમુદયસચ્ચં, તેસમધિટ્ઠાનારમ્મણભૂતા પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા દુક્ખસચ્ચન્તિઆદિના સચ્ચયોજના વેદિતબ્બા. ફલં પનેત્થ ચત્તારિ સામઞ્ઞફલાનિ, ચતૂહિ ચેત્થ વિપલ્લાસેહિ ચતુરાસવોઘયોગ-કાયગન્થ-અગતિ-તણ્હુપ્પાદુપાદાન-સત્તવિઞ્ઞાણટ્ઠિતિ-અપરિઞ્ઞાદિવસેન અકુસલપક્ખો નેતબ્બો, તથા ચતૂહિ સતિપટ્ઠાનેહિ ચતુબ્બિધઝાન-વિહારાધિટ્ઠાન-સુખભાગિયધમ્મ-અપ્પમઞ્ઞાસમ્મપ્પધાનિદ્ધિપાદાદિવસેન વોદાનપક્ખો નેતબ્બોતિ અયં **સીહવિક્કીળિતસ્સ નયસ્સ ભૂમિ**.

ઇમેસં પન તિણ્ણં અત્થનયાનં સિદ્ધિયા વોહારનયદ્વયં સિદ્ધમેવ હોતિ. તથા હિ અત્થનયાનં દિસાભૂતધમ્માલોચનં **દિસાલોચનં**, તેસં સમાનયનં **અઙ્કુસો**તિ પઞ્ચપિ નયા ઇધ નિયુત્તાતિ વેદિતબ્બા. ઇદઞ્ચ સુત્તં સોળસવિધે સુત્તન્તપટ્ઠાને નિબ્બેધસેક્ખભાગિયં બ્યતિરેકમુખેન પતિટ્ઠાનાયૂહનાનિ ગહિતાનીતિ સંકિલેસનિબ્બેધસેક્ખભાગિયં ચાતિ દટ્ઠબ્બં. અટ્ઠવીસતિવિધે પન સુત્તન્તપટ્ઠાને લોકિયલોકુત્તરં સત્તાધિટ્ઠાનં ઞાણઞેય્યં દસ્સનભાવનં સકવચનં વિસ્સજ્જનીયં કુસલં અનુઞ્ઞાતન્તિ વેદિતબ્બં.

ઓઘતરણસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. નિમોક્ખસુત્તવણ્ણના

૨. પઠમમાગતન્તિ સંવણ્ણનાવસેન પઠમસુત્તાદીસુ પઠમં આગતપદં. **ઉત્તાનત્થ**ન્તિ પાકટત્થં. અપુબ્બંયેવ હિ દુવિઞ્ઞેય્યત્થઞ્ચ પદં સંવણ્ણેતબ્બં. **નો**તિ પુચ્છાયં **નુ**-સદ્દેન સમાનત્થો નિપાતોતિ આહ “**જાનાસિ નોતિ જાનાસિ નૂ**”તિ. વટ્ટતો નિમુચ્ચન્તિ તેન સત્તાતિ **નિમોક્ખો**, મગ્ગો. સો ચ પમુચ્ચન્તિ તેનાતિ **પમોક્ખો**, પમુચ્ચનન્તે પન અધિગન્તબ્બત્તાફલં ‘‘પમોક્ખો’’તિ વુત્તં, યથા અરહત્તં ‘‘રાગક્ખયો દોસક્ખયો મોહક્ખયો’’તિ વુત્તં. **તે**તિ સત્તા. **વિવિચ્ચતી**તિ વિસું અસમ્મિસ્સો હોતિ, વિગચ્છતીતિ અત્થો. વિવિચ્ચતિ દુક્ખં એતસ્માતિ **વિવેકો**. દુતિયવિકપ્પે પન સકલવટ્ટદુક્ખતો સત્તા નિમુચ્ચન્તિ એત્થ પમુચ્ચન્તિ વિવિચ્ચન્તિ ચાતિ **નિમોક્ખો પમોક્ખો વિવેકો**, નિબ્બાનન્તિ અત્થો વેદિતબ્બો. **એત્થા**તિ ચ નિમિત્તત્થે ભુમ્મવચનં દટ્ઠબ્બં. અવધારણત્થો **ખો**-કારો ‘‘અસ્સોસિ ખો’’તિઆદીસુ વિય.

નન્દીમૂલકો ભવો **નન્દીભવો** પુરિમપદે ઉત્તરપદલોપેન ‘‘સાકભક્ખો પત્થવો સાકપત્થવો’’તિ યથા. પઠમં કમ્મવટ્ટપધાનં અત્થં વત્વા પુન કિલેસકમ્માનં વસેન ઉભયપ્પધાનં અત્થં વદન્તો “**નન્દિયા ચા**”તિઆદિમાહ. **પુરિમનયે**તિ નન્દીમૂલકો કમ્મભવો નન્દીભવોતિ એતસ્મિં પક્ખે. **નન્દીભવેના**તિ નન્દીભવપદેન. **તિવિધકમ્માભિસઙ્ખારવસેના**તિ પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારાદિવસેન કાયસઙ્ખારાદિવસેન ચ તિપ્પકારસ્સ કમ્માભિસઙ્ખારસ્સ વસેન. **સઙ્ખારક્ખન્ધો ગહિતો** ચેતનાપધાનત્તા સઙ્ખારક્ખન્ધસ્સ. **સઞ્ઞાવિઞ્ઞાણેહી**તિ ‘‘સઞ્ઞાવિઞ્ઞાણસઙ્ખયા’’તિ એવં વુત્તસઞ્ઞાવિઞ્ઞાણપદેહિ. **તંસમ્પયુત્તા ચા**તિ તેન યથાવુત્તસઙ્ખારક્ખન્ધેન સમં યુત્તા એવ. **દ્વે ખન્ધા**તિ સઞ્ઞાવિઞ્ઞાણક્ખન્ધા.

નનુ એત્થ વેદનાક્ખન્ધો ન ગહિતોતિ? નો ન ગહિતોતિ દસ્સેન્તો “**તેહિ પના**”તિઆદિમાહ. **તીહિ ખન્ધેહી**તિ સઞ્ઞાસઙ્ખારવિઞ્ઞાણક્ખન્ધેહિ. **ગહિતાવ** અવિનાભાવતો. ન હિ વેદનારહિતો કોચિ ચિત્તુપ્પાદો અત્થિ. **અનુપાદિણ્ણકાન**ન્તિ કુસલાકુસલાનં. ન હેત્થ કિરિયાખન્ધાનં અપ્પવત્તિ અધિપ્પેતા. **અપ્પવત્તિવસેના**તિ અનુપ્પત્તિધમ્મતાપત્તિવસેન. નિબ્બત્તનવસેન કમ્મકિલેસેહિ ઉપાદીયતીતિ **ઉપાદિ**, પઞ્ચક્ખન્ધા. ઉપાદિનો સેસો **ઉપાદિસેસો**, સહ ઉપાદિસેસેનાતિ **સઉપાદિસેસં**. **નિબ્બાનં કથિતં** સકલકમ્મકિલેસવૂપસમત્થસ્સ જોતિતત્તા. હેટ્ઠા દ્વીહિ પદેહિ અનુપાદિણ્ણકક્ખન્ધા ગહિતાતિ ‘‘વેદનાન’’ન્તિ એત્થ ઉપાદિણ્ણકગ્ગહણં યુત્તન્તિ આહ “**ઉપાદિણ્ણકવેદનાન**”ન્તિ. **નિરોધેના**તિ તપ્પટિબદ્ધછન્દરાગનિરોધવસેન નિરુજ્ઝનેન. **ઉપસમેના**તિ અચ્ચન્તૂપસમેન અપ્પવત્તનેન. એવઞ્ચ કત્વા ચ-સદ્દગ્ગહણં સમત્થિતં હોતિ. **તેસ**ન્તિ તસ્સા વેદનાય તંસમ્પયુત્તાનઞ્ચ તિણ્ણં ખન્ધાનં. **વત્થારમ્મણવસેના**તિ વત્થુભૂતાનં છન્નં આરમ્મણભૂતાનઞ્ચ સબ્બેસમ્પિ ઉપાદિણ્ણકરૂપધમ્માનં વસેન.

કસ્મા પન હેટ્ઠા ચત્તારો અરૂપક્ખન્ધાયેવ વુત્તા, રૂપક્ખન્ધો ન ગહિતોતિ? વિસેસભાવતો. સઉપાદિસેસનિબ્બાનપ્પત્તિયઞ્હિ ઉપાદિણ્ણકરૂપધમ્માનં વિય અનુપાદિણ્ણકરૂપધમ્માનં અપ્પવત્તિયેવ નત્થિ. **દુતિયનયે**તિ નન્દિયા ચ ભવસ્સ ચાતિ એતમ્હિ પક્ખે. નન્દિગ્ગહણેન સઙ્ખારક્ખન્ધો ગહિતો તંસહચરણતો. **ઉપપત્તિભવસઙ્ખાતો રૂપક્ખન્ધો**તિ ઉપાદિણ્ણકરૂપધમ્મમેવ વદતિ. તગ્ગહણેનેવ ચ તન્નિમિત્તકાનિ ઉતુઆહારજાનિ, વિઞ્ઞાણગ્ગહણેન ચિત્તજાનીતિ ચતુસન્તતિરૂપસ્સપેત્થ ગહિતતા વેદિતબ્બા. **સઞ્ઞાદીહી**તિ સઞ્ઞાવિઞ્ઞાણવેદનાગહણેહિ તયો ખન્ધા ગહિતા, તઞ્ચ ખો ઉપાદિણ્ણા અનુપાદિણ્ણાતિ વિભાગં અકત્વા અવિસેસતો. અવિસેસેન હિ પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં અપ્પવત્તિ નિબ્બાનં. તેનાહ ''**એવં…પે॰… નિબ્બાનં કથિતં હોતી**''તિ. ''નિબ્બાન''ન્તિ હિ ઇધ અમતમહાનિબ્બાનં અધિપ્પેતં. **ઇમમેવ ચ નયન્તિ** ઇદં યથાવુત્તં દુતિયમેવ. ચત્તારો મહાનિકાયે ધારેતીતિ **ચતુનિકાયિકો**. ભણ્ડિકનામકો થેરો **ભણ્ડિકત્થેરો**. **ઇતી**તિ વુત્તપ્પકારપરામસનં. **નિબ્બાનવસેનેવા**તિ પઠમનયે સઉપાદિસેસનિબ્બાનસ્સ અનુપાદિસેસનિબ્બાનસ્સ ચ, દુતિયે પન ''અમતમહાનિબ્બાનસ્સા''તિ સબ્બથાપિ નિબ્બાનસ્સેવ વસેન ભગવા દેસનં નિટ્ઠપેસિ સમાપેસીતિ.

નિમોક્ખસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ઉપનીયસુત્તવણ્ણના

૩. અનેકત્થત્તા ધાતુસદ્દાનં ઉપસગ્ગવસેન અત્થવિસેસવાચકો હોતીતિ આહ ''**ઉપનીયતીતિ પરિક્ખીયતિ નિરુજ્ઝતી**''તિ. વિનસ્સતીતિ અત્થો. ઉપનીયતીતિ વા સરસેનેવ જીવિતસ્સ મરણૂપગમનં વુત્તન્તિ આહ – ''**ઉપગચ્છતિ વા, અનુપુબ્બેન મરણં ઉપેતીતિ અત્થો**''તિ. કામઞ્ચેત્થ ''ઉપનીયતી''તિ પદં અપાકટકમ્મવિસેસં વુત્તં. યથા પન ''સબ્બં આરોગ્યં બ્યાધિપરિયોસાનં, સબ્બં યોબ્બનં જરાપરિયોસાનં, સબ્બં જીવિતં મરણપરિયોસાન''ન્તિ, ''ઉપનીયતિ જીવિત''ન્તિ વુત્તત્તા ''**મરણં ઉપેતી**''તિ વુત્તં. કમ્મકત્તુવસેન હેતં વુત્તં.

ઇદાનિ કમ્મસાધનવસેન અત્થં દસ્સેતું ''**યથા વા**''તિઆદિ વુત્તં. **ગોપાલેન ગોગણો નીયતિ** યથિચ્છિતં ઠાનં. જીવન્તિ તેન સત્તા, સહજાતધમ્મા વાતિ **જીવિતં**, તદેવ તેસં અનુપાલને આધિપચ્ચસબ્ભાવતો **ઇન્દ્રિય**ન્તિ આહ ''**જીવિતન્તિ જીવિતિન્દ્રિય**''ન્તિ **પરિત્ત**ન્તિ ઇત્તરં. તેનાહ ''**થોક**''ન્તિ. પબન્ધાનુપચ્છેદસ્સ પચ્ચયભાવો ઇધ જીવિતસ્સ મરણકિચ્ચન્તિ અધિપ્પેતન્તિ આહ ''**સરસપરિત્તતાય ચા**''તિઆદિ. **આયૂ**તિ ચ પરમાયુ ઇધાધિપ્પેતં, તઞ્ચ અજ્જકાલવસેન વેદિતબ્બં.

ઇમસ્મિઞ્હિ બુદ્ધુપ્પાદે અયં કથાતિ જીવિતસ્સ અતિઇત્તરભાવદીપનપરા અયં દેસના. જીવિતિન્દ્રિયવસેન જીવિતક્ખયં નિયમેન્તો ''**એકચિત્તપ્પવત્તિમત્તોયેવા**''તિ આહ, એકસ્સ ચિત્તુપ્પાદસ્સ પવત્તિક્ખણમત્તો એવાતિ અત્થો. ઇદાનિ તમત્થં ઉપમાય વિભાવેતું ''**યથા નામા**''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **પવત્તમાન**ન્તિ નેમિરથીસા વત્તન્તી એકેનેવ નેમિપ્પદેસેન પવત્તતિ એકસ્મિં ખણેતિ અધિપ્પાયો. ''**એકેનેવ તિટ્ઠતી**''તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **એકચિત્તક્ખણિક**ન્તિ એકચિત્તક્ખણમત્તવન્તં. **તસ્મિં ચિત્તે**તિ તસ્મિં યસ્મિં કિસ્મિઞ્ચિ એકસ્મિં ચિત્તે. **નિરુદ્ધમત્તે**તિ નિરુદ્ધભાવપ્પત્તમત્તે. **નિરુદ્ધોતિ વુચ્ચતી**તિ મતોતિ વુચ્ચતિ તંસમઙ્ગી સત્તો પરમત્થતો. અવિસેસવિદુનો પન અવિઞ્ઞાયમાનન્તરેન અનુસન્ધાનસ્સ નિરુદ્ધનં નિરોધં સલ્લક્ખેન્તિ. યથાવુત્તમત્થં સુત્તેન વિભાવેતું ''**યથાહા**''તિઆદિ વુત્તં. તેન તીસુપિ કાલેસુ સત્તાનં પરમત્થતો જીવનં મરણં ચિત્તક્ખણવસેનેવાતિ દસ્સેતિ.

જીવિતન્તિ જીવિતિન્દ્રિયં. **અત્તભાવોતિ** જીવિતવેદનાવિઞ્ઞાણાનિ ઠપેત્વા અવસિટ્ઠધમ્મા અધિપ્પેતા. **સુખદુક્ખાતિ** સુખદુક્ખા વેદના, ઉપેક્ખાપિ ઇધ સુખદુક્ખાસ્વેવ અન્તોગધા ઇટ્ઠાનિટ્ઠભાવતો. **કેવલાતિ** અત્તના, નિચ્ચભાવેન વા અવોમિસ્સા. **એકચિત્તસમાયુત્તાતિ** એકકેન ચિત્તેન સહિતા. **લહુસો વત્તતે ખણોતિ** વુત્તનયેન એકચિત્તક્ખણિકતાય લહુકો અતિઇત્તરો જીવિતાદીનં ખણો વત્તતિ.

યે નિરુદ્ધા મરન્તસ્સાતિ ચવન્તસ્સ સત્તસ્સ ચુતિતો ઉદ્ધં નિરુદ્ધાતિ વત્તબ્બા યે ખન્ધા. **તિટ્ઠમાનસ્સ વા ઇધાતિ** યે વા ઇધ પવત્તિયં તિટ્ઠમાનસ્સ ધરન્તસ્સ ભઙ્ગપ્પત્તિયા નિરુદ્ધા ખન્ધા, **સબ્બેપિ સદિસા** તે સબ્બેપિ એકસદિસા **ગતા** અત્થઙ્ગતા **અપ્પટિસન્ધિયા** પુન આગન્ત્વા પટિસન્ધાનાભાવેન વિગતા. યથા હિ ચુતિખન્ધા ન નિબ્બત્તન્તિ, એવં તતો પુબ્બેપિ ખન્ધા. તસ્મા એકચિત્તક્ખણિકં સત્તાનં જીવિતન્તિ અધિપ્પાયો.

અનિબ્બત્તેન ન જાતોતિ અનુપ્પન્નેન ચિત્તેન જાતો ન હોતિ ''અનાગતે ચિત્તક્ખણે ન જીવિત્થ ન જીવતિ જીવિસ્સતી''તિ વત્તબ્બતો. **પચ્ચુપ્પન્નેન** વત્તમાનેન ચિત્તેન **જીવતિ** જીવમાનો નામ હોતિ, ન જીવિત્થ ન જીવિસ્સતિ. **ચિત્તભઙ્ગા મતો લોકોતિ** ચુતિચિત્તસ્સ વિય સબ્બસ્સપિ તસ્સ તસ્સ ચિત્તસ્સ ભઙ્ગપ્પત્તિયા અયં લોકો પરમત્થતો મતો નામ હોતિ ''અતીતે ચિત્તક્ખણે જીવિત્થ ન જીવતિ ન જીવિસ્સતી''તિ વત્તબ્બતો, નિરુદ્ધસ્સ અપ્પટિસન્ધિકત્તા. એવં સન્તેપિ **પઞ્ઞત્તિ પરમત્થિયા**, યાયં તં તં પવત્તં ચિત્તં ઉપાદાય ''તિસ્સો જીવતિ, ફુસ્સો જીવતી''તિ વચનપ્પવત્તિયા વિસયભૂતા સન્તાનપઞ્ઞત્તિ, સા એત્થ પરમત્થિયા પરમત્થભૂતા. તથા હિ વુત્તં ''નામગોત્તં ન જીરતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૭૬).

ન સન્તિ તાણાતિ જરં ઉપગતસ્સ તતો તંનિમિત્તં યં વા પાપકારિનો પાપકમ્માનં ઉપટ્ઠાનવસેન પુઞ્ઞકારિનો પિયવિપ્પયોગવસેન ચિત્તદુક્ખં ઉભયેસમ્પિ બન્ધનચ્છેદનાદિવસેન વિતુજ્જમાનં અનપ્પકં સરીરદુક્ખં સમ્મોહપ્પત્તિ ચ હોતિ, તતો તાયન્તા ન સન્તિ. તેનાહ – ''**તાણં લેણં સરણં ભવિતું સમત્થા નામ કેચિ નત્થી**''તિ. ભાયતિ એતસ્માતિ **ભયં**, ભયનિમિત્તન્તિ આહ ''**ભયવત્થૂ**''તિ. તગ્ગહણેન ચ ચિત્તુત્રાસલક્ખણં ભયં ગહિતમેવ, સતિ નિમિત્તે નેમિત્તં સન્તમેવાતિ. **પુબ્બચેતનન્તિ** એકાવજ્જનવીથિયં નાનાવજ્જનવીથિયં સમ્પવત્તં ઉપચારજ્ઝાનચેતનં. **અપરચેતનન્તિ** વસીભાવાપાદનવસેન પરતો સમાપજ્જનવસેન ચ પવત્તં સમાપત્તિચેતનં. **મુઞ્ચચેતનન્તિ** વિક્ખમ્ભનવસેન પવત્તં પઠમપ્પનાચેતનં. કુસલજ્ઝાનસ્સ વિપાકજ્ઝાનેવ લબ્ભમાનં સુખં **ઝાનસુખં**. ઇટ્ઠપરિયાયો ચેત્થ સુખ-સદ્દો. ઝાને અપેક્ખા **ઝાનનિકન્તિ**. ઝાનસ્સ અસ્સાદવસેન પવત્તો લોભો **ઝાનસ્સાદો**. યેન તે તે બ્રહ્માનો ઝાનતો વુટ્ઠાય ''અહો સુખં અહો સુખ''ન્તિ વાચં નિચ્છારેસુન્તિ. યથા દેવા સુખબહુલા તિહેતુપટિસન્ધિકાવાતિ પટિપજ્જન્તા ઝાનં અધિગન્તું ભબ્બા, ન ઇતરેતિ ''**કામાવચરદેવેસૂ**''તિ વુત્તં. કામાવચરા ચ ઉપરિદેવા ચ **કામાવચરદેવાતિ** એકદેસસરૂપેકસેસો દટ્ઠબ્બો. તેન મનુસ્સાનમ્પિ એકચ્ચાનં સબ્બેસમ્પિ વા સઙ્ગહો સિદ્ધો હોતિ પત્થનાપરિકપ્પનાય વિસયભાવતો. તેનાહ ''**અહો વતિમે ચ...પે॰... તિટ્ઠેય્યુ**''ન્તિ. થુલ્લાનિ ફુસિતાનિ વિપ્ફુરાનિ એત્થાતિ થુલ્લફુસિતકો, કાલો, દેસો વા. તસ્મિં **થુલ્લફુસિતકે**.

''પુઞ્ઞાનિ કયિરાથ સુખાવહાની''તિ વુત્તત્તા ''**અનિય્યાનિકં વટ્ટકથં કથેતી**''તિ વુત્તં. લુજ્જનપલુજ્જનટ્ઠેન લોકો, કિલેસેહિ આમસિતબ્બતો આમિસઞ્ચાતિ **લોકામિસં**. નિપ્પરિયાયામિસં પન લોકે આમિસન્તિપિ **લોકામિસં**. પરિયાયેતિ સભાવતો પરિવત્તેત્વા ઞાપેતિ એતેનાતિ પરિયાયો, લેસો, કારણં વાતિ આહ ''**નિપ્પરિયાયેન ચત્તારો પચ્ચયા**''તિ, વટ્ટસ્સ એકન્તતો બાલલોકેહેવ આમસિતબ્બભાવતો પરિયાયામિસતા વુત્તા. **ઇધ પરિ..પે॰...**

અધિપ્પેતં વિવદ્દપટિયોગિનો ઇચ્છિતત્તા. ચતુપચ્ચયાપેક્ખમ્હિ પહાનં. એકચ્ચસ્સ સકલવટ્ટાપેક્ખપ્પહાનસ્સપિ પચ્ચયો હોતીતિ "**વટ્ટતિયેવા**"તિ સાસઙ્કં વદતિ. વૂપસમતિ એત્થ સકલવટ્ટદુક્ખન્તિ **સન્તિ**, અસઙ્ખતધાતૂતિ આહ "**નિબ્બાનસઙ્ખાત**"ન્તિ.

ઉપનીયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અચ્ચેન્તિસુત્તવણ્ણના

૪. કાલયન્તિ ખેપેન્તીતિ **કાલા**. પુરેભત્તાદયો હિ કાલા ધમ્મપ્પવત્તિમત્તતાય પરમત્થતો અવિજ્જમાનાપિ લોકસઙ્કેતમત્તસિદ્ધા તસ્સાયેવ ધમ્મપ્પવત્તિયા ગતગતાય અનિવત્તનતો તં તં ધમ્મપ્પવત્તિં ખેપેન્તા વિનાસયન્તા વિય સયઞ્ચ તાહિ સદ્ધિં અચ્ચેન્તા વિય હોન્તિ. તેનાહ – ''કાલો ઘસતિ ભૂતાનિ, સબ્બાનેવ સહત્તના''તિ (જા॰ ૧.૨.૧૯૦). "**તરયન્તિ રત્તિયો**"તિ એત્થાપિ વુત્તનયેનેવ અત્થો વેદિતબ્બો. ''એતં ભયં મરણે પેક્ખમાનો''તિ વુચ્ચમાનત્તા પુગ્ગલં મરણૂપગમનાય તરયન્તીતિ અત્થો વુત્તો. **વયોગુણા**તિ એત્થ કોટ્ઠાસા ગુણા. તિત્થિયાનં હિ ચરિમચિત્તેન સકલચિત્તે વયસમૂહે વયસમઞ્ઞાતિ આહ – "**પઠમમજ્ઝિમપચ્છિમવયાનં ગુણા, રાસયોતિ અત્થો**"તિ. **આનિસંસટ્ઠો ગુણટ્ઠો** ''વાકચિરં નિવાસેસિં, દ્વાદસગુણમુપાગત''ન્તિઆદીસુ (બુ॰ વં॰ ૨.૩૦) વિય. ''તન્દિગુણાહં કરિસ્સામિ, દિગુણં દિગુણં વડ્ઢેય્યા''તિ ચ એવમાદીસુ પન **તબ્ભાવવુત્તિઅત્થો ગુણટ્ઠો**.

> ''અસઙ્ખ્યેય્યાનિ નામાનિ, સગુણેન મહેસિનો;
> ગુણેન નામમુદ્ધેય્યં, અપિ નામ સહસ્સતો''તિ. (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૧૩; ઉદા॰ ૫૩; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૭૬) –

આદીસુ **પસંસટ્ઠો ગુણટ્ઠો** દટ્ઠબ્બો. ''વયોગુણા અનુપુબ્બં જહન્તી''તિ એત્થ અત્થો ''અચ્ચેન્તિ કાલા''તિ એત્થ વુત્તનયો એવ. **પઠમમજ્ઝિમવયા**તિ પઠમગ્ગહણઞ્ચેત્થ વયસ્સ ગતસ્સ અપુનરાવત્તિદસ્સનત્થં કતં. તેનેવાહ – "**મરણક્ખણે પન તયોપિ વયા જહન્તેવા**"તિ.

એત્થ ચ પાળિયં ''અચ્ચેન્તિ કાલા''તિ સામઞ્ઞતો કાલસ્સ અપગમનં દસ્સિતં, પુન તં વિસેસતોપિ દસ્સેતું ઇતરદ્વયં વુત્તં. અટ્ઠકથાયં પન મુદિન્દ્રિયસ્સ વસેન ''વયોગુણા અનુપુબ્બં જહન્તી''તિ વુત્તં, મજ્ઝિમિન્દ્રિયસ્સ વસેન ''તરયન્તિ રત્તિયો''તિ વુત્તન્તિ અધિપ્પાયેન "**કાલાતિ પુરેભત્તાદયો કાલા**"તિ વુત્તં. તસ્મા તત્થ **આદિ-**સદ્દેન પચ્છાભત્તપઠમયામ-મુહુત્તકાલાદિ-કાલકોટ્ઠાસો એવ અણુપભેદો કાલવિભાગો ગહિતોતિ વેદિતબ્બો. **સેસ**ન્તિ ઇધ દ્વીસુ ગાથાસુ પચ્છિમદ્ધો. સો હિ ઇધ અત્થતો અધિગતત્તા અનન્તરસુત્તે ચ વુત્તત્તા અતિદિસિતો.

અચ્ચેન્તિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. કતિછિન્દસુત્તવણ્ણના

૫. **છિન્દન્તો**તિ સમુચ્છિન્દન્તો. **કતિ છિન્દેય્યા**તિ કિત્તકે પાપધમ્મે સમુચ્છિન્દેય્ય, અનુપ્પત્તિધમ્મતં પાપેય્ય. **સેસપદેસુપી**તિ સેસેસુપિ દ્વીસુ પદેસુ. જહન્તો કતિ જહેય્ય, ભાવેન્તો કતિ ઉત્તરિ ભાવેય્યાતિ ઇમમત્થં "**એસેવ નયો**"તિ ઇમિના અતિદિસતિ. ચતુત્થપદસ્સ પન અત્થો સરૂપેનેવ દસ્સિતો. **અત્થતો એક**ન્તિ ભાવત્થતો એકં.

યદિ એવં કિમત્થં પરિયાયન્તરં ગહિતન્તિ આહ “**ગાથાબન્ધસ્સ પના**”તિઆદિ. અત્થતો એત્થ પુનરુત્તિ અત્થેવાતિ આહ “**સદ્દપુનરુત્તિં વજ્જયન્તી**”તિ. સઙ્ગં અતિક્કમયતીતિ **સઙ્ગાતિગો**તિ આહ “**અયમેવત્થો**”તિ.

ઓરં વુચ્ચતિ કામધાતુ, પટિસન્ધિયા પચ્ચયભાવેન તઞ્ચ ભજન્તીતિ **ઓરમ્ભાગિયાનિ**. તત્થ ચ કમ્મં તબ્બિપાકં સત્તે દુક્ખં, કમ્મુના વિપાકં, સત્તેન દુક્ખં સંયોજેન્તીતિ **સંયોજનાનિ**, સક્કાયદિટ્ઠિ-વિચિકિચ્છા-સીલબ્બતપરામાસ-કામરાગ-પટિઘા. ઉદ્ધં વુચ્ચતિ ચતસ્સો અરૂપધાતુયો, વુત્તનયેન તં ભજન્તીતિ **ઉદ્ધમ્ભાગિયાનિ**, **સંયોજનાનિ** રૂપારૂપરાગમાનુદ્ધચ્ચાવિજ્જા. **આરોપિતવચનાનુરૂપેનેવ એવમાહા**તિ ‘‘પઞ્ચ છિન્દે પઞ્ચ જહે’’તિ એવં કથેસિ તસ્સા દેવતાય સુખગ્ગહણત્થં. ન કેવલં તાય દેવતાય વુત્તવચનાનુરૂપતો એવ, અથ ખો તેસુ સંયોજનેસુ વત્તબ્બાકારતોપીતિ દસ્સેતું “**અથ વા**”તિઆદિ વુત્તં. તેન ઓરમ્ભાગિયસંયોજનાનિ નામ ગરૂનિ દુચ્છેદાનિ ગાળ્હબન્ધનભાવતો, તસ્મા તાનિ સન્ધાય “**પઞ્ચ છિન્દે**”તિ વુત્તં.

ઉદ્ધમ્ભાગિયસંયોજનાનિ પન લહૂનિ સુચ્છેદાનિ હેટ્ઠા પવત્તિતાનુક્કમેન ભાવનાનયેન પહાતબ્બતો, તસ્મા તાનિ સન્ધાય “**પઞ્ચ જહે**”તિ વુત્તં. તેનાહ “**પાદેસુ બદ્ધપાસસકુણો વિયા**”તિઆદિ. **વિસેસ**ન્તિ ભાવનાનં વિસેસં વિપસ્સનાભાવનં **ભાવેન્તો** ઉપ્પાદેન્તો વિપચ્ચેન્તો વડ્ઢેન્તો ચ. સંસારપઙ્કે સઞ્જનટ્ઠેન રાગો એવ સઙ્ગો “**રાગસઙ્ગો**”. એસ નયો સેસેસુપિ. યસ્મા એત્થ રાગ-મોહ-દિટ્ઠિ-તબ્ભાગિયસક્કાયદિટ્ઠિ-સીલબ્બતપરામાસ-કામરાગાવિજ્જા અત્થતો ઓઘા એવ, ઇતરે તદેકટ્ઠા, તસ્મા ભગવા સંયોજનપ્પહાનસઙ્ગાતિક્કમેહિ ઓઘતરણં કથેસિ. **લોકિયલોકુત્તરાનિ કથિતાનિ** ‘‘ભાવયે’’તિ પુબ્બભાગાય મગ્ગભાવનાય અધિપ્પેતત્તા.

કતિછિન્દસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. જાગરસુત્તવણ્ણના

૬. જાગરતન્તિ અનાદરે સામિવચનં. તેનાહ “**ઇન્દ્રિયેસુ જાગરન્તેસૂ**”તિ. ‘‘વિસ્સજ્જનગાથાયં પના’’તિ ઇમસ્સ પદસ્સ ‘‘અયમત્થો વેદિતબ્બો’’તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. પુચ્છાગાથાય પન અત્થો ઇમિનાવ નયેન વિઞ્ઞાયતીતિ અધિપ્પાયો. **પઞ્ચ જાગરતં સુત્તા**તિ એત્થ ‘‘સુત્તા’’તિ પદં અપેક્ખિત્વા **પઞ્ચા**તિ પચ્ચત્તવચનં ‘‘જાગરત’’ન્તિ પદં અપેક્ખિત્વા સામિવસેન પરિણામેતબ્બં ‘‘પઞ્ચન્નં જાગરત’’ન્તિ. તેનાહ – “**પઞ્ચસુ ઇન્દ્રિયેસુ જાગરન્તેસૂ**”તિ, જાગરન્તેસુ બદ્ધાભાવેન સકિચ્ચપ્પસુતતાય સકિચ્ચસમત્થતાય ચાતિ અત્થો. સોત્તંવ **સુત્તા** પમાદનિદ્દાભાવતો. તમેવ સુત્તભાવં પુગ્ગલાધિટ્ઠાનાય કથાય દસ્સેતું “**કસ્મા**”તિઆદિ વુત્તં. પમજ્જતિ, પમાદો વા એતસ્સ અત્થીતિ પમાદો, તસ્સ ભાવો **પમાદતા**, તાય, પમત્તભાવેનાતિ અત્થો.

એવં ગાથાય પઠમસ્સ પાદસ્સ અત્થં વત્વા દુતિયસ્સ વત્તું “**એવં સુત્તેસૂ**”તિઆદિ વુત્તં. તસ્સત્થો વુત્તનયેન વેદિતબ્બો. યસ્મા અપ્પહીનસુપનકિરિયાવસેન સનીવરણસ્સ પુગ્ગલસ્સ અનુપ્પન્નરાગરજાદયો ઉપ્પજ્જન્તિ, ઉપ્પન્ના પવડ્ઢન્તિ, તસ્મા વુત્તં “**નીવરણેહેવ કિલેસરજં આદિયતી**”તિ. તેનેવાહ “**પુરિમા**”તિઆદિ. પુરિમાનં પચ્છિમાનં અપરાપરુપ્પત્તિયા પચ્ચયભાવો હેત્થ આદિયનં. **પઞ્ચહિ ઇન્દ્રિયેહિ પરિસુજ્ઝતી**તિ મગ્ગપરિયાપન્નેહિ સદ્ધાદીહિ પઞ્ચહિ ઇન્દ્રિયેહિ સકલસંકિલેસતો વિસુજ્ઝતિ. પઞ્ઞિન્દ્રિયમેવ હિ અનઞ્ઞાતઞ્ઞસ્સામીતિન્દ્રિયાદીનિ, ઇતરાનિ ચ અન્વયાનીતિ.

જાગરસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. અપ્પટિવિદિતસુત્તવણ્ણના

૭. પવત્તિનિવત્તિતદુભયહેતુવિભાગસ્સ ધમ્મસ્સપિ ચતુસચ્ચન્તોગધત્તા આહ “**ધમ્માતિ ચતુસચ્ચધમ્મા**”તિ. ચત્તારિપિ હિ અરિયસચ્ચાનિ ચતુસચ્ચન્તોગધાનિ. **અપ્પટિવિદ્ધા**તિ પરિઞ્ઞાભિસમયાદિવસેન અનભિસમિતા. **દિટ્ઠિગતવાદેસૂ**તિ દિટ્ઠિગતસઞ્ઞિતેસુ વાદેસુ. દિટ્ઠિગતેહિ તે પવત્તિતા. **ઇતો પરેસ**ન્તિ ઇતો સાસનિકેહિ પરેસં અઞ્ઞેસં. **ધમ્મતાયા**તિ સભાવેન, સયમેવાતિ અત્થો. **ગચ્છન્તી**તિ પવત્તન્તિ દિટ્ઠિવાદં પગ્ગય્હ તિટ્ઠન્તિ. **પરેના**તિ દિટ્ઠિગતિકેન. **નીયન્તી**તિ દિટ્ઠિવાદસઙ્ખાતે ઉય્યોજીયન્તિ. તેનાહ “**તત્થા**”તિઆદિ. **પબુજ્ઝિતુ**ન્તિ પમાદનિદ્દાય પટિબુજ્ઝિતું. **પટિપદા** યથાદેસિતસ્સ ધમ્મસ્સ કથિતતાય, પટિબુજ્ઝિતું યોનિસો પવત્તિયમાનત્તા **ભદ્દિકા**.

હેતુનાતિ ઞાયેન. **કારણેના**તિ ચતુસચ્ચાનં સમ્બોધયુત્તિયા. હત્થતલે આમલકં વિય સબ્બં ઞેય્યં જાનાતીતિ સબ્બઞ્ઞૂ, તેનેવ સબ્બઞ્ઞુતાભિસમ્બોધેન બુદ્ધોતિ **સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધો**. પચ્ચેકં પરેહિ અસાધારણતાય વિસું સયમ્ભુઞાણેન સચ્ચાનિ બુદ્ધવાતિ **પચ્ચેકબુદ્ધો**. પરોપદેસેન ચતુસચ્ચં બુજ્ઝતીતિ **ચતુસચ્ચબુદ્ધો**. તથા હિ સો સયમ્ભુતાય અભાવતો કેવલં ચતુસચ્ચબુદ્ધોતિ વુચ્ચતિ. સુતેન સુતમયઞાણેન ખન્ધાદિભેદં ઞેય્યં બુદ્ધવાતિ **સુતબુદ્ધો**. સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધે ઠપેત્વા અવસેસા અગ્ગસાવકમહાસાવકાપિ પકતિસાવકાપિ વીતરાગા **અવસેસા ખીણાસવા**. **તયોપિ પુરિમા વદન્તિ** સમ્બુદ્ધાતિઆદિવચનતો. સન્નિવસતિ એતેનાતિ સન્નિવાસો, ચરિતં. લોકસ્સ સન્નિવાસો **લોકસન્નિવાસો**, તસ્મિં. કાયદુચ્ચરિતાદિભેદે **વિસમે**. સતિસમ્મોસેન **વિસમે વા સત્તનિકાયે**. સો હિ વિસમયોગતો વિસમો. રાગવિસમાદિકે **વિસમે વા કિલેસજાતે**. તં વિસમં પહાય તં વિસમં અજ્ઝુપેક્ખિત્વા **સમં** સદિસં યુત્તરૂપં, પુરિમકેહિ વા સમ્બુદ્ધેહિ **સમં** સદિસં **ચરન્તિ** વત્તન્તિ.

અપ્પટિવિદિતસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સુસમ્મુટ્ઠસુત્તવણ્ણના

૮. **સુસમ્મુટ્ઠા**તિ સુટ્ઠુ અતિવિય સમ્મુટ્ઠા. સત્ત સેક્ખા હિ સુસમ્મુસિતા વિનટ્ઠા. કથં પન તે અનધિગતા નટ્ઠા નામ હોન્તીતિ આહ “**યથા હી**”તિઆદિ. **અધિગતસ્સા**તિ અધિગતો અસ્સ. સો વદન્તોતિ સમ્બન્ધો. **સેસ**ન્તિ ‘‘ધમ્મા’’તિઆદિ. **પુરિમસદિસમેવા**તિ અનન્તરગાથાય વુત્તસદિસમેવ.

સુસમ્મુટ્ઠસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. માનકામસુત્તવણ્ણના

૯. સેય્યાદિભેદં માનં અપ્પહાય તં પગ્ગય્હ વિચરન્તો કામેન્તો નામ હોતીતિ આહ “**માનં કામેન્તસ્સ ઇચ્છન્તસ્સા**”તિ. દમતિ ચિત્તં એતેનાતિ **દમો**, સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગાદિકો સમાધિપક્ખિકો દમો. મનચ્છટ્ઠાનિ ઇન્દ્રિયાનિ દમેતીતિ **દમો**, ઇન્દ્રિયસંવરો. કિલેસે દમેતિ પજહતીતિ **દમો**, પઞ્ઞા. ઉપવસનવસેન કાયકમ્માદિં દમેતીતિ **દમો**, ઉપોસથકમ્મં. કોધૂપનાહમક્ખમાનાદિકે દમેતિ વિનેતીતિ **દમો**, અધિવાસનખન્તિ. **તેનેવા**તિ ‘‘દમો’’તિ સમાધિપક્ખિકધમ્માનં એવ અધિપ્પેતત્તા . ‘‘ન મોનં અત્થી’’તિ ચ પાઠો. **અસમાહિતસ્સા**તિ સમાધિપટિક્ખેપો જોતિતો.

મચ્ચુધેય્યસ્સ પારતરણસ્સ વુચ્ચમાનત્તા “**મોનન્તિ ચતુમગ્ગઞાણ**”ન્તિ વુત્તં. ન હિ તતો અઞ્ઞેન તં સમ્ભવતિ. **જાનાતિ** અસમ્મોહપટિવેધવસેન પટિવિજ્ઝતીતિ અત્થો. મચ્ચુ ધીયતિ એત્થાતિ **મચ્ચુધેય્યં**, ખન્ધપઞ્ચકં મરણધમ્મત્તા. **તસ્સેવા**તિ મચ્ચુધેય્યસ્સેવ. **પારં** પરતીરભૂતં નિબ્બાનં. **તરેય્યા**તિ એત્થ તરણં નામ અરિયમગ્ગબ્યાપારોતિ આહ “**પટિવિજ્ઝેય્ય પાપુણેય્યા**”તિ. તથા હિ વક્ખતિ ‘‘પટિવેધતરણં નામ વુત્ત’’ન્તિ. ‘‘ન તરેય્ય ન પટિવિજ્ઝેય્ય ન પાપુણેય્ય વા’’તિ અયમેત્થ પાઠો યુત્તો. અઞ્ઞથા ‘‘ઇદં વુત્તં હોતી’’તિઆદિવચનં વિરુજ્ઝેય્ય. **એકો અરઞ્ઞે વિહરન્તો**તિ એકાકી હુત્વા અરઞ્ઞે વિહરન્તોતિ અત્થો.

કામં હેટ્ઠિમમગ્ગેહિપિ એકચ્ચસ્સ માનસ્સ પહાનં લબ્ભતિ. અગ્ગમગ્ગેનેવ પન તસ્સ અનવસેસતો પહાનન્તિ આહ – “**અરહત્તમગ્ગેન નવવિધમાનં પજહિત્વા**”તિ. ઉપચારસમાધિપુબ્બકો અપ્પનાસમાધીતિ વુત્તં “**ઉપચારપ્પનાસમાધીહી**”તિ, ન ઉપચારસમાધિમત્તેન સમાધિમત્તં સન્ધાય પચ્ચેકં વાક્યપરિસમાપનસ્સ અયુજ્જનતો. ન હિ અપ્પનં અપ્પત્તં લોકુત્તરજ્ઝાનં અત્થિ. “**સુચેતસો**”તિ ચિત્તસ્સ ઞાણસહિતતાય લક્ખણવચનન્તિ આહ “**ઞાણસમ્પયુત્તતાયા**”તિઆદિ. તથા હિ વક્ખતિ ‘‘સુચેતસોતિ એત્થ ચિત્તેન પઞ્ઞા દસ્સિતા’’તિ. “**સબ્બધિ વિપ્પમુત્તો**”તિ સબ્બેસુ ભવાદીસુ વિસંસટ્ઠચિત્તો સબ્બસો ખન્ધાદીહિ વિસંયુત્તો હોતીતિ વુત્તં “**સબ્બેસુ ખન્ધાયતનાદીસુ વિપ્પમુત્તો હુત્વા**”તિ. પરિઞ્ઞાપટિવેધો સચ્છિકિરિયપટિવેધેન વિના નત્થીતિ આહ “**તેભૂમક...પે॰... વુત્ત**”ન્તિ.

માનં નિસ્સાય દુચ્ચરિતચરણતો **માનો નામાયં સીલભેદનો**. **તસ્મા**તિ માનસ્સ સીલપટિપક્ખભાવતો. **ઇમિના** પટિપક્ખપ્પહાનકિત્તનેન. **અધિચિત્તસિક્ખા કથિતા** સરૂપતો એવાતિ અધિપ્પાયો. એત્થ **ચિત્તેના**તિ સુ-સદ્દેન વિસેસિતચિત્તેન. **તસ્મા**તિ પઞ્ઞાય દસ્સિતત્તા. **ઇમિના**તિ ‘‘સુચેતસો’’તિ ઇમિના પદેન. અધિસીલસિક્ખા અધિચિત્તસિક્ખા અધિપઞ્ઞાસિક્ખાતિ સીલાદીનિપિ વિસેસેત્વા વુત્તાનિ. સમ્ભવે બ્યભિચારે ચ વિસેસનવિસેસિતબ્બતાતિ તં દસ્સેન્તો “**અધિસીલઞ્ચ નામ સીલે સતિ હોતી**”તિઆદિં વત્વા તદુભયં વિભાગેન દસ્સેતું “**તસ્મા**”તિઆદિ વુત્તં. પઠમનયો સઙ્કરવસેન પવત્તોતિ અસઙ્કરવસેન દસ્સેતું “**અપિચા**”તિઆદિના દુતિયનયો વુત્તો. “**સમાપન્ના**”તિ એત્થાપિ ‘‘નિબ્બાનં પત્થયન્તેના’’તિ આનેત્વા સમ્બન્ધો. વિપસ્સનાય પાદકભાવં અનુપગતાપિ તદત્થં નિબ્બત્તનાદિવસેન સમાપન્નાતિ અયમત્થો પુરિમનયતો વિસેસો. અધિપઞ્ઞાય પનેત્થ પુરિમનયતો વિસેસો નત્થીતિ સા અનુદ્ધટા. **સમોધાનેત્વા**તિ પરિયાયતો સરૂપતો ચ સઙ્ગહેત્વા. **સકલસાસન**ન્તિ તિસ્સન્નં કથિતત્તા એવ સિક્ખત્તયસઙ્ગહં સકલસાસનં કથિતં હોતીતિ.

માનકામસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. અરઞ્ઞસુત્તવણ્ણના

૧૦. **સન્તકિલેસાન**ન્તિ વૂપસન્તકિલેસપરિળાહાનં. યસ્મા સીલાદિગુણસમ્ભવં તતો એવ ભયસન્તઞ્ચ ઉપાદાય પણ્ડિતા ‘‘સન્તો’’તિ વુચ્ચન્તિ, તસ્મા વુત્તં “**પણ્ડિતાનં વા**”તિ. તેનાહ “**સન્તો હવે**”તિઆદિ. **સેટ્ઠચારીન**ન્તિ સેટ્ઠચરિયં ચરન્તાનં. યસ્મા પુથુજ્જનકલ્યાણતો પટ્ઠાય ભિક્ખુ મગ્ગબ્રહ્મચરિયવાસં વસતિ નામ, તસ્મા આહ “**મગ્ગબ્રહ્મચરિયવાસં વસન્તાન**”ન્તિ. અરિયાનં પન મુખવણ્ણસ્સ પસીદને વત્તબ્બમેવ નત્થિ. **મૂલકમ્મટ્ઠાન**ન્તિ પારિહારિયકમ્મટ્ઠાનં. **વિસભાગસન્તતી**તિ નાનારમ્મણેસુ પવત્તચિત્તસન્તતિ. સા હિ વિક્ખેપબ્યાકુલતાય અપ્પસન્ના સમાહિતચિત્તસન્તતિયા વિસભાગસન્તતિ. **ઓક્કમતી**તિ સમાધિસભાગા

ચિત્તસન્તતિ સમથવીથિં અનુપવિસતિ. **ચિત્તં પસીદતી**તિ કમ્મટ્ઠાનનિરતં ભાવનાચિત્તં સન્ધાયાહ, તં પસન્નં હુત્વા પવત્તતિ. **લોહિતં પસીદતી**તિ ચિત્તકાલુસ્સિયસ્સાભાવતો લોહિતં અનાવિલં હોતિ. **પરિસુદ્ધાનિ હોન્તિ** કારણસ્સ પરિસુદ્ધભાવતો. **તાલફલમુખસ્સ વિય મુખસ્સ વણ્ણો હોતી**તિ મુખ-સદ્દસ્સ આદિમ્હિ પમુત્તપદેન યોજેતબ્બો. એવઞ્હિ યસ્સ પમુત્તગ્ગહણં સમત્થિતં હોતિ તાલફલમુખસ્સ વણ્ણસમ્પદાસદિસત્તા. તિભૂમકો **એવ તેભૂમકો**.

અતીતં નાનુસોચન્તિ અતીતં પચ્ચયલાભં લક્ખણં કત્વા ન સોચન્તિ ન અનુત્થુનન્તિ. જપ્પનતણ્હાય વસેન ન પરિકપ્પન્તીતિ આહ ''**ન પત્થેન્તી**''તિ . **યેન કેનચી**તિ ઇતરીતરેન. **તઙ્ખણે લદ્ધેના**તિ સન્નિધિકારપરિભોગાભાવમાહ. **તિવિધેનપિ કારણેના**તિ તિપ્પકારેન હેતુના, તિલક્ખણસન્તોસનિમિત્તન્તિ અત્થો.

વિનાસન્તિ વિનાસનહેતું. વિનસ્સન્તિ એતેહીતિ **વિનાસો**, લોભદોસા તદેકટ્ઠા ચ પાપધમ્મા . અરૂપકાયસ્સ વિય રૂપકાયસ્સપિ વિસેસતો સુક્ખભાવકારણન્તિ આહ ''**એતેન કારણદ્વયેના**''તિ. **લુતો**તિ લૂનો.

અરઞ્ઞસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નળવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. નન્દનવગ્ગો

૧. નન્દનસુત્તવણ્ણના

૧૧. ''તત્ર ભગવા''તિ વુત્તે ન તથા બ્યઞ્જનાનં સિલિટ્ઠતા, યથા ''તત્ર ખો ભગવા''તિ વુત્તેતિ આહ ''**બ્યઞ્જનસિલિટ્ઠતાવસેના**''તિ. **પરિસજેટ્ઠકે**તિ પરિસાય જેટ્ઠકે, યે તસ્સા દેસનાય વિસેસતો ભાજનભૂતા. **પરિસજેટ્ઠકે ભિક્ખૂ**તિ ચતુપરિસજેટ્ઠકે ભિક્ખૂ. ચતુન્નં હિ પરિસાનં જેટ્ઠા ભિક્ખુપરિસા પઠમુપ્પન્નત્તા. **આમન્તેસી**તિ સમ્બોધેસિ, સમ્બોધનઞ્ચ જાનાપનન્તિ આહ ''**જાનાપેસી**''તિ. **ભદન્તે**તિ ગરુગારવસપ્પતિસ્સવવચનમેતં, અત્થતો પન **ભદન્તે**તિ ભદ્દં તવ હોતુ અત્તનો નિટ્ઠાનપરિયોસાનત્તા પરેસઞ્ચ સન્તતાવહત્તા. **ભગવતો પચ્ચસ્સોસુન્તિ** એત્થ **ભગવતો**તિ સામિવચનં આમન્તનમેવ સમ્બન્ધિઅત્થપદં અપેક્ખતીતિ અધિપ્પાયેનાહ ''**ભગવતો વચનં પતિઅસ્સોસુ**''ન્તિ. **ભગવતો**તિ પન ઇદં પતિસ્સવનસમ્બન્ધેન સમ્પદાનવચનં યથા ''દેવદત્તસ્સ પટિસ્સુણાતી''તિ. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં નિદાનવગ્ગસ્સ આદિસુત્તવણ્ણનાયં આગમિસ્સતિ.

તાવતિંસકાયોતિ તાવતિંસસઞ્ઞિતો દેવનિકાયો. **દુતિયદેવલોકો**તિ છસુ કામલોકેસુ દુતિયો દેવલોકો. તેત્તિંસ જના સહપુઞ્ઞકારિનો તત્થ ઉપ્પન્ના, તંસહચરિતટ્ઠાનં **તાવતિંસં** , તન્નિવાસિનોપિ તાવતિંસનામકા સહચરણઞાયેનાતિ આહ ''**મઘેન માણવેના**''તિઆદિ. અયં પન કેચિવાદો બ્યાપન્નો હોતીતિ તં અરોચેન્તેન ''**વદન્તી**''તિ વુત્તં. બ્યાપન્નતં દસ્સેન્તો ''**યસ્મા પના**''તિઆદિમાહ. તથા હિ વક્ખતિ ''એવં હિ નિદ્દોસં પદં હોતી''તિ. **નામપણ્ણત્તિયેવા**તિ અત્થનિરપેક્ખત્તા નિરુળ્હસમઞ્ઞા એવ.

તં વનન્તિ તં ઉપવનં. પવિટ્ઠે પવિટ્ઠે દુક્ખપ્પત્તેપિ અત્તનો સમ્પત્તિયા નન્દયતિ, પગેવ અદુક્ખપ્પત્તેતિ દસ્સેતું ''**પઞ્ચસુ હી**''તિઆદિ વુત્તં. **પવેસિતાનન્તિ** પકોટ્ઠવારેન પવેસિતાનમ્પીતિ અધિપ્પાયો. ચવનકાલેયેવ થોકં દિસ્સમાનવિકારા હુત્વા ચવન્તિ, તે સન્ધાય ''**હિમપિણ્ડો વિય વિલીયન્તી**''તિ વુત્તં. યે પન અદિસ્સમાનવિકારા સહસા અન્તરધાયન્તિ, તે સન્ધાય ''**દીપસિખા વિય વિજ્ઝાયન્તી**''તિ વુત્તન્તિ વદન્તિ. **નન્દયતિ** પકતિયા

સોમનસ્સિતં દોમનસ્સિતઞ્ચ. **નન્દને**તિ એવંઅન્વત્થનામકે ઉય્યાને. **પરિવુતા**તિ ''દેવતા''તિ વચનં ઉપાદાય ઇત્થિલિઙ્ગવસેન વુત્તં. દેવપુત્તો હિ સો.

દિવિ ભવત્તા દિબ્બાતિ આહ ''**દેવલોકે નિબ્બત્તેહી**''તિ. કામેતબ્બતાય **કામબન્ધનેહિ**, તથા અઞ્ઞમઞ્ઞં અસંકિણ્ણસભાવતાય **કામકોટ્ઠાસેહિ. ઉપેતા**તિ ઉપગતા સમન્નાગતા. **પરિચારયમાના**તિ પરિરમમાના. ઇદઞ્હિ પદં અપેક્ખિત્વા ''કામગુણેહી''તિ કત્તરિ કરણવચનં, પુરિમાનિ અપેક્ખિત્વા સહયોગે. રમમાના ચરન્તીતિ કત્વા વુત્તં ''**રમમાના**''તિ. **પરિચારયમાના**તિ વા પરિતો સમન્તતો ચારયમાનાતિ અત્થોતિ આહ ''**ઇન્દ્રિયાનિ સઞ્ચારયમાના**''તિ. પઠમનયે હિ અનુભવનત્થો પરિચરણસદ્દો, દુતિયનયે પરિવત્તનત્થો. **સો પના**તિ ''તાયં વેલાય''ન્તિ વુત્તકાલો. **અધુના**તિ સમ્પતિ. સો વિચરીતિ સમ્બન્ધો. **કામગુણેહી**તિ હેતુમ્હિ કરણવચનં. **ઓવુતો**તિ યથા તં ન ઞાયતિ, એવં પિહિતચિત્તો. **નિવુતો પરિયોનદ્ધો**તિ તસ્સેવ વેવચનં. તેનાહ ''**લોકાભિભૂતો**''તિ. **આસભિન્તિ** સેટ્ઠં ''અગ્ગોહમસ્મિ લોકસ્સા''તિઆદિના (દી॰ નિ॰ ૨.૩૧; મ॰ નિ॰ ૩.૨૦૭) **ભાસન્તો** બોધિસત્તો વિય.

કેવલં દસ્સનં કિમત્થિયન્તિ આહ – ''**યે…પે॰… વસેના**''તિ, તસ્મિં નન્દનવને અવટ્ઠિતકામભાગાનુભવનવસેનાતિ અત્થો. **નરદેવાનન્તિ** પુરિસભૂતદેવતાનં. તેનાહ ''**દેવપુરિસાન**''ન્તિ. અપ્પકં અધિકં ઊનં વા ગણનૂપગં નામ ન હોતીતિ ''**તિક્ખત્તું દસન્ન**''ન્તિ વુત્તં. ''તેત્તિંસાન''ન્તિ હિ વત્તબ્બે અયં રુળ્હી. **પરિવારસઙ્ખાતેન**, ન કિત્તિસઙ્ખાતેનાતિ અધિપ્પાયો. સીલાચારાદિગુણનેમિત્તિકા હિ કિત્તિ. ''તાવતિંસા દેવા દીઘાયુકા વણ્ણવન્તો સુખબહુલા''તિ એવમાદિવચનેન યસે ઇચ્છિતે અવિસેસેત્વાવ ''**યસેન સમ્પન્નાન**''ન્તિ સક્કા વત્તું.

અરિયસાવિકાતિ સોતાપન્ના. ''સકદાગામિની''તિ કેચિ. **અધિપ્પાયં વિવટ્ટેત્વા**તિ યથા ત્વં અન્ધબાલે મઞ્ઞસિ, ધમ્મસભાવો એવં ન હોતીતિ તસ્સા દેવતાય અધિપ્પાયં વિપરિવત્તેત્વા. એકન્તતો સુખં નામ નિબ્બાનમેવ. કામા હિ દુક્ખા વિપરિણામધમ્માતિ ઇમિના અધિપ્પાયેન **તસ્સા અધિપ્પાયં પટિક્ખિપિત્વા**. કામં ચતુત્થભૂમકાપિ સઙ્ખારા અનિચ્ચા એવ, તે પન સમ્મસનૂપગા ન હોન્તીતિ **તેભૂમક**ગ્ગહણં સમ્મસનયોગ્ગેન. **હુત્વા**તિ પુબ્બે અવિજ્જમાના પચ્ચયસમવાયેન ભવિત્વા ઉપ્પજ્જિત્વા. એતેન નેસં ભાવભાગો દસ્સિતો. **અભાવત્થેના**તિ સરસનિરોધભૂતેન વિદ્ધંસનભાવેન.

અનિચ્ચા અદ્ધુવા, તતો એવ ''મય્હં ઇમે સુખા''તિ વા ન ઇચ્ચાતિ **અનિચ્ચા. ઉપ્પાદવયસભાવા**તિ ખણે ખણે ઉપ્પજ્જનનિરુજ્ઝનસભાવા. તેનાહ ''**ઉપ્પ…પે॰… વેવચન**''ન્તિ. પુરિમસ્સ વા પચ્છિમં કારણવેવચનન્તિ આહ ''**યસ્મા વા**''તિઆદિ. **તદનન્તરા**તિ તેસં ઉપ્પાદવયાનં અન્તરે. **વેમજ્ઝટ્ઠાનન્તિ** ઠિતિક્ખણં વદતિ. યે પન ''સઙ્ખારાનં ઠિતિ નત્થી''તિ વદન્તિ, તેસં તં મિચ્છા. યથા હિ તસ્સેવ ધમ્મસ્સ ઉપ્પાદાવત્થાય ભિન્ના ભઙ્ગાવત્થા ઇચ્છિતા, અઞ્ઞથા અઞ્ઞં ઉપ્પજ્જતિ, અઞ્ઞં નિરુજ્ઝતીતિ આપજ્જતિ, એવં ઉપ્પન્નસ્સ ભઙ્ગાભિમુખાવત્થા ઇચ્છિતબ્બા, સાવ ઠિતિક્ખણો. ન હિ ઉપ્પજ્જમાનો ભિજ્જતીતિ સક્કા વિઞ્ઞાતુન્તિ. **વૂપસમસઙ્ખાતન્તિ** અચ્ચન્તં વૂપસમસઙ્ખાતં **નિબ્બાનમેવ સુખં**, ન તયા અધિપ્પેતા કામાતિ અધિપ્પાયો.

નન્દનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. નન્દતિસુત્તવણ્ણના

૧૨. નન્દતીતિ એત્થ નન્દનં સપ્પીતિકકામતણ્હાકિચ્ચન્તિ આહ – "**તુસ્સતી**"તિ, તસ્મા કામપરિતોસેન હટ્ઠતુટ્ઠો હોતીતિ અત્થો. **પુત્તિમા**તિ પુત્તવા. પહૂતે ચાયં મા-સદ્દોતિ આહ "**બહુપુત્તો**"તિ. બહુપુત્તતાગહણેન ઇદં પયોજનન્તિ દસ્સેન્તો "**તસ્સ હી**"તિઆદિમાહ. **પૂરેન્તી**તિ પદં અપેક્ખિત્વા **ધઞ્ઞસ્સા**તિ સામિવચનં. **ઇતિ આહા**તિ ઇમમત્થં સન્ધાયાહ, એવંઅધિપ્પાયો હુત્વાતિ અત્થો. **ગોસામિકો**તિ ગોમા. ઇધાપિ પહૂતે મા-સદ્દો. **ગોરસસમ્પત્તિ**ન્તિ ગોરસેહિ નિપ્ફજ્જનસમ્પત્તિં. **ઉપધી**તિ પચ્ચત્તબહુવચનં. **હી**તિ હેતુઅત્થે નિપાતો. નન્દયન્તિ પીતિસોમનસ્સં જનયન્તીતિ **નન્દના**. કામં દુક્ખસ્સ અધિટ્ઠાનભાવતો નિપ્પરિયાયતો કામા ''ઉપધી''તિ વત્તબ્બતં અરહન્તિ, તસ્સા પન દેવતાય અધિપ્પાયવસેનાહ "**સુખસ્સ અધિટ્ઠાનભાવતો**"તિ. કિલેસવત્થુહેતુકત્તા સેસપદદ્વયસ્સ કિઞ્ચાપિ સબ્બં સંસારદુક્ખં કિલેસહેતુકં, વિસેસતો પન પાપધમ્મા અપાયૂપપત્તિં નિબ્બત્તેન્તીતિ આહ – "**કિલેસાપિ અપાયદુક્ખસ્સ અધિટ્ઠાનભાવતો**"તિ. **ઉપસંહરમાના**તિ ઉપનેન્તા ઉપ્પાદેન્તા. મનુસ્સજાતિકોપિ દુલ્લભઘાસચ્છાદનતાય દુક્ખબહુલો પેતો વિયાતિ **મનુસ્સપેતો**. મનુસ્સજાતિકોપિ વુત્તરૂપો અનત્થપાતિતો પરેહિ હિંસિતો સમાનો નેરયિકો વિયાતિ **મનુસ્સનેરયિકો**.

ફલેન રુક્ખતો **ફલં** પાતેન્તો વિય. **તથેવ નવહાકારેહી**તિ યથા તીસુ કાલેસુ નાસમરણભેદનવસેન પુત્તિમા પુત્તનિમિત્તં, તથેવ ગોમા ગોનિમિત્તં સોચતિ નવપ્પકારેહિ. પઞ્ચ કામગુણોપધીપિ નરં સોચેન્તીતિ યોજના. **તસ્સા**તિ યો ઉત્તરિ અનુગિજ્ઝતિ તસ્સ. **કામયાનસ્સા**તિ જાતકામચ્છન્દસ્સ. **જન્તુનો**તિ સત્તસ્સ. **પરિહાયન્તિ ચે** વિનસ્સન્તિ ચે. **સલ્લવિદ્ધોવા**તિ સલ્લેન વિદ્ધો વિય. **રુપ્પતી**તિ વિકારં આપજ્જતિ, સોચતીતિ અત્થો. **નરસ્સ સોચના** સોકઘટ્ટનપચ્ચયો. **ઉપધયો નત્થી**તિ કામં કિલેસાભિસઙ્ખારૂપધયો તાવ ખીણાસવસ્સ નત્થેવ મગ્ગાધિગમેન નિરોધિતત્તા, ખન્ધૂપધયો પન કથન્તિ? તેપિ તસ્સ સઉપાદિસેસકાલેપિ અટ્ઠુપ્પત્તિહેતુભૂતા ન સન્તેવ, અયઞ્ચ અનુપાદિસેસકાલે. તેનાહ "**સો નિરુપધિ મહાખીણાસવો**"તિ.

નન્દતિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. નત્થિપુત્તસમસુત્તવણ્ણના

૧૩. પુત્તપેમં પુત્તગ્ગહણેન ગહિતં ઉત્તરપદલોપેનાતિ આહ "**પુત્તપેમસમ**"ન્તિ. **ગોસમિત**ન્તિ ગોહિ સમં કતં. તેનાહ "**ગોહિ સમ**"ન્તિ. સૂરિયસ્સ સમાતિ **સૂરિયસમા**. અવયવસમ્બન્ધે ચેતં સામિવચનં. અવયવો ચેત્થ આભા એવાતિ વિઞ્ઞાયતિ ''અનન્તરં આભા''તિ વુચ્ચમાનત્તાતિ આહ "**સૂરિયાભાય સમા**"તિઆદિ. મહોઘભાવેન સરન્તિ સવન્તીતિ **સરા**, મહન્તા જલાસયા. **સબ્બે તે સમુદ્દપરમા** ઓરિમજનેહિ અદિટ્ઠપરતીરત્તા તસ્સ.

નત્થિ અત્તસમં પેમન્તિ ગાથાય પઠમગાથાયં વુત્તનયેન અત્થો વેદિતબ્બો. અત્તપેમેન સમં પેમં નામ નત્થીતિ અયમત્થો. અનુદકકન્તારે ઘમ્મસન્તાપં અસહન્તિયા અક્કે ઠપિતપુત્તકં કન્દન્તં ભૂમિયં નિપજ્જાપેત્વા તસ્સ ઉપરિ ઠત્વા મતઇત્થિવત્થુના દીપેતબ્બં. તેનાહ – "**માતાપિતાદયો હિ છડ્ડેત્વાપિ પુત્તધીતાદયો**"તિ. તથા ચાહ –

''સબ્બા દિસા અનુપરિગમ્મ ચેતસા,
નેવજ્ઝગા પિયતરમત્તના ક્વચિ;
એવં પિયો પુથુ અત્તા પરેસં,
તસ્મા ન હિંસે પરમત્તકામો''તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૧૯; ઉદા॰ ૪૧; નેત્તિ॰ ૧૧૩);

ધઞ્ઞેન સમં ધનં નામ નત્થિ, યસ્મા તપ્પટિબદ્ધા આહારૂપજીવીનં સત્તાનં જીવિતવુત્તિ. **તથારૂપે કાલે**તિ દુબ્ભિક્ખકાલે. **એકદેસંયેવ ઓભાસન્તી**તિ એકસ્મિં ખણે ચતૂસુ મહાદીપેસુ ઓભાસં ફરિતું અસમત્થત્તા સૂરિયસ્સપિ, પગેવ ઇતરેસં. બોધિસત્તસ્સ ઉદયબ્બયસ્સ ઞાણાનુભાવેન સકલજાતિખેત્તં એકાલોકં અહોસીતિ આહ “**પઞ્ઞા...પે॰... સક્કોતી**”તિ. **તમં વિધમતી**તિ પુબ્બેનિવાસઞાણાદયો પઞ્ઞા યત્થ પવત્તન્તિ, તમનવસેસં બ્યાપેત્વા એકપ્પહારેન પવત્તનતો. “**વુટ્ઠિયા પન પવત્તમાનાય યાવ આભસ્સરભવના**”તિ પચુરવસેન વુત્તં.

નત્થિપુત્તસમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ખત્તિયસુત્તવણ્ણના

૧૪. ખેત્તતો વિવાદા સત્તે તાયતીતિ **ખત્તિયો. વદતિ** દેવતા અત્તનો અજ્ઝાસયવસેન. **દ્વિપદાદીનન્તિ આદિ**-સદ્દેન ચતુપ્પદભરિયપુત્તા ગહિતા. **બુદ્ધાદયો**તિ **આદિ**-સદ્દેન આજાનીયસુસ્સૂસભરિયસ્સવપુત્તા. **દ્વિપદાનં સેટ્ઠો**તિ એત્થ દ્વિપદાનં એવ સેટ્ઠોતિ નાયં નિયમો ઇચ્છિતો, સેટ્ઠો એવાતિ પન ઇચ્છિતો, તસ્મા સમ્બુદ્ધો દ્વિપદેસુ અઞ્ઞેસુ તત્થ ચ ઉપ્પજ્જનતો સેટ્ઠો એવ સબ્બેસમ્પિ ઉત્તરિતરસ્સ અભાવતોતિ અયમેત્થ અત્થો. તેનાહ “**ઉપ્પજ્જમાનો પનેસા**”તિઆદિ. કારણાકારણં આજાનાતીતિ **આજાનીયો. ગણ્હાપેથા**તિ યથા ઉદકો ન તેમિસ્સતિ, એવં વાળં ગણ્હાપેથ. ‘‘અસુસ્સૂસા’’તિ કેચિ પઠન્તિ. **આસુણમાનો**તિ સપ્પટિસ્સવો હુત્વા વચનસમ્પટિચ્છકો.

ખત્તિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સણમાનસુત્તવણ્ણના

૧૫. ઠિતે મજ્ઝન્હિકેતિ પુબ્બદ્ધં નિક્ખમિત્વા અપરદ્ધં અપ્પત્વા ઠિતમજ્ઝન્હે. **સન્નિસીવેસૂ**તિ પરિસ્સમવિનોદનત્થં સબ્બસો સન્નિસીદન્તેસુ. દ-કારસ્સ હિ વ-કારં કત્વા નિદ્દેસો. તેનાહ “**સન્નિસિન્નેસુ વિસ્સમમાનેસૂ**”તિ. **સબ્બસત્તાન**ન્તિ સબ્બેસઞ્ચ આહારૂપજીવિતસત્તાનં ધમ્મતાપને સન્તત્તકાયાનં **ઇરિયાપથદુબ્બલ્યકાલો**તિ ઠાનાદિઇરિયાપથસ્સ અસમત્થકાલો. **સણતિ વિયા**તિ સદ્દં કરોતિ વિય, યથા તં અઞ્ઞમ્પિ મહાવનં વક્ખમાનનયેન. તેનાહ “**તપ્પટિભાગં નામેત**”ન્તિ **છિદ્દવેણુપબ્બાન**ન્તિ રન્ધજાતકીચકમહાવેળુપબ્બાનં. **દુતિયકં** સહાયં અલભન્તી અનભિરતિપરિતસ્સનાય એવમાહ. **અનપ્પકં સુખ**ન્તિ વિપુલં ઉળારં વિવેકસુખં.

એકવિહારતાય **સુઞ્ઞાગારં પવિટ્ઠસ્સ**. તેન કાયવિવેકં દસ્સેતિ. અનિચ્ચાનુપસ્સનાદીહિ નિચ્ચસઞ્ઞાદિપ્પહાનેન **સન્તચિત્તસ્સ**. તેન ચિત્તવિવેકં દસ્સેતિ. સંસારે ભયં ઇક્ખનતો **ભિક્ખુનો** ઉભયવિવેકસમ્પન્નસ્સ, તતો એવ ઉત્તરિં મનુસ્સધમ્મતો રતિં લાભિનો. **અમાનુસી રતી**તિ ભાવનારતિ. **પુરતો**તિ પુરિમભાગે. **પચ્છતો**તિ પચ્છિમભાગે. **અપરો**તિ અઞ્ઞો. **પુરતો**તિ વા અનાગતે, અનાગતં આરબ્ભાતિ અત્થો. **પચ્છતો**તિ અતીતે અતીતં આરબ્ભ પટિપત્તિયા વિબાધનતો. **પરો**તિ કોધો ચિત્તપટિદુસ્સનતાય. ન પરોતિ **અપરો**, લોભો, સો **ચે ન વિજ્જતિ**. એતેન અનાગતપ્પજપ્પનાય અતીતાનુસોચનાય ચ અભાવં દસ્સેતિ. **અતીવ ફાસુ ભવતી**તિ નીવરણજેટ્ઠકસ્સ કામચ્છન્દસ્સ વિગમેન વિક્ખમ્ભિતનીવરણસ્સ ઝાનસ્સ વસેન અતિવિય ફાસુવિહારો હોતિ. **એકસ્સ વસતો વને**તિ તણ્હાદુતિયિકાભાવેન એકસ્સ અરઞ્ઞે વિવેકવાસં વસતો. **સેસં તાદિસમેવા**તિ સેસમેત્થ યં વત્તબ્બં, તં પઠમગાથાયં વુત્તસદિસમેવ.

સણમાનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. નિદ્દાતન્દીસુત્તવણ્ણના

૧૬. પચ્છિમે માસે પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપ્પટિક્કન્તો ચતુગ્ગુણં સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞપેત્વા દક્ખિણેન પસ્સેન સતો સમ્પજાનોતિ એત્તકં પાઠં સઙ્ખિપિત્વા "**નિદ્દં ઓક્કમિતા**"તિ વુત્તં. કિરિયામયચિત્તેહિ અવોમિસ્સો ભવઙ્ગસોતો **અબ્યાકતનિદ્દા**. સા હિ ખીણાસવાનં ઉપ્પજ્જનારહા, તસ્સા પુબ્બભાગાપરભાગેસુ...પે॰... ઉપ્પન્નં થિનમિદ્ધં ઇધાધિપ્પેતા નિદ્દા, સા અખીણાસવાનં યેભુય્યેન અનિયતકાલા, તબ્બિધુરનિયતસભાવં દસ્સેન્તો "**અતિચ્છાત... પે॰... આગન્તુકં આલસિય**"ન્તિ આહ. કાયાલસિયપચ્ચયા વીરિયસ્સ પટિપક્ખભૂતા ચત્તારો અકુસલક્ખન્ધા **તન્દી** નામ. **તન્દી**તિ સભાવનિદ્દેસો. **તન્દિયના**તિ આકારનિદ્દેસો. **તન્દીમનતા**તિ તન્દીભૂતચિત્તતા. **આલસ્ય**ન્તિ અલસભાવાહરણં. **આલસ્યાયિતત્ત**ન્તિ અલસભાવપ્પત્તિ. **કાયવિજમ્ભના**તિ કાયસ્સ વિનામના. **અકુસલપક્ખા ઉક્કણ્ઠિતતા**તિ અકુસલપક્ખિયા અનભિરતિ. **ભત્તકિલમથો**તિ યથાવુત્તસ્સ ભત્તવત્થુકસ્સ આહારસ્સ વસેન સરીરે ઉપ્પજ્જનકખેદો. **ઉપક્કિલિટ્ઠો**તિ પઞ્ઞાય દુબ્બલીકરણેન ઉપક્કિલિટ્ઠચિત્તો. ચિત્તસ્સ અસમાહિતત્તા **નિવારિતપાતુભાવો**. અરિયમગ્ગસ્સ જોતનં નામ ઉપ્પજ્જનમેવાતિ આહ "**ન જોતતિ , ન પાતુભવતીતિ અત્થો**"તિ. ન હિ અરિયમગ્ગો જોતિઅજોતિનામો પવત્તતિ.

મગ્ગસહજાતવીરિયેનાતિ લોકિયલોકુત્તરમગ્ગસહજાતવીરિયેન. મિસ્સકમગ્ગો હિ ઇધ અધિપ્પેતો. **નીહરિત્વા**તિ નીહરણહેતુ. હેતુઅત્થો હિ અયં **ત્વા**-સદ્દો ''પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૭૧) વિય. તેન ''મગ્ગો વિસુજ્ઝતી''તિ વચનં સમત્થિતં હોતિ. ''અરિયમગ્ગં વિસુજ્ઝતી''તિ કેચિ પઠન્તિ.

નિદ્દાતન્દીસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. દુક્કરસુત્તવણ્ણના

૧૭. દુક્ખં તિતિક્ખન્તિ **દુત્તિતિક્ખં**. તઞ્ચ દુક્ખમં દુસ્સહનં આરમ્ભવસેન દુક્કરં, અનુયુઞ્જનવસેન દુત્તિતિક્ખન્તિ. **અબ્યત્તેના**તિ સામઞ્ઞસ્સ ઉપકારાનુપકારે ધમ્મે જાનનસમત્થાય વેય્યત્તિયસઙ્ખાતાય પઞ્ઞાય અભાવતો ન બ્યત્તેન. તેનાહ "**બાલેના**"તિ. યસ્મિં ધમ્મે સતિ સમણોતિ વુચ્ચતિ, તં સામઞ્ઞન્તિ આહ "**સમણધમ્મો**"તિ. **ઇમિના**તિ ''દુક્કરં દુત્તિતિક્ખઞ્ચ, અબ્યત્તેન ચ સામઞ્ઞ''ન્તિ ઇમિના ગાથદ્ધેન **ઇદં દસ્સેતી**તિ ઇદં ઇદાનિ વુચ્ચમાનં અત્થજાતં દસ્સેતિ. **અભિદન્તા**ન્તિ અભિભવનદન્તં, ઉપરિદન્તાન્તિ અત્થો. સો હિ ઇતરં મુસલં વિય ઉદુક્ખલં વિસેસતો કસ્સચિ ખાદનકાલે અભિભુય્ય વત્તતિ. **આધાયા**તિ નિપ્પીળનવસેનેવ ઠપેત્વા. **તાલું આહચ્ચા**તિ તાલુપદેસમાહનિત્વા વિય. **ચેતસા**તિ કુસલચિત્તેન. **ચિત્ત**ન્તિ અકુસલચિત્તં. **અભિનિગ્ગણ્હિત્વા**તિ યથા અતિસમુદાચારો ન હોતિ, એવં વિબાધનવસેન નિગ્ગહેત્વા. **આપાણકોટિક**ન્તિ પાણકોટિપરિયોસાનં, પરિજીવન્તિ અત્થો. સમ્બાધેતીતિ **સમ્બાધો**, અન્તરાયિકો. **બહૂ પરિસ્સયા**તિ અયોનિસો કામવિતક્કાદિવસેન.

પજ્જતિ ચિત્તમેત્થાતિ પદં, આરમ્મણં. ઇરિયાપથં એવ પદં **ઇરિયાપથપદં**.

ગીવા ચત્તારો પાદાતિ **ગીવપઞ્ચમાનિ**. **સમોદહ**ન્તિ વા સમોધાનહેતૂતિ અયમેત્થ અત્થોતિ આહ – "**સમોદહિત્વા વા**"તિ, સમ્મા ઓધાય અન્તો પવેસેત્વાતિ અત્થો. **સકે આરમ્મણકપાલે**તિ ગોચરજ્ઝત્તં વદતિ.

સમોદહન્તિ સમોદહન્તો. **અનિસ્સિતોતિ** તેભૂમકધમ્મેસુ કઞ્ચિપિ ધમ્મં તણ્હાદિટ્ઠાભિનિવેસવસેન અનિસ્સિતો. **અવિહિંસમાનો** વિહિંસાનિમિત્તાનં પજહનેન. **ઉલ્લુમ્પનસભાવસણ્ઠિતેના**તિ સીલબ્યસનતો ઉદ્ધરણરૂપે સણ્ઠિતેન, કરુણાયુત્તેનાતિ અત્થો. તેનાહ "**કારુઞ્ઞતં પટિચ્ચા**"તિ.

દુક્કરસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. હિરીસુત્તવણ્ણના

૧૮. **નિસેધેતી**તિ નિવારેતિ પવત્તિતું ન દેતિ. **પુચ્છતિ** દેવતા. **અપહરન્તો**તિ અપનેન્તો, યથા સબ્બેન સબ્બં અક્કોસવત્થુ ન હોતિ, એવં પરિહરન્તોતિ અત્થો. **બુજ્ઝતિ** સારથિવિધં. **અત્તનિ નિપાતં ન દેતિ**, આજાનીયો હિ યુત્તં પજાનાતિ. અભૂતેન **અભૂતક્કોસેન પરિમુત્તો નામ નત્થિ** બાલાનઞ્ચ જનાનં પરાપવાદે યુત્તપયુત્તભાવતો. તેનાહ ભગવા –

> "નિન્દન્તિ તુણ્હિમાસીનં, નિન્દન્તિ બહુભાણિનં;
> મિતભાણિમ્પિ નિન્દન્તિ, નત્થિ લોકે અનિન્દિતો"તિ. (ધ॰ પ॰ ૨૨૭);

તનુયાતિ વા કતિપયા. તેનાહ "**અપ્પકા**"તિ. **સદા સતા**તિ હિરિનિસેધભાવે કારણવચનં. **પપ્પુય્યા**તિ પત્વા અધિગન્ત્વા. વાનતો નિક્ખન્તત્તા **નિબ્બાનં**, અસઙ્ખતધાતુ.

હિરીસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. કુટિકાસુત્તવણ્ણના

૧૯. **અન્તો**તિ કુચ્છિઅબ્ભન્તરે. **વસનટ્ઠાનટ્ઠેના**તિ વસનભાવેન. **કુલપવેણિ**ન્તિ કુલાચારં કુલતન્તિં. **સન્તાનકટ્ઠેના**તિ કુલસન્તતિયા બન્ધનભાવેન . એવં સબ્બપદેહિ પુચ્છિતત્થસ્સ અનુજાનનવસેન "**એકંસવચને નિપાતો**"તિ વુત્તં. આપાદિકા પોસિકા માતુચ્છા મહાપજાપતિ માતા એવાતિ કત્વા "**પહાય પબ્બજિતત્તા**"તિ અવિસેસતો વુત્તં. પહાય પબ્બજિતત્તા નત્થીતિ આનેત્વા સમ્બન્ધો. પુન માતુકુચ્છિવાસાદીનં અભાવવચનેનેવ વટ્ટમ્હિ બન્ધનસ્સ અભાવો દીપિતો હોતીતિ ન ગહિતો. અયં કિર દેવતા યથા પુથુજ્જના બુદ્ધાનં ગુણે ન જાનન્તિ, એવં ન જાનાતિ, તસ્મા "**મયા સન્નાહં બન્ધિત્વા**"તિઆદિમાહ.

કુટિકાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સમિદ્ધિસુત્તવણ્ણના

૨૦. તપનભાવેન તપનોદકત્તા **તપોદા**તિ તસ્સ રહદસ્સ નામં. તેનાહ "**તત્તોદકસ્સ રહદસ્સા**"તિ. **તતો**તિ નાગભવને ઉદકરહદતો તપોદા નામ નદી સન્દતિ. સા હિ નદી ભૂમિતલં આરોહતિ. "એદિસા જાતા"તિ વચનસેસો. **પેતલોકો**તિ લોહકુમ્ભિનિરયા ઇધાધિપ્પેતાતિ વદન્તિ. રહદસ્સ પન આદિતો પબ્બતપાદવનન્તરેસુ બહૂ પેતા વિહરન્તિ, સ્વાયમત્થો **પેતવત્થુપાળિયા લક્ખણસંયુત્તેન** ચ દીપેતબ્બો. **યતાયન્તિ** યતો રહદતો અયં. **સાતોદકો**તિ મધુરોદકો. **સેતોદકો**તિ પરિસુદ્ધોદકો, અનાવિલોદકોતિ અત્થો. **તતો**તિ તપોદાનદિતો.

સમિદ્ધોતિ અવયવાનં સમ્પુણ્ણતાય સંસિદ્ધિયાવ સમ્મા ઇદ્ધો. તેનાહ "**અભિરૂપો**"તિઆદિ. પધાને સમ્મસનધમ્મે નિયુત્તો, તં વા એત્થ અત્થીતિ **પધાનિકો**. સેનાસનં સુટ્ઠપિતદ્વારવાતપાનં, તેસં પિદહનેન **ઉતું ગાહાપેત્વા**.

પુબ્બાપયમાનોતિ ન્હાનતો પુબ્બભાગે વિય વોદકભાવં આપજ્જમાનો ગમેન્તો. અવત્તં પટિક્ખિપિત્વા વત્તં દસ્સેતું "**તત્થ...પે॰... ન ઓતરિતબ્બ**"ન્તિ પઠમં વુત્તં. **સબ્બદિસાપલોકનં** યથા ન્હાયનટ્ઠાનસ્સ મનુસ્સેહિ વિવિત્તભાવજાનનત્થં. **ખાણુઆદિવવત્થાપનં** ચીવરાદીનં ઠપનત્થં ઉદકસમીપેતિ અધિપ્પાયો. **ઉક્કાસનં** અમનુસ્સાનં અપગમનત્થં. **અવકુજ્જટ્ઠાનં** તઙ્ખણેપિ ઉપરિમકાયસ્સ ઉજુકં અવિવટકરણત્થં. **ચીવરપિટ્ઠેયેવ ઠપેતબ્બં** યત્થ વા તત્થ વા અટ્ઠપેત્વા. **ઉદકન્તેતિ** ઉદકસમીપે. **સિન્નટ્ઠાનન્તિ** સેદગતપદેસો. **પસારેતબ્બં** તસ્સ સુક્ખાપનત્થં. **સંહરિત્વા ઠપનં** પુન સુખેન ગહેત્વા નિવાસનત્થં. **નાભિપ્પમાણમત્તં ઓતરણં** તાવતા ઉદકપટિચ્છાદિલક્ખણપ્પત્તતો. **વીચિં અનુટ્ઠાપેન્તેનાતિ**આદિ સંયતકારિતાદસ્સનં. **નિવાસનં પરિક્ખિપિત્વાતિ** અન્તરવાસકં કટિપ્પદેસસ્સ યથા પરિતો હોતિ, એવં ખિપિત્વા પરિવસિત્વા.

સરીરવણ્ણોપિ વિપ્પસીદિ સમ્મદેવ ભાવનાનુસ્સતિમ્પિ વિન્દન્તસ્સાતિ અધિપ્પાયો. **સમનં નિગ્ગહેતુન્તિ** કિલેસવસં ગતં અત્તનો ચિત્તં નિગ્ગણ્હિતું. **કામૂપનીતાતિ** કામં ઉપગતચિત્તા. અથ વા કિલેસકામેન થેરે ઉપનીતચિત્તા.

અપરિભુઞ્જિત્વાતિ અનનુભોત્વા. અનુભવિતબ્બન્તિ અત્થતો આપન્નમેવાતિ આહ "**પઞ્ચકામગુણે**"તિ . **ભિક્ખસીતિ** યાચસિ. તઞ્ચ ભિક્ખાચરિયવસેનાતિ આહ "**પિણ્ડાય ચરસી**"તિ. કામપરિભોગગરુગમનકાલો નામ વિસેસતો પઠમયોબ્બનાવત્થાતિ આહ "**દહરયોબ્બનકાલો**"તિ. **ઓભગ્ગેનાતિ** મજ્ઝે સંભગ્ગકાયેન. જિણ્ણકાલે હિ સત્તાનં કટિયં કાયો ઓભગ્ગો હોતિ.

વોતિ નિપાતમત્તં ''યે હિ વો અરિયા''તિઆદીસુ વિય. **સત્તાનન્તિ** સામઞ્ઞવચનં, ન મનુસ્સાનં એવ. **દેહનિક્ખેપનન્તિ** કળેવરટ્ઠપિતટ્ઠાનં. નત્થિ એતેસં નિમિત્તન્તિ **અનિમિત્તા**, ''એત્તકં અયં જીવતી''તિઆદિના સઞ્ઞાનનનિમિત્તરહિતાતિ અત્થો. **ન નાયરેતિ** ન ઞાયન્તિ. **ઇતો પરન્તિ** એત્થ **પરન્તિ** અઞ્ઞં કાલં. તેન ઓરકાલસ્સપિ સઙ્ગહો સિદ્ધો હોતિ. પરમાયુનો ઓરકાલે એવ ચેત્થ પરન્તિ અધિપ્પેતં તતો પરં સત્તાનં જીવિતસ્સ અભાવતો. **વવત્થાનાભાવતોતિ** કાલવસેન વવત્થાનાભાવતો. **વવત્થાનન્તિ** ચેત્થ પરિચ્છેદો વેદિતબ્બો, ન અસઙ્કરતો વવત્થાનં, નિચ્છયો વા. **અબ્બુદપેસીતિ**આદીસુ અબ્બુદકાલો પેસિકાલોતિઆદિના કાલ-સદ્દો પચ્ચેકં યોજેતબ્બો. **કાલોતિ** ઇધ પુબ્બણ્હાદિવેલા અધિપ્પેતા. તેનાહ **પુબ્બણ્હેપિ હીતિ**આદિ . ઇધેવ દેહેન પતિતબ્બન્તિ સમ્બન્ધો. **અનેકપ્પકારતોતિ** નગરે જાતાનં ગામે, ગામે જાતાનં નગરે, વને જાતાનં જનપદે, જનપદે જાતાનં વનેતિઆદિના અનેકપ્પકારતો. **ઇતો ચુતેનાતિ** ઇતો ગતિતો ચુતેન. **ઇધ** ઇમિસ્સં ગતિયં. **યન્તે યુત્તગોણો વિયાતિ** યથા યન્તે યુત્તગોણો યન્તં નાતિવત્તતિ, એવં કાલો ગતિપઞ્ચકન્તિ એવં ઉપમાસંસન્દનં વેદિતબ્બં.

અયં કાલોતિ અયં મરણકાલો. **પચ્છિમે કાલેતિ** પચ્છિમે વયે. **તિસ્સો વયોસીમાતિ**. પઠમાદિકા તિસ્સો વયસ્સ સીમા અતિક્કન્તેન. પુરિમાનં હિ દ્વિન્નં વયાનં સબ્બસો સીમા અતિક્કમિત્વા પચ્છિમસ્સ આદિસીમં અતિક્કન્તો તથા વુત્તો. "**અયઞ્હિ સમણધમ્મો...પે॰... ન સક્કા કાતુ**"ન્તિ વત્વા તમત્થં વિત્થારતો દસ્સેતું "**તદા હી**"તિઆદિ વુત્તં. **ગણ્હિતુન્તિ** પાળિતો અત્થતો ચ હદયે ઠપનવસેન ગણ્હિતું. **પરિભુઞ્જિતુન્તિ**

વુત્તધમ્મપરિહરણસુખં અનુભવિતું. એકસ્સ કથનતો પઠમં ગાથં સુત્તં વા ઉસ્સારેતિ, તસ્મિં નિટ્ઠિતે ઇતરો ધમ્મકથિકો તંયેવ વિત્થારેન્તો ધમ્મં કથેતિ, અયં **સરભાણધમ્મકથા**. સુત્તગેય્યાનુસારેન યાવ પરિયોસાના ઉસ્સારણં **સરભઞ્ઞધમ્મકથા**. "**મા મં કાલો ઉપચ્ચગા**"તિ વદન્તો ''સમણધમ્મસ્સ કરણસ્સ અયં મે કાલો''તિ કથેતિ, તતો પરો ''પચ્છિમવયો અઞ્ઞો કાલો''તિ કથેતિ. "**કાલં વોહં...પે॰... તસ્મા અભુત્વા ભિક્ખામી**"તિ વદન્તો અત્તના કતં પટિપત્તિઞ્ચ સહેતુકં સાનિસંસં કથેતિ.

તં ગારવકારણં સન્ધાય. **એતન્તિ** ''અથ ખો સા દેવતા પથવિયં પતિટ્ઠહિત્વા''તિ એતં વુત્તં. **દહરો ત્વન્તિઆદિમાહ** લોભાભિભૂતતાય અધિગતત્તા. **સબ્બસમ્પત્તિયુત્તો**તિ ભોગસમ્પદા પરિવારસમ્પદાતિ સબ્બસમ્પત્તીહિ યુત્તો. **અલઙ્કારપરિહાર**ન્તિ અલઙ્કારકરણં. **અનિક્કીળિતાવી**તિ અકીળિતપુબ્બો. કીળનઞ્ચેત્થ કામાનં પરિભોગોતિ આહ "**અભુત્તાવી**"તિ. **અકતકામકીળો**તિ અકતકામાનુભવનપ્પયોગો. સયં અત્તના એવ દિસ્સન્તીતિ સન્દિટ્ઠા, સન્દિટ્ઠા **એવ સન્દિટ્ઠિકા**, અત્તપચ્ચક્ખતો સન્દિટ્ઠિકા. પક્કો કાલો પત્તો એતેસન્તિ કાલિકા, તે **કાલિકે**.

ચિત્તાનન્તરન્તિ ઇચ્છિતચિત્તાનન્તરં, ઇચ્છિતિચ્છિતારમ્મણાકારેતિ અત્થો. તેનેવાહ "**ચિત્તાનન્તરં ઇચ્છિતિચ્છિતારમ્મણાનુભવનં ન સમ્પજ્જતી**"તિઆદિ. **ચિત્તાનન્તરં લદ્ધબ્બતાયા**તિ અનન્તરિતસમાધિચિત્તાનન્તરં લદ્ધબ્બફલતાય. **સમોહિતેસુપી**તિ સમ્ભતેસુપિ. **સમ્પન્નકામસ્સા**તિ સમિદ્ધકામસ્સ. **ચિત્તકારા** રૂપલાભેન, **પોત્થકારા** પટિમાકારકા, **રૂપકારા** દન્તરૂપકટ્ઠરૂપ-લોહરૂપાદિકારકા. **આદિ**સદ્દેન નાનારૂપવેસધારીનં નટાદીનં સઙ્ગહો. **સેસદ્વારેસૂ**તિ એત્થ ગન્ધબ્બમાલાકારસૂપકારાદયો વત્તબ્બા.

સોતિ સમિદ્ધિત્થેરો. **સમોહિતસમ્પત્તિના**તિ સઙ્ગહભોગૂપકરણસમ્પત્તિના. **પત્તબ્બદુક્ખસ્સા**તિ કામાનં આપજ્જનરક્ખણવસેન લદ્ધબ્બસ્સ કાયિકચેતસિકદુક્ખસ્સ. **ઉપાયાસસ્સા**તિ દળ્હપરિસ્સમસ્સ વિરતસ્સ. ''વિસ્સાતસ્સા''તિ કેચિ. "**પચ્ચવેક્ખણઞાણેના**"તિ કેચિ પઠન્તિ. અસુકસ્મિં નામ કાલે ફલં હોતીતિ એવં ઉદિક્ખિતબ્બો નસ્સ કાલોતિ **અકાલો**. **એત્થા**તિ એતેસુ નવસુ લોકુત્તરધમ્મેસુ. **એહિપસ્સવિધિ**ન્તિ ''એહિ પસ્સા''તિ એવં પવત્તવિધિવચનં. ઉપનેતબ્બોતિ વા ઉપનેય્યો, સો એવ **ઓપનેય્યિકો**. **વિઞ્ઞૂહી**તિ વિદૂહિ પટિવિદ્ધસચ્ચેહિ. તે એકંસતો ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂઆદયો હોન્તીતિ આહ "**ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂઆદીહી**"તિ. ''પચ્ચત્ત''ન્તિ એતસ્સ પતિઅત્તનીતિ ભુમ્મવસેન અત્થો ગહેતબ્બોતિ આહ "**અત્તનિ અત્તની**"તિ.

સબ્બપદેહિ સમ્બન્ધોતિ ''કથં આદીનવો એત્થ ભિય્યો, કથં અકાલિકો''તિઆદિના સબ્બેહિ પચ્ચેકં સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો.

નવોતિ તરુણો ન ચિરવસ્સો. યે ભિક્ખુનોવાદકલક્ખણપ્પત્તા, તે સન્ધાય "**વીસતિવસ્સતો પટ્ઠાય થેરો**"તિ વુત્તં. ઇધ સાસનં નામ સિક્ખત્તયસઙ્ગહં પિટકત્તયન્તિ આહ "**ધમ્મેન હી**"તિઆદિ. તત્થ ધમ્મેન વિનયો એત્થ વિના દણ્ડસત્થેહીતિ **ધમ્મવિનયો**. ધમ્માય વિનયો એત્થ ન આમિસત્થન્તિ ધમ્મવિનયો. ધમ્મતો વિનયો ન અધમ્મતોતિ ધમ્મવિનયો. ધમ્મો વા ભગવા ધમ્મસ્સામી ધમ્મકાયત્તા, તસ્સ ધમ્મસઞ્ઞિતસ્સ સત્થુ વિનયો, ન તક્કિકાનન્તિ ધમ્મવિનયો. ધમ્મે વિનયો ન અધમ્મે વિનયો. ધમ્મો ચ સો યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જમાને સત્તે અપાયેસુ અપતમાને ધારેતીતિ, સબ્બે સંકિલેસતો વિનેતીતિ વિનયો ચાતિ ધમ્મવિનયો. તેનાહ "**ઉભયમ્પેતં સાસનસ્સેવ નામ**"ન્તિ.

ધમ્મવિનયોતિ ધમ્મેન યુત્તો વિનયોતિ ધમ્મવિનયો આજઞ્ઞરથો વિય. ધમ્મો ચ વિનયો ચાતિ વા ધમ્મવિનયો, તં **ધમ્મવિનયં**. ધમ્મવિનયાનઞ્હિ સત્થુભાવવચનતો ધમ્મવિનયત્તસંસિદ્ધિ ધમ્મવિનયાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં વિસેસનતો. અભિધમ્મેપિ વિનયવચનન્તિ ધમ્મવિનયદ્વયસિદ્ધિ, દેસિતપઞ્ઞત્તવચનતો ધમ્મવિનયસિદ્ધિ. ધમ્મો ચતુધા દેસિતો સન્દસ્સન-સમાદાપન-સમુત્તેજન-સમ્પહંસનવસેન, વિનયો ચતુધા પઞ્ઞત્તો સીલાચારતો પરાજિતવસેન. ધમ્મચરિયા સકવિસયો, વિનયપઞ્ઞત્તિ બુદ્ધવિસયો. પરિયાયેન દેસિતો ધમ્મો, નિપ્પરિયાયેન પઞ્ઞત્તો વિનયો. ધમ્મદેસના અધિપ્પાયત્થપ્પધાના, વિનયપઞ્ઞત્તિ વચનત્થપ્પધાના. પરમત્થસચ્ચપ્પધાનો ધમ્મો, સમ્મુતિસચ્ચપ્પધાનો વિનયો. આસયસુદ્ધિપધાનો ધમ્મો, પયોગસુદ્ધિપધાનો વિનયો.

કિરિયદ્વયસિદ્ધિયા ધમ્મવિનયસિદ્ધિ. ધમ્મેન હિ અનુસાસનસિદ્ધિ, વિનયેન ઓવાદસિદ્ધિ. ધમ્મેન ધમ્મકથાસિદ્ધિ, વિનયેન અરિયતુણ્હીભાવસિદ્ધિ. સાવજ્જદ્વયપરિવજ્જનતો ધમ્મવિનયસિદ્ધિ. ધમ્મેન હિ વિસેસતો પકતિસાવજ્જપરિચ્ચાગસિદ્ધિ, વિનયેન પઞ્ઞત્તિસાવજ્જપરિચ્ચાગસિદ્ધિ. ગહટ્ઠપબ્બજિતાનં સાધારણાસાધારણગુણદ્વયસિદ્ધિ. બહુસ્સુતસુતપસન્નદ્વયતો પરિયત્તિ-પરિયાપુણન-ધમ્મવિહાર-વિભાગતો ધમ્મધરવિનયધરવિભાગતો ચ ધમ્મવિનયદ્વયસિદ્ધિ, સરણદ્વયસિદ્ધિયા ધમ્મવિનયદ્વયસિદ્ધિ. ઇધ સત્તાનં દુવિધં સરણં ધમ્મો અત્તા ચ. તત્થ ધમ્મો સુચિણ્ણો સરણં. ''ધમ્મો હવે રક્ખતિ ધમ્મચારિ''ન્તિ (થેરગા॰ ૩૦૩; જા॰ ૧.૧૦.૧૦૨; ૧.૧૫.૩૮૫) હિ વુત્તં. સુદન્તો અત્તાપિ સરણં ''અત્તા હિ અત્તનો નાથો''તિ (ધ॰ પ॰ ૧૬૦, ૩૮૦) વચનતો. તેન વુત્તં ''સરણદ્વયસિદ્ધિયા ધમ્મવિનયસિદ્ધી''તિ. તત્થ યતસ્સ ધમ્મસિદ્ધિ, યતો ચ વિનયસિદ્ધિ, તદુભયં દસ્સેન્તો આહ – ''**ધમ્મેન હેત્થ દ્વે પિટકાનિ વુત્તાનિ, વિનયેન વિનયપિટક**''ન્તિ. **અધુના આગતો** ઇદાનેવ ન ચિરસ્સેવ ઉપગતો.

મહન્તે ઠાને ઠપેત્વાતિ મહેસક્ખતાદસ્સનત્થં અત્તનો પરિવારેન મહન્તટ્ઠાને ઠપિતભાવં પવેદેત્વા. **મહતિયા**તિ ઉપસઙ્કમનવન્દનાદિવચનાપજ્જનવસેન સમાચિણ્ણાય. સબ્બેપિ કિર નિસીદન્તા તં ઠાનં ઠપેત્વાવ નિસીદન્તિ. **થિરકરણવસેના**તિ દળ્હીકરણવસેન. અયં કિર દેવતા ઞાણસમ્પન્ના માનજાતિકા, તસ્મા નાયં માનં અપ્પહાય મમ દેસનં પટિવિજ્ઝિતું સક્કોતીતિ માનનિગ્ગણ્હનત્થં આદિતો દુવિઞ્ઞેય્યં કથેન્તો ભગવા ''અક્ખેય્યસઞ્ઞિનો''તિઆદિના તાય ઞાતુમિચ્છિતકામાનં કાલિકાદિભાવં, ધમ્મસ્સ ચ સન્દિટ્ઠિકાદિભાવં વિભાવેન્તો દ્વે ગાથા અભાસિ.

અક્ખેય્યતોતિ ગિહિલિઙ્ગપરિયાયનામવિસેસાદિવસેન તથા તથા અક્ખાતબ્બતો. તેનાહ ''**કથાનં વત્થુભૂતતો**''તિ. **એતેસ**ન્તિ સત્તાનં. **પતિટ્ઠિતા**તિ પવત્તિતા આસત્તા. પઞ્ચન્નં કામસઙ્ખાદીનં વસેન આસત્તા હોન્તુ, ઇતરેસં પન કથન્તિ? અનિટ્ઠઙ્ગતોપિ હિ ''ઇદં નુ ખો''તિઆદિના કઙ્ખતો તત્થ આસત્તો એવ નામ અવિજહનતો, તથા વિક્ખેપગતો વિક્ખેપવત્થુસ્મિં, અનુસયાનં પન આસત્તભાવે વત્તબ્બમેવ નત્થિ. **મચ્ચુનો યોગ**ન્તિ, મચ્ચુબન્ધનં, મરણધમ્મતન્તિ અત્થો. યસ્મા અપરિઞ્ઞાતવત્થુકા અનતીતમરણત્તા મચ્ચુના યથારુચિ પયોજેતબ્બા, તત્થ તત્થ ઉપરૂપરિ ચ ખિપિતાય આણાય અબ્ભન્તરે એવ હોન્તિ, તસ્મા વુત્તં ''**પયોગં...પે॰... આગચ્છન્તી**''તિ. યસ્મા તેભૂમકા ધમ્મા કમનીયટ્ઠેન કામા, નેસમ્પિ કાલસ્સ લદ્ધબ્બતાય કાલિકતા ઇધ અક્ખેય્યવચનેન પવેદિતા. તેનાહ – ''**એવમિમાય ગાથાય કાલિકા કામા કથિતા**''તિ. સબ્બેપિ તેભૂમકા ધમ્મા કમનીયા, યસ્મા ચ કાલિકાનં કામાનં તથાસભાવતા કથિતા. અયમ્પિ ગાથા તદત્થમેવ દીપેતીતિ ઇમાય તે કથિતા એવ હોન્તિ. યે ચ સત્તા પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ દિટ્ઠિતણ્હાદિવસેન પતિટ્ઠિતા ''ઇત્થી, પુરિસો, અહં, મમા''તિ ચ

અભિનિવિસિય કામે પરિભુઞ્જન્તિ, તે મરણં નાતિવત્તન્તિ. એવમ્પેત્થ કામાનં કાલિકત્થો કથિતોતિ આહ "**કાલિકા કામા કથિતા**"તિ.

અયં ઞાતપરિઞ્ઞાતિ રૂપારૂપધમ્મે લક્ખણાદિતો ઞાતે કત્વા પરિચ્છિન્દનપઞ્ઞા. તેનાહ "**એવં ઞાતં કત્વા**"તિઆદિ. પદટ્ઠાનગ્ગહણેનેવ ચેત્થ તેસં રૂપારૂપધમ્માનં પચ્ચયો ગહિતોતિ પચ્ચયપરિગ્ગહસ્સપિ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. **તીરેતિ** તુલેતિ વીમંસતિ. **દ્વાચત્તાલીસાય આકારેહી**તિ ઇમિના મત્થકપ્પત્તં મહાવિપસ્સનં દસ્સેતિ. તે પન આકારા વિસુદ્ધિમગ્ગસંવણ્ણનાય વુત્તનયેન વેદિતબ્બા. ''અનિચ્ચાનુપસ્સનાય નિચ્ચસઞ્ઞં પજહતી''તિઆદિના વિપસ્સનાક્ખણેપિ એકદેસેન પહાનં લબ્ભતેવ, અનવસેસતો પન પહાનવસેન પહાનપરિઞ્ઞં દસ્સેન્તો આહ "**અગ્ગમગ્ગેન ...પે॰... અયં પહાનપરિઞ્ઞા**"તિ. તથા ચ આહ "**એવં તીહિ પરિઞ્ઞાહી**"તિઆદિ.

અક્ખાતારન્તિ અક્ખાતબ્બં, ન અક્ખેય્યકં. તેનાહ "**કમ્મવસેન કારક**"ન્તિઆદિ. **કારક**ન્તિ ચ સાધનમાહ. **ન મઞ્ઞતી**તિ વા મઞ્ઞનં નપ્પવત્તેતિ **અક્ખાતાર**ન્તિ ખીણાસવં. અથ વા **તઞ્હિ તસ્સ ન હોતી**તિ તં કારણં તસ્સ ખીણાસવસ્સ ન હોતિ ન વિજ્જતિ, **યેન** દિટ્ઠિતણ્હાદિકારણેન **અક્ખેય્યં** ખન્ધપઞ્ચકં ''તિસ્સો''તિ વા ''ફુસ્સો''તિ વા ''ઇત્થી''તિ વા ''પુરિસો''તિ વા અભિનિવિસ્સ વદેય્યાતિ એવમેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. મનુસ્સનાગાદીહિ પૂજનીયત્તા ''યક્ખો''તિ સબ્બદેવાનં સાધારણવચનન્તિ દેવધીતાપિ ''યક્ખી''તિ વુત્તા. **અક્ખેય્ય**ન્તિ પહાનપરિઞ્ઞાય પહાનમગ્ગો, તસ્સ આરમ્મણભૂતં નિબ્બાનમ્પિ ગહિતં. **ન મઞ્ઞતી**તિ ખીણાસવસ્સ અસ્સ ફલપ્પત્તીતિ આહ "**નવવિધો લોકુત્તરધમ્મો કથિતો**"તિ.

વિસેસીતિ વિસેસજાતિઆદિવસેન સેય્યોતિ અત્થો. **તેસુ ગહિતેસૂ**તિ તેસુ સેય્યમાનાદીસુ તીસુ માનેસુ ગહિતેસુ. તયો સેય્યમાના, તયો સદિસમાના, તયો હીનમાના ગહિતાવ હોન્તિ. **સો પુગ્ગલો**તિ સો અપ્પહીનમઞ્ઞનપુગ્ગલો. **તેનેવ માનેન** હેતુભૂતેન. **ઉપડ્ઢગાથાયા**તિ પુરિમદ્ધેન પન વત્થુકામા વુત્તાતિ આહ "**કાલિકા કામા કથિતા**"તિ.

વિધીયતિ વિસદિસાકારેન ઠપીયતીતિ **વિધા**, કોટ્ઠાસો. **કથંવિધ**ન્તિ કથં પતિટ્ઠિતં, કેન પકારેન પવત્તિતન્તિ અત્થો. વિદહનતો હીનાદિવસેન વિવિધેનાકારેન દહનતો ઉપધારણતો **વિધા**, માનો. **માનેસૂ**તિ નિમિત્તત્થે ભુમ્મં, માનહેતૂતિ અત્થો. **ન ચલતી**તિ ન વેધતિ અત્તનો પરિસુદ્ધપકતિં અવિજહનતો.

પઞ્ઞા "સઙ્ખા"તિ આગતા, પઞ્ઞાતિ યોનિસો પટિસઙ્ખાનં. **સઙ્ખાયકો**તિ સઙ્કલનપદુપ્પાદનાદિ-પિણ્ડગણનાવસેન ગણકો **પપઞ્ચસઙ્ખા**તિ માનાદિપપઞ્ચભાગા. તે તે ધમ્મા સમ્મા યાથાવતો સઙ્ખાયન્તિ ઉપતિટ્ઠન્તિ એતાયાતિ **સઙ્ખા**, પઞ્ઞા. એકં દ્વેતિઆદિના સઙ્ખાનં ગણનં પરિચ્છિન્દનન્તિ **સઙ્ખા**, ગણના. સઙ્ખાયતિ ભાગસો કથીયતીતિ **સઙ્ખા** , કોટ્ઠાસો. સઙ્ખાનં સત્તો પુગ્ગલોતિઆદિના સઞ્ઞાપનન્તિ **સઙ્ખા**, રત્તોતિઆદિ પણ્ણત્તિ. **ખીણાસવો જહિ પજહિ** રાગાદીનં સુપ્પહીનત્તા. **નવભેદં** પભેદતો, સઙ્ખેપતો **તિવિધમાન**ન્તિ અત્થો. **નવવિધ**ન્તિ વા પાઠે નવભેદત્તા અન્તરભેદવસેન નવવિધન્તિ અત્થો. પચ્ચયવિસેસેહિ ઇત્થિભાવાદિવિસેસેહિ વિસેસેન માનીયતિ ગબ્ભો એત્થાતિ **વિમાનં**, ગબ્ભાસયો. **ન ઉપગચ્છી**તિ ન ઉપગમિસ્સતિ. તેનાહ "**અનાગતત્થે અતીતવચન**"ન્તિ. ''નાજ્ઝગા''તિ હિ અતીતં ''ન ગમિસ્સતી''તિ એતસ્મિં અત્થે. **છિન્દિ** અરિયમગ્ગસત્થેન. **ઓલોકયમાના** ઉપપત્તીસુ. **સત્તનિવેસનેસૂ**તિ સત્તાનં ઉપપજ્જટ્ઠાનેસુ. **લોકુત્તરધમ્મમેવ કથેસિ** અરહત્તસ્સ પવેદિતત્તા.

''ગાથાય અત્થં કથેતું વટ્ટતી''તિ અત્થ-સદ્દો આહરિત્વા વત્તબ્બો. **અટ્ઠઙ્ગિકમગ્ગવસેનપી**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. સતિસમ્પજઞ્ઞં નામ કુસલધમ્માનુયોગે કારણન્તિ આહ ''**દસકુસલકમ્મપથકારણ**''ન્તિ.

અટ્ઠઙ્ગિકમગ્ગવસેન ચ ગાથાઅત્થવચને **અયં** ઇદાનિ વુચ્ચમાનો વિત્થાર-**નયો. તસ્મિં કિર ઠાને**તિ તસ્મિં કિર દેવતાય પુચ્છિતં પઞ્હં વિસ્સજ્જનટ્ઠાને. દેવતાય ઞાણપરિપાકં ઓલોકેત્વા અનુપુબ્બિયા કથાય સદ્ધિં સામુક્કંસિકદેસના મહતી **ધમ્મદેસના અહોસિ. ઞાણં પેસેત્વા**તિ સત્થુદેસનાય અનુસ્સરણવસેન પત્તવિસુદ્ધિપટિપાટિપવત્તં ભાવનાઞાણં બન્ધિત્વા. **સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાયા**તિ સત્થુદેસનાવિલાસેન અત્તનો ચ પરિપક્કઞાણત્તા પઠમં ફલં પત્વા. **એવમાહા**તિ એવં ''પાપં ન કયિરા''તિઆદિપ્પકારેન ગાથમાહ. **અઙ્ગં ન હોતિ**, આજીવો યથા કુપ્પમાનો વાચાકમ્મન્તવસેન કુપ્પતિ, તથા સમ્પજ્જમાનોપીતિ. સો વાચાકમ્મન્તપક્ખિકો, તસ્મા તગ્ગહણેન **ગહિતોવ હોતિ. વાયામસતિસમાધયો ગહિતા** સમાધિક્ખન્ધસઙ્ગહતો. **સમ્માદિટ્ઠિસમ્માસઙ્કપ્પા ગહિતા** પઞ્ઞાક્ખન્ધસઙ્ગહતો. **અન્તદ્વયવિવજ્જનં ગહિતં** સરૂપેનેવાતિ અધિપ્પાયો. **ઇતી**તિઆદિ નિગમનં.

સમિદ્ધિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નન્દનવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સત્તિવગ્ગો

૧.સત્તિસુત્તવણ્ણના

૨૧. દેસનાસીસન્તિ દેસનાપદેસલક્ખણવચનન્તિ અધિપ્પાયો. **ઓમટ્ઠો**તિ અધોમુખં કત્વા દિન્નપ્પહારો. ઇમિના એવ પસઙ્ગેન પહારે વિભાગતો દસ્સેતું ''**ચત્તારો હી**''તિઆદિ વુત્તં . **ઉપરિ ઠત્વા**તિ હત્થિઆદીનં ઉપરિ ઠત્વા. **અધોમુખં દિન્નપ્પહારો**તિ ખગ્ગકરવાલાદીનં અધોમુખં કત્વા પહતપહારો. **ઉમ્મટ્ઠો** વુત્તવિપરિયાયેન વેદિતબ્બો. વિવિધપ્પહારો **વિમટ્ઠો.** ''**ઓમટ્ઠો ગહિતો**''તિ વત્વા તસ્સેવ ગહણે કારણં દસ્સેતું ''**સો હી**''તિઆદિ વુત્તં. દુગ્ગન્ધકિમિઆદીનં વસેન **અન્તોદોસો. મઞ્ચેન સદ્ધિં બન્ધિત્વા**તિ યસ્મિં મઞ્ચે વણિકપુગ્ગલો નિપન્નો, તત્થ તં સુબન્ધં કત્વા પાદટ્ઠાનં ઉદ્ધં કરોન્તેહિ સીસટ્ઠાનં અધો કાતબ્બં. તેનાહ ''**અધોસિરો કાતબ્બો**''તિ. **પરિબ્બજે**તિ પવત્તેય્ય. સા પન પવત્તિ ભાવનાવિહારેન યુત્તાતિ આહ ''**વિહરેય્યા**''તિ.

સલ્લસ્સ ઉબ્બહનં **સલ્લુબ્બહનં. અત્થં પરિત્તકં ગહેત્વા ઠિતા** ઉપમાકારસ્સ વિક્ખમ્ભનપ્પહાનસ્સ અધિપ્પેતત્તા. તેનાહ ''**પુનપ્પુન**''ન્તિઆદિ. **અનુબન્ધોવ હોતિ** સતિ પચ્ચયે ઉપ્પજ્જનારહતો દેવતાય કામરાગપ્પહાનસ્સ જોતિતત્તા. નનુ ભગવતા અનાગામિમગ્ગેન દેસના નિટ્ઠાપેતબ્બાતિ? ન, ઇતરિસ્સા ઞાણબલાનુરૂપદેસનાય પવત્તેતબ્બતો. વેનેય્યજ્ઝાસયાનુકુલઞ્હિ ધમ્મં ધમ્મસ્સામી દેસેતીતિ.

સત્તિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ફુસતિસુત્તવણ્ણના

૨૨. કમ્મં અફુસન્તન્તિ કમ્મફસ્સં અફુસન્તં, કમ્મં અકરોન્તન્તિ અત્થો. **વિપાકો ન ફુસતી**તિ વિપાકફસ્સો ન ફુસતિ, વિપાકો ન ઉપ્પજ્જતેવ કારણસ્સ અભાવતો. એવં બ્યતિરેકમુખેન કમ્મવટ્ટેન વિપાકવટ્ટં સમ્બન્ધં કત્વા

અત્થં વત્વા ઇદાનિ કેવલં કમ્મવટ્ટવસેન અત્થં વદન્તો “**કમ્મમેવા**”તિઆદિમાહ. તત્થ **નાકરોતો કરિયતી**તિ કમ્મં અકુબ્બતો ન કયિરતિ, અનભિસન્ધિકતકમ્મં નામ નત્થીતિ અત્થો. ઇદાનિ તમેવત્થં અન્વયતો દસ્સેતું “**કુસન્તઞ્ચા**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **તતો**તિ કુસનહેતુ. સેસં વુત્તનયમેવ. વુત્તમેવત્થં સકારણં કત્વા પરિવેઠિતવસેન વિભૂતં કત્વા દસ્સેતું “**તસ્મા કુસન્ત**”ન્તિઆદિ વુત્તં. **ધમ્મતા**તિ કારકસ્સેવ કમ્મવિપાકાનુબન્ધો, નાકારકસ્સાતિ અયં કમ્મવિપાકાનં સભાવો.

પચ્ચેતિ ઉપગચ્છતિ અનુબન્ધતિ. **પાપન્તિ** પાપકં કમ્મં ફલઞ્ચ. અયઞ્ચ અત્થો અરઞ્ઞે લુદ્દકસ્સ ઉય્યોજનાય સુનખેહિ પરિવારિયમાનસ્સ ભિક્ખુનો ભયેન રુક્ખં આરુળ્હસ્સ ચીવરે લુદ્દસ્સ ઉપરિ પતિતે તસ્સ સુનખેહિ ખાદિત્વા મારિતવત્થુના દીપેતબ્બોતિ.

કુસતિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. જટાસુત્તવણ્ણના

૨૩. યેન અત્થેન તણ્હા ‘‘જટા’’તિ વુત્તા, તમેવત્થં દસ્સેતું “**જાલિનિયા**”તિ વુત્તં. સા હિ અટ્ઠસતતણ્હાવિચરિતપભેદા અત્તનો અવયવભૂતા એવ જાલા એતિસ્સા અત્થીતિ **જાલિની**તિ વુચ્ચતિ. ઇદાનિસ્સા જટાકારેન પવત્તિં દસ્સેતું “**સા હી**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **રૂપાદીસુ આરમ્મણેસૂ**તિ તસ્સા પવત્તિટ્ઠાનમાહ રૂપાદિછળારમ્મણવિનિમુત્તસ્સ તણ્હાવિસયસ્સ અભાવતો. **હેટ્ઠુપરિયવસેના**તિ કદાચિ રૂપારમ્મણે કદાચિ યાવ ધમ્મારમ્મણા, કદાચિ ધમ્મારમ્મણે કદાચિ યાવ રૂપારમ્મણાતિ એવં હેટ્ઠા ચ ઉપરિ ચ પવત્તિવસેન. દેસનાક્કમેન ચેત્થ હેટ્ઠુપરિયતા વેદિતબ્બા, કામરાગાદિવસેનપિ અયમત્થો વેદિતબ્બો. સઙ્ખારાનં ખણિકભાવતો અપરાપરુપ્પત્તિ એત્થ સંસિબ્બનન્તિ આહ “**પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જનતો સંસિબ્બનટ્ઠેના**”તિ. ઇદં યેન સમ્બન્ધેન **જટા વિયાતિ જટા**તિ જટાતણ્હાનં ઉપમૂપમેય્યતા, તંદસ્સનં. અયઞ્હેત્થ અત્થો – યથા જાલિની વેળુગુમ્બસ્સ સાખા, તાસં સઞ્ચયાદયો ચ અત્તનો અવયવેહિ સંસિબ્બિતા વિનદ્ધા ‘‘જટા’’તિ વુચ્ચન્તિ, એવં તણ્હાપિ સંસિબ્બનસભાવેનાતિ.

ઇમે સત્તા ‘‘મમ ઇદ’’ન્તિ પરિગ્ગહિતં અત્તનિબ્બિસેસં મઞ્ઞમાના અબ્ભન્તરિમં કરોન્તિ. અબ્ભન્તરટ્ઠો ચ અન્તો-સદ્દોતિ સકપરિક્ખારેસુ ઉપ્પજ્જનમાનાપિ તણ્હા ‘‘અન્તોજટા’’તિ વુત્તા. પબ્બજિતસ્સ પત્તાદિ, ગહટ્ઠસ્સ હત્થિઆદિ **સકપરિક્ખારો**. અત્તાતિ ભવતિ એત્થ અભિમાનોતિ **અત્તભાવો**, ઉપાદાનક્ખન્ધપઞ્ચકં. સરીરન્તિ કેચિ. ‘‘મમ અત્તભાવો સુન્દરો, અસુકસ્સ વિય મમ અત્તભાવો ભવેય્યા’’તિઆદિના સકઅત્તભાવાદીસુ તણ્હાય ઉપ્પજ્જનાકારો વેદિતબ્બો. અત્તનો ચક્ખાદીનિ **અજ્ઝત્તિકાયતનાનિ**, અત્તનો ચ પરેસઞ્ચ રૂપાદીનિ **બાહિરાયતનાનિ**, પરેસં સબ્બાનિ વા. સપરસન્તતિપરિયાપન્નાનિ વા ચક્ખાદીનિ **અજ્ઝત્તિકાયતનાનિ**, તથા રૂપાદીનિ **બાહિરાયતનાનિ**. પરિત્તમહગ્ગતભવેસુ પવત્તિયાપિ તણ્હાય અન્તોજટાબહિજટાભાવો વેદિતબ્બો. કામભવો હિ કસ્સચિપિ કિલેસસ્સ અવિક્ખમ્ભિતત્તા કત્થચિપિ અવિમુત્તો અજ્ઝત્તગ્ગહણસ્સ વિસેસપચ્ચયોતિ ‘‘અજ્ઝત્તં અન્તો’’તિ ચ વુચ્ચતિ, તબ્બિપરિયાયતો રૂપારૂપભવો ‘‘બહિદ્ધા બહી’’તિ ચ. તેનાહ ભગવા – ‘‘અજ્ઝત્તસંયોજનો પુગ્ગલો, બહિદ્ધાસંયોજનો પુગ્ગલો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૨.૩૭).

વિસયભેદેન પવત્તિઆકારભેદેન અનેકભેદભિન્નમ્પિ તણ્હં જટાભાવસામઞ્ઞેન એકન્તિ ગહેત્વા “**તાય એવં ઉપ્પજ્જમાનાય જટાયા**”તિ વુત્તં. સા પન પજાતિ વુત્તસત્તસન્તાનપરિયાપન્ના એવ હુત્વા પુનપ્પુનં તં જટેન્તી વિનન્ધન્તી પવત્તતીતિ આહ “**જટાય જટિતા પજા**”તિ. તથા હિ પરમત્થતો યદિપિ અવયવબ્યતિરેકેન સમુદાયો

નત્થિ, એકદેસો પન સમુદાયો નામ ન હોતીતિ અવયવતો સમુદાયં ભિન્નં કત્વા ઉપમૂપમેય્યં દસ્સેન્તો "**યથા નામ વેળુજટાદીહિ…પે॰… સંસિબ્બિતા**"તિ આહ. ઇમં જટન્તિ સમ્બન્ધો. તીસુ ધાતૂસુ એકમ્પિ અસેસેત્વા સંસિબ્બનેન **તેધાતુકં જટેત્વા ઠિતં**. તેનસ્સા મહાવિસયતં વિજટનસ્સ ચ સુદુક્કરભાવમાહ. **વિજટેતું કો સમત્થો**તિ ઇમિના ''વિજટયે''તિ પદં સત્તિઅત્થં, ન વિધિઅત્થન્તિ દસ્સેતિ.

એવં ''અન્તોજટા''તિઆદિના પુટ્ઠો અથસ્સ ભગવા તમત્થં વિસ્સજ્જેન્તો "**સીલે પતિટ્ઠાયા**"તિઆદિમાહ. એત્થ **સીલે**તિ કુસલસીલે. તં પન પાતિમોક્ખસંવરાદિભેદેસુ પરિસુદ્ધમેવ ઇચ્છિતબ્બન્તિ આહ "**ચતુપારિસુદ્ધિસીલે**"તિ.

નરતિ નેતીતિ **નરો**, પુરિસો. કામં ઇત્થીપિ તણ્હાજટાવિજટને સમત્થા અત્થિ, પધાનમેવ પન સત્તં દસ્સેન્તો ''નરો''તિ આહ યથા ''સત્થા દેવમનુસ્સાન''ન્તિ, અટ્ઠકથાયં પન અવિભાગેન પુગ્ગલપરિયાયો અયન્તિ દસ્સેતું "**નરોતિ સત્તો**"તિ વુત્તં. વિપાકભૂતાય સહ પઞ્ઞાય ભવતીતિ **સપઞ્ઞો**. તાય હિ આદિતો પટ્ઠાય સન્તાનવસેન બહુલં પવત્તમાનાય અયં સત્તો સવિસેસં સપઞ્ઞોતિ વત્તબ્બતં અરહતિ. વિપાકપઞ્ઞાપિ હિ સન્તાનવિસેસેન ભાવનાપઞ્ઞુપ્પત્તિયા ઉપનિસ્સયપચ્ચયો હોતિ અહેતુકદ્વિહેતુકાનં તદભાવતો. **કમ્મજતિહેતુકપટિસન્ધિપઞ્ઞાયા**તિ કમ્મજાય તિહેતુકપટિસન્ધિયં પઞ્ઞાયાતિ એવં તિહેતુકસદ્દો પટિસન્ધિસદ્દેન સમ્બન્ધિતબ્બો, ન પઞ્ઞાસદ્દેન. ન હિ પઞ્ઞા તિહેતુકા અત્થિ. પટિસન્ધિતો પભુતિ પવત્તમાના પઞ્ઞા ''પટિસન્ધિયં પઞ્ઞા''તિ વુત્તા તંમૂલકત્તા, ન પટિસન્ધિક્ખણે પવત્તા એવ.

ચિન્તેતિ આરમ્મણં ઉપનિજ્ઝાયતીતિ **ચિત્તં**, સમાધિ. સો હિ સાતિસયં ઉપનિજ્ઝાનકિચ્ચો. ન હિ વિતક્કાદયો વિના સમાધિના તમત્થં સાધેન્તિ, સમાધિ પન તેહિ વિનાપિ સાધેતીતિ. પગુણબલવભાવાપાદનેન પચ્ચયેહિ ચિત્તં, અત્તસન્તાનં ચિનોતીતિપિ **ચિત્તં**, સમાધિ. પઠમજ્ઝાનાદિવસેન ચિત્તવિચિત્તતાય ઇદ્ધિવિધાદિચિત્તકરણેન ચ સમાધિ ચિત્તન્તિ વિનાપિ પરોપદેસેનસ્સ ચિત્તપરિયાયો લબ્ભતેવ. અટ્ઠકથાયં પન ચિત્ત-સદ્દો વિઞ્ઞાણે નિરુળ્હોતિ કત્વા વુત્તં "**ચિત્તસીસેન હેત્થ અટ્ઠ સમાપત્તિયો કથિતા**"તિ. યથાસભાવં પકારેહિ જાનાતીતિ **પઞ્ઞા**. સા યદિપિ કુસલાદિભેદતો બહુવિધા, ''ભાવય''ન્તિ પન વચનતો ભાવેતબ્બા ઇધાધિપ્પેતાતિ તં દસ્સેન્તો "**પઞ્ઞાનામેન વિપસ્સના કથિતા**"તિ. યદિપિ કિલેસાનં પહાનં આતાપનં, તં સમ્માદિટ્ઠિઆદીનમ્પિ અત્થેવ, આતપ્પસદ્દો વિય પન આતાપ-સદ્દો વીરિયે એવ નિરુળ્હોતિ આહ "**આતાપીતિ વીરિયવા**"તિ. યથા કમ્મટ્ઠાનં તાય પઞ્ઞાય પરિતો હરીયતિ પવત્તીયતિ, એવં સાપિ તદત્થં યોગિનાતિ આહ "**પારિહારિયપઞ્ઞા**"તિ. અભિક્કમાદીનિ સબ્બકિચ્ચાનિ સાત્થકસમ્પજઞ્ઞાદિવસેન પરિચ્છિજ્જ નેતીતિ **સબ્બકિચ્ચપરિણાયિકા**.

યસ્મા પુગ્ગલાધિટ્ઠાનેન ગાથા ભાસિતા, તસ્મા પુગ્ગલાધિટ્ઠાનમેવ ઉપમં દસ્સેન્તો ''યથા નામ પુરિસો''તિઆદિમાહ. તત્થ **સુનિસિત**ન્તિ સુટ્ઠુ નિસિતં, અતિવિય તિખિણન્તિ અત્થો. સત્થસ્સ નિસિતતરભાવકરણં નિસાનસિલાયં, બાહુબલેન ચસ્સ ઉક્ખિપનન્તિ ઉભયમ્પેતં અત્થાપન્નં કત્વા ઉપમા વુત્તાતિ તદુભયં ઉપમેય્યં દસ્સેન્તો "**સમાધિસિલાયં સુનિસિતં…પે॰… પઞ્ઞાહત્થેન ઉક્ખિપિત્વા**"તિ આહ. સમાધિગુણેન હિ પઞ્ઞાય તિક્ખભાવો. યથાહ ''સમાહિતો યથાભૂતં પજાનાતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૫; ૪.૯૯; ૫.૧૦૭૧). વીરિયઞ્ચસ્સા ઉપત્થમ્ભકં પગ્ગણ્હનતો. **વિજટેય્યા**તિ વિજટેતું સક્કુણેય્ય. વુટ્ઠાનગામિનિવિપસ્સનાય હિ વત્તમાનાય યોગાવચરો તણ્હાજટં વિજટેતું સમત્થો નામ. વિજટનઞ્ચેત્થ સમુચ્છેદવસેન પહાનન્તિ આહ – ''સઞ્છિન્દેય્ય સમ્પદાલેય્યા''તિ.

મગ્ગક્ખણે પનેસ **વિજટેતિ** નામ, અગ્ગફલક્ખણે સબ્બસો **વિજટિતજટો** નામ. તેનાહ ‘‘ઇદાની’’તિઆદિ. યસ્મા જટાય વિજટનં અરિયમગ્ગેન, તઞ્ચ ખો નિબ્બાનં આગમ્મ, તસ્મા તં સન્ધાયાહ **“જટાય વિજટનોકાસ”**ન્તિ. યત્થ પન સા વિજટીયતિ, તં દસ્સેતું **“યત્થ નામઞ્ચા”**તિઆદિ વુત્તં. **“પટિઘં રૂપસઞ્ઞા ચા”**તિ ગાથાસુખત્થં સાનુનાસિકં કત્વા નિદ્દેસો, ‘‘પટિઘરૂપસઞ્ઞા’’તિ વુત્તં હોતિ. **પટિઘસઞ્ઞાવસેન કામભવો ગહિતો** કામભવપરિયાપન્નત્તા તાય. પથવીકસિણાદિરૂપે સઞ્ઞા રૂપસઞ્ઞા. ઉભયત્થાપિ સઞ્ઞાસીસેન ચિત્તુપ્પાદસ્સેવ ગહણં. **ભવસઙ્ખેપેનાતિ** ભવભાવેન સઙ્ખિપિતબ્બતાય, ભવલક્ખણેન એકલક્ખણત્તાતિ અત્થો. રૂપે વા વિરજ્જનવસેન ચ વત્તું સક્કુણેય્યા ઇધ **રૂપસઞ્ઞા**તિ વુત્તા , એવમ્પેત્થ અરૂપભવસ્સ ચ ગહિતતા વેદિતબ્બા. **“નામઞ્ચ રૂપઞ્ચા”**તિ અનવસેસતો નામરૂપં ગહિતન્તિ અરૂપભવ-અસઞ્ઞભવાનમ્પેત્થ ગહણં સિદ્ધન્તિ અપરે. **પરિયાદિયનટ્ઠાને**તિ પરિયાદિયનકારણે સબ્બસો ખેપનનિમિત્તે નિબ્બાને. તેનાહ **“નિબ્બાનં…પે॰… દસ્સિતો હોતી”**તિ.

જટાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. મનોનિવારણસુત્તવણ્ણના

૨૪. એવંલદ્ધિકાતિ સબ્બથાપિ ચિત્તુપ્પત્તિ સદુક્ખા, સબ્બથાપિ અચિત્તકભાવો સેય્યો, તસ્મા યતો કુતોચિ ચિત્તં નિવારેતબ્બન્તિ એવંદિટ્ઠિકા . **સો**તિ સત્તો. **અનિય્યાનિકકથં કથેતિ** અયોનિસો ચિત્તનિવારણં વદન્તી. **સંયતભાવં આગત**ન્તિ રાગવિસેવનાદિતો સમ્મદેવ સંયતભાવં ઓતરભાવં. ધમ્મચરિયાવસેન હિ પવત્તમાને ચિત્તે નત્થિ ઈસકમ્પિ રાગાદિવિસેવનં, ન તસ્સ સમ્પતિ આયતિઞ્ચ કોચિ અનત્થો સિયા, તસ્મા તં મનો સબ્બતો અનવજ્જવુત્તિતો ન નિવારેતબ્બં. તેનાહ **“દાનં દસ્સામી”**તિઆદિ. **યતો યતો**તિ યતો યતો સાવજ્જવુત્તિતો અયોનિસોમનસિકારતો. **ત**ન્તિ મનો **નિવારેતબ્બં** અનત્થાવહત્તા.

મનોનિવારણસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. અરહન્તસુત્તવણ્ણના

૨૫. કતાવીતિ કતવા, પરિઞ્ઞાદિકિચ્ચં કત્વા નિટ્ઠપેત્વા ઠિતોતિ અત્થો. તેનાહ **“ચતૂહિ મગ્ગેહિ કતકિચ્ચો”**તિ. સ્વાયમત્થો અરહન્તિઆદિસદ્દસન્નિધાનતો વિઞ્ઞાયતિ. **એવં** ‘‘અહં વદામી’’તિઆદિઆકારેન **પુચ્છતિ**.

ખન્ધાદીસુ કુસલોતિ ખન્ધાયતનાદીસુ સલક્ખણાદીસુ ચ સમૂહાદિવસેન પવત્તિયઞ્ચ છેકો યથાભૂતવેદી. **ઉપલદ્ધિનિસ્સિતકથ**ન્તિ અત્તુપલદ્ધિનિસ્સિતકથં હિત્વા. **વોહારભેદં અકરોન્તો**તિ ‘‘અહં પરમત્થં જાનામી’’તિ લોકવોહારં ભિન્દન્તો અવિનાસેન્તો લોકે લોકસમઞ્ઞમેવ નિસ્સાય **“અહં, મમા”તિ વદેય્ય. ખન્ધા ભુઞ્જન્તી**તિઆદિના વોહારભેદં, તત્થ ચ આદીનવં દસ્સેતિ.

માનો નામ દિટ્ઠિયા સમધુરો. તથા હિ દુતિયમગ્ગાદીસુ સમ્માદિટ્ઠિયા પહાનાભિસમયસ્સ પટિવિપચ્ચનીકે પટિપત્તિસિદ્ધિ. તેનાહ **“યદિ દિટ્ઠિયા વસેન ન વદતિ, માનવસેન નુ ખો વદતીતિ ચિન્તેત્વા”**તિ. **વિધૂપિતા**તિ

સન્તાપિતા ઞાણગ્ગિના દડ્ઢા. તે પન વિદ્ધંસિતા નામ હોન્તીતિ આહ "**વિધમિતા**"તિ. મમઙ્કારાદયો મયન્તિ સત્તસન્તાને સતિ પવત્તન્તિ એતેનાતિ મયો, મઞ્ઞના. મયો એવ **મયતા**તિ આહ "**મયતન્તિ મઞ્ઞન**"ન્તિ.

અરહન્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. પજ્જોતસુત્તવણ્ણના

૨૬. **દિવારત્તિ**ન્તિ ન આદિચ્ચો વિય દિવા એવ, ન ચન્દિમા વિય રત્તિં એવ, અથ ખો દિવા ચ રત્તિઞ્ચ. **તત્થ તત્થા**તિ યત્થ યત્થ સમ્પજ્જલિતો, તત્થ તત્થેવ પદેસે, ન આદિચ્ચો વિય ચન્દિમા વિય સકલં મહાદિસં દિસન્તરાળઞ્ચ. ઞાણાનુભાવેન ઉપ્પન્નાલોકો **ઞાણાલોકો**તિ વદન્તિ. ''ઇદં દુક્ખં અરિયસચ્ચન્તિ પુબ્બે મે, ભિક્ખવે, અનનુસ્સુતેસુ ધમ્મેસુ ચક્ખું ઉદપાદિ ઞાણં ઉદપાદિ પઞ્ઞા ઉદપાદિ વિજ્જા ઉદપાદિ આલોકો ઉદપાદી''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧; મહાવ॰ ૧૫; પટિ॰ મ॰ ૨.૩૦) પન વચનતો મગ્ગો **ઞાણાલોકો**. ''તમો વિહતો, આલોકો ઉપ્પન્નો''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૮૬; પારા॰ ૧૨) વા વચનતો વિજ્જત્તયાલોકો **ઞાણાલોકો**. પઠમાભિસમ્બોધિયં વિય સઞ્જાતપીતિવિપ્ફારો, વિસેસતો રતનઘરે સમન્તપટ્ઠાનવિચિનને સઞ્જાતપીતિવસેન ઉપ્પન્નસરીરોભાસો વા **પીતિઆલોકો**. તત્થેવ ઉપ્પન્નપસાદવસેન સઞ્જાતઆલોકોવ **પસાદાલોકો**. ધમ્મચક્કપવત્તને ''અઞ્ઞાસિ વત, ભો, કોણ્ડઞ્ઞો''તિ ઉપ્પન્નપસાદાલોકોતિ ચ વદન્તિ. સબ્બત્થેવ સત્થુ ધમ્મદેસના સત્તાનં હદયતમં વિધમન્તી **ધમ્મકથાઆલોકો**. **સબ્બોપિ બુદ્ધાનં પાતુભાવા ઉપ્પન્નો આલોકો**તિ ઇમિના સાવકાનં દેસનાય સઞ્જાતધમ્માલોકોપિ બુદ્ધાનુભાવોતિ દસ્સેતિ.

પજ્જોતસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સરસુત્તવણ્ણના

૨૭. સરણતો અવિચ્છેદવસેન પવત્તનતો ખન્ધાદીનં પટિપાટિ **સરા**. તેનાહ "**ઇમે સંસારસરા**"તિ. **કુતો**તિ કેન કારણેન, કિમ્હિ વા? તેનાહ "**કિં આગમ્મા**"તિ? **ન પતિટ્ઠાતિ** પચ્ચયાભાવતો. **આપો**તિઆદિના પાળિયં ચતુન્નં મહાભૂતાનં અપ્પતિટ્ઠાનાપદેસેન તત્થ કામરૂપભવાનં અભાવો દસ્સિતો. તદુભયાભાવદસ્સનેન હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ અરૂપભવસ્સપિ અભાવો દસ્સિતોવ હોતિ, યથારુતવસેન વા એત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. યસ્મા પુરિમા દ્વે ગહિતા, ગહિતઞ્ચ અત્થં પરિગ્ગહેત્વાવ પચ્છિમત્થો પવત્તોતિ.

સરસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. મહદ્ધનસુત્તવણ્ણના

૨૮. નિધીયતીતિ **નિધાનં**. નિધાતબ્બતં ગતં નિહિતન્તિ અત્થો. **મુત્તસારાદી**તિ મુત્તામણિવેળુરિયપવાળરજતજાતરૂપાદિ. **સુવણ્ણરજતભાજનાદી**તિ **આદિ**-સદ્દેન કહાપણ-ધઞ્ઞકોટ્ઠભણ્ડાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. તમ્પિ હિ નિચ્ચપરિબ્બયવસેન ભુઞ્જીયતીતિ "**ભોગો**"તિ વુચ્ચતિ. **અઞ્ઞમઞ્ઞં અભિગિજ્ઝન્તી**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ સન્તકં અભિગિજ્ઝન્તિ. તેનાહ "**પત્થેન્તી**"તિ. **અનલઙ્કતા**તિ ન અલં પરિયત્તન્તિ એવં કતચિત્તા, અતિચ્છતામહિચ્છતાહિ અભિભૂતા. તેનાહ "**અતિત્તા અપરિયત્તજાતા**"તિ. **ઉસ્સુક્કજાતેસૂ**તિ તંતંકિચ્ચે સઞ્જાતઉસ્સુક્કેસુ. **નાનાકિચ્ચજાતેસૂ**તિ નાનાવિધકિચ્ચેસુ, સઞ્જાતનાનાકિચ્ચેસુ વા. વટ્ટગામિકપસુતેન **વટ્ટસોતં**

અનુસરન્તેસુ. તણ્હાનિવાસતાય ગેહન્તિપિ અગારન્તિપિ વુચ્ચતીતિ આહ "**માતુગામેન સદ્ધિં ગેહ**"ન્તિ. **વિરાજિયા**તિ હેતુઅત્થદીપકં પદન્તિ આહ "**વિરાજેત્વા**"તિ, **ત્વા**-સદ્દોપિ ચાયં હેતુઅત્થોતિ.

મહદ્ધનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ચતુચક્કસુત્તવણ્ણના

૨૯. ઇરિયા વુચ્ચતિ કાયેન કત્તબ્બકિરિયા, તસ્સા પવત્તિટ્ઠાનભાવતો **ઇરિયાપથો**, ગમનાદિ. તં અપરાપરપ્પવત્તિયા ચક્કં. તેનાહ "**ચતુચક્કન્તિ ચતુઇરિયાપથ**"ન્તિ. **નવદ્વાર**ન્તિ કરજકાયો અધિપ્પેતો. સો ચ કેસાદિઅસુચિપરિપૂરોતિ આહ "**પુણ્ણન્તિ અસુચિપૂર**"ન્તિ. **તણ્હાય સંયુત્ત**ન્તિ તણ્હાસહિતં. તેન ન કેવલં સભાવતો **એવ**, અથ ખો નિસ્સિતધમ્મો ચ અસુચિં દસ્સેતિ. માતુકુચ્છિસઙ્ખાતે અસુચિપઙ્કે જાતત્તા **પઙ્કજાતં**, કેસાદિઅસુચિપઙ્કજાતત્તા ચ **પઙ્કજાતં. યાત્રા**તિ અપગમો. તેન સભાવતો નિસ્સિતધમ્મતો ચ અસુચિસભાવતો કાયતો કથં અપગમો સિયાતિ પુચ્છતિ. તેનાહ "**એતસ્સા**"તિઆદિ.

નહનટ્ઠેન બન્ધનટ્ઠેન નદ્ધીતિ ઉપનાહો ઇધાધિપ્પેતોતિ આહ ''નદ્ધિન્તિ ઉપનાહ''ન્તિ. સો પન ઇતો પુબ્બકાલે કોધોતિ આહ "**પુબ્બકાલે**"તિઆદિ . **પાળિનિદ્દિટ્ઠે**તિ ઉપનાહઇચ્ચાદિકે ઇધ પાળિયં નિદ્દિટ્ઠે **કિલેસે ઠપેત્વા અવસેસા** દિટ્ઠિવિચિકિચ્છાદયો સત્ત કિલેસા દુમ્મોચયતાય વરત્તા વિયાતિ **વરત્તાતિ વેદિતબ્બા**. આરમ્મણગ્ગહણસભાવતો **એકો** એવેસ ધમ્મો, પવત્તિ-આકારભેદેન પન **ઇચ્છનટ્ઠેન** પત્થનટ્ઠેન **ઇચ્છા, લુબ્ભનટ્ઠેન** ગિજ્ઝનટ્ઠેન **લોભો**તિ વુત્તો. **પઠમુપ્પત્તિકા**તિ એકસ્મિં આરમ્મણે, વારે વા પઠમં ઉપ્પન્ના. **અપરાપરુપ્પત્તિકો**તિ પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જમાનકો. **અલદ્ધપત્થના** અપ્પટિલદ્ધવત્થુમ્હિ આસત્તિ લોભો. **ઉપ્પાટેત્વા**તિ સસન્તાનતો ઉદ્ધરિત્વા.

ચતુચક્કસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. એણિજઙ્ઘસુત્તવણ્ણના

૩૦. એણિમિગસ્સ વિયાતિ એણિમિગસ્સ જઙ્ઘા વિય. અવયવીસમ્બન્ધે હિ ઇદં સામિવચનં. પિણ્ડિમંસસ્સ પરિતો સમસણ્ઠિતત્તા **સુવટ્ટીતજઙ્ઘો. કિસ**ન્તિ થૂલભાવપટિક્ખેપપરાજોતના, ન સુટ્ઠુ કિસભાવદીપનપરાતિ આહ "**અથૂલં સમસરીર**"ન્તિ. **આતપેન મિલાત**ન્તિ તપસા મિલાતકાયં ઇન્દ્રિયસન્તાપનભાવતો. તેનેવાહ – "**તપો મિલાત**"ન્તિઆદિ, તથા ચાહ પાળિયં "**અપ્પાહારં અલોલુપ**"ન્તિ. યથા ''વીરસ્સ ભાવો વીરિય''ન્તિ વીરભાવેન વીરિયં લક્ખીયતિ, એવં વીરિયસમ્ભવેન વીરભાવોતિ આહ "**વીરન્તિ વીરિયવન્ત**"ન્તિ. ''ચત્તારો પઞ્ચ આલોપે, અભુત્વા ઉદકં પિવે''તિ (થેરગા॰ ૯૮૩; મિ॰ પ॰ ૬.૫.૧૦) ધમ્મસેનાપતિવુત્તનિયામેન પરિમિતભોજિતાય અપ્પાહારતા **ભોજને મત્તઞ્ઞુતા**. "**મિતાહાર**"ન્તિ વત્વા પુન પરિચ્છિન્નકાલભોજિતાયપિ અપ્પાહારતં દસ્સેન્તો "**વિકાલ...પે॰... પરિત્તાહાર**"ન્તિ આહ. **ચતૂસુ પચ્ચયેસુ લોલુપ્પવિરહિતં** બોધિમૂલે **એવ** સબ્બસો લોલુપ્પસ્સ પહીનત્તા. ''ચતૂસુ પચ્ચયેસૂ''તિ હિ ઇમિનાવ સબ્બત્થ લોલુપ્પવિગમો દીપિતોવાતિ. **રસતણ્હાપટિક્ખેપો વા એસ** ''અપ્પાહાર''ન્તિ વત્વા ''અલોલુપ''ન્તિ વુત્તત્તા. ''સીહં વા''તિ એત્થ એકચરસદ્દો વિય ઇવ-સદ્દો અત્થતો ''નાગ''ન્તિ એત્થાપિ આનેત્વા, સમ્બન્ધિતબ્બોતિ આહ – "**એકચરં સીહં વિય, એકચરં નાગં વિયા**"તિ. **એકચરા અપ્પમત્તા** એકીકતાય.

પઞ્ચકામગુણવસેન રૂપં ગહિતં તેસં રૂપસભાવત્તા. **મનેન નામં ગહિતં** મનસ્સ નામસભાવત્તા. **અવિનિભુત્તધમ્મે**તિ અવિનાભાવધમ્મે ગહેત્વા. **આદિ**-સદ્દેન આયતનધાતુઆદયો ગહિતા. કામગુણગ્ગહણેન હેત્થ રૂપભાવસામઞ્ઞેન પઞ્ચ વત્થૂનિ ગહિતાનેવ હોન્તિ, મનોગહણેન ધમ્માયતનં, એવં દ્વાદસાયતનાનિ ગહિતાનિ હોન્તિ. ઇમિના નયેન ધાતુઆદીનમ્પિ ગહિતતા યોજેતબ્બા. તેનાહ ''**પઞ્ચક્ખન્ધાદિવસેનપેત્થ ભુમ્મં યોજેતબ્બ**''ન્તિ. **એત્થા**તિ પાળિયં. કામવત્થુ **ભુમ્મં**.

એણિજઙ્ઘસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સત્તિવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સતુલ્લપકાયિકવગ્ગો

૧. સબ્ભિસુત્તવણ્ણના

૩૧. સતં સાધૂનં સરણગમનસીલાદિભેદસ્સ ધમ્મસ્સ ઉલ્લપનતો, અત્તનો વા પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિયા તસ્સ ધમ્મસ્સ ઉલ્લપનતો કથનતો સતુલ્લપા, દેવતા, તાસં કાયો સમૂહો, તત્થ ભવાતિ **સતુલ્લપકાયિકા**. તેનાહ ''**સતં ધમ્મ**''ન્તિઆદિ. **સમાદાનવસેન ઉલ્લપેત્વા**, ન વણ્ણનાકથનમત્તેન **તત્રા**તિ તસ્મિં તાસં દેવતાનં સતુલ્લપકાયિકભાવે. **ઇદં વત્થૂ**તિ ઇદં કારણં. **સમુદ્દવાણિજા**તિ સંયત્તિકા. **ખિત્તસરવેગેના**તિ જિયામુત્તસરસદિસવેગેન, સીઘઓઘેનાતિ અત્થો. ઉપ્પતતીતિ ઉપ્પાતો. ઉપ્પાતે ભવં બ્યસનં **ઉપ્પાતિકં**. **પતિટ્ઠા**તિ હિતપતિટ્ઠા. પરલોકે હિતસુખાવહં **અભયકારણં. જઙ્ઘસત**ન્તિ મનુસ્સસતં. જઙ્ઘાસીસેન હિ મનુસ્સે વદતિ સહચારિભાવતો. **અગ્ગહેસિ** પઞ્ચસીલાનિ. આસન્નાનાસન્નેસુ આસન્નસ્સેવ પઠમં વિપચ્ચનતો ''**આસન્નકાલે ગહિતસીલં નિસ્સાયા**''તિ વુત્તં. **ઘટાવસેના**તિ સમૂહવસેન.

સબ્ભીતિ સાધૂહિ. તે હિ સપરહિતસાધનતો પાસંસતાય સન્તગુણતાય ચ સન્તોતિ વુચ્ચતિ. તે પન યસ્મા પણ્ડિતલક્ખણેહિ સમન્નાગતા હોન્તિ, તસ્મા ''**પણ્ડિતેહી**''તિ આહ. **સમાસેથા**તિ સંવસેથાતિ અયમેત્થ અધિપ્પાયોતિ આહ ''**સબ્બઇરિયાપથે**''તિઆદિ. **મિત્તસન્થવ**ન્તિ મેત્તિસન્ધાનં. સત્તાનં હિતેસિતાલક્ખણા હિ મેત્તિ, સા ચ ઞાણસહિતા ઞાણપુબ્બઙ્ગમાવાતિ મિત્તસન્થવો અસંકિલિટ્ઠો, ઇતરો સંકિલિટ્ઠોતિ આહ ''**ન કેનચિ સદ્ધિં કાતબ્બો**''તિ. **સદ્ધમ્મ**ન્તિ દિટ્ઠધમ્મિકાદિહિતાવહં સુન્દરધમ્મં. **સેય્યો**તિ હિતવડ્ઢનતાદિ વુત્તન્તિ આહ ''**વડ્ઢી**''તિ.

સતં સાધૂનં, પણ્ડિતાનન્તિ અયમેત્થ અત્થો. તપ્પટિયોગવિસયત્તા અઞ્ઞ-સદ્દસ્સ વુત્તં ''**અઞ્ઞતો અન્ધબાલતો**''તિ. સોકનિમિત્તં સોકકારણં ઉત્તરપદલોપેન ઇધ સોકસદ્દેન ગહિતન્તિ આહ ''**સોકવત્થૂન**''ન્તિઆદિ. **સોકવત્થૂનિ** નામ ચોરાદયો અચ્છિન્દનાદિવસેન પરેસં સોકકરણતો. **સોકાનુગતા** સોકપ્પત્તા.

થેરસ્સાતિ સંકિચ્ચત્થેરસ્સ. અત્તનો ભગિનિયા જેટ્ઠત્તા ''**તુમ્હે**''તિ આહ. અયં ''ઇધ ચોરા પટિપજ્જિંસૂ''તિ અમ્હે તિણાયપિ ન મઞ્ઞતીતિ ચિન્તેત્વા **એકચ્ચે ''મારેમ ન''ન્તિ આહંસુ**. કરુણાય **એકચ્ચે ''વિસ્સજ્જેમા**''તિ આહંસુ. **મન્તેત્વા**તિ ભાસેત્વા.

અહુ અહોસિ, ભૂતપુબ્બન્તિ અત્થો. **અરઞ્ઞસ્મિં બ્રહાવને**તિ તાદિસે બ્રહાવને, મહારઞ્ઞે નિવાસીતિ અત્થો **ચેતો**તિ બ્યાધો. **કૂટાની**તિ વાકુરાદયો. **ઓડ્ડેત્વા**તિ સજ્જેત્વા. **સસક**ન્તિ પેલકં **ઉબ્બિગ્ગા**તિ ભીતતસિતા.

એકરત્તિન્તિ એકરત્તેનેવ. **ધનજાની**તિ પરિબ્બયવસેન અદ્ધિકેહિ લદ્ધબ્બધનતો હાનિ, ''સમણમ્પિ નામ હન્તિ, કિં અમ્હેસુ લજ્જિસ્સતી''તિ અદ્ધિકાનં અનાગમનતો એકદિવસં લદ્ધબ્બપરિબ્બયમ્પિ ન લભિસ્સન્તીતિ અધિપ્પાયો.

ઞાતયોપિ માતાપિતુભાતુભગિનિઆદિકે ઞાતકે. તે કિર અધિમુત્તસ્સ ભગિનિયા સન્તિકં ઉપગચ્છન્તા અન્તરામગ્ગે તેન સમાગતા, અધિમુત્તો સચ્ચવાચં અનુરક્ખન્તો ચોરભયં તેસં નારોચેસિ. તેન વુત્તં "**તેસમ્પી**"તિઆદિ. તં નિસ્સાય પબ્બજિતત્તા "**અધિમુત્તસામણેરસ્સ સન્તિકે**"તિ વુત્તં, ન ઉપસમ્પદાચરિયો હુત્વા. તેનાહ "**અત્તનો અન્તેવાસિકે કત્વા**"તિ. સચ્ચાનુરક્ખણેન અનુત્તરગુણાધિગમેન ચ **ઞાતિમજ્ઝે વિરોચતિ**.

સાતતન્તિ સતતં. સ-સદ્દસ્સ હિ ઇધ સાભાવો યથા ''સારાગો''તિઆદીસુ. સાતભાવો વા **સાતત**ન્તિ આહ "**સુખં વા**"તિ. **કારણેના**તિ તેન તેન કારણેન. સબ્બાસં તાસં વચનં સુભાસિતં, ભગવતો પન ઉક્કંસગતં સુભાસિતમેવ. સ્વાયમત્થો તંતંગાથાપદેનેવ વિઞ્ઞાયતીતિ તં નીહરિત્વા દસ્સેતું "**ન કેવલ**"ન્તિઆદિ વુત્તં. તેન સપ્પુરિસૂપસંસેવસદ્ધમ્માભિયોગો યથા સત્તાનં વડ્ઢિયા પઞ્ઞાપટિલાભસ્સ એકન્તિકં કારણં, એવં સોકપચ્ચયે સતિ વિસોકભાવસ્સ, ઞાતિમજ્ઝે સોભાય, સુગતિગમનસ્સ, ચિરં સુખટ્ઠાનસ્સ, વટ્ટદુક્ખમોચનસ્સપિ અઞ્ઞાસાધારણં હોતીતિ વુત્તમેવાતિ દટ્ઠબ્બં.

સબ્ભિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. મચ્છરિસુત્તવણ્ણના

૩૨. પમજ્જનાકારેન પવત્તા અનુપલદ્ધિ **પમાદો**. તેન એકન્તતો સતિરહિતા હોન્તીતિ વુત્તં "**સતિવિપ્પવાસલક્ખણેના**"તિ. દિટ્ઠિવિચિકિચ્છાદયો ચેત્થ પમાદેનેવ સઙ્ગહિતા. ઇદાનિ યથા મચ્છરિયનિમિત્તઞ્ચ પમાદનિમિત્તઞ્ચ દાનં ન દીયતિ, તં દસ્સેતું "**એકચ્ચો હી**"તિઆદિ વુત્તં. **પરિક્ખયં ગમિસ્સતી**તિ ભોગપરિહાનિં ગમિસ્સતિ. **ખિડ્ડાદીતિ આદિ**-સદ્દેન મણ્ડનવિભૂસનછણનક્ખત્તકિચ્ચબ્યસનાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **યસદાયક**ન્તિ કિત્તિયસસ્સ પરિવારયસસ્સ ચ દાયકં. **સિરીદાયક**ન્તિ સોભગ્ગદાયકં. **સમ્પત્તિદાયક**ન્તિ કુલભોગરૂપભોગસમ્પદાહિ સમ્પત્તિદાયકં. **પુઞ્ઞ**ન્તિ વા ઇધ પુઞ્ઞફલં દટ્ઠબ્બં ''એવમિદં પુઞ્ઞં પવડ્ઢતી''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૩.૮૦) વિય. **અત્થિ દાનસ્સ ફલ**ન્તિ એત્થ દેય્યધમ્મસ્સ અનવટ્ઠિતતં બહુલસાધારણતં, તં પહાય ગમનીયતં , તબ્બિસયાય પીતિયા સાવજ્જતં, દાનધમ્મસ્સ અનઞ્ઞસાધારણતં અનુગામિકતં, તબ્બિસયાય પીતિયા અનવજ્જતં, લોભાદિપાપધમ્માનં વિનોદનં, સેસપુઞ્ઞાનં ઉપનિસ્સયઞ્ચ જાનન્તેનાતિ વત્તબ્બં.

તંયેવ બાલન્તિ યો મચ્છરી, તમેવ. અદાનસીલા **બાલા**. એકચ્ચો ધનસ્સ પરિભોગપરિક્ખયભયેન અત્તનાપિ ન પરિભુઞ્જતિ અતિલોભસેટ્ઠિ વિયાતિ આહ "**ઇધલોકપરલોકેસૂ**"તિ.

યસ્મા એકચ્ચો અદાનસીલો પુરિસો અદ્ધિકે દિસ્વા પસ્સન્તોપિ ન પસ્સતિ, તેસં કથં સુણન્તોપિ ન સુણોતિ, સયં કિઞ્ચિ ન કથેતિ, અદાતુકમ્યતાથમ્ભે બદ્ધો હોતિ, તસ્મા તત્થ મતલિઙ્ગાનિ ઉપલબ્ભન્તિયેવાતિ આહ "**અદાનસીલતાય મરણેન મતેસૂ**"તિ. અટ્ઠકથાયં પન દાનમત્તમેવ ગહેત્વા મતેનસ્સ સમતં દસ્સેતું "**યથા હી**"તિઆદિ વુત્તં. દાનસીલસ્સ પન અમતલિઙ્ગાનિ વુત્તવિપરિયાયતો વેદિતબ્બાનિ. **વજ**ન્તિ પુથુત્તે એકવચનં, તસ્મા વચનવિપલ્લાસેન વુત્તન્તિ આહ "**સહ વજન્તા**"તિ. દાનસીલાદિધમ્મો પુરાતનો, ન અજ્જતનોતિ સનન્તનો, સો એતેસુ અત્થીતિ **સનન્તના**, પણ્ડિતા, તેસં ધમ્માતિ તેસં વસેનપિ ધમ્મો **સનન્તનો**તિ આહ

“**સનન્તનાનં વા પણ્ડિતાનં એસ ધમ્મો**”તિ. **અપ્પસ્મિમ્પિ દેય્યધમ્મે** સતિ **એકે** દાનં દદન્તિ, **એકે** ન દદન્તિ મચ્છરિભાવા. **સહસ્સદાનસદિસા**તિ એકાપિ દક્ખિણા પરિચ્ચાગચેતનાય ઉળારભાવતો સહસ્સદાનસદિસા હોતિ.

દુરનુગમનોતિ અસમઙ્ગિના અનુગન્તું દુક્કરો. અનનુગમનઞ્ચસ્સ ધમ્મસ્સ અપૂરણમેવાતિ આહ “**દુપ્પૂરો**”તિ. ‘‘ધમ્મં ચરે’’તિ અયં ધમ્મચરિયા ગહટ્ઠસ્સ વસેન આરદ્ધાતિ આહ “**દસકુસલકમ્મપથધમ્મં ચરતી**”તિ. તેનાહ “**દારઞ્ચ પોસ**”ન્તિ. **સમુઞ્જક**ન્તિ કસ્સકેહિ અત્તના કાતબ્બં કત્વા વિસટ્ઠધઞ્ઞકરણતો ખલે ઉઞ્છાચરિયવસેન સમુઞ્જનિઆદિના છડ્ડિતધઞ્ઞસંહરણં. તેનાહ “**યો અપિ…પે॰… સમુઞ્જકં ચરતી**”તિ. **એતેના**તિ સતસહસ્સસહસ્સયાગિગ્ગહણેન દસન્નમ્પિ ભિક્ખુકોટીનં પિણ્ડપાતો દસ્સિતો હોતિ. ‘‘દિન્નો’’તિ પદં આનેત્વા યોજના. **દસન્નં વા કહાપણકોટીનં પિણ્ડપાતો**તિ દસન્નં કહાપણકોટીનં વિનિયુઞ્જનવસેન સમ્પાદિતપિણ્ડપાતો. તયિદં સતસહસ્સં સહસ્સયાગીનં દાનં એત્તકં હોતીતિ કત્વા વુત્તં. **સમુઞ્જકં ચરન્તોપી**તિ સમુઞ્જકં ચરિત્વાપિ, સમુઞ્જકચરણહેતૂતિ અત્થો. સેસપદદ્વયેપિ એસેવ નયો. દારં પોસેન્તોપિ ધમ્મં ચરતિ, અપ્પકસ્મિં દદન્તોપિ ધમ્મં ચરતીતિ યોજના. **તથાવિધસ્સા**તિ તાદિસસ્સ તથાધમ્મચારિનો યા ધમ્મચરિયા, તસ્સા કલમ્પિ નગ્ઘન્તિ **એતે સહસ્સયાગિનો** અત્તનો સહસ્સયાગિતાય. **યં તેન દલિદ્દેના**તિઆદિ તસ્સેવત્થસ્સ વિવરણં. **સબ્બેસમ્પિ તેસ**ન્તિ ‘‘સતંસહસ્સાનં સહસ્સયાગિન’’ન્તિ વુત્તાનં તેસં સબ્બેસમ્પિ. **ઇતરેસ**ન્તિ ‘‘તથાવિધસ્સા’’તિ વુત્તપુરિસતો અઞ્ઞેસં. **દસકોટિસહસ્સદાન**ન્તિ દસકોટિસઙ્ખાતં તતો અનેકસહસ્સભેદતાય સહસ્સદાનં.

‘‘કલં નગ્ઘતી’’તિ ઇદં તેસં દાનતો ઇમસ્સ દાનસ્સ ઉળારતરભાવેન વિપુલતરભાવેન વિપુલતરફલતાય વુત્તન્તિ આહ “**કથં નુ ખો એતં મહપ્ફલતરન્તિ જાનનત્થ**”ન્તિ. પચ્ચયવિસેસેન મહત્તં ગતોતિ **મહગ્ગતો**, ઉળારોતિ અત્થો. તેનાહ “**વિપુલસ્સેતં વેવચન**”ન્તિ. **સમેના**તિ ઞાયેન, ધમ્મેનાતિ અત્થો. **વિસમે**તિ ન સમે મચ્છરિયલક્ખણપ્પત્તે. **છેત્વા**તિ પીળેત્વા. તં પન પીળનં પોથનન્તિ દસ્સેન્તો “**પોથેત્વા**”તિ આહ. **અસ્સુમુખા**તિ તિન્તઅસ્સુમુખસમ્મિસ્સા પરં રોદાપેત્વા. **મહાદાન**ન્તિ યથાવુત્તં બહુદેય્યધમ્મસ્સ પરિચ્ચજનેન મહન્તદાનં. **ઉપ્પત્તિયા અપરિસુદ્ધતાયા**તિ અજ્ઝાસયસ્સ દેય્યધમ્મગવેસનાય ચ સુદ્ધતાય મલીનત્તા. **ઇતરં** ધમ્મચરિયાય નિબ્બત્તિતદાનં. **પરિત્તદાન**ન્તિ પરિત્તસ્સ દેય્યધમ્મસ્સ વસેન પરિત્તદાનં. **અત્તનો ઉપ્પત્તિયા પરિસુદ્ધતાયા**તિ અજ્ઝાસયસ્સ દેય્યધમ્મગવેસનાય ચ વિસુદ્ધતાય. **એવન્તિઆદિમાહા**તિ ‘‘એવં સહસ્સાનં સહસ્સયાગિન’’ન્તિ અવોચ. તત્થ **સહસ્સાન**ન્તિ સતંસહસ્સાનં. ગાથાબન્ધસુખત્થં સતગ્ગહણં ન કતં. સેસં વુત્તનયમેવ.

મચ્છરિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સાધુસુત્તવણ્ણના

૩૩. ઉદાનં ઉદાનેસીતિ પીતિવેગેન ઉગ્ગિરિતબ્બતાય ઉદાનં ઉગ્ગિરિ ઉચ્ચારેસિ. તયિદં યસ્મા પીતિસમુટ્ઠાપિતં વચનં, તસ્મા વુત્તં “**ઉદાહારં ઉદાહરી**”તિ . યથા પન તં વચનં ‘‘ઉદાન’’ન્તિ વુચ્ચતિ, તં દસ્સેતું “**યથા હી**”તિઆદિ વુત્તં. **સદ્ધાયા**તિ એત્થ **ય**-કારો હેતુઅત્થો. પરિચ્ચાગચેતનાય હિ સદ્ધા વિસેસપચ્ચયો અસ્સદ્ધસ્સ તદભાવતો. **પિ**-સદ્દો વુત્તત્થસમ્પિણ્ડનત્થો. “**સાહૂ**”તિ પદં સાધુસદ્દેન સમાનત્થં દટ્ઠબ્બં. **કથ**ન્તિ દાનયુદ્ધાનં વિપક્ખસભાવાતિ અધિપ્પાયો. **એતં ઉભય**ન્તિ દાનં યુદ્ધન્તિ ઇદં દ્વયં. **જીવિતભીરુકો**તિ જીવિતવિનાસભીરુકો. **ખયભીરુકો**તિ ભોગક્ખયસ્સ ભીરુકો. **વદન્તો**તિ જીવિતે સાલયતં, તતો એવ યુજ્ઝને અસમત્થતં પવેદેન્તો. **છેજ્જ**ન્તિ હત્થપાદાદિછેદો. **ઉસ્સહન્તો**તિ વીરિયં કરોન્તો. **એવં ભોગે રક્ખિસ્સામી**તિ તથા

ભોગે અપરિક્ખીણે કરિસ્સામીતિ. **વદન્તો**તિ ઇધ ભોગેસુ લોભં, તતો એવ દાતું અસમત્થતં પવેદેન્તો. **એવન્તિ** એવં જીવિતભોગનિરપેક્ખતાય દાનઞ્ચ યુદ્ધઞ્ચ સમં હોતિ. **સદ્ધાદિસમ્પન્નો**તિ સદ્ધાધમ્મજીવિતાવીમંસાસીલાદિગુણસમન્નાગતો. સો હિ દેય્યવત્થુનો પરિત્તકત્તા અપ્પકમ્પિ દદન્તો અત્તનો પન ચિત્તસમ્પત્તિયા ખેત્તસમ્પત્તિયા ચ બહું ઉળારપુઞ્ઞં પવડ્ઢેન્તો બહુવિધં લોભ-દોસ-ઇસ્સા-મચ્છરિય-દિટ્ઠિવિચિકિચ્છાદિભેદં તપ્પટિપક્ખં અભિભવતિ, તતો એવ ચ તં મહપ્ફલં હોતિ મહાનિસંસં. અટ્ઠકથાયં પન "**મચ્છેરં મદ્દતિ**"ચ્ચેવ વુત્તં, તસ્સ પન ઉજુવિપચ્ચનીકભાવતો.

પરત્થાતિ પરલોકે. **એકસાટકબ્રાહ્મણવત્થુ** અન્વયવસેન, અઙ્કુરવત્થુ બ્યતિરેકવસેન વિત્થારેતબ્બં.

ધમ્મો લદ્ધો એતેનાતિ **ધમ્મલદ્ધો**, પુગ્ગલો. અગ્ગિઆહિતપદસ્સ વિય સદ્દસિદ્ધિ દટ્ઠબ્બા. "**ઉટ્ઠાન**ન્તિ કાયિકં વીરિયં, **વીરિય**ન્તિ ચેતસિક"ન્તિ વદન્તિ. **ઉટ્ઠાન**ન્તિ ભોગુપ્પાદે યુત્તપયુત્તતા. **વીરિય**ન્તિ તજ્જો ઉસ્સાહો. **યમસ્સ** આણાપવત્તિટ્ઠાનં. **વેતરણિમ્પિ** ઇતરે નિરયે ચ અતિક્કમ્મ. તે પન અબ્બુદાદીનં વસેન અવીચિં દસધા કત્વા અવસેસમહાનિરયે સત્તપિ આયુપ્પમાણભેદેન તયો તયો કત્વા એકતિંસાતિ વદન્તિ. સઞ્જીવાદિનિરયસંવત્તનસ્સ કમ્મસ્સ તિક્ખમજ્ઝમુદુભાવેન તસ્સ આયુપ્પમાણસ્સ તિવિધતા વિભાવેતબ્બા. અપરે પન "અટ્ઠ મહાનિરયા સોળસ ઉસ્સદનિરયા આદિતો ચત્તારો સિતનિરયે એકં કત્વા સત્ત સિતનિરયાતિ એવં એકતિંસ મહાનિરયા"તિ વદન્તિ. મહાનિરયગ્ગહણતો આદિતો ચત્તારો સિતનિરયા એકો નિરયો કતોતિ.

તેસન્તિ વિચિનિત્વા ગહિતપચ્ચયાનં. **પઞ્ચનવુતિપાસણ્ડભેદા** પપઞ્ચસૂદનિસંવણ્ણનાયં વુત્તનયેન વેદિતબ્બા. **તત્થા**તિ તેસુ દ્વીસુ વિચિનનેસુ. **દક્ખિણાવિચિનનં આહ**, ઉપમાનાનિ હિ નામ યાવદેવ ઉપમેય્યત્થવિભાવનત્થાનિ. એતેન સુખેત્તગહણતોપિ દક્ખિણેય્યવિચિનનં દટ્ઠબ્બં.

પાણેસુ સંયમોતિ ઇમિના દસવિધમ્પિ કુસલકમ્મપથધમ્મં દસ્સેતિ. યથા હિ "પાણેસુ સંયમો"તિ ઇમિના સત્તાનં જીવિતાવોરોપનતો સંયમો વુત્તો, એવં તેસં સાપતેય્યાવહારતો પરદારામસનતો વિસંવાદનતો અઞ્ઞમઞ્ઞભેદનતો ફરુસવચનેન સઙ્ઘટ્ટનતો નિરત્થકવિપ્પલપનતો પરસન્તકાભિજ્ઝાનતો ઉચ્છેદચિન્તનતો મિચ્છાભિનિવેસનતો ચ સંયમો હોતીતિ. તેનાહ "**સીલાનિસંસં કથેતુમારદ્ધા**"તિ. ફરુસવચનસંયમો પનેત્થ સરૂપેનેવ વુત્તો.

પરસ્સ ઉપવાદભયેનાતિ પાપકિરિયહેતુ પરેન અત્તનો વત્તબ્બઉપવાદભયેન. **ઉપવાદભયા**તિ ઉપવાદભયનિમિત્તં. "કથં નુ ખો અમ્હે પરે ન ઉપવદેય્યુ"ન્તિ આસીસન્તા **પાપં ન કરોન્તિ. ધમ્મપદમેવા**તિ અસઙ્ખતધમ્મકોટ્ઠાસો એવ **સેય્યો** સેટ્ઠો. યસ્મા સબ્બસઙ્ખતં અનિચ્ચં ખયધમ્મં વયધમ્મં વિરાગધમ્મં નિરોધધમ્મં, તસ્મા તદધિગમાય ઉસ્સાહો કરણીયોતિ દસ્સેતિ. પુબ્બસદ્દો કાલવિસેસવિસયોતિ આહ "**પુબ્બે ચ કસ્સપબુદ્ધાદિકાલેપી**"તિઆદિ. પુન અકાલવિસેસો અપાટિયેક્કો ભુમ્મત્થવિસયોવાતિ આહ "**સબ્બેપિ વા**"તિઆદિ. તત્થ **સબ્બેપિ વા**તિ એતે સબ્બેપિ કસ્સપબુદ્ધાદયો લોકનાથા **સન્તો નામ** વૂપસન્તસબ્બકિલેસસન્તાપા સન્તસબ્ભૂતગુણત્તા.

સાધુસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. નસન્તિસુત્તવણ્ણના

૩૪. **કમનીયાની**તિ કન્તાનિ. તતો એવ એતાનિ **ઇટ્ઠારમ્મણાનિ** સુખારમ્મણાનિ **રૂપાદીનિ**, તે પન વત્થુકામા, તદારમ્મણકિલેસકામા વા. "**ન સન્તિ કામા મનુજેસૂ**"તિ દેસનાસીસમેતં, નિચ્છયેન કામા અનિચ્ચાયેવ. મચ્ચુ ધીયતિ એત્થાતિ **મચ્ચુધેય્યં**. ન પુન આગચ્છતિ એત્થ તં **અપુનાગમનં. અપુનાગમનસઙ્ખાતં નિબ્બાનં** અનુપગચ્છનતો. **નિબ્બાનં હી**તિઆદિ વુત્તસ્સેવત્થસ્સ વિવરણં. **બદ્ધો**તિ પટિબદ્ધચિત્તો. **પમત્તો**તિ વોસ્સગ્ગપમાદં આપન્નો.

તણ્હાછન્દતો જાતં તસ્સ વિસેસપચ્ચયત્તા. ઇચ્છિતં હનતીતિ **અઘં**, દુક્ખં. ઇધ પન અનવસેસપરિયાદાનવસેન પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા દુક્ખન્તિ. **છન્દવિનયા અઘવિનયો**તિ હેતુનિરોધેન હિ ફલનિરોધો, એવં સઉપાદિસેસનિબ્બાનં વત્વા **અઘવિનયા દુક્ખવિનયો**તિ અનુપાદિસેસનિબ્બાનં વદતિ.

ચિત્રાનીતિ કિલેસકામાપિ વેદનાદિટ્ઠિસમ્પયોગભેદેન હોન્તિ, આકારભેદેન ચ અત્થિ સવિઘાતાવિઘાતાતિ તતો વિસેસેતું "**આરમ્મણચિત્તાની**"તિ વુત્તં. **સઙ્કપ્પિતરાગો**તિ સુભાદિવસેન સઙ્કપ્પિતવત્થુમ્હિ રાગો. **કિલેસકામો કામોતિ વુત્તો** તસ્સેવિધ વિસેસતો કામભાવસિદ્ધિતો. **પસૂરસુત્તેન વિભાવેતબ્બો** ''ન તે કામા''તિઆદિના તસ્સ વત્થુમ્હિ આગતત્તા. ઇદાનિ તમત્થં સઙ્ખેપેનેવ વિભાવેન્તો "**પસૂરપરિબ્બાજકો હી**"તિઆદિમાહ. **ન તે કામા યાનિ ચિત્રાનિ લોકે**તિ તે ચે કામા ન હોન્તિ, યાનિ લોકે ચિત્રાનિ રૂપાદિઆરમ્મણાનિ. **વેદેસી**તિ કેવલં સઙ્કપ્પરાગઞ્ચ કામં કત્વા વદેસિ ચે. **હેહિન્તી**તિ ભવેય્યુન્તિ અત્થો. સુણન્તો સદ્દાનિ મનોરમાનિ, સત્થાપિ તે હેહિતિ કામભોગીતિ પચ્ચેકં ગાથા, ઇધ પન સંખિપિત્વા દસ્સિતા. ધીરા નામ ધિતિસમ્પન્નાતિ આહ "**પણ્ડિતા**"તિ.

તસ્સાતિ યો પહીનકોધમાનો સબ્બસો સંયોજનાતિગો નામરૂપસ્મિં અસજ્જન્તો રાગાદિકિઞ્ચનરહિતો, તસ્સ. **મોઘરાજા નામ થેરો** બાવરીબ્રાહ્મણસ્સ પરિચારકાનં સોળસન્નં અઞ્ઞતરો. **યથાનુસન્ધિં** અપ્પત્તો સાવસેસ-**અત્થો**, કિઞ્ચિ વત્તબ્બં અત્થીતિ અધિપ્પાયો . સબ્બસો વિમુત્તત્તાવ દેવમનુસ્સા નમસ્સન્તિ, યે તં પટિપજ્જન્તિ. તેસં કિં હોતિ? કિઞ્ચિપિ ન સિયાતિ અયમેત્થ અત્થવિસેસો? **દસબલં સન્ધાયેવમાહ** ઉક્કટ્ઠનિદ્દેસેન. **અનુપટિપત્તિયાતિ** પટિપત્તિં અનુગન્ત્વા પટિપજ્જનેન. **નમસ્સન્તિ** તં પૂજેન્તિ.

ચતુસચ્ચધમ્મં જાનિત્વાતિ તેન પટિવિદ્ધં ચતુસચ્ચધમ્મં પટિવિજ્ઝિત્વા. તથા ચ બુદ્ધસુબુદ્ધતાય નિબ્બેમતિકા હોન્તીતિ આહ "**વિચિકિચ્છં પહાયા**"તિ. તતો પરં પન અનુક્કમેન અગ્ગમગ્ગાધિગમેન **સઙ્ગાતિગાપિ** હોન્તિ. અસેક્ખધમ્મપારિપૂરિયા **પસંસિયા** વિઞ્ઞૂનં પસંસાપિ હોન્તીતિ.

નસન્તિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ઉજ્ઝાનસઞ્ઞિસુત્તવણ્ણના

૩૫. ઉજ્ઝાનવસેન પવત્તા સઞ્ઞા એતેસં અત્થિ, ઉજ્ઝાનવસેન વા સઞ્જાનન્તીતિ **ઉજ્ઝાનસઞ્ઞી. કારયે**તિ કતાનં પરિયન્તં કારયેતિ અત્થો. **પરિયન્તકારિત**ન્તિ પરિચ્છિન્નકારિતં પરિમિતવચનન્તિ અત્થો. પંસુકૂલાદિપટિપક્ખનયેન **પત્તુણ્ણદુકુલાદિ** વુત્તં. **નામં ગહિત**ન્તિ એતેન ''ઉજ્ઝાનસઞ્ઞિકા''તિ એત્થ ક-સદ્દો સઞ્ઞાયન્તિ દસ્સેતિ.

અઞ્ઞેનાકારેન ભૂતન્તિ અત્તના પવેદિયમાનાકારતો અઞ્ઞેન અસુદ્ધેન આકારેન વિજ્જમાનં ઉપલબ્ભમાનં અત્તાનં. **વઞ્ચેત્વાતિ** પલમ્ભેત્વા. **તસ્સ** કુહકસ્સ. **તં** ચતુન્નં પચ્ચયાનં પરિભુઞ્જનં. **પરિજાનન્તીતિ** તસ્સ પટિપત્તિં પરિચ્છિજ્જ જાનન્તિ. **કારકોતિ** સમ્માપટિપત્તિયા કત્તા, સમ્માપટિપજ્જિતાતિ અત્થો.

ઇદન્તિ લિઙ્ગવિપલ્લાસેન વુત્તં, અયન્તિ અત્થો. **ધમ્માનુધમ્મપટિપદાતિ** નિબ્બાનધમ્મસ્સ અનુચ્છવિકતાય અનુધમ્મભૂતા પટિપદા. પટિપક્ખવિધમને અસિથિલતાય **દળ્હા. ભાસિતમત્તેન ચ સવનમત્તેન ચાતિ** એત્થ **ચ**-સદ્દો વિસેસનિવત્તિઅત્થો. તેન ભાસિતસ્સ સુતસ્સ ચ સમ્માપટિપત્તિવિસેસં નિવત્તેતિ. **લોકપરિયાયન્તિ** લોકસ્સ પરિવિધમનં ઉપ્પાદનિરોધવસેન સઙ્ખારાનં પરાવુત્તિં. તેનાહ "**સઙ્ખારલોકસ્સ ઉદયબ્બય**"ન્તિ. સ્વાયમત્થો સચ્ચપટિવેધેનેવ હોતીતિ આહ "**ચતુસચ્ચધમ્મઞ્ચ અઞ્ઞાયા**"તિ . **એવં ન કુબ્બન્તીતિ** અત્તનિ વિજ્જમાનમ્પિ ગુણં અનાવીકરોન્તો ''યથા તુમ્હે વદથ, એવં ન કુબ્બન્તી''તિ અવિજ્જમાનતં બ્યાકરોતીતિ અત્થો.

અકારકમેવાતિ દોસં અકારકમેવ. અચ્ચયસ્સ પટિગ્ગણ્હનં નામ અધિવાસનં, એવં સો દેસકેન દેસિયમાનો તતો વિગતો નામ હોતિ. તેનાહ "**પટિગ્ગણ્હાતૂતિ ખમતૂ**"તિ.

સભાવેનાતિ સભાવતો. **એકસદિસન્તિ** પરેસં ચિત્તાચારં જાનન્તમ્પિ અજાનન્તેહિ સહ એકસદિસં કરોન્તા. **પરતોતિ** પચ્છા. **કથાય ઉપ્પન્નાયાતિ** ''કસ્સચ્ચયા ન વિજ્જન્તી''તિઆદિકથાય પવત્તમાનાય ''તથાગતસ્સ બુદ્ધસ્સા''તિઆદિના **બુદ્ધબલં** બુદ્ધાનુભાવં દીપેત્વા. **ખમિસ્સામીતિ** અચ્ચયદેસનં પટિગ્ગણ્હિસ્સામિ. તપ્પટિગ્ગહો હિ ઇધ ખમનન્તિ અધિપ્પેતં, સત્થા પન સબ્બકાલં ખમો એવ.

કોપો અન્તરે ચિત્તે એતસ્સાતિ **કોપન્તરો**. દોસો ગરુ ગરુકાતબ્બો અસ્સાતિ **દોસગરુ**. ''પટિમુચ્ચતી''તિ વા પાઠો, અયમેવ અત્થો. **અચ્ચાયિકકમ્મન્તિ** સહસા અનુપધારેત્વા કિરિયા. **નો ચિધાતિ** નો ચે ઇધ. **ઇધાતિ** નિપાતમત્તં. **અપગતં** અપનીતં. દોસો નો ચે સિયા, તેન પરિયાયેન યદિ અપરાધો નામ ન ભવેય્યાતિ. **ન સમ્મેય્યું** ન વૂપસમેય્યું. **કુસલોતિ** અનવજ્જો.

ધીરો સતોતિ પદદ્વયેન વટ્ટછિન્દં આહ. **કો નિચ્ચમેવ પણ્ડિતો નામાતિ અત્થોતિ** ''કસ્સચ્ચયા''તિઆદિકાય પુચ્છાગાથાય અત્થો. દીઘમજ્ઝિમસંવણ્ણનાસુ તથાગત-સદ્દો વિત્થારતો સંવણ્ણિતોતિ આહ "**એવમાદીહિ કારણેહિ તથાગતસ્સા**"તિ. **બુદ્ધત્તાદીહીતિ આદિ**-સદ્દેન ''બોધેતા પજાયા''તિઆદિના (મહાનિ॰ ૧૯૨; ચૂળનિ॰ પારાયનત્થુતિગાથાનિદ્દેસ ૯૭) નિદ્દેસે આગતકારણાનિ સઙ્ગણ્હન્તિ. **વિમોક્ખં** વુચ્ચતિ અરિયમગ્ગો, તસ્સ **અન્તો** અગ્ગફલં, તત્થ ભવા **પણ્ણત્તિ**, તસ્સા વસેન. એવં બુદ્ધબલં દીપેતિ. ઇદાનિ ખિત્તં સઙ્ખેપેન સંહરાપિતં હોતીતિ દસ્સેતિ.

ઉજ્ઝાનસઞ્ઞિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સદ્ધાસુત્તવણ્ણના

૩૬. તત્વસ્સાતિ ઓ-કારસ્સ વ-કારાદેસં અ-કારસ્સ ચ લોપં કત્વા નિદ્દેસોતિ આહ "**તતો અસ્સા**"તિ. ''તતસ્સા''તિ વા પાઠો, **તતોતિ** ચ સદ્ધાહેતૂતિ અત્થો. **નાનુપતન્તીતિ** ન વત્તન્તિ. **પમાદં કરોન્તીતિ** પમજ્જન્તિ, મિચ્છા પટિપજ્જન્તીતિ અત્થો. **લક્ખણાનીતિ** અનિચ્ચાદિલક્ખણાનિ. **ઉપનિજ્ઝાયતીતિ** ઉપેચ્ચ ઞાણચક્ખુના

પેક્ખતિ, અનુપસ્સતીતિ અત્થો. **આગતકિચ્ચન્તિ** આહતકિચ્ચં, અયમેવ વા પાઠો. **સાધેતીતિ** અસમ્મોહપટિવેધવસેન નિપ્ફાદેતિ, તથલક્ખણં નિરોધસચ્ચં ઉપનિજ્ઝાયતીતિ અયમત્થો મગ્ગોપિ વત્તબ્બો તેન વિના અસમ્મોહપટિવેધસ્સ અસમ્ભવતો. **કસિણારમ્મણસ્સા**તિ ઇદં લક્ખણવચનં. અકસિણારમ્મણસમાપત્તિયોપિ હિ સન્તીતિ. યથા ચ કસિણારમ્મણાનિ અઞ્ઞં સમાપત્તીનં અવસેસાનઞ્ચ તદારમ્મણાનં પચ્ચવેક્ખણવસેન ચિત્તાનં, એવં તેન તાનિ આરમ્મણાનિ ગહિતાનીતિ ''કસિણારમ્મણસ્સ''ઇચ્ચેવ વુત્તં. પરમં ઉત્તમં સુખન્તિ વત્તબ્બતો **પરમસુખં અરહત્તં**.

સદ્ધાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સમયસુત્તવણ્ણના

૩૭. ઉદાનં પટિચ્ચાતિ ઉક્કાકરઞ્ઞા જાતિસમ્ભેદપરિહારનિમિત્તં અત્તનો વંસપરિસુદ્ધં નિસ્સાય વુત્તં પીતિઉદાહારં પટિચ્ચ ગોત્તવસેન **''સક્કા''તિ લદ્ધનામાનં**. યદિ એકોપિ જનપદો, કથં બહુવચનન્તિ આહ **''રુળ્હીસદ્દેના''**તિ. અક્ખરચિન્તિકા હિ ઈદિસેસુ ઠાનેસુ યુત્તે વિય સલિઙ્ગવચનાનિ ઇચ્છન્તિ, અયમેત્થ રુળ્હી યથા ''અવન્તી કુરૂ''તિ, તબ્બિસેસને પન જનપદસદ્દે જાતિસદ્દતાય એકવચનમેવ. **અરોપિમે**તિ કેનચિ ન રોપિમે.

આવરણેનાતિ સેતુના. **બન્ધાપેત્વા**તિ પણ્ણપલાસપાસાણમત્તિકખણ્ડાદીહિ આલિં થિરં કારાપેત્વા. **સસ્સાનિ કારેન્તી**તિ જેટ્ઠમાસે કિર ધમ્મસ્સ બલવભાવેન હિમવન્તે હિમં વિલીયિત્વા સન્દિત્વા અનુક્કમેન રોહિણિં નદિં પવિસતિ, તં બન્ધિત્વા સસ્સાનિ કારેન્તિ. **''જાતિં ઘટ્ટેત્વા કલહં વડ્ઢયિંસૂ''**તિ સઙ્ખેપેન વુત્તમત્થં પાકટતરં કાતું **''કોલિયકમ્મકરા વદન્તી''**તિ આહ. **નિયુત્તઅમચ્ચાનન્તિ** તસ્મિં સસ્સપરિપાલનકમ્મે નિયોજિતમહામત્તાનં.

તીણિ જાતકાનીતિ ''કુઠારિહત્થો પુરિસો''તિઆદિના **ફન્દનજાતકં** (જા॰ ૧.૧૩.૧૪ આદયો) ''દુદ્દુભાયતિ ભદ્દન્તે''તિઆદિના **દુદ્દુભજાતકં**, (જા॰ ૧.૪.૮૫ આદયો) ''વન્દામિ તં કુઞ્જરા''તિઆદિના **લટુકિકજાતકન્તિ** (જા॰ ૧.૫.૩૯ આદયો) ઇમાનિ તીણિ જાતકાનિ. **દ્વે જાતકાની**તિ –

''સાધુ સમ્બહુલા ઞાતી, અપિ રુક્ખા અરઞ્ઞજા;
વાતો વહતિ એકટ્ઠં, બ્રહન્તમ્પિ વનપ્પતિ''ન્તિ. –

આદિના **રુક્ખધમ્મજાતકં** (જા॰ ૧.૧.૭૪).

''સમ્મોદમાના ગચ્છન્તિ, જાલમાદાય પક્ખિનો;
યદા તે વિવદિસ્સન્તિ, તદા એહિન્તિ મે વસ''ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૩૩) –

આદિના **સમ્મોદમાનજાતકન્તિ** ઇમાનિ દ્વે જાતકાનિ.

''અત્તદણ્ડા ભયં જાતં, જનં પસ્સથ મેધગં;
સંવેગં કિત્તયિસ્સામિ, યથા સંવિજિતં મયા''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૯૪૧) –

આદિના **અત્તદણ્ડસુત્તં**.

તેનાતિ ભગવતા. **કલહકરણભાવો**તિ કલહકરણસ્સ અત્થિભાવો. મહાપથવિયા મહગ્ઘે ખત્તિયે કસ્મા નાસેથાતિ દસ્સેત્વા કલહં વૂપસમેતુકામો ભગવા પથવિં નિદસ્સનભાવેન ગણ્હીતિ દસ્સેન્તો "**પથવી નામ કિં અગ્ઘતી**"તિઆદિમાહ. **અટ્ઠાને**તિ અકારણે. **વેરં કત્વા**તિ વિરોધં ઉપ્પાદેત્વા. તંતંપલોભનકિરિયાય પરક્કમન્તિયો "**ઉક્કણ્ઠન્તૂ"તિ સાસનં પેસેન્તિ. કુણાલદહે**તિ કુણાલદહતીરે પતિટ્ઠાય. **પુચ્છિતં કથેસિ** અનુક્કમેન કુણાલસકુણરાજસ્સ પુચ્છાપસઙ્ગેન **કુણાલજાતકં** (જા॰ ૨.૨૧.કુણાલજાતક) કથેસ્સામીતિ. **અનભિરતિં વિનોદેસિ** ઇત્થીનં દોસદસ્સનમુખેન કામાનં આદીનવોકારસંકિલેસવિભાવનવસેન. **પુરિસપુરિસેહી**તિ કોસજ્જં વિદ્ધંસેત્વા પુરિસથામબ્રૂહનેન ઉત્તમપુરિસેહિ નો ભવિતું વટ્ટતીતિ ઉપ્પન્નચિત્તા . **અવિસ્સટ્ઠસમણકમ્મન્તા** અપરિચ્ચત્તકમ્મટ્ઠાનાભિયોગાતિ અત્થો. **નિસીદિતું વટ્ટતી**તિ ભગવા ચિન્તેસીતિ યોજના.

પદુમિનિયન્તિ પદુમવને. **વિકસિંસુ** ગુણગણવિબોધેન. **અયં ઇમસ્સ...પે॰... ન કથેસી**તિ ઇમિના સબ્બેપિ તે ભિક્ખૂ તાવદેવ પટિપાટિયા આગતત્તા અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ લજ્જમાના અત્તના પટિલદ્ધવિસેસં ભગવતો નારોચેસુન્તિ દસ્સેતિ. **ખીણાસવાન**ન્તિઆદિના તત્થ કારણમાહ.

ઓસટમત્તેતિ ભગવતો સન્તિકં ઉપગતમત્તે. **અરિયમણ્ડલે**તિ અરિયપુગ્ગલસમૂહે. **પાચીનયુગન્ધરપરિક્ખેપતો**તિ યુગન્ધરપબ્બતસ્સ પાચીનપરિક્ખેપતો, ન બાહિરકેહિ વુચ્ચમાનઉદયપબ્બતતો. **રામણેય્યકદસ્સનત્થ**ન્તિ બુદ્ધુપ્પાદપટિમણ્ડિતત્તા વિસેસતો રમણીયસ્સ લોકસ્સ રમણીયભાવદસ્સનત્થં. **ઉલ્લઙ્ઘિત્વા**તિ ઉટ્ઠહિત્વા. **એવરૂપે ખણે લયે મુહુત્તે**તિ યથાવુત્તે ચન્દમણ્ડલસ્સ ઉટ્ઠિતક્ખણે ઉટ્ઠિતવેલાયં ઉટ્ઠિતમુહુત્તેતિ ઉપરૂપરિકાલસ્સ વડ્ઢિતભાવદસ્સનત્થં વુત્તં.

તેસં ભિક્ખૂનં જાતિઆદિવસેન ભગવતો અનુરૂપપરિવારભાવં દસ્સેન્તો "**તત્થા**"તિઆદિમાહ. **મહાસમ્મતસ્સ વંસે ઉપ્પન્નો**તિઆદિ કુલવંસસુદ્ધિદસ્સનં. **ખત્તિયગબ્ભે જાતો**તિ ઇદં સતિપિ જાતિવિસુદ્ધિયં માતાપિતૂનં વસેન અવિસુદ્ધતા સિયાતિ તેસમ્પિ ''અવિસુદ્ધતા નત્થિ ઇમેસ''ન્તિ વિસુદ્ધિદસ્સનત્થં વુત્તં. સતિપિ ચ ગબ્ભવિસુદ્ધિયં કતદોસેન મિસ્સકત્તા અરજ્જારહતાપિ સિયાતિ ''તમ્પિ નત્થિ ઇમેસ''ન્તિ દસ્સનત્થં "**રાજપબ્બજિતા**"તિઆદિ વુત્તં.

સામન્તાતિ સમીપે. **ચલિંસૂ**તિ ઉટ્ઠહિંસુ. કોસમત્તં ઠાનં **સટ્ઠન્તરં**, ''સટ્ઠસવનટ્ઠાનમેવ સટ્ઠન્તર''ન્તિ અપરે. **તિક્ખત્તું તેસટ્ઠિયા નગરસહસ્સેસૂ**તિ જમ્બુદીપે કિર આદિતો મહન્તાનિ તેસટ્ઠિ નગરસહસ્સાનિ ઉપ્પન્નાનિ, તથા દુતિયં, તથા તતિયં. તં સન્ધાયાહ ''તિક્ખત્તું તેસટ્ઠિયા નગરસહસ્સેસૂ''તિ. તાનિ પન સમ્પિણ્ડેત્વા સતસહસ્સતો પરં નવસહસ્સાધિકાનિ અસીતિસહસ્સાનિ. **નવનવુતિયા દોણમુખસતસહસ્સેસૂ**તિ નવસતસહસ્સાધિકેસુ નવુતિસતસહસ્સેસુ દોણમુખેસુ. **દોણમુખ**ન્તિ ચ મહાનગરસ્સ આયુપ્પત્તિટ્ઠાનભૂતં પાદનગરં વુચ્ચતિ. **છનવુતિયા પટ્ટનકોટિસતસહસ્સેસૂ**તિ છકોટિસતસહસ્સઅધિકેસુ નવુતિકોટિસતસહસ્સપટ્ટનેસુ. તમ્બપણ્ણિદીપાદિ**છપણ્ણાસાય રતનાકરેસુ**. એવં પન નગર-દોણમુખપટ્ટન-રતનાકરાદિભાવેન કથનં તંતંઅધિવત્થાય વસન્તીનં તાસં દેવતાનં બહુભાવદસ્સનત્થં. યદિ દસસહસ્સચક્કવાળેસુ દેવતા સન્નિપતિતા. અથ કસ્મા પાળિયં ''દસહિ ચ લોકધાતૂહી''તિ? વુત્તન્તિ આહ "**દસસહસ્સ...પે॰... અધિપ્પેત**"ન્તિ. તેન સહસ્સિલોકધાતુ ઇધ ''એકા લોકધાતૂ''તિ વેદિતબ્બા.

લોહપાસાદેતિ સબ્બપઠમકતે લોહપાસાદે. **બ્રહ્મલોકે**તિ હેટ્ઠિમે બ્રહ્મલોકે. યદિ તા દેવતા એવં નિરન્તરા હુત્વા સન્નિપતિતા, પચ્છા આગતાનં ઓકાસો એવ ન ભવેય્યાતિ ચોદનં સન્ધાયાહ "**યથા ખો પના**"તિઆદિ.

સુદ્ધાવાસકાયે ઉપ્પન્ના **સુદ્ધાવાસકાયિકા**. તાસં પન યસ્મા સુદ્ધાવાસભૂમિ નિવાસટ્ઠાનં, તસ્મા વુત્તં "**સુદ્ધાવાસવાસીન**"ન્તિ. **આવાસા**તિ આવાસટ્ઠાનભૂતા. દેવતા પન ઓરમ્ભાગિયાનં ઇતરેસઞ્ચ સંયોજનાનં સમુચ્છિન્નટ્ઠેન સુદ્ધો આવાસો વિહારો એતેસન્તિ **સુદ્ધાવાસા**. **મહાસમાગમં ગત્વા**તિ મહાસમાગમં ગતાતિ ગત્વા.

પુરત્થિમચક્કવાળમુખવટ્ટિયં ઓતરિ અઞ્ઞત્થ ઓકાસં અલભમાનો. એવં સેસાપિ. **મણિવમ્મ**ન્તિ ઇન્દનીલમણિમયં કવચં. બુદ્ધાનં અભિમુખભાગો **બુદ્ધવીથિ**, સા યાવ ચક્કવાળા **ઉત્તરિતું ન સક્કા**. **મહતિયા બુદ્ધવીથિયાવા**તિ બુદ્ધાનં સન્તિકં ઉપસઙ્કમન્તેહિ તેહિ દેવબ્રહ્મેહિ વલઞ્જિતબુદ્ધવીથિયાવ.

સમિતિ સઙ્ગતિ સન્નિપાતો સમયો, મહન્તો સમયો **મહાસમયો**તિ આહ "**મહાસમૂહો**"તિ. પવદ્ધં વનં **પવન**ન્તિ આહ "**વનસણ્ડો**"તિ. **દેવઘટા**તિ દેવસમૂહા. **સમાદહંસૂ**તિ સમાહિતં લોકુત્તરસમાધિં સુટ્ઠુ અપ્પિતં અકંસુ. તથા સમાહિતં પન સમાધિના નિયોજિતં નામ હોતીતિ વુત્તં "**સમાધિના યોજેસુ**"ન્તિ. સબ્બેસં ગોમુત્તવઙ્કાદીનં દૂરસમુસ્સારિતત્તા **અત્તનો...પે॰... અકરિંસુ**. વિનયતિ અસ્સે એતેહીતિ **નેત્તાનિ**, યોત્તાનિ. અવીથિપટિપન્નાનં અસ્સાનં વીથિપટિપાદનં રસ્મિગ્ગહણેન હોતીતિ "**યોત્તાનિ ગહેત્વા અચોદેન્તો**"તિ વત્વા તં પન અચોદનં અવારણમેવાતિ આહ "**અચોદેન્તો અવારેન્તો**"તિ.

યથા ખીલં ભિત્તિયં, ભૂમિયં વા આકોટિતં દુન્નીહરણં, યથા ચ પલિઘં નગરપ્પવેસનિવારણં, યથા ચ ઇન્દખીલં ગમ્ભીરનેમિ સુનિખાતં દુન્નીહરણં, એવં રાગાદયો સત્તસન્તાનતો દુન્નીહરણા નિબ્બાનનગરપ્પવેસનિવારણા ચાતિ તે "**ખીલં પલિઘં ઇન્દખીલ**"ન્તિ ચ વુત્તા. **ઊહચ્ચા**તિ ઉદ્ધરિત્વા. તણ્હાએજાય અભાવેન **અનેજા**. પરમસન્તુટ્ઠભાવેન ચાતુદ્દિસત્તા **અપ્પટિહતચારિકં ચરન્તિ**. બુદ્ધચક્ખુ-ધમ્મચક્ખુ-દિબ્બચક્ખુ-સમન્તચક્ખુ-પકતિચક્ખૂનં વસેન **પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ**. સુદન્તા કુતોતિ આહ "**ચક્ખુતોપી**"તિ. **છન્દાદીહી**તિ છન્દાદીનં વસેન **ન ગચ્છન્તિ** ન વત્તન્તિ. **ન આગચ્છન્તિ** અનુપ્પાદનતો. **આગુ**ન્તિ અપરાધં.

સબ્બસંયોગાતિ વિભત્તિલોપેન નિદ્દેસો, સબ્બે સંયોગેતિ અત્થો. **વિસજ્જા**તિ વિસજ્જિત્વા. **એવમ્પી**તિ ઇમાયપિ ગાથાય વસેન ''આગું ન કરોતી''તિ પદે.

ગતાસેતિ ગતા એવ. **ન ગમિસ્સન્તિ** પરિનિટ્ઠિતસરણગમનત્તા. લોકુત્તરસરણગમનઞ્હેત્થ અધિપ્પેતં. તેનાહ "**નિબ્બેમતિકસરણગમનેન ગતા**"તિ. તે હિ નિયમેન અપાયં ન ગમિસ્સન્તિ, દેવકાયઞ્ચ પરિપૂરેસ્સન્તિ. યે પન લોકિયેન સરણગમનેન બુદ્ધં સરણં ગતા, ન તે ગમિસ્સન્તિ અપાયં, સતિ ચ પચ્ચયન્તરસમવાયે પહાય માનુસં દેહં દેવકાયં પરિપૂરેસ્સન્તીતિ. તેનાહ સો બ્રહ્મા "**યે કેચિ બુદ્ધં...પે॰... પરિપૂરેસ્સન્તી**"તિ.

સમયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સકલિકસુત્તવણ્ણના

૩૮. **ત**ન્તિ ઉય્યાનં સઙ્ગં ગતન્તિ સમ્બન્ધો. ધનુના સરેન ગહન્તિ પોથયન્તિ બાધેન્તીતિ **ધનુગ્ગહા**. **તં સમ્પટિચ્છી**તિ તસ્સા સિલાય હેટ્ઠાભાગેન ઉગ્ગન્ત્વા સમ્પટિચ્છિ. સત્થુ પુઞ્ઞાનુભાવેન ઉપહતત્તા સયમ્પિ

પરિપતન્તી વાતં ઉપત્થમ્ભેતિ. **અભિહનિ** સત્થારા અનાવજ્જિતત્તા. તઞ્ચ ખો કમ્મફલવસેનાતિ દટ્ઠબ્બં. તતો એવ **તતો પટ્ઠાય ભગવતો અફાસુ જાતન્તિ** એતેનપિ ઉપાદિણ્ણકસરીરે નામ અનિટ્ઠાપિ સમ્ફસ્સકા પતન્તિ એવ તથારૂપેન કમ્મુના કતોકાસેતિ દસ્સેતિ. **અયં વિહારો**તિ ગિજ્ઝકૂટવિહારો. **ઉજ્જઙ્ગલો** ન કત્તબ્બપરો. **વિસમો**તિ ભૂમિભાગવસેન વિસમો. સિવિકાકારેન સજ્જિતો મઞ્ચો એવ **મઞ્ચસિવિકા**.

ભુસાતિ દળ્હા. **દુક્ખા**તિ દુક્ખમા દુત્તિતિક્ખા. **ખરા**તિ કક્કસા. **કટુકા**તિ અનિટ્ઠા. **અસાતા**તિ ન સાતા અપ્પિયા. **ન અપ્પેતી**તિ ન ઉપેતિ. **ન અપ્પાયન્તી**તિ ન ખમન્તિ. વેદનાધિવાસનખન્તિયા સતિસમ્પજઞ્ઞયુત્તત્તા સબ્બસત્તટ્ઠિતાહારસમુદયવત્થુજાતસ્સ આદીનવનિસ્સરણાનં પગેવ સુપ્પટિવિદિતત્તા યથા સમુદાચારો ચિત્તં નાભિભવતિ, એવં સમ્મદેવ ઉપટ્ઠાપિતસતિસમ્પજઞ્ઞત્તા વુત્તં “**વેદનાધિવાસન...પે॰... હુત્વા**”તિ. **અપીળિયમાનો**તિ અબાધિયમાનો. કામં અનિટ્ઠાય વેદનાય ફુટ્ઠો તાય અપીળિયમાનો નામ નત્થિ, પરિઞ્ઞાતવત્થુકત્તા પન તસ્સા વસે અવત્તમાનો ‘‘અવિહઞ્ઞમાનો’’તિ વુત્તો. તેનાહ “**સમ્પરિવત્તસાયિતાય વેદનાનં વસં અગચ્છન્તો**”તિ.

સીહસેય્યન્તિ એત્થ સયનં સેય્યા, સીહસ્સ વિય સેય્યા સીહસેય્યા, તં સીહસેય્યં. અથ વા **સીહસેય્યન્તિ** સેટ્ઠસેય્યં ઉત્તમસેય્યં. સ્વાયમત્થો અટ્ઠકથાયમેવ આગમિસ્સતિ. ‘‘વામેન પસ્સેન સેન્તી’’તિ એવં વુત્તા **કામભોગિસેય્યા. દક્ખિણપસ્સેન સયાનો નામ નત્થિ** દક્ખિણહત્થસ્સ સરીરગ્ગહણાદિયોગક્ખમતો. પુરિસવસેન ચેતં વુત્તં. **એકેન પસ્સેન સયિતું ન સક્કોન્તિ** દુક્ખુપ્પત્તિતો. **અયં સીહસેય્યા**તિ અયં યથાવુત્તા સીહસેય્યા. **તેજુસ્સદત્તા**તિ ઇમિના સીહસ્સ અભીતભાવં દસ્સેતિ. ભીરુકજાતિકા હિ સેસમિગા અત્તનો આસયં પવિસિત્વા ઉત્રાસબહુલા સન્તાસપુબ્બકં યથા તથા સયન્તિ, સીહો પન અભિરુકભાવતો સતોકારી ભિક્ખુ વિય સતિં ઉપટ્ઠપેત્વાવ સયતિ. તેનાહ “**દ્વે પુરિમપાદે**”તિઆદિ. **પુરિમપાદે**તિ દક્ખિણપુરિમપાદે વામસ્સ પુરિમપાદસ્સ ઠપનવસેન દ્વે પુરિમપાદે એકસ્મિં ઠાને ઠપેત્વા. **પચ્છિમપાદે**તિ દ્વે પચ્છિમપાદે. વુત્તનયેનેવ ઇધાપિ એકસ્મિં ઠાને ઠપનં વેદિતબ્બં. **ઠિતોકાસસલ્લક્ખણં** અભીરુકભાવેનેવ. **સીસં પન ઉક્ખિપિત્વા**તિઆદિના વુત્તસીહકિરિયા અનુત્રાસપબુજ્ઝનં વિય અભીરુકભાવસિદ્ધા ધમ્મતાવસેનેવાતિ વેદિતબ્બા. **સીહવિજમ્ભિતવિજમ્ભનં** અતિવેલં એકાકારેન ઠપિતાનં સરીરાવયવાનં ગમનાદિકિરિયાસુ યોગ્ગભાવાપાદનત્થં. **તિક્ખત્તું સીહનાદનદનં** અપ્પેસક્ખમિગજાતપરિહરણત્થં.

સેતિ અબ્યાવટભાવેન પવત્તતિ એત્થાતિ સેય્યા, ચતુત્થજ્ઝાનમેવ સેય્યા **ચતુત્થજ્ઝાનસેય્યા**. કિં પનેત્થ તં ચતુત્થજ્ઝાનન્તિ? આનાપાનચતુત્થજ્ઝાનં. તતો હિ વુટ્ઠહિત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અનુક્કમેન અગ્ગમગ્ગં અધિગન્ત્વા તથાગતો જાતોતિ. ‘‘તયિદં પદટ્ઠાનં નામ, ન સેય્યા, તથાપિ યસ્મા ‘ચતુત્થજ્ઝાના વુટ્ઠહિત્વા સમનન્તરં ભગવા પરિનિબ્બાયી’તિ **મહાપરિનિબ્બાને** (દી॰ નિ॰ ૨.૨૧૯) આગતં. તસ્મા લોકિયચતુત્થજ્ઝાનસમાપત્તિ એવ **તથાગતસેય્યા**”તિ કેચિ. એવં સતિ પરિનિબ્બાનકાલિકાવ તથાગતસેય્યાતિ આપજ્જતિ; ન ચ તથાગતો લોકિયચતુત્થજ્ઝાનસમાપજ્જનબહુલો વિહાસિ. અગ્ગફલવસેન પવત્તં પનેત્થ ચતુત્થજ્ઝાનં વેદિતબ્બં. તત્થ યથા સત્તાનં નિદ્દુપગમલક્ખણા સેય્યા ભવઙ્ગચિત્તવસેન હોતિ, સા ચ નેસં પઠમં જાતિસમન્વયા યેભુય્યવુત્તિકા, એવં ભગવતો અરિયજાતિસમન્વયં યેભુય્યવુત્તિકં અગ્ગફલભૂતં ચતુત્થજ્ઝાનં **તથાગતસેય્યા**તિ વેદિતબ્બા. **સીહસેય્યા** નામ સેટ્ઠસેય્યાતિ આહ “**ઉત્તમસેય્યા**”તિ.

‘‘કાલપરિચ્છેદં કત્વા યથાપરિચ્છેદં ઉટ્ઠહિસ્સામી’’તિ એવં તદા મનસિકારસ્સ અકતત્તા પાળિયં ‘‘ઉટ્ઠાનસઞ્ઞં મનસિકરિત્વા’’તિ ન વુત્તન્તિ આહ “**ઉટ્ઠાનસઞ્ઞન્તિ પનેત્થ ન વુત્ત**”ન્તિ. તત્થ કારણમાહ “**ગિલાનસેય્યા હેસા**”તિ. સા હિ ચિરકાલપ્પવત્તિકા હોતિ.

વિસું વિસું રાસિવસેન અનાગન્ત્વા એકજ્ઝં પુઞ્જવસેન આગતત્તા વુત્તં “**સબ્બાપિ તા**”તિ. તેનાહ “**સત્તસતા**”તિ. **વિકારમત્તમ્પી**તિ વેદનાય અસહનવસેન પવત્તનાકારમત્તમ્પિ. **સુસમ્મટ્ઠકઞ્ચનં વિયા**તિ સમ્મટ્ઠસુસજ્જિતસુવણ્ણં વિય.

ધમ્માલપનન્તિ અસઙ્ખારિકસમુપ્પન્નસભાવાલપનં. સમુલ્લપિતઞ્હિ આકારસમાનવચનમેતં. નાગો વિય વાતિ પવત્તતીતિ નાગવો. તસ્સ ભાવો **નાગવતા**. વિભત્તિલોપેન હેસ નિદ્દેસો, મહાનાગહત્થિસદિસતાયાતિ અત્થો. **બ્યત્તુપરિચરણટ્ઠેના**તિ બ્યત્તં ઉપરૂપરિ અત્તનો કિરિયાચરણેન. **આજાનીયો**તિ સમ્માપતિતં **દુક્ખં** સહન્તો અત્તના કાતબ્બકિરિયં ધીરો હુત્વા નિત્થારકો. કારણાકારણજાનનેનાતિ નિય્યાનિકાનિય્યાનિકકરણઞાતતાય. **તેનેવટ્ઠેના**તિ અપ્પટિસમટ્ઠેનેવ. ‘‘મુત્તો મોચેય્ય’’ન્તિઆદિ **ધુરવાહટ્ઠેન**. **નિબ્બિસેવનટ્ઠેના**તિ રાગાદિવિસવિગતભાવેન.

અનિયમિતાણત્તીતિ અનુદ્દેસિકં આણાપનં. સામઞ્ઞકતોપિ સમાધિસદ્દો પકરણતો ઇધ વિસેસત્થોતિ આહ “**સમાધિન્તિ અરહત્તફલસમાધિ**”ન્તિ. પટિપ્પસ્સદ્ધિવસેન સબ્બકિલેસેહિ સુટ્ઠુ વિમુત્તન્તિ **સુવિમુત્તં**. **અભિનતં નામ** આરમ્મણે અભિમુખભાવેન પવત્તિયા. **અપનતં** અપગમનવસેન પવત્તિયા, વિમુખતાયાતિ અત્થો. લોકિયજ્ઝાનચિત્તં વિય વિપસ્સના વિય ચ સસઙ્ખારેન સપ્પયોગેન તદઙ્ગપ્પહાનવિક્ખમ્ભનપહાનવસેન ચ વિક્ખમ્ભેત્વા ન અધિગતં ન ઠપિતં, કિઞ્ચરહિ કિલેસાનં સબ્બસો છિન્નતાયાતિ આહ “**છિન્નત્તા વતં ફલસમાધિના સમાહિત**”ન્તિ. **અતિક્કમિતબ્બ**ન્તિ આચારાતિક્કમવસેન લઙ્ઘિતબ્બં. સા પન લઙ્ઘના આસાદના ઘટ્ટનાતિ આહ “**ઘટ્ટેતબ્બ**”ન્તિ.

પઞ્ચવેદા નામ – ઇરુવેદો, યજુવેદો, સામવેદો, આથબ્બણવેદો, ઇતિહાસો ચાતિ એવં ઇતિહાસપઞ્ચમાનં વેદાનં. ‘‘ચર’’ન્તિ વચનવિપલ્લાસેન વુત્તન્તિ આહ “**ચરન્તા**”તિ, તપન્તાતિ અત્થો. **હીનત્તરૂપા**તિ હીનાધિમુત્તિકતાય નિહીનચિત્તસભાવા. વિમુત્તિકતાય અભાવતો **નિબ્બાનઙ્ગમા ન હોન્તિ**. અરહત્તાધિગમકમ્મસ્સ અભબ્બતાય **પરિહીનત્થા**. **અજ્ઝોત્થટા**તિ અભિભૂતા. **તાદિસેહેવ સીલેહી**તિ ગોસીલાદીહિ. **બદ્ધા**તિ સમાદપેત્વા પવત્તનવસેન અનુબદ્ધા. **લૂખં તપ**ન્તિ અત્તકિલમથાનુયોગં. તં પન એકદેસેન દસ્સેન્તો “**પચ્ચાતપતાપન**”ન્તિઆદિમાહ. ‘‘એવં પટિપન્નસ્સ મોક્ખો નત્થિ, એવં પટિપન્નસ્સ વટ્ટતો મુત્તિ અત્થી’’તિ વદન્તી સા અત્તતો સાસનસ્સ નિય્યાનભાવો કથિતો નામ હોતીતિ આહ “**સાસનસ્સ નિય્યાનિકભાવં કથેન્તી**”તિ. **આદિ**ન્તિ ગાથાદ્વયં.

સકલિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પઠમપજ્જુન્નધીતુસુત્તવણ્ણના

૩૯. ચાતુમહારાજિકસ્સાતિ ચાતુમહારાજિકકાયિકસ્સ. **ધમ્મો અનુબુદ્ધો**તિ ચતુસચ્ચધમ્મો પરિઞ્ઞેય્યાદિભાવસ્સ અનુરૂપતો બુદ્ધો. **પચ્ચક્ખમેવા**તિ પરપત્તિયા અહુત્વા અત્તપચ્ચક્ખમેવ કત્વા જાનામિ. ધમ્મં ગરહન્તા નામ સદ્દદોસવસેન વા અત્થદોસવસેન વા ગરહેય્યુન્તિ તં દસ્સેન્તો “**હીનક્ખર...પે॰... કોતિવા**”તિ

આહ. સા પન ‘‘તેસં વિગરહા દુમ્મેધતાય મહાનત્થાવહાવા’’તિ દસ્સેન્તી દેવતા આહ **‘‘દુમ્મેધા ઉપેન્તિ રોરુવ’’**ન્તિ. **વિસું હોતી**તિ અવીચિમહાનિરયતો વિસું એવ હોતિ. **ખન્તિયા**તિ ઞાણખન્તિયા. **ઉપસમેના**તિ રાગાદીનં સબ્બસો વૂપસમેન. તેનાહ **‘‘રુચ્ચિત્વા’’**તિઆદિ.

પઠમપજ્જુન્નધીતુસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દુતિયપજ્જુન્નધીતુસુત્તવણ્ણના

૪૦. **બુદ્ધઞ્ચ ધમ્મઞ્ચ નમસ્સમાના**તિ બુદ્ધસુબુદ્ધતં ધમ્મસુધમ્મતઞ્ચ ઞત્વા તદુભયં નમસ્સમાના. યસ્મા બુદ્ધે ચ ધમ્મે ચ પસન્નો સઙ્ઘે ચ પસન્નો એવ હોતિ તસ્સ સુપ્પટિપત્તિયા વિજાનનતો, તસ્મા સો અત્થો ગાથાય ચ-સદ્દસઙ્ગહિતોતિ દસ્સેન્તો **‘‘ચ-સદ્દેન સઙ્ઘઞ્ચા’’**તિ આહ **અત્થવતિયો**તિ લોકિયલોકુત્તરઅત્થસઙ્ગહિતા લોકિયકુસલલોકુત્તરમગ્ગસઙ્ગણ્હનતો. **યં ધમ્મં સા અભાસી**તિ યં તુમ્હાકં ધમ્મં પટિવિજ્ઝિત્વા ઠિતા, સા મહાકોકનદા અત્તનો બલાનુરૂપં અભાસિ. **બહુના**તિ નાનપ્પકારેન. **પરિયાયેના**તિ કારણેન. **તાદિસો**તિ તથારૂપો તથાપટિવિદ્ધસચ્ચો અત્થધમ્માદીસુ કુસલો એકેકં પદમ્પિ ઉદાહરણહેતુનિગમનાનિ નીહરન્તો આચિક્ખતિ દેસેતિ પઞ્ઞપેતિ પઠપેતિ વિવરતિ વિભજતિ ઉત્તાનીકરોતિ. તેનાહ **‘‘અયં ભગવા’’**તિઆદિ. એતેન અતિવિય વિત્થારક્ખમો સુગતધમ્મોતિ દસ્સેતિ. **પરિયાપુટ**ન્તિ પરિવત્તિતં. એવં વિત્થારક્ખમં ધમ્મં યસ્મા દેવધીતા ‘‘સંખિત્તમત્થં લપયિસ્સામી’’તિ અવોચ, તસ્મા વુત્તં **‘‘તસ્સત્થ’’**ન્તિઆદિ.

દુતિયપજ્જુન્નધીતુસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સતુલ્લપકાયિકવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. આદિત્તવગ્ગો

૧. આદિત્તસુત્તવણ્ણના

૪૧. **સીસ**ન્તિ દેસનાપદેસો, દેસનાય અઞ્ઞેસુપિ વત્તબ્બેસુ કસ્સચિદેવ સીસભાગેન અપદિસનં. તેનાહ **‘‘રાગાદીહી’’**તિઆદિ. **દાનેના**તિ અત્તનો સન્તકસ્સ પરેસં પરિચ્ચજનેન. તં પન પરિચ્ચજનં ચેતનાય હોતીતિ આહ **‘‘દાનચેતનાયા’’**તિ **દાનપુઞ્ઞચેતના**તિ દાનમયા પુઞ્ઞચેતના **દાયકસ્સેવ હોતિ** તંસન્તતિપરિયાપન્નત્તા. **નીહતભણ્ડક**ન્તિ આદિત્તગેહતો બહિ નિક્ખામિતં ભણ્ડકં. **એત**ન્તિ ‘‘દિન્નં હોતી’’તિઆદિવચનં. **અદિન્ને**તિ દાનમુખે અનિયુઞ્જિતે ભોગે. ‘‘અન્તેના’’તિ જીવિતસ્સ અન્તો અધિપ્પેતોતિ આહ **‘‘મરણેના’’**તિ. મમાતિ પરિગ્ગહિતત્તા **પરિગ્ગહા**, ભોગા. તેપિ કેનચિ આકારેન વિનાસં અનુપગતા મરણેન પહીયન્તિ નામાતિ વુત્તં **‘‘ચોરાદીનં વસેન અવિનટ્ઠભોગે’’**તિ. સોભના અગ્ગભૂતા રૂપાદયો એત્થાતિ સગ્ગો, તં **સગ્ગં**.

આદિત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. કિંદદસુત્તવણ્ણના

૪૨. **દ્વે તીણિ ભત્તાનિ અભુત્વા**તિ દ્વે તયો વારે ભત્તાનિ અભુઞ્જિત્વા. **ઉટ્ઠાતું ન સક્કોતી**તિ ઉટ્ઠાતુમ્પિ ન સક્કોતી, પગેવ અઞ્ઞં સરીરેન કાતબ્બકિચ્ચં દુબ્બલભાવતો. **દુબ્બલોપિ હુત્વા**તિ ભુઞ્જનતો પુબ્બે દુબ્બલો હુત્વા બલસમ્પન્નો હોતિ. એવં બ્યતિરેકતો અન્વયતો ચ આહારસ્સ સરીરે બલવતં આહ. યસ્મા અન્નદો દાયકો પટિગ્ગાહકસ્સ બલદો હોતિ, તસ્મા સો આયતિં અત્તનો સરીરે બલદો અવિનાસવસેન બલસ્સ રક્ખકો ચ હોતિ. તેનાહ ભગવા – ''બલં ખો પન દત્વા બલસ્સ ભાગી હોતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૫.૩૭) સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. **સુરૂપોપી**તિ અભિરૂપોપિ. **વિરૂપો હોતી**તિ બીભચ્છરૂપો કોપીનસ્સ અચ્છન્નત્તા. **ઇદઞ્ચ યાન**ન્તિ સામઞ્ઞતો વુત્તં. **ઉપાહના**તિ સરૂપતો દસ્સેતિ. અદુક્ખપ્પત્તો હુત્વા યાતિ વત્તતિ એતેનાતિ **યાન**ન્તિ છત્તાદીનમ્પિ યાનભાવો વુત્તો. તેનાહ ''**યાનદો સુખદો હોતી**''તિ. **ચક્ખુદો નામ** હોતિ ચક્ખુના કાતબ્બકિચ્ચે સહકારીકારણભાવતો દીપસ્સ.

''**સબ્બેસંયેવ બલાદીનં દાયકો હોતી**''તિ સઙ્ખેપતો વુત્તં અત્થં વિત્થારતો દસ્સેતું ''**દ્વે તયો ગામે**''તિઆદિ વુત્તં. નિસજ્જાદિવસેન પતિસ્સયિતબ્બતો **પતિસ્સયો**, વિહારો. **પક્ખિત્તં વિય હોતિ** પરિસ્સમસ્સ વિનોદિતત્તા. **બહિ વિચરન્તસ્સા**તિ પતિસ્સયં અલભિત્વા બહિ વિવટઙ્ગણે વિચરન્તસ્સ. **ઝાયતી**તિ ઝાયન્તં હોતિ, કિલમતીતિ અત્થો. સીતુણ્હાદિવિરોધિપચ્ચયવસેન સસન્તાને **વિસભાગસન્તતિ**, તબ્બિપરિયાયતો **સભાગસન્તતિ** વેદિતબ્બા. સુખં નામ દુક્ખપચ્ચયપરિહારતો સુખપચ્ચયુપ્પન્નતો ચ હોતિ, તદુભયં પતિસ્સયવસેન લભતીતિ દસ્સેન્તો ''**બહિ વિચરન્તસ્સ પાદે**''તિઆદિમાહ. **ધમ્મપીતિસુખ**ન્તિ ધમ્મપચ્ચવેક્ખણેન ઉપ્પન્નપીતિસુખં. **ઉપસમસુખ**ન્તિ કિલેસાનં વૂપસમેન પવત્તસુખં. નિવાતં પિહિતવાતપાનં પતિસ્સયં પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય ઠિતસ્સ અન્ધકારો હોતીતિ વુત્તં ''**કૂપે ઓતિણ્ણો વિય હોતી**''તિ. તેનાહ ''**મઞ્ચપીઠાદીનિ ન પઞ્ઞાયન્તી**''તિ. તયિદં બહિસમાપન્નપરિસ્સમદોસેન, ન ચ પતિસ્સયદોસેન. તેનાહ ''**મુહુત્ત**''ન્તિઆદિ.

ન મરતિ એતેનાતિ **અમરણં**, નિબ્બાનાધિગમાદયો. તસ્સ દાનં ધમ્મૂપદેસો, તં દેતિ. તેનાહ ''**યો ધમ્મં અનુસાસતી**''તિ. તયિદં ધમ્માનુસાસનં કથં હોતીતિ આહ ''**અટ્ઠકથ**''ન્તિઆદિ. **અટ્ઠકથં કથેતી**તિ અવિવટપાઠસ્સ પાળિયા અત્થસંવણ્ણનં કરોતીતિ અત્થો. અનધીતિનો પન **પાળિં વાચેતિ**. તત્થ તત્થ ગતટ્ઠાને **પુચ્છિતપઞ્હં વિસ્સજ્જેતિ**, અયં તાવ ગન્થધુરો, પટિપત્તિવાસધુરે પન **કમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખતિ**, ઉભયેસમ્પિ **ધમ્મસ્સવનં કરોતિ**. **સબ્બદાન**ન્તિ યથાવુત્તઆમિસદાનં અભયદાનં. **ધમ્મદાન**ન્તિ ધમ્મદેસના. **ધમ્મરતી**તિ સમથવિપસ્સનાધમ્મે અભિરતિ. **ધમ્મરસો**તિ સદ્ધમ્મસન્નિસ્સયં પીતિપામોજ્જં.

કિંદદસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. અન્નસુત્તવણ્ણના

૪૩. **પત્થેન્તી**તિ પિહેન્તિ. યત્થસ્સ ઉપગમનં લોકે પાકટતરં અહોસિ, તે ઉદાહરણવસેન દસ્સેન્તો ''**ચિત્તગહપતિસીવલિત્થેરાદિકે વિયા**''તિ આહ. **અન્ન**ન્તિ અન્નસઞ્ઞિતો ચતુબ્બિધોપિ પચ્ચયો. સબ્બેપિ દાયકે એકજ્ઝં ગહેત્વા સામઞ્ઞતો એકવસેન ''**દાયકમેવા**''તિ વુત્તં, યથા ચાહ ''**કો નામ સો યક્ખો, યં અન્નં નાભિનન્દતી**''તિ? તત્થ **યક્ખો**તિ સત્તો. સામઞ્ઞજોતના ચ નામ યસ્મા પુથુઅત્થવિસયા, તસ્મા ''**યે નં દદન્તિ સદ્ધાય, વિપ્પસન્નેન ચેતસા. તમેવ અન્નં ભજતી**''તિ વુત્તં. તત્થ **મ**-કારો પદસન્ધિકરો, તે એવાતિ અત્થો. **દાયકં** અપરિચ્ચજનમેવ **અનુગચ્છતિ** ચક્કં વિય કુબ્બરં.

અન્નસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. એકમૂલસુત્તવણ્ણના

૪૪. પતિટ્ઠટ્ઠેન અવિજ્જાસઙ્ખાતં એકં મૂલં એતિસ્સાતિ એકમૂલા. તં **એકમૂલં**. યથા સંયોજનીયેસુ અસ્સાદાનુપસ્સનાવસેન તણ્હાસમુપ્પાદો, એવં તણ્હાભિભવવસેન અનવબોધોતિ **અવિજ્જા તણ્હાય મૂલં, તણ્હા ચ અવિજ્જાય મૂલં**. અયઞ્હિ નયો ઉપનિસ્સયતાવસેન વુત્તો, સહજાતવસેન ચાયં અઞ્ઞમઞ્ઞં મૂલભાવો પાકટોયેવ. **ઇધ પન** ઇમિસ્સં ગાથાયં **અધિપ્પેતા** ''એકમૂલ''ન્તિ સા તણ્હા. તત્થ યા ભવતણ્હા, સા સસ્સતદિટ્ઠિવસેન આવટ્ટતિ પરિવત્તતિ, વિભવતણ્હા ઉચ્છેદદિટ્ઠિવસેન, એવં **દ્વિરાવટ્ટં**. **સહજાતકોટિયા**તિ સહજાતકોટિયાપિ, પગેવ સમ્મુખં આપન્નસ્સ પન વત્તમાનાય તણ્હાય બલવભાવેન મલીનતા સિયા. **ઉપનિસ્સયકોટિયા**તિ ઉપનિસ્સયકોટિયાવ સહજાતકોટિયા અસમ્ભવતો. **પત્થરણટ્ઠાના**તિ વિત્થતા હુત્વા પવત્તિટ્ઠાનભૂમિ . તેનાહ ''**તેસુ સા પત્થરતી**''તિ. સમુદ્દનટ્ઠેન **સમુદ્દો**. ઉત્તરિતું અસક્કુણેય્યતાય પતાય અલં પરિયત્તોતિ પાતાલો, અયં પન પાતાલો વિયાતિ **પાતાલો**. તેનાહ ''**અપ્પતિટ્ઠટ્ઠેના**''તિ. અગાધગમ્ભીરતાયાતિ અત્થો.

એકમૂલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. અનોમસુત્તવણ્ણના

૪૫. **અનોમનામ**ન્તિ અનૂનનામં. ગુણનેમિત્તિકાનિ એવ હિ ભગવતો નામાનિ. ગુણાનઞ્ચસ્સ પરિપુણ્ણતાય અનૂનનામન્તિ આહ ''**સબ્બગુણસમન્નાગતત્તા**''તિઆદિ. અપિચ તથા તેવિજ્જો, છળભિઞ્ઞોતિઆદીનિ નામાનિ અનોમનામાનિ ન હોન્તિ પરિચ્છિન્નવિસયત્તા, ભગવતો પન સત્થા, સબ્બઞ્ઞૂ, સમ્માસમ્બુદ્ધોતિઆદીનિ નામાનિ અનોમનામાનિ નામ મહાવિસયત્તા અનૂનભાવતો. તેનાહ ''**અવેકલ્લનામ**''ન્તિ. **ખન્ધન્તરાદયો**તિ ખન્ધવિસેસાદિકે. ઞાણેન યાથાવતો અરણીયટ્ઠેન **અત્થે**. **અન્વયપઞ્ઞાધિગમાયા**તિ લોકુત્તરપઞ્ઞાપટિલાભાય. **પટિપદ**ન્તિ સમથવિપસ્સનાપટિપદં. કિલેસકામાનં વસેન અલ્લીયિતબ્બટ્ઠેન કામા એવ **આલયો**. અતીતકાલેયેવ કમનતં ગહેત્વા વુત્તં ''**કમમાન**''ન્તિ. ન એતરહિ તદભાવતોતિ આહ ''**અતીતં પન ઉપાદાય ઇદં વુત્ત**''ન્તિ. મહાનુભાવતાદિના **મહન્તાનં**.

અનોમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અચ્છરાસુત્તવણ્ણના

૪૬. ''અચ્છરાગણસઙ્ઘુટ્ઠ''ન્તિ ગાથા દેવપુત્તેન યેનાધિપ્પાયેન ગાયિતા, સો અનુપુબ્બિકથાય વિના ન પઞ્ઞાયતીતિ તં આગમનતો પટ્ઠાય કથેન્તો ''**અયં કિર દેવપુત્તો**''તિઆદિમાહ. તત્થ **સાસને**તિ ઇમસ્સેવ સત્થુસાસને. **કમ્માકમ્મ**ન્તિ કમ્મવિનિચ્છયં. અત્થપુરેક્ખારતાય અપ્પકિચ્ચતાય ચ **સલ્લહુકવુત્તિકો**. **સયનસ્સ કોટ્ઠાસો**તિ દિવસં પુરિમયામઞ્ચ ભાવનાનુયોગવસેન કિલન્તકાયસ્સ સમસ્સાસનત્થં સેય્યાય ઉપગમનભાગો અનુઞ્ઞાતો.

અબ્ભન્તરેતિ કુચ્છિયં ભત્તસ્સ પરિત્તતાય **સત્થકવાતા**તિ તિક્ખભાવેન સત્થકા વિય કન્તનકા વાતા. **ધુરસ્મિંયેવા**તિ કિલેસમારેન યુદ્ધે એવ. વિમુત્તાયતનસીસે ઠત્વા **ધમ્મં દેસેન્તો વા**. **ઉપનિસ્સયમન્દતાય** અપરિપક્કઞાણતાય આસવક્ખયં અપ્પત્તો કાલં કત્વાતિ યોજના. **ઉપરિ ઠિત**ન્તિ પરિક્ખારભાવેન દિબ્બદુસ્સૂપરિ

ઠિતં. **તથેવ અટ્ઠાસી**તિ તાહિ તથા વુત્તેપિ યથા તતો પુબ્બે, તથેવ અટ્ઠાસિ. **સુવણ્ણપટ્ટ**ન્તિ નિબ્બુદ્ધે પટિજિનિત્વા લદ્ધબ્બસુવણ્ણપટ્ટં. વીતિક્કમસ્સ અકતત્તા **અસમ્ભિન્નેનેવ સીલેન**. યસ્મા તસ્મિં સત્થુ સન્તિકં આગચ્છન્તે તાપિ તેન સદ્ધિં આગમંસુ તસ્મા ''**અચ્છરાસઙ્ઘપરિવુતો**''તિ વુત્તં.

સઙ્ઘોસિતન્તિ સઙ્ગમ્મ ઘોસિતં, તત્થ તત્થ અચ્છરાનં ગીતસદ્દવસેન ઘોસિતં. **પિસાચગણં કત્વા વદતિ** અચ્છન્દરાગતાય. **નિયામચિત્તતાયા**તિ સમ્મત્તનિયામે નિન્નચિત્તતાય. **ગરુભાવેના**તિ તાસં વસે અવત્તનતો ગરુટ્ઠાનભાવેન. **યાત્રા**તિ નિબ્બાનં પતિ યાત્રા. તં પન વટ્ટતો નિગ્ગમનં હોતીતિ આહ ''**કથં નિગ્ગમનં ભવિસ્સતી**''તિ.

અતિસલ્લેખતેવાતિ અતિવિય કિલેસાનં સલ્લેખિતવુત્તિકો. **અકતાભિનિવેસસ્સા**તિ ભાવનમનનુયુત્તસ્સ અનારદ્ધવિપસ્સકસ્સ. **કારકસ્સા**તિ સુગતોવાદકારકસ્સ સમ્માપટિપજ્જતો. **સુઞ્ઞતાવિપસ્સન**ન્તિ સુઞ્ઞતાદીપનં વિપસ્સનં દુચ્ચરિતતણ્હાય દૂરીકરણેન એકવિહારિતાય. **એકો મગ્ગો અસ્સા**તિ લોકુત્તરમગ્ગો એવ અસ્સ અનાગતો, પુબ્બભાગમગ્ગો પન કતપરિચયોતિ અત્થો.

કાયવઙ્કાદીનન્તિ કાયદુચ્ચરિતાદીનં અભાવતો સમુચ્છિન્દનેન અનુપલબ્ભનતો. નત્થિ એત્થ ભયં, અસ્મિં વા અધિગતે પુગ્ગલસ્સ નત્થિ ભયન્તિ **અભયં નામ**. સંસારકન્તારં અતિક્કમિત્વા નિબ્બાનસઙ્ખાતં ખેમં અમતટ્ઠાનં ગમને સુગતસારથિના સુસજ્જિતયાનભાવતો **રથો અકૂજનોતિ અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગોવ અધિપ્પેતો**. ધમ્મતો અનપેતતાય અપરાપરુપ્પત્તિયા ચ **ધમ્મચક્કેહિ**.

ઓત્તપ્પમ્પિ ગહિતમેવ અવિનાભાવા. **અપાલમ્બો**તિ અવસ્સયો. **પરિવારો**તિ પરિક્ખારો અભિસઙ્ખરણતો. મગ્ગસ્સ કરણટ્ઠાને ધમ્મો તપ્પરિયાપન્ના **સમ્માદિટ્ઠિ. અનિચ્ચાદિવસેના**તિ અનિચ્ચાનુપસ્સનાદિવસેન. **સોધિતેસુ** વજ્ઝમાનેસુ. **ભૂમિલદ્ધવટ્ટ**ન્તિ ભૂમિલદ્ધસઙ્ખાતં વટ્ટં. તત્થ વિપસ્સનાય પવત્તિટ્ઠાનભાવતો પઞ્ચક્ખન્ધા ભૂમિ નામ, વટ્ટમયકમ્મભાવતો તત્થ ઉપ્પજ્જનારહં કિલેસજાતં ભૂમિલદ્ધવટ્ટં. **પરિજાનમાના**તિ પરિચ્છિન્દનવસેન સમતિક્કમવસેન જાનમાના પટિવિજ્ઝન્તી.

કસ્મા દેવપુત્તો સોતાપત્તિફલેયેવ પતિટ્ઠાસિ, નનુ ચ સા દેસના ભગવતા ચતુમગ્ગપ્પધાનભાવેન પવત્તિતાતિ આહ ''**યથા હી**''તિઆદિ.

અચ્છરાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. વનરોપસુત્તવણ્ણના

૪૭. **કેસ**ન્તિ સામિવસેન વુત્તકસદ્દો ''ધમ્મટ્ઠા સીલસમ્પન્ના''તિ એત્થ પચ્ચત્તબહુવચનવસેન પરિણામેતબ્બો. અત્થવસેન હિ વિભત્તિવિપરિણામો. **કે જના**તિ એત્થ વા વુત્તકેસદ્દો સીહવિલોકનનયેન આનેત્વા યોજેતબ્બોતિ આહ ''**કે ધમ્મટ્ઠા, કે સીલસમ્પન્ના**''તિ? **પુચ્છતી**તિ ઇમિના તત્થ કારણમાહ. ફલાદિસમ્પત્તિયા આરમન્તિ એત્થ સત્તાતિ આરામો. આરામે રોપેન્તિ નિપ્ફાદેન્તીતિ **આરામરોપા**. વનીયતિ છાયાસમ્પત્તિયા ભજીયતીતિ **વનં**. તત્થ યં ઉપવનલક્ખણં વનં, તં આરામગ્ગહણેનેવ ગહિતન્તિ તપોવનલક્ખણં, તં દસ્સેન્તો ''**સીમં**

પરિક્ખિપિત્વા”તિઆદિમાહ. **વિસમેતિ** ઉદકચિક્ખલ્લેન વિસમે પદેસે. પાનીયં પિવન્તિ એત્થાતિ પપા, તં **પપં**. ઉદકં પીયતિ એત્થાતિ વા પપા. **તળાકાદીતિ આદિ**-સદ્દેન માતિકં સઙ્ગણ્હાતિ.

ઇમમત્થં સન્ધાયાતિ ઇમિના કમ્મપ્પથપ્પત્તં પટિક્ખિપતિ. અત્તના કતઞ્હિ પુઞ્ઞં અનુસ્સરતો તં આરબ્ભ બહું પુઞ્ઞં પસવતિ, ન પન યથા કતં પુઞ્ઞં સયમેવ પવડ્ઢતિ. **તસ્મિં ધમ્મે ઠિતત્તા**તિ તસ્મિં આરામરોપનાદિધમ્મે પતિટ્ઠિતત્તા. **તેનપિ સીલેન સમ્પન્નત્તા**તિ તેન યથાવુત્તધમ્મે કતસીલે ઠત્વા ચિણ્ણેન તદઞ્ઞેનપિ કાયવાચસિકસંવરલક્ખણેન સીલેન સમન્નાગતત્તા. **દસ કુસલા ધમ્મા પૂરેન્તિ** દુચ્ચરિતપરિવજ્જનતો. સેસં વુત્તનયમેવ.

વનરોપસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. જેતવનસુત્તવણ્ણના

૪૮. એસિતગુણત્તા એસિયમાનગુણત્તા ચ ઇસી, અસેક્ખા સેક્ખકલ્યાણપુથુજ્જના ચ. ઇસીનં સઙ્ઘો **ઇસિસઙ્ઘો**. ઇસિસઙ્ઘેન નિસેવિતં. તેનાહ “**ભિક્ખુસઙ્ઘનિસેવિત**”ન્તિ.

તં કારેન્તસ્સ ગન્ધકુટિપાસાદકૂટાગારાદિવસેન સિનિદ્ધસન્દચ્છાયરુક્ખલતાવસેન ભૂમિભાગસમ્પત્તિયા ચ અનઞ્ઞસાધારણં અતિરમણીયં તં જેતવનં ચિત્તં તોસેતિ, તથા અરિયાનં નિવાસભાવેનપીતિ આહ “**એવં પઠમગાથાય જેતવનસ્સ વણ્ણં કથેત્વા**”તિ. તેનાહ ભગવા – ‘‘યત્થ અરહન્તો વિહરન્તિ, તં ભૂમિરામણેય્યક’’ન્તિ (ધ॰ પ॰ ૯૮; થેરગા॰ ૯૯૧). અપચયગામિચેતના સત્તાનં વિસુદ્ધિં આવહતિ કમ્મક્ખયાય સંવત્તનતોતિ આહ “**કમ્મન્તિ મગ્ગચેતના**”તિ. ચતુન્નં અરિયસચ્ચાનં વિદિતકરણટ્ઠેન કિલેસાનં વિજ્ઝનટ્ઠેન ચ **વિજ્જા** . મગ્ગપઞ્ઞા સમ્માદિટ્ઠીતિ આહ “**વિજ્જાતિ મગ્ગપઞ્ઞા**”તિ. **સમાધિપક્ખિકા ધમ્મા** સમ્માવાયામસતિસમાધયો. યથા હિ વિજ્જાપિ વિજ્જાભાગિયા, એવં સમાધિપિ સમાધિપક્ખિકો. સીલં એતસ્સ અત્થીતિ **સીલન્તિ** આહ “**સીલે પતિટ્ઠિતસ્સ જીવિતં ઉત્તમ**”ન્તિ. **દિટ્ઠિસઙ્કપ્પાતિ** સમ્માદિટ્ઠિસઙ્કપ્પા. તત્થ સમ્માસઙ્કપ્પસ્સ સમ્માદિટ્ઠિયા ઉપકારભાવેન વિજ્જાભાવો વુત્તો. તથા હિ સો પઞ્ઞાક્ખન્ધસઙ્ગહિતોતિ વુચ્ચતિ. યથા ચ સમ્માસઙ્કપ્પાદયો પઞ્ઞાક્ખન્ધસઙ્ગહિતા, એવં વાયામસતિયો સમાધિક્ખન્ધસઙ્ગહિતાતિ આહ “**વાયામસતિસમાધયો**”તિ. ધમ્મોતિ હિ ઇધ સમાધિ અધિપ્પેતો ‘‘એવંધમ્મા તે ભગવન્તો અહેસુ’’ન્તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૧૩; મ॰ નિ॰ ૩.૧૯૭; સં॰ નિ॰ ૫.૩૭૮) વિય. **વાચાકમ્મન્તાજીવા**તિ સમ્માવાચાકમ્મન્તાજીવા. મગ્ગપરિયાપન્ના એવ હેતે સઙ્ગહિતા. તેનાહ “**એતેન અટ્ઠઙ્ગિકમગ્ગેના**”તિ.

ઉપાયેન વિધિના અરિયમગ્ગો ભાવેતબ્બો. તેનાહ “**સમાધિપક્ખિયધમ્મ**”ન્તિ. સમ્માસમાધિપક્ખિયં વિપસ્સનાધમ્મઞ્ચેવ મગ્ગધમ્મઞ્ચ. ‘‘અરિયં વો, ભિક્ખવે, સમ્માસમાધિં દેસેસ્સામિ સઉપનિસં સપરિક્ખાર’’ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૧૩૬) હિ વચનતો સમ્માદિટ્ઠિઆદયો મગ્ગધમ્મા સમ્માસમાધિપરિક્ખારા. **વિચિનેય્યા**તિ વીમંસેય્ય, ભાવેય્યાતિ અત્થો. **તત્થા**તિ હેતુમ્હિ ભુમ્મવચનં. અરિયમગ્ગહેતુકા હિ સત્તાનં વિસુદ્ધિ. તેનાહ “**તસ્મિં અરિયમગ્ગે વિસુજ્ઝતી**”તિ. **પઞ્ચક્ખન્ધધમ્મં વિચિનેય્યા**તિ પચ્ચુપ્પન્ને પઞ્ચક્ખન્ધે વિપસ્સેય્ય. તેસુ વિપસ્સિયમાનેસુ વિપસ્સનાય ઉક્કંસગતાય યદઞ્ઞેન દુક્ખસચ્ચં પરિઞ્ઞાપટિવેધેન પટિવિજ્ઝીયતિ, તદઞ્ઞેન સમુદયસચ્ચં પહાનપટિવેધેન પટિવિજ્ઝીયતિ, નિરોધસચ્ચં સચ્છિકિરિયાપટિવેધેન, મગ્ગસચ્ચં ભાવનાપટિવેધેન

પટિવિજ્ઝીયતીતિ એવં તેસુ ચતૂસુ સચ્ચેસુ વિસુજ્ઝતીતિ ઇમસ્મિં પક્ખે નિમિત્તત્થે એવ ભુમ્મં, તેસુ સચ્ચેસુ પટિવિજ્ઝિયમાનેસૂતિ અત્થો.

અવધારણવચનન્તિ વવત્થાપનવચનં, અવધારણન્તિ અત્થો. ''સારિપુત્તોવા''તિ ચ અવધારણં સાવકેસુ **સારિપુત્તોવ સેય્યો**તિ ઇમમત્થં દીપેતિ તસ્સેવુક્કંસભાવતો. **કિલેસઉપસમેના**તિ ઇમિના મહાથેરસ્સ તાદિસો કિલેસવૂપસમોતિ દસ્સેતિ. તસ્સ સાવકવિસયે પઞ્ઞાય પારમિપ્પત્તિ અહોસિ. યદિ એવં ''યોપિ પારઙ્ગતો ભિક્ખુ, એતાવપરમો સિયા''તિ ઇદં તેસં બુદ્ધાનં ઞાણવિસયે પઞ્ઞાપારમિપ્પત્તાનં વસેનેવ વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. અવધારણમ્પિ વિમુત્તિયા નાનત્તા તીહિ વિમુત્તીહિ પારઙ્ગતે સન્ધાયેતં વુત્તં. તેનાહ – ''**પારં ગતોતિ નિબ્બાનં ગતો**''તિઆદિ. **ન થેરેન ઉત્તરિતરો નામ અત્થિ** લબ્ભતિ, લબ્ભતિ ચે, એવમેવ લબ્ભેય્યાતિ અધિપ્પાયો.

જેતવનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. મચ્છરિસુત્તવણ્ણના

૪૯. **મચ્છરિનો**તિ મચ્છેરવન્તો મચ્છેરસમઙ્ગિનોતિ આહ ''**મચ્છેરેન સમન્નાગતા**''તિ. મચ્છેરં મચ્છરિયન્તિ અત્થતો એકં. **ન વન્દતી**તિ વન્દનમત્તમ્પિ ન કરોતિ, કુતો દાનન્તિ અધિપ્પાયો. **ઉપટ્ઠાનં કાતુ**ન્તિ મધુરપટિસન્થારં કરોતીતિ યોજના. **ઇદં તાવ મુદુમચ્છરિયં** ન હદયં વિય અત્તાનં દસ્સેન્તસ્સ મચ્છરિયન્તિ કત્વા. **કિં તુય્હં પાદા રુજ્જન્તિ** નનુ તુય્હંયેવ આગતગમનેસુ પાદા રુજ્જન્તિ, કિન્તે ઇમે છિન્દન્તીતિ અધિપ્પાયો. **સામીચિમ્પિ ન કરોતિ** કુતો દાનન્તિ અધિપ્પાયો. યથાકમ્મં તંતંગતિયો અરન્તિ ઉપગચ્છન્તીતિ અરિયા, સત્તા. ઇમે પન કુચ્છિતા અરિયાતિ **કદરિયા**, થદ્ધમચ્છરિનો. મચ્છરિયસદિસઞ્હિ કુચ્છિતં સબ્બહીનં નત્થિ સબ્બગુણાભિભૂતત્તા ભોગસમ્પત્તિઆદિસબ્બસમ્પત્તીનં મૂલભૂતસ્સ દાનસ્સ નિસેધતો. **ઇતિઆદીહિ** વચનેહિ. **અત્તનો ઉપઘાતકો**તિ મચ્છરિયાનુયોગેન કુસલધમ્માનં ગતિસમ્પત્તિયા ચ વિનાસકો.

પુઞ્ઞાપાપવસેન સમ્પરેતબ્બતો ઉપગન્તબ્બતો **સમ્પરાયો**, પરલોકો. **કામગુણરતી**તિ કામગુણસન્નિસ્સયો અસ્સાદો. **ખિડ્ડા**તિ કાયિકખિડ્ડા વાચસિકખિડ્ડા ચેતસિકખિડ્ડાતિ એવં તિવિધા. **એસ વિપાકો**તિ યોળાદીનં કિચ્છલાભોતિ એસ એવરૂપો વિપાકો. **યમલોક**ન્તિ પરલોકં. **ઉપપજ્જરે**તિ એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો પકારત્થો. તેન પાળિયં વુત્તં નિરયં તિરચ્છાનયોનિઞ્ચ સઙ્ગણ્હાતિ.

યાચન્તિ નામ અરિયયાચનાય. વુત્તઞ્હેતં ''ઉદ્દિસ્સ અરિયા તિટ્ઠન્તિ, એસા અરિયાન યાચના''તિ (જા॰ ૧.૭.૫૯). યે સંવિભજન્તિ, તે **વદઞ્ઞૂ** નામ ઞત્વા કત્તબ્બકરણતો. **વિમાનપ્પભાયા**તિ નિદસ્સનમત્તં, ઉય્યાનકપ્પરુક્ખપ્પભાહિ દેવતાનં વત્થાભરણસરીરપ્પભાહિપિ સગ્ગે પકાસેન્તિયેવ. **પકાસન્તી**તિ વા પાકટા હોન્તિ, ન અપાયલોકે વિય અપાકટાતિ અત્થો. **પરસમ્ભતેસૂ**તિ સયં સમ્ભતં અનાપજ્જિત્વા પરેહેવ સમ્ભરિતેસુ સુખૂપકરણેસુ. તેનાહ પાળિયં ''**વસવત્તીવ મોદરે**''તિ, પરનિમ્મિતભોગેસુ વસવત્તી દેવપુત્તા વિય સુખસમઙ્ગિતાય મોદન્તીતિ અત્થો. **એવં વુત્તસમ્પરાયો**તિ એતે સગ્ગાતિ એવં હેટ્ઠા વુત્તસમ્પરાયો. **ઉભિન્ન**ન્તિ એતેસં યથાવુત્તાનં ઉભિન્નં દુક્કટસુકટકમ્મકારીનં. **તતો ચવિત્વા** તતો નિરયસગ્ગાદિતો ચવિત્વા મનુસ્સેસુ નિબ્બત્તતિ. તેસુ યો મચ્છરી મનુસ્સેસુ નિબ્બત્તો, સો દલિદ્દો હુત્વા પુબ્બચરિયવસેન મચ્છરીયેવ હોન્તો દારાદિભરણત્થં મચ્છકચ્છપાદીનિ હન્ત્વા પુનપિ નિરયે નિબ્બત્તો. ઇતરો સુદ્ધાસયો સમિદ્ધો હુત્વા પુબ્બચરિયાવસેન પુનપિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તેય્ય. તેનાહ ''**પુન સમ્પરાયેપિ દુગ્ગતિસુગતિયેવ હોતી**''તિ.

મચ્છરિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ઘટીકારસુત્તવણ્ણના

૫૦. ‘‘ઉપપન્નાસે’’તિ સે-કારાગમં કત્વા નિદ્દેસો, ‘‘ઉપપન્ના’’ઇચ્ચેવ અત્થોતિ આહ ‘‘**નિબ્બત્તિવસેન ઉપગતા**’’તિ. અત્તનો સમ્પત્તિતો અવિહાનતો અવિહા, તેસં બ્રહ્મલોકો **અવિહાબ્રહ્મલોકો**, તસ્મિં. **ઉપપત્તિસમનન્તરમેવા**તિ પઠમકોટ્ઠાસે એવ. **અરહત્તફલવિમુત્તિયા**તિ અસેક્ખવિમુત્તિયા. સેક્ખવિમુત્તિયા પન અવિહૂપપત્તિતો પગેવ વિમુત્તા. માનુસં દેહં સમતિક્કમન્તિ ચિત્તુપક્કિલેસપહાનવસેનાતિ ફલેન હેતુદસ્સનમિદન્તિ આહ ‘‘**માનુસં દેહન્તિ ઇધ...પે॰... વુત્તાની**’’તિ. દિવિ ભવં દિબ્બં, બ્રહ્મત્તભાવસઞ્ઞિતં ખન્ધપઞ્ચકં. તત્થ સંયોજનકોતિ વુત્તં ‘‘**દિબ્બં યોગન્તિ પઞ્ચ ઉદ્ધમ્ભાગિયસંયોજનાની**’’તિ. **ઇમસ્સા**તિ દેવપુત્તસ્સ. ‘‘**હિત્વા માનુસં દેહં, દિબ્બયોગં ઉપચ્ચગુ**’’ન્તિ તેસં ત્વં કુસલં સબ્બાવજ્જપ્પહાનેન અનવજ્જતં ભાસતીતિ કુસલી વદેસિ. અત્થેન સદ્દસ્સ અભેદોપચારં કત્વા ગમ્ભીરવચનં વુત્તન્તિ આહ ‘‘**ગમ્ભીરત્થ**’’ન્તિ અત્થસ્સેવ ગમ્ભીરતો, ન સદ્દસ્સ. સમુચ્છિન્નકામરાગતાય સબ્બસો કામવિસયપ્પહાનેન **નિરામિસબ્રહ્મચારી નામ અનાગામી**. નિવાસનટ્ઠાનભૂતો સમાનો એકો ગામો એતસ્સાતિ આહ ‘‘**એકગામવાસી**’’તિ.

ઘટીકારસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આદિત્તવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. જરાવગ્ગો

૧. જરાસુત્તવણ્ણના

૫૧. હિતસ્સ સાધનતો **સાધુ**, યં કિઞ્ચિ અત્થજાતં. તં પન અત્થકામેન લભિતબ્બતો ઉપસેવિતબ્બતો લદ્ધકં, કલ્યાણટ્ઠેન ભદ્દકન્તિ વુચ્ચતીતિ આહ ‘‘**સાધૂતિ લદ્ધકં ભદ્દક**’’ન્તિ. ‘‘**સીલં યાવ જરા સાધૂ**’’તિ વુત્તમત્થં બ્યતિરેકતો વિભાવેતું ‘‘**ઇમિના ઇદં દસ્સેતી**’’તિ વુત્તં. **ઇદન્તિ** ઇદં અત્થજાતં.

પતિટ્ઠિતાતિ ચિત્તસન્તાને લદ્ધપતિટ્ઠા, કેનચિ અસંહારિયા. તેનાહ ‘‘**મગ્ગેન આગતા**’’તિ. **ચિત્તીકતટ્ઠાદીહી**તિ પૂજનીયભાવાદીહિ. **વુત્તં હેતં** પોરાણટ્ઠકથાયં. **ચિત્તીકતન્તિ રતનન્તિ** ઇદં રતનં નામ લોકે ચિત્તીકતં વત્થૂનં સહસ્સગ્ઘનતાદિવસેન. **યેપિ લોકે ચિત્તીકતા** ખત્તિયપણ્ડિત-ચતુમહારાજ-સક્ક-સુયામ-મહાબ્રહ્માદયો, **તેસં ચિત્તીકતો** તેહિ સરણન્તિ ઉપગન્તબ્બતાદિવસેન. **રતિકરન્તિ** પીતિસુખાવહં. **ઝાનરતિસુખેના**તિ દુવિધેનપિ ઝાનરતિસુખેન. **તુલેતુન્તિ** પરિચ્છિન્દિતું. **ગુણપારમિન્તિ** ગુણાનં ઉક્કંસપારમિં. **દુલ્લભો** અનેકાનિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ અતિધાવિત્વાપિ લદ્ધું અસક્કુણેય્યત્તા. **અનોમો**તિ અનૂનો પરિપુણ્ણો. તત્થ વિસેસતો અનોમસત્તપરિભોગતો તેહિ ‘‘સમ્માસમ્બુદ્ધો ભગવા’’તિ અનુસ્સરિતબ્બતોતિ આહ ‘‘**ભગવા અનોમો સીલેના**’’તિઆદિ.

અરિયમગ્ગપઞ્ઞાયેવ ઇધ અધિપ્પેતાતિ ‘‘**ઇધ પન દુલ્લભપાતુભાવટ્ઠેન પઞ્ઞા ‘રતન’ન્તિ વુત્ત**’’ન્તિ આહ. પુઞ્ઞફલનિબ્બત્તનતો, અત્તનો સન્તાનં પુનાતીતિ ચ પુઞ્ઞચેતના **પુઞ્ઞં**, સા પન યસ્સ ઉપ્પન્ના, તસ્સેવ આવેણિકતાય અનઞ્ઞસાધારણત્તા કેનચિપિ અનાહટા, અટ્ઠકથાયં પન ‘‘**અરૂપત્તા**’’તિ વુત્તં.

જરાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અજરસાસુત્તવણ્ણના

૫૨. અજીરણેનાતિ જિણ્ણભાવાનાપજ્જનેન. લક્ખણવચનઞ્ચેતં અવિનાસપ્પત્તિયા. તેનાહ ‘‘**અવિપત્તિયાતિ અત્થો**’’તિ. **નિદ્ધમિતબ્બો**તિ નીહરિતબ્બો.

અજરસાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. મિત્તસુત્તવણ્ણના

૫૩. સહ અત્થેન વત્તતીતિ **સત્થો**, ભણ્ડમૂલં ગહેત્વા વાણિજ્જવસેન દેસન્તરાદીસુ વિચરણકજનસમૂહો. તેનાહ ‘‘**સદ્ધિંચરો**’’તિ, સહચરણકોતિ અત્થો. **મિત્તન્તિ** સિનેહયોગેન મિત્તકિચ્ચયુત્તં . ઇધાધિપ્પેતપ્પકારં દસ્સેતું ‘‘**રોગે ઉપ્પન્ને**’’તિઆદિ વુત્તં. **તથારૂપે**તિ જિગુચ્છનીયે, દુત્તિકિચ્છે વા. યથા અસણ્ઠિતાનં સણ્ઠાપનવસેન પવસતો પુરિસસ્સ ભોગબ્યસને નાથતા, એવં પુત્તસિનેહવસેન પુત્તસ્સ માતુયા અન્તોગેહે નાથતાતિ વુત્તં ‘‘**માતા મિત્તં સકે ઘરે**’’તિ. **અત્થજાતસ્સા**તિ ઉપટ્ઠિતપયોજનસ્સાતિ અત્થોતિ આહ ‘‘**ઉપ્પન્નકિચ્ચસ્સા**’’તિ. **સમ્પરાયહિત**ન્તિ સમ્પરાયે હિતાવહં.

મિત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. વત્થુસુત્તવણ્ણના

૫૪. પતિટ્ઠાતિ અવસ્સયો. **ગુય્હસ્સા**તિ ગુહિતબ્બસ્સ રહસ્સસ્સ. **પરમો સખા નામ** અતિપિયટ્ઠાનતાય.

વત્થુસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઠમજનસુત્તવણ્ણના

૫૫. વિધાવતીતિ વિવિધં રૂપં પધાવતિ, યથાકામં પવત્તતીતિ અત્થો.

પઠમજનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. દુતિયજનસુત્તવણ્ણના

૫૬. વટ્ટદુક્ખતોતિ સંસારદુક્ખતો. સંસારો હિ કિલેસકમ્મવિપાકાનં અપરાપરુપ્પત્તિતાય વિધાવતિ. તઞ્ચ દુક્ખં દુક્ખમત્તાય નાનાવિધદુક્ખરાસિભાવતો.

દુતિયજનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. તતિયજનસુત્તવણ્ણના

૫૭. **નિપ્ફત્તી**તિ ઇટ્ઠાનિટ્ઠવિપાકાનં નિપ્ફજ્જનતો નિપ્ફત્તિ. તતો એવ **અવસ્સયો,** નિપ્ફત્તિતવિપાકસ્સ અવસ્સયો અધિટ્ઠાનં કારણન્તિ અત્થો.

તતિયજનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ઉપ્પથસુત્તવણ્ણના

૫૮. **અમગ્ગો**તિ ન મગ્ગો અનુપાયો. **રત્તિન્દિવક્ખયો**તિ તત્થ વયક્ખણસ્સ પાકટભાવતો. વુત્તક્ખણોપિ હિ સયં ખીયતેવ. **સેસં બાહિરમલં** વત્થસરીરાદિભૂતં. તથા હિ ‘‘**ભસ્મખારાદીહિ ધોવિત્વા સક્કા સોધેતુ**’’ન્તિ વુત્તં. **દુટ્ઠો**તિ દૂસિતો સત્તસન્તાનો **ન સક્કા સુદ્ધો નામ કાતું** અબ્ભન્તરમલીનભાવાપાદનતો. **ઇત્થિય**ન્તિ બ્રહ્મચરિયસ્સ અન્તરાયકરાયપિ. **પજા**તિ સત્તકાયો **સજ્જતિ** સઙ્ગં કરોતિ યાથાવતો આદીનવં અપસ્સન્તો. ઇન્દ્રિયસંવરાદિ કિલેસાનં તાપનતો **તપો,** તેનાહ ‘‘**સબ્બાપી**’’તિઆદિ.

ઉપ્પથસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુતિયસુત્તવણ્ણના

૫૯. **કિસ્સા**તિ ભુમ્મત્થે સામિવચનન્તિ આહ ‘‘**કિસ્મિં અભિરતો**’’તિ. સદ્ધા નામ અનવજ્જસભાવા, તસ્મા લોકિયલોકુત્તરહિતસુખાવહાતિ આહ ‘‘**સુગતિઞ્ચેવ નિબ્બાનઞ્ચ ગચ્છન્તસ્સ દુતિયિકા**’’તિ. **અનુસાસતિ** હિતચરિયાય પરિણાયિકભાવતો.

દુતિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કવિસુત્તવણ્ણના

૬૦. **ગાયત્તિઆદિકો**તિ છબ્બીસતિયા છન્દેસુ ગાયત્તિઆદિકો ઉક્કતિપરિયોસાનો **છન્દો ગાથાનં નિદાનં** સમુટ્ઠાનં ‘‘સમુટ્ઠહતિ એતેના’’તિ કત્વા. તેહિ પન અનુટ્ઠુભાદિકો હોતીતિ આહ ‘‘**છન્દો ગાથાનં નિદાન**’’ન્તિ. **પુબ્બપટ્ઠાપનગાથા**તિ ધમ્મકથાય આદિતો આરોચનભાવજાનનત્થં સતિજનનં વિય પવત્તિતગાથા. **અક્ખરઞ્હિ પદં જનેતી**તિ યસ્મા અક્ખરસમુદાયો પદં, પદસમુદાયો ગાથા, સમુદાયો ચ સમુદાયીહિ બ્યઞ્જીયતિ તંપવત્તનતો, તસ્મા બ્યઞ્જનભાવે ઠિતં અક્ખરં, તંસમુદાયો પદં, પદં તં વિયઞ્જેતા જનેતા વિય હોતીતિ ‘‘અક્ખરઞ્હિ પદં જનેતી’’તિ વુત્તં. અક્ખરં હિ ઉચ્ચારિતવિદ્ધંસિતાય તંતંખણમત્તાવટ્ઠાયીપિ પરતો પવત્તિયા મનોવિઞ્ઞાણવીથિયા સઙ્કલનવસેન એકજ્ઝં કત્વા પદભાવેન ગય્હમાનં યથાસઙ્કેતમત્થં બ્યઞ્જેતિ. **પદં ગાથં જનેતી**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **ગાથા અત્થં પકાસેતી**તિ ગાથાસઞ્ઞિતો પદસમુદાયો કિરિયાકારકસમ્બન્ધવસેન સમ્બન્ધિતો કત્તુઅધિપ્પાયાનુરૂપં આલોચિતવિલોચિતં સંહિતં અત્થં વિભાવેતિ. **સમુદ્દાદિપણ્ણત્તિનિસ્સિતા** વોહારસન્નિસ્સયેનેવ પવત્તતીતિ કત્વા. તેનાહ ‘‘**ગાથા આરભન્તો**’’તિઆદિ. **આસયો**તિ અવસ્સયોતિ આહ ‘‘**પતિટ્ઠા**’’તિ **કવિતો**તિ વિચિત્તકથીઆદિતો.

કવિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

જરાવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. અદ્ધવગ્ગો

૧. નામસુત્તવણ્ણના

૬૧. **નામન્તિ** સામઞ્ઞનામાદિભેદં નામં. **સબ્બન્તિ** સબ્બં પઞ્ઞત્તિપથં સબ્બં ઞેય્યપવત્તિપથં. **અદ્ધભવીતિ** કામં પાળિયં અતીતકાલનિદ્દેસો કતો, તં પન લક્ખણમત્તં. **અભિભવતિ અનુપતતીતિ** એતેન અભિભવો અનુપતનં પવત્તિ એવાતિ દસ્સેતિ. તં પનસ્સ અભિભવનં અપ્પવિસયે અનામસિત્વા મહાવિસયાનં વસેન દસ્સેન્તો **"ઓપપાતિકેન વા"**તિઆદિમાહ. **તસ્સ નામં હોતીતિ** તસ્સ રુક્ખપાસાણાદિકસ્સ અનામકોઇચ્ચેવ સમઞ્ઞા હોતિ, તથા નં સઞ્જાનન્તીતિ અત્થો.

નામસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ચિત્તસુત્તવણ્ણના

૬૨. **યે ચિત્તસ્સ વસં ગચ્છન્તીતિ** યે અપરિઞ્ઞાતવત્થુકા, તેસંયેવ. **અનવસેસપરિયાદાનન્તિ** અનવસેસગ્ગહણં. ન હિ પરિઞ્ઞાતક્ખન્ધા પહીનકિલેસા ચિત્તસ્સ વસં ગચ્છન્તિ, તં અત્તનો વસે વત્તેન્તિ.

ચિત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તણ્હાસુત્તવણ્ણના

૬૩. તતિયે **"સબ્બેવ વસમન્વગૂ"**તિ યે તણ્હાય વસં ગચ્છન્તિ, તેસં એવ અનવસેસપરિયાદાનન્તિ ઇમમત્થં **"એસેવ નયો"**તિ ઇમિના અતિદિસ્સતિ.

તણ્હાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સંયોજનસુત્તવણ્ણના

૬૪. **કિં સુ સંયોજનોતિ સૂતિ** નિપાતમત્તન્તિ આહ **"કિં-સંયોજનો"**તિ? વિચરન્તિ એતેહીતિ **વિચારણા,** પાદા. બહુવચને હિ વત્તબ્બે એકવચનં કતં. **તસ્સાતિ** લોકસ્સ.

સંયોજનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. બન્ધનસુત્તવણ્ણના

૬૫. ચતુત્થે આગતઅત્થો એવ અનન્તરેપિ વુત્તો, બ્યઞ્જનમેવ નાનન્તિ આહ **"પઞ્ચમેપિ એસેવ નયો"**તિ.

બન્ધનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અત્તહતસુત્તવણ્ણના

૬૬. ''કેનસ્સુબ્ભાહતો''તિ પાઠોતિ અધિપ્પાયેન **''સુ-કારો નિપાતમત્ત''**ન્તિ આહ, ''કેનસ્સબ્ભાહતો''તિ પન પાઠે ઉ-કારલોપેન પદસન્ધિ. **ઇચ્છાધૂપાયિતો**તિ અસમ્પત્તવિસયિચ્છાલક્ખણાય તણ્હાય સન્તાપિતો દડ્ઢો. તેનાહ **''ઇચ્છાય આદિત્તો''**તિ.

અત્તહતસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ઉડ્ડિતસુત્તવણ્ણના

૬૭. **ઉલ્લઙ્ઘિતો**તિ ઉબ્બન્ધિત્વા લઙ્ઘિતો. **સદ્દાદીસૂ**તિ સદ્દાદિનાગદન્તેસુ **સોતાદીનિ** ઉડ્ડિતાનિ **તણ્હારજ્જુના** દળ્હબન્ધનેન બદ્ધત્તા તદનતિવત્તનતો. **લોકો**તિ આયતનલોકો. તથા અત્થયોજનાય કતત્તા ખન્ધાદિલોકવસેનપિ યોજના કાતબ્બા. ન **દૂરં** અનન્તરભવકત્તા. ચુતિચિત્તઅન્તરિતત્તા એકચિત્તન્તરભવસ્સ કમ્મસ્સ અબુજ્ઝનં, એવં સન્તે કસ્મા સત્તા ન બુજ્ઝન્તીતિ આહ **''બલવતિયા''**તિઆદિ.

ઉડ્ડિતસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. પિહિતસુત્તવણ્ણના

૬૮. **પઞ્હો**તિ ઞાતું ઇચ્છિતો અત્થો. **પુચ્છિતો**તિ સત્તમસુત્તે ગાથાય પુરિમદ્ધં પચ્છિમદ્ધં, પચ્છિમં પુરિમં કત્વા અટ્ઠમસુત્તે દેવતાય પુચ્છિતત્તા વુત્તં **''હેટ્ઠુપરિયાયવસેન પુચ્છિતો''**તિ. પુચ્છાનુરૂપં વિસ્સજ્જનન્તિ અવુત્તમ્પિ સિદ્ધમેતન્તિ અનાહટં.

પિહિતસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ઇચ્છાસુત્તવણ્ણના

૬૯. નવમે **વિનયાયા**તિ વિનયેન. કરણત્થે હિ ઇદં સમ્પદાનવચનં. **કિસ્સસ્સૂ**તિ કિસ્સ, **સુ**-કારો નિપાતમત્તં. **સબ્બં છિન્દતિ બન્ધન**ન્તિ સબ્બં દસવિધમ્પિ સંયોજનં સમુચ્છિન્દતિ. ન હિ તં કિઞ્ચિ કિલેસબન્ધનં અત્થિ, યં અસમુચ્છિન્નં હુત્વા ઠિતં અસ્સા તણ્હાય સમુચ્છિન્નાય. સ્વાયમત્થો સુવિઞ્ઞેય્યોતિ આહ **''સબ્બં ઉત્તાનમેવા''**તિ.

ઇચ્છાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. લોકસુત્તવણ્ણના

૭૦. **કિસ્મિ**ન્તિ કિસ્મિં સતિ? તસ્સ પન સન્તભાવો ઉપ્પત્તિવસેનેવાતિ આહ **''કિસ્મિં ઉપ્પન્ને''**તિ? **લોકો ઉપ્પન્નોતિ વુચ્ચતિ** અનુપાદાનત્તા લોકસમઞ્ઞાય. **છસૂ**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો **સન્થવ**ન્તિ અધિકસિનેહં **કરોતિ** અધિકસિનેહવત્થુભાવતો અજ્ઝત્તિકાયતનાનં. **ઉપાદાયા**તિ પુબ્બકાલકિરિયા અપરકાલકિરિયં અપેક્ખતીતિ વચનસેસવસેન કિરિયાપદં ગહિતં **''પવત્તતી''**તિ. કિં પન પવત્તતિ? લોકો, લોકસમઞ્ઞાતિ અત્થો. **છસૂ**તિ ઇદં નિમિત્તત્થે ભુમ્મં. છળાયતનનિમિત્તઞ્હિ સબ્બદુક્ખં. **અય**ન્તિ સત્તલોકો. **ઉપ્પન્નો નામ હોતિ** છળાયતનં નામ મૂલં

સબ્બદુક્ખાનન્તિ કત્વા. **બાહિરેસુ** આયતનેસુ **સન્થવં કરોતિ** વિસેસતો રૂપાદીનં તણ્હાવત્થુકત્તા. યસ્મા ચક્ખાદીનં સન્તપ્પનવસેન રૂપાદીનં પરિગ્ગહિતત્તા લોકસ્સ નિસેવિતાય સંવત્તતિ, તસ્મા વુત્તં ''**છન્નં...પે॰... વિહઞ્ઞતી**''તિ.

લોકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અદ્ધવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. છેત્વાવગ્ગો

૧. છેત્વાસુત્તવણ્ણના

૭૧. વધિત્વાતિ હન્ત્વા વિનાસેત્વા. **અપરિદય્હમાનત્તા**તિ અપીળિયમાનત્તા. **વિનટ્ઠદોમનસ્સત્તા ન સોચતિ** ચેતોદુક્ખદુક્ખાભાવતો. વિસં નામ દુક્ખં અનિટ્ઠભાવતો, તસ્સ મૂલકારણં કોધો અનિટ્ઠફલત્તાતિ આહ ''**વિસમૂલસ્સાતિ દુક્ખવિપાકસ્સા**''તિ. **અક્કુટ્ઠસ્સા**તિ અક્કોસાપરાધસ્સ. અક્કોસપહારત્થસમ્બન્ધેન હિ ''કુદ્ધસ્સા''તિ ઉપયોગત્થે સમ્પદાનવચનં. **સુખં ઉપ્પજ્જતિ** કોધં નસ્સતિ. સુખુપ્પત્તિં સન્ધાય એસ કોધો ''**મધુરગ્ગો**''**તિ વુત્તો**, સુખાવસાનોતિ અત્થો.

છેત્વાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. રથસુત્તવણ્ણના

૭૨. પઞ્ઞાણન્તિ લક્ખણં સલ્લક્ખણૂપાયો. **દિસ્વા**તિ દસ્સનહેતુ. ''ચોળરઞ્ઞો રટ્ઠં ચોળરટ્ઠ''ન્તિ એવં **રટ્ઠં રઞ્ઞો પઞ્ઞાયતિ**.

રથસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. વિત્તસુત્તવણ્ણના

૭૩. સદ્ધાયાતિ સદ્ધાહેતુ. **કુલસમ્પદા**તિ ખત્તિયાદિસમ્પત્તિયો. સબ્બલોકિયલોકુત્તરવિત્તપટિલાભહેતુતો **સદ્ધાવિત્તમેવ**. હેટ્ઠા તિણ્ણં દ્વારાનં વસેન ઉપ્પન્નકસ્સ સબ્બસ્સપિ અનવજ્જધમ્મસ્સ સઙ્ગણ્હનતો ''**ધમ્મોતિ દસકુસલકમ્મપથો**''તિ વુત્તં. **અસંકિલિટ્ઠસુખ**ન્તિ. નિરામિસં સુખં. તમેવ સામિસં ઉપનિધાય સમ્ભાવેન્તો આહ ''**અસંકિલિટ્ઠ**''ન્તિ. અસેચનકભાવેન અભિરુચિજનનતો પિયાકિચ્છકરણતો બહું સુચિરમ્પિ કાલં આસેવન્તસ્સ અદોસાવહતો **સચ્ચમેવ મધુરતરં**. ન હિ તં પિવિતબ્બતો સાદિતબ્બતો અનુભવિતબ્બતો રસોતિ વત્તબ્બતં અરહતિ. ઇદાનિ તસ્સ કિચ્ચસમ્પત્તિઅત્થેહિપિ મહારહતં દસ્સેતું ''**સચ્ચસ્મિં હી**''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ નદીનિવત્તનં **મહાકપ્પિનવત્થુઆદીહિ** (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.મહાકપ્પિનત્થેરવત્થુ; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૩૧; થેરગા॰ અટ્ઠ॰ ૨.મહાકપ્પિનત્થેરગાથાવણ્ણના) દીપેતબ્બં, ઇતરાનિ **કણ્હદીપાયનજાતક-** (જા॰ ૧.૧૦.૬૨ આદયો) **સુતસોમ-** (જા॰ ૨.૨૧.૩૭૧ આદયો) **મચ્છજાતકેહિ** (જા॰ ૧.૧.૩૪, ૭૫; ૧.૨.૧૩૧ આદયો) દીપેતબ્બાનિ. **નિમ્મદેન્તિ** અભિભવન્તિ. **મધુરતર**ન્તિ સુન્દરતરં સેટ્ઠેસૂતિ અત્થો. **પઞ્ઞાજીવી**તિ પઞ્ઞાય જીવનસીલોતિ પઞ્ઞાજીવી,

પઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમચરિયોતિ અત્થો. **પઞ્ઞાજીવી**તિ ચ પઞ્ઞાવસેન ઇરિયતિ વત્તતિ જીવિતં પવત્તેતીતિ અત્થોતિ દસ્સેન્તો "**યો પઞ્ઞાજીવી**"તિઆદિમાહ. ''જીવત''ન્તિ કેચિ પઠન્તિ, જીવન્તાનં પઞ્ઞાજીવિં સેટ્ઠમાહૂતિ અત્થો.

વિત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. વુટ્ઠિસુત્તવણ્ણના

૭૪. ઉપ્પતન્તાનન્તિ પથવિં ભિન્દિત્વા ઉટ્ઠહન્તાનં. ''સેટ્ઠ''ન્તિ વુચ્ચમાનત્તા "**સત્તવિધ**"ન્તિ વુત્તં, ઇતરેસં વા તદનુલોમતો. **ખેમો હોતિ** દુબ્ભિક્ખુપદ્દવાભાવતો. તેનાહ "**સુભિક્ખો**"તિ. **નિપતન્તાન**ન્તિ અધોમુખં પવત્તન્તાનં. **પવજમાનાન**ન્તિ વજનસીલાનં. તે પન યસ્મા જઙ્ગમા નામ હોન્તિ, ન રુક્ખાદયો વિય થાવરા, તસ્મા આહ "**જઙ્ગમાન**"ન્તિ. **ગાવો**તિ ધેનુયો. તેન મહિંસાદિકાનમ્પિ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. **વદન્તાન**ન્તિ ઉપ્પન્નં અત્થં વદન્તાનં.

અત્તનો ખન્તિયાતિ અત્તનો ખન્તિયા રુચિયા ગહિતભાવેન. **ઇતરા દેવતા** તસ્સા વિસ્સજ્જને અપરિતુસ્સમાના **આહ. યાવ પધંસી**તિ ગુણધંસી સત્થુદેસનાય લદ્ધબ્બગુણનાસનતો. **પગબ્બા**તિ પાગબ્બિયેન સમન્નાગતા, યથા વચીપાગબ્બિયેન અખરા, તથા વાચાય ભવિતબ્બં. **મુખરા**તિ મુખખરા. **દસબલં પુચ્છિ** સણ્હં સુખુમં રતનત્તયસંહિતં અત્થં સોતુકામા. **અસ્સા** દેવતાય **વિસ્સજ્જેન્તો** અજ્ઝાસયાનુરૂપં. **ઉપ્પતમાના**તિ ઉપ્પતન્તી **સમુગ્ઘાટેતિ** ઓધિસો. **વટ્ટમૂલકમહાઅવિજ્જા**તિ તસ્સા આદીનવદસ્સનત્થં ભૂતકથનવિસેસનં. **ઓસીદન્તાન**ન્તિ પટિપક્ખવસેન અધો સીદન્તાનં, ઉસ્સાદયમાનાનન્તિ અત્થો. **પુઞ્ઞક્ખેત્તભૂતો**તિ ઇદં ''પદસા ચરમાનાન''ન્તિ પદસ્સ અત્થવિવરણવસેન ભૂતકથનવિસેસનં. **યાદિસો પુત્તો વા હોતૂ**તિ ઇદં પુરિમપદે દેવતાય પુત્તગહણસ્સ કતત્તા વુત્તં.

વુટ્ઠિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ભીતાસુત્તવણ્ણના

૭૫. કિં સૂધ ભીતાતિ એત્થ **સુ-ઇધા**તિ નિપાતમત્તન્તિ આહ "**કિં ભીતા**"તિ? **મગ્ગો ચ નેકાયતનપ્પવુત્તો**તિ અનેકકારણં નાનાવિધાધિગમોકાસં કત્વા પવુત્તો કથિતો. તેનાહ "**અટ્ઠતિંસારમ્મણવસેના**"તિઆદિ. **એવં સન્તે**તિ એવં સબ્બસાધારણાનેકાયતનેહિ નિબ્બાનગામિમગ્ગસ્સ તુમ્હેહિ પવેદિતત્તા લબ્ભમાને ખેમે મગ્ગે કિં ભીતાયં જનતા ઉપ્પથભૂતા વિપરીતદિટ્ઠિતો ગણ્હીતિ અત્થો? એવં દેવતા યથિચ્છાય પુરિમદ્ધેન અત્તના યથાચિન્તિતમત્થં સત્થુ પવેદિતા, પચ્છિમદ્ધેન અત્તનો સંસયં પુચ્છતિ. **બહુપઞ્ઞા**તિ પુથુપઞ્ઞ. **ઉસ્સન્નપઞ્ઞા**તિ અધિકપઞ્ઞા. **ઠપેત્વા**તિ સંયમેત્વા. **સંવિભાગી**તિ આહારપરિભોગે સમ્મદેવ વિભજનસીલો. તેનાહ "**અચ્છરાયા**"તિઆદિ. **વુત્તત્થમેવ** હેટ્ઠા.

મનેનાતિ મનોગહણેન. **પુબ્બસુદ્ધિઅઙ્ગ**ન્તિ પુબ્બભાગસુદ્ધિભૂતં અઙ્ગં. **ચતૂસૂ**તિ વુત્તઅઙ્ગપરિયાપન્નં. **યઞ્ઞઉપક્ખરો**તિ દાનસ્સ સાધનં. **એતેસુ ધમ્મેસૂ**તિ એતેસુ સદ્ધાદિગુણેસુ. યથા હિ સદ્ધો પચ્ચયં પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા વત્થુપરિચ્ચાગસ્સ વિસેસપચ્ચયો કમ્મફલસ્સ પરલોકસ્સ ચ પચ્ચક્ખતો વિય પત્તિયાયનતો, એવં મુદુહદયો. મુદુહદયો હિ અનુદયં પત્વા યં કિઞ્ચિ અત્તનો સન્તકં પરેસં દેતિ. યો ચ સંવિભાગસીલો, સો અપ્પકસ્મિમ્પિ

અત્તનો સન્તકે પરેહિ સાધારણભોગી હોતિ. વદઞ્ઞૂ વદાનિયતાય યાગિનોવ યુત્તં યુત્તકાલં ઞત્વા અત્થિકાનં મનોરથં પૂરેતીતિ વુત્તં ''**ઇતિ…પે॰… ચતૂસૂતિ આહા**''તિ.

વાચન્તિઆદીનિ તીણિ અઙ્ગાનિ તિવિધસીલસમ્પત્તિદીપનતો. સમ્પન્નસીલો હિ પરલોકં ન ભાસેય્ય. **સદ્ધો એકં અઙ્ગં** પયોગાસયસુદ્ધિદીપનતો. સુદ્ધાસયસ્સ સમ્માપયોગે ઠિતસ્સ કથં પરલોકતો ભયન્તિ. દુકવસેન ચતુરઙ્ગયોજના **દુકનયો**. **એતેસુ ચતૂસુ ધમ્મેસુ ઠિતો**તિ એતેસુ યથાવુત્તદુકસઙ્ગહેસુ ચતૂસુ ગુણેસુ પતિટ્ઠિતો.

ભીતાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. નજીરતિસુત્તવણ્ણના

૭૬. **નામગોત્ત**ન્તિ તિસ્સો કસ્સપો ગોતમોતિ એવરૂપં નામઞ્ચ ગોત્તઞ્ચ. નિદસ્સનમત્તમેતં, તસ્મા સબ્બસ્સ પઞ્ઞત્તિયા લક્ખણવચનન્તિ દટ્ઠબ્બં. **ન જીરતી**તિ અસભાવધમ્મત્તા ઉપ્પાદવયાભાવતો જરં ન પાપુણાતિ. તેનાહ ''**જીરણસભાવો ન હોતી**''તિ. યસ્મા સમઞ્ઞાભાવતો કાલન્તરેપિ તં સમઞ્ઞાયતેવ, તસ્મા ''**અતીતબુદ્ધાનં… પે॰… ન જીરતીતિ વુચ્ચતી**''તિ આહ.

આલસિયન્તિ અલસભાવો દળ્હકોસજ્જં. તેનાહ ''**યેના**''તિઆદિ. **ઠિતિ**ન્તિ બ્યાપારં. **નિદ્દાવસેન પમજ્જનં** કત્તબ્બસ્સ અકરણં. **કિલેસવસેન પમજ્જનં** અકત્તબ્બસ્સ કરણમ્પિ. **કમ્મસમયે**તિ કમ્મં કાતું યુત્તકાલે. **કમ્મકરણવીરિયાભાવો**તિ તંકમ્મકિરિયસમુટ્ઠાપકવીરિયાભાવો. સો પન અત્થતો વીરિયપટિપક્ખો અકુસલચિત્તુપ્પાદો, ન વીરિયસ્સ અભાવમત્તં. **સીલસઞ્ઞમાભાવો** દુસ્સીલ્યં. **વિસ્સટ્ઠાચારતા** નામ અનાચારો. **સોપ્પબહુલતા**તિ નિદ્દાલુતા . યતો ગહણહત્થોપિ ન કિલાસુપિ પુરિસો નિદ્દાય અભિભુય્યતિ. તેનાહ ''**તાયા**''તિઆદિ. **અતિચ્છાતાદીની**તિ **આદિ**-સદ્દેન અભિભુય્યતાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **આગન્તુકાલસિયં** ન પુબ્બે વુત્તઆલસ્યં વિય પકતિસિદ્ધં. ''તે છિદ્દે''તિ પાળિયં લિઙ્ગવિપલ્લાસેન વુત્તન્તિ આહ ''**તાનિ છ છિદ્દાની**''તિ. કુસલચિત્તપ્પવત્તિયા અનોકાસભાવતો **છિદ્દાનિ**. તેનાહ ભગવા – ''**યત્થ વિત્તં ન તિટ્ઠતી**''તિ. **સબ્બાકારેન** લેસમત્તં અસેસેત્વાતિ અધિપ્પાયો.

નજીરતિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ઇસ્સરિયસુત્તવણ્ણના

૭૭. સત્થસ્સ મલન્તિ **સત્થમલં**, યેન સત્થં મલીનં હોતિ, સત્થમલગ્ગહણેન ચેત્થ મલીનં સત્થમેવ ગહિતન્તિ આહ ''**મલગ્ગહિતસત્થ**''ન્તિ. **આણાપવત્તન**ન્તિ અપ્પકે વા મહન્તે વા યત્થ કત્થચિ અત્તનો આણાય પવત્તનવસેન વસનં ઇસ્સરિયત્તમિચ્છન્તિ. મણિરતનમ્પિ વિસ્સજ્જનીયપક્ખિકત્તા ઉત્તમં ભણ્ડં નામ ન હોતિ, ઇત્થી પન પરિચ્ચત્તકુલાચારિત્થિકાયપિ અનિસ્સજ્જનીયતાય ઉત્તમભણ્ડં નામ. તેનાહ ''**ઇત્થી ભણ્ડાનમુત્તમ**''ન્તિ. તેસં તેસઞ્હિ પુરિસાજાનીયાનં ઉપ્પત્તિટ્ઠાનતાય ઉત્તમરતનાકરત્તા ઇત્થી ભણ્ડાનમુત્તમં. **મલગ્ગહિતસત્થસદિસો** અવબોધકિચ્ચવિબન્ધનતો. સત્થમલં વિય સત્થસ્સ પઞ્ઞાસત્થસ્સ ગુણાભાવકરણતો **પઞ્ઞાસત્થમલં** . અબ્બુ વુચ્ચતિ ઉપદ્દવં, તં દેતીતિ **અબ્બુદં**, વિનાસકારણં. નનુ હરણં સમણસ્સ અયુત્તન્તિ? યુત્તં. તસ્સ અન્વયતો બ્યતિરેકતો ચ યુત્તતં દસ્સેન્તો ''**સલાકભત્તાદીની**''તિઆદિમાહ.

ઇસ્સરિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. કામસુત્તવણ્ણના

૭૮. ''અત્તકામો''તિ પાળિયં વુત્તત્તા આહ ''**ઠપેત્વા સબ્બબોધિસત્તે**''તિ. તે હિ સબ્બસો પરત્થાય એવ પટિપજ્જમાના મહાકારુણિકા પરત્થકામા, અત્થકામા નામ ન હોન્તિ, યા ચ તેસં અત્તત્થાવહા પટિપત્તિ, સાપિ યાવદેવ પરત્થા એવાતિ. **વુત્તં** પોરાણટ્ઠકથાયં. યસ્મા બોધિસત્તા પરહિતપટિપત્તિયા પારમિયો પૂરેન્તા તથારૂપં કારણં પત્વા અત્તાનં પરેસં પરિચ્ચજન્તિ પઞ્ઞાપારમિયા પરિપૂરણતો, તસ્મા ઇધાપિ ''**સબ્બબોધિસત્તે ઠપેત્વાયેવાતિ વુત્ત**''ન્તિ આહ. **કલ્યાણ**ન્તિ ભદ્દકં. વાચાય અધિપ્પેતત્તા આહ ''**સણ્હં મુદુક**''ન્તિ. **પાપિક**ન્તિ લામકં નિહીનં. તં પન **ફરુસં વાચ**ન્તિ સરૂપતો દસ્સેતિ.

કામસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પાથેય્યસુત્તવણ્ણના

૭૯. **સદ્ધા બન્ધતિ પાથેય્ય**ન્તિ સદ્ધા નામ સત્તસ્સ મરણવસેન મહાપથં સંવજતો મહાકન્તારં પટિપજ્જતો મહાવિદુગ્ગં પક્ખન્દતો પાથેય્યપુટં બન્ધતિ સમ્બલં સજ્જેતિ. કથન્તિ આહ ''**સદ્ધં ઉપ્પાદેત્વા**''તિઆદિ. **એતં વુત્ત**ન્તિ ''સદ્ધા બન્ધતિ પાથેય્ય''ન્તિ એતં ગાથાપદં વુત્તં ભગવતા. **સિરી**તિ કતપુઞ્ઞેહિ સેવીયતિ તેહિ પટિલભીયતીતિ સિરી. **ઇસ્સરિયં** વિભવો. આસયિતબ્બતો **આસયો**, **વસનટ્ઠાનં** નિકેતન્તિ અત્થો. **પરિકડ્ઢતી**તિ ઇચ્છાવસિકં પુગ્ગલં તત્થ તત્થ ઉપકડ્ઢતિ.

પાથેય્યસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પજ્જોતસુત્તવણ્ણના

૮૦. તં તં સમવિસમં પજ્જોતતીતિ **પજ્જોતો**. પદીપો અન્ધકારં વિધમિત્વા પચ્ચક્ખતો રૂપગતં દસ્સેતિ, એવં પઞ્ઞાપજ્જોતો અવિજ્જન્ધકારં વિધમિત્વા ધમ્માનં પરમત્થભૂતં રૂપં દસ્સેતિ. **જાગરબ્રાહ્મણો વિયા**તિ જાગરખીણાસવબ્રાહ્મણો વિય. સો હિ સતિપઞ્ઞાવેપુલ્લપ્પત્તિયા સબ્બદાપિ જાગરો હોતિ. **ગાવો**તિ ગોજાતિયો. ઇદં ગુન્નં ગોણાનઞ્ચ સામઞ્ઞતો ગહણં. **કમ્મે**તિ કરણત્થે ભુમ્મવચનં. જીવનં જીવો, સહ જીવેનાતિ **સજીવિનો**. તેનાહ ''**કમ્મેન સહ જીવન્તાન**''ન્તિ, કસિવાણિજ્જાદિકમ્મં કત્વા જીવન્તાનન્તિ અત્થો. **ગોમણ્ડલેહિ સદ્ધિ**ન્તિ ગોગણેન સહ. ન તેન વિના કસિકમ્માદીનિ ઉપ્પજ્જન્તિ, ગોરસસિદ્ધિયા ચેવ કસનભારવહનસિદ્ધિયા ચ કસિકમ્મએકચ્ચવાણિજ્જકમ્માદીનિ ઇજ્ઝન્તિ. **સત્તકાયસ્સા**તિ આહારુપજીવિનો સત્તકાયસ્સ કસિતો અઞ્ઞથા જીવિકં કપ્પેન્તસ્સપિ કસિજીવિતવુત્તિયા મૂલકારણં ફલનિપ્ફત્તિનિમિત્તત્તા તસ્સ. **ઇરિયાપથો** ચ ઇરિયનકિરિયાનં પવત્તનુપાયો. ''**સીત**ન્તિ નઙ્ગલસીતકમ્મ''ન્તિ વદન્તિ.

પજ્જોતસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. અરણસુત્તવણ્ણના

૮૧. રણન્તિ કન્દન્તિ એતેહીતિ રણા, રાગાદયો. તેહિ અભિભૂતતાય હિ સત્તા નાનપ્પકારં કન્દન્તિ પરિદેવન્તિ. તે પન સબ્બસો નત્થિ એતેસં રણાતિ **અરણા**. **નિક્કિલેસા** ખીણાસવા. **વુસિતવાસો**તિ વુસિતબ્રહ્મચરિયવાસો. **ભોજિસ્સિય**ન્તિ ભુજિસ્સભાવો. તેનાહ ''**અદાસભાવો**''તિ. **સમણા**તિ સમિતપાપસમણાતિ આહ ''**ખીણાસવસમણા**''તિ. પુથુજ્જનકલ્યાણકાલે લોકિયપરિઞ્ઞાય, **સેક્ખા** પુબ્બભાગે લોકિયપરિઞ્ઞાય, પચ્ચવેક્ખણે **લોકિયલોકુત્તરાય પરિઞ્ઞાય** પરિઞ્ઞેય્યં તેભૂમકં ખન્ધપઞ્ચકં **પરિજાનન્તિ** પરિચ્છિજ્જન્તિ. ખીણાસવા પન પરિઞ્ઞાતપરિઞ્ઞેય્યા હોન્તિ. તથા હિ તે સામી હુત્વા પરિભુઞ્જન્તિ. **વન્દન્તિ નં પતિટ્ઠિત**ન્તિ વુત્તં, વન્દનીયભાવો ચ સીલસમ્પન્નતાયાતિ આહ ''**પતિટ્ઠિતન્તિ સીલે પતિટ્ઠિત**''ન્તિ. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં લોકે. **ખત્તિયા**તિ લક્ખણવચનન્તિ આહ ''**ન કેવલં ખત્તિયાવા**''તિઆદિ.

અરણસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

છેત્વાવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સારત્થપ્પકાસિનિયા સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

દેવતાસંયુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૨. દેવપુત્તસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧. પઠમકસ્સપસુત્તવણ્ણના

૮૨. દેવસ્સ પુત્તો **દેવપુત્તો**. દેવાનં જનકજનેતબ્બસમ્બન્ધાભાવતો કથમયં દેવપુત્તોતિ વુચ્ચતીતિ આહ "**દેવાનં હી**"તિઆદિ. "અપાકટો અઞ્ઞતરોતિ વુચ્ચતી"તિ ઇદં યેભુય્યવસેન વુત્તં. પાકટોપિ હિ કત્થચિ "અઞ્ઞતરો"તિ વુચ્ચતિ. હેટ્ઠા દેવતાસંયુત્તે "અપાકટા અઞ્ઞતરા દેવતા"તિ વત્વા ઇધ "પાકટો દેવપુત્તો"તિ વુત્તં. તથા હિસ્સ **કસ્સપો**તિ ગોત્તનામં ગહિતં, તઞ્ચ ખો પુરિમજાતિસિદ્ધસમઞ્ઞાવસેન. અનુસાસનં અનુસાસો, તં **અનુસાસં**. **ભિક્ખુનિદ્દેસ**ન્તિ ભિક્ખુસદ્દસ્સ નિદ્દેસં. **ભિક્ખુઓવાદ**ન્તિ ભિક્ખુભાવાવહં ઓવાદં. યદિ પન ન અસ્સોસિ, કથમયં પઞ્હં કથેસીતિ? અઞ્ઞતો સુતં નિસ્સાય પઞ્હં કથેસિ, ન પન ભગવતો સમ્મુખા સુતભાવેન.

તેસન્તિ યથાવુત્તાનં તિણ્ણં પુગ્ગલાનં. "**કથેતુકામો ચેવા**"તિઆદિના હિ ચતુત્થં ઇધ ઉદ્ધટં. તત્થ આદિતો તિણ્ણં ભગવા પઞ્હં ભારં ન કરોતિ એકેકઙ્ગવેકલ્લતો ચેવ અઙ્ગદ્વયવેકલ્લતો ચ, ચતુત્થસ્સ પન ઉભયઙ્ગપારિપૂરત્તા ભારં કરોતીતિ આહ "**અયં પના**"તિઆદિ.

ગાથાયં "**સુભાસિતસ્સા**"તિ ઉપયોગત્થે સામિવચનન્તિ આહ "**સુભાસિતં સિક્ખેય્યા**"તિ. ચતુસચ્ચાદિનિસ્સિતં બુદ્ધવચનં સિક્ખન્તો ચતુબ્બિધં વચીસુચરિતં સિક્ખતિ નામાતિ આહ "**ચતુસચ્ચનિસ્સિતં…પે॰… સિક્ખેય્યા**"તિ. અવધારણેન તપ્પટિપક્ખં પટિનિવત્તેતિ. **ઉપાસિતબ્બ**ન્તિ આસેવિતબ્બં ભાવેતબ્બં બહુલીકાતબ્બં. **અટ્ઠતિંસભેદં કમ્મટ્ઠાન**ન્તિ ઇદં તસ્સ વિપસ્સનાપદટ્ઠાનતં હદયે ઠપેત્વા વુત્તં. તથા હિ વુત્તં "**દુતિયપદેન અધિપઞ્ઞાસિક્ખા કથિતા**"તિ. યે પન "દુતિયપદેન અધિચિત્તસિક્ખા ચિત્તવૂપસમેન અધિપઞ્ઞાસિક્ખા"તિ પઠન્તિ, તેસં પદેન અટ્ઠતિંસપ્પભેદકમ્મટ્ઠાનં સુદ્ધસમથકમ્મટ્ઠાનસ્સેવ ગહણં દટ્ઠબ્બં. યદિ એવં "અટ્ઠસમાપત્તિવસેના"તિ ઇદં કથન્તિ? "તં વિપસ્સનાધિટ્ઠાનાનં સમાપત્તીનં વસેન કથિત"ન્તિ વદન્તિ. એવઞ્ચ કત્વા "દુતિયપદેન અધિપઞ્ઞાસિક્ખા"તિ ઇદં વચનં સમત્થિતં હોતિ. સિક્ખનં નામ આસેવનન્તિ આહ "**ભાવેય્યાતિ અત્થો**"તિ. **ઉપાસન**ન્તિ પયિરુપાસનં. તઞ્ચ ખો અસ્સુતપરિયાપુણનકમ્મટ્ઠાનુગ્ગહાદિવસેન દસ્સેન્તો "**તમ્પી**"તિઆદિમાહ. **અધિસીલસિક્ખા કથિતા** લક્ખણહારનયેન. વચીસુચરિતસ્સ હિ સીલસભાવત્તા તગ્ગહણેનેવ તદેકલક્ખણં કાયસુચરિતમ્પિ ઇતરમ્પિ ગહિતમેવાતિ. એત્થ ચ અધિસીલસિક્ખાય ચિત્તવિવેકો, અધિપઞ્ઞાસિક્ખાય ઉપધિવિવેકો, અધિચિત્તસિક્ખાય કાયવિવેકો કથિતો, કાયવિવેકો પન સરૂપેનેવ પાળિયં ગહિતોતિ તિવિધસ્સપિ વિવેકસ્સ પકાસિતત્તં દટ્ઠબ્બં. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

પઠમકસ્સપસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયકસ્સપસુત્તવણ્ણના

૮૩. **દ્વીહિ ઝાનેહી**તિ આરમ્મણલક્ખણૂપનિજ્ઝાનલક્ખણેહિ દ્વીહિ ઝાનેહિ. **કમ્મટ્ઠાનવિમુત્તિયા**તિ કમ્મટ્ઠાનાનુયોગલદ્ધાય વિમુત્તિયા. તેન તદઙ્ગવિક્ખમ્ભનવિમુત્તિયો વદતિ. સત્થુસાસનસ્સ હદયત્તા અબ્ભન્તરત્તા **હદયસ્સ** માનસસ્સ, **અનુપત્તિં** પટિલાભમાનસં. તં પન અત્થતો અઞ્ઞા એવાતિ આહ "**અરહત્ત**"ન્તિ. તં પત્તુકામેન

એકન્તતો વજ્જેતબ્બતણ્હાદિટ્ઠીનં ભાવે તસ્સ અનિજ્ઝનતો, તદભાવે ઇજ્ઝનતો ચ તે ઉપ્પાદનવસેન યદગ્ગેન નિસ્સિતો, તદગ્ગેન પનાયમ્પિ તેહિ નિસ્સિતો નામ હોતીતિ આહ "**અનિસ્સિતો**"તિઆદિ. અરહત્તં આનિસંસિતબ્બટ્ઠેન આનિસંસં એતસ્સાતિ **અરહત્તાનિસંસો**. અરહત્તં પત્તુકામસ્સ પુબ્બભાગપટિપદા ઇચ્છિતબ્બા. તત્થ ચ સબ્બપઠમો કમ્મટ્ઠાનઅત્તાનુયોગો, સો ઇધ ન ગહિતોતિ આહ "**તન્તિધમ્મો પુબ્બભાગો**"તિ. તત્થ **તન્તિધમ્મો**તિ પરિયત્તિધમ્મો.

દુતિયકસ્સપસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. મઘસુત્તવણ્ણના

૮૪. **મઘો**તિ સક્કસ્સેતં નામં પુરિમજાતિઅનુગતં. **સ્વેવા**તિ સક્કો એવ. **વતેના**તિ માતાપિતુઉપટ્ઠાનાદિચારિત્તધમ્મેન . **અઞ્ઞે**તિ ઉપધિવેપક્કપાપધમ્મે અભિભવિત્વા. **અસુરન્તિ** ઇન્દસત્તુભૂતં અસુરં.

મઘસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. માગધસુત્તવણ્ણના

૮૫. **ચતુત્થસુત્તં વુત્તત્થમેવા**તિ દેવતાસંયુત્તે સંવણ્ણિતત્થમેવ, તસ્મા ઇધ ન વત્તબ્બો અત્થોતિ અધિપ્પાયો.

માગધસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા

૫. દામલિસુત્તવણ્ણના

૮૬. **તેન કારણેના**તિ તેન પધાનેન કારણભૂતેન, પધાનકરણનિમિત્તન્તિ અત્થો. **યં કિઞ્ચિ** ખુદ્દકમ્પિ મહન્તમ્પિ હીનમ્પિ પણીતમ્પિ **ભવં**. **આયતપગ્ગહો**તિ દીઘરત્તસ્સ વીરિયારમ્ભો. **કિચ્ચવોસાનન્તિ** કિચ્ચનિટ્ઠાનં. **તથેવા**તિ યથા અરહત્તુપ્પત્તિતો પુબ્બે, તતો પચ્છાપિ તથેવ ''બુદ્ધિપગ્ગહો''તિ વીરિયં દળ્હં કરોતૂતિ કુપ્પધમ્મં વિય મઞ્ઞમાનો વદતિ. દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારાદિઅત્થં પન વીરિયકરણં ઇચ્છિતબ્બમેવ.

અસંકિણ્ણાતિ અવોમિસ્સા એવં અઞ્ઞત્થ અનાગતત્તા. તેનાહ "**ભગવતા હી**"તિઆદિ. યદિ એવં ઇધેવ કસ્મા એતં વુત્તન્તિ આહ "**ઇધ પના**"તિઆદિ. **પતિટ્ઠન્તિ** નદી નામ અનવટ્ઠિતતીરા, તત્થ પતિટ્ઠાતબ્બટ્ઠાનં.

દામલિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. કામદસુત્તવણ્ણના

૮૭. **પુબ્બયોગાવચરો**તિ પુબ્બે યોગાવચરો પુરિમત્તભાવે ભાવનમનુયુત્તો. અયં કિર કસ્સપસ્સ ભગવતો સાસને પબ્બજિત્વાવ બહૂનિ વસ્સસહસ્સાનિ સમણધમ્મં અકાસિ, ન પન વિસેસં નિબ્બત્તેસિ. તમત્થં કારણેન સદ્ધિં દસ્સેતું "**બહલકિલેસતાયા**"તિઆદિ વુત્તં. **એકન્તપરિસુદ્ધસ્સા**તિ યથા વિસેસાવહો હોતિ , એવં એકન્તેન પરિસુદ્ધસ્સ સબ્બસો અનુપક્કિલિટ્ઠસ્સ. **સીલેન સમાહિતા**તિ યથા સીલં ઉપરૂપરિ વિસેસાવહં નિબ્બેધભાગિયઞ્ચ

હોતિ, એવં સમ્મદેવ આહિતચિત્તા સુટ્ઠુ સમ્પન્નચિત્તા. તથાભૂતા તેન સમન્નાગતા હોન્તીતિ આહ "**સમુપેતા**"તિ. **પતિટ્ઠિતસભાવા**તિ સેક્ખત્તા એવ યથાધિગતધમ્મેન નિચ્ચલભાવેન અધિટ્ઠિતસભાવા. મયા તુટ્ઠિયા ગહિતાય દેવપુત્તો ''દુલ્લભા તુટ્ઠી''તિ વક્ખતીતિ ભગવા ''તુટ્ઠિ હોતિ સુખાવહા''તિ અવોચાતિ આહ "**ઉપરિ પઞ્હસમુટ્ઠાપનત્થ**"ન્તિ. પબ્બજિતો રુક્ખમૂલિકો અબ્ભોકાસિકો વા અનગારિયુપેતો નામ હોતિ, સેનાસને પન વસન્તો કથન્તિ આહ "**સત્તભૂમિકે**"તિઆદિ. **ચતુપચ્ચયસન્તોસો**તિ ભાવનાભિયોગસિદ્ધો ચતૂસુ પચ્ચયેસુ સન્તોસો. તેન ચિત્તવૂપસમેન તુટ્ઠિ લદ્ધાતિ દસ્સેતિ. **ચિત્તવૂપસમભાવનાયા**તિ ચિત્તકિલેસાનં વૂપસમકરભાવનાય, મનચ્છટ્ઠાનં ઇન્દ્રિયાનં નિબ્બિસેવનભાવકરણેન સવિસેસં ચિત્તસ્સ વૂપસમકરભાવનાય રતો મનોતિ યોજના.

એત્થ ચ ઇન્દ્રિયૂપસમેન ચિત્તસમાધાનં પરિપુણ્ણં હોતિ ઇન્દ્રિયભાવનાય ચિત્તસમાધાનસ્સ અકારકાનં દૂરીકરણતો. અધિચિત્તસમાધાનેન ચતુપચ્ચયસન્તોસો સવિસેસં પરિસુદ્ધો પરિપુણ્ણો ચ હોતિ પચ્ચયાનં અલાભલાભેસુ પરિચ્ચાગસભાવતો. વુત્તનયેન પન સન્તુટ્ઠસ્સ યથાસમાદિન્નં સીલં વિસુજ્ઝતિ પારિપૂરિઞ્ચ ઉપગચ્છતિ, તથાભૂતો ચતુસચ્ચકમ્મટ્ઠાને યુત્તો મગ્ગપટિપાટિયા સબ્બસો કિલેસે સમુચ્છિન્દન્તો નિબ્બાનદિટ્ઠો હોતીતિ ઇમમત્થં દસ્સેતિ "**યે રત્તિન્દિવ**"ન્તિઆદિના. **કિં ન ગચ્છિસ્સન્તિ**? ગમિસ્સન્તેવાતિ અરિયમગ્ગભાવનં પહાય સમ્માપટિપત્તિયા દુક્કરભાવં સન્ધાય સાસઙ્કં વદતિ. તેનાહ "**અયં પન દુગ્ગમો ભગવા વિસમો મગ્ગો**"તિ.

તત્થ કેચિ ''અયં પનાતિ દેવપુત્તો. સો હિ ભગવતો 'અરિયા ગચ્છન્તી'તિ વચનં સુત્વા 'દુગ્ગમો ભગવા'તિઆદિમાહા''તિ વદન્તિ, તં ન યુજ્જતિ. યસ્મા ''સચ્ચમેત''ન્તિ એવમાદિપિ તસ્સેવ વેવચનં કત્વા દસ્સિતં, તસ્મા ''યેન મગ્ગેન અરિયા ગચ્છન્તી''તિ તુમ્હેહિ વુત્તં, અયં પન ''દુગ્ગમો ભગવા વિસમો મગ્ગો''તિ આહ દેવપુત્તો. અરિયમગ્ગો કામં કદાચિ અતિદુક્ખા પટિપદાતિપિ વુચ્ચતિ, તઞ્ચ ખો પુબ્બભાગપટિપદાવસેન, અયં પન અતીવ સુગમો સબ્બકિલેસદુગ્ગવિવજ્જનતો કાયદુચ્ચરિતાદિવિસમસ્સ રાગાદિવિસમસ્સ ચ દૂરીકરણતો ન વિસમો. તેનાહ "**પુબ્બભાગપટિપદાયા**"તિઆદિ. **અસ્સા**તિ અરિયમગ્ગસ્સ. અરિયમગ્ગસ્સ હિ અધિસીલસિક્ખાદીનં પરિબુન્ધિતબ્બભાગેન બહૂ પરિસ્સયા હોન્તીતિ. **એવં વુત્તો**તિ ''દુગ્ગમો વિસમો''તિ ચ એવં વુત્તો.

અવંસિરાતિ અનુટ્ઠહનેન અધોભૂતઉત્તમઙ્ગા. કુસલઙ્ગેસુ હિ સમ્માદિટ્ઠિ ઉત્તમઙ્ગા સબ્બસેટ્ઠત્તા , તઞ્ચ અનરિયા પતન્તિ ન ઉટ્ઠહન્તિ મિચ્છાપટિપજ્જનતો. તેનાહ "**ઞાણસિરેના**"તિઆદિ. **અનરિયમગ્ગે**તિ મિચ્છામગ્ગે. તેનાહ "**વિસમે મગ્ગે**"તિ. તં મગ્ગનતો અનરિયા અરિયાનં મગ્ગતો અપાપુણનેન પરિચ્ચત્તા હુત્વા અપાયે સકલવટ્ટદુક્ખે ચ પતન્તિ. **સ્વેવા**તિ સ્વાયં અનરિયેહિ કદાચિપિ ગન્તું અસક્કુણેય્યો મગ્ગો અરિયાનં વિસુદ્ધસત્તાનં સબ્બસો સમધિગમેન **સમો હોતિ**. કાયવિસમાદીહિ સમન્નાગતત્તા **વિસમે સત્તકાયે** તેસં સબ્બસોવ પહાનેન સબ્બત્થ **સમાયેવ**.

કામદસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. પઞ્ચાલચણ્ડસુત્તવણ્ણના

૮૮. **સમ્બાધે**તિ સમ્પીળિતતણ્હાકિલેસાદિના સઉપ્પીળતાય પરમસમ્બાધે. અતિવિય સઙ્કારટ્ઠાનભૂતો હિ નીવરણસમ્બાધો અધિપ્પેતો. સો હિ દુગ્ગહનો તસ્મિં અસતિ કામગુણસમ્બાધો અનવસરો એવ સેય્યથાપિ મહાકસ્સપાદીનં. **ઓકાસન્તિ ઝાનસ્સેતં નામં** નીવરણસમ્બાધાભાવતો. અસમ્બાધભાવેન હિ ઝાનં ઇધ

‘‘ઓકાસો’’તિ વુત્તં, તઞ્ચ ખો અચ્ચન્તાસમ્બાધટ્ઠાનતાય વિપસ્સનાપાદકતાય . તથા હિ પાળિયં ‘‘અવિન્દી’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **અવિન્દી**તિ વિન્દિ પટિલભિ. **ભૂરિમેધસો**તિ મહાપઞ્ઞો, સપઞ્ઞોતિ અત્થો. **અબુજ્ઝી**તિ બુજ્ઝિ પટિવિજ્ઝિ. પટિલીનો હુત્વા સેટ્ઠો, પટિલીનાનં વા સેટ્ઠોતિ **પટિલીનસેટ્ઠો**. માનુસ્સયવસેન ઉન્નતભાવતો **પટિલીનો નામ પહીનમાનો**. **પટિલભિંસૂ**તિ કામગુણસમ્બાધેપિ ‘‘ઇમે કામગુણા માદિસાનં કિં કરિસ્સન્તી’’તિ? તે અભિભુય્ય નિબ્બાનપ્પત્તિયા સમ્માસતિં પટિલભિંસુ. તેન સમ્પયુત્તેન લોકુત્તરસમાધિનાપિ સુટ્ઠુ સમાહિતા.

અયં કિર દેવપુત્તો ઇતો પુરિમવારે અત્તભાવે પઠમજ્ઝાનલાભી હુત્વા તતો ચવિત્વા બ્રહ્મકાયિકાસુ નિબ્બત્તિત્વા તત્થ ઝાનસુખં અનુભવિત્વા તતો ચુતો ઇદાનિ કામભવે નિબ્બત્તો, તસ્મા તં ઝાનં સમ્ભાવેન્તો ‘‘તાદિસસ્સ નામ ઝાનસુખસ્સ લાભી ભગવા’’તિ તેન ગુણેન ભગવન્તં અભિત્થવન્તો ‘‘**સમ્બાધે વતા**’’તિ ગાથં અભાસિ. અથસ્સ ભગવા યથા નામ અટ્ઠસટ્ઠિયોજનસતસહસ્સુબ્બેધસિનેરુપબ્બતરાજં ઉપાદાય સાસપો ન કિઞ્ચિ હોતિ, એવં અનન્તાપરિમેય્યબુદ્ધગુણે ઉપાદાય રૂપાવચરપઠમજ્ઝાનં ન કિઞ્ચિ હોતીતિ દસ્સેન્તો ‘‘**યે સતિ**’’ન્તિઆદિના અનુત્તરગુણાધિગમં પવેદેસિ. તત્થ **સતિ**ન્તિ વિપસ્સનાસતિયા સદ્ધિં અરિયમગ્ગસતિં. **સુસમાહિતા**તિ લોકિયસમાધિના ચેવ લોકુત્તરસમાધિના ચ સુટ્ઠુ સમાહિતા. તે હિ અચ્ચન્તં સુસમાહિતા, ન ઝાનમત્તલાભિનો અકુપ્પધમ્મત્તા. કેચિ ‘‘કમ્મન્તે સુસમાહિતા’’તિ પાઠં વત્વા ‘‘મગ્ગસમાહિતા’’તિ અત્થં વદન્તિ.

પઞ્ચાલચણ્ડસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. તાયનસુત્તવણ્ણના

૮૯. અતીતજાતિયં સયંકારવસેન તાય દિટ્ઠિયા ઉપ્પાદિતત્તા **પુબ્બે તિત્થકરો**. તેનાહ ‘‘**દિટ્ઠિ ઉપ્પાદેત્વા**’’તિ. અપરે આહુ ‘‘અયં મે સત્થાતિ ગહણવસેન તિત્થકરો અસ્સ અત્થીતિ **પુબ્બે તિત્થકરો**, અતીતત્તભાવે તિત્થકરસાવકો’’તિ. તે ‘‘**દિટ્ઠિં ઉપ્પાદેત્વા**તિ તસ્સ સત્થુનો દિટ્ઠિં આદાય ગહેત્વાતિ અત્થો’’તિ વદન્તિ. **તિત્થં નામ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિયો** તબ્બિનિમુત્તસ્સ મિચ્છાવાદસ્સ અભાવતો. તિત્થે નિયુત્તાતિ તિત્થિકા, તે એવ **તિત્થિયા**તિ વુત્તા ક-કારસ્સ ય-કારં કત્વા. **તસ્સા**તિ યથાવુત્તસ્સ કલ્યાણકમ્મસ્સ. **નિસ્સન્દેના**તિ ફલભાવેન. **વીરિયપ્પટિસંયુત્તા**તિ વીરિયદીપનાતિ અત્થો.

અનિયમિતઆણત્તીતિ અનિયમવિધાનં અનિયમવસેન વિધિવચનં. **તણ્હાસોત**ન્તિ તણ્હાપ્પબન્ધનં. **નીહરા**તિ સમેહિ પજહ. **એકત્ત**ન્તિ એકગ્ગં. તેનાહ ‘‘**ઝાન**’’ન્તિ. **ઉપપજ્જતી**તિ ન ઉપ્પજ્જતિ ન પાપુણાતીતિ આહ ‘‘**ન પટિલભતી**’’તિ. **ન ઓસક્કેય્યા**તિ ન સઙ્કોચં આપજ્જેય્ય. ઘરાવાસતો પરિબ્બજનં પરિતો અપગમોતિ **પરિબ્બજો**. પબ્બજિતવતસમાદાનસ્સ અદળ્હતાય ચ તત્થ ચ અસક્કચ્ચકિરિયાય **સિથિલગહિતા**. **અતિરેક**ન્તિ પબ્બજ્જાય પુરિમકાલતોપિ અધિકં. **ઉપરી**તિ ઉપરૂપરિ. **દુક્કટં અકતમેવ સેય્યો**તિ દુચ્ચરિતં નામ સબ્બેન સબ્બં અકતમેવ હિતાવહં.

યં કિઞ્ચીતિ યં કિઞ્ચિ કમ્મં. **સિથિલં કત**ન્તિ અસક્કચ્ચકારિતાય સિથિલં કત્વા પવત્તિતં. **એવરૂપમેવા**તિ એવરૂપં પરામટ્ઠસામઞ્ઞસદિસમેવ પચ્છાનુતાપચરિયાદિપટિભાગતો. **સંકિલિટ્ઠમેવ** તણ્હાસંકિલેસઉપક્કિલિટ્ઠત્તા. **આસઙ્કિતપરિસઙ્કિત**ન્તિઆદિતો સમન્તતોપિ પરેહિ સઙ્કિતં. બ્રહ્મચરિયસ્સ આદિ આદિબ્રહ્મચરિયં, તત્થ નિયુત્તાતિ

આદિબ્રહ્મચરિયિકા, મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ પુબ્બભાગપટિપદાતિ અત્થો. તેનાહ “**મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ આદિભૂતા**”તિ. **પુબ્બપધાનભૂતા**તિ પઠમારમ્ભભૂતા.

તાયનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ચન્દિમસુત્તવણ્ણના

૯૦. વિમાને ગહિતે તંનિવાસીપિ ગહિતો હોતીતિ વુત્તં “**ચન્દવિમાનવાસી દેવપુત્તો**”તિ. **સબ્બધી**તિ સબ્બસ્મા દુગ્ગટ્ઠાના **વિપ્પમુત્તોસિ** ભગવા ત્વં, તસ્મા મય્હમ્પિ ઇતો સમ્બાધટ્ઠાનતો વિપ્પમોક્ખં કરોહીતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ “**તસ્સ મે સરણં ભવા**”તિ. **લોકાનુકમ્પકા**તિ સબ્બસ્સ લોકસ્સ અનુગ્ગહા, તસ્મા તુય્હમ્પિ એતસ્સપિ ચન્દસ્સ. **તાદિસા એવા**તિ સમાના એવ. પમુઞ્ચસીતિ પમુઞ્ચિત્થ. તેનાહ “**અતીતત્થે વત્તમાનવચન**”ન્તિ.

ચન્દિમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સૂરિયસુત્તવણ્ણના

૯૧. અન્ધભાવકરણેતિ લોકસ્સ અન્ધકરણેતિપિ અપરે. તેનાહ “**તમસી**”તિ. **વિરોચતી**તિ વિજ્જોતતિ. કામં દેવપુત્તવસેન પઠમં દેવતા ઉદ્ધટા, રાહુનો પન પયોગો તસ્સ વિમાનેતિ આહ “**મણ્ડલીતિ મણ્ડલસણ્ઠાનો**”તિ. **વદતિ** તદા મુખેન ગહિતત્તા. મુખેન ગહણઞ્ચેત્થ ‘‘ગિલી’’તિ અધિપ્પેતં, ન ચ અજ્ઝોહરણન્તિ આહ “**ગિલીતિ વદતી**”તિ. ઇદાનિ તસ્સ મુખેન ગહણસમત્થતં દસ્સેતું “**રાહુસ્સ હી**”તિઆદિ વુત્તં. **સો**તિઆદિ તસ્સ ચન્દિમસૂરિયાનં ગહણકારણદસ્સનં. **અધિવત્થા દેવતા**તિ ચન્દિમસૂરિયાનં પરિચારકદેવતા. **વેગ**ન્તિ જવં. સો હિ કેનચિ અભિમુખં અતિદુન્નિવારો કમ્મનિયામસિદ્ધો. **મત્થક**ન્તિ કણ્ઠસ્સ ઉપરિમદેસં. કેચિ ‘‘સીસમત્થકમેવા’’તિ વદન્તિ. **નિક્ખમેય્ય** વેગસ્સ તિક્ખસીઘથામભાવતો. **આકડ્ઢિત્વા**તિ અત્તનો ગમનદિસાભિમુખં આકડ્ઢિત્વા. **ન**ન્તિ રાહું. ઉદ્ધં ઉલ્લઙ્ઘેતુકામમ્પિ **ઓનમેય્ય**. પદદ્વયેનપિ સો મહાસરીરો મહાબલો, ચન્દિમસૂરિયાનં પન ગમનવેગો તેન સબ્બથાપિ દુન્નિવારિયોવાતિ દસ્સેતિ. **વિમાનેના**તિ ચન્દગ્ગહે ચન્દવિમાનેન, સૂરિયગ્ગહે સૂરિયવિમાનેન ઉભિન્નમ્પિ વિમાનેન સહેવ. અમાવાસિયઞ્હિ દ્વે વિમાનાનિ યોજનમત્તન્તરિતાનિ હુત્વા સહેવ પવત્તન્તિ. યદિ દ્વેપિ દેવપુત્તા સોતાપત્તિફલં પત્તા, અથ કસ્મા સૂરિયસુત્તે એવ ‘‘પજં મમ’’ન્તિ વુત્તં, ન ચન્દસુત્તેતિ? ‘‘સો ચ કિર ન ચિરસ્સેવ તતો ચવિત્વા અઞ્ઞત્થ નિબ્બત્તો, અઞ્ઞા એવ ચ દેવતા તત્થ વસિ, યસ્મિં ચન્દગ્ગહે ભગવા તં ગાથં અભાસિ, ન તથા સૂરિયો, અપરભાગે પન તત્થપિ કાલેન કાલં રાહુગ્ગહો હોતી’’તિ વદન્તિ.

સૂરિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઠમવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અનાથપિણ્ડિકવગ્ગો

૧. ચન્દિમસસુત્તવણ્ણના

૯૨. પબ્બતતટા સન્દમાનો તથારૂપો નદીનિવત્તનપદેસોપિ સમ્બાધટ્ઠાનતાય કચ્છો વિયાતિ આહ ''**પબ્બતકચ્છેપી**''તિ. પટિપક્ખદૂરીભાવેન સેટ્ઠટ્ઠેન ચ એકો ઉદેતીતિ એકોદિ, એકગ્ગતા. તસ્મિં યોગતો એકગ્ગચિત્તા ઇધ **એકોદી**. પટિપક્ખતો અત્તાનં નિપયન્તિ વિસોધેન્તીતિ **નિપકા**, પઞ્ઞવન્તો. તેનાહ ''**એકગ્ગચિત્તા ચેવા**''તિઆદિ. કાયાદિભેદં આરમ્મણં સાતિસયાય સતિયા સરન્તીતિ **સતા**. તેનાહ ''**સતિમન્તો**''તિ. **સોત્થિં ગમિસ્સન્તી**તિ યથાવુત્તપદેસે મગા સોત્થિમનુપદ્દવેન વત્તિસ્સન્તિ, એવં ઝાનલાભિનો સોત્થિં કિલેસેહિ અનુપદ્દુતા વત્તિસ્સન્તિ. અયં કિર દેવપુત્તો બ્રહ્મલોકે નિબ્બાનસઞ્ઞી, તસ્મા એવમાહ. ભગવા ''અયં દેવપુત્તો અનિબ્બાનગામી સમાનો નિબ્બાનગામિસઞ્ઞી, હન્દસ્સ નિબ્બાનગામિનો દસ્સેમી''તિ દુતિયં ગાથમાહ. ચતુન્નં ઓઘાનં, સંસારમહોઘસ્સેવ વા પરતીરભાવતો પરતીરન્તિ **નિબ્બાનં**. અમ્બુનિ જાતો **અમ્બુજો**, મચ્છો. સુત્તજાલં છિન્દિત્વા મચ્છા વિય કિલેસજાલં ભિન્દિત્વા ગમિસ્સન્તીતિ.

ચન્દિમસસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. વેણ્ડુસુત્તવણ્ણના

૯૩. **પયિરુપાસિયા**તિ પયિરુપાસહેતુ. **સિક્ખન્તી**તિ તિસ્સોપિ સિક્ખા સિક્ખન્તિ. **સિટ્ઠિપદે**તિ કિલેસાનં સાસનતો વટ્ટદુક્ખપરિત્તાસનતો ચ સિટ્ઠિસઞ્ઞિતે યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જિતબ્બતો પદે, સદ્ધમ્મેતિ અત્થો. તેનાહ ''**અનુસિટ્ઠિપદે**''તિ. તત્થ **અનુસિટ્ઠી**તિ સદ્ધમ્મો. **કાલે**તિ યુત્તપત્તકાલે. **અપ્પમાદો**નામ સમથવિપસ્સનાભાવના.

વેણ્ડુસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દીઘલટ્ઠિસુત્તવણ્ણના

૯૪. **તથેવ પઞ્ઞાયી**તિ દીઘલટ્ઠિત્વેવ પઞ્ઞાયિ, તથાસમઞ્ઞા એવ અહોસિ.

દીઘલટ્ઠિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. નન્દનસુત્તવણ્ણના

૯૫. નત્થિ એતસ્સ આવટં આવરણન્તિ **અનાવટં**. **રુક્ખો વા પબ્બતો વા**તિ સત્તાનં પકતિચક્ખુસ્સ આવરણભૂતો રુક્ખો વિય પબ્બતો વિય ચ અભિભવિતું સમત્થો ઞેય્યાવરણો નત્થિ. **કથંવિધ**ન્તિ કથંસણ્ઠિતં, કથંપકારં વા. **દુક્ખ**ન્તિ વટ્ટદુક્ખં.

નન્દનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચન્દનસુત્તવણ્ણના

૯૬. **હેટ્ઠા**તિ કામભવે. તત્થ હિ પરિબ્ભમન્તસ્સ પતિટ્ઠા દુલ્લભા યેભુય્યેન તત્થ સત્તા નિમુગ્ગા એવ હોન્તિ, તસ્મા હેટ્ઠા અપ્પતિટ્ઠો સંસારો. **ઉપરી**તિ મહગ્ગતભવે. તત્થ હિ નિબ્બત્તસ્સ નિબ્બાનં આરુહિતું આલમ્બના દુલ્લભા, ઝાનાભિરતિયા તત્થેવ નિકન્તિ તેસં બલવતી હોતિ, તસ્મા ઉપરિ અનાલમ્બનો સંસારો. **પેસિતત્તો**તિ નિબ્બાનં પતિ પેસિતચિત્તો. **તયો કમ્માભિસઙ્ખારા**તિ પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારાદયો તયો અભિસઙ્ખારા. તેન ''નન્દીપુબ્બકો

કમ્મભવો’’તિ વત્વા ‘‘નન્દિં જનેત્વા’’તિ વુત્તો. કામસઞ્ઞાસીસેન કામચ્છન્દસ્સ ગહણં, કામચ્છન્દપમુખાનિ ચ ઓરમ્ભાગિયસંયોજનાનિ ગહિતાનીતિ આહ ‘‘**કામસઞ્ઞાગહણેન પઞ્ચોરમ્ભાગિયસંયોજનાની**’’તિ. રૂપભવો રૂપં ભવપદલોપેન. રૂપભવગ્ગહણેન ચેત્થ સેસભવસ્સપિ ગહણં. તસ્સ સંયોજનગ્ગહણેન પઞ્ચ ઉદ્ધમ્ભાગિયસંયોજનાનિ ગહિતાનિ. **મહોઘે**તિ સંસારમહોઘે. **તેસ**ન્તિ કામભવાદીનં **ગહણેન** ભવભાવેન તદેકલક્ખણતાય. **અરૂપભવો ગહિતો** લક્ખણહારનયેન. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

ચન્દનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. વાસુદત્તસુત્તવણ્ણના

૯૭. **છટ્ઠં** હેટ્ઠા દેવતાસંયુત્તવણ્ણનાયં **વુત્તત્થમેવ**.

વાસુદત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સુબ્રહ્મસુત્તવણ્ણના

૯૮. **સુબ્રહ્મા**તિ તસ્સ દેવપુત્તસ્સ નામં. તસ્સ સત્થુ સન્તિકૂપસઙ્કમનસ્સ કારણં દસ્સેન્તો ‘‘**સો કિર**’’તિઆદિમાહ. તદેવ સોકં તસ્સ દેવપુત્તસ્સ અટ્ઠુપ્પત્તિ. **અચ્છરાસઙ્ઘપરિવુતો**તિ સહસ્સમત્તેન અચ્છરાસઙ્ઘેન પરિવુતો. **નન્દનકીળિક**ન્તિ નન્દનવનકીળિકં. **હત્થં આગચ્છતી**તિ હત્થગય્હુપગો હોતિ. **ગન્થેન્તી**તિ એત્થ માલાવેઠનમ્પિ ખિડ્ડાપસુતતાયાતિ દટ્ઠબ્બં. અઞ્ઞથા પુપ્ફાનિયેવ તાય તાય ચિત્તસ્સ વસેન માલાભાવેન હત્થં ઉપગચ્છન્તીતિ. **ઉપચ્છેદકકમ્મવસેના**તિ તસ્મિં દેવલોકે આયુસેસે સતિ એવ તસ્સ પન ઉપઘાતકસ્સ લદ્ધોકાસસ્સ પાપકમ્મસ્સ વસેન. ‘‘પહારો’’તિ દિવસસ્સ તતિયો ભાગો વુચ્ચતિ, તસ્મા **એકપ્પહારેનેવા**તિ એકવેલાયમેવાતિ અત્થો.

પિયવત્થુકસોકેનાતિ પિયવત્થુનિમિત્તકેન સોકેન. **રુપ્પમાનો**તિ પીળિયમાનો. **સત્તમે દિવસે**તિ મનુસ્સગણનાય સત્તમે દિવસે. **તત્થેવા**તિ તસ્મિંયેવ નિરયે **નિબ્બત્તિતબ્બં** ઇમિના તાહિ ચ સહેવ પુબ્બે તસ્સ પાપકમ્મસ્સ કતત્તા. **રુપ્પી**તિ ચિત્તસન્તાસં આપજ્જિ. **નિદ્ધમિતુ**ન્તિ નીહરિતું અપનેતું. **સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા**તિ તાહિ પઞ્ચસતાહિ અચ્છરાહિ સદ્ધિં ભગવતો સન્તિકં ગન્ત્વા.

ઇદન્તિ અત્તનો ચિત્તં દસ્સેતિ આસન્નપચ્ચક્ખભાવતો. **નિચ્ચ**ન્તિ સદા. સ્વાયં નિચ્ચત્થો અધિપ્પાયવસેન ગહેતબ્બોતિ તત્થ પહાતબ્બં ગહેતબ્બઞ્ચ દસ્સેન્તો ‘‘**દેવલોકે**’’તિઆદિમાહ. **ન ગહેતબ્બો** હેતુપવત્તિતો પુબ્બે તસ્સ ઉત્રાસસ્સ અભાવતો. **તેસૂ**તિ દુક્ખેસુ. તાનિ હિ હેતુપચ્ચયેહિ કત્તબ્બતો ગાથાયં ‘‘**કિચ્છેસૂ**’’તિ વુત્તાનિ. **કિચ્છેસૂ**તિ વા કિચ્છનિમિત્તં. યાસઞ્હિ પયોગવિપત્તીનં વસેનસ્સ તાનિ દુક્ખાનિ ઉપ્પજ્જેય્યું, તંનિમિત્તન્તિ અત્થો. તા હિ અસ્સ પયોગવિપત્તિયો ગતિવિપત્તિયો સત્થુ સન્તિકં ઉપગમનેન હાયેય્યું. **નિબ્બત્તાનં દિટ્ઠાની**તિ નિબ્બત્તાનં વસેન દિટ્ઠાનિ દુક્ખાનિ. **તેસુ** ચ દુક્ખેસુ. સબ્બત્થ નિમિત્તત્થે ભુમ્મં. **ડય્હમાનો વિય** ચિત્તસન્તાપેન.

ચત્તારિપિ સચ્ચાનિ બુજ્ઝતિ પટિવિજ્ઝતીતિ બોધિ, સતિઆદિધમ્મસામગ્ગી, તસ્મા **બોજ્ઝા** બોધિતો. સા પન બોધિ ભાવનાકારેનેવ પવત્તતિ, અઞ્ઞત્રસદ્દયોગેન ચ ‘‘બોજ્ઝા’’તિ નિસ્સક્કવચનન્તિ તદત્થં દસ્સેન્તો મુઞ્ચિત્વાપદં અપેક્ખિત્વા ‘‘**બોજ્ઝઙ્ગભાવન**’’ન્તિ આહ. **તપોગુણ**ન્તિ ધુતધમ્મમાહ. સો હિ તણ્હાલોલુપ્પસ્સ તપનતો

તપો, સયં ગુણસભાવત્તા ગુણસન્નિસ્સયતો ચ **ગુણન્તિ**. તેનાહ "**ધુતઙ્ગસઙ્ખાતં તપોગુણ**"ન્તિ. સબ્બે સઙ્ખારગતા નિસ્સજ્જીયન્તિ એત્થાતિ **સબ્બનિસ્સગ્ગો**, અસઙ્ખતધાતૂતિ આહ "**સબ્બનિસ્સગ્ગાતિ નિબ્બાનતો**"તિ.

ઇન્દ્રિયસંવરોવ પઠમં વેદિતબ્બો પટિપત્તિક્કમવસેન તસ્સેવ પઠમત્તા. તં પન પટિપત્તિક્કમં દસ્સેતું "**ઇન્દ્રિયસંવરે હી**"તિઆદિમાહ. નિપ્પરિયાયતો મગ્ગપરિયાપન્ના એવ બોજ્ઝઙ્ગાતિ આહ "**સહવિપસ્સનાય બોજ્ઝઙ્ગે**"તિ. **તસ્સા**તિ તથાભાવેન તસ્સ યોગિનો. યસ્મા દેવપુત્તસ્સ સત્થા તં ગાથં વત્વા ઉપરિ ચ સચ્ચાનિ પકાસેસિ, તસ્મા વુત્તં "**ભગવા ચતુસચ્ચવસેન દેસનં વિનિવત્તેસી**"તિ. **દેવપુત્તો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહી**તિ કામં તસ્સેવ વિસેસાધિગમો ઇધાગતો, પઞ્ચસતમત્તાહિ પન અચ્છરાહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહીતિ વેદિતબ્બં. તેનાહ **મહાસતિપટ્ઠાનસુત્તવણ્ણનાયં** (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૭૩; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦૬) "સો દેસનાપરિયોસાને પઞ્ચહિ અચ્છરાસતેહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય તં સમ્પત્તિં થાવરં કત્વા દેવલોકમેવ અગમાસી"તિ.

સુબ્રહ્મસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. કકુધસુત્તવણ્ણના

૯૯. "નન્દામી"તિ વુત્તે નન્દી નામ પબ્બજિતસ્સ મલન્તિ ચોદેતુકામો દેવપુત્તો "**નન્દસી**"તિ પુચ્છિ. અથસ્સ ભગવા તં પટિક્ખિપન્તો "**કિં લદ્ધા**"તિ? આહ. તેન "તયા મમ અધિપ્પેતનન્દિયા ઇધ પચ્ચયો એવ નત્થિ, કુતો સા નન્દી"તિ દસ્સેતિ. તેનાહ "**તુટ્ઠિ નામા**"તિઆદિ. અથ દેવપુત્તો નન્દિયા અસતિ સોકેન ભવિતબ્બં, સોકો ચ પબ્બજિતસ્સ મલન્તિ ચોદેન્તો આહ "**તેન હિ, સમણ, સોચસી**"તિ. ભગવા તમ્પિ પટિક્ખિપન્તો "**કિં જીયિત્થા**"તિઆદિમાહ. કિં મં જિનાતીતિ અત્થો?

યદિ તે નન્દિસોકા ન સન્તિ હાસવત્થુનો લાભસ્સ જાનિયા ચ અભાવતો, એકવિહારિનો પન અરતિયા ભવિતબ્બન્તિ આહ – "**કચ્ચિ તં એકમાસીનં, અરતી નાભિકીરતી**"તિ. તસ્મિમ્પિ ભગવતા પટિક્ખિત્તે અથ નેસમ્પિ નન્દિસોકારતીનં અભાવે કારણં પુચ્છન્તો "**કથં ત્વ**"ન્તિ ગાથમાહ? અથસ્સ ભગવા તં કારણં પવેદેન્તો "**અઘજાતસ્સા**"તિ ગાથમાહ. તત્થ **અઘજાતસ્સા**તિ અઘે જાતસ્સ. તેનાહ "**વટ્ટદુક્ખે ઠિતસ્સા**"તિ. **જાતતણ્હસ્સ** અપ્પહીનતણ્હસ્સ **વટ્ટદુક્ખં આગતમેવ** કારણસ્સ અપ્પહીનત્તા. તસ્સેવ હિ કારણસ્સ અપ્પહીનતં દસ્સેન્તો "**દુક્ખી સુખં પત્થયતીતિ હિ વુત્ત**"ન્તિ આહ. દુક્ખપ્પવત્તિયા સાપિ તણ્હાપ્પવત્તિ તેન દસ્સિતા. **ઇતી**તિઆદિના વુત્તમેવત્થં નિગમનવસેન દસ્સેતિ.

કકુધસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ઉત્તરસુત્તવણ્ણના

૧૦૦. **નવમ**ન્તિ ઉત્તરસુત્તં હેટ્ઠા દેવતાસંયુત્તવણ્ણનાયં વુત્તત્થમેવ.

ઉત્તરસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. અનાથપિણ્ડિકસુત્તવણ્ણના

૧૦૧. દસમે કામં દેવતાસંયુત્તેપિ ‘‘ઇદં હિ તં જેતવન’’ન્તિઆદિના ઇમા એવ ગાથા આગતા. તત્થ ‘‘અઞ્ઞતરા દેવતા’’તિ નિદાનં આરોપિતં. હેટ્ઠા આગતનયત્તા એવ હિ પોત્થકેસુ ન લિખિતં, ઇધ પન દેવપુત્તસંયુત્તે ‘‘**અનાથપિણ્ડિકો દેવપુત્તો**’’તિ નિદાને નિગમે ચ આગતં, તત્થ દેવપુત્તેન સત્થુ વુત્તપ્પકારગુણપવેદનવસેન વુત્તં. સત્થા પન ભિક્ખૂનં તમત્થં પવેદેન્તો ‘‘**અઞ્ઞતરો દેવપુત્તો**’’તિ આહ. તથા પવેદને પન કારણં દસ્સેન્તો ‘‘**આનન્દત્થેરસ્સા**’’તિઆદિમાહ. **અનુમાનબુદ્ધિયા**તિ અનુમાનઞાણસ્સ. **આનુભાવપ્પકાસનત્થ**ન્તિ બલદીપનત્થં.

અનાથપિણ્ડિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુતિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. નાનાતિત્થિયવગ્ગો

૧. સિવસુત્તવણ્ણના

૧૦૨. તતિયવગ્ગસ્સ પઠમન્તિ તતિયવગ્ગે પઠમસુત્તં. **વુત્તત્થમેવ** હેટ્ઠા સતુલ્લપકાયિકવગ્ગે પઠમસુત્તે.

સિવસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ખેમસુત્તવણ્ણના

૧૦૩. પઠમંયેવાતિ જરામરણાદિભાવતો પગેવ. **બલવચિન્તનં ચિન્તેતી**તિ યથા સાકટિકો અજાનિત્વા વિસમે મગ્ગે સકટં પાજેન્તો અક્ખે છિન્ને પતિકાતું અવિસહન્તો દુક્ખી દુમ્મનો બલવચિન્તનં ચિન્તેતિ, મહન્તં ચિત્તસન્તાપં પાપુણાતિ, એવં અધમ્મવાદી મચ્ચુમુખં પત્તો બલવચિત્તસન્તાપં પાપુણાતિ, તસ્મા ધમ્મચરિયાય નપ્પમજ્જિતબ્બન્તિ.

ખેમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સેરીસુત્તવણ્ણના

૧૦૪. યં દાનં દેમીતિ યં દેય્યધમ્મં પરસ્સ દેમિ. **તસ્સ પતિ હુત્વા**તિ તબ્બિસયં લોભં સુટ્ઠુ અભિભવન્તો તસ્સ અધિપતિ હુત્વા દેમિ તેન અનાકડ્ઢનીયત્તા. ‘‘**ન દાસો ન સહાયો**’’તિ વત્વા તદુભયં અન્વયતો બ્યતિરેકતો દસ્સેતું ‘‘**યો હી**’’તિઆદિ વુત્તં. **દાસો હુત્વા દેતિ** તણ્હાય દાસબ્યસ્સ ઉપગતત્તા. **સહાયો હુત્વા દેતિ** તસ્સ પિયભાવાવિસ્સજ્જનતો. **સામી હુત્વા દેતિ** તણ્હાદાસબ્યતો અત્તાનં મોચેત્વા અભિભુય્ય પવત્તનતો. સામિપરિભોગસદિસા હેતસ્સાયં પવત્તતીતિ.

અથ વા યો દાનસીલતાય દાયકો પુગ્ગલો, સો દાને પવત્તિભેદેન દાનદાસો દાનસહાયો દાનપતીતિ તિપ્પકારો હોતીતિ દસ્સેતિ. તદસ્સ તિપ્પકારતં વિભજિત્વા દસ્સેતું ‘‘**યો હી**’’તિઆદિ વુત્તં. દાતબ્બટ્ઠેન **દાનં,** અન્નપાનાદિ. તત્થ યં અત્તના પરિભુઞ્જતિ તણ્હાધિપન્નતાય, તસ્સ વસે વત્તનતો દાસો વિય હોતિ. યં પરેસં દીયતિ, તત્થપિ અન્નપાનસામઞ્ઞેન ઇદં વુત્તં ‘‘**દાનસઙ્ખાતસ્સ દેય્યધમ્મસ્સ દાસો હુત્વા દેતી**’’તિ. **સહાયો હુત્વા**

દેતિ અત્તના પરિભુઞ્જિતબ્બસ્સ પરેસં દાતબ્બસ્સ ચ સમસમટ્ઠપનેન. **પતિ હુત્વા દેતિ** સયં દેય્યધમ્મસ્સ વસે અવત્તિત્વા તસ્સ અત્તનો વસે વત્તાપનતો.

અપરો નયો – યો અત્તના પણીતં પરિભુઞ્જિત્વા પરેસં નિહીનં દેતિ, સો **દાનદાસો** નામ તન્નિમિત્તનિહીનભાવાપત્તિતો. યો યાદિસં અત્તના પરિભુઞ્જતિ, તાદિસમેવ પરેસં દેતિ, સો **દાનસહાયો** નામ તન્નિમિત્તનિહીનાધિકભાવવિસ્સજ્જનેન સદિસભાવાપત્તિતો. યો અત્તના નિહીનં પરિભુઞ્જિત્વા પરેસં પણીતં દેતિ, સો **દાનપતિ** નામ તન્નિમિત્તસેટ્ઠભાવપ્પત્તિતો. કમ્મસરિક્ખકો હિ વિપાકો, તસ્મા દેવપુત્તો "**દાનપતી**"તિ વદન્તો "**અહં તાદિસો અહોસિ**"ન્તિ દસ્સેતિ.

''ચતૂસુ દ્વારેસુ દાનં દીયિત્થા''તિ પાળિયં સઙ્ખેપતો વુત્તમત્થં વિત્થારેત્વા દસ્સેતું "**તસ્સ કિરા**"તિઆદિ વુત્તં. **દાન**ન્તિ ચિટ્ઠં, તઞ્ચ ખો સબ્બસાધારણવસેન કતન્તિ આહ "**સમણ ...પે॰... યાચકાન**"ન્તિ. **પબ્બજ્જૂપગતા**તિ યં કિઞ્ચિ પબ્બજ્જં ઉપગતા. **ભોવાદિનો**તિ જાતિમત્તબ્રાહ્મણે વદતિ. **નાલત્થ** બુદ્ધસુઞ્ઞત્તા તદા લોકસ્સ. **દુગ્ગતા**તિ દુક્ખજીવિકકપ્પકા કસિરવુત્તિકા. તેનાહ "**દલિદ્દમનુસ્સા**"તિ. કસિવાણિજ્જાદિજીવિકં અનુટ્ઠાતું અસમત્થા ઇધ ''કપણા''તિ અધિપ્પેતાતિ આહ "**કાણકુણિઆદયો**"તિ. **પથાવિનો**તિ અદ્ધિકા. **વનિબ્બકા**તિ દાયકાનં ગુણકિત્તનકમ્મફલકિત્તનવસેન યાચકા સેય્યથાપિ નગ્ગાદયો. તેનાહ "**ઇટ્ઠં દિન્ન**"ન્તિઆદિ. **પસતમત્ત**ન્તિ વીહિતણ્ડુલાદિવસેન વુત્તં. **સરાવમત્ત**ન્તિ યાગુભત્તાદિવસેન. યથા ગામલાભો ગામે ઉપ્પજ્જનકો આયલાભો, એવં તત્થ દ્વારલાભોતિ આહ "**તત્થ ઉપ્પજ્જનકસતસહસ્સે**"તિ. **મહન્તતરં દાનં અદંસુ** અઞ્ઞસ્સપિ ધનસ્સ વિનિયોગં ગતત્તા. **તં સન્ધાયા**તિ તં મહન્તતરં દાનં કતં સન્ધાય. રઞ્ઞો હિ તત્થ દાનં ઇત્થાગારસ્સ દાનેન મહતા અભિભૂતં વિય પટિનિવત્તં હોતીતિ આહ "**પટિનિવત્તી**"તિ. **કોચી**તિ ભુમ્મત્થે પચ્ચત્તવચનં. તેનાહ "**કત્થચી**"તિ. અનેકવસ્સસહસ્સાયુકકાલે તસ્સ ઉપ્પન્નત્તા **અસીતિવસ્સસહસ્સાનિ** સો રાજા દાનમદાસીતિ.

સેરીસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ઘટીકારસુત્તવણ્ણના

૧૦૫. ચતુત્થં હેટ્ઠા દેવતાસંયુત્તવણ્ણનાયં **વુત્તત્થમેવ**.

ઘટીકારસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. જન્તુસુત્તવણ્ણના

૧૦૬. યે વિનયે અપકતઞ્ઞુનો સંકિલેસિકેસુ વોદાનિયેસુ ધમ્મેસુ ન કુસલા યં કિઞ્ચિ ન કારિનો વિપ્પટિસારબહુલા. તેસં અનુપ્પન્નઞ્ચ ઉદ્ધચ્ચં ઉપ્પજ્જતિ, ઉપ્પન્નઞ્ચ ભિય્યોભાવં વેપુલ્લં આપજ્જતીતિ આહ "**અકપ્પિયે કપ્પિયસઞ્ઞિતાય...પે॰... ઉદ્ધચ્ચપકતિકા**"તિ. સારાભાવેન તુચ્છત્તા ચ નળો વિયાતિ નળો, માનોતિ આહ "**ઉન્નળાતિ ઉગ્ગતનળા**"તિ. તેનાહ "**ઉટ્ઠિતતુચ્છમાના**"તિ. માનો હિ સેય્યસ્સ સેય્યોતિ સદિસોતિ ચ પવત્તિયા વિસેસતો **તુચ્છો. ચાપલ્લેના**તિ ચપલભાવેન, તણ્હાલોલુપ્પેનાતિ અત્થો. **મુખખરા**તિ મુખેન ફરુસા, ફરુસવાદિનોતિ અત્થો. **વિકિણ્ણવાચા**તિ વિસટવચના, સમ્ફપ્પલાપતાય અપરિયન્તવચના. તેનાહ "**અસંયતવચના**"તિઆદિ. **ચણ્ડસોતે બદ્ધનાવાસદિસા**તિ એતેન અનવટ્ઠિતકિરિયતં દસ્સેતિ. યેન સમન્નાગતા

સત્તા એકસ્મિં ઠાને ઠાતું વા નિસીદિતું વા ન સક્કોન્તિ, ઇતો ચિતો ચ વિચરન્તિ. **અનવટ્ઠિતચિત્તા**તિ એકસ્મિં આરમ્મણે ન અવટ્ઠિતચિત્તા. **વિવટઇન્દ્રિયા**તિ અસંવુતચક્ખાદિઇન્દ્રિયા.

ગુણકથાય સદ્ધિં કથિયમાનો નિગ્ગુણસ્સ અગુણો પાકટો હોતિ જાતિમણિસમીપે ઠિતસ્સ વિય કાચમણિનો દોસો. **સુખજીવિનો**તિ સુખે ઠિતા. યથા દાયકાનં સુભરં હોતિ, એવં સુખેન અકિચ્છેન પવત્તજીવિકા. તેનાહ "**પુબ્બે ભિક્ખૂ**"તિઆદિ.

અત્તનો રુચિવસેન ગામકિચ્ચં નેતીતિ ગામણિ, તે પન હીળેન્તો વદતિ "**ગામણિકા**"તિ. **વિસ્સજ્જેત્વા**તિ સતિવોસ્સગ્ગવસેન વિસ્સજ્જેત્વા **કિલેસમુચ્છાયા**તિ મહિચ્છાસઙ્ખાતાય તણ્હામુચ્છાય. સીલવન્તાનંયેવ હિ દુપ્પટિપત્તિં સન્ધાય દેવપુત્તો વદતિ. **વત્તબ્બયુત્તકેયેવા**તિ ઓવાદેન મયા અનુગ્ગહેતબ્બમેવ. **છડ્ડિતકા**તિ પરિચ્ચત્તા આચરિયુપજ્ઝાયાદીહિ. તતો એવ **અનાથા અપ્પતિટ્ઠા. પેતા**તિ વિગતજીવિતા મતા. યથા પેતા, **તથેવ હોન્તિ** અત્તહિતાસમત્થતાય વિઞ્ઞૂનં જિગુચ્છિતબ્બતાય ચ.

જન્તુસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. રોહિતસ્સસુત્તવણ્ણના

૧૦૭. એકોકાસેતિ ચક્કવાળસ્સ પરિયન્તસઞ્ઞિતે એકસ્મિં ઓકાસે. **ભુમ્મ**ન્તિ ''યત્થા''તિ ઇદં ભુમ્મવચનં, સામઞ્ઞતો વુત્તમ્પિ ''સો લોકસ્સ અન્તો''તિ વચનતો વિસિટ્ઠવિસયમેવ હોતિ. ''ન જાયતિ ન મીયતી''તિ વત્વા પુન ''ન ચવતિ ન ઉપપજ્જતી''તિ કસ્મા વુત્તન્તિ આહ "**ઇદં અપરાપરં…પે૰… ગહિત**"ન્તિ. **પદગમનેના**તિ પદસા ગમનેન. **સઙ્ખારલોકસ્સ અન્તં સન્ધાય વદતિ** ઉપરિ સચ્ચાનિ પકાસેતુકામો. સઙ્ખારલોકસ્સ હિ અન્તો નિબ્બાનં.

દળ્હં થિરં ધનુ એતસ્સાતિ દળ્હધન્વા. સો એવ **દળ્હધમ્મો**તિ વુત્તો. તેનાહ "**દળ્હધનૂ**"તિ. **ઉત્તમપ્પમાણેના**તિ સહસ્સથામપ્પમાણેન. ધનુસિપ્પસિક્ખિતતાય ધનુગ્ગહો, ન ધનુગ્ગહમત્તેનાતિ આહ "**ધનુગ્ગહોતિ ધનુઆચરિયો**"તિ. ''ધનુગ્ગહો''તિ વત્વા ''સિક્ખિતો''તિ વુત્તે ધનુસિક્ખાય સિક્ખિતોતિ વિઞ્ઞાયતિ, સિક્ખા ચ એત્તકે કાલે સમત્થસ્સ ઉક્કંસગતો હોતીતિ આહ "**દસ દ્વાદસ વસ્સાનિ ધનુસિપ્પં સિક્ખિતો**"તિ. **ઉસભપ્પમાણેપી**તિ વીસતિયટ્ઠિયો ઉસભં, તસ્મિં ઉસભપ્પમાણે પદેસે. **વાલગ્ગ**ન્તિ વાળકોટિં. **કતહત્થો**તિ પરિચિતહત્થો. **કતસરક્ખેપો**તિ વિવટસરક્ખેપપદેસદસ્સનવસેન સરક્ખેપકતાવી. તેનાહ "**દસ્સિતસિપ્પો**"તિ. ''કતસિપ્પો''તિ કેચિ. અસન્તિ એતેનાતિ **અસનં**, કણ્ડો. **તાલચ્છાય**ન્તિ તાલચ્છાદિં, સા પન રતનમત્તા, વિદત્થિચતુરઙ્ગુલા વા.

પુરત્થિમસમુદ્દાતિ એકસ્મિં ચક્કવાળે પુરત્થિમસમુદ્દા. સમુદ્દસીસેન પુરત્થિમચક્કવાળમુખવટ્ટિં વદતિ. **પચ્છિમસમુદ્દો**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **નિપ્પપઞ્ચત**ન્તિ અદન્ધકારિતં. **સમ્પત્તે**તિ તાદિસેન જવેન ગચ્છન્તેન સમ્પત્તે. **અનોતત્તે**તિ એત્થાપિ ''સમ્પત્તે''તિ પદં આનેત્વા સમ્બન્ધો, તથા ''નાગલતાદન્તકટ્ઠં ખાદિત્વા''તિ એત્થાપિ. **તદા**તિ યદા સો લોકન્તગવેસકો અહોસિ, તદા. **દીઘાયુકકાલો**તિ અનેકવસ્સસહસ્સાયુકકાલો. **ચક્કવાળલોકસ્સા**તિ સામઞ્ઞવસેન એકવચનં, ચક્કવાળલોકન્તિ અત્થો. **ઇમસ્મિંયેવ ચક્કવાળે નિબ્બત્તિ**

પુબ્બપરિચરિયસિદ્ધાય નિકન્તિયા. **સસઞ્ઞિમ્હિ સમનકે**તિ ન રૂપધમ્મમત્તકે, અથ ખો પઞ્ચક્ખન્ધસમુદાયેતિ દસ્સેતિ. **સમિતપાપો**તિ સમુચ્છિન્નસંકિલેસધમ્મો.

રોહિતસ્સસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭-૮. નન્દસુત્તનન્દિવિસાલસુત્તવણ્ણના

૧૦૮-૧૦૯. નન્દસુત્તવિસાલસુત્તાનિ **સત્તમઅટ્ઠમાનિ** હેટ્ઠા સંવણ્ણિતરૂપત્તા **વુત્તત્થાનેવ**.

નન્દસુત્તનન્દિવિસાલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સુસિમસુત્તવણ્ણના

૧૧૦. તુય્હમ્પિ નોતિ તુય્હમ્પિ નુ, નુ-સદ્દો પુચ્છાયં, તસ્મા વણ્ણં કથેતુકામો પુચ્છતીતિ અધિપ્પાયો. **ન વટ્ટતી**તિ ન યુજ્જતિ, **કથિતો**તિ કથેતું આરદ્ધો, તેનાહ "**મત્થકં ન પાપુણાતી**"તિ. તમેવ મત્થકાપાપુણનં દસ્સેતું "**સો હી**"તિઆદિ વુત્તં. સતિસમ્પજઞ્ઞાયોગતો ગોરૂપસીલો, મૂળ્હો ખલિતપઞ્ઞો, ગોરૂપસ્સ વિય સીલં એતસ્સાતિ હિ **ગોરૂપસીલો. સભાગો** એકરૂપચિત્તતાય. અરિયાનં સભાગતા નામ ગુણવન્તવસેનાતિ આહ "**અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ગુણેસુ પસીદિત્વા**"તિ. **સોળસવિધં પઞ્ઞ**ન્તિ મહાપઞ્ઞાદિકા છ, નવ અનુપુબ્બવિહારસમાપત્તિપઞ્ઞા, આસવક્ખયપઞ્ઞાતિ ઇમં સોળસવિધં પઞ્ઞં. તેસટ્ઠિ સાવકસાધારણઞાણાનિપિ એત્થેવ સઙ્ગહં સમોસરણં ગચ્છન્તિ.

આનન્દાતિ થેરં આહ. **આચારો**તિ ચારિત્તસીલમાહ. **ગોચરો**તિ ગોચરસમ્પત્તિ. **વિહારો**તિ સમાપત્તિવિહારો. **અભિક્કમો**તિઆદિના ઇરિયાપથવિહારં. **તુય્હમ્પીતિ પિ**-સદ્દેન ભગવતા અત્તાનં આદિં કત્વા તદઞ્ઞેસં વિઞ્ઞૂનં સબ્બેસં થેરસ્સ રુચ્ચનસભાવો દીપિતોતિ દસ્સેન્તો "**મય્હં રુચ્ચતી**"તિઆદિમાહ. તત્થ સતિપિ આનન્દત્થેરસ્સપિ અસીતિયા મહાથેરાનં અન્તોગધભાવે ''અસીતિયા મહાથેરાનં રુચ્ચતી''તિ વત્વા ''તુય્હમ્પિ રુચ્ચતી''તિ વચનં તેન ધમ્મસેનાપતિનો વણ્ણં કથાપેતુકામતાયાતિ દટ્ઠબ્બં.

સાટકન્તરેતિ નિવત્થવત્થન્તરે. **લદ્ધોકાસો**તિ નિબ્બુદ્ધં કરોન્તો સાટકન્તરે લદ્ધં ગહેતું લદ્ધાવસરો. **લભિસ્સામિનો**તિ લભિસ્સામિ વત. **દીપધજભૂત**ન્તિ સતયોજનવિત્થિણ્ણં જમ્બુદીપસ્સ ધજભૂતં. **પુગ્ગલપલાપે**તિ અન્તોસારાભાવતો પલાપભૂતે પુગ્ગલે હરન્તો. **બાલતાયા**તિ રુચિખન્તિઆદિઅભાવતાય. **દોસતાયા**તિ દુસ્સકભાવેન. **મોહેના**તિ મહામૂળ્હતાય. કેચિ પન "**બાલો બાલતાયા**તિ મૂળ્હતાય પકતિબાલભાવેન ન જાનાતિ. **મૂળ્હો મોહેના**તિ સયં અબાલો સમાનોપિ યદા મોહેન પરિયુટ્ઠિતો હોતિ, તદા મોહેન ન જાનાતિ, અયં પદદ્વયસ્સ વિસેસો''તિ વદન્તિ. **વિપલ્લત્થચિત્તો**તિ યક્ખુમ્માદેન પિત્તુમ્માદેન વા વિપરીતચિત્તો.

"**ચતૂસુ કોસલ્લેસૂ**"તિ વુત્તં ચતુબ્બિધં કોસલ્લં પાળિયા એવ દસ્સેતું "**વુત્તં હેત**"ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ યો અટ્ઠારસ ધાતુયો સમુદયતો અત્થઙ્ગમતો અસ્સાદતો આદીનવતો નિસ્સરણતો ચ યથાભૂતં પજાનાતિ, અયં **ધાતુકુસલો**. વુત્તનયેન આયતનેસુ કુસલો **આયતનકુસલો**. અવિજ્જાદીસુ દ્વાદસપટિચ્ચસમુપ્પાદઙ્ગેસુ કુસલો **પટિચ્ચસમુપ્પાદકુસલો**. ''ઇદં ઇમસ્સ ફલસ્સ ઠાનં કારણં, ઇદં અટ્ઠાનં અકારણ''ન્તિ એવં ઠાનઞ્ચ ઠાનતો, અટ્ઠાનઞ્ચ

અટ્ઠાનતો યથાભૂતં પજાનતો **ઠાનાટ્ઠાનકુસલો**. યો પન ઇમેસુ ધાતુઆદીસુ પરિઞ્ઞાભિસમયાદિવસેન નિસ્સઙ્ગગતિયા પણ્ડાતિ લદ્ધનામેન ઞાણેન ઇતો ગતો પવત્તો, અયં **પણ્ડિતો** નામ.

મહન્તાનં અત્થાનં પરિગ્ગણ્હનતો મહતી પઞ્ઞા એતસ્સાતિ **મહાપઞ્ઞો**. સેસપદેસુપિ એસેવ નયોતિ આહ "**મહાપઞ્ઞાદીહિ સમન્નાગતોતિ અત્થો**"તિ. **નાનત્તન્તિ** યાહિ મહાપઞ્ઞાદીહિ સમન્નાગતત્તા થેરો ''મહાપઞ્ઞો''તિઆદિના કિત્તિતો, તાસં મહાપઞ્ઞાદીનં ઇદં નાનત્તં અયં વેમત્તતા. યસ્સ કસ્સચિ વિસેસતો અરૂપધમ્મસ્સ મહત્તં નામ કિચ્ચસિદ્ધિયા વેદિતબ્બન્તિ તદસ્સ કિચ્ચસિદ્ધિયા દસ્સેન્તો "**મહન્તે સીલક્ખન્ધે પરિગ્ગણ્હાતી**"તિઆદિમાહ. તત્થ હેતુમહન્તતાય પચ્ચયમહન્તતાય નિસ્સયમહન્તતાય પભેદમહન્તતાય કિચ્ચમહન્તતાય ફલમહન્તતાય આનિસંસમહન્તતાય ચ સીલક્ખન્ધસ્સ મહન્તભાવો વેદિતબ્બો. તત્થ **હેતૂ** અલોભાદયો. **પચ્ચયા** હિરોત્તપ્પસદ્ધાસતિવીરિયાદયો. **નિસ્સયા** સાવકબોધિપચ્ચેકબોધિસમ્માસમ્બોધિનિયતતા, તંસમઙ્ગિનો ચ પુરિસવિસેસા. **પભેદો** ચારિત્તાદિવિભાગો. **કિચ્ચં** તદઙ્ગાદિવસેન પટિપક્ખસ્સ વિધમનં. **ફલં** સગ્ગસમ્પદા નિબ્બાનસમ્પદા ચ. **આનિસંસો** પિયમનાપતાદિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૮-૯) **આકઙ્ખેય્યસુત્તા**દીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૬૪ આદયો) ચ આગતનયેન વેદિતબ્બો. ઇમિના નયેન **સમાધિક્ખન્ધા**દીનમ્પિ મહન્તતા યથારહં નિદ્ધારેત્વા વેદિતબ્બા. **ઠાનાટ્ઠાના**દીનં પન મહન્તભાવો મહાવિસયતાય વેદિતબ્બો. તત્થ ઠાનાટ્ઠાનાનં મહાવિસયતા બહુધાતુકસુત્તાદીસુ આગતનયેન, **વિહારસમાપત્તીનં** સમાધિક્ખન્ધે નિદ્ધારિતનયેન વેદિતબ્બા. **અરિયસચ્ચાનં** સકલસાસનસઙ્ગણ્હનતો સચ્ચવિભઙ્ગે (વિભ॰ ૧૮૯ આદયો) તંસંવણ્ણનાસુ (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૧૮૯ આદયો) આગતનયેન; **સતિપટ્ઠાના**દીનં સતિપટ્ઠાનવિભઙ્ગાદીસુ (વિભ॰ ૩૫૫ આદયો) તંસંવણ્ણનાદીસુ (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૩૫૫ આદયો) ચ આગતનયેન; **સામઞ્ઞફલાનં** મહતો હિતસ્સ મહતો સુખસ્સ મહતો અત્થસ્સ મહતો યોગક્ખેમસ્સ નિપ્ફત્તિભાવતો સન્તપણીતનિપુણઅતક્કાવચરપણ્ડિતવેદનીયભાવતો ચ; **અભિઞ્ઞાનં** મહાસમ્ભારતો મહાવિસયતો મહાકિચ્ચતો મહાનુભાવતો મહાનિપ્ફત્તિતો ચ; **નિબ્બાનસ્સ** મદનિમ્મદનાદિમહત્થસિદ્ધિતો મહન્તતા વેદિતબ્બા. **પરિગ્ગણ્હાતી**તિ સભાવાદિતો પરિચ્છિજ્જ ગણ્હાતિ જાનાતિ પટિવિજ્ઝતીતિ અત્થો. **સા પના**તિ મહાપઞ્ઞતા.

પુથુપઞ્ઞાતિ એત્થ **નાનાખન્ધેસુ ઞાણં પવત્તતી**તિ અયં રૂપક્ખન્ધો નામ...પે॰... અયં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો નામાતિ એવં પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં નાનાકરણં પટિચ્ચ ઞાણં પવત્તતિ. તેસુ એકવિધેન રૂપક્ખન્ધો, એકાદસવિધેન રૂપક્ખન્ધો, એકવિધેન વેદનાક્ખન્ધો, બહુવિધેન વેદનાક્ખન્ધો, એકવિધેન સઞ્ઞાક્ખન્ધો, સઙ્ખારક્ખન્ધો, વિઞ્ઞાણક્ખન્ધોતિ એવં એકેકસ્સ ખન્ધસ્સ એકવિધાદિવસેન અતીતાદિવસેનપિ નાનાકરણં પટિચ્ચ ઞાણં પવત્તતિ. તથા ઇદં ચક્ખાયતનં નામ...પે॰... ઇદં ધમ્માયતનં નામં. તત્થ દસાયતના કામાવચરા, દ્વે ચતુભૂમકાતિ એવં આયતનાનં નાનાકરણં પટિચ્ચ ઞાણં પવત્તતિ. **નાનાધાતૂસૂ**તિ અયં ચક્ખુધાતુ નામ...પે॰... અયં મનોવિઞ્ઞાણધાતુ નામ. તત્થ સોળસ ધાતુયો કામાવચરા, દ્વે ચતુભૂમકાતિ એવં ધાતુનાનાકરણં પટિચ્ચ ઞાણં પવત્તતિ, તં ઉપાદિણ્ણધાતુવસેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં પચ્ચેકબુદ્ધાનઞ્હિ દ્વિન્નં અગ્ગસાવકાનઞ્ચ ઉપાદિણ્ણધાતૂસુ એવ નાનાકરણં પટિચ્ચ ઞાણં પવત્તતિ. તઞ્ચ ખો એકદેસમત્તતો, ન નિપ્પદેસતો, અનુપાદિણ્ણકધાતૂનં પન નાનાકરણં ન જાનન્તિ એવ. ઇતરસાવકેસુ વત્તબ્બમેવ નત્થિ, સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધાનંયેવ પન ઇમાય નામ ધાતુયા ઉસ્સન્નત્તાવ ઇમસ્સ રુક્ખસ્સ ખન્ધો સેતો હોતિ, ઇમસ્સ કાળો, ઇમસ્સ મટ્ઠો, ઇમસ્સ બહલત્તચો, ઇમસ્સ તનુત્તચો, ઇમસ્સ પત્તં વણ્ણસણ્ઠાનાદિવસેન એવરૂપં; ઇમસ્સ પુપ્ફં નીલં પીતકં લોહિતકં ઓદાતં, સુગન્ધં દુગ્ગન્ધં; ફલં ખુદ્દકં મહન્તં દીઘં વટ્ટં સુસણ્ઠાનં મટ્ઠં ફરુસં સુગન્ધં મધુરં તિત્તકં અમ્બિલં કટુકં

કસાવં; કણ્ટકો તિખિણો અતિખિણો ઉજુકો કુટિલો તમ્બો લોહિતો ઓદાતો હોતીતિ ધાતુનાનત્તં પટિચ્ચ ઞાણં પવત્તતિ.

અત્થેસૂતિ રૂપાદીસુ આરમ્મણેસુ. **નાનાપટિચ્ચસમુપ્પાદેસૂ**તિ અજ્ઝત્તબહિદ્ધાભેદતો ચ સન્તાનભેદતો ચ નાનપ્પભેદેસુ પટિચ્ચસમુપ્પાદઙ્ગેસુ. અવિજ્જાદિઅઙ્ગાનઞ્હિ પચ્ચેકં પટિચ્ચસમુપ્પાદસઞ્ઞિતાતિ. તેનાહ સઙ્ખારપિટકે ''દ્વાદસ પચ્ચયા દ્વાદસ પટિચ્ચસમુપ્પાદા''તિ. **નાનાસુઞ્ઞતમનુપલબ્ભેસૂ**તિ નાનાસભાવેસુ નિચ્ચસારાદિવિરહતો સુઞ્ઞસભાવેસુ, તતો એવ ઇત્થિપુરિસઅત્તઅત્તનિયાદિવસેન અનુપલબ્ભેસુ સભાવેસુ. મ-કારો હેત્થ પદસન્ધિકરો. **નાનાઅત્થેસૂ**તિ અત્થપટિસમ્ભિદાવિસયેસુ પચ્ચયુપ્પન્નાદિભેદેસુ નાનાવિધેસુ અત્થેસુ. **ધમ્મેસૂ**તિ ધમ્મપટિસમ્ભિદાવિસયેસુ પચ્ચયાદિનાનાધમ્મેસુ. **નિરુત્તીસૂ**તિ તેસંયેવ અત્થધમ્માનં નિદ્ધારણવચનસઙ્ખાતાસુ નિરુત્તીસુ. **પટિભાનેસૂ**તિ અત્થપટિસમ્ભિદાદીસુ વિસયભૂતેસુ ''ઇમાનિ ઇદમત્થજોતકાની''તિ તથા તથા પટિભાનતો પતિટ્ઠાનતો પટિભાનાનીતિ લદ્ધનામેસુ ઞાણેસુ. **પુથુ નાનાસીલક્ખન્ધેસૂ**તિઆદીસુ સીલસ્સ પુથુત્તં નાનત્તઞ્ચ વુત્તમેવ. ઇતરેસં પન વુત્તનયાનુસારેન સુવિઞ્ઞેય્યત્તા પાકટમેવ. યં પન અભિન્નં એકમેવ નિબ્બાનં, તત્થ ઉપચારવસેન પુથુત્તં ગહેતબ્બન્તિ આહ ''**પુથુ જનસાધારણે ધમ્મે સમતિક્કમ્મા**''તિ. તેનસ્સ ઇધ મદનિમ્મદનાદિપરિયાયેન પુથુત્તં દીપિતં હોતિ.

એવં વિસયવસેન પઞ્ઞાય મહત્તં પુથુત્તઞ્ચ દસ્સેત્વા ઇદાનિ સમ્પયુત્તધમ્મવસેન હાસભાવં, પવત્તિઆકારવસેન જવનભાવં, કિચ્ચવસેન તિક્ખાદિભાવઞ્ચ દસ્સેતું ''**કતમા હાસપઞ્ઞા**''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **હાસબહુલો**તિ પીતિબહુલો. સેસપદાનિ તસ્સ વેવચનાનિ. **સીલં પરિપૂરેતી**તિ હટ્ઠપહટ્ઠો ઉદગ્ગુદગ્ગો હુત્વા પીતિસહગતાય પઞ્ઞાય પાતિમોક્ખસીલં ઠપેત્વા હાસનીયતરસ્સેવ વિસું ગહિતત્તા ઇતરં તિવિધં સીલં પરિપૂરેતિ. પીતિસોમનસ્સસહગતા હિ પઞ્ઞા અભિરતિવસેન તદારમ્મણે ફુલ્લિતા વિકસિતા વિય વત્તતિ, ન ઉપેક્ખાસહગતા. **સીલક્ખન્ધં સમાધિક્ખન્ધ**ન્તિઆદીસુપિ એસેવ નયો. **થેરો**તિઆદિના અભિનીહારસિદ્ધા થેરસ્સ હાસપઞ્ઞતાતિ દસ્સેતિ.

સબ્બં રૂપં અનિચ્ચલક્ખણતો ખિપ્પં જવતીતિ રૂપક્ખન્ધં અનિચ્ચન્તિ સીઘવેગેન પવત્તિયા પટિપક્ખદૂરીભાવેન પુબ્બાભિસઙ્ખારસ્સ સાતિસયત્તા ઇન્દેન વિસટ્ઠવજિરં વિય લક્ખણં પટિવિજ્ઝન્તી અદન્ધાયન્તી રૂપક્ખન્ધે અનિચ્ચલક્ખણં વેગેન પટિવિજ્ઝતિ, તસ્મા સા **જવનપઞ્ઞા** નામાતિ અત્થો. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. એવં લક્ખણારમ્મણિકવિપસ્સનાવસેન જવનપઞ્ઞં દસ્સેત્વા બલવવિપસ્સનાવસેન દસ્સેતું ''**રૂપ**''ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ખયટ્ઠેના**તિ યત્થ યત્થ ઉપ્પજ્જતિ, તત્થ તત્થેવ ખણેનેવ ભિજ્જનતો ખયસભાવતો. **ભયટ્ઠેના**તિ ભયાનકતો. **અસારકટ્ઠેના**તિ અત્તસારવિરહતો નિચ્ચસારાદિવિરહતો ચ. **તુલયિત્વા**તિ તુલાભૂતાય વિપસ્સનાય તુલયિત્વા. **તીરયિત્વા**તિ તાય એવ તીરણભૂતાય તીરેત્વા. **વિભાવયિત્વા**તિ યાથાવતો પકાસેત્વા પઞ્ચક્ખન્ધં **વિભૂતં કત્વા** પાકટં કત્વા. **રૂપનિરોધે**તિ રૂપક્ખન્ધસ્સ નિરોધભૂતે નિબ્બાને નિન્નપોણપબ્ભારભાવેન. ઇદાનિ સિખાપ્પત્તવિપસ્સનાવસેન જવનપઞ્ઞં દસ્સેતું પુન ''**રૂપ**''ન્તિઆદિ વુત્તં. ''વુટ્ઠાનગામિનિવિપસ્સનાવસેના''તિ કેચિ.

ઞાણતિક્ખભાવો નામ સવિસેસં પટિપક્ખસમુચ્છિન્દને વેદિતબ્બોતિ ''**ખિપ્પં કિલેસે છિન્દતીતિ તિક્ખપઞ્ઞો**''તિ વત્વા તે પન કિલેસે વિભાગેન દસ્સેન્તો ''**ઉપ્પન્નં કામવિતક્ક**''ન્તિઆદિમાહ. તિક્ખપઞ્ઞો

ખિપ્પાભિઞ્ઞો હોતિ, પટિપદા યસ્સ ન ચલતીતિ આહ **"એકસ્મિં આસને ચત્તારો ચ અરિયમગ્ગા અધિગતા હોન્તી"**તિઆદિ. **થેરો ચા**તિઆદિના ધમ્મસેનાપતિનો તિક્ખપઞ્ઞતા સિખાપ્પત્તાતિ દસ્સેતિ.

"સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા સઙ્ખતા પટિચ્ચસમુપ્પન્ના ખયધમ્મા વયધમ્મા વિરાગધમ્મા નિરોધધમ્મા"તિ યાથાવતો દસ્સનેન સચ્ચસમ્પટિવેધો ઇજ્ઝતિ, ન અઞ્ઞથાતિ કારણમુખેન નિબ્બેધિકપઞ્ઞં દસ્સેતું **"સબ્બસઙ્ખારેસુ ઉબ્બેગબહુલો હોતી"**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ઉબ્બેગબહુલો**તિ વુત્તનયેન સબ્બસઙ્ખારેસુ અભિણ્હપ્પવત્તસંવેગો. **ઉત્તાસબહુલો**તિ ઞાણુત્તાસવસેન સબ્બસઙ્ખારેસુ બહુસો ઉત્રસ્તમાનસો. તેન આદીનવાનુપસ્સનમાહ. **ઉક્કણ્ઠનબહુલો**તિ ઇમિના પન નિબ્બિદાનુપસ્સનમાહ, **અરતિબહુલો**તિઆદિના તસ્સા એવ અપરાપરુપ્પત્તિં. **બહિમુખો** સબ્બસઙ્ખારતો બહિભૂતં નિબ્બાનં ઉદ્દિસ્સ પવત્તઞાણમુખો, તથા વા પવત્તિતવિમોક્ખમુખો. નિબ્બિજ્ઝનં નિબ્બેધો, સો એતિસ્સા અત્થિ, નિબ્બિજ્ઝતીતિ વા નિબ્બેધા, સા એવ પઞ્ઞા **નિબ્બેધિકા**. યં પનેત્થ અત્થતો ન વિભત્તં, તં હેટ્ઠા વુત્તનયત્તા સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

અપ્પિચ્છોતિ સન્તગુણનિગુહનતાતિ અત્તનિ વિજ્જમાનાનં બાહુસચ્ચધુતધમ્મસીલાદિગુણાનઞ્ચેવ પટિવેધગુણસ્સ ચ નિગુહનં, **પટિગ્ગહણે ચ મત્તઞ્ઞુતા**તિ એતેનેવ પરિયેસનપરિભોગમત્તઞ્ઞુતાપિ વુત્તા હોતિ. તીહિ **સન્તોસેહી**તિ ચતૂસુ પચ્ચયેસુ પચ્ચેકં તીહિ સન્તોસેહિ , સબ્બે પન દ્વાદસ. પટિસલ્લીનેન **વિવેકટ્ઠકાયાનં** ન સઙ્ગણિકારામાનં. **નેક્ખમ્માભિરતાનન્તિ** પબ્બજ્જં ઉપગતાનં. **પરિસુદ્ધચિત્તાનં** વિગતચિત્તસંકિલેસાનં. **પરમવોદાનપ્પત્તાનં** અટ્ઠસમાપત્તિસમધિગમેન અતિવિય વોદાનં વિસુદ્ધિં પત્તાનં. કિલેસુપધિઆદીનં અભાવતો **નિરુપધીનં**. ફલસમાપત્તિવસેન સબ્બસઙ્ખારવિનિસ્સટત્તા **વિસઙ્ખારં** નિબ્બાનં. **ઉપગતાનં, ઇમેસં તિણ્ણં વિવેકાનં લાભી** પવિવિત્તો "પકારેહિ વિવિત્તો"તિ કત્વા. સમાસજ્જનં પરિસિનેહુપ્પાદો સંસગ્ગો, સવનવસેન ઉપ્પજ્જનકસંસગ્ગો **સવનસંસગ્ગો**. એસ નયો સેસેસુપિ. **સમુલ્લપનં** આલાપસલ્લપનં. સંસગ્ગવત્થુના ઇમિના તસ્સ પરિભોગો **પરિભોગસંસગ્ગો**.

આરદ્ધવીરિયોતિ એત્થ વીરિયારમ્ભો નામ વીરિયસ્સ પગ્ગણ્હનં પરિપુણ્ણકરણં. તં પન સબ્બસો કિલેસાનં નિગ્ગણ્હનન્તિ દસ્સેન્તો **"તત્થા"**તિઆદિમાહ. **ઓધુનનવત્તા**તિ કિલેસાનં યસ્સ કસ્સચિ સાવજ્જસ્સ ઓધુનનવસેન વત્તા. તેનાહ **"ભિક્ખૂન"**ન્તિઆદિ. **ઓતિણ્ણં** નામ વજ્જં અજ્ઝાચરિતન્તિ આરોચિતં. **અનોતિણ્ણં** અનારોચિતં. **તન્તિવસેના**તિ પાળિધમ્મવસેન, યુત્તસદ્દસ્સ વસેનાતિ અત્થો. પાપે લામકે પુગ્ગલે ધમ્મે ચ ગરહતિ જિગુચ્છતીતિ **પાપગરહી**. તેનાહ **"પાપપુગ્ગલે"**તિઆદિ. **એકદસ્સી**તિ એકભવદસ્સી, ઇધલોકમત્તદસ્સી દિટ્ઠધમ્મિકસુખમત્તાપેક્ખી. **સમન્તા**તિ સમન્તતો, પરિતો મે કત્થચિ મા અહૂતિ યોજના.

સોળસહિ પદેહીતિ સોળસહિ કોટ્ઠાસેહિ. **અકુપ્પન્તિ** કેનચિ અકોપનીયં. અયં ધમ્મસેનાપતિનો ગુણકથા સત્થુ વચનાનુસારેન દસસહસ્સચક્કવાળબ્યાપિની અહોસિ, તં દસ્સેતું **"એવ"**ન્તિઆદિ વુત્તં. **ચતુબ્બિધા વણ્ણનિભા પાતુભવિ** ઉળારપીતિસોમનસ્સસમુટ્ઠાનત્તા. સુટ્ઠુ ઓભાસતીતિ **સુભો**. ઓભાસસમ્પત્તિયા મણિનો ભદ્દકતાતિ આહ **"સુભોતિ સુન્દરો"**તિ. **જાતિમા** પરિસુદ્ધઆકરસમુટ્ઠિતત્તા. કુરુવિન્દજાતિઆદિજાતિવિસેસોપિ મણિ આકરપરિસુદ્ધમૂલકો એવાતિ આહ **"જાતિસમ્પન્નો"**તિ. **ધોવનાદિપરિકમ્મેના**તિ ચતૂસુ પાસાણેસુ ધોવનદોસનીહરણતાપનસણ્હકરણાદિપરિકમ્મેન. રત્તકમ્બલસ્સ વસેન સભાવવણ્ણસિદ્ધિયા વેળુરિયમણિ અતિવિય સોભતીતિ આહ **"પણ્ડુકમ્બલે નિક્ખિત્તો"**તિ. **નિક્ખન્તિ** ભણ્ડમાહ. તઞ્ચ અપ્પકેન સુવણ્ણેન કતં ભણ્ડં ન સોભતિ સોભાવિપુલેનાતિ આહ **"અતિરેકપઞ્ચસુવણ્ણેન કતપિળન્ધન"**ન્તિ. **સુવણ્ણન્તિ** પઞ્ચધરણસ્સ સમઞ્ઞા,

તસ્મા પઞ્ચવીસતિસુવણ્ણસારિયા વિચિત્તઆભરણં ઇધ "**નિક્ખ**"ન્તિ અધિપ્પેતં. તઞ્હિ વિપુલં ન પરિત્તકં. **મહાજમ્બુસાખાય પવત્તનદિયન્તિ** મહાજમ્બુસાખાય હેટ્ઠા સઞ્જાતનદિયં. તં કિર રતનં રત્તં. **સુકુસલેન...પે॰... સમ્પહટ્ઠન્તિ** સુટ્ઠુ કુસલેન સુવણ્ણકારેન ઉક્કાય તાપેત્વા સમ્મા પહટ્ઠં મજ્જનાદિવસેન સુકતપરિકમ્મં. **ધાતુવિભઙ્ગે**તિ ધાતુવિભઙ્ગસુત્તે. **કતભણ્ડન્તિ** આભરણભાવેન કતં ભણ્ડં.

નાતિઉચ્ચો નાતિનીચો **તરુણસૂરિયો** નામ. **સત્થારા આભતવણ્ણો** ઉબ્ભતગુણોતિ અત્થો. નેવ **મરણં અભિનન્દતી**તિ અત્તનોપિ મરણં નેવ અભિનન્દતિ અત્તવિનિપાતસ્સ સાવજ્જભાવતો. બોધિસત્તો પન પરેસં અત્થાય અત્તનો અત્તભાવં પરિચ્ચજતિ કરુણાવસેન, એવં વોસજ્જનં પરમત્થપારમીપારિપૂરિં ગચ્છતીતિ સાવકા ન તથા કાતું સક્કા સિક્ખાપદતો. **ન જીવિતં પત્થેતિ** જીવિતાસાય સમુચ્છિન્નત્તા. **દિવસસઙ્ખેપન્તિ** અજ્જ ત્વં ઇદં નામ કમ્મં કરોહિ, ઇદં તે વેતનન્તિ દિવસભાગેન પરિચ્છિન્નં વેતનં. તાદિસો હિ ભતકો દિવસક્ખયમેવ ઉદિક્ખતિ, ન કમ્મનિટ્ઠાનં. નિબ્બિસં **ભતકો યથા**તિ વેતનં ભતિં ઇચ્છન્તો કાલક્ખયં ઉદિક્ખન્તો ભતકપુરિસો વિય.

સુસિમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. નાનાતિત્થિયસાવકસુત્તવણ્ણના

૧૧૧. નાનાતિત્થિયસાવકાતિ પુથુતિત્થિયાનં સાવકા. **છિન્દિતે**તિ હત્થચ્છેદાદિવસેન છેદે. **મારિતે**તિ મારણે. **ન પાપં સમનુપસ્સતી**તિ કિઞ્ચિ પાપં અત્થીતિ ન પસ્સતિ, પરેસઞ્ચ તથા પવેદેતિ. **વિસ્સાસન્તિ** વિસ્સત્થભાવં. ''કતકમ્માનમ્પિ વિપાકો નત્થી''તિ વદન્તો કતપાપાનં અકતપુઞ્ઞાનઞ્ચ વિસ્સત્થતં નિરાસઙ્કતં જનેતિ.

તપોજિગુચ્છાયાતિ તપસા અચેલવતાદિના પાપતો જિગુચ્છનેન, ''પાપં વિરાજયામા''તિ અચેલવતાદિસમાદાનેનાતિ અત્થો. તસ્મિઞ્હિ સમાદાને ઠિતેન સંવરેન સંવુતચિત્તો સમન્નાગતો પિહિતો ચ નામ હોતીતિ "**સુસંવુતત્તો**"તિઆદિ વુત્તં. ચત્તારો યામા ભાગા ચતુયામા, ચતુયામા એવ **ચાતુયામા**. ભાગત્થો હિ ઇધ યામ-સદ્દો યથા ''રત્તિયં પઠમો યામો''તિ. સો પનેત્થ ભાગો સંવરલક્ખણોતિ આહ "**ચાતુયામેન સુસંવુતો**"તિ, ચતુકોટ્ઠાસેન સંવરેન સુટ્ઠુ સંવુતોતિ અત્થો. **પટિક્ખિત્તસબ્બસીતોદકો**તિ પટિક્ખિત્તસબ્બસીતુદકપરિભોગો. **સબ્બેન પાપવારણેન યુત્તો**તિ સબ્બપ્પકારેન સંવરલક્ખણેન પાપવારણેન સમન્નાગતો. **ધુતપાપો**તિ સબ્બેન નિજ્જરલક્ખણેન પાપવારણેનપિ ધુતપાપો. **ફુટ્ઠો**તિ અટ્ઠન્નમ્પિ કમ્માનં ખેપનેન વિક્ખેપપ્પત્તિયા કમ્મક્ખયલક્ખણેન સબ્બેન પાપવારણેન ફુટ્ઠો, તં ફુસિત્વા ઠિતો. **ન નિગુહન્તો**તિ ન નિગુહનહેતુ દિટ્ઠસુતે તથેવ કથેન્તો.

નાનાતિત્થિયાનંયેવ ઉપટ્ઠાકોતિ પરવાદીનં સબ્બેસંયેવ તિત્થિયાનં ઉપટ્ઠાકો, તેસુ સાધારણવસેન અભિપ્પસન્નો. **કોટિપ્પત્તા**તિ મોક્ખાધિગમેન સમણધમ્મે પત્તબ્બમરિયાદપ્પત્તા.

સહચરિતમત્તેનાતિ સીહનાદેન સહ વસ્સકરણમત્તેન. સીહેન સીહનાદં નદન્તેન સહેવ સિઙ્ગાલેન અત્તનો સિઙ્ગાલરવકરણમત્તેન. **કોત્થુકો**તિ ખુદ્દકકોત્થુ. **આસઙ્કિતસમાચારો**તિ અત્તના ચ પરેહિ ચ આસઙ્કિતબ્બસમાચારો. **સપ્પુરિસાનન્તિ** બુદ્ધાદીનં.

તસ્સાતિ વેગબ્ભરિસ્સ દેવપુત્તસ્સ. **સરીરે અનુઆવિસી**તિ સરીરે અનુપવિસિત્વા વિય આવિસિ. **અધિમુચ્ચી**તિ યથા ગહિતસ્સ વસેન ચિત્તં ન વત્તતિ, અત્તનો એવ વસે વત્તતિ, એવં અધિટ્ઠહિ. **આયુત્તા**તિ દસ્સનેન સંયુત્તા . **પવિવેકિય**ન્તિ કપ્પકવત્થભુઞ્જનસેનાસનેહિ પવિવિત્તભાવં. તેનાહ "**તે કિરા**"તિઆદિ. **રૂપે નિવિટ્ઠા**તિ ચક્ખુરૂપધમ્મે અભિનિવિટ્ઠા. તેનાહ "**તણ્હાદિટ્ઠીહિ પતિટ્ઠિતા**"તિ. **દેવલોકપત્થનકામા**તિ દેવલોકસ્સેવ અભિપત્થનકામા. મરણધમ્મતાય **માતિયા**. તેનાહ "**માતિયાતિ મચ્ચા**"તિ. **પરલોકત્થાયા**તિ પરસમ્પત્તિભાવાય લોકસ્સ અત્થાય.

પભાસવણ્ણાતિ પભાય સમાનવણ્ણા. કેસં પભાયાતિ આહ "**ચન્દોભાસા**"તિઆદિ. સજ્ઝારાગપભાસવણ્ણા ઇન્દધનુપભાસવણ્ણાતિ પચ્ચેકં યોજના. આમો આમગન્ધો એતસ્સ અત્થીતિ **આમિસં**. **વધાયા**તિ વિદ્ધંસિતું. **રૂપા**તિ રૂપાયતનાદિરૂપિધમ્મા.

રાજગહસમીપપ્પવત્તીનં **રાજગહિયાનં**. ''સેતો''તિ કેલાસકૂટો અધિપ્પેતોતિ આહ "**સેતોતિ કેલાસો**"તિ. કેનચિ ન ઘટ્ટેતીતિ **અઘં**, અન્તલિક્ખન્તિ આહ "**અઘગામીનન્તિ આકાસગામીન**"ન્તિ. ઉદકં ધીયતિ એત્થાતિ **ઉદધિ**, મહોદધિ. **વિપુલો**તિ વેપુલ્લપબ્બતો. **હિમવન્તપબ્બતાન**ન્તિ હિમવન્તપબ્બતભાગાનં. **બુદ્ધો સેટ્ઠો** સીલસમાધિપઞ્ઞાવિમુત્તિવિમુત્તિઞાણદસ્સનાદીહિ સબ્બગુણેહિ.

નાનાતિત્થિયસાવકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તતિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સારત્થપ્પકાસિનિયા સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

દેવપુત્તસંયુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૩. કોસલસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧. દહરસુત્તવણ્ણના

૧૧૨. ભગવતા સદ્ધિં સમ્મોદીતિ ભગવતો ગુણે અજાનન્તો કોસલરાજા અત્તનો ખત્તિયમાનેન કેવલં ભગવતા સદ્ધિં સમ્મોદિ. પઠમાગતે હિ સત્થરિ તસ્સ સમ્મોદિતાકારં દસ્સેતું ''**યથા**''તિઆદિ વુત્તં. **યથા ખમનીયાદીનિ પુચ્છન્તો**તિ યથા ભગવા ''કચ્ચિ તે, મહારાજ, ખમનીયં, કચ્ચિ યાપનીય''ન્તિઆદિના તેન રઞ્ઞા સદ્ધિં પઠમં પવત્તમોદો અહોસિ પુબ્બભાસિતાય, તદનુકરણેન એવં સોપિ રાજા ભગવતા સદ્ધિં સમપ્પવત્તમોદો અહોસીતિ યોજના. તં પન સમપ્પવત્તમોદનં ઉપમાય દસ્સેતું ''**સીતોદકં વિયા**''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **સમ્મોદિત**ન્તિ સંસન્દિતં **એકીભાવ**ન્તિ સમ્મોદનકિરિયાય સમાનતં એકરૂપતં, **ખમનીય**ન્તિ ''ઇદં ચતુચક્કં નવદ્વારં સરીરયન્તં દુક્ખબહુલતાય સભાવતો દુસ્સહં, કચ્ચિ ખમિતું સક્કુણેય્ય''ન્તિ પુચ્છતિ. **યાપનીય**ન્તિ પચ્ચયાયત્તવુત્તિકં ચિરપબન્ધસઞ્ઞાતાય યાપનાય કચ્ચિ યાપેતું સક્કુણેય્યં. સીસરોગાદિઆબાધાભાવેન **કચ્ચિ અપ્પાબાધં**. દુક્ખજીવિકાભાવેન **કચ્ચિ અપ્પાતઙ્કં**. તંતંકિચ્ચકરણે ઉટ્ઠાનસુખતાય **કચ્ચિ લહુટ્ઠાનં**. તદનુરૂપબલયોગતો **કચ્ચિ બલં**. સુખવિહારસમ્ભવેન **કચ્ચિ ફાસુવિહારો અત્થી**તિ તત્થ તત્થ કચ્ચિ-સદ્દં યોજેત્વા અત્થો વેદિતબ્બો. બલવપ્પત્તા પીતિ **પીતિ**યેવ. તરુણપીતિ **પામોજ્જં**. સમ્મોદનં જનેતિ કરોતીતિ **સમ્મોદનીયં**. સમ્મોદિતબ્બતો **સમ્મોદનીય**ન્તિ ઇમં પન અત્થં દસ્સેન્તો ''**સમ્મોદિતું યુત્તભાવતો**''તિ આહ. **સરિતબ્બભાવતો**તિ અનુસ્સરિતબ્બભાવતો. ''સરણીય''ન્તિ વત્તબ્બે દીઘં કત્વા ''**સારણીય**''ન્તિ વુત્તં.

સુય્યમાનસુખતોતિ આપાથમધુરતં આહ, **અનુસ્સરિયમાનસુખતો**તિ વિમદ્દરમણીયતં. **બ્યઞ્જનપરિસુદ્ધતાયા**તિ સભાવનિરુત્તિભાવેન તસ્સા કથાય વચનચાતુરિયમાહ, **અત્થપરિસુદ્ધતાયા**તિ અત્થસ્સ નિરુપક્કિલેસતં. **અનેકેહિ પરિયાયેહી**તિ અનેકેહિ કારણેહિ. **અદિક્કત્તા**તિ ઉપસઙ્કમનવસેન અદિક્કત્તા. **ગુણાગુણવસેના**તિ ગુણવસેન ગમ્ભીરભાવં વા અગુણવસેન ઉત્તાનભાવં વા. **ઓવટ્ટિકસારં કત્વા**તિ ઓવટ્ટિકાય ગહેતબ્બસારવત્થું કત્વા. **લોકનિસ્સરણભવોક્કન્તિપઞ્હ**ન્તિ લોકતો નિસ્સટભાવપઞ્હઞ્ચેવ આદિતો ભવોક્કમનપઞ્હઞ્ચ. સત્થુ સમ્માસમ્બુદ્ધતં પુચ્છન્તો હિ ''કિં ભવં ગોતમો સબ્બલોકતો નિસ્સટો, સબ્બસત્તેહિ ચ જેટ્ઠો''તિ? પુચ્છતિ નામ. યથા હિ સત્થુ સમ્માસમ્બુદ્ધતાય લોકતો નિસ્સટતા વિઞ્ઞાયતિ, એવં સબ્બસત્તેહિ જેટ્ઠભાવતો સેટ્ઠભાવતો. સ્વાયમત્થો **અગ્ગપસાદસુત્તા**દીહિ (ઇતિવુ॰ ૯૦; અ॰ નિ॰ ૪.૩૪) વિભાવેતબ્બો. કથં પન સમ્બુદ્ધતા વિઞ્ઞાયતીતિ? અવિપરીતધમ્મદેસનતો. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન **વિસુદ્ધિમગ્ગસંવણ્ણનાદીસુ** (વિસુદ્ધિ॰ મહાટી॰ ૧.૧૨૪) વુત્તનયેન વેદિતબ્બો.

રાજા સત્થુ અવિપરીતધમ્મદેસનં અજાનન્તો તતો એવસ્સ સમ્માસમ્બોધિં અસદ્દહન્તો ''વુદ્ધતરેસુપિ ચિરપબ્બજિતેસુ સમ્માસમ્બુદ્ધભાવે અલબ્ભમાને તબ્બિપરીતે કથં લબ્ભેય્યા''તિ મઞ્ઞમાનો ''કિં પન ભવં ગોતમો''તિઆદિં વક્ખતિ. **રાજા અત્તનો લદ્ધિયા ન પુચ્છતિ** અત્તનો સમ્મુખા તેહિ અસમ્માસમ્બુદ્ધભાવસ્સેવ પટિઞ્ઞાતત્તા. યસ્મા તે મુસાવાદિતાય અત્તનો ઉપટ્ઠાકાદીનં ''બુદ્ધા મય''ન્તિ પટિજાનિંસુ, તસ્મા વુત્તં ''**લોકે મહાજનેન ગહિતપટિઞ્ઞાવસેન પુચ્છતી**''તિ. સ્વાયમત્થો આગમિસ્સતિ. **બુદ્ધસીહનાદ**ન્તિ બુદ્ધાનં એવ આવેણિકં

સીહનાદં. કામં મગ્ગઞાણપદટ્ઠાનં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં, સમ્બોધિઞાણે પન ગહિતે તં અત્થતો ગહિતમેવ હોતીતિ વુત્તં “**સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસઙ્ખાતં સમ્માસમ્બોધિ**”ન્તિ.

પબ્બજ્જૂપગમનેનાતિ યાય કાયચિ પબ્બજ્જાય ઉપગમનમત્તેન સમણા, ન સમિતપાપતાય. **જાતિવસેના**તિ જાતિમત્તેન બ્રાહ્મણા, ન બાહિતપાપતાય. **પબ્બજિતસમૂહસઙ્ખાતો સઙ્ઘો**તિ પબ્બજિતસમૂહતામત્તેન સઙ્ઘો, ન નિય્યાનિકદિટ્ઠિવિસુદ્ધસીલસામઞ્ઞવસેન સંહતત્તાતિ અધિપ્પાયો. **એતેસં અત્થી**તિ એતેસં સબ્બઞ્ઞુપટિઞ્ઞાતાનં પરિવારભૂતો અત્થિ. **સ્વેવા**તિ પબ્બજિતસમૂહસઙ્ખાતો એવ. કેચિ પન “પબ્બજિતસમૂહવસેન. સઙ્ઘિનો, ગહટ્ઠસમૂહવસેન ગણિનો”તિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તં ગણે એવ લોકે સઙ્ઘસદ્દસ્સ નિરુળ્હત્તા. **આચારસિક્ખાપનવસેના**તિ અચેલકવતચરિયાદિ-આચારસિક્ખાપનવસેન. **પાકટા**તિ સઙ્ઘીઆદિભાવેન પકાસિતા. “**અપ્પિચ્છા**”તિ વત્વા તત્થ લબ્ભમાનં અપ્પિચ્છતં દસ્સેતું “**અપિચ્છતાય વત્થમ્પિ ન નિવાસેન્તી**”તિ વુત્તં. ન હિ તેસુ સાસનિકેસુ વિય સન્તગુણનિગુહના અપ્પિચ્છા લબ્ભતીતિ. **યસો**તિ કિત્તિસદ્દો. તરન્તિ એતેન સંસારોઘન્તિ એવં સમ્મતત્તા તિત્થં વુચ્ચતિ લદ્ધીતિ આહ “**તિત્થકરાતિ લદ્ધિકરા**”તિ. **સાધુસમ્મતા**તિ “સાધૂ”તિ સમ્મતા, ન સાધૂહિ સમ્મતાતિ આહ “**સન્તો...પે॰... પુથુજ્જનસ્સા**”તિ.

કપ્પકોલાહલન્તિ કપ્પતો કોલાહલં, “કપ્પુટ્ઠાનં ભવિસ્સતી”તિ દેવપુત્તેહિ ઉગ્ઘોસિતમહાસદ્દો. **ઇમે**તિ પૂરણાદયો. **બુદ્ધકોલાહલ**ન્તિ દેવતાહિ ઘોસિતં બુદ્ધકોલાહલં. **પયિરુપાસિત્વા**તિ પુરિસસુતિપરમ્પરાય સુત્વા. **ચિન્તામણિવિજ્જા** નામ પરચિત્તજાનાપનવિજ્જા. સા **કેવટ્ટસુત્તે** “મણિકા”તિ આગતા, **આદિ**-સદ્દેન ગન્ધારિસમ્ભવવિજ્જાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. તત્થ ગન્ધારિયા વિકુબ્બનં દસ્સેતિ. **અત્તભાવે**તિ સરીરે. **રાજુસ્મા**તિ રાજતેજો.

સુક્કધમ્મોતિ અનવજ્જધમ્મો નિક્કિલેસતા. **ઇદં ગહેત્વા**તિ ઇદં પરમ્મુખા “મયં બુદ્ધા”તિ વત્વા અત્તનો સમ્મુખા “ન મયં બુદ્ધા”તિ તેહિ વુત્તવચનં ગહેત્વા. **એવમાહા**તિ “યેપિ તે, ભો ગોતમ...પે॰... નવો ચ પબ્બજ્જાયા”તિ એવં અવોચ. **અત્તનો પટિઞ્ઞં ગહેત્વા**તિ “ન મયં બુદ્ધા”તિ તેસં અત્તનો પુરતો પવત્તિતં પટિઞ્ઞં ગહેત્વા. ઈદિસે ઠાને કિં-સદ્દો પટિસેધવાચકો હોતીતિ વુત્તં “**કિન્તિ પટિક્ખેપવચન**”ન્તિ, કસ્મા પટિજાનાતીતિ અત્થો?

ન ઉઞ્ઞાતબ્બાતિ ન ગરહિતબ્બા. ગરહત્થો હિ અયં ઉ-સદ્દો. “દહરો”તિ અધિકતત્તા વક્ખમાનત્તા ચ “**ખત્તિયોતિ રાજકુમારો**”તિ વુત્તં. ઉરસા ગચ્છતીતિ **ઉરગો**, યો કોચિ સપ્પો, ઇધ પન અધિપ્પેતં દસ્સેતું “**આસીવિસો**”તિ આહ. **સીલવન્તં પબ્બજિતં દસ્સેતિ** સામઞ્ઞતો “ભિક્ખૂ”તિ વદન્તો. ઇધ પન યસ્મા “ભવમ્પિ નો ગોતમો”તિઆદિના ભગવન્તં ઉદ્દિસ્સ કથં સમુટ્ઠાપેસિ, તસ્મા ભગવા અત્તાનં અબ્ભન્તરં અકાસિ. યદિપિ વિસેસો સામઞ્ઞજોતનાય વિભાવિતો હોતિ, સંસયુપ્પત્તિદીપકં નોતિ વુત્તગ્ગહણં પન તં પરિચ્છિજ્જતીતિ. તેનાહ “**દેસનાકુસલતાયા**”તિઆદિ. ઇદાનિ અવઞ્ઞાપરિભવે પયોગતો વિભાવેતું “**એત્થ ચા**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ અચિત્તીકતાકારવસેન અવઞ્ઞાય પાકટભાવો, વમ્ભનવસેન પરિભવસ્સાતિ અધિપ્પાયેન કાયપયોગવસેન અવઞ્ઞા દસ્સિતા, વચીપયોગવસેન પરિભવો, ઉભયં પન ઉભયત્થાપિ પભેદતો ગહિતં, અવઞ્ઞપરિભવાનં દ્વિન્નમ્પિ ઉભયત્થ પરિગ્ગહો. **તં સબ્બમ્પી**તિ તં અવઞ્ઞાદિ સબ્બમ્પિ. ચતૂસુપિ તં **ન કાતબ્બમેવ** સમ્પતિ આયતિઞ્ચ અનત્થાવહત્તા.

તદત્થદીપનાતિ તસ્સ આદિતો વુત્તસ્સ અત્થસ્સ દીપના. **વિસેસત્થદીપના**તિ તતો વિસિટ્ઠત્થદીપના . ખેત્તાનં અધિપતીતિ **ખત્તિયો**તિ નિરુત્તિનયેન સદ્દસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. ખેત્તતો વિવાદા સત્તે તાયતીતિ **ખત્તિયો**તિ લોકિયા કથયન્તિ. ''મહાસમ્મતો, ખત્તિયો, રાજા''તિ એવમાગતેસુ ઇમેસુ **દુતિયં. અક્ખર**ન્તિ સમઞ્ઞા. સા હિ ઉદયબ્બયાભાવતો ''ન કદાચિ ખરતીતિ અક્ખર''ન્તિ વુત્તા. તેનાહ ''**નામગોત્તં ન જીરતી**''તિ. **જાતિસમ્પન્ન**ન્તિ સમ્પન્નજાતિં અતિવિસુદ્ધજાતિં. **તીણિ કુલાની**તિ બ્રાહ્મણવેસ્સસુદ્દકુલાનિ. **અતિક્કમિત્વા**તિ અત્તનો જાતિસમ્પત્તિયા અભિભવિત્વા.

કેવલં નામપદં વુત્તં આખ્યાતપદં અપેક્ખતેવાતિ આહ ''**ઠાનં હીતિ કારણં વિજ્જતી**''તિ. **ઉદ્ધટદણ્ડેના**તિ સમન્તતો ઉબ્ભતેન દણ્ડેન સાસનેન, **બલવં ઉપક્કમં** ગરુકં રાજાનમ્પિ. **તં ખત્તિયં પરિવજ્જેય્યા**તિ ખત્તિયં અવઞ્ઞાપરિભવકરણતો વજ્જેય્ય. તેનાહ ''**ન ઘટ્ટેય્યા**''તિ.

ઉરગસ્સ ચ નાનાવિધવણ્ણગ્ગહણે કારણં વદતિ ''**યેન યેન હી**''તિઆદિના. **બહુભક્ખ**ન્તિ મહાભક્ખં સબ્બભક્ખખાદકં. **પાવકં** સોધનત્થેન અસુદ્ધસ્સપિ દહનેન. **સો**તિ મગ્ગો. કણ્હો વત્તની ઇમસ્સાતિ **કણ્હવત્તની**. **મહન્તો** અગ્ગિક્ખન્ધો હુત્વા. **યાવબ્રહ્મલોકપ્પમાણો**તિ કપ્પવુટ્ઠાનકાલે અરઞ્ઞે અગ્ગિના ગહિતે કાલન્તરે એવ કટ્ઠતિણરુક્ખાદિસમ્ભવોતિ દસ્સેતું ''જાયન્તિ તત્થ પારોહા''તિ પાળિયં વુત્તન્તિ દસ્સેન્તો ''**તત્થા**''તિઆદિમાહ.

ડહિતું ન સક્કોતિ પચ્ચક્કોસનાદિના. **વિનસ્સન્તિ** સમણતેજસા વિનાસિતત્તા. ''ન તસ્સા''તિ એત્થ ન-કારં ''વિન્દરે''તિ એત્થ આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બન્તિ આહ ''**ન વિન્દન્તી**''તિ. **વત્થુમત્તાવસિટ્ઠો**તિ ઠાનમેવ નેસં અવસિસ્સતિ, સયં પન સબ્બસો સહ ધનેન વિનસ્સન્તીતિ અત્થો.

''સમ્મદેવ સમાચરે''તિ એત્થ યથા રાજાદીસુ સમ્મા સમાચરેય્ય, તં વિભાગેન દસ્સેન્તો ''**ખત્તિયં તાવા**''તિઆદિમાહ. તં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ. **તિસ્સો કુલસમ્પત્તિયો**તિ ખત્તિય-બ્રાહ્મણગહપતિ-મહાસાલકુલાનિ વદતિ. પઞ્ચ રૂપિબ્રહ્મલોકે, ચત્તારો અરૂપીબ્રહ્મલોકેતિ એવં **નવ બ્રહ્મલોકે** કમ્મભવવિભાગેન, સેસાનં ગણનાનં ઉપપત્તિભવવિભાગેન.

અભિક્કન્તન્તિ અતિવિય કમનીયં. સા પનસ્સા કન્તતા અતિવિય ઇટ્ઠતાય મનવડ્ઢનતાય સોભનતાયાતિ આહ ''**અતિઇટ્ઠં અતિમનાપં અતિસુન્દરન્તિ અત્થો**''તિ. ''અભિક્કન્ત''ન્તિ વચનં અપેક્ખિત્વા નપુંસકનિદ્દેસો, વચનં પન ભગવતો ધમ્મદેસનાતિ તથા વુત્તં. અત્થમત્તદસ્સનં વા એતં, તસ્મા અત્થવસેન લિઙ્ગવિભત્તિવિપરિણામો વેદિતબ્બો. દુતિયપદેપિ એસેવ નયો.

અધોમુખઠપિતન્તિ કેનચિ અધોમુખં ઠપિતં. **હેટ્ઠામુખજાત**ન્તિ સભાવેનેવ હેટ્ઠામુખં જાતં. **ઉગ્ઘાટેય્યા**તિ વિવટં કરેય્ય. **હત્થે ગહેત્વા**તિ ''પુરત્થાભિમુખો ઉત્તરાભિમુખો વા ગચ્છા''તિઆદીનિ અવત્વા હત્થે ગહેત્વા નિસ્સન્દેહં કત્વા ''એસ મગ્ગો''તિ એવં વત્વા ''ગચ્છા''તિ વદેય્ય. **કાળપક્ખચાતુદ્દસી**તિ કાળપક્ખે ચાતુદ્દસી. **નિક્કુજ્જિતં ઉક્કુજ્જેય્યા**તિ આધેય્યસ્સ અનાધારભૂતં ભાજનં તસ્સ આધારભાવાપાદનવસેન ઉક્કુજ્જેય્ય. અઞ્ઞાણસ્સ અભિમુખત્તા હેટ્ઠામુખજાતતાય **સદ્ધમ્મવિમુખં**, તતો એવ અધોમુખભાવેન **અસદ્ધમ્મે પતિત**ન્તિ એવં પદદ્વયં યથારહં યોજેતબ્બં, ન યથાસઙ્ખ્યં. કામં કામચ્છન્દાદયોપિ પટિચ્છાદકા, મિચ્છાદિટ્ઠિ પન સવિસેસં પટિચ્છાદિકાતિ આહ ''**મિચ્છાદિટ્ઠિગહનપટિચ્છન્ન**''ન્તિ. તેનાહ ભગવા – ''મિચ્છાદિટ્ઠિપરમાહં, ભિક્ખવે, વજ્જં વદામી''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૩૧૦). સબ્બાપાયગામિમગ્ગો **કુમ્મગ્ગો** ''કુચ્છિતો મગ્ગો''તિ કત્વા. સમ્માદિટ્ઠિઆદીનં ઉજુપટિપક્ખતાય

મિચ્છાદિટ્ઠિઆદયો અટ્ઠ મિચ્છત્તધમ્મા **મિચ્છામગ્ગો**. તેનેવ હિ તદુભયપટિપક્ખતં સન્ધાય "**સગ્ગમોક્ખમગ્ગં આવિકરોન્તેના**"તિ વુત્તં. સપ્પિઆદિસન્નિસ્સયો પદીપો ન તથા ઉજ્જલો, યથા તેલસન્નિસ્સયોતિ **તેલપજ્જોત**ગ્ગહણં. **એતેહિ પરિયાયેહી**તિ એતેહિ નિક્કુજ્જિતુક્કુજ્જનપટિચ્છન્નવિવરણાદિઉપમોપમિતબ્બપ્પકારેહિ.

પસન્નાકારન્તિ પસન્નેહિ કાતબ્બં સક્કારં. **સરણ**ન્તિ પટિસરણં પરાયણં. **અજ્જતા**તિ **અજ્જા**તિ પદસ્સ વડ્ઢનમત્તં હેત્થ **તા**-સદ્દો યથા ''દેવતા''તિ. **પાણેહિ ઉપેત**ન્તિ પાણેહિ સહ સરણં ઉપેતં. ''યાવ મે પાણા ધરન્તિ, તાવ સરણં ગતમેવ મં ધારેતૂ''તિ આપાણકોટિકં અત્તનો સરણગમનં પવેદેતિ. તેનાહ "**યાવ મે**"તિઆદિ. યં પનેત્થ અત્થતો અવિભત્તં, તં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

દહરસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. પુરિસસુત્તવણ્ણના

૧૧૩. પુરિમસુત્તેતિ પુરિમસુત્તદેસનાયં. તત્થ હિ ઉપસઙ્કમન્તવેલાય સત્થુ ગુણે અજાનન્તો કેવલં સમ્મોદનં કરોતિ. દેસનં સુત્વા પન સત્થુ ગુણે ઞત્વા સરણઙ્ગતત્તા **ઇધ** ઇમસ્મિં સમાગમે **અભિવાદેસિ** પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિ. અત્તાનં અધિ **અજ્ઝત્તં**, અવિજહેન અત્તાનં અધિકિચ્ચ ઉદ્દિસ્સ પવત્તધમ્મા અજ્ઝત્તં એકજ્ઝં ગહણવસેન, ભુમ્મત્થે ચેતં પચ્ચત્તવચનં. કામઞ્ચાયં અજ્ઝત્તસદ્દો ગોચરજ્ઝત્તવિસયજ્ઝત્તઅજ્ઝત્તજ્ઝત્તેસુ પવત્તતિ. તે પનેત્થ ન યુજ્જન્તીતિ વુત્તં "**નિયકજ્ઝત્ત**"ન્તિ, નિયકસઙ્ખાતઅજ્ઝત્તધમ્મેસૂતિ અત્થો. તેનાહ "**અત્તનો સન્તાને**"તિ. **લુબ્ભનલક્ખણો**તિ ગિજ્ઝનલક્ખણો, આરમ્મણે દળ્હગ્ગહણસભાવોતિ અત્થો. **દુસ્સનલક્ખણો**તિ કુજ્ઝનલક્ખણો, બ્યાપજ્જનસભાવોતિ અત્થો. **મુય્હનલક્ખણો**તિ અઞ્ઞાણલક્ખણો, આરમ્મણે સભાવસમ્મોહભાવોતિ અત્થો. **વિહેઠેન્તી**તિ અત્થનાસનઅનત્થુપ્પાદનેહિ વિબાધેન્તિ. તતો એવ યથા સગ્ગમગ્ગેસુ ન દિસ્સતિ, એવં કરોન્તીતિ આહ "**નાસેન્તિ વિનાસેન્તી**"તિ. **અત્તનિ સમ્ભૂતા**તિ સન્તાને નિબ્બત્તા.

પુરિસસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. જરામરણસુત્તવણ્ણના

૧૧૪. અઞ્ઞત્ર જરામરણાતિ જરામરણેન વિના. જરામરણવિરહિતો જાતો નામ અત્થિ નુ ખોતિ પુચ્છતિ. પાળિયં **જાતસ્સા**તિ પચ્ચત્તે સામિવચનં. **મહાસાલા**તિ ઇમિના **ર**-કારસ્સ **લ**-કારં કત્વા ''મહાસાલા''તિ વુત્તન્તિ દસ્સેતિ યથા ''પુરત્થિયોતિ પુલત્થિયો''તિ. **મહાસારપ્પત્તા**તિ મહન્તં વિભવસારં પત્તા. **કોટિસતં** ધનં, અયમેવ વા પાઠો. ''કુમ્ભં નામ દસ અમ્બણાની''તિ વદન્તિ. **ઇસ્સરા**તિ વિભવિસ્સરિયેન ઇસ્સરા. **સુવણ્ણરજતભાજનાદીન**ન્તિ **આદિ**-સદ્દેન વત્થસેય્યાવસથાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. અસાધારણધનાનં નિધાનગતત્તા "**અનિધાનગતસ્સા**"તિ વુત્તં. **તુટ્ઠિકરણસ્સા**તિ પાસાદસિવિકાદિસુખસાધનસ્સ.

આરકા કિલેસેહીતિ નિરુત્તિનયેન સદ્દસિદ્ધિમાહ. **આરકા**તિ ચ સબ્બસો સમુચ્છિન્નત્તા તેહિ દૂરેતિ અત્થો. રાગાદીનં હતત્તા, પાપકરણે રહાભાવતો, અનુત્તરદક્ખિણેય્યતાદિપચ્ચયા ચ **અરહં**. કામઞ્ચાયં સંયુત્તવણ્ણના, અભિધમ્મનયો એવ પન નિપ્પરિયાયોતિ આહ "**ચત્તારો આસવા**"તિ **બ્રહ્મચરિયવાસ**ન્તિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયવાસં.

વુટ્ઠાતિ વુટ્ઠવન્તો. **ચતૂહિ મગ્ગેહિ કરણીયન્તિ** પચ્ચેકં ચતૂહિ મગ્ગેહિ કત્તબ્બં પરિઞ્ઞાપહાનસચ્છિકિરિયભાવનાભિસમયં. એવં ગતં સોળસવિધં હોતિ. ઓસીદાપનટ્ઠેન ભારા વિયાતિ **ભારા.** તેનાહ "**ભારા હવે પઞ્ચક્ખન્ધા**"તિઆદિ (સં॰ નિ॰ ૩.૨૨). અત્તપટિબદ્ધતાય અત્તનો અવિજહનતો પરમત્થદેસનાય ચ પરમત્થો અરહત્તં. કામઞ્ચાયમત્થો સબ્બસમિદ્ધિસસન્તતિપરિયાપન્નો અનવજ્જધમ્મો સમ્ભવતિ અકુપ્પસભાવા, અપરિહાનધમ્મેસુ પન અગ્ગભૂતે અરહત્તે સાતિસયો, ન ઇતરેસૂતિ "**અરહત્તસઙ્ખાતો**"તિઆદિ વુત્તં. ઓરમ્ભાગિયુદ્ધમ્ભાગિયવિભાગં **દસવિધમ્પિ** ભવેસુ સંયોજનં કિલેસકમ્મવિપાકવટ્ટપચ્ચયો હુત્વા નિસ્સરિતું અપ્પદાનવસેન બન્ધતીતિ **ભવસંયોજનં**. સતિપિ હિ અઞ્ઞેસં તપ્પક્ખિયભાવેન વિના સંયોજનાનિ તેસં તપ્પચ્ચયભાવો અત્થિ, ભવનિયામો ઓરમ્ભાગિયુદ્ધમ્ભાગિયસઙ્ગહિતોતિ તંતંભવનિબ્બત્તકકમ્મનિયામો ચ હોતિ, ન ચ ઉપચ્છિન્નસંયોજનસ્સ કતાનિપિ કમ્માનિ ભવં નિબ્બત્તેન્તીતિ તેસંયેવ સંયોજનટ્ઠો દટ્ઠબ્બો. **સમ્મા કારણેહિ જાનિત્વાતિ** ઞાયેન દુક્ખાદીસુ સો યથા જાનિતબ્બો; તથા જાનિત્વા, પુબ્બકાલકિરિયાવિમુત્તા હિ અપરકાલકિરિયા ચ યથા સમ્ભવતિ, તં દસ્સેતું "**મગ્ગપઞ્ઞાયા**"તિઆદિ વુત્તં.

ભિજ્જનસભાવો ખણાયત્તત્તા. **નિક્ખિપિતબ્બસભાવો** મરણધમ્મત્તા. અયં કાયો ઉસ્માયુવિઞ્ઞાણાપગમો છડ્ડનીયધમ્મો, યસ્મિં યં પતિટ્ઠિતં, તં તસ્સ સન્તાનગતવિપ્પયુત્તન્તિ કત્વા વત્તબ્બતં અરહતીતિ આહ "**ખીણાસવસ્સ હિ અજીરણધમ્મોપિ અત્થી**"તિઆદિ. તેનાહ ભગવા ''ઇમસ્મિંયેવ બ્યામમત્તે કળેવરે સસઞ્ઞિમ્હિ સમનકે લોકઞ્ચ પઞ્ઞપેમિ લોકસમુદયઞ્ચ લોકનિરોધઞ્ચા''તિઆદિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૦૭; અ॰ નિ॰ ૪.૪૫). **અસ્સ** ખીણાસવસ્સ, ''જીરણધમ્મ''ન્તિ યથાવુત્તં અજીરણધમ્મં ઠપેત્વા જીરણધમ્મં દસ્સેન્તો "**તેસંપાયં કાયો ભેદનધમ્મો**"તિ એવમાહ. જરં પત્તસ્સેવ હિસ્સ ભેદનનિક્ખિપિતબ્બતાનિયતે અત્થે સુત્તદેસના પવત્તા. અત્થસ્સ ઉપ્પત્તિ અટ્ઠુપ્પત્તિ, સા એતસ્સ અત્થીતિ **અટ્ઠુપ્પત્તિકો. કિર**-સદ્દો અનુસ્સવત્થો, તેન અનુસ્સવાગતોયમત્થો, ન અટ્ઠકથાગતોતિ દીપેતિ. તેનાહ "**વદન્તી**"તિ. યેનાયં અત્થો હેતુના અટ્ઠુપ્પત્તિકો, તં દસ્સેતું "**સિવિકસાલાયં નિસીદિત્વા કથિત**"ન્તિ વુત્તં. ''વિહરતિ જેતવને''તિ નિદાનવચનેન યથા ન વિરુજ્ઝતિ, તથા વેદિતબ્બં. નનુ ઇમસ્સ સુત્તસ્સ પુચ્છાવસિકો નિક્ખેપોતિ? સચ્ચમેતં, સુત્તેકદેસં પન સન્ધાય અટ્ઠુપ્પત્તિકતાવચનં. કેચિ પન ''યાનં આરુહિત્વા રાજા આગતો, રઞ્ઞો આરોહનીયરથં દસ્સેત્વા વુત્ત''ન્તિપિ વદન્તિ.

સરીરે ફેણપિણ્ડસમે **કિં વત્તબ્બં? સબ્ભિ સદ્ધિન્તિ** સાધૂહિ સહ પવેદયન્તિ. ન હિ કદાચિ સાધૂનં સાધૂહિ સહ કત્તબ્બા હોન્તિ, તસ્મા સીદનસભાવાનં કિલેસાનં ભિજ્જનપ્પત્તત્તા નિબ્બાનં સબ્ભીતિ વુચ્ચતિ. **પુરિમપદસ્સાતિ** ''સતઞ્ચ ધમ્મો ન જરં ઉપેતી''તિ પદસ્સ. **કારણં દસ્સેન્તો** બ્યતિરેકવસેન. **સતં ધમ્મો** નિબ્બાનં કિલેસેહિ સંસીદનભિજ્જનસભાવો ન હોતિ, તસ્મા તં આગમ્મ **જરં ન ઉપેતિ.** કિલેસા પન તન્નિમિત્તકા, એવમયં વુત્તકારણતો જરં ન ઉપેતીતિ. તેનાહ "**ઇદ**"ન્તિઆદિ. **સુન્દરાધિવચનં વા એતં "સબ્ભી**"તિ પદં અપાપતાદીપનતો, સબ્ભિધમ્મભૂતન્તિ અત્થો. તેનાહ ''વિરાગો તેસં અગ્ગમક્ખાયતિ (ઇતિવુ॰ ૯૦; અ॰ નિ॰ ૪.૩૪), ન તેન ધમ્મેન સમત્થિ કિઞ્ચી''તિ (ખુ॰ પા॰ ૬.૪; સુ॰ નિ॰ ૨૨૭) ચ.

જરામરણસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પિયસુત્તવણ્ણના

૧૧૫. રહસિ ગતસ્સાતિ જનસમ્બાધતો અપક્કન્તસ્સ. **નિલીનસ્સ** તેનેવ જનવિવેકેન એકમન્તં નિસજ્જાય એકીભાવેન પટિસલ્લીનસ્સ વિય. તેનાહ "**એકીભૂતસ્સા**"તિ. **સબ્બઞ્ઞુભાસિતં કરોન્તો આહ** તસ્સ વચનં "એવમેત"ન્તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તસ્સ વચનં તથાપચ્ચનુભાસન્તો. અન્તકેનાધિપન્નત્તા એવ ખેત્તવત્થુહિરઞ્ઞસુવણ્ણાદિ **માનુસં ભવં જહતો. અનુગ**ન્તિ અનુગતં, તમેવ અનુગામીતિ અત્થો. **નિચય**ન્તિ ઉપરૂપરિ વડ્ઢિયા નિચિતભૂતં. **સમ્પરાયિક**ન્તિ સમ્પરાય હિતં.

પિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. અત્તરક્ખિતસુત્તવણ્ણના

૧૧૬. પીદહનન્તિ સંયમનં. **કમ્મપથભેદં અપ્પત્તસ્સા**તિ સુપિનકાલો વિય પવત્તિમત્તતાય કમ્મપથવિસેસં અગતસ્સ. **કમ્મસ્સા**તિ અકુસલકમ્મસ્સ. **સંવર**ન્તિ સંવરભાવં દસ્સેતિ, ઇતરસ્સ પન સંવરભાવો પુરિમેહિ તીહિ પદેહિ દસ્સિતોવાતિ. **ઓત્તપ્પમ્પિ ગહિતમેવ** તદવિનાભાવતો. ન હિ પાપજિગુચ્છનં પાપઉત્રાસરહિતં, ઉત્રાસો વા પાપજિગુચ્છનરહિતો અત્થીતિ.

અત્તરક્ખિતસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અપ્પકસુત્તવણ્ણના

૧૧૭. ઉળારસદ્દો સેટ્ઠે બહુકે ચ દિસ્સતીતિ આહ "**પણીતે ચ બહુકે ચા**"તિ. **માનમજ્જનેના**તિ માનવસેન મદપ્પત્તિયા. **અતિક્કમ**ન્તિ સાધુમરિયાદવીતિક્કમલક્ખણં દોસં. **કૂટો** પાસો.

અપ્પકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. અડ્ડકરણસુત્તવણ્ણના

૧૧૮. યસ્મા કામનિમિત્તં સત્તો સમ્પજાનમુસા ભાસતિ, તસ્મા કામા તસ્સ પતિટ્ઠા પચ્ચયો કારણન્તિ આહ "**કામહેતૂ**"તિઆદિ. **ભદ્રમુખ**સીસેન **વિટટ્ટુભં** ભદ્રોપચારેન ઉપચરતીતિ અત્થો, વિનિચ્છયો કરીયતિ એત્થાતિ **અડ્ડકરણં**, વિનિચ્છયટ્ઠાનં. **ખિપ્પ**ન્તિ કૂટં, મચ્છખિપ્પન્તિપિ વદન્તિ. **ઓડ્ડિત**ન્તિ ઓડ્ડનવસેન ફલં પાપિતં.

અડ્ડકરણસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. મલ્લિકાસુત્તવણ્ણના

૧૧૯. "**કસ્મા પુચ્છતી**"તિ? પુચ્છાકારણં ચોદેત્વા સમુદયતો પટ્ઠાય દસ્સેતું "**અયં કિર મલ્લિકા**"તિઆદિ વુત્તં. **માલારામં ગન્ત્વાતિ** અત્તનો પિતુ માલારામં રક્ખણત્થઞ્ચેવ અવસેસપુપ્ફગ્ગહણત્થઞ્ચ ગન્ત્વા. **કાસિગામે**તિ કાસિરટ્ઠસ્સ ગામે. સો કિર ગામો મહાકોસલરાજેન અત્તનો ધીતુયા પતિઘરં ગચ્છન્તિયા પુપ્ફમૂલત્થાય દિન્નો, તંનિમિત્તં. **ભાગિનેય્યેન** અજાતસત્તુના. **તસ્સા**તિ રઞ્ઞો પસેનદિસ્સ. **સાતિ** મલ્લિકા. **નિવત્તિતુ**ન્તિ તસ્સા ધમ્મતાય નિવત્તિતું તસ્સા વચનં પટિક્ખિપિતું. **નેવજ્ઝગા**તિ વત્તમાનત્થે અતીતવચનન્તિ આહ "**નાધિગચ્છતી**"તિ. **પુથુ અત્તા**તિ તેસં સત્તાનં અત્તા.

મલ્લિકાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. યઞ્ઞસુત્તવણ્ણના

૧૨૦. **થૂણન્તિ** યઞ્ઞૂપત્થમ્ભં. **ઉપનીતાનિ** યઞ્ઞં યજિતું આરમ્ભાય. **એત્તાવતાતિ** ‘‘ઇધ, ભન્તે…પે॰… રુદમાના પરિકમ્માનિ કરોન્તી’’તિ એત્તકેન પાઠેન. **સન્નિટ્ઠાનન્તિ** ‘‘નં ઇત્થિં લભિસ્સામિ નુ ખો, ન નુ ખો લભિસ્સામી’’તિ નિચ્છયં અવિન્દન્તો ન ઞાયન્તો. **ફેણુદ્દેહકન્તિ** યથા યત્થ કુથિતે ફેણં ઉદ્દેહતિ ન ઉપધીયતિ, એવં અનેકવારં ફેણં ઉટ્ઠાપેત્વા. **તં દિવસન્તિ** તસ્મિં રઞ્ઞા નિદ્દં અલભિત્વા દુક્ખસેય્યદિવસે. **આલોકં ઓલોકેત્વાતિ** લોહકુમ્ભિમુખવટ્ટિસીસે પત્તે તત્થ મહન્તં આલોકં ઓલોકેત્વા. અત્તાનો વચનં રઞ્ઞો પવત્તિઞાપનત્થં. **મહાસદ્દો ઉદપાદિ** ‘‘એવરૂપં યઞ્ઞં રાજા કારાપેતી’’તિ. **વત્તુકામો અહોસિ**, વત્તુઞ્ચ પન અવિસહન્તો ‘‘સ’’ ઇતિ વત્વા લોહકુમ્ભિયં નિમુગ્ગો. ઇમં ગાથં વત્તુકામો અહોસીતિ અયં પનેત્થ સમ્બન્ધો. એસ નયો સેસપદદ્વયેપિ. **ધમ્મભેરિં ચરાપેસું** ‘‘કોચિ કઞ્ચિ પાણં મા હનતૂ’’તિ. **સો ઇત્થિસામિકો પુરિસો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ** અત્તનો ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિયા સત્તુ ચ દેસનાવિલાસસમ્પત્તિયા, રાજા પન મહાબોધિનિરુજ્ઝનસભાવત્તા કિઞ્ચિ વિસેસં નાધિગચ્છિ.

સઙ્ગહવત્થૂનીતિ લોકસ્સ સઙ્ગહકારણાનિ. નિપ્ફન્નસસ્સતો નવભાગે કસ્સકસ્સ દત્વા રઞ્ઞં એકભાગગ્ગહણં **દસમભાગગ્ગહણં**. એવં કસ્સકા હટ્ઠતુટ્ઠા સસ્સાનિ સમ્પાદેન્તીતિ આહ ‘‘**સસ્સસમ્પાદને મેધાવિતાતિ અત્થો**’’તિ. તતો ઓરભાગે કિર છભાગગ્ગહણં જાતં. **છમાસિકન્તિ** છન્નં છન્નં માસાનં પહોનકં. **પાસેતીતિ** પાસગતે વિય કરોતિ. વાચાય પિયસ્સ પિયકરસ્સ કમ્મં **વાચાપેય્યં**. સબ્બસો રટ્ઠસ્સ ઇદ્ધાદિભાવતો **ખેમં**. **નિરબ્બુદં** ચોરિયાભાવતો. ઇદઞ્હિ રટ્ઠં અચોરિયં **નિરગ્ગળન્તિ વુચ્ચતિ** અપારુતઘરભાવતો.

ઉદ્ધંમૂલકં કત્વાતિ ઉમ્મૂલં કત્વા. **દ્વીહિ પરિયઞ્ઞેહીતિ** મહાયઞ્ઞસ્સ પુબ્બભાગે પચ્છા ચ પવત્તેતબ્બેહિ દ્વીહિ પરિવારયઞ્ઞેહિ. **સત્તવીસતિ…પે॰… નસ્સાતિ** સત્તવીસાધિકાનં તિણ્ણં પસુસતાનં દ્વાવીસતિયા અસ્સાદીહિ ચ સટ્ઠિઅધિકદ્વિસતઆરઞ્ઞકપસૂહિ ચ સદ્ધિં સમ્પિણ્ડિતાનં પન નવાધિકછસતપસૂનં મારણેન ભેરવસ્સ પાપભીરુકાનં ભયાવહસ્સ. તથા હિ વદન્તિ –

> ‘‘છસતાનિ નિયુજ્જન્તિ, પસૂનં મજ્ઝિમે હનિ,
> અસ્સમેધસ્સ યઞ્ઞસ્સ, અધિકાનિ નવાપિ ચા’’તિ.

સમ્મન્તિ યુગચ્છિદ્દે પક્ખિપિતબ્બદણ્ડકં. **પાસેન્તીતિ** ખિપન્તિ. **સંહારિમેહીતિ** સકટેહિ વહિતબ્બેહિ યૂપેહિ. પુબ્બે કિર એકો રાજા સમ્માપાસં યજન્તો સરસ્સતિનદીતીરે પથવિયા વિવરે દિન્ને નિમુગ્ગોયેવ અહોસિ. અન્ધબાલબ્રાહ્મણા ગતાનુગતિગતા ‘‘અયં તસ્સ સગ્ગગમનમગ્ગો’’તિ સઞ્ઞાય તત્થ સમ્માપાસયઞ્ઞં પટ્ઠપેન્તિ. તેન વુત્તં ‘‘**નિમુગ્ગોકાસતો પભુતી**’’તિ. અયૂપો અપ્પકદિવસો **યાગો**, સયૂપો બહુદિવસં સાધેય્યો **સત્રયાગો**. મન્તપદાભિસઙ્ખતાનં સપ્પિમધૂનં **વાજમિતિ** સમઞ્ઞા, હિરઞ્ઞસુવણ્ણગોમહિં સાદિ**સત્તરસકદક્ખિણસ્સ**. સારગબ્ભકોટ્ઠાગારાદીસુ નત્થેત્થ અગ્ગળન્તિ **નિરગ્ગળો**. તત્થ કિર યઞ્ઞે અત્તનો સાપતેય્યં અનવસેસતો અનિગૂહિત્વા નિય્યાતીયતિ. **મહારમ્ભાતિ** બહુપસુઘાતકમ્મા. અટ્ઠકથાયં પન ‘‘વિવિધા યત્થ હઞ્ઞરે’’તિ વક્ખમાનત્તા ‘‘મહાકિચ્ચા’’તિ અત્થો વુત્તો, ઇધ ‘‘મહારમ્ભાતિ પપઞ્ચવસેન અજેળકા’’તિઆદિ વુત્તન્તિ

‘‘બહુપસુઘાતકમ્મા’’તિ અત્થો વુત્તો. **નિરારમ્ભા**તિ એત્થાપિ વુત્તનયેન અત્થો વેદિતબ્બો. અનુગતં કુલન્તિ **અનુકુલં**, કુલાનુગતન્તિ અત્થો વેદિતબ્બો. તેનાહ ‘‘**યં નિચ્ચભત્તાદિ…પે॰… અત્થો**’’તિ.

યઞ્ઞસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. બન્ધનસુત્તવણ્ણના

૧૨૧. ઇદન્તિ ‘‘ઇધ, ભન્તે’’તિઆદિકં વચનં. તે ભિક્ખૂ આરોચેસુન્તિ સમ્બન્ધો. **તેસૂ**તિ તેસુ રઞ્ઞા બન્ધાપિતમનુસ્સેસુ. **સુકતકારણ**ન્તિ સુકારણકિરિયં આરોચેસું, ન કેવલં તેસં મનુસ્સાનં બન્ધાપિતભાવં . ઇદાનિ તમત્થં વિત્થારતો દસ્સેતું ‘‘**રઞ્ઞો કિરા**’’તિઆદિ વુત્તં. **અટ્ઠવઙ્કો**તિ અટ્ઠંસો. **અન્તોઘરચારિનો**તિ અન્તેપુરવાસિનો.

ઉક્કટ્ઠેતિ યુદ્ધે. **મન્તીસૂ**તિ ગુત્તમન્તીસુ. **અકુતૂહલ**ન્તિ સઞ્ઞતં. **પિય**ન્તિ પિયાયિતબ્બં. **અન્નપાનમ્હિ** મધુરે અભુત્તે ઉપ્પન્ને. **અત્થે**તિ અત્થે કિચ્ચે જાતે **થિરન્તિ ન કથેન્તિ** કાયબલમત્તેન અપનેતું સક્કુણેય્યત્તા. **સુટ્ઠુ રત્તરત્તા**તિ અતિવિય રત્તા એવ હુત્વા રત્તા. **સારત્તેના**તિ સારભાવેન સારભાવસઞ્ઞાય. **ઓહારિન**ન્તિ હેટ્ઠા હરણસીલન્તિ આહ ‘‘**ચતૂસુ અપાયેસુ આકડ્ઢનક**’’ન્તિ. **સિથિલ**ન્તિ સિથિલાકારં, ન પન સિથિલં. તેનાહ ભગવા ‘‘**દુપ્પમુઞ્ચ**’’ન્તિ.

બન્ધનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઠમવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧. સત્તજટિલસુત્તવણ્ણના

૧૨૨. પુબ્બારામસઙ્ખાતેતિ સાવત્થિનગરસ્સ પુબ્બદિસાય કતત્તા પુબ્બારામેતિ સઙ્ખં ગતે. **તત્રા**તિ ‘‘મિગારમાતુયા પાસાદે’’તિ તસ્મિં સંખિત્તવચને. **અયં** ઇદાનિ વુચ્ચમાના **અનુપુબ્બિકથા** આદિતો પટ્ઠાય અનુક્કમકથા. **પત્થનં અકાસિ** તસ્સ ભગવતો અગ્ગુપટ્ઠાયિકં એકં ઉપાસિકં દિસ્વા તં ઠાનન્તરં આકઙ્ખન્તી. **મેણ્ડકપુત્તસ્સા**તિ મેણ્ડકસેટ્ઠિપુત્તસ્સ. **માતિટ્ઠાને ઠપેસિ** તસ્સા ઉપકારં ગરુભાવઞ્ચ દિસ્વા. **તાય કારિતે પાસાદે**તિ તાય મહાઉપાસિકાય મહાલતાપસાધનં વિસ્સજ્જેત્વા નવહિ કોટીહિ કરીસમત્તે ભૂમિભાગે કારિતે સહસ્સગબ્ભપટિમણ્ડિતે પાસાદે.

પરૂળ્હકચ્છાતિ પરૂળ્હકચ્છલોમા. કમણ્ડલુઘટિકાદિં **પબ્બજિતપરિક્ખારં**. **નગ્ગભોગ્ગનિસ્સિરિકાન**ન્તિ નગ્ગાનઞ્ચેવ ભોગ્ગાનઞ્ચ નિસ્સિરિકાનઞ્ચ. તે હિ અનિવત્થવત્થતાય નગ્ગા ચેવ, અચેલકવતાદિના ભોગ્ગસરીરતાય ભોગ્ગા, સોભારહિતતાય નિસ્સિરિકા ચ. **અત્તના દિટ્ઠસુતં પટિચ્છાદેત્વા ન કથેય્યુ**ન્તિ અકારણમેતં તેસં રઞ્ઞા પયુત્તચરપુરિસભાવતો. **એવં કતે પન** તે ‘‘અઞ્ઞેપિ પબ્બજિતા અત્થીતિ અયં જાનાતી’’તિ મઞ્ઞેય્યુન્તિ કોહઞ્ઞચિત્તો એવં અકાસીતિ સક્કા વિઞ્ઞાતું. તથા હિ તેનત્થેન અપરિતોસમાનો ‘‘**અપિચા**’’તિઆદિમાહ.

કાસિકચન્દનન્તિ ઉજ્જલચન્દનં. તં કિર વણ્ણવસેન સમુજ્જલં હોતિ પભસ્સરં, તદત્થમેવ નં સણ્હતરં કરોન્તિ. તેનાહ "**કાસિકચન્દનન્તિ સણ્હચન્દન**"ન્તિ. **વણ્ણગન્ધત્થાયા**તિ વણ્ણસોભત્થઞ્ચેવ સુગન્ધભાવત્થઞ્ચ. **વણ્ણગન્ધત્થાયા**તિ છવિરાગકરણત્થઞ્ચેવ સુગન્ધત્થાય ચ. ''ગિહિના''તિઆદીહિ પદેહિ એવં પમાદવિહારિના તયા અરહન્તો દુવિઞ્ઞેય્યાતિ દસ્સેતિ.

સંવાસો નામ ઇધ કાલેન ઉપસઙ્કમનન્તિ દસ્સેન્તો "**ઉપસઙ્કમન્તેના**"તિ આહ. કાયવાચાહિ અસંયતેનપિ **સંયતાકારો, અસંવુતિન્દ્રિયેનપિ સંવુતિન્દ્રિયાકારો. પરિગ્ગહેસ્સામી**તિ વીમંસિસ્સામિ ''પરિસુદ્ધં નુ ખો, નો''તિ. **સપ્પઞ્ઞેના**તિ સીલપરિગ્ગાહકપઞ્ઞાય સપ્પઞ્ઞેન. **જાનિતું ન સક્કોતિ** સભાવસ્સ સતો સીલસ્સ અનુપધારણતો.

કથનેનાતિ અપરાપરં કથનેન. તથા હિ વક્ખતિ "**એકચ્ચસ્સ હી**"તિઆદિ. **અરિયવોહારો**તિ દિટ્ઠાદિલક્ખણેન વોહરિતો ''દિટ્ઠં અદિટ્ઠ''ન્તિઆદિના પવુત્તસદ્દવોહારો. તસ્સ પન કારણમેવ ગણ્હન્તો "**એત્થ ચેતના**"તિ આહ. એસ નયો **અનરિયવોહારેપિ**. પરમત્થતો હિ સચ્ચવાચાદયો મુસાવાદાદયો ચેતનાલક્ખણાતિ. **પઞ્ઞત્તિવોહારો** તથા તથા વોહરિતબ્બતો **એવમાહ** ''સંવોહારેન ખો, મહારાજ, સોચેય્યં વેદિતબ્બ''ન્તિ.

ઞાણથામોતિ ઞાણગુણબલં, યેન ઠાનુપ્પત્તિકપટિભાનાદિના અચ્ચાયિકકિચ્ચકરણીયાનિ નિટ્ઠાપેતિ. **સંકથાયા**તિ અત્થવીમંસનવસેન પવત્તાય સમ્માકથાય. **ઉપ્પિલવતિ** લહુકભાવતો. **હેટ્ઠાચરકા**તિ અવચરકા. યે અનુપવિસિત્વા પરેસં રહસ્સવીમંસનવસેન પવત્તા, તેસુ ઓચરકવોહારોતિ વુત્તં "**ચરા હી**"તિઆદિ.

વણ્ણસણ્ઠાનેનાતિ વણ્ણેન વા સણ્ઠાનેન વા વણ્ણપોક્ખરતાય વા સણ્ઠાનસમ્પત્તિયા વા. સુજાનો પેસલો વિસ્સસેતિ યોજના. **લહુકદસ્સનેના**તિ પરિત્તદસ્સનેન વિજ્જુકેન વિય. **પરિક્ખારભણ્ડકેના**તિ પબ્બજિતપરિક્ખારભૂતેન ભણ્ડકેન. **લોહડ્ઢમાસો**તિ લોહમયો ઉપડ્ઢગ્ઘનકમાસો.

સત્તજટિલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. પઞ્ચરાજસુત્તવણ્ણના

૧૨૩. રૂપાતિ રૂપસઙ્ખાતા કામગુણા. તે પન નીલાદિવસેન અનેકભેદભિન્નાપિ રૂપાયતનત્તા ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યતં નાતિવત્તન્તીતિ આહ "**નીલપીતાદિભેદં રૂપારમ્મણ**"ન્તિ. તો-સદ્દોપિ દા-સદ્દો વિય કાલત્થો હોતીતિ આહ "**યતોતિ યદા**"તિ. મનં આપયતિ વડ્ઢેતીતિ **મનાપં**, મનોરમં. **મનાપનિપ્ફત્તિત**ન્તિ તસ્સ પુગ્ગલસ્સ મનસા પિયાયિતં, તસ્સ અગ્ગભાવેન પરિયન્તં પરમં કોટિં કત્વા પવત્તિતન્તિ અત્થો. **પુગ્ગલમનાપ**ન્તિ આરમ્મણસભાવં અચિન્તેત્વા પુગ્ગલસ્સ વસેન મનાપભાવેનેવ ઇટ્ઠતાય ઇટ્ઠન્તિ. **સમ્મુતી**તિ સમઞ્ઞા. **પુગ્ગલમનાપં નામ** સઞ્ઞાવિપલ્લાસવસેન વિપરીતમ્પિ ગણ્હાતિ ઇતરસભાવતોતિ આહ "**યં એકસ્સ...પે॰... ઇટ્ઠં કન્ત**"ન્તિ. ઇદાનિ તં જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યવસેન યોજેત્વા દસ્સેન્તો "**પચ્ચન્તવાસીન**"ન્તિઆદિમાહ. **ઇદં પુગ્ગલમનાપ**ન્તિ ઇદં યથાવુત્તં જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યં વિય અઞ્ઞમ્પિ એવંજાતિકં તેન તેન પુગ્ગલેન મનાપન્તિ ગહેતબ્બારમ્મણં પુગ્ગલમનાપં નામ.

લોકે પટિવિભત્તં નત્થિ, વિભજિત્વા દસ્સનેન લોકેન મધુરજાતેનપિ પટિવિભત્તં કત્વા ગહેતું ન સક્કુણેય્યાતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ "**વિભજિત્વા પન દસ્સેતબ્બ**"ન્તિ. **દિબ્બકપ્પમ્પી**તિ દેવલોકપરિયાપન્નસદિસમ્પિ **અમનાપં ઉપટ્ઠાતિ** ઉળારપણીતારમ્મણપરિચયતો. **મજ્ઝિમાનં પન...પે॰... વિભજિતબ્બં** તેસં મનાપસ્સ મનાપતો,

અમનાપસ્સ અમનાપતો ઉપટ્ઠાનતો. તત્થપિ ઇટ્ઠાનિટ્ઠપરિચ્છેદો નિપ્પરિયાયતો એવં વેદિતબ્બોતિ દસ્સેન્તો આહ "**તઞ્ચ પનેત**"ન્તિઆદિ. **તઞ્ચ પનેતં** ઇટ્ઠાનિટ્ઠભૂતં **આરમ્મણં** કામાવચરજવનેસુ અકુસલસ્સ વસેન યેભુય્યેન પવત્તતીતિ કત્વા તત્થ "રજ્જતિ દુસ્સતી"તિ અકુસલસ્સેવ પવત્તિ દસ્સિતા. સેસકામાવચરસ્સપિ વસેન પવત્તિ લબ્ભતેવ. તથા હિ તં અપ્પટિકૂલેપિ પટિકૂલાકારતો, પટિકૂલેપિ અપ્પટિકૂલાકારતો પવત્તતીતિ. **વિપાકચિત્તં ઇટ્ઠાનિટ્ઠં પરિચ્છિન્દતિ**, ન સક્કા વિપાકં વઞ્ચેતુન્તિ. કુસલકમ્મં હિ એકન્તતો ઇટ્ઠમેવ, અકુસલકમ્મઞ્ચ અનિટ્ઠમેવ, તસ્મા તત્થ ઉપ્પજ્જમાનં વિપાકચિત્તં યથાસભાવતો પવત્તતીતિ.

યં પન **સમ્મોહવિનોદનિયં** "કુસલકમ્મજં અનિટ્ઠં નામ નત્થી"તિ એત્તકમેવ વુત્તં, તં પન નિદસ્સનમત્તં દટ્ઠબ્બં. તેન સોભનં અકુસલકમ્મજમ્પિ એકચ્ચાનં સત્તાનં ઇટ્ઠન્તિ અનુઞ્ઞાતં સિયા. કુસલકમ્મજં પન સબ્બેસં ઇટ્ઠમેવાતિ વદન્તિ. તિરચ્છાનગતાનં કેસઞ્ચિ મનુસ્સરૂપં અમનાપં, યતો તે દિસ્વાવ પલાયન્તિ. મનુસ્સા ચ દેવતાનં રૂપં દિસ્વા ભાયન્તિ, તેસમ્પિ વિપાકવિઞ્ઞાણં તં રૂપં આરબ્ભ કુસલવિપાકમેવ ઉપ્પજ્જતિ, તાદિસસ્સ પન પુઞ્ઞસ્સ અભાવા ન તેસં તત્થ અભિરતિ હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. કુસલકમ્મજસ્સ પન અનિટ્ઠસ્સ અભાવો વિય અકુસલકમ્મજસ્સ સોભનસ્સ ઇટ્ઠસ્સ અભાવો વત્તબ્બો. હત્થિઆદીનમ્પિ હિ અકુસલકમ્મજં મનુસ્સાનં અકુસલવિપાકસ્સેવ આરમ્મણં, કુસલકમ્મજં પન પવત્તે સમુટ્ઠિતં કુસલવિપાકસ્સ, ઇટ્ઠારમ્મણેન વોમિસ્સકત્તા અપ્પકં અકુસલકમ્મજં બહુલં અકુસલવિપાકુપ્પત્તિયા કારણં ન ભવિસ્સતીતિ સક્કા વત્તું. ઇદાનિ તમેવ વિપાકવસેન ઇટ્ઠાનિટ્ઠારમ્મણવવત્થાનં વિભાવેતું "**કિઞ્ચાપિ હી**"તિઆદિ વુત્તં. તયિદં સમ્મુતિમનાપસંવિભાગત્થં વુત્તં, ઇધ પન ન તથા વિભત્તન્તિ આહ "**ભગવા પના**"તિઆદિ.

સો ઉપાસકો ચન્દનઙ્ગલગામે જાતત્તા "**ચન્દનઙ્ગલિકો**"તિ પઞ્ઞાયતિ, "ચન્દનવિલાસો"તિ કેચિ. તસ્સ ઉપાસકસ્સ પટિભાનં ઉદપાદીતિ યોજના. તે રાજાનો હતપ્પભે હતસોભે દિસ્વાતિ સમ્બન્ધો. **ઉદકાભિસિત્તે**તિ ઉદકેન અભિસિઞ્ચિતે. **અઙ્ગારે વિયા**તિ અઙ્ગારક્ખણે વિય.

કાલસ્સેવાતિ પગેવ. **અવિગતગન્ધં** તઙ્ખણવિકસિતતાય. **ઈદિસં વચનન્તિ** "અચ્છાદેસી"તિ એવરૂપં વચનન્તિ.

પઞ્ચરાજસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દોણપાકસુત્તવણ્ણના

૧૨૪. "દોણપાકકુર"ન્તિ એત્થ વિભત્તિલોપં કત્વા નિદ્દેસોતિ આહ "**દોણપાકં કુર**"ન્તિ. **દોણસ્સા**તિ ચતુન્નં આળ્હકાનં, સોળસનાળીનન્તિ અત્થો. **તદુપિય**ન્તિ તદનુરૂપં, તસ્સ વુત્તપરિમાણસ્સ અનુચ્છવિકન્તિ અત્થો. **પુબ્બે**તિ તંદિવસતો પુરિમતરદિવસેસુ. **બલવા**તિ મહા. **ભત્તપરિળાહો**તિ ભત્તસમ્મદહેતુકો. **અસ્સ** રઞ્ઞો **ઉભોસુ પસ્સેસુ** ગહિતતાલવણ્ટા **બીજન્તિ યમકતાલવણ્ટેહિ**. **ફાસુવિહાર**ન્તિ ભોજને મત્તઞ્ઞુતાય લદ્ધબ્બસુખવિહારં. ભોજનમત્તઞ્ઞૂ હિ સુખવિહારો હોતિ. તેનાહ "**તનુકસ્સ ભવન્તિ વેદના, સણિકં જીરતિ આયુ પાલય**"ન્તિ.

તનુકસ્સાતિ તનુકા અસ્સ પુગ્ગલસ્સ, ભુત્તપચ્ચયા વિસભાગવેદના ન હોન્તીતિ અત્થો. **સણિક**ન્તિ મન્દં મુદુકં, અપરિસ્સયમેવાતિ અત્થો. **જીરતી**તિ પરિભુત્તાહારો પચ્ચતિ. **આયુપાલય**ન્તિ નિરોધો અવેદનો જીવિતં

રક્ખન્તો. અથ વા **સણિકં જીરતી**તિ સો ભોજને મત્તઞ્ઞૂ પુગ્ગલો પરિમિતાહારતાય સણિકં ચિરેન જીરતિ જરં પાપુણાતિ જીવિતં પાલેન્તો.

પરિયાપુણિત્વાતિ એત્થ યથા સબ્બં સો પરિયાપુણિ, તતો પરઞ્ચ યથા પટિપજ્જિ, તં દસ્સેતું “**રઞ્ઞા સદ્ધિ**”ન્તિઆદિ વુત્તં. **તાવતકે તણ્ડુલે હારેય્યાસિ** તદુપિયઞ્ચ બ્યઞ્જનન્તિ આનેત્વા સમ્બન્ધો.

પુરિસભાગો એસાતિ મજ્ઝિમેન પુરિસેન ભુઞ્જિતબ્બભાગો એસો, યદિદં નાળિકોદનમત્તં. **સલ્લિખિતસરીરતા**તિ ભમં આરોપેત્વા ઉલ્લિખિતસ્સ વિય સબ્બપરિળાહવૂપસમસ્સ પુથુલતાપગતસરીરસ્સ. **સીલં સમ્પરાયિકત્થો**તિ વુત્તં, કુતો પનેત્થ સીલન્તિ આહ “**ભોજને**”તિઆદિ. **સીલઙ્ગં નામ હોતી**તિ ચતુપારિસુદ્ધિસીલસ્સ અવયવો એકો ભાગો હોતિ.

દોણપાકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પઠમસઙ્ગામસુત્તવણ્ણના

૧૨૫. વેદેન ઞાણેન ઈહતિ ઇરિયતીતિ **વેદેહી**, કોસલરાજભગિની અજાતસત્તુનો માતા, સા કિર સમ્પજઞ્ઞજાતિકા. તેનાહ “**પણ્ડિતાધિવચન**”ન્તિ, ચત્તારિ અઙ્ગાનિ એતિસ્સન્તિ **ચતુરઙ્ગિની. દ્વિન્નં રજ્જાન**ન્તિ કાસિકરજ્જમગધરજ્જાનં અન્તરે, સો પન ગામો કાસિકરજ્જો.

પાપાતિ લામકા નિહીનાચારા. મેજ્જતિ સિનિય્હતીતિ મેત્તિ, સા એતેસુ અત્થીતિ **મિત્તા**. સહ અયન્તિ પવત્તન્તીતિ **સહાયા. સમ્પવઙ્ક**ન્તિ સુટ્ઠુ ઓનતં. **જયકારણં દિસ્વા આહ**, તથા હિ ‘‘અજ્જ ઇમં રત્તિં દુક્ખં સેતી’’તિ કાલપરિચ્છેદવસેન વુત્તં. વેરિઘાતો નામ વેરિપુગ્ગલે સતીતિ આહ “**વેરિપુગ્ગલં લભતી**”તિ.

પઠમસઙ્ગામસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. દુતિયસઙ્ગામસુત્તવણ્ણના

૧૨૬. **સુણાથા**તિ ‘‘વત્વા’’તિ વચનસેસો. **ઉપકપ્પતી**તિ સમ્ભવતિ. **સટ્ઠં હોતી**તિ કાતું સક્કા હોતિ. ‘‘યદા ચઞ્ઞે’’તિ ચ-કારો નિપાતમત્તન્તિ આહ “**યદા અઞ્ઞે**”તિ. **વિલુમ્પન્તી**તિ વિનાસં અચ્છિન્દનં કરોન્તિ. **વિલુમ્પીયતી**તિ વિલુત્તપરસન્તકસ્સ અસકત્તા પુગ્ગલો દિટ્ઠધમ્મિકં કમ્મફલં પટિસંવેદેન્તો વિય સયમ્પિ પરેન વિલુમ્પીયતિ, ધનજાનિં પાપુણાતિ. “**કારણ**”**ન્તિ હિ મઞ્ઞતી**તિ પાપકિરિયં અત્તનો હિતાવહં કારણં કત્વા મઞ્ઞતિ. **જયન્તો પુગ્ગલો** ‘‘ઇદં નામ જિનામી’’તિ મઞ્ઞમાનો સયમ્પિ તતો પરાજયં પાપુણાતિ. **ઘટ્ટેતાર**ન્તિ પાપકમ્મવિપાકં. **કમ્મવિવટ્ટેના**તિ કમ્મસ્સ વિવટ્ટનેન, પચ્ચયલાભેન લદ્ધાવસરેન વિવટ્ટેત્વા વિગમિતેન કમ્મેનાતિ અત્થો.

દુતિયસઙ્ગામસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. મલ્લિકાસુત્તવણ્ણના

૧૨૭. એકચ્ચાતિ પણ્ડિતા સપઞ્ઞા. **સેય્યા**તિ વરા. ગાથાસુખત્થં સસુરસદ્દલોપં કત્વા ''સસ્સુદેવા''તિ વુત્તન્તિ આહ ''**સસ્સુસસુરદેવતા**''તિ. **દિસાજેટ્ઠકા**તિ ચતૂસુપિ દિસાસુ જેટ્ઠકસીસેન હિ લોકં વદતિ. **તાદિસાયા**તિ તથારૂપાય મેધાવિતાદિગુણવુત્તિયા. **સુભરિયાયા**તિ સુખેત્તભૂતાય સુન્દરિત્થિયાતિ અત્થો.

મલ્લિકાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. અપ્પમાદસુત્તવણ્ણના

૧૨૮. સમધિગ્ગય્હતિ સમ્મા અતિવિય ગહેત્વા, ઞાયેન વિસેસતો ગણ્હિત્વા. **કારાપકઅપ્પમાદો**તિ તિણ્ણં પુઞ્ઞકિરિયવત્થૂનં પવત્તકઅપ્પમાદો. **સમવધાન**ન્તિ સમવરોધં અન્તોગધં. **ઉપક્ખેપ**ન્તિ બહિ અહુત્વા પક્ખિપિતબ્બતં. **સેસપદજાતાનિ વિય અવ...પે॰... ધમ્મા** સપ્પદેસત્તા. **અપ્પમાદે સમોધાનં ગચ્છન્તિ** તસ્સ નિપ્પદેસત્તા. **અગ્ગં સેટ્ઠં** મહન્તં **સેસધમ્માનં અપ્પમાદો. પટિલાભકટ્ઠેના**તિ અધિગમહેતુતાય. **લોકિયોપિ સમાનો**તિ કામાવચરોપિ સમાનો. મહગ્ગતાનુત્તરાનં પુબ્બભાગે પવત્તઅપ્પમાદો હિ ઇધાધિપ્પેતો.

પસંસન્તિ પણ્ડિતાતિ યોજના. અપ્પમાદસ્સ પાસંસભાવે એકન્તતો કત્તબ્બતાય પન ''**એતાની**''તિઆદિના કારણં આહ. ઇમિસ્સા યોજનાય ''પુઞ્ઞકિરિયાસૂ''તિ પદસ્સ ''અપ્પમત્તો''તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. યસ્મા પણ્ડિતા અપ્પમાદં પસંસન્તિ, યસ્મા ચ પુઞ્ઞકિરિયાસુ અપ્પમત્તો ઉભો અત્થે અધિગ્ગણ્હાતિ, તસ્મા આયુઆદીનિ પત્થયન્તેન અપ્પમાદોવ કાતબ્બોતિ. દુતિયયોજનાય પન પણ્ડિતા અપ્પમાદં પસંસન્તિ. કત્થ? પુઞ્ઞકિરિયાસુ. કસ્માતિ ચે? અપ્પમત્તોતિઆદિ. તેનાહ ''**યસ્મા...પે॰... અત્થો**''તિ. **અત્થપટિલાભા**તિ દિટ્ઠધમ્મિકાદિહિતપટિલાભા.

અપ્પમાદસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. કલ્યાણમિત્તસુત્તવણ્ણના

૧૨૯. સીલાદિગુણસમન્નાગતો કલ્યાણો ભદ્દકો મિત્તો એતસ્સાતિ કલ્યાણમિત્તો, તસ્સ ધમ્મો **કલ્યાણમિત્તસ્સેવ સ્વાખાતો નામ હોતિ** સુત્વા કત્તબ્બકિચ્ચસ્સ સાધનતો. તેનાહ ''**અત્થં પૂરેતી**''તિ. **ઇતરસ્સા**તિ પાપમિત્તસ્સ. **તેના**તિ અત્થપૂરણેન. **એત**ન્તિ ''સો ચ ખો કલ્યાણમિત્તસ્સા''તિ એતં વચનં. **દેસનાધમ્મો**તિ પરિયત્તિધમ્મો. સો હિ કલ્યાણમિત્તતો પચ્ચક્ખતો લદ્ધબ્બો, ઇતરે તદુપનિસ્સયા પચ્ચત્તપુરિસકારેહિ, તેન લદ્ધબ્બો કલ્યાણમિત્તોતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. સાવકબોધિસત્તવસેન હેસા દેસના આગતા. ન હિ સેસબોધિસત્તાનં પરોપદેસેન પયોજનં અત્થિ.

ઉપડ્ઢં કલ્યાણમિત્તતોતિ બ્રહ્મચરિયં ચરન્તસ્સ ઉપડ્ઢગુણો કલ્યાણમિત્તતો લદ્ધબ્બો. **ઉપડ્ઢં પચ્ચત્તપુરિસકારતો**તિ ઇતરં ઉપડ્ઢં ઞાણં પટિપજ્જન્તસ્સ અત્તનો પુરિસકારતો. લોકેપિ પાકટોયમત્થો ''આચરિયતો ઉપડ્ઢં, પચ્ચત્તપુરિસકારતો ઉપડ્ઢં લદ્ધબ્બા તેવિજ્જતા''તિ, તસ્મા થેરો તથા ચિન્તેસિ. **નિપ્પદેસ**ન્તિ અનવસેસતો. **તતો**તિ કલ્યાણમિત્તતો. **ઉપડ્ઢં આગચ્છતી**તિ ઉપડ્ઢગુણો પટિપજ્જન્તં ઉપગચ્છતિ. **બહૂહિ** પુરિસેહિ. **વિનિબ્ભોગો** વિવેચનં **નત્થિ** એકજ્ઝં અત્થસ્સ વિવેચેતું અસક્કુણેય્યત્તા. **એસા**તિ પરતોઘોસપચ્ચત્તપુરિસકારતો ચ સિજ્ઝમાનો અત્થો. **એત્તક**ન્તિ એત્તકો ભાગો. યદિ ન સક્કા લદ્ધું, અથ કસ્મા ઉપડ્ઢન્તિ વુત્તન્તિ આહ ''**કલ્યાણમિત્તતાયા**''તિઆદિ. સમ્માદિટ્ઠિઆદીસુ **ન સક્કા લદ્ધું**. અસક્કુણેય્યે સકલમ્પિ ન સમ્ભવતિ

પરતોઘોસમત્તેન તેસં અસિજ્ઝનતો, પધાનહેતુભાવદીપનત્થં પન "**સકલમેવા**"તિ વુત્તં. **પુબ્બભાગપટિલાભઙ્ગન્તિ** પુબ્બભાગે પટિલદ્ધબ્બકારણં કલ્યાણમિત્તસ્સ ઉપદેસેન વિના તેન ઉત્તરિ વિસેસતો અલદ્ધબ્બતો. **અત્થતો**તિ પરમત્થતો. "**કલ્યાણમિત્તં...પે॰... ચત્તારો ખન્ધા**"તિ વત્વા સુત્વાતિ અત્થો. તે પન સીલાદયો સઙ્ખારક્ખન્ધપરિયાપન્નાતિ આહ "**સઙ્ખારક્ખન્ધોતિપિ વદન્તિયેવા**"તિ.

માહેવન્તિ મા અહ એવન્તિ છેદો, **અહા**તિ નિપાતમત્તં, માતિ પટિસેધે નિપાતો. તેનાહ "**મા એવં અભણી**"તિ. ''માહેવં આનન્દા''તિ વદતો ભગવતો ઇમસ્મિં ઠાને તાદિસસ્સ નામ તે, આનન્દ, કલ્યાણમિત્તગુણે સેવતો વત્તું યુત્તં અયાથાવતોતિ ધમ્મભણ્ડાગારિકસ્સ યથાભૂતગુણકિત્તનમુખેન પટિક્ખેપો યુત્તોતિ દસ્સેન્તો "**બહુસ્સુતો**"તિઆદિમાહ. **ઇદન્તિ** ઇદં વચનં ભગવા આહાતિ સમ્બન્ધો. **સકલમેવ હી**તિ એત્થ **હિ**-સદ્દો હેતુઅત્થો. તેન ''માહેવ''ન્તિ તસ્સ પટિક્ખેપસ્સ કારણં જોતિતં, ન સરૂપતો વુત્તં. ''કલ્યાણમિત્તસ્સેત''ન્તિઆદિના પન તં સરૂપતો દસ્સિતન્તિ આહ "**ઇદાનિ...પે॰... આદિમાહા**"તિ. **પાટિકઙ્ખિતબ્બન્તિ** ઇચ્છિતબ્બેન પાટિકઙ્ખિતબ્બં, ન પટિકઙ્ખાનિમિત્તેનાતિ આહ "**અવસ્સંભાવીતિ અત્થો**"તિ.

ઇધાતિ અન્તોગધાવધારણપદં, ઇધેવાતિ અત્થો. ઇમસ્મિંયેવ હિ સાસને અરિયમગ્ગભાવના, ન અઞ્ઞત્થ. **આદિપદાનંયેવા**તિ તસ્મિં તસ્મિં વાક્યે આદિતો એવ વુત્તસમ્માદિટ્ઠિઆદિપદાનંયેવ. **સમ્માદસ્સનલક્ખણા**તિ ચતુન્નં અરિયસચ્ચાનં પરિઞ્ઞાભિસમયાદિવસેન સમ્મદેવ દસ્સનસભાવા. **સમ્માઅભિરોપનલક્ખણો**તિ નિબ્બાનસઙ્ખાતે આરમ્મણે સમ્પયુત્તધમ્મે સમ્મદેવ આરોપનસભાવો. **સમ્માપરિગ્ગહણલક્ખણા**તિ મુસાવાદાદીનં વિસંવાદનાદિકિચ્ચતાય લૂખાનં અપરિગ્ગાહકાનં પટિપક્ખભાવતો પરિગ્ગાહકસભાવા સમ્માવાચા સિનિદ્ધભાવેન સમ્પયુત્તધમ્મે સમ્માવાચાપચ્ચયં સુભાસિતસોતારઞ્ચ પુગ્ગલં પરિગ્ગણ્હાતીતિ **સમ્માપરિગ્ગહણલક્ખણા**. યથા કાયિકકિરિયા કિઞ્ચિ કત્તબ્બં સમુટ્ઠાપેતિ, સયઞ્ચ સમુટ્ઠહનં ઘટનં હોતિ, તથા **સમ્માકમ્મન્ત** સઙ્ખાતા વિરતિપીતિ **સમુટ્ઠાપનલક્ખણા** દટ્ઠબ્બા, સમ્પયુત્તધમ્માનં વા ઉક્ખિપનં **સમુટ્ઠાપનં** કાયિકકિરિયાય ભારુક્ખિપનં વિય. જીવમાનસ્સ સત્તસ્સ, સમ્પયુત્તધમ્માનં વા, જીવિતપ્પવત્તિયા આજીવસ્સેવ વા સુદ્ધિ વોદાનં. યથા ઉપ્પન્નુપ્પન્નાનં વજ્જાનં ધમ્મેન પહાનાનુપ્પાદઅત્થલાભાદિપરિવુડ્ઢિ હોતિ, એવં સમ્પયુત્તાનં પગ્ગહણસભાવોતિ **સમ્માપગ્ગહલક્ખણો સમ્માવાયામો**. કાયવેદનાચિત્તધમ્મેસુ સુભસુખનિચ્ચઅત્તગાહાનઞ્ચ વિધમનવસેન સમ્માપતિટ્ઠાનસભાવાતિ **સમ્માઉપટ્ઠાનલક્ખણા સમ્માસતિ**. સમ્પયુત્તધમ્માનં સમ્મા સમાદહનં એકગ્ગતાકરણં સભાવો એતસ્સાતિ **સમ્માસમાધાનલક્ખણો સમ્માસમાધિ**. **તીણિ કિચ્ચાનિ હોન્તિ** પટિપક્ખધમ્મેસુ , આરમ્મણધમ્મેસુ, સમ્પયુત્તધમ્મેસુ ચ એકસ્મિંયેવ ખણે પવત્તિવિસેસભૂતાનિ. ઇદાનિ તાનિ સરૂપતો દસ્સેતું "**સેય્યથિદ**"ન્તિઆદિ વુત્તં. **સદ્ધિન્તિ** ઇમિના ''અઞ્ઞેહી''તિ વુત્તકિલેસા મિચ્છાદિટ્ઠિયા સહ એકટ્ઠા વા અનેકટ્ઠા વાતિ દસ્સેતિ. **પજહતિ** પહાય નં પટિવિજ્ઝતિ. **નિરોધન્તિ** નિબ્બાનં **આરમ્મણં કરોતિ** સચ્છિકિરિયાપટિવેધેન પટિવિજ્ઝતિ.

ન કેવલં મગ્ગધમ્મા વુત્તનયેનેવ, અથ ખો અપરેનપિ નયેન વેદિતબ્બાતિ દસ્સેન્તો "**અપિચા**"તિઆદિમાહ. **નાનાખણા** પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જનતો. **નાનારમ્મણા** અનિચ્ચાનુપસ્સનાદિભાવતો. **એકક્ખણા** સકિદેવ ઉપ્પજ્જનતો. **એકારમ્મણા** નિબ્બાનવિસયત્તા. **ચત્તારિ નામાનિ લભતિ** પરિઞ્ઞાભિસમયાદિવસેન પવત્તિયા. **તીણિ નામાનિ લભતિ** કામસઙ્કપ્પાદીનં પહાનવસેન પવત્તિયા. પટિપક્ખપહાનવસેન હિસ્સ નામત્તયલાભો. એસ નયો સેસેસુપિ. **વિરતિયોપિ હોન્તિ ચેતનાયોપિ** પુબ્બભાગેપિ વિક્ખમ્ભનવસેન પવત્તનતો. **મગ્ગક્ખણે પન વિરતિયોવ** પટિપક્ખસમુચ્છિન્દનસ્સ મગ્ગકિચ્ચત્તા. ન હિ ચેતના મગ્ગસભાવા. **સમ્મપ્પધાનસતિપટ્ઠાનવસે**નાતિ

ચતુબ્બિધસમ્મપ્પધાનચતુબ્બિધસતિપટ્ઠાનવસેન **ચત્તારિ નામાનિ લભતિ** અનુપ્પન્નાકુસલાનુપ્પાદનાદીનં કુસલાનઞ્ચ વડ્ઢનતો. **પુબ્બભાગેપિ મગ્ગક્ખણેપી**તિ યથા પુબ્બભાગે પઠમજ્ઝાનાદિવસેન નાના. એવં મગ્ગક્ખણેપિ. ન હિ એકોપિ ચ મગ્ગસમાધિ પઠમજ્ઝાનસમાધિઆદિનામાનિ લભતિ સમ્માદિટ્ઠિઆદીનં વિય કિચ્ચવસેન ભેદાભાવતો. તેનાહ "**મગ્ગક્ખણેપિ સમ્માસમાધિયેવા**"તિ.

ગત્વા ગાતબ્બાતિ સમ્બન્ધો. વુદ્ધિ નામ વેપુલ્લં ભિય્યોભાવો પુનપ્પુનં ઉપ્પાદો એવાતિ આહ "**પુનપ્પુનં જનેતી**"તિ. **અભિનિબ્બત્તેતી**તિ અભિવડ્ઢં પાપેન્તો નિબ્બત્તેતિ. **વિવિત્તતા**તિ વિવિત્તભાવો. સો હિ વિવેચનીયતો વિવિચ્ચતિ, યં વિવિચ્ચિત્વા ઠિતં, તદુભયમ્પિ ઇધ વિવિત્તભાવસામઞ્ઞેન "વિવિત્તતા"તિ વુત્તં. તેસુ પુરિમો વિવેચનીયતો વિવિચ્ચમાનતાય વિવિચ્ચનકિરિયાય સમઙ્ગી ધમ્મસમૂહો તાય એવ વિવિચ્ચનકિરિયાય વસેન વિવેકોતિ ગહિતો. ઇતરો સબ્બસો તતો વિવિત્તસભાવતાય. તત્થ યસ્મિં ધમ્મપુઞ્જે સમ્માદિટ્ઠિ પવત્તતિ, તં યથાવુત્તાય વિવિચ્ચમાનતાય વિવેકસઞ્ઞિતં નિસ્સાયેવ પવત્તતિ, ઇતરં પન તંનિન્નતાતંઆરમ્મણતાહીતિ વુત્તં "**વિવેકં નિસ્સિતં, વિવેકે વા નિસ્સિત**"ન્તિ.

યથા વા વિવેકવસેન પવત્તં ઝાનં "વિવેકજ"ન્તિ વુત્તં, એવં વિવેકવસેન પવત્તા સમ્માદિટ્ઠિ "વિવેકનિસ્સિતા"તિ દટ્ઠબ્બા. નિસ્સયો ચ વિપસ્સનામગ્ગાનં વસેન મગ્ગફલાનં વેદિતબ્બો. અસતિપિ તાસં પુબ્બાપરભાવે "પટિચ્ચસમુપ્પાદો"તિ એત્થ પચ્ચયાનં સમુપ્પાદનં વિય અભિન્નધમ્માધારા નિસ્સયભાવના સમ્ભવન્તિ. તસ્સ તદઙ્ગ-સમુચ્છેદનિસ્સરણવિવેકનિસ્સિતતં વત્વા પટિપ્પસ્સદ્ધિવિવેકનિસ્સિતતાય અવચનં અરિયમગ્ગભાવનાય વુચ્ચમાનત્તા. ભાવિતમગ્ગસ્સ હિ યે સચ્છિકાતબ્બા ધમ્મા. તેસં કિચ્ચં પટિપ્પસ્સદ્ધિવિવેકો. **અજ્ઝાસયતો**તિ "નિબ્બાનં સચ્છિકરિસ્સામી"તિ મહન્તઅજ્ઝાસયતો. યદિપિ હિ વિપસ્સનાક્ખણે સઙ્ખારારમ્મણં ચિત્તં, સઙ્ખારેસુ પન આદીનવં સુટ્ઠુ, દિસ્વા તપ્પટિપક્ખે નિબ્બાને નિન્નતાય અજ્ઝાસયતો નિસ્સરણવિવેકનિસ્સિતો હોતિ, ઉણ્હાભિભૂતસ્સ પુગ્ગલસ્સ સીતનિન્નચિત્તતા વિય. કેચિ પન "યથા સભાવતો, યથા અજ્ઝાસયતો નિસ્સરણવિવેકનિસ્સિતતા, એવં પટિપ્પસ્સદ્ધિવિવેકનિસ્સિતતાપિ સિયા"તિ વદન્તિ. યદગ્ગેન હિ નિબ્બાનનિન્નતા સિયા, તદગ્ગેન ફલનિન્નતાપિ સિયા "કુદાસ્સુ નામાહં તદાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરેય્ય"ન્તિ અજ્ઝાસયસમ્પત્તિયા ભાવતો. યસ્મા પહાનવિનયો વિય રાગનિરોધોપિ ઇધાધિપ્પેતવિવેકેન અત્થતો નિબ્બિસિટ્ઠો, તસ્મા વુત્તં **એસ નયો વિરાગનિસ્સિતાદીસૂ**તિ. તેનાહ "વિવેકત્થા એવ હિ વિરાગાદયો"તિ.

વોસ્સગ્ગસદ્દો પરિચ્ચાગત્થો પક્ખન્દનત્થો ચાતિ વોસ્સગ્ગસ્સ દુવિધતા વુત્તા. વોસ્સજ્જનઞ્હિ પહાનં, વિસ્સટ્ઠભાવેન નિરાસઙ્કપવત્તિ ચ, તસ્મા વિપસ્સનાક્ખણે તદઙ્ગવસેન, મગ્ગક્ખણે સમુચ્છેદવસેન પટિપક્ખસ્સ પહાનં વોસ્સગ્ગો, તથા વિપસ્સનાક્ખણે તંનિન્નભાવેન, મગ્ગક્ખણે આરમ્મણકરણેન વિસ્સટ્ઠસભાવતા વોસ્સગ્ગોતિ વેદિતબ્બં. તેનેવાહ "**તત્થ પરિચ્ચાગવોસ્સગ્ગો**"તિઆદિ. **અયં સમ્માદિટ્ઠી**તિ અયં મિસ્સકવસેન વુત્તા સમ્માદિટ્ઠિ. **યથાવુત્તેન પકારેના**તિ તદઙ્ગપ્પહાનસમુચ્છેદપ્પહાનપકારેન તંનિન્નતદારમ્મણકરણપ્પકારેન ચ.

પુબ્બે વોસ્સગ્ગવચનસ્સેવ અત્થસ્સ વુત્તત્તા આહ "**સકલેન વચનેના**"તિ. **પરિણમન્તં** વિપસ્સનાક્ખણે, **પરિણતં** મગ્ગક્ખણે. પરિણામો નામ ઇધ પરિપાકોતિ આહ "**પરિપચ્ચન્તં પરિપક્કઞ્ચા**"તિ. પરિપાકો ચ આસેવનલાભેન લદ્ધસામત્થિયસ્સ કિલેસે પરિચ્ચજિતું નિબ્બાનં પક્ખન્દિતું તિક્ખવિસદભાવો. તેનાહ "**અય**"ન્તિઆદિ. **એસ નયો**તિ ય્વાયં નયો "વિવેકનિસ્સિત"ન્તિઆદિના સમ્માદિટ્ઠિયં વુત્તો, સેસેસુ સમ્માસઙ્કપ્પાદીસુપિ એસેવ નયો, એવં તત્થ નેતબ્બન્તિ અત્થો. **પટિચ્ચા**તિ નિસ્સાય. **જાતિસભાવા**તિ

જાયનસભાવા. **સકલો**તિ અનવસેસો, સબ્બોતિ અત્થો. ન કોચિ મગ્ગો સાવસેસો હુત્વા સમ્ભવતિ. હેટ્ઠિમે મગ્ગે ઉપ્પન્ને ઉપરિમો ઉપ્પન્નો એવ નામ અનન્તરાયેન ઉપ્પજ્જનતો. **વવસ્સગ્ગત્થે**તિ વચસાયત્થે. **વણ્ણયન્તી**તિ ગુણવણ્ણનવસેન વિત્થારેન્તિ.

કલ્યાણમિત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પઠમઅપુત્તકસુત્તવણ્ણના

૧૩૦. દિવ-સદ્દો દિવા-સદ્દો વિય દિવસપરિયાયો, તસ્મા વિસેસનભાવેન વુચ્ચમાનો દિવસદ્દો અત્થવિસેસં દીપેતીતિ આહ "**દિવસસ્સ દિવા**"તિઆદિ. સં વુચ્ચતિ ધનં, તસ્સ પતીતિ સમ્પતિ, ધનસામિકો, તસ્સ હિતાવહત્તા **સાપતેય્ય**ન્તિ આહ "**સાપતેય્યન્તિ ધન**"ન્તિ. તસ્સ ગેહે કતાકતભણ્ડસ્સ અતિબહુભાવતો વિમ્હયપ્પત્તો રાજા "**કો પન વાદો**"તિ આહ. **કાળલોહં** નામ અયોફલં. કચ્છપાદિરૂપેહિપિ સોવણ્ણાદીનિ ઠપેન્તિ. **સકુણ્ડકભત્ત**ન્તિ સકુણ્ડેહિ વા સથુસેહિ વા પક્કભત્તં. બિલઙ્ગં વુચ્ચતિ ધઞ્ઞબિલઙ્ગં, આરનાલન્તિપિ વુચ્ચતિ, તં દુતિયં અસ્સાતિ **બિલઙ્ગદુતિયં**. તઞ્હિ કઞ્જિતો નિબ્બત્તત્તા **કઞ્જિકં** નામ. તીહિ પક્ખેહિ વત્થખણ્ડેહિ કતનિવાસનં **તિપક્ખવસનં**. તેનાહ "**તીણિ...પે૰... નિવાસન**"ન્તિ.

અસન્તો નીચો પુરિસોતિ **અસપ્પુરિસો**તિ આહ "**લામકપુરિસો**"તિ. કમ્મસ્સ નિબ્બત્તભાવેન ઓતરણતાય ફલં અગ્ગં નામ, ઉપરિભૂમિગતત્તા ઉદ્ધં અગ્ગં અસ્સાતિ **ઉદ્ધગ્ગિકં**. **દક્ખિણ**ન્તિ દાનમાહ. સગ્ગો નામ કામભવૂપપત્તિભવો, તસ્સ નિબ્બત્તનતો "**સગ્ગસ્સ હિતા**"તિ વુત્તં. **તત્રુપપત્તિજનનતો**તિ તત્ર ઉપપત્તિયા જનનતો, ઉપ્પાદનતોતિ અત્થો.

સેતં ઉદકં એતિસ્સાતિ **સેતોદકા**. સો યેન ભાવેન યત્થ પાકટતરો હુત્વા દિસ્સતિ, તં દસ્સેતું "**વીચીનં ભિન્નટ્ઠાને**"તિ આહ. સુખોતરણટ્ઠાનતાય કદ્દમાદિદોસવિરહતો ચ **સુન્દરતિત્થા**. **તં અપેય્યમાન**ન્તિ તં ઉદકં કેનચિ અપરિભુઞ્જિયમાનં. **અત્તના કત્તબ્બકિચ્ચકરો**તિ અત્તના કાતબ્બકમ્મસઞ્ઞાતકિચ્ચકરો, પરિભોગવસેન ચેવ સઙ્ગહેતબ્બસઙ્ગણ્હનવસેન ચ નિયોજકોતિ અત્થો. **કુસલકિચ્ચકરો**તિ અત્તના કાતબ્બપુઞ્ઞકરો.

પઠમઅપુત્તકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દુતિયઅપુત્તકસુત્તવણ્ણના

૧૩૧. **પિણ્ડપાતેના**તિ સહયોગે કરણવચનં. પટિપાદનં તેન સહ યોજનન્તિ આહ "**પિણ્ડપાતેન સદ્ધિં સંયોજેસિ, પિણ્ડપાતં અદાસીતિ અત્થો**"તિ. ''પણીતભોજનં ભુઞ્જિત્વા''તિ વુત્તં, પાળિયં પન ''કણાજકં ભુઞ્જતિ બિલઙ્ગદુતિય''ન્તિ. તં તં પવત્તિતં યેભુય્યવસેન વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. ઇદાનિ ''ઇમસ્સ સેટ્ઠિસ્સ કસ્સચિ સમણસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા દેથા''તિ વચનં ન સુતપુબ્બં, યસ્મા પચ્ચેકબુદ્ધા નામ અત્તનો ગુણાનુભાવેહિ લોકે પાકટા સઞ્ઞાતા એવ હોન્તિ, તસ્મા સેટ્ઠિભરિયાય ''ન યસ્સ વા તસ્સ વા''તિઆદિ ચિન્તિતં. તથા હિ તેસં દેન્તાપિ સક્કચ્ચં યેભુય્યેન પણીતમેવ દેન્તિ. **નાસાપુટં પહરિ** અત્તનો આનુભાવેન. **સો** લુદ્ધતાય ''બહુ વત ધઞ્ઞં મમસ્સા''તિ **ચિત્તં સંયમેતું** સન્ધારેતું **અસક્કોન્તો**.

વિપ્પટિસારુપ્પન્નાકારં દસ્સેતું “**વરમેત**”ન્તિઆદિ વુત્તં. ‘‘ઇમસ્સ સમણસ્સ પિણ્ડપાતં દેહી’’તિ વદતો ન એકાય એવ જવનવીથિયા વસેન અત્થસિદ્ધિ. અથ ખો તત્થ આદિતો પવત્તજવનવારોપિ અત્થિ મજ્ઝે પવત્તજવનવારોપિ, તં સન્ધાયાહ “**પુબ્બપચ્છિમચેતનાવસેના**”તિ. **એકા ચેતના દ્વે પટિસન્ધિયો ન દેતી**તિ એત્થ સાકેતપઞ્હવસેન નિચ્છયો વેદિતબ્બો. ચુદ્દસન્નં ચેતનાનં પુબ્બે પુરેતરં કતત્તા **પુરાણં**.

પરિગય્હતીતિ **પરિગ્ગહો**તિ આહ “**પરિગ્ગહિતં વત્થુ**”ન્તિ. અન્વાય ઉપનિસ્સાય જીવન્તીતિ **અનુજીવિનો**. **સબ્બમેત**ન્તિ ધનધઞ્ઞાદિસબ્બં એતં યથાવુત્તપરિગ્ગહવત્થું. **નિક્ખિપ્પગામિન**ન્તિ નિક્ખિપિતબ્બતાગામિનં. નિક્ખિપિતબ્બસભાવં હોતીતિ આહ “**નિક્ખિપ્પસભાવ**”ન્તિ. પહાય ગમનીયન્તિ અયમેત્થ અત્થોતિ આહ “**પરિચ્ચજિતબ્બસભાવમેવા**”તિ.

દુતિયઅપુત્તકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુતિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયવગ્ગો

૧. પુગ્ગલસુત્તવણ્ણના

૧૩૨. ‘‘નીચે કુલે પચ્ચાજાતો’’તિઆદિ અપ્પકાસનભાવેન તમતીતિ **તમો**, તેન તમેન યુત્તોતિ **તમો** પુગ્ગલો વુચ્ચતિ, તંયોગતો પુગ્ગલસ્સ તબ્બોહારો યથા ‘‘મચ્છેરયોગતો મચ્છેરો’’તિ. તસ્મા **તમો**તિ અપ્પકાસનભાવેન તમો તમભૂતો અન્ધકારો વિય જાતો, અન્ધકારત્તં વા પત્તોતિ અત્થો. વુત્તલક્ખણં તમમેવ પરમ્પરતો અયનં ગતિ નિટ્ઠા એતસ્સાતિ **તમપરાયણો**, તમપરાયણતં વા પત્તોતિ અત્થો. ઞાયેનપિ તમગ્ગહણેન ખન્ધતમોવ કથિતો, ન અન્ધકારતમો. ખન્ધતમોતિ ચ સમ્પત્તિરહિતા ખન્ધપવત્તિયેવ દટ્ઠબ્બા. ‘‘ઉચ્ચે કુલે પચ્ચાજાતો’’તિઆદિ પકાસનભાવેન જોતેતીતિ **જોતિ**, તેન જોતિના યુત્તોતિઆદિ સબ્બં તમે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. **ઇતરે દ્વે**તિ જોતિતમપરાયણો જોતિજોતિપરાયણોતિ ઇતરે દ્વે પુગ્ગલે.

વેણુવેત્તાદિકેહિ પેળાદિકારકા **વિલીવકારકા**. મિગમચ્છાદીનં નિસાદનતો **નેસાદા**, માગવિકમચ્છબન્ધાદયો. રથેસુ ચમ્મેન હનનકરણતો **રથકારા** ચમ્મકારા વુત્તા. ‘‘પુ’’ ઇતિ કરીસસ્સ નામં, તં કુસેન્તિ અપનેન્તીતિ **પુક્કુસા**, પુપ્ફછડ્ડકા. **દુબ્બણ્ણો**તિ વિરૂપો. **ઓકોટિમકો**તિ આરોહાભાવેન હેટ્ઠિમકોટિકો, રસ્સકાયોતિ અત્થો. તેનાહ “**લકુણ્ડકો**”તિ. લકુ વિય ઘટિકા વિય ડેતિ પવત્તતીતિ હિ **લકુણ્ડકો**, રસ્સો. કણતિ નિમીલતીતિ **કાણો**. તં પનસ્સ નિમીલનં એકેન અક્ખિના દ્વીહિપિ વાતિ આહ “**એકક્ખિકાણો વા ઉભયક્ખિકાણો વા**”તિ. કુણનં કુણો, હત્થવેકલ્લં, સો એતસ્સ અત્થીતિ **કુણી**. **ખઞ્જો** વુચ્ચતિ પાદવિકલો. હેટ્ઠિમકાયસઙ્ખાતો સરીરસ્સ પક્ખો પદેસો હતો અસ્સાતિ **પક્ખહતો**. તેનાહ “**પીઠસપ્પી**”તિ. પદીપે પદીપને એતબ્બં નેતબ્બન્તિ **પદીપેય્યં**, તેલકપલ્લાદિઉપકરણં. **વુત્ત**ન્તિ અટ્ઠકથાયં વુત્તં.

આગમનવિપત્તીતિ આગમનટ્ઠાનવસેન વિપત્તિ આગમો એત્થાતિ કત્વા. **પુબ્બુપ્પન્નપચ્ચયવિપત્તી**તિ પઠમુપ્પન્નપચ્ચયવસેન વિપત્તિ. ચણ્ડાલાદિસભાવા હિસ્સ માતાપિતરો પઠમુપ્પન્નપચ્ચયા, પઠમુપ્પત્તિયા વા પચ્ચયા, તેહેવસ્સ વિપત્તિ એવ, ન સમ્પત્તિ. **પવત્તપચ્ચયવિપત્તી**તિ પવત્તે સુખપચ્ચયવિપત્તિ. તાદિસે

નિહીનકુલે ઉપ્પન્નોપિ કોચિ વિભવસમ્પન્નો સિયા, અયં પન દુગ્ગતો દુરૂપો હોતિ. **આજીવુપાયવિપત્તી**તિ આજીવનુપાયવસેન વિપત્તિ. સુખેન હિ જીવિકં પવત્તેતું ઉપાયભૂતા હત્થિસિપ્પાદયો ઇમસ્સ નત્થિ, પુપ્ફછડ્ડકસિલાકોટ્ટનાદિકમ્મં પન કત્વા જીવિકં પવત્તેતિ. તેનાહ “**કસિરવુત્તિકે**”તિ. **અત્તભાવવિપત્તી**તિ ઉપધિવિપત્તિ. **દુક્ખકારણસમાયોગો**તિ કાયિકચેતસિકદુક્ખુપ્પત્તિયા પચ્ચયસમોધાનં. **સુખકારણવિપત્તી**તિ સુખપચ્ચયપરિહાનિ. **ઉપભોગવિપત્તી**તિ ઉપભોગસુખસ્સ વિનાસો અનુપલદ્ધિ. જોતિ ચેવ જોતિપરાયણભાવો ચ **સુક્કપક્ખો**.

દસહિ અક્કોસવત્થૂહીતિ લક્ખણવચનં એતં યથા ‘‘યદિ મે બ્યાધિતા હોન્તિ, દાતબ્બમિદમોસધ’’ન્તિ, તસ્મા દસહિ અક્કોસવત્થૂહિ, તત્થ વા યેન કેનચિ પરિભાસતીતિ અત્થો. **એકગ્ગચિત્તો**તિ દાનં દાતું અપેક્ખિતતાય સમાહિતચિત્તો.

પુગ્ગલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અય્યિકાસુત્તવણ્ણના

૧૩૩. **જરાજિણ્ણા**તિ જરાય જિણ્ણા. તેન પાકટજરાય મત્થકપ્પત્તિમાહ. **વયોવુદ્ધા**તિ વયસા વુદ્ધા. તેન પચ્છિમવયસ્સ ઓસક્કસમ્પવત્તિં વદતિ. **જાતિમહલ્લિકા**તિ જાતિમહત્તગતા. **ચિરકાલં અતિક્કન્તા**તિ દ્વે તયો રાજપરિવટ્ટે વીતિવત્તા. વયો-સદ્દો સાધારણવચનોપિ જિણ્ણસદ્દસન્નિધાનતો ઓસાનવયં એવ વદતીતિ આહ “**પચ્છિમવયં સમ્પત્તા**”તિ. **અય્યિકા**તિ માતામહિં સન્ધાય વદતિ. હત્થી એવ રતનભૂતો **હત્થિરતન**ન્તિ આહ ‘‘સતસહસ્સગ્ઘનકેના’’તિઆદિ. **સબ્બાનિ તાની**તિ કુમ્ભકારભાજનાનિ, તેહિ સદ્ધિં સત્તસન્તાનસ્સ પમાણં દસ્સેન્તો “**તેસુ હી**”તિઆદિમાહ, તં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

અય્યિકાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ઇસ્સત્તસુત્તવણ્ણના

૧૩૫. **અટ્ઠુપ્પત્તિકો**તિ એત્થ કા અસ્સ અટ્ઠુપ્પત્તિ? તિત્થિયાનં ભગવતો ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ અલાભાય અયસાય પરિસક્કનં. તં વિત્થારતો દસ્સેતું “**ભગવતો કિરા**”તિઆદિ વુત્તં. યથા તં સબ્બદિસાસુ યમકમહામેઘો ઉટ્ઠહિત્વા મહાઓઘં વિય સબ્બા પારમિયો ‘‘ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે વિપાકં દસ્સામા’’તિ સમ્પિણ્ડિતા વિય લાભસક્કારમહોઘં નિબ્બત્તયિંસુ. તતો તતો અન્નપાનયાનવત્થમાલાગન્ધવિલેપનાદિહત્થા ખત્તિયબ્રાહ્મણાદયો આગન્ત્વા – ‘‘કહં ભગવા, કહં દેવદેવો નરાસભો લોકનાથો’’તિ ભગવન્તં પરિયેસન્તિ, સકટસતેહિપિ પચ્ચયે આહરિત્વા ઓકાસં અલભમાના સમન્તા ગાવુતપ્પમાણમ્પિ સકટધુરેન સકટધુરં આહચ્ચ તિટ્ઠન્તિ ચેવ અનુવત્તન્તિ ચ અન્ધકવિન્દબ્રાહ્મણાદયો વિય. સબ્બં **ખન્ધકે** (મહાવ॰ ૨૮૨) તેસુ તેસુ સુત્તેસુ ચ આગતનયેન વેદિતબ્બં. યથા ચ ભગવતો, એવં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સપિ. વુત્તમ્પિ – ‘‘તેન ખો પન સમયેન ભગવા સક્કતો હોતિ ગરુકતો માનિતો પૂજિતો અપચિતો લાભી ચીવર…પે॰… પરિક્ખારાનં, ભિક્ખુસઙ્ઘોપિ ખો’’તિઆદિ (ઉદા॰ ૩૮), તથા ‘‘યાવતા ખો, ચુન્દ, એતરહિ સઙ્ઘો વા ગણો વા લોકે ઉપ્પન્નો, નાહં, ચુન્દ, અઞ્ઞં એકં સઙ્ઘમ્પિ એકં ગણમ્પિ સમનુપસ્સામિ એવં લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તં, યથરિવાયં, ચુન્દ, ભિક્ખુસઙ્ઘો’’તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૧૭૬). **એવ**ન્તિ ઇદાનિ વુચ્ચમાનાકારેન. **નિજ્ઝત્તિ**ન્તિ સઞ્ઞત્તિં. **ન**ન્તિ કથં.

એવં પુચ્છિતું અયુત્તં તિત્થિયાનં કથા મહાજનસન્નિપાતે નિય્યાતિતા હોતીતિ. **તસ્મિં દાતબ્બં**, ચિત્તપ્પસાદમત્તેન દેન્તેપિ હિ પુઞ્ઞં પવડ્ઢતિ. **આરોચિતં** અત્તનોતિ અધિપ્પાયો. **ભગવાતિ** સત્થુ આમન્તનં. **ચિત્તં નામ** યથાપચ્ચયં પવત્તમાનં **નિગણ્ઠા…પે॰… પસીદતિ** પસન્નસ્સાતિ અધિપ્પાયો. પુબ્બે અવિસેસતો દેય્યધમ્મસ્સ દાતબ્બટ્ઠાનં નામ પુચ્છિતં, ઇદાનિ તસ્સ મહપ્ફલભાવકરો દક્ખિણેય્યવિસેસોતિ આહ **"અઞ્ઞં તયા પઠમં પુચ્છિતં, અઞ્ઞં પચ્છા"**તિ. **સલ્લક્ખેહિ એતં**. પચ્છિમં પુરિમેન સદ્ધિં આનેહીતિ અધિપ્પાયો. પુચ્છિતસ્સ નામ પઞ્હસ્સ કથનં મય્હમેવ ભારો. **સમુપબ્યૂળ્હો**તિ એકતો સેનાય રાસિવસેન સમ્પિણ્ડિતોતિ અત્થો. તેનાહ **"રાસિભૂતો"**તિ. **અસિક્ખિતો**તિ સત્તટ્ઠસંવચ્છરાનિ ધનુસિપ્પેન સિક્ખિતો. ધનુસિપ્પં સિક્ખિત્વાપિ કોચિ કતહત્થો ન હોતિ, અયં પન અસિક્ખિતો ન કતહત્થો, પોઙ્ખાનુપોઙ્ખભાવોયેવ બ્યામમુટ્ઠિબન્ધો. **તિણપુઞ્જમત્તિકાપુઞ્જાદીસૂ**તિ **આદિ**-સદ્દેન **પંસુપુઞ્જવાલુકપુઞ્જસારફલકઅયોઘનાદિકે** સઙ્ગણ્હાતિ. **અકતપરિચયો**તિ તેસં સન્તિકા વિજ્ઝનટ્ઠેન અકતપરિચયો. રાજરાજમહામત્તાદિકે ઉપેચ્ચ અસનં ઉપાસનં, ન કતં ઉપાસનં એતેનાતિ **અકતૂપાસનો**. અસિક્ખિતતાદિના ભીરુભાવેન વા કાયસ્સ છમ્ભનં સઙ્કમ્પનં ઉત્તાસો એતસ્સ અત્થીતિ છમ્ભીતિ આહ **"પવેધિતકાયો"**તિ.

દક્ખિણેય્યતાય અધિપ્પેતત્તા **"અરહત્તમગ્ગેન કામચ્છન્દો પહીનો હોતી"**તિ આહ. અચ્ચન્તપ્પહાનસ્સ ઇચ્છિતત્તા **તતિયેનેવ કુક્કુચ્ચં પહીનં હોતિ** પટિઘસમ્પયોગં. અસેક્ખસ્સ અયન્તિ **અસેક્ખં**, સીલક્ખન્ધો. તયિદં ન અગ્ગફલં સીલમેવ અધિપ્પેતં, અથ ખો યં કિઞ્ચિ અસેક્ખસન્તાને પવત્તં સીલં, લોકુત્તરો એવ ન અધિપ્પેતો સિક્ખાય જાતત્તા, એવં વિમુત્તિક્ખન્ધોપીતિ . સેક્ખસ્સ એસોતિ વા, અપરિયોસિતસિક્ખત્તા સયમેવ સિક્ખતીતિ વા સેક્ખો, ચતૂસુ મગ્ગેસુ હેટ્ઠિમેસુ ચ તીસુ ફલેસુ સીલક્ખન્ધો. ઉપરિ સિક્ખિતબ્બાભાવતો **અસેક્ખો**. વુટ્ઠિપ્પત્તો સેક્ખોતિ **અસેક્ખો**. અગ્ગફલભૂતો સીલક્ખન્ધો વુચ્ચેય્ય, અટ્ઠકથાયં પન વિપસ્સકસ્સ સીલસ્સ અધિપ્પેતત્તા તથા અત્થો વુત્તો. **સબ્બત્થા**તિ **"અસેક્ખેના"**તિઆદીસુ. એત્થ ચ યથા સીલસમાધિપઞ્ઞાક્ખન્ધા મિસ્સકા અધિપ્પેતા, એવં વિમુત્તિક્ખન્ધાપીતિ તદઙ્ગવિમુત્તિઆદયોપિ વેદિતબ્બા, ન પટિપ્પસ્સદ્ધિવિમુત્તિ એવ.

યેન સિપ્પેન ઇસ્સાસો હોતિ, તં **ઇસ્સત્ત**ન્તિ આહ **"ઉસુસિપ્પ"**ન્તિ. યસ્સા વાયોધાતુયા વસેન સરીરં સઞ્જાતથામં હોતિ, તં બલપચ્ચયં સન્ધાયાહ **"બલં નામ વાયોધાતૂ"**તિ. સમપ્પવત્તિતો હિ વિસમપ્પવત્તિનિવારકધાતુ બલં નામ, તેન તતો અઞ્ઞં બલરૂપં નામ નત્થિ.

યસ્મા અરહા એવ એકન્તતો સોરતો, તસ્સ ભાવો **સોરચ્ચ**ન્તિ આહ **"સોરચ્ચન્તિ અરહત્ત"**ન્તિ. **એતે દ્વે**તિ ખન્તિ સોરચ્ચન્તિ એતે દ્વે ધમ્મા. પાનીયં પિવન્તિ એત્થાતિ **પપા**, યો કોચિ જલાસયો યં કિઞ્ચિ પાનીયટ્ઠાનન્તિ આહ **"ચતુરસ્સપોક્ખરણીઆદીની"**તિ. ઉદકવિદૂલાદીસુ કમન્તિ અતિક્કમન્તિ એતેહીતિ **સઙ્કમનાનિ**, સેતુઆદીનિ. સેતુકરણયુત્તટ્ઠાને સેતું, ચઙ્કમનકરણયુત્તટ્ઠાને ચઙ્કમનં, મગ્ગકરણયુત્તટ્ઠાને મગ્ગં કરેય્યાતિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો. તેનાહ **"પણાસા"**તિઆદિ.

ભિક્ખાચારવત્તન્તિ અરિયાનં હિતં વત્તપટિપત્તિં. **દેન્તોપીતિ પિ**-સદ્દેન અખીણાસવસ્સ દેન્તોપીતિ ઇમમત્થં દસ્સેતિ યસ્સ કસ્સચિપિ દેન્તેનપિ કમ્મફલં સદ્દહિત્વા વિપ્પસન્નચિત્તેનેવ દાતબ્બત્તા. **થનય**ન્તિ ઇદં તસ્સ મહામેઘભાવદસ્સનં, યો હિ મહાવસ્સં વસ્સતિ, સો ગજ્જન્તો વિજ્જુમ્માલં વિસ્સજ્જેન્તો પવસ્સતિ. **અભિસઙ્કરિત્વા સમોધાનેત્વા**તિ ખાદનીયસ્સ વિવિધજાતિયાનિ સમ્પિણ્ડેત્વા. તેનાહ **"રાસિં કત્વા"**તિ.

પકિરણં નામ વિકિરણમ્પિ હોતિ અનેકત્થત્તા ધાતૂનન્તિ આહ “**વિકિરતી**”તિ. **પકિરન્તો વિય વા દાનં દેતી**તિ ઇમિના ગુણખેત્તમેવ અપરિચેસિત્વા કરુણાખેત્તેપિ મહાદાનં પવત્તેતીતિ દસ્સેતિ. તેન ‘‘પકિરેતી’’તિ વદન્તેન ભગવતા અટ્ઠુપ્પત્તિયં આગતતિત્થિયવાદેન અપ્પટિસેધિતતાપિ દીપિતા હોતિ. **પુઞ્ઞધારા**તિ પુઞ્ઞમયધારા પુઞ્ઞાભિસન્દા. **સિનેહયન્તી**તિ થૂલધારેનપિ સિનેહેન સિનિદ્ધં કરોન્તી. **કિલેદયન્તી**તિ અલ્લભાવં પાપયન્તી. યથાયં પુઞ્ઞધારા દાતારં અન્તો સિનેહેતિ પૂરેતિ અભિસન્દેતિ, એવં પટિગ્ગાહકાનમ્પિ અન્તો સિનેહેતિ પૂરેતિ અભિસન્દેતિ. તેનેવાહ ‘‘દદં પિયો હોતિ ભજન્તિ નં બહૂ’’તિઆદિ (અ॰ નિ॰ ૫.૩૪) એવં સન્તેપિ ‘‘દાતારં અભિવસ્સતી’’તિ વુત્તત્તા અટ્ઠકથાયં દાયકવસેનેવ “**સિનેહેતી**”તિ વુત્તં, યસ્મા વા પટિગ્ગાહકસ્સ સિનેહુપ્પત્તિ આમિસનિસ્સિતાતિ દાયકવસેનેવ વુત્તં.

ઇસ્સત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પબ્બતૂપમસુત્તવણ્ણના

૧૩૬. ખત્તિયાતિ અભિસેકપ્પત્તા. ઇસ્સરિયમદો **કામગેધો**. પથવિમણ્ડલસ્સ મહન્તતા તંનિવાસિનં અનુયન્તતાતિ સબ્બમિદં યથિચ્છિતસ્સ રાજકિચ્ચસ્સ સુખેન સમિજ્ઝનસ્સ કારણકિત્તનં. યાદિસે રાજકિચ્ચે ઉસ્સુક્કં આપન્નો, તં વિત્થારતો દસ્સેતું “**એસ કિરા**”તિઆદિ વુત્તં. **અન્તરગમનાની**તિ તિણ્ણં નિરન્તરગમનાનં અન્તરન્તરા ગમનાનિ. **ચોરા ચિન્તયિંસૂ**તિ એકો અન્તરભોગિકો રાજાપરાધિકો પઞ્ચસતમનુસ્સપરિવારો ચોરિયં કરોન્તો વિચરતિ, તે સન્ધાય વુત્તં.

‘‘અયુત્તં તે કત’’ન્તિ સચાહં વક્ખામીતિ યોજના. **ધુરવિહારે**તિ રથસ્સ ધુરં વિય નગરસ્સ ધુરભૂતે વિહારે. **સન્થમ્ભિતુ**ન્તિ વિસ્સાસભાવેન ઉપટ્ઠાતું. **સદ્ધાયિકો**તિ સદ્ધાય અયિતબ્બો, સદ્ધેય્યોતિ અત્થો. તેનાહ “**સદ્ધાતબ્બો**”તિ. **પચ્ચયિકો**તિ પત્તિયાયિતબ્બો. **અબ્ભસમં** પુથુલભાવેન. **નિપ્પોથેન્તો**તિ નિમ્મદ્દેન્તો. **સણ્હકરણીયં** અતિસણ્હં **પિસન્તો** નિસદપોતો વિય પિસન્તો.

ધમ્મચરિયાતિઆદિત્તમ્પિ સીસં ચેલઞ્ચ અજ્ઝુપેક્ખિત્વા સમ્માપટિપત્તિ એવ કાતબ્બા તસ્સા એવ પરલોકે પતિટ્ઠાભાવતો. **આચિક્ખામી**તિ કથેમિ, કથેન્તો ચ યથા તમત્થં સમ્મદેવ રાજા જાનાતિ, એવં જાનાપેમીતિ . **નિપ્ફત્તિ** યુદ્ધેન કાતબ્બઅત્થસિદ્ધિ. વિસિનોતિ બન્ધતિ યથાધિપ્પેતં ચિત્તં એતેનાતિ **વિસયો**, સમત્થભાવો. **મન્તસમ્પન્ના**તિ સમ્પન્નરાજમન્તા. **મહાઅમચ્ચા**તિ મહોસધાદિસદિસા નીતિસત્થછેકા અમચ્ચપુરિસા. **ઉપલાપેતુ**ન્તિ પરેસં અન્તરે વિરોધત્થં સઙ્ગણ્હિતું.

દ્વેયેવ પબ્બતાતિ પબ્બતસદિસા દ્વેયેવ ગહિતા. **રાજોવાદે**તિ રાજોવાદસુત્તે. **આગતાવ** તત્તન્તિયા અનુરૂપત્થં. **વિલુમ્પમાના**તિ **ઇતિ**-સદ્દો આદિઅત્થો. **વિપત્તી**તિ ભોગપરિહાનાદિવિનાસો. **હત્થિયુદ્ધાદીહિ જરામરણં જિનિતું ન સક્કા** સત્તસ્સ અવિસયભાવતો. યેન પન જિનિતું સક્કા, તં દસ્સેન્તો ભગવા “**બુદ્ધે…પે॰… નિવેસયે**”તિ આહ. રતનત્તયે હિ સદ્ધા નિવિટ્ઠા મૂલજાતા પતિટ્ઠિતા એકન્તતો જરામરણવિજયાય હોતિ. તેનાહ “**તસ્મા સદ્ધ**”ન્તિ.

પબ્બતૂપમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તતિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કોસલસંયુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૪. મારસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧. તપોકમ્મસુત્તવણ્ણના

૧૩૭. ઉરુવેલાય સમીપે ગામો ઉરુવેલગામો, તં **ઉરુવેલગામં** અભિમુખભાવેન સમ્મદેવ સબ્બધમ્મે બુજ્ઝતીતિ અભિસમ્બોધિ, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં, તેન સમન્નાગતત્તા ચ ભગવા **અભિસમ્બુદ્ધો**તિ વુચ્ચતિ. તસ્સ પઞ્ચચત્તાલીસાય વસ્સેસુ આદિતો પન્નરસ વસ્સાનિ પઠમબોધિ, ઇધ પન સત્તાહબ્ભન્તરમેવ અધિપ્પેતન્તિ આહ ''**અભિસમ્બુદ્ધો હુત્વા અન્તોસત્તાહસ્મિં યેવા**''તિ. અસુખભાવેન અઞ્ઞેહિ કાતું અસક્કુણેય્યત્તા દુક્કરં કરોતીતિ દુક્કરકારો, સો એવ ઇત્થિલિઙ્ગવસેન **દુક્કરકારિકા**. તાય મુત્તો વતમ્હીતિ ચિન્તેસિ. યદિ એવં કસ્મા તં લોકનાથો છબ્બસ્સાનિ સમનુયુઞ્જતિ? કમ્મપીળિતવસેન. વુત્તઞ્હેતં **અપદાને** (અપ॰ થેર ૧.૩૯.૯૨-૯૪) –

''અવચાહં જોતિપાલો, સુગતં કસ્સપં તદા;
કુતો નુ બોધિ મુણ્ડસ્સ, બોધિ પરમદુલ્લભા.

''તેન કમ્મવિપાકેન, અચરિં દુક્કરં બહું;
છબ્બસ્સાનુરુવેલાયં, તતો બોધિમપાપુણિં.

''નાહં એતેન મગ્ગેન, પાપુણિં બોધિમુત્તમં;
કુમ્મગ્ગેન ગવેસિસ્સં, પુબ્બકમ્મેન વારિતો''તિ.

મારેતીતિ વિબાધેતિ. વિપત્તિઆદિસંયોજનઞ્હિ સાધૂનં પરમત્થતો મરણં સચ્ચપટિવેધમારણત્તા, પાપતરત્તા પાપતમોતિ **પાપિમા**. સા યસ્સ પાપતમતા પાપવુત્તિતાયાતિ આહ ''**પાપે નિયુત્તો**''તિ. **અધિપતી**તિ કામાધિપતિ. અપ્પહીનકામરાગે અત્તનો વસે વત્તેતીતિ **વસવત્તી**. તેસંયેવ કુસલકમ્માનં અન્તં કરોતીતિ **અન્તકો**. વટ્ટદુક્ખતો અપરિમુત્તપચ્ચયત્તા **નમુચિ**. મત્તાનં પમત્તાનં બન્ધૂતિ **પમત્તબન્ધુ**.

તપોકમ્માતિ અત્તકિલમથાનુયોગતો. **અપરદ્ધો**તિ વિરજ્ઝસિ. ''અપરાધો''તિપિ અત્થિ, સોયેવ અત્થો. કાયકિલમથં અનુયુઞ્જન્તો યેભુય્યેન અમરત્થાય અનુયુઞ્જતિ, સો ચ કમ્મવાદીહિ અનુયુઞ્જિયમાનો દેવત્થાય સિયાતિ આહ ''**અમરભાવત્થાયા**''તિ. **સબ્બં તપન્તિ** સબ્બં અત્તપરિતાપનં. **અત્થાવહં ન ભવતિ** બોધિયા અનુપાયત્તા. **કિઞ્ચસ્સા**તિ કિઞ્ચિ સિયાતિ અત્થો. **ફિયારિત્તંવ ધમ્મની**તિ ધમ્મં વુચ્ચતિ વણ્ણુ, સો ઇધ ''ધમ્મ''ન્તિ વુત્તો, ધમ્મનિ વણ્ણુપદેસેતિ અત્થો. તેનાહ ''અરઞ્ઞે''તિ. ઉભોસુ પસ્સેસુ ફિયાહિ **આકડ્ઢેય્ય ચેવ** અરિત્તેહિ **ઉપ્પીળેય્ય ચ**.

સમ્માવાચાકમ્મન્તાજીવા ગહિતા મગ્ગસીલસ્સ અધિપ્પેતત્તા. સમાધિનો હિ ગહણેન **સમ્માવાયામસતિસમાધયો ગહિતા** ઉપકારભાવતો. **પઞ્ઞાયા**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. બુજ્ઝતિ એતેનાતિ **બોધો**. મગ્ગોતિ આહ ''**બોધાયાતિ મગ્ગત્થાયા**''તિ. કથં પન મગ્ગં મગ્ગત્થાય ભાવેતીતિ આહ ''**યથા હી**''તિઆદિ. તેન યથા યાગુપચનારમ્ભો યાવદેવ યાગુઅત્થો, એવં મગ્ગભાવનારમ્ભો મગ્ગાધિગમત્થાયાતિ દસ્સેતિ. આરમ્ભોતિ

ચ અરિયમગ્ગભાવનાય બન્ધાપનં દટ્ઠબ્બં. કેચિ પન ‘‘મગ્ગન્તિ અરિયમગ્ગં, બોધાયાતિ અરહત્તસમ્બોધાય, એવઞ્ચ કત્વા ‘પત્તોસ્મિ પરમસુદ્ધિ’ન્તિ ઇદમ્પિ વચનં સમત્થિત’’ન્તિ વદન્તિ, અપરે પન ‘‘સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસમ્બોધાયાતિ. સો હિ સબ્બસ્માપિ બોધિતો ઉત્તરિતરો’’તિ. **નિહતો** નિબ્બિસેવનભાવં પાપિતો. તેનાહ ‘‘**પરાજિતો**’’તિ.

તપોકમ્મસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. હત્થિરાજવણ્ણસુત્તવણ્ણના

૧૩૮. અન્ધભાવકારકેતિ પચુરજનસ્સ ચક્ખુવિઞ્ઞાણુપ્પત્તિનિવારણેન અન્ધભાવકારકે. **મહાતમે**તિ મહતિ તમસિ. **પાસાણફલકે મહાચીવરં સીસે ઠપેત્વા**તિ એતેન તં ફલકં અપસ્સાય નિસિન્નોતિ દસ્સેતિ . **પધાન**ન્તિ ભાવનં. **પરિગ્ગણ્હમાનો**તિ સબ્બસો ગણ્હન્તો અવિસ્સજ્જેન્તો, ભાવનં અનુયુઞ્જન્તો અનુપુબ્બસમાપત્તિયો ફલસમાપત્તિઞ્ચ મનસિકરોન્તોતિ અત્થો. તેનાહ ‘‘**નનુ ચા**’’તિઆદિ. **અરિટ્ઠકો**તિ અરિટ્ઠકવણ્ણો. તેનાહ ‘‘**કાળકો**’’તિ.

દીઘમદ્ધાનન્તિ ચિરતરં કાલં. **સંસર**ન્તિ આસાદનાધિપ્પાયેન સઞ્ચરન્તો, અલં તુય્હં એતેન નિપ્પયોજનન્તિ અધિપ્પાયો. ન હિ તેન મારસ્સ કાચિ અત્થસિદ્ધીતિ.

હત્થિરાજવણ્ણસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સુભસુત્તવણ્ણના

૧૩૯. સુસંવુતાતિ મગ્ગસંવરેન સુટ્ઠુ સંવુતા. **સુપિહિતા**તિ સુટ્ઠુ પિહિતા. **વસાનુગા**તિ કાયાદિદ્વારવસાનુગા વસવત્તિનો ન હોન્તિ. **બદ્ધચરા**તિ પટિબદ્ધચરિયાતિ.

સુભસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પઠમમારપાસસુત્તવણ્ણના

૧૪૦. ઉપાયમનસિકારેનાતિ અનિચ્ચાદીસુ અનિચ્ચાદિતો મનસિકરણેન. **ઉપાયવીરિયેના**તિ અનુપ્પન્નાકુસલાનં અનુપ્પાદનાય વિધિના પવત્તવીરિયેન. **કારણવીરિયેના**તિ અનુપ્પન્નાનુપ્પાદનાદિઅત્થસ્સ કારણભૂતેન વીરિયેન. અનુપ્પન્નપાપકાનુપ્પાદનાદિઅત્થાનિ હિ વીરિયાનિ યદત્થં હોન્તિ, તં અત્થં સાધેન્તિયેવાતિ એતસ્સ અત્થસ્સ દીપકો **સમ્મા-સદ્દો**. યોનિસોસમ્માસદ્દેન હિ ઉપાયકારણત્થદીપકતં સન્ધાય ‘‘**ઉપાયવીરિયેન કારણવીરિયેના**’’તિ વુત્તં. **અરહત્તફલવિમુત્તિ** ઉક્કટ્ઠનિદ્દેસેન. મારેન ‘‘મય્હં ખો, ભિક્ખવે’’તિઆદિકં ભગવતો વચનં સુત્વા વુત્તં ‘‘**અરહત્તં પત્વાપિ ન તુસ્સતી**’’તિઆદિ.

કિલેસપાસેનાતિ કિલેસમારસ્સ ઉપાયભૂતેન. કિલેસમારો હિ સત્તે કામગુણપાસેહિ નિબન્ધતિ, ન પન સયમેવ. તેનાહ ‘‘**યે દિબ્બા કામગુણસઙ્ખાતા**’’તિઆદિ. **મારબન્ધને**તિ કિલેસમારસ્સ બન્ધનટ્ઠાને, ભવચારકેતિ અત્થો. **ન મે સમણ મોક્ખસી**તિ ઇદં મારો ‘‘અનુત્તરા વિમુત્તિ અનુપ્પત્તા, વિમુત્તા સબ્બપાસેહી’’તિ ચ ભગવતો

વચનં અસદ્દહન્તો વદતિ સદ્દહન્તોપિ વા ''એવમયં પરેસં સત્તાનં મોક્ખાય ઉસ્સાહં ન કરેય્યા''તિ અત્તનો કોહઞ્ઞે ઠત્વા વદતિ.

પઠમમારપાસસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. દુતિયમારપાસસુત્તવણ્ણના

૧૪૧. અનુપુબ્બગમનચારિકન્તિ ગામનિગમરાજધાનીસુ અનુક્કમેન ગમનસઙ્ખાતં ચારિકં. **એવં હિ ગતેસૂ**તિ એવં તુમ્હેસુ બહૂસુ એકજ્ઝં ગતેસુ.

આદિમ્હિ કલ્યાણં એતસ્સાતિ **આદિકલ્યાણં**, તથા સેસેસુ. **સાસનસ્સ આદિ સીલં** મૂલકત્તા. તસ્સ **સમથાદયો મજ્ઝં** સાસનસમ્પત્તિયા વેમજ્ઝભાવતો. **ફલનિબ્બાનાનિ પરિયોસાનં** તદધિગમતો ઉત્તરિ કરણીયાભાવતો. સાસને સમ્માપટિપત્તિ નામ પઞ્ઞાય હોતિ, તસ્સા ચ સીલં સમાધિ ચ મૂલન્તિ આહ "**સીલસમાધયો વા આદી**"તિ. યસ્મા પઞ્ઞા અનુબોધપટિવેધવસેન દુવિધા, તસ્મા તદુભયં ગણ્હન્તો "**વિપસ્સનામગ્ગા મજ્ઝ**"ન્તિ આહ. પઞ્ઞાનિપ્ફત્તિ ફલકિચ્ચં, નિબ્બાનસચ્છિકિરિયા પન સમ્માપટિપત્તિયા પરિયોસાનં તતો પરં કત્તબ્બાભાવતોતિ આહ "**ફલનિબ્બાનાનિ પરિયોસાન**"ન્તિ. ફલગ્ગહણેન હિ સઉપાદિસેસનિબ્બાનં ગય્હતિ, ઇતરેન ઇતરં, તદુભયવસેન પટિપત્તિયા ઓસાનન્તિ આહ "**ફલનિબ્બાનાનિ પરિયોસાન**"ન્તિ. ''તસ્માતિહ ત્વં, ભિક્ખુ, આદિમેવ વિસોધેહિ કુસલેસુ ધમ્મેસુ. કો ચાદિ કુસલાનં ધમ્માનં? સીલઞ્ચ સુવિસુદ્ધં, દિટ્ઠિ ચ ઉજુકા''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૩૬૯) વચનતો સીલદિટ્ઠુજુકતાય મત્થકભૂતા વિપસ્સના, તદધિટ્ઠાના સીલસમાધીતિ ઇમે તસ્સ સાસનસ્સ મૂલન્તિ આહ "**સીલસમાધિવિપસ્સના વા આદી**"તિ. સેસં વુત્તનયમેવ.

કિઞ્ચાપિ અવયવવિનિમુત્તો સમુદાયો નત્થિ, યેસુ પન અવયવેસુ સમુદાયરૂપેન અપેક્ખિતેસુ ગાથાતિ સમઞ્ઞા, તં તતો ભિન્નં વિય કત્વા દસ્સેન્તો "**ચતુપ્પદિકગાથાય તાવ પઠમપાદો**"તિઆદિમાહ. પઞ્ચપદછપ્પદાનં ગાથાનં આદિપરિયોસાનગ્ગહણેન ઇતરે દુતિયાદયો તયો ચત્તારો વા મજ્ઝન્તિ અવુત્તસિદ્ધમેવાતિ ન વુત્તં. **એકાનુસન્ધિકસુત્તસ્સા**તિ ઇદં બહુવિભાગં યથાનુસન્ધિના એકાનુસન્ધિકં સુત્તં સન્ધાય વુત્તં, ઇતરસ્સ પન તેયેવ દેસેતબ્બધમ્મવિભાગેન આદિમજ્ઝપરિયોસાનભાગા લબ્ભન્તિ. **નિદાન**ન્તિ કાલદેસકપરિસાદિ-અપદિસનલક્ખણાદિકો અત્થો. **ઇદમવોચાતિ ઇતિ**-સદ્દો આદિઅત્થો. તેન તદવસેસનિગમનપાળિં સઙ્ગણ્હાતિ. **અનેકાનુસન્ધીકસ્સ** સહ નિદાનેન પઠમો અનુસન્ધિ આદિ. સહ નિગમનેન પચ્છિમો પરિયોસાનં, ઇતરેન મજ્ઝિમન્તિઆદિમજ્ઝપરિયોસાનાનિ વેદિતબ્બાનિ.

સાત્થકન્તિ અત્થસમ્પત્તિયા સાત્થકં કત્વા. **સબ્યઞ્જન**ન્તિ બ્યઞ્જનસમ્પત્તિયા સબ્યઞ્જનં. સમ્પત્તિ ચ નામ પરિપુણ્ણબ્યઞ્જનતાતિ આહ "**બ્યઞ્જનેહિ...પે॰... દેસેતા**"તિ. **સકલપરિપુણ્ણ**ન્તિ સબ્બસો પરિપુણ્ણં સીલાદિપઞ્ચધમ્મક્ખન્ધપારિપૂરિયા. **નિરુપક્કિલેસં** દિટ્ઠિમાનાદિઉપક્કિલેસાભાવતો. અવિસેસતો તિસ્સો સિક્ખા સકલે સાસને ભવન્તિ. **ધમ્મો**તિ પન બ્રહ્મચરિયં વા સન્ધાય વુત્તં ''કતમેસાનં ખો, ભન્તે, બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં બ્રહ્મચરિયં ચિરટ્ઠિતિકં અહોસી''તિઆદીસુ (પારા॰ ૧૮) વિય. **દુકૂલસાણિયા પટિચ્છન્ના વિય**, ન તુ પાકારસેલાદિપટિચ્છન્ના વિય. તેન ધમ્મનિરુત્તિયા સકલકિલેસાનં પહાનાનુભાવં વદતિ. **અલાભપરિહાનિયા**, ન લદ્ધપરિહાનિયા. **અટ્ઠુટ્ઠાની**તિ પઞ્ચસતાધિકાનિ તીણિ પાટિહારિયસહસ્સાનિ. **સાત**ન્તિ સુખં.

દુતિયમારપાસસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સપ્પસુત્તવણ્ણના

૧૪૨. સુરાકારકાનન્તિ પિટ્ઠસુરાયોજનકાનં. કોસલાનં ઇસ્સરોતિ કોસલો, કોસલરાજસ્સ અયન્તિ **કોસલિકા. પરિભોગપાતીતિ** ભત્તપરિભોજનત્થાય પાતિ પરિભોગપાતિ. **કમ્મારુદ્ધનપણાળિયાતિ** કમ્મારુદ્ધનપણાળિમુખે. **ધમમાનાયાતિ** ધમિયમાનાય. તં પન યસ્મા ભસ્તવાતેહિ પૂરિતં નામ હોતિ, તસ્મા "**ભસ્તવાતેન પૂરિયમાનાયા**"તિ વુત્તં. **નિયામભૂમિયન્તિ** ભગવતો પટિસલ્લાનટ્ઠાને **સઞ્ચરન્તં** મારં મંસચક્ખુનાવ **દિસ્વા**. તેનાહ ''વિજ્જુલતાલોકેના''તિ.

સેય્યત્થાયાતિ સેય્યાનિસંસાય. તેનાહ "**ઠસ્સામી**"તિઆદિ. **અત્તસઞ્ઞતોતિ** અત્તભાવેન સંયતો. તેનાહ "**સંયતત્તભાવો**"તિ. **તંસણ્ઠિતસ્સાતિ** તસ્મિં હત્થપાદકુક્કુચ્ચરહિતે બુદ્ધમુનિસ્મિં અવટ્ઠિતસ્સ. **વોસ્સજ્જ ચરેય્ય તત્થ સોતિ** ઇમિના ભગવા તં બ્યાકરમાનો વિભિંસિતા બુદ્ધાનં કિં કરિસ્સતિ ભયાભાવતો? કેવલં પન અનટ્ઠવલિકં ઉપ્પીળેન્તો વિય ત્વમેવ આયાસં આપજ્જિસ્સસીતિ મારં સન્તજ્જેતિ.

ભેરવાતિ અવીતરાગાનં ભયજનકા. **તત્થાતિ** તંનિમિત્તં. **ફલેય્યાતિ** ભિજ્જેય્ય. **સત્તિસલ્લન્તિ** સત્તિસઙ્ખાતં પુથુસલ્લં. **ઉરસ્મિં ચારયેય્યુન્તિ** ફાસું વિજ્ઝિતું ઠપેય્યું ઉગ્ગિરેય્યું. **ખન્ધુપધીસૂતિ** ખન્ધસઙ્ખાતેસુ ઉપધીસુ. **તાણં કરોન્તિ નામાતિ** તતો ભયનિમિત્તતો અત્તનો તાણં કરોન્તિ નામ.

સપ્પસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સુપતિસુત્તવણ્ણના

૧૪૩. ઉતુગાહાપનત્થં ધોવિત્વા, ન રજોજલ્લવિક્ખાલનત્થં. તેનાહ "**બુદ્ધાનં પના**"તિઆદિ. **ધોતપાદકે ગેહેતિ** ધોતપાદેહિ અક્કમિતબ્બકે. **વત્તભેદો નામ નત્થિ** ધમ્મસ્સામિભાવતો. **વત્તસીસે ઠત્વા ધોવન્તિ** અઞ્ઞેસં દિટ્ઠાનુગતિઆપજ્જનત્થં. **સોપ્પપરિગ્ગાહકેનાતિ** એત્થ **સોપ્પં** નામ નિદ્દાય અન્તરન્તરા પવત્તકિરિયમયચિત્તપ્પવત્તિરહિતા નિરન્તરભવઙ્ગસન્તતીતિ તં સભાવતો પયોજનતો કાલપરિચ્છેદતો પરિગ્ગાહકં ઉપરિનિદ્દેસસતિસમ્પજઞ્ઞં સન્ધાય વુત્તં "**સોપ્પપરિગ્ગાહકેન સતિસમ્પજઞ્ઞેના**"તિ. કેચિ પન ''નિદ્દાસોપ્પના''તિ વદન્તિ, તં ભગવતો સોપ્પં હીળેન્તો વદતિ.

કિં નૂતિ એત્થં **કિન્તિ** હેતુનિસ્સક્કે પચ્ચત્તવચનન્તિ આહ "**કસ્મા નુ સુપસી**"તિ? **દુબ્ભગો** વુચ્ચતિ નિસ્સિરિકો ભિન્નભગો, સો પન મતસદિસો વિસઞ્ઞિસદિસો ચ હોતીતિ આહ "**મતો વિય વિસઞ્ઞી વિય ચા**"તિ.

આદિનાતિ આદિ-સદ્દેન ''બાહિરસ્સ ઉપાદાય અટ્ઠારસા''તિઆદિના (વિભ॰ ૮૪૨) આગતં તણ્હાકોટ્ઠાસં સઙ્ગણ્હાતિ. **તત્થ તત્થ વિસત્તતાયાતિ** તમ્હિં તસ્મિં આરમ્મણે વિસેસતો આસત્તભાવેન. વિસસ્સ દુક્ખનિબ્બત્તકકમ્મસ્સ હેતુભાવતો **વિસમૂલતા** વિસં વા દુક્ખદુક્ખાદિભૂતવેદના મૂલં એતસ્સાતિ **વિસમૂલા**, તણ્હા. તસ્સ રૂપાદિકસ્સ દુક્ખસ્સ પરિભોગો, ન અમતસ્સાતિ **વિસપરિભોગતા. કત્થચિ નેતુન્તિ** કત્થચિ ભવે સબ્બથા નેતું? **પરિક્ખયાતિ** સબ્બસો ખીણત્તા. **તુય્હં કિં એત્થાતિ** સબ્બુપધિપરિક્ખયા સુદ્ધસ્સ મમ પટિપત્તિયં તુય્હં કિં ઉજ્ઝાયનં? કેવલં વિઘાતોયેવ તેતિ દસ્સેતિ.

સુપતિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. નન્દતિસુત્તવણ્ણના

૧૪૪. અટ્ઠમં ઉત્તાનત્થમેવ.

નન્દતિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પઠમઆયુસુત્તવણ્ણના

૧૪૫. પણ્ણાસં વા વસ્સાનિ જીવતિ વસ્સસતતો ઉપરિ સેય્યથાપિ થેરો અનુરુદ્ધો. **સટ્ઠિ વા વસ્સાનિ** સેય્યથાપિ થેરો બાકુલો. પટિહરિત્વા પચ્ચનીકભાવે સાતં સુખં એતસ્સાતિ પચ્ચનીકસાતો, તબ્ભાવો **પચ્ચનીકસાતતા**, તાય. **અભિભવિત્વા અભાસિ** પટિવચનં જાનમાનોવ.

ન હીળેય્ય ન જિગુચ્છેય્ય. **એવન્તિ** સો દારકો વિય કિઞ્ચિ અચિન્તેન્તો સપ્પુરિસો ચરેય્ય, એવં હિસ્સ ચિત્તદુક્ખં ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. **પજ્જલિતસીસો વિય ચરેય્યા**તિ યથા પજ્જલિતસીસો પુરિસો અઞ્ઞં કિઞ્ચિ અકત્વા તસ્સેવ વૂપસમાય વાયમેય્ય, એવં સપ્પુરિસો આયું પરિત્તન્તિ ઞત્વા તેનેવ નયેન સબ્બસઙ્ખારગતં અનિચ્ચં, અનિચ્ચત્તા એવ દુક્ખં, અનત્તાતિ વિપસ્સનમ્પિ ઓતરિત્વા તં ઉસ્સુક્કાપેન્તોપિ સઙ્ખારવિગમાય ચરેય્ય પટિપજ્જેય્ય.

પઠમઆયુસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દુતિયઆયુસુત્તવણ્ણના

૧૪૬. નેમીવાતિ નેમિસીસેન ચક્કં વદતિ. **કુબ્બરં અનુપરિયાયતી**તિ કુબ્બરં અનુપરિવત્તતિ. તથાભૂતો પન સો તં અજહન્તોવાતિ આહ ‘‘**ન વિજહતી**’’તિ. **આયુ અનુપરિયાયતી**તિ મચ્ચાનં આયુ ગતમ્પિ પચ્ચાગચ્છતીતિ ભગવતો પટાણિ હુત્વા વદતિ, ભગવા પન તં અભિભવિત્વા ‘‘અચ્ચયન્તિ અહોરત્તા’’તિઆદિના આયુનો અચ્ચયગમનમરણતંયેવ પવેદેસિ.

દુતિયઆયુસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઠમવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧. પાસાણસુત્તવણ્ણના

૧૪૭. પવિજ્ઝીતિ પબ્બતં સબ્બતો પવત્તેન્તો તતો તતો નિસ્સજ્જિ. **સકલન્તિ** સબ્બભાગવન્તં, નિસ્સેસન્તિ અત્થો.

પાસાણસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. કિંનુસીહસુત્તવણ્ણના

૧૪૮. વિચક્ખુકમ્માયાતિ વિચક્ખુભાવકામતાય. યથા સા ભગવતો દેસિયમાનં ધમ્મં અત્તનો પઞ્ઞાચક્ખુના ન પસ્સિતું સક્કોતિ, એવં કાતું કામતાય. તેનાહ ''**પરિસાયા**''તિઆદિ. **વિનાસેતું ન સક્કોતિ** ભેરવારમ્મણે ભાયનસ્સેવ અભાવતો. **દસબલપ્પત્તા**તિ દસહિ બલેહિ સમન્નાગતા.

કિંનુસીહસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સકલિકસુત્તવણ્ણના

૧૪૯. મન્દભાવેનાતિ જળભાવેન **મોમૂહભાવેના**તિ મહામૂળ્હતાય. **કબ્બકરણેન મત્તો**તિ કબ્બકિરિયાપસુતતાદિવસેન મત્તો કબ્બં કત્વા. **કિમિદં સોપ્પસેવા**તિ ઇદં તવ સોપ્પં કિમત્થં, પુરિસેન નામ પુરિસત્તકરેન ભવિતબ્બં, ન સોપ્પતિયેવ. **અત્થં સમાગન્ત્વા**તિ પરમત્થં નિબ્બાનં સમ્મા આગન્ત્વા અધિગન્ત્વા. **અસઙ્ગ…પે॰… નત્થિ** સબ્બસો સિદ્ધત્થભાવતો. **જગ્ગન્તો**તિ જાગરન્તો પુરિસો વિય, **ન ભાયામિ** ભયહેતૂનં અભાવા. **નાનુતપન્તિ** સબ્બત્થ સબ્બદાપિ વિસ્સટ્ઠભાવતો, **મામન્તિ** મમં. ગાથાસુખત્થઞ્હિ દીઘં કત્વા વુત્તં. **ઠિતત્તા**તિ ઉદ્દેસપરિપુચ્છાય પરિચ્છિજ્જત્તા. **હાનિન્તિ** કસ્સચિ જાનિં.

સકલિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પતિરૂપસુત્તવણ્ણના

૧૫૦. અનુરુજ્ઝતિ એતેનાતિ અનુરોધો, રાગો. વિરુજ્ઝતિ એતેનાતિ વિરોધો, પટિઘો. તેસુ **અનુરોધવિરોધેસુ** તન્નિમિત્તં **સજ્જતિ નામ** સઙ્ગં કરોતિ નામ, અનુરોધવિરોધુપ્પાદનમેવ ચેત્થ સજ્જનં. **યદઞ્ઞમનુસાસતી**તિ યં અઞ્ઞેસં અનુસાસનં, તં તેસં હિતેસનં અનુકમ્પનં, તસ્મા અનુકમ્પકે હિતેસકે સમ્માસમ્બુદ્ધે અનુરોધવિરોધે આરોપેત્વા વિકમ્પનત્થં મિચ્છા વદસીતિ.

પતિરૂપસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. માનસસુત્તવણ્ણના

૧૫૧. આકાસે ચરન્તેતિ પઞ્ચાભિઞ્ઞે સન્ધાય વદતિ. અન્તલિક્ખે ચરન્તેપિ કિચ્ચસાધનતો **અન્તલિક્ખચરો**. મનસિ જાતોતિ **માનસો**. તં પન મનસન્તાનસમ્પયુત્તતાયાતિ આહ ''**મનસમ્પયુત્તો**''તિ.

માનસસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. પત્તસુત્તવણ્ણના

૧૫૨. પઞ્ચન્નં ઉપાદાનક્ખન્ધાનં લક્ખણાદીનિ ચેવ સમુદયઞ્ચ અસ્સાદાદીનવનિસ્સરણાનિ ચ ગહેત્વા સમ્મા તેસં લક્ખણાદીનં ગહણં હોતીતિ આહ ''**પઞ્ચ ઉપાદાનક્ખન્ધે આદિયિત્વા**''તિ. રુપ્પનવેદિયનસઞ્જાનનઅભિસઙ્ખરણવિજાનનાનિ **ખન્ધાનં સભાવલક્ખણાનિ. આદિ**-સદ્દેન

રસપચ્ચુપટ્ઠાનપદટ્ઠાનાનિ ચેવ સમુદયાદીનિ ચ સઞ્જાનાતિ. **દસ્સેતી**તિ પચ્ચક્ખતો દસ્સેતિ, હત્થામલકં વિય પાકટે વિભૂતે કત્વા વિભાવેતિ. **ગણ્હાપેતી**તિ તે ધમ્મે મનસા અનુપેક્ખિતે દિટ્ઠિયા સુપ્પટિવિદ્ધે કરોન્તો ઉગ્ગણ્હાપેતિ. **સમાદાનમ્હી**તિ તત્થ અત્થસ્સ સમ્મદેવ આદિયને ખન્ધાનઞ્ચ સમ્મસનવસેન અજ્ઝધમ્મવસેન સમાદિયને. **પટિવિદ્ધગુણેના**તિ તાય દેસનાય, તં નિસ્સાય પચ્ચત્તપુરિસકારેન ચ તેસં પટિવિદ્ધગુણેન . **જોતાપેતી**તિ તેસં ચિત્તસન્તાનં અસ્સદ્ધિયાદિકિલેસમલવિધમનેન પભસ્સરં કરોતિ. **અટ્ઠિં કત્વા**તિ તાય દેસનાય પાપેતબ્બં અત્થં પયોજનં દળ્હં કત્વા. તેનાહ “**અયં નો**”તિઆદિ. **કમ્મકારકચિત્તં** નામ ઓતરણચિત્તં. ‘‘યોનિસોમનસિકારપુબ્બકં વિપસ્સનાચિત્ત’’ન્તિ કેચિ. **ઓહિતસોતા**તિ અનઞ્ઞવિહિતતાય ધમ્મસ્સવનાય અપ્પિતસોતા, તતો એવ તદત્થં **ઠપિતસોતા**.

એતે રૂપાદયો ખન્ધે યઞ્ચ સઞ્ઞતં સમિદ્ધપચ્ચયેહિ કતં, તઞ્ચ ‘‘એસો અહં ન હોમિ, એતં મય્હં ન હોતી’’તિ પસ્સન્તોતિ યોજના. ખેમો અત્તાતિ ખેમત્તા, તં **ખેમત્તં**. તેનાહ “**ખેમિભૂતં અત્તભાવ**”ન્તિ. **પરિયેસમાના** મારસેના.

પત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. છફસ્સાયતનસુત્તવણ્ણના

૧૫૩. સઞ્ઞાયતિ એતસ્માતિ સઞ્ઞાતિ, સો એવ સમ્પયુત્તધમ્મો સમોસરતિ એત્થાતિ સમોસરણં, સો એવ અત્થો, તેન **સઞ્ઞાતિસમોસરણટ્ઠેન**. **ભયભેરવં સદ્દ**ન્તિ ભાયતિ એતસ્માતિ **ભયં**, તદેવ યસ્સ કસ્સચિ ભેરવાવહત્તા **ભેરવં**, દેવાદિસદ્દન્તિ અત્થો. વિગતવલાહકે દેવે ઉપ્પાતવસેન ઉપ્પજ્જનકસદ્દો **દેવદુન્દુભિ**. અસનિપાતાદિસદ્દો **અસનિપાતસદ્દો**. **ઉન્દ્રીયતી**તિ વિપરિવત્તતિ. **લોકો અધિમુચ્છિતો**તિ અતિથદ્ધકાયો વિય મુચ્છં આપન્નો. **મારસ્સા**તિ કિલેસમારસ્સ. **ઠાનભૂત**ન્તિ પવત્તિટ્ઠાનભૂતં.

છફસ્સાયતનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. પિણ્ડસુત્તવણ્ણના

૧૫૪. તત્થ તત્થાતિ તસ્મિં તસ્મિં ઞાતિમિત્તકુલે. **પાહુનકાની**તિ પહિતબ્બપણ્ણાકારાનિ. **આગન્તુકપણ્ણાકારાની**તિ આગન્તુકાનં ઉપગતાનં દાતબ્બપણ્ણાકારાનિ. **સયંચરદિવસે**તિ કુમારકાનઞ્ચ કુમારિકાનઞ્ચ સયં અત્તના ચરિતબ્બછણદિવસે. ઇદાનિ તમત્થં વિત્થારતો દસ્સેન્તો “**સમવયજાતિગોત્તા**”તિઆદિમાહ. સમવયસમજાતિકસમગોત્તાતિ પચ્ચેકં સમ-સદ્દો યોજેતબ્બો. ગોત્તસમતા ચ આવાહવિવાહયોગ્યતાવસેન દટ્ઠબ્બા, ન એકગોત્તતાવસેન. **તતો તતો** ગામતો. **અઞ્ઞસ્મિં** દાતબ્બે અસતિ. છણવસેન પહિણિતું સમ્પાદિતં પૂવં **છણપૂવં**. **તાસં સમ્પત્તિયા**તિ તાસં દાનં ધમ્મસ્સવનઞ્ચાતિ તસ્સા દુવિધાયપિ સમ્પત્તિયા.

ઞાણં નામ આવજ્જનપુબ્બકં, તસ્મા અજાનનસ્સ ‘‘અનાવજ્જનતાયા’’તિ કારણં વત્વા સેસકારણં વદન્તો “**બુદ્ધાન**”ન્તિઆદિમાહ. **ઉપચારભેદ**ન્તિ બુદ્ધં દિસ્વા મનુસ્સેહિ કાતબ્બઉપચારસ્સ ભિન્દનં. **ભિન્દિતુ**ન્તિ વિધમિતું.

ભગવા પનાતિ **પન**સદ્દો વિસેસત્થજોતકો. તેન ન કેવલં ભગવા ઉપ્પણ્ડનં પરિહરન્તો તં ગામં ન પુન પાવિસિ, અથ ખો મારં અનુકમ્પન્તોતિ ઇદં વિસેસં જોતેતિ.

જનેસીતિ અપુઞ્ઞં જનેસિ, જનેન્તો ચ યથા તતો આયતિં થિરતરં મહન્તં દુક્ખં નિપ્ફજ્જિસ્સતિ, એવં નિપ્ફાદેસિ. **આસજ્જન**ન્તિ એત્થ **ન**ન્તિ નિપાતમત્તં. કિઞ્ચતિ મદ્દતિ અભિભવતીતિ કિઞ્ચનન્તિ આહ ''**મદ્દિતું સમત્થ**''ન્તિ.

પિણ્ડસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. કસ્સકસુત્તવણ્ણના

૧૫૫. નિબ્બાનં અપદિસિત્વાતિ નિબ્બાનં નિસ્સાય નિબ્બાનગુણે આરબ્ભાતિ અત્થો. **હટહટકેસો**તિ ઇતો ચિતો ચ વિકિણ્ણત્તા આકુલાકુલકેસો. **ચક્ખુસમ્ફસ્સવિઞ્ઞાણાયતન**ન્તિ એત્થ યથા ચક્ખુગ્ગહણેન ફસ્સો વિસેસિતો, તેન એવ વિઞ્ઞાણાયતનં. તથા સતિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણસ્સ ચ ગહણં આપજ્જેય્યાતિ. નનુ ચેત્થ ચક્ખુગ્ગહણેન વિસેસિતત્તા ચક્ખુદ્વારિકાનં સબ્બેસં વિઞ્ઞાણાનં ગહણન્તિ? સચ્ચમેતં, તઞ્ચ ખો પઠમેન ચક્ખુગ્ગહણેનાતિ નાયં દોસો. **ભવઙ્ગચિત્ત**ન્તિ આવજ્જનાય અનન્તરપચ્ચયભૂતમેવ અધિપ્પેતન્તિ નિયમેત્વા દસ્સેતું ''**સાવજ્જનક**''ન્તિ વુત્તં, તસ્મા **તદારમ્મણમ્પી**તિ જવનચિત્તેન સહ તદારમ્મણચિત્તમ્પિ. ''વિઞ્ઞાણાયતન''ન્તિ ચ વુત્તે નિમ્મલમેવ.

''**ચક્ખૂ**''તિ અવિસેસતો વુત્તત્તા પન મારસ્સ અયમ્પિ અત્થો આપન્નોતિ દસ્સેતું ''**યં લોકે**''તિઆદિ વુત્તં. **ઉપક્કવિપક્ક**ન્તિ ચક્ખુપાકરોગેન ઉપરિ હેટ્ઠા ચ સબ્બસો પક્કં કુથિતં. **એસેવ નયો**તિ ઇમિના યં લોકે કુટ્ઠકિલાસગણ્ડકચ્છુઆદીહિ ઉપદ્દુતં વણપીળકાદિવસેન પગ્ઘરન્તં અસુચિં અન્તમસો પરમજેગુચ્છરૂપમ્પિ, સબ્બં તં તવેવ હોતૂતિ એવમાદિં અપદિસતિ.

યં ભણ્ડકન્તિ હિરઞ્ઞસુવણ્ણાદિખેત્તવત્થાદિઉપકરણં ગહટ્ઠા, પબ્બજિતા ચ યં પત્તચીવરાદિં ''મમ ઇદ''ન્તિ અભિનિવિસન્તાવ વદન્તિ, **એતેસુ** પરિગ્ગહત્થેસુ ચ તેસં પરિગ્ગાહકપુગ્ગલેસુ ચ તે **ચિત્તં યદિ અત્થિ**, તાનિ આરબ્ભ તવ ચિત્તં યદિ ભવતિ, એવં ત્વં તત્થ બદ્ધો એવ હોસીતિ અત્થો. તેનાહ ''**ન મે સમણ મોક્ખસી**''તિ.

યં ભણ્ડકં વદન્તીતિ યથાવુત્તં ઉપકરણં લોકે બહુજના ''મમ ઇદ''ન્તિ વદન્તિ. **ન તં મય્હ**ન્તિ તં મય્હં ન હોતિ, ન તત્થ મમ તણ્હાવસેન મમન્તિ નત્થિ. **ન તે અહ**ન્તિ યે પુગ્ગલા એત્થ બદ્ધા, તેપિ અહં ન હોમિ, તત્થ મે દિટ્ઠિબદ્ધો નત્થિ. **ન મે મગ્ગમ્પિ દક્ખસી**તિ એવં સબ્બસો બદ્ધાભાવેન મુત્તસ્સ મે ગતમગ્ગમ્પિ માર ત્વં ન દક્ખસિ ન પસ્સિસ્સસિ, યે ભવાદયો તુય્હં વિસયા, તેસુ ભવયોનિગતિઆદીસુ મય્હં ગતમગ્ગં ન પસ્સિસ્સસિ ભવનિસ્સટત્તાતિ.

કસ્સકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. રજ્જસુત્તવણ્ણના

૧૫૬. અહનન્તિ કરણે પચ્ચત્તવચનન્તિ આહ ''**અહનન્તેના**''તિ, પચ્ચત્તે એવ વા પચ્ચત્તવચનં, ''અહનન્તો હુત્વા''તિ વચનસેસેન ભવિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. **અજિન**ન્તિ અન્તોગધહેતુઅત્થં વદતીતિ આહ ''**પરસ્સ ધનજાનિં અકરોન્તેના**''તિ. **અકારાપેન્તેના**તિ પરસ્સ ધનજાનિં અકારેન્તેન. **અસોચન્તેના**તિ ભોગબ્યસનાદિવસેન પરં અસોચન્તેન. કસ્મા ભગવા એવં ચિન્તેસીતિ તત્થ કારણમાહ ''**ઇતી**''તિઆદિના. **રજ્જે વિજિતે દણ્ડકરપીળિતે**તિ ધનદણ્ડાદિદણ્ડેન ચેવ બલિના ચ બાધિતે.

ઇજ્ઝનકકોટ્ઠાસાતિ ચેતોવસિભાવાદિકસ્સ સાધનકકોટ્ઠાસા. **વડ્ઢિતા**તિ ભાવનાપારિપૂરિવસેન અનુબ્રૂહિતા. **પુનપ્પુનં કતા**તિ ભાવનાય બહુલીકરણેન અપરાપરં પવત્તિતા. **યુત્તયાન**ન્તિ યથા યુત્તાનં આજઞ્ઞરથાનં સારથિના અધિટ્ઠિતં યથારુચિ પવત્તતિ, એવં યથારુચિપવત્તિતં ગમિતા. **પતિટ્ઠટ્ઠેના**તિ અધિટ્ઠાનટ્ઠેન. **વત્થુકતા**તિ સબ્બસો ઉપક્કિલેસસોધનેન ઇદ્ધિવિસયતાય પતિટ્ઠાનભાવતો સુવિસોધિતપરિસ્સયવત્થુ વિય કતા. **અવિજહિતા**તિ પટિપક્ખદૂરીભાવતો સુભાવિતભાવેન તંતંઅધિટ્ઠાનયોગ્યતાય ન જહાપિતા. **નિચ્ચાનુબદ્ધા**તિ તતો એવ નિચ્ચં અનુબદ્ધા વિય કતા. **સુપરિચિતા**તિ સુટ્ઠુ સબ્બભાગેન ભાવનાનુપચયં ગમિતા. **અવિરાધિતવેધિહત્થો વિયા**તિ અવિરજ્ઝનભાવેન વિરજ્ઝનહત્થો વિય. **સુટ્ઠુ સમારદ્ધા**તિ ભાવનાઉપ્પત્તિયા સમ્મદેવ સમ્પાદિતા. **ચિન્તેય્યા**તિ અત્થુદ્ધારવસેન ચિન્તેય્ય.

પબ્બતસ્સાતિ પબ્બતો અસ્સ. પબ્બતો અસ્સાતિ **પબ્બતો ભવેય્ય** કીદિસસ્સાતિ આહ "**સુવણ્ણસ્સા**"તિઆદિ. **જાતરૂપસ્સા**તિ આતપરૂપસમ્પન્નસ્સ. **દ્વિક્ખત્તુમ્પિ તાવ મહન્તો**તિ યત્તકો સો પબ્બતો હોતિ, દ્વિક્ખત્તું તત્તકો. **એકસ્સા**તિ એકસ્સપિ પુગ્ગલસ્સ **નાલં ન પરિયત્તો** તણ્હાય દુપ્પૂરણભાવા. **એવં જાનન્તો**તિ એવં તણ્હાય દુપ્પૂરણભાવાદીનવતં જાનન્તો. **સમં ચરેય્યા**તિ પરવત્થુપરામાસાદિં વિહાય કાયાદીહિ સમમેવ પટિપજ્જેય્ય.

દુક્ખં તણ્હાનિદાનં, તણ્હા કામગુણનિદાના, તસ્મા દુક્ખસ્સ તણ્હાપચ્ચયકામગુણનિદાનત્તં વુત્તં. **ત**ન્તિ દુક્ખં. **યતોનિદાનં હોતી**તિ યંનિદાનં યંકારણં તં પવત્તતિ. **એવં યો અદક્ખી**તિ યો પરિઞ્ઞાતવત્થુકો એવં દુક્ખં તસ્સ નિદાનભૂતે કામગુણે ચ તથતો પઞ્ઞાચક્ખુના પસ્સિ. **કેન કારણેન નમેય્ય**? તં કારણં નત્થીતિ અત્થો. **કામગુણઉપધિ**ન્તિ કામગુણસઙ્ખાતં ઉપધિં. સજ્જતિ એત્થાતિ **સઙ્ગો એસો**, **લગ્ગનમેતન્તિ એવં વિદિત્વા**. તમેવ કામાભિભૂતો નપ્પટિસેવેય્ય ન લગ્ગેય્યાતિ એવં વિનયાય વૂપસમાય સિક્ખેય્યાતિ.

રજ્જસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુતિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયવગ્ગો

૧. સમ્બહુલસુત્તવણ્ણના

૧૫૭. જટાચુમ્બટકેનાતિ સીસે પટિમુક્કેન જટાકલાપેન. અપરિગ્ગહબ્રાહ્મણપબ્બજિતા હિ જટાય ઉઞ્છાચરિયં ચરન્તિ. **ઉદુમ્બરદણ્ડ**ઞ્હિ અત્તગુત્તત્થાય ગહિતં તેસં અપ્પિચ્છભાવપ્પકાસનં. તેનાહ "**અપ્પિચ્છભાવપ્પકાસનત્થ**"ન્તિ. **સીસં ઓકમ્પેત્વા**તિ એત્થ અતિવિય સીસસ્સ ઓકમ્પિતભાવં દસ્સેતું "**હનુકેન ઉરં પહરન્તો અધોનતં કત્વા**"તિ વુત્તં. **જિવ્હં નીહરિત્વા**તિ લમ્બનચાલનવસેન મુખતો નિક્ખામેત્વા. તેનાહ "**ઉદ્ધ**"ન્તિઆદિ. **તિસાખ**ન્તિ તિભઙ્ગભકુટિ વિય નલાટે જાતત્તા **નલાટિકં**. તેનાહ "**નલાટે ઉટ્ઠિતં વલિત્તય**"ન્તિ, તિભઙ્ગવલિકં નલાટે કત્વાતિ અત્થો. **અત્તનોવ તેલે**તિ અત્તનોવ પાપકમ્મનિબ્બત્તકે તેલે, પચિતબ્બટ્ઠાનગેહેતિ અધિપ્પાયો.

સમ્બહુલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સમિદ્ધિસુત્તવણ્ણના

૧૫૮. મય્હં લાભાતિ એવરૂપસ્સ નામ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સત્થુસ્સ પટિલાભો, એવરૂપસ્સ ચ નામ નિય્યાનિકસ્સ સદ્ધમ્મસ્સ પટિલાભો, એવરૂપાનઞ્ચ સુપ્પટિપન્નાનં સબ્રહ્મચારીનં પટિલાભો, એતે મય્હં સુલદ્ધલાભા. **મય્હં સુલદ્ધન્તિ** યઞ્ચેતં મમ નિય્યાનિકસાસને પબ્બજ્જા ઉપસમ્પદા, તસ્મિઞ્ચ અભિરતીતિ સબ્બઞ્ચેતં મયા સુલદ્ધં. યથા પનસ્સ એવં ચેતસો પરિવિતક્કો ઉપ્પન્નો, તં દસ્સેતું "**સો કિરા**"તિઆદિ વુત્તં. ચરિતાનુરૂપવસેન ગહિતં **મૂલકમ્મટ્ઠાનં. પાસાદિકન્તિ** પસાદાવહં. **એવમહોસીતિ** "**લાભા વત મે**"તિઆદિના એવં પરિવિતક્કો અહોસિ. **નિસિન્નસદિસોતિ** નિસિન્નો વિય. **તસ્મિંયેવ ઠાનેતિ** યસ્મિં ઠાને નિસિન્નં મારો ઉપસઙ્કમિ, તસ્મિંયેવ ઠાને. **તસ્સાતિ** સમિદ્ધિત્થેરસ્સ. **કમ્મટ્ઠાનં સપ્પાયન્તિ** કમ્મટ્ઠાનભાવનાય અનુયુઞ્જનં સપ્પાયં ઉપકારાવહં ભવિસ્સતિ.

મય્હન્તિ મયા. સતિ ચ પઞ્ઞા ચ **સતિપઞ્ઞા**, તા અરિયમગ્ગેન જાનનસમત્થનભાવેન અવબુદ્ધા. થેરો કિર તદા વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેસિ. **કામન્તિ** યથારુચિ. કેચિ ''કામં કરસ્સૂતિ આયસ્મતો 'કામા'તિ મારસ્સ આલપન''ન્તિ વદન્તિ. **વિભિંસકારહાનીતિ** ભયાનકારહાનિ. **રૂપાનીતિ** વિપ્પકારાનિ. વિપ્પકારત્થોપિ હિ રૂપસદ્દો "**રૂપં દસ્સેતિ અનપ્પક**"ન્તિઆદીસુ વિય. **ન કમ્પેસ્સસીતિ** સમણધમ્મકરણતો ન ચલિસ્સસિ.

સમિદ્ધિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ગોધિકસુત્તવણ્ણના

૧૫૯. પબ્બતસ્સ પસ્સેતિ પબ્બતપાદે ઉપચ્ચકાયં. સમયે સમયે લદ્ધત્તા **સામયિકં**. તેનાહ "**અપ્પિતપ્પિતક્ખણે પચ્ચનીકધમ્મેહિ વિમુચ્ચતી**"તિ. લોકિયવિમુત્તિ હિ અનચ્ચન્તપહાયિતાય સમયવિમુત્તિ નામ, લોકુત્તરવિમુત્તિ અચ્ચન્તપહાયિતાય અસમયવિમુત્તિ. તાહિ સમન્નાગતા ''સમયવિમુત્તા, અસમયવિમુત્તા''તિ ચ વુચ્ચન્તિ. **યાવ** પઠમજ્ઝાનનિબ્બત્તનં, તાવ **કસ્મા પરિહાયીતિ** અત્થો? **સાબાધત્તાતિ** સરોગત્તા. **વાતપિત્તસેમ્હવસેનાતિ** કદાચિ વાતપિત્તવસેન, કદાચિ વાતસેમ્હવસેન, ઉભિન્નમ્પિ સન્નિપાતવસેન. **અનુસાયિકોતિ** કાયં અનુગન્ત્વા સયિતો, યાપ્યામયભાવેન ઠિતોતિ અત્થો. **સમાધિસ્સાતિ** સમાધિભાવનાય. **ઉપકારકધમ્મે** ઉતુભોજનાદિકે. **પૂરેતુન્તિ** સમોધાનેતું. **પરિહાયીતિ** સરીરસ્સ અકલ્લભાવતો.

આહરેય્યન્તિ જીવિતહરણત્થાય ઉપનેય્યં. **નિબદ્ધા ગતિ હોતિ** કેવલં બ્રહ્મલોકૂપપત્તિતો, ન સોતાપન્નાદીનં વિય પરિચ્છિન્નભાવેન. તેનાહ "**બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તતી**"તિ.

જલમાનાતિ સમુટ્ઠિતનિયતઇદ્ધિયા અનઞ્ઞસાધારણપરિવારસમ્પત્તિયા ચ સદેવકે લોકે જલમાના. મંસચક્ખુ દિબ્બચક્ખુ ધમ્મચક્ખુ પઞ્ઞાચક્ખુ સમન્તચક્ખૂતિ પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ **ચક્ખુમા. આનુભાવધરાતિ** અચિન્તેય્યાપરિમેય્યબુદ્ધાનુભાવસમ્પન્ના. આનુભાવપરિયાયોપિ હિ જુતિ-સદ્દો હોતિ ''ઇદ્ધિજુતિબલવીરિયૂપપત્તી''તિઆદીસુ (જા॰ ૨.૨૨.૧૫૮૯, ૧૫૯૫) વિય. અનવસેસતો માનં સિયતિ સમુચ્છિન્દતીતિ અગ્ગમગ્ગો **માનસં**. તન્નિબ્બત્તના પન અરહત્તસ્સ માનસતા દટ્ઠબ્બા. **સીલાદીનીતિ** અનુત્તરસીલાદીનિ. **સિક્ખમાનોતિ** સિક્ખાનિ ભાવેન્તો અત્તનો સન્તાને ઉપ્પાદેન્તો. ન ચિત્તભાવના. તેનાહ "**સકરણીયો**"તિ. **જનેતિ** સત્તસ્સ કાયે, સદેવકે લોકેતિ અત્થો. **વિસ્સુતાતિ** અનઞ્ઞસાધારણેહિ સીલાદિગુણેહિ વિસ્સુતા.

વેદનં વિક્ખમ્ભેત્વાતિ ઉપ્પન્નં દુક્ખવેદનં પટિચ્ચ ઉપ્પન્નઅત્તકિલમથં અનુપ્પાદનવસેન વિક્ખમ્ભેત્વા **તંયેવ વેદનં પરિગ્ગહેત્વા** પવત્તવિપસ્સના વીથિમેવ ઓતરતીતિ કત્વા **મૂલકમ્મટ્ઠાનન્તિ** વુત્તં. "**સમસીસી હુત્વા પરિનિબ્બાયી**"તિ વત્વા તસ્સ પભેદં વિભજિત્વા ઇધાધિપ્પેતં દસ્સેતું "**સમસીસી નામ તિવિધો હોતી**"તિઆદિમાહ. ઇરિયાપથવસેન સમસીસી **ઇરિયાપથસમસીસી**. એસ નયો સેસદ્વયેપિ.

ઇરિયાપથકોપનઞ્ચાતિ ઇરિયાપથેહિ અસમાયોગો. **એકપ્પહારેનેવાતિ** એકવેલાયમેવ. **પરિનિબ્બાનવસેનાતિ** અનુપાદિસેસપરિનિબ્બાનવસેન, ન કિલેસક્ખયમત્તેન. **એત્થાતિ** એતેસુ દ્વીસુ નયેસુ. એવં સતિ તેનેવ ઇરિયાપથેન વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા તેનેવ ઇરિયાપથેન, એકસ્મિં અન્તોરોગેયેવ વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા અરહત્તં પત્વા તેનેવ રોગેન પરિનિબ્બાયન્તા ખીણાસવા બહવોપિ સમસીસિનો એવ સમ્ભવેય્યું. તસ્મા વુત્તનયેનેવ અત્થો વેદિતબ્બો.

સીસઞ્ચેત્થ તેરસ – પલિબોધસીસં તણ્હા, બન્ધનસીસં માનો, પરામાસસીસં દિટ્ઠિ, વિક્ખેપસીસં ઉદ્ધચ્ચં, કિલેસસીસં અવિજ્જા, અધિમોક્ખસીસં સદ્ધા, પગ્ગહસીસં વીરિયં, ઉપટ્ઠાનસીસં સતિ, અવિક્ખેપસીસં સમાધિ, દસ્સનસીસં પઞ્ઞા, પવત્તિસીસં જીવિતિન્દ્રિયં, ગોચરસીસં વિમોક્ખો, સઙ્ખારસીસં નિરોધોતિ. ઇમેસુ તેરસસુ સીસેસુ પલિબોધસીસાદીનિ પવત્તિસીસઞ્ચ પરિયાદિયિતબ્બાનિ, અધિમોક્ખસીસાદીનિ પરિયાદાયકાનિ, પરિયાદાયકફલં ગોચરસીસં. તઞ્હિ વિસયજ્ઝત્તં ફલં વિમોક્ખો, પરિયાદાયકસ્સ મગ્ગસ્સ ફલસ્સ ચ આરમ્મણં સઙ્ખારસીસં સઙ્ખારવિવેકભૂતો નિરોધોતિ પરિયાદિયિતબ્બાનં પરિયાદાયકફલારમ્મણાનં સહ વિય સંસિદ્ધં દસ્સનેન સમસીસિભાવં દસ્સેતું પટિસમ્ભિદાયં તેરસ સીસાનિ વુત્તાનિ. ઇધ પન ''અપુબ્બં અચરિમં આસવપરિયાદાનઞ્ચ હોતિ જીવિતપરિયાદાનઞ્ચા''તિ (પુ॰ પ॰ ૧૬) વચનતો તેસુ કિલેસપવત્તસીસાનમેવ વસેન યોજનં કરોન્તો "**એત્થ ચ પવત્તિસીસ**"ન્તિઆદિમાહ.

તત્થ પવત્તિસીસં પવત્તતો વુટ્ઠહન્તો મગ્ગો ચુતિતો ઉદ્ધં અપ્પવત્તિકરણવસેન યદિપિ પરિયાદીયતિ, યાવ પન ચુતિ, તાવ પવત્તિસબ્ભાવતો "**પવત્તિસીસં જીવિતિન્દ્રિયં ચુતિચિત્તં ખેપેતી**"તિ આહ. કિલેસપરિયાદાનેન પન મગ્ગચિત્તેન અત્તનો અનન્તરં વિય નિપ્ફાદેતબ્બા પચ્ચવેક્ખણવારા ચ કિલેસપરિયાદાનસ્સેવ વારાતિ વત્તબ્બતં અરહન્તિ. ''વિમુત્તસ્મિં વિમુત્તમિતિ ઞાણં હોતી''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૭૮; સં॰ નિ॰ ૩.૧૨) વચનતો પચ્ચવેક્ખણપરિસમાપનેન કિલેસપરિયાદાનં સમાપિતં નામ હોતિ, તં પન પરિસમાપનં યદિ ચુતિચિત્તેન હોતિ, તેનેવ જીવિતપરિસમાપનઞ્ચ હોતીતિ ઇમાય વારચુતિસમતાય કિલેસપરિયાદાનજીવિતપરિયાદાનાનં અપુબ્બાચરિમતા વેદિતબ્બાતિ દસ્સેન્તો "**દ્વિન્નં ચિત્તાનં એકતો ઉપ્પાદો નત્થી**"તિઆદિમાહ. **દ્વિન્નં ચિત્તાનન્તિ** ચુતિચિત્તમગ્ગચિત્તાનં. **તન્તિ** પચ્ચવેક્ખણં પરિપુણ્ણજવનચિત્તાનં સત્તક્ખત્તું પવત્તિયા, અપરિપુણ્ણાનં વા પઞ્ચક્ખત્તું પવત્તિયા. કિઞ્ચાપિ "**એકો વા દ્વે વા**"તિ વુત્તં યથા ''એકં વા દ્વે વા તદારમ્મણચિત્તાની''તિ, હેટ્ઠિમન્તેન પન દ્વે પવત્તન્તિ.

ઉપ્પાટેત્વાતિ ઉદ્ધરિત્વાતિ અત્થો. **અનુપાદિસેસેનાતિ** અનુપાદિસેસનિબ્બાનેન.

ધૂમાયિતત્તન્તિ ધૂમસ્સ વિય અયિતભાવં પવત્તિઆકારં. ધૂમસદિસા વલાહકા **ધૂમવલાહકા**, તિમિરવલાહકા, યે મહિકા ''તિમિર''ન્તિ વુચ્ચન્તિ. **અપ્પતિટ્ઠિતેનાતિ** પતિટ્ઠં અલભન્તેન. ઇત્થમ્ભૂતલક્ખણે એતં કરણવચનં,

અનુપ્પત્તિધમ્મેનાતિ અત્થો. સતિ હિ ઉપ્પાદે પતિટ્ઠિતં નામ સિયા, અટ્ઠકથાયં પન યદેવ તસ્સ વિઞ્ઞાણસ્સ અપ્પતિટ્ઠાનકારણં, તદેવ પરિનિબ્બાનકારણન્તિ વુત્તં "**અપ્પતિટ્ઠિતકારણા**"તિ.

સોકેન કુટ્ઠસ્સાતિ ''અફલો વત મે વાયામો જાતો''તિ સોકેન અભિભૂતસ્સ. **અભસ્સથા**તિ બલવસોકાભિતુન્નસ્સ સતિસમ્મોસા સિથિલં ગહિતા ભસ્સિ પતિતા સા કચ્છા.

ગોધિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સત્તવસ્સાનુબન્ધસુત્તવણ્ણના

૧૬૦. યસ્મા કપિલવત્થુતો નિક્ખન્તકાલતો પટ્ઠાય મારો ઓતારાપેક્ખો લોકનાથં અનુબન્ધિતું આરદ્ધો, તસ્મા વુત્તં "**પુરે બોધિયા છબ્બસ્સાની**"તિ. **અતિગહેત્વા**તિ અનુગન્ત્વા તસ્સ યથારુચિ પટિપત્તિં અનુવત્તો વિય હુત્વા.

અવજ્ઝાયન્તોતિ પજ્ઝાયન્તો. **જિતો** વિત્તપરાજિતો અસિ નુ. **પમાણાતિક્કન્ત**ન્તિ ગરુતરં.

ખનિત્વા ઉમ્મૂલેત્વા. કામાસવાદીનિ પજહન્તો **અનાસવો**.

પેહીતિ અપેહિ. **પારગામિનો**તિ પારઙ્ગમનસીલા. તેકાલિકો અયં ગામિ-સદ્દોતિ આહ "**યેપી**"તિઆદિ.

મારવિસૂકાનીતિ મારકણ્ટકાનિ કણ્ટકસદિસાનિ મારસ્સ દુરાચારાનિ. **વિરુદ્ધસેવિતાનિ** વિરોધવસેન તાસંયેવ વેવચનાનિ. તાનિ સરૂપતો દસ્સેતું "**અપ્પમાયૂ**"તિઆદિ વુત્તં. **નિબ્બેજનીયા**તિ નિબ્બેદદાયિકા. **ઉક્કણ્ઠનીયા**તિ ઉક્કણ્ઠવહા.

વિકપ્પવસેન વેદિતબ્બો ઓપમ્મપરિકપ્પવિસયત્તા તસ્સ કિરિયાપદસ્સ. તેનાહ "**અનુપરિગચ્છેય્યા**"તિ. **એત્થા**તિ એતસ્મિં મેદવણ્ણવત્થુસ્મિં. **મુદુ**ન્તિ મુદુમધુરસં **વિન્દેય્યામ** પટિલભેય્યામ. **અસ્સાદો**તિ અસ્સાદેતબ્બો.

સત્તવસ્સાનુબન્ધસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. મારધીતુસુત્તવણ્ણના

૧૬૧. ચિન્તેસીતિ સોકવસિકો હુત્વા ચિન્તયિ. **ગણિકારહત્થિનિયો**તિ દીપકકરેણુયો. **એકસતં એકસત**ન્તિ એકસતં એકસતં પચ્ચેકં સતં સતન્તિ અત્થો. તેનાહ "**એકેકં સતં સતં કત્વા**"તિ. **કુમારિવણ્ણસત**ન્તિ કુમારિત્થીનં અત્તભાવાનં સતં. તા કિર પઠમં કઞ્ઞારૂપેન અત્તાનં દસ્સેસું. અનુપગતપુપ્ફાનઞ્હિ સમઞ્ઞા કઞ્ઞાતિ. પુન યથાવુત્તકુમારિરૂપેન ઉપગતપુપ્ફા હિ કુમારી. પુન વધુકારૂપેન. તં સન્ધાય વુત્તં "**અવિજાતવણ્ણસત**"ન્તિ . તતિયવારે યુવતિરૂપેન. વિજાતા હિ ઇત્થી અનતિક્કન્તમજ્ઝિમવયા યુવતી. એત્તાવતા બાલા તરુણી પોરીતિ તિવિધાસુ ઇત્થીસુ પુરિમા દ્વે દસ્સિતા, પરિયોસાનવારેસુ મનુસ્સજાતિકાનં મનુસ્સિત્થિયોવ રુચ્ચન્તીતિ તેન મનુસ્સરૂપેન તા અત્તાનં દસ્સેસું.

અત્થસ્સ પત્તિન્તિ એકન્તતો હિતાનુપ્પત્તિં. **હદયસ્સ સન્તિ**ન્તિ પરમચિત્તુપસમં. **કિલેસસેન**ન્તિ કામગુણસઙ્ખાતં પઠમં કિલેસસેનં. સા હિ કિલેસસેના અચ્છરાસઙ્ખાતસભાવાપિ પટિપત્થયમાના પિયાયિતબ્બઇચ્છિતબ્બરૂપભાવતો પિયરૂપસાતરૂપા નામ અત્તનો કિચ્ચવસેન. **એકો અહં ઝાયન્તો**તિ ગણસઙ્ગણિકાય કિલેસસઙ્ગણિકાય ચ અભાવતો એકો અસહાયો અહં લક્ખણૂપનિજ્ઝાનેન નિજ્ઝાયન્તો. **અનુબુજ્ઝિ**ન્તિ અનુક્કમેન મગ્ગપટિપાટિયા બુજ્ઝિં પટિબુજ્ઝિં. **તસ્મા**તિ યથાવુત્તવિવેકસુખસમધિગમનિમિત્તં. **અકરણેના**તિ મિત્તસન્થવસ્સ અકરણેન. **સક્ખી**તિ સક્ખિભાવો.

કતમેન વિહારેનાતિ ઝાનસમાપત્તીનં કતમેન વિહારેન. ઇધ દુતિયપદસ્સ અત્થો વિસ્સજ્જનગાથાવણ્ણનાયમેવ આવિ ભવિસ્સતિ. અનામન્તેન "**તં પુગ્ગલ**"ન્તિ સમ્મુખા ઠિતમ્પિ ભગવન્તં અસમ્મુખા વિય કત્વા વદતિ, કથં ત્વન્તિ અત્થો.

"**અવિતક્કઝાયી**"તિ વક્ખમાનત્તા અયમેવેત્થ કાયપસ્સદ્ધિ વેદિતબ્બાતિ આહ "**ચતુત્થજ્ઝાનેન અસ્સાસપસ્સાસકાયસ્સ પસ્સદ્ધત્તા પસ્સદ્ધકાયો**"તિ. પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારાદિકે **કમ્માભિસઙ્ખારે**. કામાલયાદીનં અભાવતો **અનાલયો. ન સરતી**તિ ન સવતિ. રાગવસેન હિ સત્તા સંસારમનુસવન્તિ. **ન થિનો**તિ ન થિનમિદ્ધચિત્તો. મોહવસેન હિ સત્તા થિનમિદ્ધં આપજ્જન્તીતિ. **દિયડ્ઢકિલેસસહસ્સ**ન્તિ **ખુદ્દકવત્થુવિભઙ્ગે** (વિભ॰ ૮૪૨, ૯૭૬) આગતેસુ અટ્ઠસુ કિલેસસતેસુ અટ્ઠસતં તણ્હાવિચરિતાનિ અપનેત્વા સેસા પઞ્ઞાસાધિકં સતં કિલેસા, તે **બ્રહ્મજાલે** (દી॰ નિ॰ ૧.૩૧) આગતાહિ દ્વાસટ્ઠિયા દિટ્ઠીહિ સહ પઞ્ચપઞ્ઞાસાધિકં સત્તસતં હોતિ; તા ચ ઉપ્પન્નાનુપ્પન્નભાવેન દિગુણિતા દિયડ્ઢકિલેસસહસ્સં દસાધિકં હોતિ; તં અપ્પકં પન ઊનમધિકં વા ગણનુપગં ન હોતીતિ ''દિયડ્ઢકિલેસસહસ્સ''ન્તિ વુત્તં. ઇતરેસં અતીતાદિભાવામસનતો અગ્ગહણં પહાનસ્સ અધિપ્પેતત્તા. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન **અભિધમ્મટીકાયં** (ધ॰ સ॰ અનુટી॰ નિદાનકથાવણ્ણના) વુત્તનયેન વેદિતબ્બો. **પઠમપદેના**તિ ''ન કુપ્પતી''તિ ઇમિના પદેન. **દુતિયેના**તિ ''ન સરતી''તિ પદેન. **તતિયેના**તિ ''ન થિનો''તિ પદેન. **નીવરણપ્પહાનેન ખીણાસવં દસ્સેતિ**, અનવસેસતો નીવરણાનં અચ્ચન્તપ્પહાનં અધિપ્પેતં.

પઞ્ચદ્વારિકકિલેસોઘં તિણ્ણોતિ છન્નં દ્વારાનં વસેન પવત્તનકિલેસોઘં તરિત્વા ઠિતો. કામોઘદિટ્ઠોઘભવોઘટ્ઠકિલેસભાવતો "**પઞ્ચોઘગ્ગહણેન વા પઞ્ચોરમ્ભાગિયાનિ સંયોજનાનિ વેદિતબ્બાની**"તિ આહ. રૂપરાગાદયો વિસેસતો ન પઞ્ચદ્વારિકાતિ વુત્તં "**છટ્ઠગ્ગહણેન પઞ્ચુદ્ધમ્ભાગિયાનિ વેદિતબ્બાની**"તિ.

મચ્ચુરાજસ્સાતિ સમ્બન્ધે સામિવચનન્તિ દસ્સેન્તો "**મચ્ચુરાજસ્સ હત્થતો**"તિ આહ. **નયમાનાન**ન્તિ અનાદરે સામિવચનન્તિ કત્વા વુત્તં "**નયમાનેસૂ**"તિ.

ઊહચ્ચાતિ બુદ્ધં નિસ્સાય. "**ઇદમવોચા"તિ દેસનં નિટ્ઠાપેત્વા**તિ એતેન સંયુત્તેસુ અયં નિગમનપાળિ, હેટ્ઠા અનાગતનયત્તા પન કેસુચિ પોત્થકેસુ ન લિખીયતીતિ દસ્સેતિ. **દદ્દલ્લમાના**તિ જજ્જકારસ્સ હિ દદ્દકારં કત્વા નિદ્દેસો. તેનાહ "**અતિવિય જલમાના**"તિ. **નીહરી**તિ તાસં કાયવચીવિકારં ન મનસિકરોન્તો તિણાયપિ અમઞ્ઞમાનોવ અનપેક્ખેનેવ નીહરિ. **ફલતો ભટ્ઠ**ન્તિ ફલસિપાટિકતો ભટ્ઠં. કુણ્ડતિણાદિગચ્છતૂલં **પોટકિતૂલં**.

મારધીતુસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તતિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મારસંયુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૫. ભિક્ખુનીસંયુત્તં

૧. આળવિકાસુત્તવણ્ણના

૧૬૨. આળવિયં જાતાતિ આળવિયં વિજાયિત્વા સંવડ્ઢમાના. તેનાહ “**આળવિનગરતોયેવ ચ નિક્ખમ્મ પબ્બજિતા**”તિ. **ધનં સમાદપેત્વા**તિ ચેતિયસ્સ રાજા એકં મુખં, રાજપુત્તો એકં, અમચ્ચાનં જેટ્ઠકો હુત્વા સેનાપતિ એકં, જનપદાનં જેટ્ઠકો હુત્વા સેટ્ઠિ એકન્તિ એવં ચતૂસુ મુખેસુ નવકમ્મે કયિરમાને સેટ્ઠિના ગહિતમુખે કમ્મે ઓલીયમાને એકો ઉપાસકો અરિયસાવકો પઞ્ચ સકટસતાનિ યોજાપેત્વા જનપદં ગન્ત્વા “યો યં દાતું ઉસ્સહતિ હિરઞ્ઞં વા સુવણ્ણં વા સત્તવિધરતનં વા હરિતાલં વા મનોસિલં વા, સો ધનં દેતૂ”તિ સમાદપેત્વા યથાલદ્ધં પઠમં કમ્મટ્ઠાનં પેસેત્વા “નવકમ્મં નિટ્ઠિત”ન્તિ સુત્વા એકકં આગચ્છન્તં અન્તરામગ્ગે ચોરા પલિબુન્ધિત્વા તતો કિઞ્ચિપિ ધનં અલભન્તા “સચે નં મુઞ્ચિસ્સામ, અનત્થં નો કરેય્યા”તિ જીવિતા વોરોપેસું. અનપરાધે અરિયસાવકે અપરાધકા તે ચોરા અન્ધા જાતા, તસ્મા તં ઠાનં “**અન્ધવન**”ન્તિ પઞ્ઞાયિત્થાતિ અટ્ઠકથાયં વુત્તં. ખીણાસવાનં યસ્મા યત્થ કત્થચિ ચિત્તવિવેકો હોતિયેવ ઉપધિવિવેકસ્સ સિદ્ધત્તા. તસ્મા “**કાયવિવેકત્થિની**”તિ વુત્તં.

નિસ્સરણન્તિ નિબ્બાનં સબ્બસઙ્ખતસ્સ નિસ્સટત્તા. **પચ્ચવેક્ખણઞાણેના**તિ પચ્ચવેક્ખણઞાણેન, પગેવ મગ્ગફલઞાણેહીતિ અધિપ્પાયો. **નિબ્બાનપદ**ન્તિ નિબ્બાનસઙ્ખાતં ધમ્મકોટ્ઠાસં. **વિનિવિજ્ઝનટ્ઠેના**તિ હદયં વિનિવિદ્ધેન હદયમ્હિ વિજ્ઝિત્વા દુક્ખુપ્પાદનેન ખન્ધાનં એતે પઞ્ચ કામા સત્તિસૂલસદિસા. **અધિકુટ્ટનભણ્ડિકા**તિ આઘાતનઘટિકા.

આળવિકાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સોમાસુત્તવણ્ણના

૧૬૩. ઠાનન્તિ ઇસ્સરિયટ્ઠાનં વિસયજ્ઝત્તં. **દુપ્પસહં** અકમ્પિયભાવત્તા. **દ્વઙ્ગુલપઞ્ઞાયા**તિ એત્થ ઇત્થિયો હિ દહરકુમારિકાકાલતો પટ્ઠાય ઓદનપચનવિધિં અનુતિટ્ઠન્તિયો ઉક્ખલિયં ઉદકં તાપેત્વા તણ્ડુલે પક્ખિપિત્વા અત્તનો બુદ્ધિયા તેસં પાકકાલપ્પમાણં પરિચ્છિન્દિતું તાનિ દબ્બિયા ઉદ્ધરિત્વાપિ વણ્ણસણ્ઠાનગ્ગહણમત્તેન પક્કાપક્કભાવં જાનિતું ન સક્કોન્તિ, કેવલં પન દ્વીહિ અઙ્ગુલીહિ ઉપ્પીળિતકાલે એવ જાનન્તિ, તસ્મા દ્વીહઙ્ગુલિકેહિ દુબ્બલપઞ્ઞત્તા “**દ્વઙ્ગુલપઞ્ઞા**”તિ વુચ્ચન્તિ. ફલસમાપત્તિઞાણપ્પવત્તિકિત્તનેન ચતૂસુ સચ્ચેસુ અસમ્મોહવિહારો દીપિતો હોતીતિ આહ “**ઞાણમ્હિ વત્તમાનમ્હીતિ ફલસમાપત્તિઞાણે પવત્તમાને**”તિ. **વિપસ્સન્તસ્સા**તિ અસમ્મોહપટિવેધતો વિસેસેન પસ્સન્તસ્સ ખન્ધપઞ્ચકમેવ સચ્ચાભિસમયતો પુબ્બભાગે વિપસ્સન્તસ્સ. **અઞ્ઞં વા**તિ ઇત્થિપુરિસતો અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ વત્થું. “અહં અસ્મી”તિ માનદિટ્ઠિગાહતણ્હાગાહવસેન ગહિતવત્થુસ્મિં યેવાતિ આહ “**અહં અસ્મીતિ તણ્હામાનદિટ્ઠિવસેના**”તિ.

સોમાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. કિસાગોતમીસુત્તવણ્ણના

૧૬૪. ''કિસાગોતમી''તિ એત્થ કા પનાયં કિસાગોતમી, કિસ્સ અયં ભિક્ખુની હુત્વા સમણધમ્મં મત્થકં પાપેસીતિ તમત્થં વિભાવેતું **"પુબ્બે કિરા"**તિઆદિમારદ્ધં. **અઙ્ગારાવા**તિ અદ્ધારિટ્ઠકવણ્ણઅઙ્ગારા એવ જાતા. **દારુસાક**ન્તિ અદ્ધમાસકેન દારું સાકઞ્ચ આહરિસ્સામીતિ અન્તરાપણે અન્તરવીથિં ગતા.

સિદ્ધત્થકન્તિ સાસપં. **સાલાય**ન્તિ અનાથસાલાયં. **ખુરગ્ગેયેવા**તિ ખુરસિખે એવ, કેસોરોહનક્ખણે એવાતિ અત્થો.

એકમાસીતિ એત્થ **મ**-કારો પદસન્ધિકરો. સંહિતાવસેન ચ પુરિમપદે વા રસ્સત્તં. પરપદે વા દીઘત્તન્તિ આહ **"એકા આસી"**તિ. **ભાવનપુંસકમેતં** ''એકમન્તં નિસીદી''તિઆદીસુ વિય. **પુત્તમરણં અન્તં અતીતં** ઇદાનિ પુત્તમરણસ્સ અભાવતો. તેનેવાહ **"પુત્તમરણં નામ નત્થી"**તિ. **પુરિસં ગવેસિતુ**ન્તિ યથા મય્હં પુરિસગવેસના નામ સબ્બસો નત્થિ, તથા એવ પુત્તગવેસનાપિ નત્થિ, તસ્મા મે પુત્તમરણં એતદન્તં, સબ્બેસુ ખન્ધાદીસુ ભવાદીસુ ચ તણ્હાનન્દિયા અભાવકથનેન સબ્બસત્તેસુ તણ્હા સબ્બસો વિસોસિતા, તસ્સાયેવ કારકઅવિજ્જાક્ખન્ધો પદાલિતોતિ અત્તનો નિક્કિલેસતં પવેદેન્તી થેરી સીહનાદં નદીતિ.

કિસાગોતમીસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. વિજયાસુત્તવણ્ણના

૧૬૫. પઞ્ચ અઙ્ગાનિ એતસ્સાતિ પઞ્ચઙ્ગં, પઞ્ચઙ્ગમેવ પઞ્ચઙ્ગિકં, તેન **પઞ્ચઙ્ગિકેન. આતત**ન્તિઆદીસુ **આતતં** નામ ચમ્મપરિયોનદ્ધેસુ ભેરિઆદીસુ એકતલં તૂરિયં. **વિતતં** નામ ઉભયતલં. **આતતવિતતં** નામ તન્તિબદ્ધવીણાદિ. **સુસિરં** વંસાદિ. **ઘનં** સમ્માદિ. તતઆદિવિસેસોપિ આતતમેવાતિ ''ચમ્મપરિયોનદ્ધેસૂ''તિ વિસેસનં. એકતલં કુમ્ભથૂણદદ્દરાદિ. ઉભયતલં ભેરિમુદિઙ્ગાદિ. ચમ્મપરિયોનદ્ધં સેસં તન્તિબદ્ધં સબ્બં આતતવિતતં નામ, ગોમુખીઆદીનમ્પિ એત્થેવ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. **વંસાદીતિ આદિ**સદ્દેન સઙ્ખસિઙ્ગાનમ્પિ સઙ્ગહો. સમ્મતાળ-કંસતાળ-સિલાતાળ-સલાકતાળાદિ સમ્માદિ નામ. તત્થ **સમ્મતાળં** નામ દણ્ડમયતાળં, કંસમયતાળં **કંસતાળં**, સિલાયં અયોપત્તેન ચ તાળનતાળં. **સબ્બે** કામગુણે. **ઉગ્ઘરિતપગ્ઘરિતટ્ઠેના**તિ ઉપરિ ઘરણેન ચ વિસ્સન્દનેન ચ. **એવ**ન્તિ ''ઇમિના પૂતિકાયેના''તિ. **અરૂપટ્ઠાયિનો**તિ સત્તાધિટ્ઠાનેનાયં ધમ્મદેસનાતિ આહ **"સબ્બત્થાતિ સબ્બેસુ રૂપારૂપભવેસૂ"**તિ. **તેસં ઠિતં** રૂપારૂપભવાનં ગહિતત્તા. ભવભાવસામઞ્ઞતો, તદધિટ્ઠાનતો **ગહિતે કામભવે**. **અવિજ્જાતમો વિહતો** અગ્ગમગ્ગેન સમુગ્ઘાતિતત્તા.

વિજયાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ઉપ્પલવણ્ણાસુત્તવણ્ણના

૧૬૬. અગ્ગતો પટ્ઠાયાતિ સબ્બઅગ્ગતો પભુતિ યાવ મૂલા અન્તરાયુત્તં સમ્મદેવ પુપ્ફિતં સાલરુક્ખં. વણ્ણધાતુસીસેન વણ્ણધાતુસમ્પન્નં દુતિયં ભિક્ખુનિં વદતીતિ આહ **"તથા સદિસા અઞ્ઞા ભિક્ખુની નત્થી"**તિ. પખુમસીસેન અક્ખિભણ્ડં વુચ્ચતીતિ આહ **"પખુમન્તરિકાયન્તિ ઠિતં અક્ખીનં મજ્ઝે"**તિ. **નાસવંસે**તિ નાસવંસમૂલે. **"ન પસ્સસી"**તિ વત્વા અદસ્સને કારણં આહ **"વસીભૂતમ્હી"**તિ.

ઉપ્પલવણ્ણાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. ચાલાસુત્તવણ્ણના

૧૬૭. ઇદન્તિ ઇદં દસ્સનં. **ગાહાપેસી**તિ સમાદાપેસિ “**જાતિં મા રોચા**”તિ. **અઞ્ઞન્તિ** બન્ધવધતો અઞ્ઞં છેદનાદિં. **નિવેસેસી**તિ પવિસાપેસિ.

ચાલાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ઉપચાલાસુત્તવણ્ણના

૧૬૮. પુનપ્પુનં…પે॰… આગચ્છન્તિ કારણસ્સ અસમૂહતત્તા. **સન્તાપિતો** કિલેસસન્તાપેહિ. **અગતી**તિ અવિસયો.

ઉપચાલાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સીસુપચાલાસુત્તવણ્ણના

૧૬૯. સમણિસદિસાતિ સમણલિઙ્ગસ્સ ધારણેન સમણિસદિસા, કસ્સચિપિ પાસણ્ડસ્સ અરુચ્ચનતો મોનમગ્ગસ્સ અપ્પટિપજ્જનતો તવ સમણિભાવં નાનુપસ્સામીતિ અધિપ્પાયો. **પાસં ડેન્તી**તિ પાસં સજ્જેન્તિ, યથા તત્થ દિટ્ઠિપાસે સત્તાનં ચિત્તં પટિમુક્કં હોતિ, એવં સજ્જેન્તીતિ અત્થો. તથાભૂતા ચ તે સત્તાનં ચિત્તે ખિત્તા વિય હોન્તીતિ આહ “**ચિત્તેસુ દિટ્ઠિપાસં ખિપન્તીતિ અત્થો**”તિ. **પાસે મોચેતી**તિ દિટ્ઠિપાસે સત્તાનં ચિત્તસન્તાનતો નીહરતિ ધમ્મસુધમ્મતાય. **તસ્મા**તિ પાસમોચનતો પાસણ્ડોતિ ન વુચ્ચતિ. “**ઇતો બહિદ્ધાયેવ પાસણ્ડા હોન્તી**”તિ વુત્તસ્સ અત્થસ્સ નિગમનં. એવઞ્ચ કત્વા સબ્બેપિ બાહિરકસમયે સન્ધાય **ચૂળસીહનાદસુત્તે** ‘‘છન્નવુતિ પાસણ્ડા’’તિ વુત્તં. **પસીદન્તી**તિ દિટ્ઠિપઙ્કે સંસારપઙ્કે ચ પકારેહિ અગાધા ઓસીદન્તિ.

અભિભવિત્વાતિ સબ્બસંકિલેસપ્પહાનેન અભિભુય્ય અતિક્કમિત્વા. **અજિતો**તિ અજિનિ અવિજયત્તા. સબ્બાનિ અકુસલકમ્માનિ કુસલકમ્માનિ ચ ખીણાનિ એત્થાતિ **સબ્બકમ્મક્ખયો**, અરહત્તં. ઉપધયો સમ્મદેવ ખીયન્તિ એત્થાતિ **ઉપધિસઙ્ખયો**, નિબ્બાનં.

સીસુપચાલાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સેલાસુત્તવણ્ણના

૧૭૦. કેનિદં પકતં બિમ્બન્તિ ઇદં અત્તભાવસઞ્ઞિતં બિમ્બં બ્રહ્મા-વિસણુપુરિસ-પજાપતિઆદીસુ કેન કતં નિમ્મિતં નિબ્બત્તિતન્તિ કત્તબ્બમોહં નામ કાતુકામો પુચ્છતિ. **અઘ**ન્તિ અઘવત્થુ. તેનાહ “**દુક્ખપતિટ્ઠાનત્તા**”તિ. **હેતુનિરોધેના**તિ તણ્હાસઙ્ખાતસ્સ હેતુનો અનુપ્પાદનિરોધેન. **પચ્ચયવેકલ્લેના**તિ તદવસિટ્ઠકિલેસાભિસઙ્ખારાદિપચ્ચયસ્સ વેકલ્લભાવેન, અપચ્ચયભાવૂપગમનેનાતિ અત્થો.

સેલાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. વજિરાસુત્તવણ્ણના

૧૭૧. સુદ્ધસઙ્ખારપુઞ્જેતિ રૂપારૂપવિભાગે કિલેસસઙ્ખારસમૂહે. **પરમત્થતો**તિ સભાવેન. યથા ન હિ સત્તસઞ્ઞિતસઙ્ખારપુઞ્જો નામ પરમત્થતો ઉપલબ્ભતિ, એવં તબ્બિનિમુત્તો નામ કોચિ ન ઉપલબ્ભતિ અવિજ્જમાનત્તા. **વિજ્જમાનેસૂ**તિ યથાપચ્ચયસમ્પત્તિયા લબ્ભમાનેસુ. **તેનાકારેના**તિ ઇત્થિપુરિસાદિઆકારેન. **વવત્થિતેસૂ**તિ પચ્ચેકં પચ્ચયવિસેસસમુટ્ઠિતં સણ્ઠાનવિસેસં ઉપાદાય ''પુરિસો હત્થી અસ્સો''તિઆદિના અભિસઙ્ખતો પવત્તેસુ. **સમ્મુતી**તિ સત્તોતિ વોહારો. તેનાહ ''**સમઞ્ઞામત્તમેવા**''તિ. **પઞ્ચક્ખન્ધદુક્ખ**ન્તિ પઞ્ચક્ખન્ધસઞ્ઞિતં દુક્ખં. વુત્તં હેતં ભગવતા ''સંખિત્તેન પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા દુક્ખા''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૮૭; મ॰ નિ॰ ૧.૧૨૦; ૩.૩૭૩; વિભ॰ ૨૦૨) **અઞ્ઞો નેવ સમ્ભોતિ** યથાવુત્તદુક્ખતો અઞ્ઞસ્સ સઙ્ખતધમ્મસ્સ અભાવતો. **ન નિરુજ્ઝતી**તિ તતો અઞ્ઞં ન નિરુજ્ઝતિ, ઉપ્પાદતો હોતિ નિરોધોતિ.

વજિરાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સારત્થપ્પકાસિનિયા સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

ભિક્ખુનીસંયુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૬. બ્રહ્મસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧. બ્રહ્માયાચનસુત્તવણ્ણના

૧૭૨. પરિવિતક્કો ઉદપાદીતિ ધમ્મગમ્ભીરતાપચ્ચવેક્ખણહેતુકો ધમ્મદેસનાય અપ્પોસ્સુક્કો ઉપ્પજ્જિ. અયં પરિવિતક્કો કસ્મા ઉદપાદિ? કત્થ ચ ઉદપાદીતિ તં સબ્બં વિભાવેતું ''**સબ્બબુદ્ધાન**''ન્તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ **આચિણ્ણસમાચિણ્ણો**તિ આચરિતો ચેવ આચરન્તેહિ ચ સમ્મદેવ આચરિતોતિ અત્થો. એતેન અયં પરિવિતક્કો સબ્બબુદ્ધાનં પઠમાભિસમ્બોધિયં ઉપ્પજ્જતેવાતિ અયમેત્થ ધમ્મતાતિ દસ્સેતિ. તત્થ **અટ્ઠમે સત્તાહે**તિ ઇદં સત્તમસત્તાહતો પરં સત્તાહબ્ભન્તરે ઉપ્પન્નત્તા વુત્તં, ન પન ઇતરેસં વિય અટ્ઠમસ્સ નામ સત્તાહસ્સ પવત્તિતસ્સ સબ્ભાવા. **સપચ્ચગ્ઘે**તિ મહગ્ઘે. ''પચ્ચગ્ઘે''તિ વા પાઠો, અભિનવેતિ અત્થો. **સેલમયે**તિ મુગ્ગવણ્ણસિલામયે.

પટિવિદ્ધોતિ સયમ્ભુઞાણેન ''ઇદં દુક્ખ''ન્તિઆદિના પટિમુખં નિબ્બિજ્ઝનવસેન પત્તો, યાથાવતો અવબુદ્ધોતિ અત્થો. **ધમ્મોતિ ચતુસચ્ચધમ્મો** તબ્બિનિમુત્તસ્સ પટિવિજ્ઝિતબ્બધમ્મસ્સ અભાવતો. **ગમ્ભીરો**તિ મહાસમુદ્દો વિય મકસતુણ્ડસૂચિયા અઞ્ઞત્ર સમુપચિતપરિપક્કઞાણસમ્ભારેહિ અઞ્ઞેસં ઞાણેન અલબ્ભનેય્યપતિટ્ઠો. તેનાહ ''**ઉત્તાનપટિક્ખેપવચનમેત**''ન્તિ. યો અલબ્ભનેય્યપતિટ્ઠો, સો ઓગાહિતું અસક્કુણેય્યતાય સરૂપતો વિસેસતો ચ પસ્સિતું ન સક્કાતિ આહ ''**ગમ્ભીરત્તાવ દુદ્દસો**''તિ. **દુક્ખેન દટ્ઠબ્બો**તિ કિચ્છેન કેનચિ કદાચિદેવ દટ્ઠબ્બો. યં પન દટ્ઠુમેવ ન સક્કા, તસ્સ ઓગાહેત્વા અનુ અનુ બુજ્ઝનકો કદાચિ નત્થીતિ આહ ''**દુદ્દસત્તાવ દુરનુબોધો**''તિ. **દુક્ખેન અવબુજ્ઝિતબ્બો** અવબોધસ્સ દુક્કરભાવતો. ઇમસ્મિં ઠાને ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, કતમં નુ ખો દુક્કરતરં વા દુરભિસમ્ભવતરં વા''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૧૧૫) સુત્તપદં વત્તબ્બં. સન્તારમ્મણતાય વા **સન્તો**. નિબ્બુતસબ્બપરિળાહતાય **નિબ્બુતો**. અત્તનો પચ્ચયેહિ પધાનભાવં નીતોતિ વા **પણીતો** . અતિત્તિકરણટ્ઠેન **અતપ્પકો** સાદુરસભોજનં વિય. તત્થ ચ નિરોધસચ્ચં સન્તં આરમ્મણન્તિ સન્તારમ્મણં, મગ્ગસચ્ચં સન્તં સન્તારમ્મણઞ્ચાતિ સન્તારમ્મણં, અનુપસન્તસભાવાનં કિલેસાનં સઙ્ખારાનઞ્ચ અભાવતો સન્તો. નિબ્બુતસબ્બપરિળાહત્તા નિબ્બુતો. સન્તપણીતભાવેનેવ તદત્થાય અસેચનકતાય અતપ્પકતા દટ્ઠબ્બા. તેનાહ ''**ઇદં દ્વયં લોકુત્તરમેવ સન્ધાય વુત્ત**''ન્તિ. ઉત્તમઞાણસ્સ વિસયત્તા **ન તક્કેન અવચરિતબ્બો**. તતો એવ નિપુણઞાણગોચરતાય સણ્હસુખુમસભાવત્તા ચ **નિપુણો**. બાલાનં અવિસયત્તા યથાવુત્તેહિ પણ્ડિતેહિ એવ વેદિતબ્બોતિ **પણ્ડિતવેદનીયો**. આલીયન્તિ અભિરમિતબ્બટ્ઠેન સેવીયન્તીતિ **આલયા**, પઞ્ચ કામગુણા. આલયન્તિ અલ્લીયન્તિ અભિરમણવસેન સેવન્તીતિ **આલયા**, તણ્હાવિચરિતાનિ. **રમન્તી**તિ રતિં વિન્દન્તિ કીળન્તિ લળન્તિ. **આલયરતાતિ** આલયનિરતા.

ઠાનં સન્ધાયાતિ ઠાનસદ્દં સન્ધાય, અત્થકો પન ઠાનન્તિ ચ પટિચ્ચસમુપ્પાદો એવ અધિપ્પેતો. તિટ્ઠતિ ફલં તદાયત્તવુત્તિતાયાતિ હિ **ઠાનં**, સઙ્ખારાદીનં પચ્ચયભૂતા અવિજ્જાદયો. ઇમેસં સઙ્ખારાદીનં પચ્ચયા ઇદપ્પચ્ચયા, અવિજ્જાદયો. **ઇદપ્પચ્ચયા એવ ઇદપ્પચ્ચયતા** યથા ''દેવો એવ દેવતા''. ઇદપ્પચ્ચયાનં વા અવિજ્જાદીનં અત્તનો ફલં પતિ પચ્ચયભાવો ઉપ્પાદનસમત્થતા **ઇદપ્પચ્ચયતા**. તેન પરમત્થપચ્ચયલક્ખણો પટિચ્ચસમુપ્પાદો દસ્સિતો હોતિ. પટિચ્ચ સમુપ્પજ્જતિ ફલં એતસ્માતિ **પટિચ્ચસમુપ્પાદો**. પદદ્વયેનપિ ધમ્માનં

પચ્ચયટ્ઠો એવ વિભાવિતો. તેનાહ "**સઙ્ખારાદિપચ્ચયાનં એતં અધિવચન**"ન્તિ. સઙ્ખારાદીનં પચ્ચયા સઙ્ખારાદિપચ્ચયા, અવિજ્જાદયો. તેસં **સઙ્ખારાદિપચ્ચયાનં**. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન **વિસુદ્ધિમગ્ગસંવણ્ણનાયં** (વિસુદ્ધિ॰ મહાટી॰ ૨.૫૭૨-૫૭૩) વુત્તનયેન વેદિતબ્બો. **સબ્બસઙ્ખારસમથોતિઆદિ સબ્બન્તિ** સબ્બસઙ્ખારસમથાદિઅભિધેય્યં સબ્બં અત્થતો નિબ્બાનમેવ. ઇદાનિ અસ્સ નિબ્બાનભાવં દસ્સેતું "**યસ્મા હી**"તિઆદિ વુત્તં. **તન્તિ** નિબ્બાનં. **આગમ્માતિ** પટિચ્ચ અરિયમગ્ગસ્સ આરમ્મણપચ્ચયહેતુ. **સમ્મન્તીતિ** પટિપ્પસ્સદ્ધિવૂપસમવસેન સમ્મન્તિ. તથા સન્તા ચ સવિસેસં ઉપસન્તા નામ હોન્તીતિ આહ "**વૂપસમ્મન્તી**"તિ. એતેન સબ્બે સઙ્ખારા સમ્મન્તિ એત્થાતિ **સબ્બસઙ્ખારસમથો**, નિબ્બાનન્તિ દસ્સેતિ. સબ્બસઙ્ખારવિસંયુત્તે હિ નિબ્બાને સબ્બસઙ્ખારવૂપસમપરિયાયો અટ્ઠકથાયં વુત્તો એવ. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો.

ઉપધીયતિ એત્થ દુક્ખન્તિ **ઉપધિ**, ખન્ધાદયો. **પટિનિસ્સટ્ઠાતિ** સમુચ્છેદવસેન પરિચ્ચત્તા હોન્તિ. **સબ્બા તણ્હાતિ** અટ્ઠસતપ્પભેદા સબ્બાપિ તણ્હા. **સબ્બે કિલેસરાગાતિ** કામરાગરૂપરાગાદિભેદા સબ્બેપિ કિલેસભૂતા રાગા, સબ્બેપિ વા કિલેસા ઇધ "**કિલેસરાગા**"તિ અધિપ્પેતા, ન લોભવિસેસા એવ ચિત્તસ્સ પરિળાહભાવાપાદનતો. યથાહ ''રત્તમ્પિ ચિત્તં વિપરિણતં , દુટ્ઠમ્પિ ચિત્તં વિપરિણતં, મૂળ્હમ્પિ ચિત્તં વિપરિણત''ન્તિ (પારા॰ ૨૭૧). **વિરજ્જન્તીતિ** પલુજ્જન્તિ વિક્ખમ્ભનતો સબ્બસો તેન વિસંયુત્તભાવતો. **સબ્બં દુક્ખન્તિ** જરામરણાદિભેદં સબ્બં વટ્ટદુક્ખં. **ભવેન ભવન્તિ** તેન તેન ભવેન ભવન્તરં ભવનિકન્તિભાવેન સંસિબ્બતિ. **ફલેન વા સદ્ધિં કમ્મં** સતણ્હસ્સેવ આયતિં પુનબ્ભવભાવતો. **તતો વાનતો નિક્ખન્તં** તત્થ તસ્સ સબ્બસો અભાવતો. ચિરનિસજ્જાચિરભાસનેહિ પિટ્ઠિઆગિલાયનતાલુગલસોસાદિવસેન **કાયકિલમથો ચેવ કાયવિહેસા ચ** વેદિતબ્બા. સા ચ ખો દેસનાય અત્થમજાનન્તાનં અપટિપજ્જન્તાનઞ્ચ વસેન, જાનન્તાનં પન પટિપજ્જન્તાનઞ્ચ દેસનાય કાયપરિસ્સમોપિ સત્થુ અપરિસ્સમોયેવ. તેનાહ ભગવા – ''ન ચ મં ધમ્માધિકરણં વિહેસેસી''તિ (ઉદા॰ ૧૦). તેનેવાહ – "**યા અજાનન્તાનં દેસના નામ, સો મમ કિલમથો અસ્સા**"તિ. **ઉભયન્તિ** ચિત્તકિલમથો ચિત્તવિહેસા ચાતિ ઉભયમ્પેતં બુદ્ધાનં નત્થિ બોધિમૂલે એવ સમુચ્છિન્નત્તા. **અનુબ્રૂહનં** સમ્પિણ્ડનં. **સોતિ** અપિસ્સૂતિ નિપાતો. વુદ્ધિપ્પત્તા વા અચ્છરિયા **અનચ્છરિયા**, વુદ્ધિઅત્થોપિ હિ -કારો હોતિ યથા ''અસેક્ખા ધમ્મા''તિ. કપ્પાનં સતસહસ્સં ચત્તારિ ચ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ સદેવકસ્સ લોકસ્સ ધમ્મસંવિભાગકરણત્થમેવ પારમિયો પૂરેત્વા ઇદાનિ સમધિગતધમ્મરજ્જસ્સ તત્થ અપ્પોસ્સુક્કતાપત્તિદીપનતા ગાથત્થસ્સ ચ અચ્છરિયતા તસ્સ વુદ્ધિપ્પત્તીતિ વેદિતબ્બં. અત્થદ્વારેન હિ ગાથાનં અનચ્છરિયતા. **ગોચરા અહેસુન્તિ** ઉપટ્ઠહિંસુ. ઉપટ્ઠાનઞ્ચ વિતક્કેતબ્બતાવાતિ આહ "**પરિવિતક્કયિતબ્બતં પાપુણિંસૂ**"તિ.

યદિ સુખાપટિપદાવ, કથં કિચ્છતાતિ આહ "**પારમીપૂરણકાલે પના**"તિઆદિ. **એવમાદીનિ** દુપ્પરિચ્ચજાનિ દેન્તસ્સ. **હ**-ઇતિ વા બ્યત્તન્તિ એતસ્મિં અત્થે નિપાતો. ''એકંસત્થે''તિ કેચિ. હ બ્યત્તં, એકંસેન વા અલં નિપ્પયોજનં એવં કિચ્છેન અધિગતસ્સ પકાસિતું દેસિતુન્તિ યોજના. **હલન્તિ** વા અલન્તિ ઇમિના સમાનત્થપદં ''હલન્તિ વદામી''તિઆદીસુ વિય. **રાગદોસકુટ્ઠેહીતિ** કુટ્ઠવિસેન વિય સપ્પેન રાગેન દોસેન ચ કુટ્ઠેહિ અભિભૂતેહિ. **રાગદોસાનુગતેહીતિ** રાગદોસેહિ અનુબન્ધેહિ.

નિચ્ચાદીનન્તિ નિચ્ચાદીનં ચતુન્નં વિપલ્લાસાનં. **એવંગતન્તિ** એવં અનિચ્ચન્તિઆદિના આકારેન પવત્તં બુજ્ઝિતબ્બં. કામરાગરત્તા ચ ભવરાગરત્તા ચ નીવરણેહિ નિવુતચિત્તતાય દિટ્ઠિરાગરત્તા વિપરીતાભિનિવેસેન **ન દક્ખન્તિ** યાથાવતો ધમ્મં ન પટિવિજ્ઝિસ્સન્તિ. **સભાવેનાતિ** અવિપરીતસભાવેન. **એવં ગાહાપેતુન્તિ**

અનિચ્ચન્તિઆદિના સભાવેન યાથાવતો ધમ્મં જાનાપેતું. રાગદોસપરેતતાપિ નેસં સમ્મૂળ્હભાવેનેવાતિ આહ “**તમોખન્ધેન આવુટા**”તિ.

ધમ્મદેસનાય અપ્પોસ્સુક્કતાપત્તિયા કારણં વિભાવેતું “**કસ્મા પના**”તિઆદિના સયમેવ ચોદનં સમુટ્ઠાપેતિ. **અઞ્ઞાતવેસેના**તિ ઇમસ્સ ભગવતો સાવકભાવૂપગમનેન અઞ્ઞાતવેસેન. ‘‘અઞ્ઞતરતાપસવેસેના’’તિ કેચિ, સો પનસ્સ અરહત્તાધિગમનેનેવ વિગચ્છેય્ય. તિવિધં કારણં અપ્પોસ્સુક્કતાપત્તિયા પટિપક્ખસ્સ બલવભાવો, ધમ્મસ્સ ગમ્ભીરતા, તત્થ ચ ભગવતો સાતિસયં ગારવન્તિ તં દસ્સેતું “**તસ્સ હી**”તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ **પટિપક્ખા** નામ રાગાદયો કિલેસા સમ્માપટિપત્તિયા અન્તરાયકરત્તા. તેસં બલવભાવતો ચિરપરિભાવનાય સત્તસન્તાનતો દુબ્બિસોધિયતાય તે સત્તે મત્તહત્થિનો વિય દુબ્બલપુરિસં અધિભવિત્વા અજ્ઝોત્થરિત્વા અનયબ્યસનં આપાદેન્તા અનેકસતયોજનાયામવિત્થારં સુનિચિતં ઘનસન્નિવેસં કણ્ટકદુગ્ગમ્પિ અધિસેન્તિ. દૂરપભેદદુચ્છેજ્જતાહિ દુબ્બિસોધિયતં પન દસ્સેતું “**અથસ્સા**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ ચ અન્તો અમટ્ઠતાય **કઞ્જિયપુણ્ણા લાબુ**, ચિરપારિવાસિકતાય **તક્કભરિતા ચાટિ**, સ્નેહતિન્તદુબ્બલભાવેન **વસાપીતપિલોતિકા**, તેલમિસ્સિતતાય **અઞ્જનમક્ખિતહત્થો** દુબ્બિસોધનીયા વુત્તા. હીનૂપમા ચેતા રૂપપબન્ધભાવતો અચિરકાલિકત્તા ચ મલીનતાય, કિલેસસંકિલેસો એવ પન દુબ્બિસોધનીયતરો અનાદિકાલિકત્તા અરૂપનિસ્સિતત્તા ચ. તેનાહ ‘‘અતિસંકિલિટ્ઠા’’તિ.

યથા ચ દુબ્બિસોધનીયતરતાય, એવં ગમ્ભીરદુદ્દસદુરનુબોધાનમ્પિ વુત્તઉપમા હીનૂપમાવ. ગમ્ભીરોપિ ધમ્મો પટિપક્ખવિધમનેન ઞાણેન વિસદભાવં આપન્નેન સુપાકટો ભવેય્ય, પટિપક્ખવિધમનં પન સમ્માપટિપત્તિપટિબદ્ધં, સા સદ્ધમ્મસ્સવનાધીના, તં સત્થરિ ધમ્મે ચ પસાદાયત્તં. સો ગરુટ્ઠાનિયાનં અજ્ઝેસનહેતુકોતિ પણાલિકાય સત્તાનં ધમ્મસમ્પટિપત્તિયા બ્રહ્માયાચનાનિમિત્તન્તિ તં દસ્સેન્તો “**અપિચા**”તિઆદિમાહ.

ઉપક્કિલેસભૂતં અપ્પં રાગાદિરજં એતસ્સાતિ અપ્પરજં, અપ્પરજં અક્ખિ પઞ્ઞાચક્ખુ યેસં તે તંસભાવાતિ કત્વા **અપ્પરજક્ખજાતિકા**તિ ઇમમત્થં દસ્સેન્તો “**પઞ્ઞામયે**”તિઆદિમાહ. અપ્પં રાગાદિરજં યેસં તંસભાવા અપ્પરજક્ખજાતિકાતિ એવમેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. **અસ્સવનતાતિ** ‘‘સયં અભિઞ્ઞા’’તિઆદીસુ વિય કરણે પચ્ચત્તવચનન્તિ આહ “**અસ્સવનતાયા**”તિ. **દસપુઞ્ઞકિરિયવસેના**તિ દાનાદિદસવિધપુઞ્ઞકિરિયવત્થૂનં વસેન. તેનાહ “**કતાધિકારા**”તિઆદિ. **પપઞ્ચસૂદનિયં** (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૮૨) પન ‘‘દ્વાદસપુઞ્ઞકિરિયવસેના’’તિ વુત્તં, તં દાનાદીસુ સરણગમન-પરહિતપરિણામનાદિપક્ખિપનવસેન વુત્તં.

રાગાદિમલેન **સમલેહિ** પૂરણાદીહિ **છહિ સત્થારેહિ** સત્થુપટિઞ્ઞેહિ કબ્બરચનાવસેન ચિન્તાકવિઆદિભાવે ઠત્વા તક્કપરિયાહતં વીમંસાનુચરિતં સયંપટિભાનં ચિન્તિતો. તે કિર બુદ્ધકોલાહલાનુસ્સવેન સઞ્જાતકુતૂહલં લોકં વઞ્ચેન્તા કોહઞ્ઞે ઠત્વા સબ્બઞ્ઞુતં પટિજાનન્તા યં કઞ્ચિ અધમ્મમેવ ‘‘ધમ્મો’’તિ દીપેસું. તેનાહ “**તે હિ પુરેતરં ઉપ્પજ્જિત્વા**”તિઆદિ. **અપાપુરેતન્તિ** એતં કસ્સપસ્સ ભગવતો સાસનન્તરધાનતો પભુતિ પિહિતં નિબ્બાનમહાદ્વારં અરિયમગ્ગં સદ્ધમ્મદેસનાહત્થેન અપાપુર વિવર.

સેલો પબ્બતો ઉચ્ચો હોતિ થિરો ચ, ન પંસુપબ્બતો મિસ્સકપબ્બતો ચાતિ આહ “**સેલે યથા પબ્બતમુદ્ધની**”તિ. **ધમ્મમયં પાસાદન્તિ** લોકુત્તરધમ્મમાહ. સો હિ સબ્બસો પસાદાવહો, સબ્બધમ્મે અતિક્કમ્મ

અબ્ભુગ્ગતટ્ઠેન પાસાદસદિસો ચ. પઞ્ઞાપરિયાયો વા ઇધ ધમ્મ-સદ્દોતિ વુત્તં “**પઞ્ઞામય**”ન્તિ. સા હિ અબ્ભુગ્ગતટ્ઠેન પાસાદોતિ અભિધમ્મે આગતા. તથા ચાહ –

> ‘‘પઞ્ઞાપાસાદમારુય્હ, અસોકો સોકિનિં પજં;
> પબ્બતટ્ઠોવ ભૂમટ્ઠે, ધીરો બાલે અવેક્ખતી’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૨૮);

યથા હીતિઆદીસુ યથા ચ પબ્બતે ઠત્વા અન્ધકારે હેટ્ઠા ઓલોકેન્તસ્સ પુરિસસ્સ ખેત્તકેદારપાળિકુટિકાયો તત્થ સયિતમનુસ્સા ચ ન પઞ્ઞાયન્તિ અનુજ્જલભાવતો, કુટિકાસુ પન અગ્ગિજાલા પઞ્ઞાયતિ સમુજ્જલભાવતો, એવં ધમ્મપાસાદમારુય્હ સત્તલોકં ઓલોકયતો ભગવતો ઞાણસ્સ આપાથં નાગચ્છન્તિ અકતકલ્યાણા સત્તા, ઞાણગ્ગિના અનુજ્જલભાવતો અનુળારભાવતો ચ રત્તિં ખિત્તા સરા વિય હોન્તિ, કતકલ્યાણા પન ભબ્બપુગ્ગલા દૂરે ઠિતાપિ ભગવતો આપાથં આગચ્છન્તિ પરિપક્કઞાણગ્ગિતાય સમુજ્જલભાવતો ઉળારસન્તાનતાય હિમવન્તપબ્બતો વિય ચાતિ એવં યોજના વેદિતબ્બા.

ગરુટ્ઠાનીયં પયિરુપાસિત્વા ગરુતરં પયોજનં ઉદ્દિસ્સ અભિપત્થના અજ્ઝેસના, સાપિ અત્થતો યાચનાવ હોતીતિ આહ “**અજ્ઝેસનન્તિ યાચન**”ન્તિ. પદેસવિસયં ઞાણદસ્સનં અહુત્વા બુદ્ધાનંયેવ આવેણિકભાવતો ઇદં ઞાણદ્વયં ‘‘બુદ્ધચક્ખૂ’’તિ વુચ્ચતીતિ આહ “**ઇમેસઞ્હિ દ્વિન્નં ઞાણાનં ‘બુદ્ધચક્ખૂ’તિ નામ**”ન્તિ. **તિણ્ણં મગ્ગઞાણાન**ન્તિ હેટ્ઠિમાનં તિણ્ણં મગ્ગઞાણાનં ‘‘ધમ્મચક્ખૂ’’તિ નામં ચતુસચ્ચધમ્મદસ્સનમત્તભાવતો. યતો તાનિ ઞાણાનિ વિજ્જૂપમભાવેન વુત્તાનિ, અગ્ગમગ્ગઞાણં પન ઞાણકિચ્ચસ્સ સિખાપ્પત્તિયા દસ્સનમત્તં ન હોતીતિ ‘‘ધમ્મચક્ખૂ’’તિ ન વુચ્ચતિ, યતો તં વજિરૂપમભાવેન વુત્તં. **વુત્તનયેના**તિ ‘‘અપ્પરજક્ખજાતિકા’’તિ એત્થ વુત્તનયેન. યસ્મા મન્દકિલેસા “**અપ્પરજક્ખા**”તિ વુત્તા, તસ્મા બહલકિલેસા “**મહારજક્ખા**”તિ વેદિતબ્બા. પટિપક્ખવિધમનસમત્થતાય **તિક્ખાનિ** સૂરાનિ વિસદાનિ, વુત્તવિપરિયાયેન **મુદૂનિ**. **સદ્ધાદયો આકારા**તિ સદ્દહનાદિપ્પકારે વદતિ. **સુન્દરા**તિ કલ્યાણા. **સમ્મોહવિનોદનિયં** પન ‘‘યેસં આસયાદયો કોટ્ઠાસા સુન્દરા, તે સ્વાકારા’’તિ વુત્તં, તં ઇમાય અત્થવણ્ણનાય અઞ્ઞદત્થુ સંસન્દતીતિ દટ્ઠબ્બં. **કારણં** નામ પચ્ચયાકારો, સચ્ચાનિ વા. **પરલોક**ન્તિ સમ્પરાયં. તં દુક્ખાવહં વજ્જં વિય ભયતો પસ્સિતબ્બન્તિ વુત્તં “**પરલોકઞ્ચેવ વજ્જઞ્ચ ભયતો પસ્સન્તી**”તિ. સમ્પત્તિભવતો વા અઞ્ઞત્તા વિપત્તિભવો પરલોકોતિ વુત્તં “**પર...પે॰... પસ્સન્તી**”તિ.

અયં પનેત્થ પાળીતિ એત્થ ‘‘અપ્પરજક્ખા’’તિ પદાનં અત્થવિભાવને અયં તસ્સ તથાભાવસાધનપાળિ. સદ્ધાદીનઞ્હિ વિમુત્તપરિપાચકધમ્માનં બલવભાવો તપ્પટિપક્ખાનં પાપધમ્માનં દુબ્બલભાવે સતિ હોતિ. તેસઞ્ચ બલવભાવો સદ્ધાદીનં દુબ્બલભાવેતિ વિમુત્તિપરિપાચકધમ્માનં સવિસેસં અત્થિતાનત્થિતાવસેન અપ્પરજક્ખા મહારજક્ખાતિઆદયો પાળિયં (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૧૧) વિભજિત્વા દસ્સિતા ‘‘સદ્ધો પુગ્ગલો અપ્પરજક્ખો’’તિઆદિના. ખન્ધાદયો એવ લુજ્જનપલુજ્જનટ્ઠેન **લોકો** સમ્પત્તિભવભૂતો લોકો **સમ્પત્તિભવલોકો**, સુગતિસઞ્ઞાતો ઉપપત્તિભવો. સમ્પત્તિ ભવતિ એતેનાતિ **સમ્પત્તિસમ્ભવલોકો**, સુગતિસંવત્તનિયો કમ્મભવો. દુગ્ગતિસઞ્ઞાતઉપપત્તિભવ-દુગ્ગતિસંવત્તનિયકમ્મભવા **વિપત્તિભવલોક-વિપત્તિસમ્ભવલોકા**. પુન એકકદુકાદિવસેન લોકં વિભજિત્વા દસ્સેતું “**એકો લોકો**”તિઆદિ વુત્તં. આહારાદયો વિય હિ આહારટ્ઠિતિકા સઙ્ખારા સબ્બે લુજ્જનટ્ઠેન લોકોતિ. તત્થ **એકો લોકો સબ્બે સત્તા આહારટ્ઠિતિકા**તિ યાયં પુગ્ગલાધિટ્ઠાનાય કથાય સબ્બેસં સઙ્ખારાનં પચ્ચયાયત્તવુત્તિતા વુત્તા, તાય સબ્બો સઙ્ખારલોકો એકો એકવિધો પકારન્તરસ્સ અભાવતો. **દ્વે લોકા**તિઆદીસુપિ ઇમિના નયેન અત્થો વેદિતબ્બો. નામગ્ગહણેન ચેત્થ નિબ્બાનસ્સ અગ્ગહણં તસ્સ અલોકસભાવત્તા.

નનુ ચ ‘‘આહારટ્ઠિતિકા’’તિ એત્થ પચ્ચયાયત્તવુત્તિતાય મગ્ગફલાનમ્પિ લોકતા આપજ્જતીતિ? નાપજ્જતિ, પરિઞ્ઞેય્યાનં દુક્ખસચ્ચધમ્માનં ઇધ ‘‘લોકો’’તિ અધિપ્પેતત્તા. અથ વા ન લુજ્જતિ ન પલુજ્જતીતિ યો ગહિતો તથા ન હોતિ, સો લોકોતિ તંગહણરહિતાનં લોકુત્તરાનં નત્થિ લોકતા. ઉપાદાનાનં આરમ્મણભૂતા ખન્ધા **ઉપાદાનક્ખન્ધા**. અનુરોધાદિવત્થુભૂતા લાભાદયો **અટ્ઠ લોકધમ્મા. દસાયતનાની**તિ દસ રૂપાયતનાનિ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ. વિવટ્ટજ્ઝાસયસ્સ અધિપ્પેતત્તા તસ્સ ચ સબ્બં તેભૂમકકમ્મં ગરહિતબ્બં વજ્જિતબ્બઞ્ચ હુત્વા ઉપટ્ઠાતીતિ વુત્તં ‘‘**સબ્બે અભિસઙ્ખારા વજ્જા, સબ્બે ભવગામિકમ્મા વજ્જા**’’તિ . અપ્પરજક્ખતાદીસુ પઞ્ચસુ દુકેસુ એકેકસ્મિં દસ દસ કત્વા ‘‘**પઞ્ઞાસાય આકારેહિ ઇમાનિ પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ જાનાતી**’’તિ વુત્તં. અથ વા અન્વયતો બ્યતિરેકતો ચ સદ્ધાદીનં ઇન્દ્રિયાનં પરોપરિયત્તં જાનાતીતિ કત્વા તથા વુત્તં. એત્થ ચ અપ્પરજક્ખાદિભબ્બાદિવસેન આવજ્જેન્તસ્સ ભગવતો તે સત્તા પુઞ્જપુઞ્જાવ હુત્વા ઉપટ્ઠહન્તિ, ન એકેકા.

ઉપ્પલાનિ એત્થ સન્તીતિ **ઉપ્પલિની**. ઉપ્પલગચ્છોપિ જલાસયોપિ ચ. ઇધ પન જલાસયો અધિપ્પેતોતિ આહ ‘‘**ઉપ્પલવને**’’તિ. યાનિ હિ ઉદકસ્સ અન્તો નિમુગ્ગાનેવ હુત્વા પુસન્તિ વડ્ઢન્તિ, તાનિ અન્તોનિમુગ્ગપોસીનિ. **દીપિતાની**તિ અટ્ઠકથાયં પકાસિતાનિ, ઇધેવ વા ‘‘**અઞ્ઞાનિપી**’’તિઆદિના દસ્સિતાનિ. **ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ**તિ ઉગ્ઘટનં નામ ઞાણુગ્ઘટનં, ઞાણેન ઉગ્ઘટિતમત્તેનેવ જાનાતીતિ અત્થો. વિપઞ્ચિતં વિત્થારિતમેવ અત્થં જાનાતીતિ **વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ**. નિદ્દેસાદીહિ ધમ્માભિસમયાય નેતબ્બોતિ **નેય્યો**. પજ્જતિ અત્થો એતેનાતિ પદં, પજ્જતે ઞાયતેતિ વા પદં, તદત્થો. પદં પરમં એતસ્સ, ન સચ્ચાભિસમ્બોધોતિ **પદપરમો**.

ઉદાહટવેલાયાતિ ઉદાહારે ધમ્મસ્સ ઉદ્દેસે ઉદાહટમત્તેયેવ. **ધમ્માભિસમયો**તિ ચતુસચ્ચધમ્મસ્સ ઞાણેન સદ્ધિં અભિસમયો. **અયં વુચ્ચતી**તિ અયં ‘‘ચત્તારો સતિપટ્ઠાના’’તિઆદિના નયેન સંખિત્તેન માતિકાય ઠપિયમાનાય દેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા અરહત્તં ગણ્હિતું સમત્થો પુગ્ગલો ‘‘ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ’’તિ વુચ્ચતિ. **અયં વુચ્ચતી**તિ સંખિત્તેન માતિકં ઠપેત્વા વિત્થારેન અત્થે વિભજિયમાને અરહત્તં પાપુણિતું સમત્થો પુગ્ગલો ‘‘વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ’’તિ વુચ્ચતિ. **ઉદ્દેસતો**તિ ઉદ્દેસહેતુ. ઉદ્દિસન્તસ્સ ઉદ્દિસાપેન્તસ્સ વાતિ અત્થો. **પરિપુચ્છતો**તિ અત્થં પરિપુચ્છન્તસ્સ. **અનુપુબ્બેન ધમ્માભિસમયો હોતી**તિ અનુક્કમેન અરહત્તપ્પત્તિ હોતિ. **ન તાય જાતિયા ધમ્માભિસમયો હોતી**તિ તેન અત્તભાવેન મગ્ગં વા ફલં વા અન્તમસો ઝાનં વા વિપસ્સનં વા નિબ્બત્તેતું ન સક્કોતિ. **અયં વુચ્ચતિ પદપરમો**તિ અયં પુગ્ગલો છબ્બિધં બ્યઞ્જનપદં છબ્બિધં અત્થપદન્તિ ઇદં પદમેવ પરમં અસ્સાતિ પદપરમોતિ વુચ્ચતીતિ અત્થો.

વાસના હોતીતિ દેસના ફલવોહારેન વાસના હોતીતિ વુત્તા. ન હિ કાચિ બુદ્ધાનં દેસના નિરત્થકા. **યે**તિ યે દુવિધે પુગ્ગલે. વિભઙ્ગે **કમ્માવરણેના**તિ પઞ્ચવિધેન આનન્તરિયકમ્મેન. **વિપાકાવરણેના**તિ અહેતુકપટિસન્ધિયા. યસ્મા પન દુહેતુકાનમ્પિ અરિયમગ્ગપટિવેધો નત્થિ, તસ્મા દુહેતુકા પટિસન્ધિપિ વિપાકાવરણમેવાતિ વેદિતબ્બા. **કિલેસાવરણેના**તિ નિયતમિચ્છાદિટ્ઠિયા. **અસ્સદ્ધા**તિ બુદ્ધાદીસુ સદ્ધારહિતા. **અચ્છન્દિકા**તિ કત્તુકમ્યતાછન્દરહિતા. ઉત્તરકુરુકા મનુસ્સા અચ્છન્દિકટ્ઠાનં પવિટ્ઠા. **દુપ્પઞ્ઞા**તિ ભવઙ્ગપઞ્ઞાય પરિહીના. ભવઙ્ગપઞ્ઞાય પન પરિપુણ્ણાયપિ યસ્સ ભવઙ્ગચલનં લોકુત્તરસ્સ પચ્ચયો ન હોતિ, સોપિ દુપ્પઞ્ઞો એવ નામ. **અભબ્બા નિયામં ઓક્કમિતું કુસલેસુ ધમ્મેસુ સમ્મત્ત**ન્તિ કુસલેસુ ધમ્મેસુ સમ્મત્તનિયામસઙ્ખાતં મગ્ગં ઓક્કમિતું અધિગન્તું અભબ્બા. **ન કમ્માવરણેના**તિઆદીનિ વુત્તવિપરિયાયેન વેદિતબ્બાનિ. **રાગચરિતા**દિઆદીસુ યં વત્તબ્બં, તં **પરમત્થદીપનિયં વિસુદ્ધિમગ્ગસંવણ્ણનાયં** (વિસુદ્ધિ॰ મહાટી॰ ૧.૪૩) વુત્તનયેન વેદિતબ્બં.

નિબ્બાનસ્સ દ્વારં પવિસનમગ્ગો **વિવરિત્વા ઠપિતો** મહાકરુણૂપનિસ્સયેન સયમ્ભુઞાણેન અધિગતત્તા. **સદ્ધં પમુઞ્ચન્તૂ**તિ અત્તનો સદ્ધં ધમ્મસમ્પટિચ્છનયોગ્યં કત્વા વિસ્સજ્જેન્તુ, સદ્દહનાકારેન નં ઉપટ્ઠપેન્તૂતિ અત્થો. સુખેન અકિચ્છેન પવત્તનીયતાય **સુપ્પવત્તિતં. ન ભાસિં** ન ભાસિસ્સામીતિ ચિન્તેસિં.

સત્થુ સન્તિકં ઉપગતાનં દેવાનં બ્રહ્માનઞ્ચ તસ્સ પુરતો અન્તરધાનં નામ અતિક્કનન્તિ આહ "**સકટ્ઠાનમેવ ગતો**"તિ. સદ્ધિન્દ્રિયાદિ સમ્માદિટ્ઠિઆદિકો ધમ્મો એવ વિનેય્યસન્તાને પવત્તનટ્ઠેન ચક્કન્તિ **ધમ્મચક્કં**. અથ વા **ચક્ક**ન્તિ આણા. **ધમ્મ**ન્તિ દેસના. અથ વા અત્થધમ્મતો અનપેતત્તા ધમ્મઞ્ચ તં પવત્તનટ્ઠેન ચક્કઞ્ચાતિ **ધમ્મચક્કં**. ધમ્મેન ઞાયેન ચક્કન્તિપિ **ધમ્મચક્કં**. યથાહ "ધમ્મઞ્ચ પવત્તેતિ ચક્કઞ્ચાતિ ધમ્મચક્કં, ચક્કઞ્ચ પવત્તેતિ ધમ્મઞ્ચાતિ ધમ્મચક્કં, ધમ્મેન પવત્તેતીતિ ધમ્મચક્કં, ધમ્મચરિયાય પવત્તેતીતિ ધમ્મચક્ક"ન્તિઆદિ (પટિ॰ મ॰ ૨.૪૦-૪૧). **પવત્તેસી**તિ પટ્ઠપેસિ.

બ્રહ્માયાચનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ગારવસુત્તવણ્ણના

૧૭૩. અયં વિતક્કોતિ અયં "કિન્તાહં વિહરેય્ય"ન્તિ એવં પવત્તિતવિતક્કો. **અઞ્ઞસ્મિ**ન્તિ પરસ્મિં. અત્તા ન હોતીતિ હિ અઞ્ઞો, પરો. સો પનેત્થ ન યો કોચિ અધિપ્પેતો, અથ ખો ગરુટ્ઠાનીયો. તેનાહ "**કઞ્ચિ ગરુટ્ઠાને અટ્ઠપેત્વા**"તિ. પતિસ્સવતિ ગરુનો "આમા"તિ સમ્પટિચ્છતીતિ પતિસ્સો, ન પતિસ્સોતિ **અપ્પતિસ્સો**. **પતિસ્સયરહિતો** ગરુપસ્સયરહિતોતિ અત્થો.

સદેવકેતિ અવયવેન વિગ્ગહો સમુદાયો સમાસત્થો. સદેવકગ્ગહણેન પઞ્ચકામાવચરદેવગ્ગહણં પારિસેસઞાયેન ઇતરેસં પદન્તરેહિ સઙ્ગહિતત્તા, સમારકગ્ગહણેન છટ્ઠકામાવચરદેવગ્ગહણં પચ્ચાસત્તિઞાયેન. તત્થ હિ મારો જાતો તન્નિવાસી ચ હોતિ. સબ્રહ્મકવચનેન બ્રહ્મકાયિકાદિબ્રહ્મગ્ગહણં પચ્ચાસત્તિઞાયેનેવ. "સસ્સમણબ્રાહ્મણિયા પજાયા"તિ સાસનસ્સ પચ્ચત્થિકસમણબ્રાહ્મણગ્ગહણં. નિદસ્સનમત્તઞ્ચેતં અપચ્ચત્થિકાનં અસમિતપાપાનં અબાહિતપાપાનઞ્ચ સમણબ્રાહ્મણાનં તેનેવ વચનેન ગહિતત્તા. કામં "સદેવકે"તિઆદિવિસેસનાનં વસેન સત્તવિસયો લોકસદ્દોતિ વિઞ્ઞાયતિ તુલ્યયોગવિસયત્તા તેસં. "સલોમકો સપક્ખકો"તિઆદીસુ પન અતુલ્યયોગેપિ અયં સમાસો લબ્ભતીતિ બ્યભિચારદસ્સનતો પજાગહણન્તિ પજાવચનેન સત્તલોકગ્ગહણં. દેવભાવસામઞ્ઞેન મારબ્રહ્મેસુ ગહિતેસુપિ ઇતરેહિ તેસં લબ્ભમાનવિસેસદસ્સનત્થં વિસું ગહણન્તિ દસ્સેન્તો "**મારો નામા**"તિઆદિમાહ. મારો બ્રહ્માનમ્પિ વિચક્ખુકમ્માય પહોતીતિ આહ "**સબ્બેસ**"ન્તિ. **ઉપરી**તિ ઉપરિભાવે. **બ્રહ્મા**તિ દસસહસ્સિબ્રહ્માનં સન્ધાયાહ. તથા ચાહ "**દસહિ અઙ્ગુલીહી**"તિઆદિ. ઇધ દીઘનિકાયાદયો વિય બાહિરકાનમ્પિ ગન્થનિકાયો લબ્ભતીતિ આહ "**એકનિકાયાદિવસેના**"તિ.

વત્થુવિજ્જાદીતિ આદિ-સદ્દેન વિજ્જાટ્ઠાનાનિ સઙ્ગહિતાનિ. યથાસકં કમ્મકિલેસેહિ પજાતત્તા નિબ્બત્તત્તા પજા, સત્તનિકાયો. તસ્સા **પજાય. સદેવમનુસ્સાયા**તિ વા ઇમિના સમ્મુતિદેવગ્ગહણં તદવસિટ્ઠમનુસ્સલોકગ્ગહણઞ્ચ દટ્ઠબ્બં. એવં ભાગસો લોકં ગહેત્વા યોજનં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અભાગસો લોકં ગહેત્વા યોજનં દસ્સેતું "**અપિચેત્થા**"તિઆદિ વુત્તં. **લોકવસેન વુત્તાનિ** "લોકીયન્તિ એત્થ કમ્મકમ્મફલાની"તિ કત્વા, **પજાવસેન** "હેતુપચ્ચયેહિ પજાયતી"તિ કત્વા. **સીલસમ્પન્નતર**ન્તિ એત્થ પરિપુણ્ણસમ્પન્નતા અધિપ્પેતા "સમ્પન્નં

સાલિકેદાર''ન્તિઆદીસુ (જા॰ ૧.૧૪.૧) વિય. તેનાહ "**અધિકતરન્તિ અત્થો**"તિ. પરિપુણ્ણમ્પિ ''અધિકતર''ન્તિ વત્તબ્બતમરહતિ. **સેસેસૂ**તિ ''સમાધિસમ્પન્નતર''ન્તિઆદીસુ.

કારણન્તિઆદીસુ **કારણ**ન્તિ યુત્તિં. **અત્થ**ન્તિ અવિપરીતત્થં. **વુદ્ધિ**ન્તિ અભિવુદ્ધિનિમિત્તં.

ઇમિના વચનેનાતિ ઇમસ્મિં સુત્તે અનન્તરં વુત્તવચનેન. ન કેવલં ઇમિનાવ, સુત્તન્તરમ્પિ આનેત્વા પટિબાહિતબ્બોતિ દસ્સેન્તો "**ન મે આચરિયો અત્થી**"તિઆદિમાહ. એત્થ યં વત્તબ્બં, તં **સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય** (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૧૬૨) વુત્તમેવ. **સર**ન્તિ કરણે એતં પચ્ચત્તવચનન્તિ આહ "**સરન્તેના**"તિ, **સર**ન્તિ વા સરણહેતૂતિ અત્થો.

ગારવસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. બ્રહ્મદેવસુત્તવણ્ણના

૧૭૪. એકકોતિ વિવેકટ્ઠિતતાય નિસ્સટો. ગણસઙ્ગણિકાભાવો તસ્સાનેન દીપિતો, કિલેસસઙ્ગણિકાભાવો પન "**અપ્પમત્તો**"તિઆદીહિ પકાસિતો. **પેસિતત્તો**તિ નિબ્બાનં પતિ પેસિતચિત્તો. **સમ્મદેવા**તિ ઞાયેનેવ. સો પન યદિ આગમનતો પટ્ઠાય લબ્ભતિ, વત્તબ્બમેવ નત્થિ, અથ પટિપદારમ્ભતો પટ્ઠાય લબ્ભતિ, એવમ્પિ વટ્ટતેવાતિ દસ્સેતું "**યથા વા તથા વા**"તિઆદિ વુત્તં. અગ્ગમગ્ગાધિગમેન અસમ્મોહપટિવેધસ્સ સિખાપ્પત્તત્તા મગ્ગધમ્મેસુ વિય ફલધમ્મેસુપિ સાતિસયો અસમ્મોહોતિ ''સયં અભિઞ્ઞા''તિ વુત્તન્તિ આહ "**સામં જાનિત્વા**"તિ. યથા જાનના પનસ્સ સચ્છિકરણં અત્તપચ્ચક્ખકિરિયાતિ ''સચ્છિકત્વા''તિ વુત્તન્તિ આહ "**પચ્ચક્ખં કત્વા**"તિ. તથા સચ્છિકિરિયા ચસ્સ વિપસ્સનાપટિલાભોતિ ''ઉપસમ્પજ્જા''તિ વુત્તન્તિ આહ "**પટિલભિત્વા**"તિ. **એતેના**તિ ''ખીણા જાતી''તિઆદિવચનેન.

જાતિ ખીણાતિ એત્થ જાતિસીસેન તબ્બિકારવન્તો ખન્ધા વુત્તા. **પુબ્બેવ ખીણત્તા**તિ મગ્ગાધિગમનતો પગેવ અતીતભાવેનેવ ખીણત્તા. **તત્થ** અનાગતેસુ. **વાયામાભાવતો**તિ અવિજ્જમાનત્તા. અનાગતભાવસામઞ્ઞં ગહેત્વા લેસેન વુત્તં. **ન પચ્ચુપ્પન્ના વિજ્જમાનત્તા**તિ સંકિલિટ્ઠા ચ મગ્ગભાવનાતિ સિયાતિ વચનસેસો. યથા અજાતફલતરુણરુક્ખમૂલે છિન્ને આયતિઉપ્પજ્જનારહાનિ ફલાનિ છેદનપચ્ચયા અનુપ્પજ્જમાનાનિ નટ્ઠાનિ નામ હોન્તિ, એવમેવ ભાવનાય અસતિ ઉપ્પજ્જનારહા કિલેસા તપ્પચ્ચયા જાતિ ચ મગ્ગભાવનાય સતિ ન ઉપ્પજ્જમાના પહીનાતિ વુચ્ચન્તીતિ ઇમમત્થં દસ્સેતિ "**મગ્ગસ્સ પના**"તિઆદિના. **અનુપ્પાદધમ્મતં આપજ્જનેન** ઞાણેન ખીણરાગવસેન.

સોળસકિચ્ચભાવાયાતિ સોળસકિચ્ચતાય, સોળસવિધસ્સ વા કિચ્ચસ્સ ભાવાય ઉપ્પાદનાય. પાળિયં **સપદાન**ન્તિ સપદાનચારો વુત્તો ભાવનપુંસકનિદ્દેસેનાતિ આહ "**સપદાનચાર**"ન્તિ. **અનુક્કમ્મા**તિ અનતિક્કમિત્વા. **આહુતિપિણ્ડ**ન્તિ જુહિતબ્બપિણ્ડં, જુહનવસેન અગ્ગિમ્હિ પક્ખિપિતબ્બપાયાસપિણ્ડન્તિ અધિપ્પાયો. **ભૂતબલિકમ્મ**ન્તિ તથા પક્ખિપિત્વા બલિકમ્મકરણં. **હરિતુપલિત્ત**ન્તિ અલ્લગોમયેન કતપરિભણ્ડં. **વનમાલપરિક્ખિત્ત**ન્તિ મનોહરાહિ વનપુપ્ફમાલાહિ પરિક્ખિત્તં. **ધૂમકટચ્છૂ**તિ ધૂમપાનં. **સીલગન્ધ**ન્તિ સીલં પટિચ્ચ ઉપ્પન્નકિત્તિગન્ધં. **ધાયમાનસ્સા**તિ ઉપગતં ગણ્હન્તસ્સ.

ઇમમ્હા ઠાનાતિ ઇમસ્મા મનુસ્સાનં વસનટ્ઠાના, મહાપથવિતલતોતિ અધિપ્પાયો. **સબ્બહેટ્ઠિમો**તિ બ્રહ્મપારિસજ્જાનં વાસબ્રહ્મલોકમાહ. **બ્રહ્મપથો નામ ચત્તારિ કુસલજ્ઝાનાનિ** બ્રહ્મલોકમગ્ગભાવતો. **જીવિતપથો નામ** જીવિતપવત્તિઉપાયભાવતો. ''ભુઞ્જતુ ભવં મહાબ્રહ્મા''તિ વચનં સન્ધાયાહ ''**કિં જપ્પસી**''તિઆદિ. **તિણબીજાની**તિ સાલિતણ્ડુલાદીનિ. **ગોયૂસન્તિ** ખીરં જિગુચ્છન્તો વદતિ. અયમ્પિ અત્થો ''નેતાદિસો બ્રહ્મભક્ખો''તિ વદન્તેન દીપિતોતિ.

અતિદેવપત્તોપિ પઞ્ચખન્ધૂપધીનં અત્થિતાય કિલેસૂપધિઆદીનંયેવ વિરહિતભાવો ગહિતો. અઞ્ઞત્ર હિ ભાવપચ્ચયં તદત્થો વિઞ્ઞાયતીતિ આહ ''**અતિદેવભાવં પત્તો**''તિ. યસ્મા બ્રહ્માનોપિ દેવગતિપરિયાપન્નત્તા દેવા એવ, તસ્મા વુત્તં ''**અતિબ્રહ્મભાવં પત્તો**''તિ.

અત્તાનં ભાવેત્વાતિ સીલાદીહિ ગુણેહિ અત્તાનં વડ્ઢેત્વા પરિબ્રૂહિત્વા ઠિતો.

પુથુજ્જના તસા તણ્હામાનદિટ્ઠિપરિત્તાસવસેન તાસનતો. **ખીણાસવા થાવરા નામ** સબ્બસો ગતીસુ સઞ્ચરણાભાવતો. તથા હિ ચતુન્નં સચ્ચાનં સબ્બસો અદિટ્ઠત્તા ભવદાયજ્જસ્સ તણ્હાદાસબ્યસ્સ ભાવતો એકચ્ચાસુ ગતીસુ સઞ્ચરણસભાવતો સેક્ખા થાવરા ન હોન્તિ. **ભજમાના**તિ ભજાપિયમાના. **થાવરપક્ખમેવ ભજન્તિ** સબ્બસેટ્ઠપક્ખં એકન્તપસટ્ઠં ભજમાનભાવં ઉપાદાય.

પહીનકિલેસો ખીણાસવો **વિસેનો**. સુખં આયતિ સુખાયતિ, તસ્સ કારકં **સુખાયતિકં**.

બ્રહ્મદેવસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. બકબ્રહ્મસુત્તવણ્ણના

૧૭૫. ''સસ્સતો અત્તા ચ લોકો ચા''તિ એવં પવત્તા દિટ્ઠિ **સસ્સતદિટ્ઠિ**. **સહ કાયેના**તિ સહ તેન બ્રહ્મત્તભાવેન. **બ્રહ્મટ્ઠાનન્તિ** અત્તનો બ્રહ્મવત્થું. **અનિચ્ચં ''નિચ્ચ''ન્તિ વદતિ** અનિચ્ચતાય અત્તનો અપઞ્ઞાયમાનત્તા. **થિરન્તિ** દળ્હં, વિનાસાભાવતો સારભૂતન્તિ અત્થો. ઉપ્પાદવિપરિણામાભાવતો **સદા વિજ્જમાનં**. **કેવલન્તિ** પરિપુણ્ણં. તેનાહ ''**અખણ્ડ**''ન્તિ. **કેવલન્તિ** વા જાતિઆદીહિ અસમ્મિસ્સં, વિરહિતન્તિ અધિપ્પાયો. ઉપ્પાદાદીનં અભાવતો એવ **અચવનધમ્મં**. **કોચિ જાયનકો...પે॰... ઉપપજ્જનકો વા નત્થિ** નિચ્ચભાવતો ઠાનેન સદ્ધિં તન્નિવાસીનં. નિચ્ચભાવઞ્હિ સો પટિજાનાતિ. **તિસ્સો ઝાનભૂમિયો**તિ દુતિયતતિયચતુત્થજ્ઝાનભૂમિયો. ચતુત્થજ્ઝાનભૂમિવિસેસા હિ અસઞ્ઞસુદ્ધાવાસારુપ્પભવા. **નિબ્બાનન્તિ** વા એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો આદિઅત્થો, ન પરિસમાપનત્થો, તસ્મા ''સબ્બ''ન્તિ ઇમિના ''અસઞ્ઞ...પે॰... ભવા''તિ વુત્તં સઙ્ગણ્હાતિ. **પટિબાહતી**તિ સન્તંયેવ સમાનં અજાનન્તોવ ''નત્થી''તિ પટિક્ખિપતિ. **એકે** ઉત્તરવિહારવાસિનો.

હેટ્ઠૂપપત્તિકોતિ હેટ્ઠા ભૂમીસુ ઉપ્પન્નઉપપત્તિકો. ઇદાનિ તમત્થં વિવરિતું ''**અનુપ્પન્ને**''તિઆદિ વુત્તં. **હેટ્ઠુપપત્તિકં કત્વા**તિ યથાઠિતભૂમિતો હેટ્ઠા તતિયજ્ઝાનભૂમિયં ઉપપત્તિઝાનં કત્વા, ન ઉપરિઝાનસ્સ વિય પત્થનામત્તન્તિ અધિપ્પાયો. **પઠમકાલે**તિ તસ્મિં ભવે પઠમકાલે. **અઞ્ઞાસિ** આસન્નભાવતો. **ઉભયન્તિ** તં તં અત્તના કતકમ્મઞ્ચેવ નિબ્બત્તટ્ઠાનઞ્ચાતિ ઉભયં. **પમુસ્સિત્વા** નિબ્બત્તિં અનુપધારેન્તો.

અવિજ્જાય ગતોતિ અવિજ્જાય સહ પવત્તો. સહયોગે હિ ઇદં કરણવચનં. તેનાહ “**સમન્નાગતો**”તિ. **અઞ્ઞાણી**તિ અવિદ્વા. પઞ્ઞાચક્ખુવિરહતો **અન્ધીભૂતો**, અન્ધભાવં આપન્નોતિ અત્થો. અનાગતે સદ્દો હોતાયં ‘‘વક્ખતી’’તિ યત્રસદ્દપયોગેન, અત્થો પન વત્તમાનકાલિકો. તેનાહ “**ભણતી**”તિ. તેનાહ “**યત્રા**”તિઆદિ.

મગ્ગચોરોતિ મગ્ગપરિબુન્ધકચોરો. **સન્તજ્જિયમાનો**તિ ‘‘અવિજ્જાગતો વત, ભો, બકો બ્રહ્મા’’તિઆદિના સન્તજ્જિયમાનો. **સતિં લભિત્વા**તિ તેનેવ સન્તજ્જનેન યોનિસો ઉમ્મુજ્જિત્વા પુરિમજાતિવિસયં સતિં લભિત્વા. **નિપ્પીળિતુકામો**તિ ધંસેતુકામો દોસં દસ્સેતુકામો ‘‘ઇદં પસ્સ યાવઞ્ચ તે અપરદ્ધ’’ન્તિ. **પુઞ્ઞકમ્મા**તિ પુઞ્ઞકારિનો. **વેદેહિ** ઞાણેહિ **ગતત્તા** પવત્તત્તા. **અન્તિમા બ્રહ્મુપપત્તી**તિ સબ્બપચ્છિમા બ્રહ્મભાવપ્પત્તિ. **અસ્માભિજપ્પન્તી**તિ અસ્મે અભિજપ્પન્તિ. આયુવણ્ણાદિવસેન બ્રૂહિતગુણત્તા **બ્રહ્મા**. અઞ્ઞેહિ મહન્તા બ્રહ્મા **મહાબ્રહ્મા**. **અભિભૂ**તિ તં બ્રહ્મલોકં જેટ્ઠકભાવેન અભિભવિત્વા ઠિતો. **અનભિભૂતો**તિ અઞ્ઞેહિ ન અભિભૂતો. **અઞ્ઞદત્થૂ**તિ એકંસવચનમેતં. દસ્સનવસેન **દસો**, સબ્બં પસ્સતીતિ અધિપ્પાયો. **વસવત્તી**તિ સબ્બજનં વસે વત્તેતિ. **ઇસ્સરો**તિ લોકે ઇસ્સરો. **કત્તા નિમ્માતા**તિ લોકસ્સ કત્તા નિમ્માતા. **સેટ્ઠો સજિતા**તિ અયં લોકસ્સ ઉત્તમો સંવિભજિતા ચ. **વસી પિતા ભૂતભબ્યાન**ન્તિ આચિણ્ણવસિત્તા વસી, અયં પિતા ભૂતાનં નિબ્બત્તાનં ભબ્યાનં સમ્ભવેસીનન્તિ **પત્થેન્તિ** વિકત્થેન્તિ **પિહેન્તિ** માનેન્તિ.

એતન્તિ વિપરીતસઞ્ઞાવસેન ‘‘ઇદં નિચ્ચં ઇદં ધુવં ઇદં સસ્સત’’ન્તિઆદિના વુત્તં એતં અપ્પં પરિત્તકન્તિ તં ભગવા પરિચ્છિન્દિત્વા દસ્સેતિ. તં પન ‘‘એકસ્મિં કોસલકે તિલવાહે વસ્સસતે વસ્સસતે એકેકતિલુદ્ધારે કયિરમાને તિલાનિ પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, ન ત્વેવ અબ્બુદે આયૂ’’તિ એવં વુત્તો અબ્બુદો, તંવસેન વીસતિગુણં નિરબ્બુદો, તેસં નિરબ્બુદાનં વસેન નિરબ્બુદસતસહસ્સં. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પન પદુમે આયુનો વસ્સગણના ઇમસ્મિંયેવ સંયુત્તે પરતો આગમિસ્સતિ. **અનન્તદસ્સી**તિ અનન્તસ્સ ઞેય્યસ્સ અનવસેસતો દસ્સી. **વતસીલવત્ત**ન્તિ સમાદાનવસેન વતભૂતં ચારિત્તસીલવસેન સમાચિણ્ણત્તા સીલવત્તં. તં પન એકમેવાતિ આહ “**સીલમેવા**”તિ.

અપાયેસીતિ એત્થ યદા સો પિપાસિતે મનુસ્સે પાનીયં પાયેસિ, તં સમુદાગમતો પટ્ઠાય દસ્સેતું “**તત્રા**”તિઆદિ આરદ્ધં. **પુબ્બે**તિ પુરિમજાતિયં. એસ બ્રહ્મા ‘‘જરામરણસ્સ અન્તં કરિસ્સામી’’તિ અજ્ઝાસયવસેન ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિ, સો તત્થ નિબ્બાનસઞ્ઞી અહોસિ. **ઝાનરતિયા વીતિનામેતી**તિ તદા તસ્સા કિરિયાય અવિચ્છેદતો પવત્તિં ઉપાદાય વત્તમાનપયોગો. રત્તન્ધકારે પુરતો પુરતો ગચ્છન્તસ્સ સકટસ્સ અનુસ્સરણવસેન ગચ્છન્તાનં સકટાનં નિવત્તનં હોતીતિ “**સબ્બસકટાનિ તથેવ નિવત્તિત્વા**”તિ વુત્તં.

કમ્મસજ્જાતિ યુદ્ધસજ્જા. **વિલોપ**ન્તિ વિલુત્તભણ્ડં. **એણિકૂલસ્મિ**ન્તિ એત્થ ‘‘પનિહતાય નિચ્ચગઙ્ગાય નામ’’ન્તિ કેચિ. ‘‘એણિમિગબહુલતાય સો ગઙ્ગાય તીરપ્પદેસો એણિકૂલન્તિ વુત્ત’’ન્તિ અપરે. **ગઙ્ગેય્યકો**તિ ગઙ્ગાસન્નિવાસી.

બદ્ધચરોતિ પટિબદ્ધચરિયો. તેનાહ “**અન્તેવાસિકો**”તિ. **યસ્મા બુદ્ધો** સબ્બઞ્ઞૂ, તસ્મા અઞ્ઞાસિ, ઇધ મય્હં પમુટ્ઠઞ્ચ સબ્બં જાનાસીતિ અધિપ્પાયો. **સબ્બં બ્રહ્મલોકં ઓભાસયન્તો** સબ્બમ્પિમં બ્રહ્મલોકં ભગવા ઓભાસં અભિભવિત્વા અનઞ્ઞસાધારણં અત્તનો ઓભાસં ઓભાસેન્તો તિટ્ઠતિ.

બકબ્રહ્મસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. અઞ્ઞતરબ્રહ્મસુત્તવણ્ણના

૧૭૬. તેજોકસિણપરિકમ્મં કત્વાતિ ‘‘તેજોકસિણપરિકમ્મજ્ઝાનં સમાપજ્જિસ્સામી’’તિ ચિત્તુપ્પાદો એવેત્થ તેજોકસિણપરિકમ્મં. ન હિ બુદ્ધાનં અઞ્ઞેસં વિય તત્થ ઝાનસમાપજ્જનેન પરિકમ્મપપઞ્ચો અત્થિ સબ્બત્થેવ ચિણ્ણવસીભાવસ્સ પરમુક્કંસભાવપ્પત્તત્તા. તસ્સ કિર બ્રહ્મુનો ‘‘યથાહં એવં મહાનુભાવો અઞ્ઞો નત્થી’’તિ લદ્ધિ, યં સન્ધાય વુત્તં – ‘‘નત્થિ સો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા, યો ઇધ આગચ્છેય્યા’’તિ. ભગવા તસ્સ તં લદ્ધિં વિસ્સજ્જેતું તેજોધાતું સમાપજ્જિત્વા તસ્સ ઉપરિ આકાસે નિસીદિ. તેન વુત્તં ‘‘**તેજોધાતું…પે॰… તથાગતં દિસ્વા**’’તિ. અટ્ઠિવેધં વિયં વિજ્ઝિતબ્બો **અટ્ઠિવેધી**, યથા અટ્ઠિં વિજ્ઝિત્વા અટ્ઠિમિઞ્જં આહચ્ચ તિટ્ઠતિ, એવં વિજ્ઝિતબ્બોતિ અત્થો. અયં પન અટ્ઠિવેધી વિય **અટ્ઠિવેધી**, યથા સો લદ્ધિં વિસ્સજ્જેતિ, એવં પટિપજ્જિતબ્બોતિ અત્થો. **સેસાનન્તિ** મહાકસ્સપમહાકપ્પિનઅનુરુદ્ધત્થેરાનં.

અઞ્ઞબ્રહ્મસરીરવિમાનાલઙ્કારાદીનં પભાતિ બ્રહ્માનં સરીરપ્પભા વિમાનપ્પભા અલઙ્કારવત્થાદીનં પભાતિ ઇમસ્મિં બ્રહ્મલોકે ઇમા સબ્બા પભા અત્તનો પભસ્સરભાવેન અભિભવન્તં. **નત્થિ મે સાતિ** ઇદાનિ મે સા દિટ્ઠિ નત્થિ, ‘‘નત્થિ સો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા, યો ઇધ આગચ્છેય્યા’’તિ અયં લદ્ધિ નત્થિ. તેનાહ ‘‘**તત્રાસ્સ…પે॰… પહીના**’’તિ. **એત્થાતિ** એતસ્મિં સમાગમે. યથા તસ્સ બ્રહ્મુનો સબ્બસો દિટ્ઠિગતં વિમુચ્ચતિ ધમ્મચક્ખુ ઉપ્પજ્જતિ, એવં **મહન્તં ધમ્મદેસનં દેસેસિ**.

‘‘અજ્જાપિ તે, આવુસો’’તિઆદિના વુત્તેન **તત્તકેનેવ. સરૂપેન વુત્તાતિ** પઠમેન પાદેન ચતસ્સો, દુતિયેન એકન્તિ એવં પઞ્ચ અભિઞ્ઞા સરૂપેન વુત્તા. કસ્મા એત્થ દિબ્બસોતં નાગતન્તિ? આહ ‘‘**તાસં વસેન આગતમેવા**’’તિ. યેન ઇમા લોકુત્તરા અભિઞ્ઞા અધિગતા, ન તસ્સ દિબ્બસોતસમ્પાદનં ભારિયં પટિપક્ખવિગમેન સુખેનેવ ઇજ્ઝનતો.

અઞ્ઞતરબ્રહ્મસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. બ્રહ્મલોકસુત્તવણ્ણના

૧૭૭. પચ્ચેકં દ્વારબાહન્તિ પચ્ચેકં દ્વારબાહં. પચ્ચેક-સદ્દો ચેત્થ આવુત્તિવસેન વેદિતબ્બો; ‘‘પચ્ચેકં પચ્ચેક’’ન્તિ આહ ‘‘**એકેકો એકેક**’’ન્તિ. તેસુ હિ એકો પચ્ચેકબ્રહ્મા ગન્ધકુટિયા એકદ્વારબાહં નિસ્સાય ઠિતો, અપરો અઞ્ઞં. **પચ્ચેકબ્રહ્માતિ** ચ એકચારી બ્રહ્મા, ન પરિસચારી બ્રહ્માતિ અત્થો. સમિદ્ધિ નામ સગ્ગે સુખુપકરણેહિ, બ્રહ્માનઞ્ચ ઝાનં સુખુપકરણન્તિ **ઝાનસુખેન સમિદ્ધોતિ**. સમ્પત્તિયા વેપુલ્લપ્પત્તતા બ્રહ્માનઞ્ચ અભિઞ્ઞાગુણેહિ વેપુલ્લપ્પત્તીતિ આહ ‘‘**ફીતોતિ અભિઞ્ઞાપુપ્ફેહિ સુપુપ્ફિતો**’’તિ. **અસહન્તોતિ** નસહન્તો નરોચેન્તો.

સતપદન્તિ સતસદ્દો. **રૂપવસેનાતિ** રૂપસદ્દવસેન, રૂપસદ્દેન સદ્ધિન્તિ અત્થો. તથા **પન્તિવસેનાતિ** એત્થાપિ. **એકચ્ચેતિ** એકે મિગારી, તેસં બ્યગ્ઘીનિસારૂપકાનં પઞ્ચસતાનીતિ અત્થો. ‘‘**કસ્સ અઞ્ઞસ્સ ઉપટ્ઠાનં ગમિસ્સામી**’’તિ વિમાનસમ્પત્તિયં વિમ્હયક્ખિકો અહઙ્કારવસેન વદતિ. રણન્તિ નિન્દન્તિ એતેહીતિ **રણા**, દોસા. વિરોધિપચ્ચયસન્નિપાતે વિકારુપ્પત્તિ રુપ્પનં રૂપસ્સ પવેધનન્તિ આહ ‘‘**સીતાદીહિ ચ નિચ્ચં પવેધિત**’’ન્તિ. **સુમેધો** સુન્દરપઞ્ઞો **સો સત્થા રૂપે ન રમતિ**, કિં પન મન્દપઞ્ઞો રૂપે સરણઞ્ચ પવેધિતઞ્ચ અપસ્સન્તો રમસીતિ અધિપ્પાયો.

બ્રહ્મલોકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. કોકાલિકસુત્તવણ્ણના

૧૭૮. પમાણકરાનં રાગાદીનં અભાવતો ખીણાસવો રાગાદિવસેન ન સક્કા ઇમં પમાતુન્તિ **અપ્પમેય્યો**, અપ્પમેય્યાનિ વા ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ વિજ્જિત્વા ઠિતત્તા પમિતં પમેય્યં તસ્સ કતો પરિમેય્યો નત્થિ. તેનાહ ‘‘**ખીણાસવો…પે॰… દીપેતી**’’તિ. **તન્તિ** ખીણાસવં. **પમેતું** રન્ધગવેસી હુત્વા વજ્જતો પરિચ્છિન્દિતું. યથાસભાવતો તસ્સ મિનને નિહીનપઞ્ઞતાય **અવકુજ્જપઞ્ઞં**.

કોકાલિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. કતમોદકતિસ્સસુત્તવણ્ણના

૧૭૯. કિં કુસલગવેસિતાય ‘‘કિં કુસલં અકુસલ’’ન્તિઆદિના કિન્તિ સુણાતિ એતાયાતિ **કિસ્સ વા વુચ્ચતિ પઞ્ઞા**.

કતમોદકતિસ્સસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. તુરૂબ્રહ્મસુત્તવણ્ણના

૧૮૦. આબાધો એતસ્સ અત્થીતિ **આબાધિકો**. **અનન્તરસુત્તે**તિ અનાગતાનન્તરે સુત્તે. **વરાકો**તિ અનુગ્ગહવચનમેવ, ન નિપ્પરિયાયેન વુત્તવચનં. **પિયસીલા**તિ ઇમિના એતસ્મિં અત્થે નિરુત્તિનયેન ‘‘પેસલા’’તિ પદસિદ્ધીતિ દસ્સેતિ. **કબરક્ખીની**તિ બ્યાધિબલેન પરિભિન્નવણ્ણતાય કબરભૂતાનિ અક્ખીનિ. **યત્તક**ન્તિ યં ત્વં ભગવતો વચનં અઞ્ઞથા કરોસિ, તત્તકં **તયા અપરદ્ધં**, તસ્સ પમાણં નત્થીતિ અત્થો. યસ્મા અનાગામિનો નામ કામચ્છન્દબ્યાપાદા પહીના હોન્તિ, ત્વઞ્ચ દિટ્ઠો કામચ્છન્દબ્યાપાદવસેન ઇધાગતો, તસ્મા યાવ તે ઇદં અપરદ્ધન્તિ અયમેવેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

અદિટ્ઠિપ્પત્તોતિ અપ્પત્તદિટ્ઠિનિમિત્તો. **ગિલવિસો વિય** વિસં ગિલિત્વા ઠિતો વિય. **કુઠારિસદિસા** મૂલપચ્છિન્દનટ્ઠેન. **ઉત્તમત્થે**તિ અરહત્તે. **ખીણાસવોતિ વદતિ** સુનક્ખત્તો વિય અચેલં કોરક્ખત્તિયં. **યો** અગ્ગસાવકો વિય **પસંસિતબ્બો ખીણાસવો**, તં ‘‘દુસ્સીલો અય’’ન્તિ યો વા વદતિ. **સમકોવ વિપાકો**તિ પસંસિયનિન્દા વિજ્જમાનગુણપરિધંસનવસેન પવત્તા યાવ મહાસાવજ્જતાય કટુકતરવિપાકા, તાવ નિન્દિયપસંસાપિ મહાસાવજ્જતાય સમવિપાકા તત્થ અવિજ્જમાનગુણસમારોપનેન અત્તનો પરેસં મિચ્છાપટિપત્તિહેતુભાવતો પસંસિયેન તસ્સ સમભાવકરણતો ચ. લોકેપિ હિ અયં પુરે સમણગારય્હો હોતિ, પગેવ દુપ્પટિપન્નદુપ્પટિપન્નોતિ સમં કરોન્તીતિ.

સકેનાતિ અત્તનો સાપતેય્યેન. **અયં અપ્પમત્તકો અપરાધો** દિટ્ઠધમ્મિકત્તા સપ્પતિકારત્તા ચ તસ્સ. **અયં મહન્તતરો કલિ** કતૂપચિતસ્સ સમ્પરાયિકત્તા અપ્પતિકારત્તા ચ.

‘‘નિરબ્બુદો’’તિ ગણનાવિસેસો એકોતિ આહ “**નિરબ્બુદગણનાયા**”તિ, સતસહસ્સં નિરબ્બુદાનન્તિ અત્થો. નિરબ્બુદપરિગણનં પન હેટ્ઠા વુત્તમેવ. **યમરિયગરહી નિરયં ઉપેતી**તિ એત્થ યથાવુત્તં આયુપ્પમાણં પાકતિકેન અરિયૂપવાદિના વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ‘‘અગ્ગસાવકાનં પન ગુણમહન્તતાય તતોપિ અતિવિય મહન્તતરા એવા’’તિ વદન્તિ.

તુરૂબ્રહ્મસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કોકાલિકસુત્તવણ્ણના

૧૮૧. દ્વે કોકાલિકનામકા ભિક્ખૂ, તતો ઇધ અધિપ્પેતં નિદ્ધારેત્વા દસ્સેતું – “**કો અયં કોકાલિકો**”તિ? પુચ્છા. સુત્તસ્સ અટ્ઠુપ્પત્તિં દસ્સેતું – “**કસ્મા ચ ઉપસઙ્કમી**”તિ? પુચ્છા . **અયં કિરા**તિઆદિ યથાક્કમં તાસં વિસ્સજ્જનં. વિવેકવાસં વસિતુકામત્તા અપ્પિચ્છતાય ચ **મા કસ્સચિ…પે॰… વસિંસુ**.

પક્કમિસ્સન્તીતિ આઘાતં ઉપ્પાદેસિ અત્તનો ઇચ્છાવિઘાતનતો. **થેરા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિય્યાદયિંસુ** પયુત્તવાચાય અકતત્તા થેરેહિ ચ અદીપિતત્તા. **પુબ્બેપિ…પે॰… મગ્ગે**તિ ઇમિના થેરાનં કોહઞ્ઞે ઠિતભાવં આસઙ્કતિ અવણે વણં પસ્સન્તો વિય, સુદ્ધે આદાસતલે લેખં ઉટ્ઠાપેન્તો વિય ચ.

અપરજ્ઝિત્વાતિ ભગવતો સમ્મુખા ‘‘પાપભિક્ખૂ જાતા’’તિ વત્વા. આહ “**સદ્ધાય આકરો પસાદાવહો**”તિ. પવત્તસદ્ધાયિકો વાતિ અત્થોતિ આહ “**સદ્ધાતબ્બવચનો**”તિ.

પીળકા નામ બાહિરતો પટ્ઠાય અટ્ઠિં ભિન્દતિ, ઇમા પન પઠમંયેવ અટ્ઠિં ભિન્દિત્વા ઉગ્ગતા. **તરુણબેલુવમત્તિયો**તિ તરુણબિલ્લફલમત્તિયો. **વિસગિલિતો**તિ ખિત્તપહરણો. તઞ્ચ બળિસં વિસસમઞ્ઞા લોકે. ‘‘આરક્ખદેવતાનં સુત્વા’’તિ પદં આનેત્વા સમ્બન્ધો.

મગધરટ્ઠે સંવોહારતો **માગધકો પત્તો**, તેન. તિલસકટં **તિલવાહા**એતિ વુત્તો. **પચ્ચિતબ્બટ્ઠાનસ્સા**તિ નિરયદુક્ખેન પચ્ચિતબ્બપદેસસ્સ. **એતં** ‘‘અબ્બુદો’’તિ નામં.

વસ્સગણનાતિ એકતો પટ્ઠાય દસગુણિતં અબ્બુદઆયુમ્હિ, તતો પરં વીસતિગુણં નિરબ્બુદાદીસુ વસ્સગણના વેદિતબ્બા. **સબ્બત્થા**તિ અબબાદીસુ પદુમપરિયોસાનેસુ સબ્બેસુ નિરયેસુ. **એસેવ નયો**તિ હેટ્ઠિમતો ઉપરિમસ્સ ઉપરિમસ્સ વીસતિગુણતં અતિદિસતિ.

કોકાલિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઠમવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧. સનઙ્કુમારસુત્તવણ્ણના

૧૮૨. પોરાણકત્તાતિ નિબ્બત્તિત્વા ચિરકાલત્તા. જાતત્તા જનો, તં ઇતો **જનેતો**, તસ્મિં. **ખત્તિયો સેટ્ઠો** લોકમરિયાદપરિપાલનાદિના સમ્માપટિપત્તિયં સત્તાનં નિયોજનેન બહુકારત્તા. સો હિ પરે તથા પટિપાદેન્તો સયમ્પિ તત્થ પતિટ્ઠિતોયેવ હોતીતિ સેટ્ઠો વુત્તો. પટિપક્ખવિજ્ઝનટ્ઠેન પુબ્બેનિવાસાદીનં વિદિતકરણટ્ઠેન **વિજ્જા**તિ. સદ્ધાહિરોત્તપ્પબાહુસચ્ચવીરિયસતિપઞ્ઞાતિ ઇમે **સત્ત સદ્ધમ્મા**. ચરન્તિ અગતપુબ્બં દિસં એતેહીતિ **ચરણાનિ**, સીલાદયો પન્નરસ ધમ્મા.

સનઙ્કુમારસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દેવદત્તસુત્તવણ્ણના

૧૮૩. અપ્પઞ્ઞત્તે એવ સિક્ખાપદે છેજ્જગામિકમ્મસ્સ કતત્તા સલિઙ્ગેનેવ ચ ઠિતત્તા ''દેવદત્તો સાસનતો પક્કન્તો''તિ ન વત્તબ્બોતિ **અચિરપક્કન્તે**તિ એત્થ ''સાસનતો પક્કન્તે''તિ અવત્વા **''વેળુવનતો ગયાસીસં ગતે''**તિ વુત્તં. પકતત્તો હિ ભિક્ખુસઙ્ઘં ભિન્દેય્ય, ન અપકતત્તોતિ. **વળવાયા**તિ વળવાય કુચ્છિયં જાતં.

દેવદત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. અન્ધકવિન્દસુત્તવણ્ણના

૧૮૪. જનતન્તિ જનાનં સમૂહં, જનસઞ્ચરણટ્ઠાનન્તિ અત્થો. **મનુસ્સાનં અનુપચારે**તિ યત્તકે કસનાદિકિચ્ચં કરોન્તાનં સઞ્ચારો હોતિ, એત્તકં અતિક્કમિત્વા અનુપચારે. **સંયોજનવિપ્પમોક્ખા**તિ સંયોજનવિમોક્ખહેતુ. વિવેકરતિં પવિવેકસુખજ્ઝાનં અલભન્તો. **ચિત્તાનુરક્ખણત્થ**ન્તિ પુબ્બે મં મનુસ્સા ''અરઞ્ઞવાસેન પવિવિત્તો અસંસટ્ઠો આરદ્ધવીરિયો''તિ મઞ્ઞિંસુ, ઇદાનિ ગામન્તે વસન્તં દિસ્વા ગણસઙ્ગણિકાય નિવુટ્ઠોતિ અપ્પસાદં આપજ્જિસ્સન્તિ. યદિપિ મે ઇધ અભિરતિ નત્થિ, એવં સન્તેપિ ઇધેવ વસિસ્સામીતિ વિક્ખિત્તચિત્તેન હુત્વા ન વસિતબ્બં, કો અત્થો ચિત્તવસં ગન્ત્વાતિ અધિપ્પાયો. **સતિપટ્ઠાનપરાયણો**તિ સતિપટ્ઠાનભાવનારતો. એવં હિસ્સ ગણવાસોપિ પાસંસો વિવેકવાસેન વિના સમણકિચ્ચસ્સ અસિજ્ઝનતો.

વટ્ટભયતો પમુત્તો અજ્ઝાસયવસેનાતિ અધિપ્પાયો.

નિસીદિ તત્થ ભિક્ખૂતિ ઇમિના સત્તૂપલદ્ધિયા અનિસ્સિતત્તા યથારુચિયા તેસં નિસજ્જં દસ્સેતિ. તેનાહ **''ઇમિના''**તિઆદિ.

ઇમિના ચ ઇમિના ચ આકારેન જાતન્તિ ન અનુસ્સવદસ્સનમેતં, ન અનુસ્સવગ્ગહણં. તક્કહેતુ નયહેતુ વા ન વદામીતિ યોજના. પિટકં ગન્થો સમ્પદીયતિ એતસ્સાતિ **પિટકસમ્પદાનં**, ગન્થસ્સ ઉગ્ગાહનતો તેન પિટકસ્સ ઉગ્ગાહનકભાવેન, કેનચિ ગન્થાનુસારેન એવં ન વદામીતિ અત્થો. બ્રહ્મસ્સ સેટ્ઠસ્સ ધમ્મસ્સ ચરિયં વાચસિકં પવત્તતીતિ **બ્રહ્મચરિયં**, ધમ્મદેસના. ભાવિતેન મરણસ્સ સબ્બસો ભાગેન વિપ્પહાનેન **મરણપરિચ્ચાગીનં**. તે ચ ખીણજાતિકાતિ આહ **''ખીણાસવાન''**ન્તિ.

દસધા દસાતિ દસક્ખત્તું દસ. **અઞ્ઞ**ન્તિ પઞ્ચસતાધિકસહસ્સતો અઞ્ઞં. **પુઞ્ઞભાગિનો**તિ વિવટ્ટનિસ્સિતપુઞ્ઞસ્સ ભાગિનો તસ્સા દેસનાય એત્તકા સત્તા જાતાતિ ગણેતું અહં ન સક્કોમીતિ દસ્સેતિ.

બ્રહ્મધમ્મદેસનન્તિ બ્રહ્મુના વુત્તં આહ.

અન્ધકવિન્દસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અરુણવતીસુત્તવણ્ણના

૧૮૫. **અભિભૂ સમ્ભવો**તિ તેસં દ્વિન્નં મહાથેરાનં નામાનિ. તેસં વિભાગં દસ્સેતું “**તેસૂ**”તિઆદિ વુત્તં. એતે દ્વે તસ્સ ભગવતો અગ્ગસાવકાતિ દસ્સેતિ. **અવજ્ઝાયન્તી**તિ હેટ્ઠા કત્વા ચિન્તેન્તિ. **ખિય્યન્તિ** તં લામકતો ચિન્તેતબ્બતં પાપેન્તિ પાપકતં કરોન્તિ. **વિત્થારયન્તા**તિ તમેવ લામકતો ચિન્તેતબ્બતં વેપુલ્લં પાપેન્તા. સબ્બે પાસણ્ડા અત્તનો અત્તનો સમયે સિદ્ધન્તે સબ્બે દેવમનુસ્સા અત્તનો અત્તનો સમયે પટિલાભે પટિલદ્ધઅત્થે પુરિસકારં વણ્ણયન્તીતિ યોજના.

આરમ્ભવીરિયન્તિ મચ્ચુસેનાસઙ્ખાતકિલેસધુનને આરમ્ભવીરિયં, યા ‘‘આરમ્ભધાતૂ’’તિ વુચ્ચતિ . **નિક્કમવીરિય**ન્તિ કોસજ્જપટિપક્ખભૂતં વીરિયં, યા ‘‘નિક્કમધાતૂ’’તિ વુચ્ચતિ. **પયોગં કરોથા**તિ પરં પરં ઠાનં અક્કમનતો તતોપિ બલવતરં ભાવનાભિયોગં પવત્તેથાતિ અત્થો. તેનાહ ‘‘પરક્કમથા’’તિ. **કિલેસસેના** નામ રાગાદિકિલેસસમૂહો, સો મરણપચ્ચયભાવતો ‘‘મચ્ચુનો સેના’’તિ વુચ્ચતિ. તઞ્હિ સન્ધાય વુત્તં ‘‘મહાસેનેન મચ્ચુના’’તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૭૨, ૨૭૫, ૨૭૬). ખન્ધાનં પઠમાભિનિબ્બત્તિ **જાતિ**, તદઞ્ઞં પન તેસં પટિપાટિ પવત્તં **સંસારો**તિ અધિપ્પાયેનાહ “**જાતિઞ્ચ સંસારઞ્ચા**”તિ. યસ્મા ‘‘એકમ્પિ જાતિં દ્વેપિ જાતિયો’’તિઆદીસુ તસ્મિં તસ્મિં ભવે આદાનનિક્ખેપપરિચ્છિન્નખન્ધપ્પવત્તિ ‘‘જાતી’’તિ વુચ્ચતિ, સા એવ યાવ પરિનિબ્બાના અપરાપરં પવત્તમાનો સંસારો ‘‘ઇતો ચિતો સંસરણ’’ન્તિ કત્વા, તસ્મા આહ “**જાતિસઙ્ખાતં વા સંસાર**”ન્તિ. **પરિચ્છેદ**ન્તિ પરિયોસાનં. ઓભાસં ફરીતિ સમ્બન્ધો. **આલોકટ્ઠાને**તિ અત્તના કતઆલોકટ્ઠાને. **આલોકકિચ્ચં નત્થી**તિ અન્ધકારટ્ઠાને આલોકદસ્સનં વિય આલોકટ્ઠાને આલોકદસ્સનકિચ્ચં નત્થિ. તસ્મા તેસં સત્તાનં ‘‘કિં આલોકો અયં, કસ્સ નુ ખો અયં આલોકો’’તિ? **વિચિનન્તાનં** ચિન્તેન્તાનં. **સબ્બે**તિ સહસ્સિલોકધાતુયં સબ્બે દેવમનુસ્સા. **ઓસટાય પરિસાયા**તિ ધમ્મસ્સવનત્થં સબ્બોસટાય પરિચિતપરિચ્છિન્નાય પરિસાય. **સદ્દં સુણિંસૂ**તિ ન કેવલં સદ્દમેવ સુણિંસુ, અથ ખો અત્થોપીતિ યથાધિપ્પેતો તેસં પકતિસવનુપચારે વિય પાકટો અહોસિ, તિસહસ્સિલોકધાતું વિઞ્ઞાપેસીતિ.

અરુણવતીસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પરિનિબ્બાનસુત્તવણ્ણના

૧૮૬. **એવં તં કુસિનારાય હોતી**તિ યથા અનુરોધપુરસ્સ થૂપારામો દક્ખિણપચ્છિમદિસાયં, એવં તં ઉય્યાનં કુસિનારાય દક્ખિણપચ્છિમદિસાયં હોતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા નગરં પવિસિતુકામા ઉય્યાનતો ઉપેચ્ચ વત્તન્તિ ગચ્છન્તિ એતેનાતિ **ઉપવત્તન**ન્તિ વુચ્ચતિ, તસ્મા. **ત**ન્તિ સાલપન્તિભાવેન ઠિતં સાલવનં. **અન્તરેના**તિ વેમજ્ઝે. અપ્પમજ્જનં **અપ્પમાદો**, સો પન અત્થતો ઞાણૂપસંહિતા સતિ. યસ્મા તત્થ સતિયા બ્યાપારો સાતિસયો, તસ્મા “**સતિઅવિપ્પવાસેના**”તિ વુત્તં. **અપ્પમાદપદેયેવ પક્ખિપિત્વા અભાસિ** અત્થતો તસ્સ સકલસ્સ બુદ્ધવચનસ્સ સઙ્ગણ્હનતો.

ઝાનાદીસુ ચિત્તે ચ પરમુક્કંસગતવસીભાવતાય ''એત્તકે કાલે એત્તકા સમાપત્તિયો સમાપજ્જિત્વા પરિનિબ્બાયિસ્સામી''તિ કાલપરિચ્છેદં કત્વા સમાપત્તિસમાપજ્જનં **પરિનિબ્બાનપરિકમ્મ**ન્તિ અધિપ્પેતં. **થેરો**તિ અનુરુદ્ધત્થેરો.

અયમ્પિ ચાતિ યથાવુત્તપઞ્ચસટ્ઠિયા ઝાનાનં સમાપન્નકથાપિ સઙ્ખેપકથા એવ. કસ્મા? યસ્મા ભગવા તદા દેવસિકં વળઞ્જનસમાપત્તિયો સબ્બાપિ અપરિહાપેત્વા સમાપજ્જિ એવાતિ દસ્સેન્તો ''**નિબ્બાનપુરં પવિસન્તો**''તિઆદિમાહ. **ચતુવીસતિ...પે॰... પવિસિત્વા**તિ એત્થ કેચિ તાવ આહુ ''ભગવા દેવસિકં દ્વાદસકોટિસતસહસ્સક્ખત્તું મહાકરુણાસમાપત્તિં સમાપજ્જતિ, દ્વાદસકોટિસતસહસ્સક્ખત્તુમેવ ફલસમાપત્તિં સમાપજ્જતિ, તસ્મા તદાપિ ચતુવીસતિકોટિસતસહસ્સસઙ્ખા સમાપત્તિયો સમાપજ્જતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા 'તથાગતં, ભિક્ખવે, અરહન્તં સમ્માસમ્બુદ્ધં દ્વે વિતક્કા બહુલં સમુદાચરન્તિ ખેમો ચ વિતક્કો પવિવેકો ચ વિતક્કો'તિ (ઇતિવુ॰ ૩૮). ખેમો હિ વિતક્કો ભગવતો મહાકરુણાસમાપત્તિં પૂરેત્વા ઠિતો, પવિવેકવિતક્કો અરહત્તફલસમાપત્તિં. બુદ્ધાનં હિ ભવઙ્ગપરિવાસો લહુકો મત્થકપ્પત્તો સમાપત્તીસુ વસીભાવો, તસ્મા સમાપજ્જનવુટ્ઠાનાનિ કતિપયચિત્તક્ખણેહેવ ઇજ્ઝન્તિ. પઞ્ચ રૂપાવચરસમાપત્તિયો ચતસ્સો અરૂપસમાપત્તિયો અપ્પમઞ્ઞાસમાપત્તિયા સદ્ધિં નિરોધસમાપત્તિ અરહત્તફલસમાપત્તિ ચાતિ દ્વાદસેતા સમાપત્તિયો ભગવા પચ્ચેકં દિવસે દિવસે કોટિસતસહસ્સક્ખત્તું પુરેભત્તં સમાપજ્જતિ, તથા પચ્છાભત્તન્તિ એવં ચતુવીસતિકોટિસતસહસ્સસઙ્ખા દેવસિકં વળઞ્જનકકસિણસમાપત્તિયો''તિ.

અપરે પનાહુ ''યં તં ભગવતા અભિસમ્બોધિદિવસે પચ્છિમયામે પટિચ્ચસમુપ્પાદઙ્ગમુખેન પટિલોમનયેન જરામરણતો પટ્ઠાય ઞાણં ઓતારેત્વા અનુપદધમ્મવિપસ્સનં આરભન્તેન યથા નામ પુરિસો સુવિદુગ્ગં મહાગહનં મહાવનં છિન્દન્તો અન્તરન્તરા નિસાનસિલાયં ફરસું નિસિતં કરોતિ, એવમેવં નિસાનસિલાસદિસિયો સમાપત્તિયો અન્તરન્તરા સમાપજ્જિત્વા ઞાણસ્સ તિક્ખવિસદભાવં સમ્પાદેતું અનુલોમપટિલોમતો પચ્ચેકં પટિચ્ચસમુપ્પાદઙ્ગેસુ લક્ખકોટિસમાપત્તિસમાપજ્જનવસેન સમ્મસનઞાણં પવત્તેતિ, તદનુસારેન ભગવા બુદ્ધભૂતોપિ અનુલોમપટિલોમતો પટિચ્ચસમુપ્પાદઙ્ગમુખેન વિપસ્સનાવસેન દિવસે દિવસે લક્ખકોટિફલસમાપત્તિયો સમાપજ્જતિ, તં સન્ધાય વુત્તં, 'ચતુવીસતિકોટિસતસહસ્સસઙ્ખા સમાપત્તિયો પવિસિત્વા'''તિ.

ઇમાનિ દ્વેપિ સમનન્તરાનેવ પચ્ચવેક્ખણાયપિ યેભુય્યેન નાનન્તરિયકતાય ઝાનપક્ખિકભાવતો. યસ્મા સબ્બપચ્છિમં ભવઙ્ગચિત્તં તતો તતો ચવનતો ''ચુતી''તિ વુચ્ચતિ , તસ્મા ન કેવલં અયમેવ ભગવા, અથ ખો સબ્બેપિ સત્તા ભવઙ્ગચિત્તેનેવ ચવન્તીતિ દસ્સેતું ''**યે હિ કેચી**''તિઆદિ વુત્તં. **દુક્ખસચ્ચેના**તિ દુક્ખસચ્ચપરિયાપન્નેન ચુતિચિત્તેન **કાલં** કાલકિરિયં **કરોન્તિ** પાપુણન્તિ, કાલગમનતો વા કરોન્તિ પેચ્ચાતિ.

પટિભાગપુગ્ગલવિરહિતો સીલાદિગુણેહિ અસદિસતાય સદિસપુગ્ગલરહિતો. સઙ્ખારા વૂપસમ્મન્તિ એત્થાતિ **વૂપસમો**તિ એવં સઙ્ખાતં ઞાતં કથિતં નિબ્બાનમેવ સુખન્તિ. **લોમહંસનકો**તિ લોમાનં હટ્ઠભાવાપાદનો. **ભિંસનકો**તિ અવીતરાગાનં ભયજનકો **આસિ** અહોસિ. **સબ્બાકારવરગુણૂપેતે**તિ સબ્બેહિ આકારવરેહિ ઉત્તમકારણેહિ સીલાદિગુણેહિ સમન્નાગતે. **અસઙ્કુટિતેના**તિ અકુટિતેન વિપ્ફારિકાભાવતો. **સુવિકસિતેનેવા**તિ પીતિસોમનસ્સયોગતો સુટ્ઠુ વિકસિતેન. **વેદનં અધિવાસેસિ** સભાવસમુદયાદિતો સુટ્ઠુ પઞ્ઞાતત્તા.

અનાવરણવિમોક્ખો સબ્બસો નિબ્બિદભાવો. તેનાહ ‘‘**અપઞ્ઞત્તિભાવૂપગમો**’’તિ. **પજ્જોતનિબ્બાનસદિસો**તિ પદીપસ્સ નિબ્બાનસદિસો તત્થ વિલીયિત્વા અવટ્ઠાનાભાવતો.

પરિનિબ્બાનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુતિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સારત્થપ્પકાસિનિયા સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

બ્રહ્મસંયુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૭. બ્રાહ્મણસંયુત્તં

૧. અરહન્તવગ્ગો

૧. ધનઞ્જાનીસુત્તવણ્ણના

૧૮૭. **ધનઞ્જાનિગોત્તા**તિ એત્થ પુબ્બપુરિસતો આગતસ્સ કુલવંસસ્સ નામાભિધાનસઙ્ખાતં ગં તાયતીતિ ગોત્તં. (કિં પન તન્તિ? અઞ્ઞકુલપરમ્પરાસાધારણં તસ્સ કુલસ્સ આદિપુરિસસમુદાગતં તંકુલપરિયાપન્નસાધારણં સામઞ્ઞરૂપન્તિ દટ્ઠબ્બં.) ધનઞ્જાનિગોત્તં એતિસ્સન્તિ **ધનઞ્જાનિગોત્તા**. તસ્સા ઉદાનસ્સ કારણં પુચ્છિત્વા આદિતો પટ્ઠાય વિભાવેતું "**સો કિરા**"તિઆદિ વુત્તં. નાનારસભોજનં દેતીતિ યોજના. પઞ્ચગોરસસમ્પાદિતં સાલિભત્તં સૂપસાકબ્યઞ્જનં નાનારસં બ્રાહ્મણભોજનં. **મણ્ડલગ્ગખગ્ગ**ન્તિ મણ્ડલગ્ગસઙ્ખાતં ખગ્ગં. દુવિધો હિ ખગ્ગો મણ્ડલગ્ગો દીઘગ્ગોતિ. તત્થ યસ્સ અગ્ગો મણ્ડલાકારેન ઠિતો, સો મણ્ડલગ્ગો. યસ્સ પન અસિપુત્તિકા વિય દીઘો, સો દીઘગ્ગો.

સાસનાતિ અનુસાસના. ''નમો...પે॰... સમ્બુદ્ધસ્સા''તિ એવં વુત્તા **પઞ્ચપદિકગાથા**. સત્થુસાસને હિ લોકિયચ્છન્દં અનપેક્ખિત્વા એસા પઞ્ચપદિકગાથાતિ દટ્ઠબ્બા. **ઓક્કાવરધરા**તિ પુબ્બપુરિસસઙ્ખાતઉક્કાકવંસવરધારિકા. **સક્કા**તિ સક્કુણેય્યં.

એવન્તિ ''સચે મે અઞ્ઞમઞ્ઞાની''તિઆદિના ઇમિના પકારેન. ''પઞ્ચ ગાથાસતાનિ પન અટ્ઠકથં આરુળ્હાનિ, ઇધ પન દ્વે એવ ઉદ્ધટા''તિ વદન્તિ. **પહરિતું વા**તિ એકવારમ્પિ હત્થેન વા પાદેન વા પહરિતુમ્પિ પરામસિતુમ્પિ અસક્કોન્તોતિ અત્થો. સો હિ તસ્સા અરિયસાવિકાય આનુભાવેન અત્તનો સામત્થિયેન વસે વત્તાપનત્થં સન્તજ્જિત્વાપિ તદનુવત્તન્તો નિબ્બિસો અહોસિ. તેનાહ "**ભોતી**"તિઆદિ.

તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સાતિ અત્તનો સામિકબ્રાહ્મણસ્સ. **ઉપસંહરન્તી**તિ ઉપનેન્તી. **તસ્મિં સમયે**તિ તસ્મિં દુક્ખુપ્પત્તિકાલે ''સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખા''તિ ભગવતો વચનં અનુસ્સરિત્વા ''દસબલસ્સ ભગવતો''તિઆદીસુ યથાપરિચિતં ગુણપદં અનુસ્સરિ. તેનાહ "**દસબલં સરી**"તિ.

ખન્તિસોરચ્ચરહિતતાય **કુજ્ઝિત્વા. ભિજ્જિત્વા**તિ સંયતાભાવતો તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ અન્તરે મેત્તિભેદેન ભિજ્જિત્વા. **એવમેવા**તિ યથા એતરહિ અકારણેન, એવમેવ અઞ્ઞદાપિ અકારણેનાતિ અત્થો. નિક્કારણતાદીપને **એવં**-સદ્દો, **એવ**-સદ્દો પન અવધારણત્થો. નિક્કારણતા ચ નામ નિરત્થકતા, નિરત્થકવિપ્પલાપભાવેનેત્થ **એવં**-સદ્દસ્સ ગહણે પવત્તિ ગવેસિતબ્બા. ગરહત્થો વાયં **એવં**-સદ્દો અનેકત્થત્તા નિપાતાનં. ગરહત્થતા ચસ્સ વસલિસદ્દસન્નિધાનતો પાકટા એવ.

ગામનિગમરટ્ઠપૂજિતોતિ ઇમિના ગામનિગમરટ્ઠસામિકેહિ પૂજિતભાવો દીપિતો ગામાદીનં તેસં વસે વત્તનતો. **અસુકસ્સ નામ** પુગ્ગલસ્સ. **સેસ**ન્તિ અભિક્કન્તન્તિઆદિ, યમ્પિ ચઞ્ઞં ઇધાગતં હેટ્ઠા વણ્ણિતઞ્ચ.

ધનઞ્જાનીસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અક્કોસસુત્તવણ્ણના

૧૮૮. ભારદ્વાજોવ સોતિ ભારદ્વાજો નામ એવ સો બ્રાહ્મણો. ગોત્તવસેન હિ તયિદં નામં, વિસેસેન પનેતં જાતન્તિ દસ્સેતું ''**પઞ્ચમત્તેહી**''તિઆદિ વુત્તં. **જાનિકતા**તિ ઞાતિવગ્ગહાનિકતા. **પક્ખો ભિન્નો**તિ તતો એવ ઞાતિપક્ખો નટ્ઠો. યથા દોમનસ્સિતો અનત્તમનોતિ વત્તબ્બં લભતિ, એવં કુપિતોતિ આહ ''**દોમનસ્સેન ચા**''તિ. **દસહી**તિ અનવસેસપરિયાદાનવસેન વુત્તં પઞ્ચહિ ગાથાસતેહિ અક્કોસન્તો તથા અક્કોસેય્યાતિ કત્વા. તત્થ પન યેન કેનચિ અક્કોસન્તોપિ અક્કોસતિયેવ નામ. **કરોસિ** મમ ભાતિકસ્સ પબ્બજ્જં.

સમ્ભુઞ્જતીતિ સમ્ભોગં કરોતિ. અક્કોસાદીહિ **એકતો ભુઞ્જતિ**. **વીતિહરતી**તિ બ્યતિહારં કરોતિ, અક્કોસતો પચ્ચક્કોસનાદિના વિનિમયં કરોતીતિ અત્થો. તેનાહ ''**કતસ્સ પટિકારં કરોતી**''તિ. અસ્સ અનુસ્સવવસેન સુત્વા ''સપતિ મ''ન્તિ સઞ્ઞિનો ભયં ઉપ્પજ્જીતિ યોજના. **અસ્સા**તિ બ્રાહ્મણસ્સ. **સુત્વા**તિ પદં ઉભયત્થાપિ યોજેતબ્બં ''તવેવેતં બ્રાહ્મણાતિ સુત્વા, અનુસ્સવવસેન સુત્વા''તિ ચ. કામં કિસવચ્છાદયો સપનં નાદંસુ, દેવતાનંયેવ હિ સો અત્થો, સત્તાનં પન તથા સઞ્ઞા ઉપ્પન્ના, સોપિ તથાસઞ્ઞી અહોસિ. તેનાહ ''**અનુસ્સવવસેના**''તિ.

દન્તસ્સ સબ્બસો દમથં ઉપગતત્તા. **નિબ્બિસેવનસ્સા**તિ રાગદોસાદિહેતુકવિપ્ફન્દનરહિતસ્સ. **તસ્સેવા**તિ પટિકુજ્ઝન્તસ્સેવ પુગ્ગલસ્સ **તેન કોધેન પાપં હોતિ** પાપસ્સ સન્તાનન્તરસઙ્કન્તિયા અભાવતો. કેચિ પન ''**તસ્સેવા**તિ તસ્સેવ પટિકુજ્ઝન્તપુરિસસ્સ તેન પટિકુજ્ઝનેન. **પાપિયો**તિ પટિકુજ્ઝન્તપુગ્ગલસ્સ લામકતરો''તિ એવમેત્થ અત્થં વદન્તિ. **સતિયા સમન્નાગતો હુત્વા** પટિસઙ્ખાને ઠિતો **અધિવાસેતિ**, ન સહો મૂળ્હો હુત્વાતિ અધિપ્પાયો. **ઉભિન્નં તિકિચ્છન્ત**ન્તિ ઉભિન્નં ઉપ્પન્નકોધસઙ્ખાતં કિલેસબ્યાધિં તિકિચ્છન્તં વૂપસમેન્તં તં પુગ્ગલં. **યો પુગ્ગલો**તિઆદિના પુરિમાસુ ગાથાસુ પવત્તિતાનિ પદાનિ સમ્બન્ધિત્વા દસ્સેતિ. પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ યાથાવતો વિનીતા અરિયધમ્મસ્સ કોવિદા નામ હોન્તીતિ આહ ''**ધમ્મસ્સાતિ પઞ્ચક્ખન્ધધમ્મસ્સા**''તિ. ઇદાનિ તમત્થં પરિપુણ્ણં કત્વા દસ્સેન્તો આહ ''**ચતુસચ્ચધમ્મસ્સ વા**''તિ.

અક્કોસસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. અસુરિન્દકસુત્તવણ્ણના

૧૮૯. તેનેવાતિ ભાતુપબ્બજિતેનેવ. **અસ્સેવા**તિ તિતિક્ખસ્સ. ''**તં જયં હોતી**''તિ લિઙ્ગવિપલ્લાસવસેન વુત્તન્તિ આહ ''**સો જયો હોતી**''તિ, દુજ્જયં કોધં તિતિક્ખાય જિનન્તસ્સાતિ અધિપ્પાયો. યસ્મા તિતિક્ખાદયો ન કોધવસિકં ધુરં, તં પન બાલાનં મઞ્ઞનામત્તન્તિ ઇધ ઇમમત્થં વિભાવેતું ''**કતમસ્સા**''તિઆદિ વુત્તં. **વિજાનતોવ જયો** ન અવિજાનતો તિતિક્ખાય અભાવતો. ન હિ અવિજાનન્તો અન્ધબાલો કોધં વિજેતું સક્કોતિ. **કેવલં જયં મઞ્ઞતિ** કિલેસેહિ પરાજિતો સમાનોપીતિ અધિપ્પાયો.

અસુરિન્દકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. બિલઙ્ગિકસુત્તવણ્ણના

૧૯૦. સુદ્ધન્તિ કેવલં સમ્ભારવિરહિતં. **સમ્ભારયુત્ત**ન્તિ કટુકભણ્ડાદિસમ્ભારસહિતં. કઞ્જિતો નિબ્બત્તત્તા **કઞ્જિકં**, આરનાલં, બિલઙ્ગન્તિ અત્થો. **નામં ગહિતં** સઙ્ગીતિકાલે ''બિલઙ્ગિકભારદ્વાજો''તિ વિસેસનવસેન. **તયો**તિ ધનઞ્જાનિયા

સામિકો ભારદ્વાજો, અક્કોસકભારદ્વાજો, અસુન્દરિકભારદ્વાજોતિ આદિતો તીસુ સુત્તેસુ આગતા તયો. **મેતિ** મય્હં.

બિલઙ્ગિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. અહિંસકસુત્તવણ્ણના

૧૯૧. એસાતિ બ્રાહ્મણો. ''**અહિંસકો અહ**''ન્તિ તદત્થં સાધેતું ઇચ્છાય કથેસીતિ વુત્તં ''**અહિંસકપઞ્હં પુચ્છી**''તિ. **તથા ચે અસ્સા**તિ યથા તે નામસ્સ અત્થો, તથા ચેતં ભવેય્યાસિ અન્વત્થનામકો ભવેય્યાસિ અહિંસકો એવ સિયાતિ. **ન દુક્ખાપેતિ** દુક્ખમત્તમ્પિ ન ઉપ્પાદેતિ, દુક્ખતો અપનેતીતિ અત્થો.

અહિંસકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. જટાસુત્તવણ્ણના

૧૯૨. જટાપઞ્હસ્સાતિ ''અન્તોજટા બહિજટા''તિ એવં જટાપરિયાયસ્સ પઞ્હસ્સ.

જટાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સુદ્ધિકસુત્તવણ્ણના

૧૯૩. સુદ્ધિકપઞ્હસ્સાતિ ''નાબ્રાહ્મણો સુજ્ઝતી''તિ એવં સુદ્ધસન્નિસ્સિતસ્સ પઞ્હસ્સ. **સીલસમ્પન્નો**તિ પઞ્ચવિધનિયમલક્ખણેન સીલેન સમન્નાગતો. **તપોકમ્મ**ન્તિ અનસનપઞ્ચાતપતપ્પનાદિપરિભેદનતપોકમ્મં કરોન્તોપિ. **વિજ્જાતિ તયો વેદા**તિ વદન્તિ ''તાય ઇધલોકત્થં પરલોકત્થં ઞાયન્તી''તિ કત્વા. **ગોત્તચરણ**ન્તિ ગોત્તસઙ્ખાતં ચરણં. **બ્રાહ્મણો સુજ્ઝતિ** જેટ્ઠજાતિકત્તા. તથા હિ સો એવ તપં આચરિતું લભતિ, ન ઇતરો. **અઞ્ઞા લામિકા પજા**તિ ઇતરવણ્ણં વદતિ. **વચનસહસ્સમ્પી**તિ ગાથાનેકસહસ્સમ્પિ. અન્તો કિલેસેહિ પૂતિકો સભાવેન પૂતિકો. **કિલિટ્ઠેહિ કાયકમ્માદીહિ** કાયદુચ્ચરિતાદીહિ.

સુદ્ધિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અગ્ગિકસુત્તવણ્ણના

૧૯૪. અગ્ગિપરિચરણવસેનાતિ અગ્ગિહુત્તજુહનવસેન. **સન્નિહિતો**તિ મિસ્સીભાવં સમ્પાપિતો. તથાભૂતો ચ સો સપ્પિના સદ્ધિં યોજિતો નામ હોતીતિ આહ ''**સંયોજિતો**''તિ. **અપાયમગ્ગં ઓક્કમતિ** મિચ્છાદિટ્ઠિમિચ્છાસઙ્કપ્પાદીનં અત્તનો સન્તાને સમુપ્પાદનતો. તેનાહ ''**ઇમં લદ્ધિ**''ન્તિઆદિ.

જાતિયાતિ સદોસકિરિયાપરાધસ્સ અસમ્ભવેન પરિસુદ્ધાય જાતિયા. **નાનપ્પકારે** અટ્ઠારસવિજ્જાટ્ઠાનસઞ્ઞિતે **ગન્થે. સુતવા**તિ સુત્વા નિટ્ઠં પત્તો અગ્ગદક્ખિણેય્યત્તાતિ અધિપ્પાયો.

પુબ્બેનિવાસઞાણેનાતિ ઇદં લોકે સાસને ચ નિરુળ્હતાવસેન વુત્તં. અઞ્ઞે હિ પુબ્બેનિવાસં જાનન્તા પુબ્બેનિવાસઞાણેનેવ જાનન્તિ, ભગવા પન સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેનપિ જાનાતિ. **દિબ્બેન ચક્ખુના**તિ એત્થાપિ એસેવ

નયો. સબ્બસો જાતિ ખીયતિ એતેનાતિ **જાતિક્ખયો**, અગ્ગમગ્ગો , તેન પત્તબ્બત્તા આપન્નત્તા ચ જાતિક્ખયો અરહત્તં. **જાનિત્વા વોસિતવોસાનો**તિ વિજાનિતબ્બં ચતુસચ્ચધમ્મં મગ્ગઞાણેન જાનિત્વા સોળસન્નમ્પિ કિચ્ચાનં વોસિતવોસાનો.

ઉપ્પત્તિં દીપેત્વાતિ પાયસદાનસ્સ આગમનં પકાસેત્વા. **ગાથાહિ અભિગીત**ન્તિ દ્વીહિ ગાથાહિ મયા અભિગીતં. **અભુઞ્જિતબ્બ**ન્તિ ભુઞ્જિતું ન યુત્તં. ''અભોજનેય્ય''ન્તિ કસ્મા વુત્તં, નનુ ભગવતો અજ્ઝાસયો અચ્ચન્તમેવ સુદ્ધોતિ? સચ્ચમેતં, બ્રાહ્મણો પન પુબ્બે અદાતુકામો પચ્છા ગાથા સુત્વા ધમ્મદેસનાય મુદુહદયો હુત્વા દાતુકામો અહોસિ, તસ્મા તં ભિક્ખૂનં અનાગતે દિટ્ઠાનુગતિઆપજ્જનત્થં પટિક્ખિપિ. તથા હિ અનન્તરસુત્તે કસિભારદ્વાજસુત્તે ચ એવમેવ પટિપજ્જિ. તેનાહ ''**ત્વં બ્રાહ્મણા**''તિઆદિ. **કિલઞ્ઞમ્હિ...પે॰... પકાસિતા**તિ એતેન ગાથં ઉદ્દેસટ્ઠાનેવ ઠપેત્વા ભગવા બ્રાહ્મણસ્સ વિત્થારેન ધમ્મં દેસેસીતિ દસ્સેતિ. **ગાયનેના**તિ ગાયનકેન, ગાનેન વા. **અત્થઞ્ચ ધમ્મઞ્ચા**તિ સદેવકસ્સ લોકસ્સ હિતઞ્ચેવ તસ્સ કારણઞ્ચ. **સમ્પસ્સન્તાન**ન્તિ સમ્મદેવ પસ્સન્તાનં. **ધમ્મો**તિ પવેણિઆગતો ચારિત્તધમ્મો ન હોતિ. ભોજનેસુ ઉક્કંસગતં દસ્સેતું ''**સુધાભોજન**''ન્તિ આહ. **ધમ્મે સતી**તિ અરિયાનં આચારધમ્મે સતિ તં આલમ્બિત્વા જીવન્તાનં એતદેવ સેટ્ઠન્તિ ''સોમં ભુઞ્જેય્ય પાયસ''ન્તિ તં આરબ્ભ કથાય ઉપ્પન્નત્તા.

સલ્લક્ખેતિ અયં બ્રાહ્મણો. **સેસા** પચ્ચયા **નિદ્દોસા** તે આરબ્ભ કથાય અપ્પવત્તિતત્તા. **કુક્કુચ્ચવૂપસન્ત**ન્તિ અગ્ગિઆહિતપદસ્સ વિય સદ્દસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. **અન્નેન પાનેના**તિ લક્ખણવચનમેતં યથા ''કાકેહિ સપ્પિ રક્ખિતબ્બ''ન્તિ. તેનાહ ''**દેસનામત્તમેત**''ન્તિ. **બહુસસ્સફલદાયકં સુખેત્તં વિય પટિયત્ત**ન્તિ સમ્મા કસનબીજનઉદકાનયનાપનયનાદિના સુસજ્જિતં ખેત્તં વિય સીલાદિગુણવિસેસસમ્પાદનેન પટિયત્તં પુઞ્ઞક્ખેત્તં એતં.

અગ્ગિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સુન્દરિકસુત્તવણ્ણના

૧૯૫. આનેત્વા હુનિતબ્બતો **આહુતિ**. સપ્પિમધુપાયસાદીહિ અગ્ગિં જુહોતિ એત્થાતિ **અગ્ગિહુત્તં**, સાધિટ્ઠાનં વેદિતબ્બં. તેનાહ ''**અગ્યાયતન**''ન્તિઆદિ. **સુવિસોધિતો ચસ્સા**તિ નિહીનજાતિકાનં અનેન સુટ્ઠુ વિસોધિતો ચ ભવેય્ય. ''મે''તિ પદં આનેત્વા સમ્બન્ધો.

અફલં કરોતીતિ ઇતો પટ્ઠાય યાવ **દેમી**તિ પદં. તાવ અનન્તરસુત્તવણ્ણનાય આગતસદિસમેવાતિ પેય્યાલવસેન ઠપેસિ, ન સપ્પિસક્ખારટ્ઠપનં. **હિમપાતસ્સ ચ સીતવાતસ્સ ચ પટિબાહનત્થ**ન્તિ અકારણમેતન્તિ તં અનાદિયિત્વા અઞ્ઞમેવ સુકારણં દસ્સેતું ''**પટિબલોવા**''તિઆદિ વુત્તં. **સઞ્જાનિત્વા**તિ ''નાયં બ્રાહ્મણો''તિ સઞ્જાનિત્વા.

નીચકેસન્તન્તિ રસ્સકેસન્તં. બ્રાહ્મણાનં સુદ્ધિઅત્થા સિખાતિ આહ ''**પવત્તમત્તમ્પિ, સિખં અદિસ્વા**''તિ, ''પરમહંસપરિક્ખાદિના''તિ કેચિ.

અકારણં દક્ખિણેય્યભાવસ્સ જાતિ અદક્ખિણેય્યભાવહેતૂનં પાપધમ્માનં અપટિક્ખેપભાવતો. **એતન્તિ** સીલાદિભેદં ચરણં. **દક્ખિણેય્યભાવસ્સ કારણં** અદક્ખિણેય્યભાવકારકપાપધમ્માનં તદઙ્ગાદિવસેન પજહનતો. **અસ્સાતિ** બ્રાહ્મણસ્સ. **તમત્થન્તિ** તં દક્ખિણેય્યભાવસ્સ કારણતાસઙ્ખાતમત્થં ઉપમાય વિભાવેન્તો. **સાલાદિકટ્ઠા જાતોવાતિ** સાલાદિવિસુદ્ધકટ્ઠાવ જાતો. સાપાનદોણિઆદિઅવિસુદ્ધકટ્ઠા જાતો અગ્ગિકિચ્ચં ન ચ ન કરોતિ. **એવન્તિ** યથા અગ્ગિ યતો કુતોચિ જાતોપિ અગ્ગિકિચ્ચં કરોતિયેવ, એવં ચણ્ડાલકુલાદીસુ જાતોપિ દક્ખિણેય્યો ન ન હોતિ ગુણસમ્પદાવસેન અરિયાનં વંસે પજાતત્તાતિ આહ "**ગુણસમ્પત્તિયા જાતિમા**"તિ. ધિતિયા ગુણસમ્પત્તિયા પમુખભાવં દસ્સેતું "**સો હી**"તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ધિતિયાતિ** વીરિયેન. તઞ્હિ અનુપ્પન્નાનં કુસલધમ્માનં ઉપ્પાદનપરિબ્રૂહનેહિ તે ધારેતિ. **હિરિયા દોસે નિસેધેતિ**, સમ્મદેવ પાપાનં જિગુચ્છને સતિ તેસં પવત્તિયા અવસરો એવ નત્થિ. **મોનધમ્મેન** ઞાણસઙ્ખાતેન ઓત્તપ્પધમ્મેન. **કારણાકારણજાનનકોતિ** તેસં તેસં ધમ્માનં યથાભૂતં ઠાનં, પાપધમ્માનં વા વિપ્પકારસભાવટ્ઠાનં જાનનકો.

પરમત્થસચ્ચેન નિબ્બાનેન આરમ્મણપચ્ચયભૂતેન અરિયમગ્ગેન **દન્તો. ઇન્દ્રિયદમેનાતિ** તતો એવ અરિયેન ઇન્દ્રિયસંવરેન ઉપગતો. વિદન્તિ તેહિ સચ્ચાનીતિ **વેદા. મગ્ગવેદાનં અન્તન્તિ** અરિયફલં. **કિલેસાનં અન્તન્તિ** તેસં અનુપ્પાદનિરોધટ્ઠાનં. **યઞ્ઞોતિ** અગ્ગફલં. **નિરત્થકન્તિ** અફલં તેસં અનાગમનતો, આગતાનમ્પિ અગ્ગદક્ખિણેય્યાભાવતો. **જુહતિ** દેતિ.

સુયિટ્ઠન્તિ સુદાનં અગ્ગદક્ખિણેય્યલાભેન. **સુહુતન્તિ** તસ્સેવ વેવચનં. અથ વા **સુયિટ્ઠન્તિ** સુટ્ઠુ સમ્મદેવ યિટ્ઠં સારે ઉપનીતં મમ ઇદં દેય્યવત્થુ. **સુહુતન્તિ** એત્થાપિ એસેવ નયો.

ઉપહટમત્તેતિ બ્રાહ્મણેન ''ભુઞ્જતુ ભવ''ન્તિ ઉપનીતમત્તે. **નિબ્બત્તિતોજમેવાતિ** સવત્થુકં અગ્ગહેત્વા વત્થુતો વિવેચિતઓજમેવ. **તેન તં સુખુમત્તં ગતન્તિ** તં હબ્યસેસં સબ્બસો સુખુમભાવં ગતન્તિ ઓજાય અનોળારિકતાય પુરિમાકારેનેવ પઞ્ઞાયમાનતં સન્ધાય વુત્તં, ન પન ઓજાય એવ કેવલાય ગહણં સન્ધાય. સા હિ અવિનિબ્ભોગવુત્તિતાય વિસું ગણ્હિતું ન સક્કા, તસ્મા દેવતાહિપિ સવત્થુકા ગય્હતિ. **મનુસ્સાનં વત્થૂતિ** કરજકાયમાહ. ઓળારિકવત્થુતાય દેવાનં વિય ગહણી ન તિક્ખાતિ દિબ્બોજસમ્મિસ્સતાય સમ્મા પરિણામં ન ગચ્છતિ. સુખુમાપિ સમાના દિબ્બોજા તેન પાયસેન મિસ્સિતા ઓળારિકસમ્મિસ્સતાય સુખુમવત્થુકાનં દેવાનં સુખદા ન હોતીતિ ઇમમત્થં દસ્સેતિ "**ગોયૂસે પના**"તિઆદિના. પરિભોગવત્થુનો ઓળારિકતાય વા દેવાનં દુક્કરં સમ્મા પરિણામેતું, દિબ્બોજાય ગરુતરભાવેન મનુસ્સાનં. તેનાહ ભગવા "**ન ખ્વાહ**"ન્તિઆદિ. સમાપત્તિચિત્તસમુટ્ઠિતા તેજોધાતુ ઞાનાનુભાવસન્તેજિતા તિક્ખતરા હોતીતિ વુત્તં "**અટ્ઠ...પે॰... પરિણામેય્યા**"તિ. ભગવતો પન સુદ્ધેનેવ પરિણમતીતિ વુત્તં "**પાકતિકેનેવા**"તિ, ઞાનાનુભાવપ્પત્તેન ઞાનેન વિના સભાવસિદ્ધેનેવ.

''અપ્પહરિતે''તિ એત્થ અપ્પ-સદ્દો ''અપ્પિચ્છો''તિઆદીસુ વિય અભાવત્થોતિ આહ "**અપ્પહરિતેતિ અહરિતે**"તિ. **પાતિસતેપિ** પાયસે. **ન આલુળતીતિ** ન આવિલં હોતિ. **અનાગન્તાવ ગચ્છેય્ય** ''અત્તનાપિ ન પરિભુઞ્જિ, અઞ્ઞેસં ન દાપેસિ, કેવલં પાયસં નાસેસી''તિ દોમનસ્સપ્પત્તો.

દારુ સમાદહાનોતિ દારુહરિદ્દિ દારુસ્મિં તસ્સ દહન્તો. **યદીતિઆદિ** દારુઝાપનસ્સ બહિદ્ધભાવસાધનં અસુદ્ધહેતૂનં પટિપક્ખાભાવતો તસ્સ. **ખન્ધાદીસુ કુસલાતિ** તેસુ સભાવતો સમુદયતો અત્થઙ્ગમતો અસ્સાદતો આદીનવતો નિસ્સરણતો જાનનતો છેકા પણ્ડિતા. **ઞાણજોતિન્તિ** ઞાણમયં જોતિં. **જાલેમીતિ** પજ્જલિતં કરોમિ.

નિચ્ચં પજ્જલિતગ્ગિ સબ્બત્થકમેવ વિગતસમ્મોહન્ધકારતાય એકોભાસભાવતો. સબ્બસો વિક્ખેપાભાવતો **નિચ્ચસમાહિતત્તો. એવં વદતી**તિ ચરિતં બ્રહ્મચરિયં ગહેત્વા ચરામીતિ એવં વત્તમાનં વિય વદતિ આસન્નતં હદયે ઠપેત્વા.

ખારિભારોતિ ખારિભારસદિસો. તેનાહ "**યથા**"તિઆદિ. **ખન્ધેન વય્હમાનો**તિ કાજે પક્ખિપિત્વા ખન્ધેન વય્હમાનો. **પથવિયા સદ્ધિં ફુસેતિ** ભારસ્સ ગરુકભાવેન કાજસ્સ પરિણમનેન. માનેન અત્તનો જાતિઆદીનિ પગ્ગણ્હતો અઞ્ઞસ્સ તાનિ ન સહતીતિ આહ – "**તત્થ તત્થ ઇસ્સં ઉપ્પાદેન્તો**"તિ, તત્થ તત્થ જાતિઆદિમાનવત્થુસ્મિં ગરુતરગ્ગહણેન સંસીદેય્યાતિ અધિપ્પાયો. **કોધો ધૂમો**તિ યથાપિ ભાસુરો અગ્ગિ ધૂમેન ઉપક્કિલિટ્ઠો, એવં કોધેન ઉપક્કિલિટ્ઠો. **ઞાણગ્ગીતિ** તસ્સ કોધો ધૂમો. મુસાવાદોવ **મોસવજ્જં**. યથા ઞાણે સતિ મુસાવાદો નત્થિ, એવં મુસાવાદે સતિ ઞાણમ્પીતિ તેન તં નિરોધિતં વિય હોતીતિ આહ – "**મુસાવાદેન પટિચ્છન્નં ઞાણ**"ન્તિ. યથા સુજાય વિના બ્રાહ્મણાનં યાગો ન ઇજ્ઝતિ, એવં પહૂતજિવ્હાય વિના સત્થુ ધમ્મયાગો ન ઇજ્ઝતીતિ જિવ્હા સુજાપરિયાયા વુત્તા. જોતિ ઠિયતિ એત્થાતિ **જોતિટ્ઠાનં** વેદિ, યં અગ્ગિકુણ્ડં. **સત્તાનં હદયં જોતિટ્ઠાનં** ઞાણગ્ગિનો તત્થ સમુજ્જલનતો. **અત્તાતિ ચિત્તં** ''આહિતો અહં માનો એત્થા''તિ કત્વા.

ધમ્મો રહદોતિ અસ્સદ્ધિયાદિઆલસિયાભાવતો કિલેસમલપક્ખાલનતો પરમગ્ગિનિબ્બુતાવહનતો અરિયમગ્ગધમ્મો અનાવિલો રહદો. **હેટ્ઠુપરિયવાલુકા**તિ વિપરિવત્તિતવાલુકા હુત્વા. **આલુળા**તિ આકુલજાતા. **પણ્ડિતાનં પસત્થો**તિ પણ્ડિતાનં પુરતો સેટ્ઠો. સેટ્ઠભાવેન સન્તો પાસંસો હુત્વા કિલેસે ભિન્દતિ સમુચ્છિન્દતીતિ સબ્ભીતિ વુચ્ચતિ. તેનાહ "**ઉત્તમટ્ઠેના**"તિ. તથા ચાહ ભગવા "**મગ્ગાનટ્ઠઙ્ગિકો સેટ્ઠો**"તિ (ધ॰ પ॰ ૨૭૩).

વચીસચ્ચન્તિ ઇમિના ''ચતુરઙ્ગસમન્નાગતા વાચા સુપરિસુદ્ધા હોતી''તિ સમ્માવાચં દસ્સેતિ. સચ્ચસંયમપદેહિ દસ્સિતા મગ્ગધમ્મા ઇધ ''ધમ્મો''તિ અધિપ્પેતાતિ આહ – "**ધમ્મોતિ ઇમિના...પે॰... દસ્સેતી**"તિ. **મગ્ગસચ્ચં ગહિતં** અનન્તરગાથાય અનેકેહિ વિસેસેત્વા વુત્તત્તા. **અત્થતો**તિ પુબ્બઙ્ગમત્તાદિઅત્થતો. તાય હિ સકિચ્ચં કરોન્તિયા ઇતરે સબ્બેપિ તદનુવત્તિકા હોન્તિ. **તગ્ગતિકત્તા**તિ સમ્માદિટ્ઠિયા ઉપકારકભાવેન તાય સમાનગતિકત્તા. આરમ્મણઞ્હિ વિતક્કેનાહટં પઞ્ઞા વિચિનિતું સક્કોતિ. તથા હિ સો પઞ્ઞાક્ખન્ધેન સઙ્ગહં ગતો. **ધમ્મો**તિ સભાવતો સમાધિ ગહિતો, ઇતરે દ્વે તદુપકારત્તા. તથા હિ ''એવંધમ્મા તે ભગવન્તો''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૧૩; મ॰ નિ॰ ૩.૧૯૭; સં॰ નિ॰ ૫.૩૭૮) સમાધિ ''ધમ્મો''તિ વુત્તો. **પરમત્થસચ્ચં ગહિતં** સબ્બેસં સેટ્ઠભાવતો. યથાહ – ''યાવતા, ભિક્ખવે, ધમ્મા સઙ્ખતા વા અસઙ્ખતા વા, વિરાગો તેસં અગ્ગમક્ખાયતી''તિ (ઇતિવુ॰ ૯૦; અ॰ નિ॰ ૪.૩૪). **અત્થતો**તિ તતો એવ પરમત્થતો, અનન્તરં વુચ્ચમાનાનં વા મગ્ગધમ્માનં આરમ્મણભાવતો. **પઞ્ચઙ્ગાનિ ગહિતાનિ** તાસં મગ્ગભાવતો. **તીણિ** અઙ્ગાનિ. **બ્રહ્મચરિયં નામાતિ** એતં નિબ્બાનગામિ ઉત્તમટ્ઠેન મગ્ગબ્રહ્મચરિયં નામ. **મજ્ઝે સિતા**તિ લીનુદ્ધચ્ચાદિઅન્તદ્વયવિવજ્જનેન મજ્ઝે મજ્ઝિમપટિપદાભાવનં નિસ્સિતા. સસ્સતુચ્છેદગ્ગહણં હેત્થ પધાનતાય નિદસ્સનમત્તં. **સેટ્ઠપ્પત્તી**તિ સેટ્ઠભાવપ્પત્તિ. **ત-કારો પદસન્ધિકરો**તિ ''સ ઉજુભૂતેસૂ''તિ વત્તબ્બે મજ્ઝે ત-કારો પદસન્ધિકરો, "**સ દુજ્જુભૂતેસૂ**તિ કેચિ પઠન્તિ, તેસં દ-કારો પદસન્ધિકરો. સ-ઇતિ સુન્દરિકો બ્રાહ્મણો વુત્તોતિ કત્વા આહ "**સ ત્વ**"ન્તિ, સો ત્વન્તિ અત્થો. ધમ્મો સારિયો પરિધાનભૂતા અલઙ્કારા એતસ્સાતિ **ધમ્મસારી**. અથ વા ધમ્મેહિ સારિતવાતિ **ધમ્મસારી**, તેહિ સારેત્વા ઠિતવાતિ અત્થો. તેનાહ "**કુસલધમ્મેહી**"તિઆદિ.

સુન્દરિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. બહુધીતરસુત્તવણ્ણના

૧૯૬. સમન્તતોતિ દક્ખિણવામાનં વસેન સમન્તતો. **ઊરુબદ્ધાસન**ન્તિ ઊરૂનં બન્ધનવસેન નિસજ્જનં. દ્વિન્નં ઊરૂનં અઞ્ઞમઞ્ઞબન્ધનવસેન આભુજિતાકારં સન્ધાયાહ "**આભુજિત્વાતિ બન્ધિત્વા**"તિ. હેટ્ઠિમકાયસ્સ અનુજુકં ઠપનં નિસજ્જાવચનેનેવ બોધિતન્તિ ''ઉજું કાય''ન્તિ એત્થ કાય-સદ્દો ઉપરિમકાયવિસયોતિ આહ "**ઉપરિમં સરીરં ઉજુકં ઠપેત્વા**"તિ. તં પન ઉજુકટ્ઠપનં સરૂપતો પયોજનતો ચ દસ્સેતું "**અટ્ઠારસા**"તિઆદિ વુત્તં. **પરિમુખ**ન્તિ એત્થ **પરિ**-સદ્દો અભિસદ્દેન સમાનત્થોતિ આહ "**કમ્મટ્ઠાનાભિમુખ**"ન્તિ, બહિદ્ધા પુથુત્તારમ્મણતો નિવારેત્વા કમ્મટ્ઠાનંયેવ પુરેક્ખતોતિ અત્થો. **પરિગ્ગહટ્ઠો** ''પરિણાયિકા''તિઆદીસુ વિય. **મુખન્તિ નિય્યાનટ્ઠો** ''સુઞ્ઞતવિમોક્ખમુખ''ન્તિઆદીસુ વિય. પટિપક્ખતો નિગ્ગમનટ્ઠો હિ નિય્યાનટ્ઠો, તસ્મા **પરિગ્ગહિતનિય્યાન**ન્તિ સબ્બથા ગહિતસમ્મોસં પરિચ્ચત્તસમ્મોસં **સતિં કત્વા** પરમં સતિનેપક્કં ઉપટ્ઠપેત્વાતિ અત્થો. **છબ્બણ્ણા...પે॰... નિસીદિ** બ્રાહ્મણસ્સ પસાદસઞ્જાનનત્થં. **અટવિમુખા ચરમાના**તિ ગોચરં ગણ્હન્તા.

અજ્જસટ્ઠિન્તિ અજ્જ છન્નં પૂરણી સટ્ઠી દિવસવુત્તિ, અજ્જ આદિં કત્વા છ દિવસેતિ અત્થો. અચ્ચન્તસંયોગે ચેતં ઉપયોગવચનં. **અજ્જ છદિવસમત્તકા**તિ અજ્જતો છટ્ઠદિવસમત્તકા. **લામકા**તિ નિહીના નિપ્ફલા. તેનાહ "**તિલખાણુકા**"તિઆદિ.

ઉસ્સાહેનાતિ ઉદ્ધં ઉદ્ધં પસારેન અભિભવનેન. તં પન નેસં અભિભવનં દસ્સેતું "**કણ્ણનક્ખટ્ઠાદીની**"તિઆદિમાહ.

"**ઉપ્પાટકપાણકા**"તિ તચં ઉપ્પાટેત્વા વિય ખાદકપાણકા ઊકામઙ્ગુલાદયો.

કળારપિઙ્ગલાતિ નિક્ખન્તપિઙ્ગલક્ખિકા, **કળારપિઙ્ગલા**તિ વા રત્તગત્તા ચ પિઙ્ગલચક્ખુકા ચ. **તિલકાહતા**તિ આહતતિલકા, તિલપ્પમાણેહિ બિન્દૂહિ સમન્તતો સન્થતસરીરા.

પટિગાથાહિ બ્રાહ્મણસ્સ ધમ્મદેસનં વડ્ઢેસીતિ પકતિયા તસ્સ અત્તના કથેતબ્બં ધમ્મદેસનં પબ્બજ્જાગુણકિત્તનવસેન સત્તહિ વડ્ઢેસિ. **પબ્બજિત્વા**તિ ઇણાયિકાનં અત્તનો પલિબોધં તથા તથા જાનાપેત્વા પબ્બજિત્વા.

યથા ચ તત્થ ભગવા પટિપજ્જિ, તં દસ્સેતું "**પુન દિવસે**"તિઆદિ વુત્તં.

તં તં કુલઘરં પેસેત્વાતિ તં તં તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ધીતરં તસ્સ તસ્સાનુચ્છવિકસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ દેન્તો તં તં કુલઘરં પેસેત્વા બ્રાહ્મણધમ્મે ગરુકરણાભાવતો.

> ''નટ્ઠે મતે પબ્બજિતે, નપુંસકેપિ ભત્તરિ;
> ઇત્થિયા પતિસેટ્ઠાય, ન અઞ્ઞો પતિ ઇચ્છિયો''તિ. –

અયઞ્હિ બ્રાહ્મણધમ્મો. **અય્યિકટ્ઠાને**તિ માતામહિટ્ઠાને ઠપેસિ સત્થુ ચિત્તારાધનવસેનાતિ.

બહુધીતરસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઠમવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉપાસકવગ્ગો

૧. કસિભારદ્વાજસુત્તવણ્ણના

૧૯૭. **દક્ખિણાગિરિસ્મિ**ન્તિ દક્ખિણાગિરિજનપદે, તસ્મિં દક્ખિણાગિરિજનપદે દક્ખિણાગિરિવિહારે. **ખન્ધેસુ ઠપેત્વા યુગે યોત્તેહી**તિ યોત્તરજ્જૂહિ યુત્તાનિ પયોજિતાનિ ઇચ્ચેવ અત્થો.

પઠમદિવસેતિ વપનદિવસેસુ પઠમદિવસે આરદ્ધદિવસે. પઞ્ચઙ્ગાનિપિ પરિપુણ્ણાનિ, પગેવ ઇતરઙ્ગાનીતિ દસ્સેતું "**પરિપુણ્ણપઞ્ચઙ્ગા**"ઇચ્ચેવ વુત્તં. હરિતાલમનોસિલાઅઞ્જનેહિ ઉરત્થનાદીસુ ઠપિતત્તા આભાય ઉજ્જલગત્તા. **અવસેસા** બલીબદ્દા. કિલન્તગોણં મોચેત્વા અકિલન્તસ્સ યોજનં **કિલન્તપરિવત્તનં**.

સીહકુણ્ડલાનીતિ સીહમુખકુણ્ડલાનિ. **બ્રહ્મવેઠન**ન્તિ બ્રહ્મુનો વેઠનસદિસં, અસ્સનખવેઠનસદિસન્તિ અત્થો.

બુદ્ધાનં કિચ્ચાનિ કાલવસેન વિભત્તાનિ **પઞ્ચ કિચ્ચાનિ ભવન્તિ**. **પુરેભત્તકિચ્ચ**ન્તિ ભત્તતો પુબ્બે બુદ્ધેન કાતબ્બકિચ્ચં. **વીતિનામેત્વા**તિ ફલસમાપત્તિયા કાલં વીતિનામેત્વા. **કદાચિ એકો**તિઆદિ તેસં તેસં વિનેય્યાનં વિનયનાનુરૂપપટિપત્તિદસ્સનં. **પકતિયા**તિ પકતિબુદ્ધવેસેન. બુદ્ધાનં હિ રૂપકાયસ્સ અસીતિઅનુબ્યઞ્જનપટિમણ્ડિત-બાત્તિંસમહાપુરિસ- લક્ખણ-કાયપ્પભા-બ્યામપ્પભા-કેતુમાલાવિચિત્તતા બુદ્ધવેસો. **કદાચિ અનેકેહિ પાટિહારિયેહિ વત્તમાનેહી**તિ ઇમિના પારમીનં નિસ્સન્દભૂતાનિ પાટિહારિયાનિ રુચિવસેનેવ પકાસનકાનિ ભવન્તિ, ન સબ્બદાતિ દસ્સેતિ. એવઞ્ચ કત્વા "**ઇન્દખીલસ્સ અન્તો ઠપિતમત્તે દક્ખિણપાદે**"તિઆદિવચનં સમત્થિતં હોતિ. ભગવતો કાયે પીતરસ્મીનં યેભુય્યતાય "**સુવણ્ણરસસિઞ્ચનાનિ વિયા**"તિ વત્વા કાયમ્હિ નીલાદિરસ્મીહિ તહં તહં પીતમિસ્સિતં સન્ધાય "**વિચિત્રપટપરિક્ખિત્તાનિ વિય ચા**"તિ વુત્તં. **મધુરેનાકારેન સદ્દં કરોન્તિ** તુટ્ઠરવરવનતો.

તત્થાતિ વિહારે. **ગન્ધમણ્ડલમાળે**તિ હત્થેન કતપરિભણ્ડે સમોસરિતગન્ધપુપ્ફદામે મણ્ડલમાળે.

ઉપટ્ઠાનેતિ પમુખે. "**ઓવદતી**"તિ વત્વા તત્થોવાદં સામઞ્ઞતો દસ્સેતું, "**ભિક્ખવે**"તિઆદિ વુત્તં. **સમ્પત્તી**તિ ચક્ખાદિઇન્દ્રિયપારિપૂરિ ચેવ હત્થાદિસમ્પદા ચ. **સમસ્સાસિતકાયો** કિલમથવિનોદનેન. ''તઞ્ચ ખો સમાપજ્જનેના''તિ વદન્તિ. **દુતિયભાગે**તિ ઇમિના અપરભાગં તયો ભાગે કત્વા તત્થ પુરિમભાગં સેય્યનિસજ્જાવસેન સમાપત્તીહિ વીતિનામેતીતિ દસ્સેતિ. **લોક**ન્તિ રાજગહાદીસુ યં તદા ઉપનિસ્સાય વિહરતિ, તત્થ અઞ્ઞત્થ વા બુજ્ઝનકં વિનેય્યસત્તલોકં બુદ્ધચક્ખુના વોલોકેતિ. **કાલયુત્ત**ન્તિ તેસં ઇન્દ્રિયપરિપાકકાલાનુરૂપં. **સમયયુત્ત**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. **સમયયુત્ત**ન્તિ વા તેહિ આજાનિતબ્બવિસેસપટિલાભાનુરૂપં.

પટિસલ્લીનોતિ કાલપરિચ્છેદં કત્વા સમાપત્તિં સમાપન્નો. **અધિપ્પાયં સમ્પાદેન્તો** તં અવિરાધેન્તો, અજ્ઝાસયાનુરૂપન્તિ અત્થો.

સકલ...પે॰... દેવતાયોતિ એત્થ લોકધાતુસાકલ્યં દટ્ઠબ્બં, ન દેવતાસાકલ્યં. ન હિ મહાસમયે વિય સબ્બદા મજ્ઝિમયામે દસસહસ્સચક્કવાળે સબ્બત્થ સબ્બા દેવતા સત્થુ સમીપં ઉપગચ્છન્તિ. **કિલાસુભાવો** કિલમથો.

વિહારચીવરપરિવત્તનવસેનાતિ વિહારે નિવત્થનિવાસનપરિવત્તનવસેન. **આદિયિત્વા**તિ પારુપનવસેન ગહેત્વા. તેનાહ "**ધારેત્વા**"તિ. **ભિક્ખાચાર**ન્તિ ભિક્ખત્થં ચરિતબ્બટ્ઠાનં.

અતિરોચમાનન્તિ તં તં અતિક્કમિત્વા સમન્તતો સબ્બદિસાસુ વિરોચમાનં. **સરીરપ્પભ**ન્તિ અત્તનો સરીરપ્પભં. **જઙ્ગમં વિય પદુમસર**ન્તિ રતનમયકિઞ્જક્ખં રજતમયકણ્ણિકં સમન્તતો સમ્ફુલ્લિતકઞ્ચનપદુમં સઞ્ચારિમસરં વિય. **ગગનતલ**ન્તિ અબ્ભમહિકાદિઉપક્કિલેસવિગમેન સુવિસુદ્ધઆકાસતલં વિય. તમ્પિ હિ તારાગણકિરણજાલસમુજ્જલતાય સમન્તતો વિરોચતિ. **કનકસિખર**ન્તિ કનકગિરિસિખરં. **સિરિયા જલમાન**ન્તિ સબ્બસો અનવજ્જાય સબ્બાકારેન પરિપુણ્ણકાયતાય અનઞ્ઞસાધારણાય રૂપકાયસિરિયા સમુજ્જલં, યસ્સા રુચિરભાવો વિદ્ધે વિગતવલાહકે પુણ્ણમાસિયં પરિપુણ્ણકલમનોમમણ્ડલં ચન્દમણ્ડલં અતિરોચતિ, પભસ્સરભાવો સહસ્સરંસિકિરણતેજોજાલસમુજ્જલં સૂરિયમણ્ડલં અભિભવતિ, હેમસમુજ્જલભાવો તદુભયે અભિભુય્ય પવત્તમાનં એકક્ખણે દસસહસ્સિલોકધાતુવિજ્જોતનસમત્થ-મહાબ્રહ્મુનો પભાસમુદયં અભિવિહચ્ચ ભાસતિ તપતિ વિરોચતિ.

સમન્તપાસાદિકેતિ સમન્તતો પસાદાવહે. તઞ્ચ ખો સબ્બસો સરિતબ્બતાયાતિ આહ ‘‘**પસાદનીયે**’’તિ. **ઉત્તમદમથસમથમનુપ્પત્તે**તિ કાયવાચાહિ અનુત્તરં દન્તભાવઞ્ચેવ અનુત્તરં ચિત્તવૂપસમઞ્ચ સમ્પત્તે. **અપ્પસાદેના**તિ પસાદાભાવેન, પસાદપટિક્ખેપેન વા અસ્સદ્ધિયેન. **ઉભયથાપિ નો**તિ અપ્પસાદો મચ્છરિયન્તિ ઉભયથાપિ નો એવ, અથ ખો અનત્તમનતાય ઉપારમ્ભાધિપ્પાયેન અપસાદેન્તો, ભગવતો મુખતો કિઞ્ચિ દેસેતુકામો વા એવમાહ. તત્થ કારણં દસ્સેન્તો ‘‘**ભગવતો પના**’’તિઆદિમાહ. **અતિત્ત**ન્તિ તિત્તિં અગચ્છન્તં. **કમ્મભઙ્ગ**ન્તિ કમ્મહાનિં.

તિક્ખપઞ્ઞો એસ બ્રાહ્મણો, તથા હિ ન ચિરસ્સેવ અરહત્તં સચ્છિકરિસ્સતિ. **કથાપવત્તનત્થમ્પિ એવમાહ** – ‘‘એવં અહં ઇમસ્સ કઞ્ચિ ધમ્મં સોતું લભિસ્સામી’’તિ. **વેનેય્યવસેના**તિ અત્તનો કસનકારિભાવકિત્તનમુખેન વિનેતબ્બપુગ્ગલવસેન.

ઓળારિકાનીતિ પાકતિકાનિ. ‘‘એસ ઉત્તમદક્ખિણેય્યો’’તિ **સઞ્જાતબહુમાનો**. પાળિયં ‘‘**યુગં વા નઙ્ગલં વા**’’તિ **વા**-સદ્દો અવુત્તવિકપ્પત્થો. તેન બીજાદિં સઙ્ગણ્હાતિ, તસ્મા બીજં વા ઈસં વા પરિગ્ગહયોત્તાનિ વાતિ અયમત્થો દસ્સિતો હોતિ. તથા હિ ભગવા બ્રાહ્મણસ્સ પટિવચનં દેન્તો ‘‘**સદ્ધા બીજ**’’ન્તિઆદિમાહ. **પુબ્બધમ્મસભાગતાયા**તિ પઠમં ગહિતધમ્મસભાગતાય. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં અટ્ઠકથારુળ્હમેવ ગહેતબ્બઞ્ચ સદ્દતો અત્થાપત્તિતો વા ઇધ દટ્ઠબ્બં. **બુદ્ધાનં આનુભાવો** અયં, યદિદં પસઙ્ગાગતધમ્મમુખેન દેસનં આરભિત્વા વેનેય્યવિનયનં.

અનનુસન્ધિકાતિ પુચ્છાનુસન્ધિવસેન અનનુસન્ધિકા. **એવ**ન્તિ ઇદાનિ વુચ્ચમાનાકારેન. **એત્થા**તિ એતિસ્સા દેસનાય. **સો**તિ ભગવા. **તસ્સા**તિ બ્રાહ્મણસ્સ. **અનુકમ્પાયા**તિ અસબ્બઞ્ઞૂ હિ સતિપિ અનુકમ્પાય પુચ્છિતમત્તે તિટ્ઠેય્ય, તથા જાનન્તોપિ અનનુકમ્પકો, ભગવા પન ઉભયધમ્મપારિપૂરિયા ‘‘ઇદં અપુચ્છિત’’ન્તિ અપરિહાપેત્વા કથેતિ. **સમૂલ**ન્તિઆદિના સઙ્ખેપેન વુત્તમત્થં વિવરન્તો ‘‘**તત્થા**’’તિઆદિમાહ. તત્થ બીજસ્સ કસિયા મૂલભાવો નાનન્તરિયતો તપ્પમાણવિધાનતો ચાતિ આહ ‘‘**તસ્મિં...પે॰... કત્તબ્બતો**’’તિ. તેન અન્વયતો બ્યતિરેકતો ચ બીજસ્સ કસિયા મૂલભાવં વિભાવેતિ. **કુસલા**તિ ઇમિના અકુસલા તતો અઞ્ઞથાપિ કરોન્તિ, તં પન અપ્પમાણન્તિ દસ્સેતિ.

તસ્સાતિ બ્રાહ્મણસ્સ બીજટ્ઠાનિયસ્સ ધમ્મસ્સ ચ **ઉપકારભાવતો. ધમ્મસમ્બન્ધસમત્થભાવતો**તિ તથા વુત્તધમ્મસ્સ ફલેન સમ્બન્ધિતું યોજેતું સમત્થભાવતો. **તપો વુટ્ઠી**તિ વુત્તવચનં સન્ધાય વુત્તં. સઙ્ખેપતો વુત્તમત્થં પાકટં કાતું ‘‘**અયં હી**’’તિઆદિ વુત્તં. કસ્સકસ્સ ઉપકારસ્સ બીજસ્સ અનન્તરં વુટ્ઠિ વુચ્ચમાના અટ્ઠાને વુત્તા નામ ન હોતિ. કસ્મા? બીજસ્સ વપ્પકાલે અનુરૂપાય વુટ્ઠિયા ઇચ્છિતબ્બતો, તસ્મા અવસાને મજ્ઝે વા વુચ્ચમાનાય

ધમ્મસમ્બન્ધસમત્થતા તસ્સા વિભાવિતા ન સિયા. **અત્તનો અવિસયે**તિ ઞાનાદિઉત્તરિમનુસ્સધમ્મે. **પચ્છાપી**તિ કસિસમ્ભારકથનતો પચ્છાપિ. **વત્તબ્બો**તિ એકન્તેન વત્તબ્બો. **તદનન્તરંયેવા**તિ બીજાનન્તરંયેવ. **વુચ્ચમાના** વુદ્ધિ **સમત્થા હોતિ** , બીજસ્સ ફલેન સમ્બન્ધને સમત્થાતિ દીપિતા હોતિ અનન્તરવચનેનેવ તસ્સા આસન્નઉપકારત્તદીપનતો.

સમ્પસાદલક્ખણાતિ પસીદિતબ્બે વત્થુસ્મિં સમ્મદેવ પસીદનલક્ખણા. **ઓકપ્પનલક્ખણા**તિ સદ્ધેય્યવત્થુનો એવમેતન્તિ પક્ખન્દનલક્ખણા. **મૂલબીજ**ન્તિઆદીસુ મૂલમેવ બીજં મૂલબીજં. એસ નયો સેસેસુપિ બીજગામસ્સ અધિપ્પેતત્તા. ભૂતગામો પન મૂલં બીજં એતસ્સાતિ મૂલબીજન્તિઆદિના વેદિતબ્બો. **બીજબીજ**ન્તિ પઞ્ચમં પન પચ્ચયન્તરસમવાયે સદિસફલુપ્પત્તિયા વિસેસકારણભાવતો વિરૂહનસમત્થે સારફલે નિરુળ્હો બીજસદ્દો તદત્થસિદ્ધિયા મૂલાદીસુપિ કેસુચિ પવત્તતીતિ તતો નિવત્તનત્થં એકેન બીજ-સદ્દેન વિસેસેત્વા વુત્તં "**બીજબીજ**"ન્તિ ''દુક્ખદુક્ખં રૂપરૂપ''ન્તિ ચ યથા. એવમ્પિ ઇમિના અત્થેન ઇમસ્સપિ નિપ્પરિયાયોવ બીજભાવોતિ દસ્સેન્તો આહ "**તં સબ્બમ્પિ...પે॰... ગચ્છતી**"તિ.

ઇદાનિ કથઞ્ચિ વત્તબ્બે સદ્ધાય ઓપમ્મત્તે બીજે સદ્ધાય બીજભાવં વિભાવેતું "**તત્થ યથા**"તિઆદિ આરદ્ધં. કામં સદ્ધૂપનિસં સીલં, તથાપિ સમાધિસ્સ વિય સબ્બેસમ્પિ અનવજ્જધમ્માનં આદિમૂલભાવતો સદ્ધાયપિ પતિટ્ઠા હોતીતિ આહ "**હેટ્ઠા સીલમૂલેન પતિટ્ઠાતી**"તિ. યસ્મા સબ્બસ્સેવ પુગ્ગલસ્સ સદ્ધાવસેન સમથવિપસ્સનારમ્ભો, તસ્મા સા "**ઉપરિ સમથવિપસ્સનઙ્કુરં ઉટ્ઠાપેતી**"તિ વુત્તા. **ત**ન્તિ ધઞ્ઞબીજં. **પથવિરસં આપોરસ**ન્તિ સસમ્ભારપથવીઆપેસુ લબ્ભમાનં રસં. **ગહેત્વા**તિ પચ્ચયપરમ્પરાય ગહેત્વા. **ધઞ્ઞપરિપાકગહણત્થ**ન્તિ ધઞ્ઞપરિપાકનિબ્બત્તિઅત્થં. **રસ**ન્તિ સદ્ધાસીલમૂલહેતુસમથવિપસ્સનાભાવનારસં આદિયિત્વા. **અરિયમગ્ગનાળેના**તિ અરિયમગ્ગસોતેન **અરિયફલધઞ્ઞપરિપાકગહણત્થ**ન્તિ અરિયફલમેવ ધનાયિતબ્બતો ધઞ્ઞં તસ્સ નિબ્બત્તિઅત્થં. ધઞ્ઞનાળં નામ કણ્ડસ્સ નિસ્સયભૂતો પચ્છિમદેસો, **કણ્ડો** તબ્ભન્તરો તંનિસ્સયોયેવ દણ્ડો. **પસવો** નામ પુપ્ફં. **વુદ્ધિ**ન્તિ અવયવપારિપૂરિવસેન વુદ્ધિં. **વિરૂળ્હિ**ન્તિ મૂલસન્તાનદળ્હતાય વિરુળ્હતં. **વેપુલ્લ**ન્તિ પત્તનાળાદીહિ વિપુલભાવં. **ખીરં જનેત્વા**તિ તરુણસલાટુકભાવપ્પત્તિયા તણ્ડુલસ્સ બીજસ્સ બીજભૂતં ખીરં ઉપ્પાદેત્વા. **એસા**તિ સદ્ધા. **પતિટ્ઠહિત્વા**તિ કમ્મપથાકમ્મપથસમ્માદિટ્ઠિસહિતેન આદિતો પવત્તસીલમત્તેન પતિટ્ઠહિત્વા. **વુદ્ધિ**ન્તિઆદીસુ સુપરિસુદ્ધાહિ સીલચિત્તવિસુદ્ધીહિ વુદ્ધિં, દિટ્ઠિકઙ્ખાવિતરણવિસુદ્ધીહિ **વિરૂળ્હિં**. મગ્ગામગ્ગપટિપદાઞાણદસ્સનવિસુદ્ધીહિ **વેપુલ્લં** પત્વા. **ઞાણદસ્સનવિસુદ્ધિખીર**ન્તિ સાદુરસસુવિસુદ્ધિભાવતો ઞાણદસ્સનવિસુદ્ધિસઙ્ખાતં ખીરં જનેત્વા. **અનેક...પે॰... ફલ**ન્તિ અનેકપટિસમ્ભિદા-અનેકાભિઞ્ઞાણપરિપુણ્ણં અરહત્તફલસીસં નિપ્ફાદેતિ.

બીજકિચ્ચકરણતોતિ બીજકિચ્ચસ્સ કરણતો. યઞ્હિ તંસદિસસ્સ વિસદિસસ્સ ચ અત્તનો ફલસ્સ પતિટ્ઠાપનસમ્બન્ધનનિપ્ફાદનસઙ્ખાતં બીજસ્સ કિચ્ચં, તસ્સ કરણતો નિબ્બત્તનતો "**એવં સદ્ધા બીજકિચ્ચ**"ન્તિ વુત્તં. ઇમિના અનઞ્ઞસાધારણં સદ્ધાય કુસલધમ્માનં બીજભાવં દસ્સેતિ. **સા ચા**તિઆદિના તમેવત્થં સમત્થેતિ. ઇદાનિ તત્થ આગમં દસ્સેન્તો "**સદ્ધાજાતો**"તિઆદિમાહ. તેન યથા સપ્પુરિસૂપનિસ્સયસ્સ સદ્ધમ્મસ્સવનસ્સ ચ, એવં અનવસેસાય સમ્માપટિપત્તિયા સદ્ધા મૂલકારણન્તિ દસ્સેતિ.

ઇન્દ્રિયસંવરો વીરિયઞ્ચ અકુસલધમ્મે, દુક્કરકારિકા ધુતઙ્ગઞ્ચ અકુસલધમ્મે ચેવ કાયઞ્ચ તપતિ વિબાધતીતિ **તપો**તિ વુચ્ચતિ. **ઇન્દ્રિયસંવરો અધિપ્પેતો** વીરિયસ્સ ધોરય્હભાવેન ગય્હમાનત્તા, ઇતરેસં વુદ્ધિભાવસ્સ

અનુયુઞ્જમાનત્તા. આદિ-સદ્દેન કલલઙ્ગારવુદ્ધિઆદીનં સઙ્ગહો. **સમનુગ્ગહિતન્તિ** ઉપગતં. વિરુહનામિલાયનનિપ્ફત્તિવચનેહિ ધઞ્ઞબીજસન્તાનસ્સ વિય તેસં વુદ્ધિયા સદ્ધાબીજસન્તાનસ્સ તપોવુદ્ધિયા આદિમજ્ઝપરિયોસાનેસુ ઉપકારતં દસ્સેતિ.

પુરિમપદેસુપીતિ અપિ-સદ્દેન પરપદેસુપીતિ અત્થો દટ્ઠબ્બો ''હિરી મે ઈસા, મનો મે યોત્ત''ન્તિ ઇચ્છિતત્તા, ''સતિ મે''તિ એત્થ મે-સદ્દો આનેત્વા યોજેતબ્બો. **ઉદકમ્પિ તાવ દાતબ્બં હોતિ** નદીતળાકાદિતો આનેત્વા. **વીરિયબલીબદ્દે** ચતુબ્બિધે **યોજેત્વા. નિચ્ચકાલં** અત્થીતિ વચનસેસો.

સહ વિપસ્સનાય મગ્ગપઞ્ઞા અધિપ્પેતા અમતપ્ફલાય કસિયા અધિપ્પેતત્તા. **વિપસ્સના પઞ્ઞા ચાતિ** દુવિધાપિ પઞ્ઞા ઉપનિસ્સયા હોતિ વિસિટ્ઠભાવતો. તેનાહ "**યથા હી**"તિઆદિ. **પઞ્ઞાતિ** પકારેહિ જાનાતીતિ પઞ્ઞા. પઞ્ઞવતં પઞ્ઞા પુરતો હોતિ યોનિસોમનસિકારસ્સ વિસેસપચ્ચયભાવતો, સહજાતાધિપતીસુ ચ ઉક્કટ્ઠભાવતો. **સિરીતિ** સોભગ્ગં. **સતં ધમ્મા** સદ્ધાદયો, **અન્વાયિકાતિ** અનુગામિનો. **ઈસાબદ્ધા હોતીતિ** હિરિસઙ્ખાતઈસાય બદ્ધા હોતિ , પઞ્ઞાય કદાચિ અપ્પયોગતો મનોસીસેન સમાધિ ઇધ વુત્તોતિ આહ "**મનોસઙ્ખાતસ્સ સમાધિયોત્તસ્સા**"તિ. **સમં** ઉપનેત્વા બન્ધિત્વા બદ્ધરજ્જુકત્તા **સમાધિયોત્તં. એકતો ગમનન્તિ** લીનચ્ચારદ્ધસઙ્ખાતં એકપસ્સતો ગમનં વારેતિ. મજ્ઝિમાય વિપસ્સનાવીથિયા પટિપાદનતો કાયાદીસુ સુભસુખનિચ્ચત્તભાવવિગમને પઞ્ઞાય વિસેસપચ્ચયા સતીતિ વુત્તં – "**સતિયુત્તા પઞ્ઞા**"તિ તસ્સા સતિવિપ્પયોગાસબ્ભાવતો. સન્તતિઘનાદીનં અયં વિસેસો – પુરિમપચ્છિમાનં ધમ્માનં નિરન્તરતાય એકીભૂતાનં વિય પવત્તિ **સન્તતિઘનતા**, એકસમૂહવસેન એકીભૂતાનમિવ પવત્તિ **સમૂહઘનતા**, દુબ્બિઞ્ઞેય્યકિચ્ચભેદવસેન એકીભૂતાનમિવ પવત્તિ. **કિચ્ચઘનતા**, એકારમ્મણવસેન એકીભૂતાનમિવ પવત્તિ **આરમ્મણઘનતા**. સબ્બેસં, સબ્બાનિ વા કિલેસાનં મૂલસન્તાનકાનિ **સબ્બ...પે॰... સન્તાનકાનિ**. અનુપ્પયોગો હિ અત્થો. **પદાલેતીતિ** ભિન્દતિ સમુચ્છિન્દતિ. **સા ચ ખો** ''પદાલેતી''તિ વુત્તા **લોકુત્તરાવ** પઞ્ઞા અનુસયપ્પહાનસ્સ અધિપ્પેતત્તા. સન્તતિઘનાદિભેદના પન લોકિયાપિ હોતિ વિપસ્સનાવસેન ઘનવિનિબ્ભોગસ્સ નિપ્ફાદનતો. તેનાહ "**ઇતરા પન લોકિકાપિ સિયા**"તિ.

હિરીયતીતિ લજ્જતિ, જિગુચ્છતીતિ અત્થો. તસ્મા "**પાપકેહિ ધમ્મેહી**"તિ નિસ્સક્કવચનં દટ્ઠબ્બં, હેતુમ્હિ વા કરણવચનં. **ઓત્તપ્પમ્પિ ગહિતમેવ**, ન હિ લજ્જનં નિબ્ભયં પાપભયં વા અલજ્જનં અત્થીતિ. **રુક્ખલટ્ઠીતિ** રુક્ખદણ્ડો. તેન પદેસેન કસનતો વિસેસતો નઙ્ગલન્તિ વુચ્ચતીતિ આહ "**ઈસા યુગનઙ્ગલં ધારેતી**"તિ. કામં પઞ્ઞારહિતા હિરી અત્થિ, હિરિરહિતા પન પઞ્ઞા નત્થેવાતિ આહ "**હિરિ...પે॰... અભાવતો**"તિ. સન્ધિટ્ઠાને કમ્પનાભાવતો **અચલં**. થિરભાવેન **અસિથિલં**. હિરિપટિબદ્ધપઞ્ઞા પટિપક્ખવસેન ચ અસિથિલભાવેન ચ **અચલા અસિથિલાતિ** આહ "**અબ્બોકિણ્ણા અહિરિકેના**"તિ. નાળિયા મિનમાનપુરિસો વિય આરમ્મણં મુનાતિ પરિચ્છેદતો જાનાતીતિ **મનો. મનોસીસેનાતિ** મનસો અપદેસેન. **તંસમ્પયુત્તોતિ** ઇમિના કુન્તસહચરણતો પુરિસો કુન્તો વિય મનસહચરણસમાધિ ''મનો''તિ વુત્તોતિ દસ્સેતિ. **સારથિનાતિ** કસ્સકેન. સો હિ ઇધ બલીબદ્દાનં સારણતો પાચનતો ''સારથી''તિ અધિપ્પેતો. **એકાબન્ધનન્તિ** એકાબદ્ધકરણં. **સકકિચ્ચેતિ** સકકિચ્ચેન યુત્તે. તેન હિ ઈસાદીસુ યથારહં બન્ધિત્વા એકાબદ્ધેસુ કતેસુ નઙ્ગલેસુ કિચ્ચં ઇજ્ઝતિ, નો અઞ્ઞથાતિ તં "**સકકિચ્ચે પટિપાદેતી**"તિ વુત્તં. **અવિક્ખેપસભાવેનાતિ** અત્તનો અવિક્ખેપસભાવેન . **બન્ધિત્વાતિ** સહજાતાદિપચ્ચયભાવેન અત્તના સમ્બન્ધિત્વા. **સકકિચ્ચેતિ** હિરીઆદીહિ યથાસકં કત્તબ્બે કિચ્ચે.

ચિરકતાદિમત્થન્તિ ચિરભાસિતમ્પિ અત્થં. **સરતિ** અનુસ્સરતિ કાયાદિં અસુભાદિતો નિજ્ઝાયતિ. **ફાલેતીતિ** પદાલેતિ. પાજેન્તિ ગમેન્તીતિ તં **પાજનં**. **ઇધ** ઇમસ્મિં સુત્તે **"પાચન"ન્તિ વુત્તં** જ-કારસ્સ ચ-કારં કત્વા. **ફાલપાચનન્તિ** ઇમમત્થં દસ્સેતું **"યથા હિ બ્રાહ્મણ...પે॰... સતી"**તિ વુત્તં. ઇદાનિ તમત્થં વિત્થારતો દસ્સેન્તો **"તત્થ યથા"**તિઆદિમાહ. **નઙ્ગલં અનુરક્ખતિ** ભિજ્જનફાલનતો. **પુરતો ચસ્સ ગચ્છતીતિ** અસ્સ નઙ્ગલસ્સ કસ્સને ભૂમિયા વિલિખને પુરતો ગચ્છતિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ. **ગતિયો**તિ પવત્તિયો. **સમન્વેસમાના**તિ સરણવસેન ગવેસમાના. **આરમ્મણે વા** કાયાદિકે **ઉપટ્ઠાપયમાના** અસુભાદિવસેન **પઞ્ઞાનઙ્ગલં રક્ખતિ**. સભાવાસભાવૂપગમે ફાલો વિય નઙ્ગલસ્સ **"આરક્ખા"તિ વુત્તા** ''સબ્બાનત્થતો સતિ રક્ખતી''તિ કત્વા. તથા હેસા આરક્ખપચ્ચુપટ્ઠાના. ચિરકતચિરભાસિતાનં અસમ્મુસ્સનવસેન સતિ પઞ્ઞાનઙ્ગલસ્સ પુરતો હોતીતિ વત્વા તસ્સ પુરતોભાવં દસ્સેતું **"સતિ...પે॰... નો પમુટ્ઠે"**તિ આહ. **સતિપરિચિતે**તિ સતિયા પટ્ઠાપિતે. ''ઉપટ્ઠાપિતે''તિપિ પાઠો, અયમેવત્થો. **સંસીદિતું ન દેતી**તિ સકિચ્ચકિરિયાય સંસીદનં કાતું ન દેતિ. કોસજ્જસઙ્ખાતં સંસીદનં **કોસજ્જસંસીદનં**.

પાતિમોક્ખસંવરસીલં વુત્તં કાયિકવાચસિકસંયમસ્સ કથિતત્તા. **આહારે ઉદરે યતો**તિ પરિભુઞ્જિતબ્બઆહારે સંયતભાવદસ્સનેન પરિભુઞ્જિતબ્બતાય ચતૂસુપિ પચ્ચયેસુ સંયતભાવો દીપિતોતિ આહ **"આહારમુખેના"**તિઆદિ. સંયતભાવો ચેત્થ પચ્ચયહેતુ અનેસનાભાવોતિ વુત્તં **"નિરુપક્કિલેસોતિ અત્થો"**તિ. ભોજનસદ્દો આહારપરિભોગે નિરુળ્હોતિ કત્વા વુત્તં **"ભોજને મત્તઞ્ઞુતામુખેના"**તિ. પરિભુઞ્જનટ્ઠેન પન ભોજનસદ્દમુખેનાતિ વુત્તે અધિપ્પેતત્થો લબ્ભતેવ. **તેના**તિ કાયગુત્તાતિઆદિવચનેન. **ન વિલુમ્પન્તી**તિ **"દીપેતી"**તિ પદં આનેત્વા સમ્બન્ધો.

દ્વીહાકારેહીતિ અદિટ્ઠાદીનં અદિટ્ઠાદિવસેન દિટ્ઠાદીનઞ્ચ દિટ્ઠાદિવસેનાતિ એવં દ્વિપ્પકારેહિ. **અવિસંવાદનં** અવિતથકથનં. **છેદનં** મૂલપ્પદેસે નિકન્તનં. **લુનનં** યત્થ કત્થચિ છેદનં. **ઉપ્પાટનં** ઉમ્મૂલનં. **અસિતેના**તિ દત્તેન, લાયિતેનાતિ અત્થો. **વિસંવાદનસઙ્ખાતાનં તિણાનં**, અટ્ઠન્નં અનરિયવોહારાનન્તિ અત્થો. **યથાભૂતઞાણન્તિ** નામ રૂપપરિચ્છેદકઞાણં. **સચ્ચન્તિ વેદિતબ્બં** અવિપરીતવુત્તિકત્તા **"છેદકં"** છિન્દનકં. **નિદ્દાનન્તિ** નિદ્દાયકં. ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞન્તિ દિટ્ઠિ **"દિટ્ઠિસચ્ચ"**ન્તિ વુચ્ચતિ. **દ્વીસુ વિકપ્પેસૂ**તિ ભાવકત્તુસાધનવસેન દ્વીસુ વિકપ્પેસુ. ''નિદ્દાન''ન્તિ ઉપયોગવસેનેવ અત્થો.

સીલમેવ "સોરચ્ચ"ન્તિ વુત્તં ''પાણાતિપાતાદીહિ સુટ્ઠુ ઓરતસ્સ કમ્મ''ન્તિ કત્વા. સઙ્ખારદુક્ખાદીનં અભાવતો સુન્દરભાવતો સુન્દરે નિબ્બાને આરમ્મણકરણવસેન રતત્તા સુરતો, અરહા. તસ્સ ભાવો **સોરચ્ચં**, અરહત્તં. **અપ્પમોચનમેવ** અચ્ચન્તાય પમોચનં ન હોતિ.

યદઙ્ગેન વિપસ્સનાય પઞ્ઞાય તંસહગતવીરિયસ્સ ચ નઙ્ગલધોરય્હતા, તથાપવત્તકુસલભાવનાય ચ કસિભાવો ચ, તદઙ્ગેન તતો પુરેતરં પવત્તપઞ્ઞાવીરિયપારમીનં નઙ્ગલધોરય્હતા, તથાપવત્તકુસલભાવનાય ચ કસિભાવો વેદિતબ્બોતિ દસ્સેન્તો **"યથા હી"**તિઆદિમાહ. ધુરં વહતીતિ **ધોરય્હં. યથાવુત્તં ધનન્તિ** અસ્મિમાનાદિભેદં ધનં. વહિતબ્બા આદિભૂતા ધુરા એતેસં અત્થીતિ ધુરા, પુરિમધુરવાહકા. તંમૂલકા અપરં ધુરં વહન્તા ધોરય્હા. **ધુરા ચ ધોરય્હા ચ ધુરધોરય્હં** એકત્તવસેન. **વહન્તન્તિ** કસનેન પવત્તન્તં.

કામયોગાદીહિ **યોગેહિ ખેમત્તા** અનુપદ્દવત્તા. **તં** નિબ્બાનં **અધિકિચ્ચ** ઉદ્દિસ્સ. **વાહીયતિ** વિપસ્સનાય સહગતં. **અભિમુખં વાહીયતિ** મગ્ગપરિયાપન્નં. **ખેત્તકોટિન્તિ** ખેત્તમરિયાદં. **દિટ્ઠેકટ્ઠે**તિ દિટ્ઠિયા સહજાતેકટ્ઠે પહાનેકટ્ઠે ચ. **ઓળારિકે**તિ ઉપરિમગ્ગવજ્ઝે ઉપાદાય વુત્તં, અઞ્ઞથા દસ્સનપહાતબ્બાપિ દુતિયમગ્ગવજ્ઝેહિ ઓળારિકાતિ.

અનુસહગતેતિ અનુભૂતે. ઇદં હેટ્ઠિમમગ્ગવજ્જે ઉપાદાય વુત્તં. **સબ્બકિલેસે** અવસિટ્ઠસબ્બકિલેસે **પજહન્તં અનિવત્તન્તં ગચ્છતિ** પુન પહાતબ્બતાય અભાવતો. **અનિવત્તન્ત**ન્તિ ન નિવત્તન્તં, યથા નિવત્તનં ન હોતિ, એવં ગચ્છતીતિ અત્થો. તેનાહ "**નિવત્તનરહિત**"ન્તિઆદિ. **એતં પન** તવ ધુરધોરય્હં.

એવમેસા કસીતિ યથાવુત્તસ્સ પચ્ચામસનં. તેનાહ "**નિગમનં કરોન્તો**"તિ. વુત્તસ્સેવ હિ અત્થસ્સ પુન વચનં. **પઞ્ઞાનઙ્ગલેન સતિફાલં આકોટેત્વા**તિ પઞ્ઞાસઙ્ખાતેન નઙ્ગલેન સદ્ધિં સતિફાલસ્સ એકાબદ્ધભાવકરણેન આકોટેત્વા. **કટ્ઠા**તિ એત્થ "કસી"તિ પદં આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બં "કટ્ઠા કસી"તિ. **કમ્મપરિયોસાન**ન્તિ યથાવુત્તકસિકમ્મસ્સ પરિયોસાનભૂતં. યદિપિ પુબ્બે "પઞ્ઞા મે યુગનઙ્ગલ"ન્તિઆદિના અત્તુદ્દેસિકવસેનાયં અમતપ્ફલા કસિ દસ્સિતા, મહાકારુણિકસ્સ પન ભગવતો દેસના સબ્બસ્સપિ સત્તનિકાયસ્સ સાધારણા એવાતિ દસ્સેન્તો "**સા ખો પનેસા**"તિઆદિમાહ.

દિવસેયેવાતિ તંદિવસે એવ. **આદિમાહા**તિ એત્થ **આદિ**-સદ્દેન કથાપરિયોસાને પાઠપદેસો ગહિતોતિ તદઞ્ઞં "એવં વુત્તે"તિઆદિપાઠં સન્ધાય "**તતો પરઞ્ચા**"તિ આહ.

કસિભારદ્વાજસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉદયસુત્તવણ્ણના

૧૯૮. એતં વુત્તન્તિ "ઓદનેન પૂરેસી"તિ એતં વચનં વુત્તં. "**ગહેતું સમત્થો નામ નાહોસી**તિ ભગવતો અધિટ્ઠાનબલેના"તિ વદન્તિ. **તં** બ્રાહ્મણં વિનેતુકામતાય કિર ભગવા તથા અકાસિ.

ઉપારમ્ભભયેનાતિ પરૂપવાદભયેન. **અવત્વાવ નિવત્તો** "અબ્ભાગતોપિ પાસણ્ડો વાચામત્તેનપિ ન પૂજેતબ્બો"તિ બ્રાહ્મણધમ્મે વુત્તત્તા. **પક્કન્તો**તિ બ્રાહ્મણસ્સ ધમ્મં અવત્વા પક્કન્તો બ્રાહ્મણસ્સ ન તાવ ઞાણં પરિપક્કન્તિ. **એતં વચનં...પે○... મગમાસિ** "પુનપ્પુનઞ્ચેવ વપન્તિ બીજ"ન્તિઆદિના ધમ્મં કથેતું અવસ્સં આકઙ્ખન્તો. પકારતો કસ્સતીતિ **પકટ્ઠકો**, રસતણ્હાય પકટ્ઠોતિ અત્થો. તેનાહ "**રસગિદ્ધો**"તિ.

"પુનપ્પુનઞ્ચેવ વપન્તિ બીજ"ન્તિ ઇમં દેસનં આરભીતિ સમ્બન્ધો. **બીજ**ન્તિ ચ ઇતિ-સદ્દો નિદસ્સનત્થો વા. તેન અવયવેન સમુદાયં નિદસ્સેતિ. **ઓસક્કસી**તિ સઙ્કોચસિ. **વુત્ત**ન્તિ વપનં કતં. તસ્મા વુત્તં "**અલમેત્તાવતા**"તિ. "**વસ્સિત્વા**"તિ વુટ્ઠિં પવત્તેત્વા.

દેસના...પે○... દસ્સેતિ બ્રાહ્મણેન વુત્તં અયુત્તવચનં પરિવટ્ટેન્તોપિ દિવસે દિવસે ભિક્ખાચરિયા નામ ભિક્ખૂનં કાયગતા વુત્તીતિ. ખીરં હત્થેન નયન્તીતિ વા **ખીરનિકા. કિલમતી**તિ તંતંકિચ્ચકરણવસેન ખિજ્જતિ. **ફન્દતી**તિ અનત્થસમાયોગવસેન વિપ્ફન્દતિ. **અપુનબ્ભવાયા**તિ આયતિં અનુપ્પત્તિયા. **મગ્ગો નામા**તિ ઉપાયો નામ નિબ્બાનં, તસ્મિં લદ્ધે પુનબ્ભવાભાવતો. "પુનપ્પુન"ન્તિ વચનં ઉપાદાય બીજવપનાદયો પુનપ્પુનધમ્મા નામ જાતાતિ આહ "**સોળસ પુનપ્પુનધમ્મે દેસેન્તેના**"તિ.

ઉદયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દેવહિતસુત્તવણ્ણના

૧૯૯. ઉદરવાતેહીતિ વાતકતવિજ્ઝનતોદનાદિવસેન અપરાપરં વત્તમાનેહિ ઉદરવાતેહિ, તસ્સ વા વિકારેહિ. નિબદ્ધુપટ્ઠાકકાલે પન ધમ્મભણ્ડાગારિકોવ. **અરઞ્ઞ**ન્તિ ભગવતો ભિક્ખૂનઞ્ચ વસનટ્ઠાનભૂતં તપોવનં. તં **નિદ્ધૂમં હોતિ** ઉદકતાપનસ્સપિ અકરણતો. **તસ્મા**તિ યસ્મા તસ્સ ઉણ્હોદકવિક્કિણનચરિયાય જીવિકાકપ્પનં હોતિ, તસ્મા.

વત્તમેતં તસ્સ પતિકારત્થં પરિકથાદીનમ્પિ કાતું લબ્ભનતો. ઇદાનિ તત્થ કારણમ્પિ સવિસયં દસ્સેતું "**વણ્ણં હી**"તિઆદિ વુત્તં. ભગવા હિ આયસ્મતો ઉપવાણસ્સ દેવહિતબ્રાહ્મણસ્સ તં સમ્ભાવિતં ભવિસ્સતિ તિકિચ્છાપટિયત્તં, તાય ચ અત્તનો રોગસ્સ વૂપસમનં, તપ્પસઙ્ગેન ચ દેવહિતબ્રાહ્મણો મમ સન્તિકં આગન્ત્વા ધમ્મસ્સવનેન સરણેસુ સીલેસુ ચ પતિટ્ઠહિસ્સતીતિ સબ્બમિદં ઞત્વા એવં "**ઇઙ્ઘ મે ત્વં, ઉપવાણ, ઉણ્હોદકં જાનાહી**"તિ અવોચ. **આગમનીયપ્પટિપદં** પુબ્બભાગપ્પટિપદં પુબ્બભાગપ્પટિપત્તિં **કથેતું વટ્ટતિ** અનુત્તરિમનુસ્સધમ્મત્તા. **સદેવકેન લોકેના**તિ અનવસેસતો લોકસ્સ ગહણં. ફલવિસેસાકઙ્ખાય પૂજેતબ્બાતિ પૂજનીયા, તે એવ ઇધ "**પૂજનેય્યા**"તિ વુત્તા. તથા આદરેન પૂજેતબ્બતાય સક્કારિયા, આ-કારસ્સ રસ્સત્તં, રિ-સદ્દસ્સ ચ રે-આદેસં કત્વા "**સક્કરેય્યા**"તિ વુત્તં. ''અપચયેય્યા''તિ વત્તબ્બે ય-કારલોપં કત્વા "**અપચેય્યા**"તિ વુત્તં. **તેસ**ન્તિ સદેવકેન પૂજનેય્યાદીનં. **હરિતુ**ન્તિ નેતું.

એત્તકેનપીતિ ઉપસઙ્કમનાદિના એત્તકેન અપ્પમત્તકેનપિ કતવત્તેન **અયં કિત્તિ...પે૦... સોમનસ્સજાતો**.

યજમાનસ્સાતિ દેય્યધમ્મં દેન્તસ્સ. દક્ખિણાય ઇજ્ઝનં નામ વિપુલફલભાવોતિ આહ "**મહપ્ફલો હોતી**"તિ. **વિદિત**ન્તિ પટિવિદ્ધપચ્ચક્ખકતં. **આજાનાતી**તિ વુત્થભવાદિં પરિયાદાય જાનાતિ પટિવિજ્ઝતિ. **જાનિત્વા**તિ ચત્તારિ સચ્ચાનિ મગ્ગપટિપાટિયા પટિવિજ્ઝિત્વા. અગ્ગપ્પત્તતાય **કતકિચ્ચતં પત્તો**. બ્રાહ્મણેન અત્તના કતો કારો ચ ભગવતો એવ પચ્ચુપટ્ઠાતીતિ તં દસ્સેન્તો "**ઇમિના ખીણાસવે યજનાકારેન યજન્તસ્સા**"તિ વુત્તં.

દેવહિતસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. મહાસાલસુત્તવણ્ણના

૨૦૦. યસ્મા તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ અનિસ્સયસ્સ જિણ્ણભાવેન વિસેસતો કાયો લૂખો જાતો, જિણ્ણપિલોતિકખણ્ડેહિ સઙ્ઘટિતં પાવુરણં, તસ્મા "**લૂખપાવુરણો**"તિ પદસ્સ "**જિણ્ણપાવુરણો**"તિ અત્થો વુત્તો. **પાટિયેક્ક**ન્તિ પુત્તેસુ એકમેકો એકમેકાય વાચાય વિસું વિસું.

સમ્પુચ્છનં નામ ઇધ સમ્મન્તનન્તિ આહ "**સદ્ધિં મન્તયિત્વા**"તિ. **નન્દિસ્સ**ન્તિ અભિનન્દિં. અતીતત્થે હિ ઇદં અનાગતવચનં. તેનાહ "**નન્દિજાતો...પે૦... અહોસિ**"ન્તિ. **ભુસ્સન્તા**તિ નિબ્ભુસ્સનવસેન રવન્તા.

વયોગતન્તિ પચ્છિમવયં ઉપગતં. સો પન યસ્મા પુરિમે દ્વે વયે અતિક્કમવસેન ગતો. પચ્છિમં એકદેસતો અતિક્કમનવસેન, તસ્મા વુત્તં – "**તયો વયે ગતં અતિક્કન્તં પચ્છિમવયે ઠિત**"ન્તિ.

નિપ્પરિભોગોતિ જિણ્ણભાવેન જવપરક્કમહાનિયા અપરિભોગો ન ભુઞ્જિતબ્બો. **ખાદના અપનીયતી**તિ યવસં અદદન્તા તતો નીહરન્તિ નામ. **થેરો**તિ વુડ્ઢો.

અનસ્સવાતિ ન વચનકરા. **અપ્પતિસ્સા**તિ પતિસ્સયરહિતા. **અવસવત્તિનો**તિ ન મય્હં વસેન વત્તનકા. **સુન્દરતરો**તિ ઉપત્થમ્ભકારિભાવેન સુન્દરતરો.

પુરતોતિ ઉપત્થમ્ભકભાવેન પુરતો કત્વા. **ઉદકે પતિટ્ઠં લભતિ** તત્થ પતિટ્ઠતો થિરપતિટ્ઠભાવતો. અદ્ધપતિટ્ઠો હિ દણ્ડો દણ્ડધરપુરિસસ્સ પતિટ્ઠં લભાપેતિ.

બ્રાહ્મણિયોતિ અત્તનો બ્રાહ્મણિયો. **પાટિયેક્ક**ન્તિ ''અસુકસ્સ ગેહે અસુકસ્સ ગેહે''તિ એવં ઉદ્દેસિકં કત્વા વિસું વિસું. **મા નિચ્ચાદેહિ, અમ્હાકં રુચ્ચનટ્ઠાનમેવા**તિ તવ પુત્તાનં ગેહેસુ યં અમ્હાકં રુચ્ચનટ્ઠાનં. તત્થમેવ ગમિસ્સામાતિ સબ્બેસમ્પિ એતેસં અનુગ્ગહં કાતુકામો ભગવા એવમાહ.

તતો પટ્ઠાયાતિ સોતાપત્તિફલપટિલાભતો પટ્ઠાય. યદત્થં મયં ઇમસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ મહાસમ્પત્તિદાનાદિના અનુગ્ગહો કતો, સો ચસ્સ પુત્તપરિજનસ્સપિ અત્થો સિદ્ધોતિ સત્થા ન સબ્બકાલં તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ પુત્તાનં ગેહં અગમાસિ, તે એવ પન કાલેન કાલં સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા યથાવિભવં સક્કારસમ્માનં અકંસૂતિ અધિપ્પાયો.

મહાસાલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. માનત્થદ્ધસુત્તવણ્ણના

૨૦૧. **માનેન થદ્ધો**તિ ''અયં ખો''તિઆદિના પગ્ગહિતેન માનેન થદ્ધો બજ્ઝિતચિત્તો થદ્ધઅયોસલાકો વિય કસ્સચિપિ અનોનતો. **ન કિઞ્ચિ જાનાતિ** લોકે પટિસન્થારમત્તસ્સપિ અજાનનતો.

અબ્ભુતવિત્તજાતાતિ સઞ્જાતઅબ્ભુતવિત્તા. વિત્તં વિત્તીતિ ચ તુટ્ઠિપરિયાયા. **અભૂતપુબ્બાયા**તિ યા તસ્સા પરિસાય વિત્તિ તદા ભૂતા, સા ઇતો પુબ્બે અભૂતા. તેનાહ ''**અભૂત...પે॰... સમન્નાગતા**''તિ. **અસ્સ પુગ્ગલસ્સા**તિ અનેન પુગ્ગલેન. **અપચિતા**તિ પરમનિપચ્ચેન પૂજનીયસામઞ્ઞતો તત્થ અત્તનો પક્ખિપનં ઇધ દેસનાકોસલ્લં.

માનત્થદ્ધસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. પચ્ચનીકસુત્તવણ્ણના

૨૦૨. ''**સબ્બં સેત**''ન્તિ કેનચિ **વુત્તે** તસ્સ **પચ્ચનીકં કરોન્તસ્સેવ અસ્સ** બ્રાહ્મણસ્સ. **વિનેત્વા**તિ વિનાસેત્વા. **સુણાતીતિ અત્થોતિ** ''સુણાતી''તિ કિરિયાપદં આહરિત્વા ગાથાય અત્થો વેદિતબ્બો ''જઞ્ઞા સુભાસિત''ન્તિ વુત્તત્તા. ન હિ અસુત્વા દેસિતં જાનિતું સક્કોન્તિ.

પચ્ચનીકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. વનકમ્મિકસુત્તવણ્ણના

૨૦૩. વનકમ્મે નિયુત્તો, કિરિયમાનેન વનકમ્મં એતસ્સ અત્થીતિ **વનકમ્મિકો. ઇમસ્મિં વનસણ્ડે**તિ ઇમસ્મિં એવંમહન્તે વનસણ્ડે. ન મે વનસ્મિં કરણીયમત્થિ યથા, ''બ્રાહ્મણ, તુય્હ''ન્તિ અધિપ્પાયો. ઇતરં પન યં

મહાકિલેસવનં, તં મગ્ગઞાણફરસુના સમાધિમયસિલાયં સુનિસિતેન સબ્બસો ઉચ્છિન્નમૂલં, તતો એવ **નિબ્બનથો** નિક્કિલેસગહનો. વિવેકાભિરતિયા એકકો અભિરતો પટિપક્ખવિગમેન. તેનાહ “**અરતિં…પે॰… જહિત્વા**”તિ.

વનકમ્મિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. કટ્ઠહારસુત્તવણ્ણના

૨૦૪. **ધમ્મન્તેવાસિકા**તિ કિઞ્ચિપિ ધનં અદત્વા કેવલં અન્તેવાસિકા. તેનાહ “**વેય્યાવચ્ચં કત્વા સિપ્પુગ્ગણ્હનકા**”તિ. **ગમ્ભીરસભાવે**તિ સમન્તતો દૂરતો ગહનસચ્છન્નવિપુલતરરુક્ખગચ્છલતાય ચ, તદા હિમપિણ્ડસિન્નભાવેન મયૂરયાનેહિ પતિટ્ઠાતું અસક્કુણેય્યતાય ચ ગમ્ભીરભાવે.

બહુભેરવેતિ બહુભયાનકે. **અનિઞ્ઞમાનેના**તિ ઇત્થમ્ભૂતત્થે કરણવચનં. **અતિસુન્દરં વતા**તિ એવં સન્તે નામ અરઞ્ઞે એવં નિચ્ચલકાયો નિસિન્નો ઝાયન્તો અતિવિય સુન્દરઞ્ચ ઝાનં ઝાયસીતિ વદતિ.

અચ્છેરરૂપન્તિ અચ્છરિયભાવં. **સેટ્ઠપ્પત્તિયા**તિ સેટ્ઠભાવપ્પત્તિયા.

‘‘લોકાધિપતિસહબ્યતં આકઙ્ખમાનો’’તિ ઇમિના બ્રાહ્મણો લોકાધિપતિસહયોગં પુચ્છતિ, ‘‘કસ્મા ભવ’’ન્તિઆદિના પન તદઞ્ઞવિસેસાકઙ્ખં પુચ્છતીતિ આહ “**અપરેનપિ આકારેન પુચ્છતી**”તિ.

કઙ્ખાતિ તણ્હા અભિક્ખણવસેન પવત્તા. **અનેકસભાવેસૂ**તિ રૂપાદિવસેન અજ્ઝત્તિકાદિવસેન એવં નાનાસભાવેસુ આરમ્મણેસુ. અસ્સાદરાગો લોભો અભિજ્ઝાતિ **નાનપ્પકારા. સેસકિલેસા વા** દિટ્ઠિમાનદોસાદયો. **નિચ્ચકાલં અવસ્સિતા** સત્તાનં અવસ્સયભાવત્તા. **પજપ્પાપનવસેના**તિ પકારેહિ તણ્હાયનવસેન. **નિરન્તા**તિ અન્તરહિતા નિરવસેસા.

અનુપગમનોતિ અનુપાદાનો. **સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં દીપેતિ**, તસ્સ હિ વસેન એવ નાનાસભાવેસુ ભગવા સમન્તચક્ખુના પસ્સતીતિ “**સબ્બે…પે॰… દસ્સનો**”તિ વુચ્ચતિ. **અરહત્તં સન્ધાયાહ**, તઞ્હિ નિપ્પરિયાયતો ‘‘અનુત્તર’’ન્તિ વુચ્ચતિ.

કટ્ઠહારસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. માતુપોસકસુત્તવણ્ણના

૨૦૫. **ઇતો**તિ મનુસ્સત્તભાવતો. **પટિગન્ત્વા**તિ અભિગન્ત્વા. સગ્ગે હિ નિબ્બત્તન્તો કમ્મફલેન ધમ્મતાવસેન પટિસન્ધિકાલતો પટ્ઠાય અભિરતિવસેન અભિરમતિ એવ નામાતિ.

માતુપોસકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ભિક્ખકસુત્તવણ્ણના

૨૦૬. વિરૂપં ગન્ધં પસવતીતિ **વિસ્સો**, દુગ્ગન્ધો. **બાહિત્વા**તિ અત્તનો સન્તાનતો બહિકત્વા નીહરિત્વા. તં પન અનવસેસતો પજહનન્તિ આહ "**અગ્ગમગ્ગેન જહિત્વા**"તિ. સઞ્ઞાયતિ સમ્મદેવ પરિચ્છિન્દતિ એતાયાતિ **સઞ્ઞા**, ઞાણન્તિ આહ "**સઞ્ઞાયાતિ ઞાણેના**"તિ. **ભિન્નકિલેસત્તા**તિ નિરુત્તિનયેન ભિક્ખુસદ્દસિદ્ધિમાહ.

ભિક્ખકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. સઙ્ગારવસુત્તવણ્ણના

૨૦૭. પચ્ચેતીતિ પત્તિયાયતિ સદ્દહતિ. તથાભૂતો ચ તમત્થં નિકામેન્તો નામ હોતીતિ વુત્તં "**ઇચ્છતિ પત્થેતી**"તિ. **સાધુ**, **ભન્તે**તિ એત્થ **સાધુ**-સદ્દો આયાચનત્થો, ન અભિનન્દનત્થોતિ "**આયાચમાનો આહા**"તિ વત્વા આયાચને કારણં દસ્સેન્તો "**થેરસ્સ કિરા**"તિઆદિમાહ. ઉદકસુદ્ધિકો ન એકંસેન અપાયૂપગો, લદ્ધિયા પન સાવજ્જકિલેસભૂતભાવતો આયાચતિ. અઞ્ઞં કારણં અપદિસન્તો "**અપિચા**"તિઆદિમાહ. ફલભૂતો અત્થો એતસ્સાતિ **અત્થવસં**, કારણન્તિ આહ "**અત્થાનિસંસં અત્થકારણ**"ન્તિ. **પપઞ્ચસૂદનિયં** પન ફલેનેવ અરણીયતો અત્થો, કારણન્તિ કત્વા ''અત્થો એવ અત્થવસો, તસ્મા **દ્વે અત્થવસે**તિ દ્વે અત્થે દ્વે કારણાની''તિ વુત્તં.

સઙ્ગારવસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. ખોમદુસ્સસુત્તવણ્ણના

૨૦૮. એવંલદ્ધનામં પિણ્ડાય પાવિસીતિ યોજના. **એવમેવ**ન્તિ કેનચિ અનિમન્તિતેન સયમેવ ઉપસઙ્કમન્તે. **અફાસુકધાતુક**ન્તિ અયુત્તરૂપં. **સભાધમ્મ**ન્તિ સભાય ચરિતબ્બં ચારિત્તધમ્મં. **અસઞ્ચાલેત્વા**તિ આસનતો અવુટ્ઠાપેત્વા. **ઉજુકમેવ આગચ્છતિ** લોકગ્ગનાયકો ભગવા સબ્બસત્તુત્તમો અત્તનો ઉત્તરિતરસ્સ અભાવતો લોકસ્સ અપચિતિં ન દસ્સેતિ. યે સબ્બસો સંકિલેસે પજહન્તિ, તેવ પણ્ડિતે ''સન્તો''તિ દસ્સેતિ "**એતે**"તિઆદિના.

ખોમદુસ્સસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુતિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સારત્થપ્પકાસિનિયા સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

બ્રાહ્મણસંયુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૮. વઙ્ગીસસંયુત્તં

૧. નિક્ખન્તસુત્તવણ્ણના

૨૦૯. **આળવિયન્તિ** આળવિનગરસમીપે. **અગ્ગાળવચેતિયેતિ** ગોતમકચેતિયાદીહિ ઉત્તમચેતિયે. તં કિર ભૂમિરામણેય્યકભાવેન મનુઞ્ઞતાય પધાનયુત્તતાદિસમ્પત્તિયા ચ ઇતરચેતિયેહિ સેટ્ઠસમ્મતં. **કપ્પત્થેરેનાતિ** ''કપ્પો''તિ ગોત્તતો આગતનામો થેરો, સહસ્સપુરાણજટિલાનં અબ્ભન્તરે અયં મહાથેરો. **ઓહીનકોતિ** થેરેસુ ગામં પિણ્ડાય પવિટ્ઠેસુ વિહારે એવ અવહીનકો ઠિતો. તત્થ કારણમાહ **''વિહારપાલો''**તિઆદિ. **સમલઙ્કરિત્વાતિ** સમં અલઙ્કારેન અલઙ્કરિત્વા. **કુસલચિત્તં વિદ્ધંસેતિ** પવત્તિતું અપ્પદાનવસેન. **એતસ્મિન્તિ** એતસ્મિં રાગે ઉપ્પન્ને. ''એકસ્મિ''ન્તિ વા પાઠો, એકસ્મિં વિસભાગવત્થુકે રાગે ઉપ્પન્ને. **ધમ્મો વાતિ** મમ ચિત્તે ઉપ્પજ્જનકતો અઞ્ઞો ધમ્મો વા. યેન કારણેન પરો અનભિરતિં વિનોદેત્વા ઇદાનેવ અભિરતિં ઉપ્પાદેય્ય, તં કારણં કુતો લબ્ભાતિ યોજના, તં કારણં નત્થીતિ અત્થો, તસ્સ અભાવકારણવચનં.

અનગારિયન્તિ અગારવિરહતો અનગારં પબ્બજ્જા. તત્થ નિયુત્તત્તા અનગારિયં ક-કારસ્સ ય-કારં કત્વા, પબ્બજિતન્તિ અત્થો. **આધાવન્તીતિ** હદયં અભિભવિત્વા ધાવન્તિ. **ઉગ્ગતાનન્તિ** ઉળારાનં પુત્તા. તેનાહ **''મહેસક્ખા રાજઞ્ઞભૂતા''**તિ. **ઉત્તમપ્પમાણન્તિ** સહસ્સપલં **સમન્તાતિ** સમન્તતો. **પરિકિરેય્યુન્તિ** વિજ્ઝેય્યું. **એતસ્મા સહસ્સાતિ** યથાવુત્તા ધનુગ્ગહસહસ્સતો. **અતિરેકતરા** અનેકસહસ્સા. **ઇત્થિયો** ઓલોકનસિતલપિતરોદિતસરે ખિપન્તિયો. **નેવ મં બ્યાધયિસ્સન્તિ** નેવ મં નિજ્ઝાયિસ્સન્તિ. ''બ્યાધયિસ્સતી''તિ પાઠોતિ વુત્તં **''ચાલેતું ન સક્ખિસ્સતીતિ અત્થો''**તિ. **ધમ્મે સમ્હીતિ** સકે સન્તિકે પતિટ્ઠિતે સાસનધમ્મે. તેનાહ **''અનભિરતિં વિનોદેત્વા''**તિઆદિ.

મગ્ગન્તિ ''મગ્ગો''તિ વત્તબ્બે લિઙ્ગવિપલ્લાસેન વુત્તં. તેનાહ **''સો હિ નિબ્બાનસ્સ પુબ્બભાગમગ્ગો''**તિ.

નિક્ખન્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અરતિસુત્તવણ્ણના

૨૧૦. **વિહારગરુકો કિરેસ થેરોતિ** એતેન થેરો અત્તનો સદ્ધિવિહારિકં વઙ્ગીસં ઓવદિતું અનવસરો. તેન અન્તરન્તરા તસ્સ ચિત્તં રાગો અનુદ્ધંસેતીતિ દસ્સેતિ. **સાસને અરતિન્તિ** સીલપરિપૂરણે સમથવિપસ્સનાભાવનાય ચ અનભિરતિં. **કામગુણેસુ ચ રતિન્તિ** પઞ્ચસુ કામકોટ્ઠાસેસુ અસ્સાદં. **પાપવિતક્કન્તિ** કામસઙ્કપ્પં. **સબ્બાકારેનાતિ** સબ્બે તદઙ્ગવિક્ખમ્ભનસમુચ્છિન્દનાકારેન. યથા મહન્તં અરઞ્ઞં વનથન્તિ, એવં મહન્તં કિલેસવનં **''વનથ''**ન્તિ વુત્તં.

પથવિઞ્ચ વેહાસન્તિ ભુમ્મત્થે પચ્ચત્તવચનં, તસ્મા પથવિયં આકાસે ચાતિ અત્થો. તેનાહ **''પથવિટ્ઠિત''**ન્તિઆદિ. **જગતીતિ** ચ પથવિયા વેવચનં. તેનાહ **''અન્તોપથવિય''**ન્તિ. **પરિજીરતીતિ** સબ્બસો જરં પાપુણાતિ. **સમાગન્ત્વાતિ** ઞાણેન સમાગન્ત્વાતિ અત્થો. તેનાહ **''મુતત્તાતિ વિઞ્ઞાતત્તભાવા''**તિ.

પટિઘપદેન ગન્ધરસા ગહિતા ઘાનજિવ્હાનં પટિહનનવસેન પવત્તનતો. **મુતપદેન ફોટ્ઠબ્બારમ્મણં ગહિતં** મુત્વા ગહેતબ્બતો. **ન લિપ્પતી**તિ ન મક્ખીયતિ.

સટ્ઠિ-સદ્દો છ-સદ્દેન સમાનત્થોતિ "**સટ્ઠિનિસ્સિતા**"તિ પદસ્સ "**છઆરમ્મણનિસ્સિતા**"તિ અત્થો વુત્તો. **પુથૂ અધમ્મવિતક્કા**તિ રૂપવિતક્કાદિવસેન બહૂ નાનાવિતક્કા મિચ્છાસઙ્કપ્પા. **જનતાય નિવિટ્ઠા**તિ મહાજને પતિટ્ઠિતા. **તેસં વસેના**તિ તેસમ્પિ મિચ્છાવિતક્કાનં વસેન. **ન કત્થચિ** આરમ્મણે. **કિલેસવગ્ગગતો**તિ કિલેસસઙ્ગણિકં ઉપગતો ન ભવેય્ય, કિલેસવિતક્કા ન ઉપ્પાદેતબ્બાતિ અત્થો. **દુટ્ઠુલ્લવચનં** કામપટિસંયુત્તકથા.

દબ્બજાતિકોતિ દબ્બરૂપો. **નેપક્કેના**તિ કોસલ્લેન. **નિબ્બાનં પટિચ્ચા**તિ અસઙ્ખતધાતું આરમ્મણવસેન પટિચ્ચ. **પરિનિબ્બાનકાલ**ન્તિ અનુપાદિસેસનિબ્બાનકાલં.

અરતિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પેસલસુત્તવણ્ણના

૨૧૧. એતેસન્તિ એતેસં મહલ્લકાનં. **ન પાળિ** આગચ્છતિ અપ્પગુણભાવતો. ન ચ પાળિ ઉપટ્ઠાતિ, એકાય પાળિયા સતિ પાળિગતિયા તથા તથા ઉપટ્ઠાનમ્પિ નેસં નત્થીતિ વદતિ. **ન અટ્ઠકથા**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. સિથિલધનિતાદિતંતંબ્યઞ્જનબુદ્ધિં અહાપેત્વા ઉચ્ચારણં **પદબ્યઞ્જનમધુરતા. અતિક્કમિત્વા મઞ્ઞતિ** અઞ્ઞે ભિક્ખૂ. હીળનવસેન અભિભવિત્વા પટિભાનસુતેન અત્તાનં પસંસતિ સમ્ભાવેતિ. માનસ્સ પવત્તિતાય સહજાતનિસ્સયાદિપચ્ચયધમ્મા તંસહભુધમ્મા. માનવસેન **વિપ્પટિસારી અહુવા**. મા અહોસીતિ યોજના. **વણ્ણભણન**ન્તિ પરેહિ કિરિયમાનં ગુણાભિત્થવં. **અખિલો**તિ પઞ્ચચેતોખિલરહિતો. **નિસ્સેસં નવવિધ**ન્તિ નવવિધમ્પિ માનં કસ્સચિ એકદેસસ્સપિ અસેસતો. **વિજ્જાયા**તિ અગ્ગમગ્ગવિજ્જાય. અચ્ચન્તમેવ **સમિતતાય** વૂપસમિતતાય **સમિતાવી**.

પેસલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. આનન્દસુત્તવણ્ણના

૨૧૨. રાગોતિ એત્થ આયસ્મતો વઙ્ગીસસ્સ રાગસ્સ ઉપ્પત્તિયા કારણં વિભાવેતું "**આયસ્મા આનન્દો**"તિઆદિ વુત્તં. **ત**ન્તિ આનન્દત્થેરં. **આરમ્મણં પરિગ્ગહેતુ**ન્તિ કાયવેદનાદિભેદં આરમ્મણં સતિગોચરં. અસુભદુક્ખાદિતો, રૂપાદિએકેકમેવ વા છળારમ્મણં અનિચ્ચદુક્ખાદિતો પરિગ્ગણ્હિતું પરિચ્છિજ્જ જાનિતું. **ઇત્થિરૂપારમ્મણે**તિ ઇત્થિસન્તાને રૂપસભાવે આરમ્મણે.

નિબ્બાપનન્તિ નિબ્બાપયતિ એતેનાતિ નિબ્બાપનં. **વિપલ્લાસેના**તિ અસુભે ''સુભ''ન્તિ વિપલ્લાસભાવહેતુ. **રાગટ્ઠાનિય**ન્તિ રાગુપ્પત્તિહેતુ. **ઇટ્ઠારમ્મણ**ન્તિ સુભારમ્મણં. એત્થ ચ ઇટ્ઠારમ્મણસીસેન તત્થ ઇટ્ઠાકારગ્ગહણં વદતિ. તઞ્હિ વજ્જનીયં. **પરતો**તિ અવસવત્તનત્થેન અઞ્ઞતો. સઙ્ખારા હિ ''મા ભિજ્જન્તૂ''તિ ઇચ્છિતાપિ ભિજ્જન્તેવ, તસ્મા તે અવસવત્તિત્તા પરો નામ, સા ચ નેસં પરતા અનિચ્ચદસ્સનેન પાકટા હોતીતિ વુત્તં "**પરતો પસ્સાતિ અનિચ્ચતો પસ્સા**"તિ. કામં વિપસ્સના સઙ્ખારનિમિત્તં ન પરિચ્ચજતિ સઙ્ખારે આરબ્ભ વત્તનતો, યેસં પન નિમિત્તાનં અગ્ગહણેન અનિમિત્તાતિ ગહિતું અરહતિ, તં દસ્સેતું "**નિચ્ચાદીનં નિમિત્તાન**"ન્તિઆદિ વુત્તં. સલક્ખણ-

સામઞ્ઞલક્ખણ-દસ્સનવસેન માનસ્સ દસ્સનાભિસમયો, વિપસ્સનાય પહાનાભિસમયો. ''મગ્ગેના''તિ વદન્તિ, મગ્ગેનેવ પન અસમ્મોહતો પરિઞ્ઞાપટિવેધવસેન દસ્સનાભિસમયો, પહાનપટિવેધવસેન પહાનાભિસમયો. **રાગાદિસન્તતાયા**તિ રાગાદીનં સમુચ્છેદવસેન પટિપ્પસ્સદ્ધિવસેન વૂપસમેતબ્બતો સન્તભાવેન.

આનન્દસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સુભાસિતસુત્તવણ્ણના

૨૧૩. અઙ્ગીયન્તિ હેતુભાવેન આગમભાવેન અવયવભાવેન વા ઞાયન્તીતિ **અઙ્ગાનિ**, કારણાનિ, અવયવા વાતિ આહ ''**અઙ્ગેહીતિ કારણેહિ, અવયવેહિ વા**''તિ. વિરતિયો સુભાસિતવાચાય પુબ્બં પતિટ્ઠિતા હોન્તીતિ મુસાવાદાવેરમણિઆદયો તસ્સા વિસેસહેતૂતિ આહ ''**મુસાવાદા...પે॰... કારણાની**''તિ. યસ્મા અરિયવોહારા વિસેસતો ચેતનાસભાવા, તસ્મા વચીસુચરિતસમુદાયસ્સ સચ્ચવાચાદયો અઙ્ગભૂતાતિ આહ ''**સચ્ચવચનાદયો ચત્તારો અવયવા**''તિ. **નિસ્સક્કવચનન્તિ** હેતુમ્હિ નિસ્સક્કવચનં. તેનાહ ''**સમનુઆગતા પવત્તા**''તિ. વાચા હિ તાય વિરતિયા સમ્મા અનુરૂપતો આગતા પવત્તાતિ ''સમન્નાગતા''તિ વુચ્ચતિ. **કરણવચનન્તિ** સહયોગે કરણવચનં. તેનાહ ''**યુત્તા**''તિ. સહજાતાપિ હિ ચેતના યથાસમાદિન્નાય વિરતિયા સમ્મા અનુરૂપતો યુત્તાતિ વત્તું અરહતિ.

સમુલ્લપનવાચાતિ સદ્દવાચા, સા વુચ્ચતીતિ **વાચા** નામ. વિઞ્ઞત્તિ પન વુચ્ચતિ એતાયાતિ **વાચા** નામ, તથા વિરતિ ચેતનાવાચા. **ન સા ઇધ અધિપ્પેતા**તિ સા ચેતનાવાચા વિઞ્ઞત્તિવાચા વિય ઇધ ઇમસ્મિં સુત્તે ન અધિપ્પેતા ''સુભાસિતા હોતી''તિ વચનતો. તેનાહ ''**અભાસિતબ્બતો**''તિ. સુટ્ઠુ **ભાસિતા**તિ સમ્મા ઞાયેન ભાસિતા વચીસુચરિતભાવતો. **અત્થાવહતન્તિ** હિતાવહકાલં પતિ આહ. **કારણસુદ્ધિન્તિ** યોનિસોમનસિકારેન કારણવિસુદ્ધિં. **દોસાભાવન્તિ** અગતિગમનાદિદોસાભાવં. રાગદોસાદિવિનિમુત્તઞ્હિ તં ભાસતો અનુરોધવિરોધવિવજ્જનતો અગતિગમનં દૂરસમુગ્ઘાટિતમેવાતિ. **અનુવાદવિમુત્તા**તિ અપવાદવિરહિતા. **સબ્બાકારસમ્પત્તિં દીપેતિ**, અસતિ હિ સબ્બાકારસમ્પત્તિયં અનુવજ્જતાપિ.

કિઞ્ચાપિ પુબ્બે ધમ્માધિટ્ઠાના દેસના આરદ્ધા, પુગ્ગલજ્ઝાસયતો પન **પુગ્ગલાધિટ્ઠાનાય...પે॰... વચનમેતં**. કામઞ્ચેત્થ ''**અઞ્ઞતરનિદ્દોસવચન**''ન્તિ અવિસેસતો વુત્તં, ''ધમ્મંયેવ ભાસતી''તિઆદિના પન અધમ્મદોસાદિરહિતાય વાચાય વુચ્ચમાનત્તા ઇધાપિ સુભાસિતા વાચા અધિપ્પેતાતિ. ''સુભાસિતંયેવા''તિ અવધારણેન નિવત્તિતં સરૂપતો દસ્સેતિ ''**નો દુબ્ભાસિત**''ન્તિ ઇમિના. તેનાહ ''**તસ્સેવ વાચઙ્ગસ્સ પટિપક્ખભાસનનિવારણ**''ન્તિ. પટિયોગીનિવત્તનત્થો હિ એવ-સદ્દો, તેન પિસુણવાચાપટિક્ખેપો દસ્સિતો. ''સુભાસિત''ન્તિ વા ઇમિના ચતુબ્બિધં વચીસુચરિતં ગહિતન્તિ ''**નો દુબ્ભાસિતન્તિ ઇમિના મિચ્છાવાચપ્પહાનં દીપેતી**''તિ વુત્તં. સબ્બવચીસુચરિતસાધારણવચનઞ્હિ સુભાસિતન્તિ. તેન પરભેદનાદિકં અસબ્ભાદિકઞ્ચ બોધિસત્તાનં વચનં અપિસુણાદિવિસયન્તિ દટ્ઠબ્બં. **ભાસિતબ્બવચનલક્ખણન્તિ** ભાસિતબ્બસ્સ વચનસ્સ સભાવલક્ખણં દીપેતીતિ આનેત્વા સમ્બન્ધો. યદિ એવં નનુ અભાસિતબ્બં પઠમં વત્વા ભાસિતબ્બં પચ્છા વત્તબ્બં યથા ''વામં મુઞ્ચ, દક્ખિણં ગણ્હા''તિ આહ ''**અઙ્ગપરિદીપનત્થં પના**''તિઆદિ.

પઠમેનાતિ ''સુભાસિત''ન્તિ પદેન. **ધમ્મતો અનપેતન્તિ** અત્તનો પરેસઞ્ચ હિતસુખાવહધમ્મતો અનપેતં. **મન્તાવચનન્તિ** મન્તાય પવત્તેતબ્બવચનં. પઞ્ઞવા અવિકિણ્ણવાચો હિ ન ચ અનત્થાવહં વાચં ભાસતિ. **ઇતરેહિ દ્વીહી**તિ તતિયચતુત્થપદેહિ. ''**ઇમેહિ ખોતિઆદીની**તિ કરણે એતં ઉપયોગવચન''ન્તિ કેચિ. **તં વાચન્તિ** યથાવુત્તં

ચતુરઙ્ગિકં. યઞ્ચ વાચં મઞ્ઞન્તીતિ સમ્બન્ધો. **અઞ્ઞે**તિ ઇતો બાહિરકા ઞાયવાદિનો અક્ખરચિન્તકા ચ. ‘‘પટિઞ્ઞાહેતુઉદાહરણૂપનયનિગમનાનિ અવયવા વાક્યસ્સા’’તિ વદન્તિ. **નામાદીહી**તિ નામાખ્યાતપદેહિ. **લિઙ્ગં** ઇત્થિલિઙ્ગાદિ **વચનં** એકવચનાદિ. પઠમાદિ **વિભત્તિ** અતીતાદિ **કાલં**. કત્તા સમ્પદાનં અપાદાનં કરણં અધિકરણં કમ્મઞ્ચ **કારકં**. **સમ્પત્તીહિ સમન્નાગત**ન્તિ એતે અવયવાદિકે સમ્પાદેત્વા વુત્તં. **તં પટિસેધેતી**તિ તં યથાવુત્તવિસેસમ્પિ વાચં ‘‘ઇમેહિ ખો’’તિ વદન્તો ભગવા પટિસેધેતિ. **ખો**-સદ્દો હેત્થ અવધારણત્થો. તેનાહ ‘‘**અવયવાદી**’’તિઆદિ. યા કાચિ અસભાવનિરુત્તિલક્ખણા. સા મિલક્ખુભાસા. **સીહળકેનેવા**તિ સીહળભાસાય પરિયાપન્નેન વચનેન. **અરહત્તં પાપુણિંસૂ**તિ સંસારે અતિવિય સઞ્જાતસંવેગા તન્નિસ્સરણે નિન્નપોણમાનસા હુત્વા વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેત્વા મગ્ગપટિપાટિયા અરહત્તં પાપુણિંસુ.

પાતોવ ફુલ્લિતકોકનદન્તિ પાતોવ સંફુલ્લપદુમં. **ભિજ્જિયતે**તિ નિબ્ભિજ્જિયતિ નિબ્ભિજ્જો જાયતિ. **મનુસ્સત્તં ગતા**તિ મનુસ્સત્તભાવં ઉપગતા.

બુદ્ધન્તરેતિ બુદ્ધુપ્પાદન્તરે દ્વિન્નં બુદ્ધુપ્પાદાનં અન્તરા. તદા હિ પચ્ચેકબુદ્ધાનં સાસને, ન બુદ્ધસાસને દિપ્પમાને.

જરાય પરિમદ્દિતન્તિ યથા હત્થચરણાદિઅઙ્ગાનિ સિથિલાનિ હોન્તિ, ચક્ખાદીનિ ઇન્દ્રિયાનિ સવિસયગ્ગહણે અસમત્થાનિ હોન્તિ, યોબ્બનં સબ્બસો વિગતં, કાયબલં અપગતં, સતિમતિધિતિઆદયો વિપ્પયુત્તા, પુબ્બે અત્તનો ઓવાદપટિકરા પુત્તદારાદયોપિ અપસાદકા, પરેહિ વુટ્ઠાપનીયસંવેસનીયતા પુનદેવ બાલભાવપ્પત્તિ ચ હોન્તિ, એવં જરાય સબ્બસો વિમદ્દિતં. **એત**ન્તિ સરીરં વદતિ. **મિલાતછવિચમ્મનિસ્સિત**ન્તિ જિણ્ણભાવેન અપ્પમંસલોહિતત્તા મિલાતેહિ ગતયોબ્બનેહિ ધમ્મેહિ સન્નિસ્સિતં. **ઘાસમામિસ**ન્તિ ઘાસભૂતં આમિસં મચ્ચુના ગિલિત્વા વિય પતિટ્ઠપેતબ્બતો. કેસલોમાદિ**નાનાકુણપપૂરિતં**. તતો એવ **અસુચિભાજનં એતં**. સબ્બથાપિ નિસ્સારતાય **કદલિક્ખન્ધસમં**.

અનુચ્છવિકાહીતિ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અનુરૂપાહિ. **ન તાપેય્યા**તિ ચિત્તઞ્ચ કાયઞ્ચ ન તાપેય્ય. તાપના ચેત્થ સમ્પતિ આયતિ ચ વિસાદના. **ન બાધેય્યા**તિ ‘‘**નાભિભવેય્યા**’’તિ પદસ્સ અત્થદસ્સનં. **અપિસુણવાચાવસેના**તિ સબ્બસો પહીનપિસુણવાચતાવસેન. **પાપાની**તિ લામકાનિ નિકિટ્ઠકાનિ. તેનાહ ‘‘**અપ્પિયાની**’’તિઆદિ. **અનાદાયા**તિ અગ્ગહેત્વા.

સાધુભાવેનાતિ નિદ્દોસમધુરભાવેન. **અમતસદિસા**તિ સદિસે તબ્બોહારોતિ, કારણે વાયં કારિયવોહારોતિ આહ ‘‘**નિબ્બાનામતપચ્ચયત્તા વા**’’તિ. પચ્ચયવસેન હિ સા તદા દસ્સનપ્પવત્તિ. **ચરિયા**તિ ચારિત્તં. **પોરાણા** નામ પઠમકપ્પિકા, બુદ્ધાદયો વા અરિયા.

પતિટ્ઠિતાતિ નિચ્ચલભાવેન અટ્ઠિં કત્વા પચ્ચયાયત્તભાવતો અવિસંવાદનકા. ઉભયથા પટિપત્તિં આહ ‘‘**અત્તનો ચ પરેસઞ્ચ અત્થે પતિટ્ઠિતા**’’તિ. **અત્થે** દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકાદિહિતે પતિટ્ઠિતત્તા એવ **ધમ્મે** અવિહિંસાદિધમ્મે પતિટ્ઠિતા. **અનુપરોધકર**ન્તિ એતેન હિતપરિયાયોયં અત્થ-સદ્દોતિ દસ્સેતિ. **ધમ્મિક**ન્તિ ધમ્મતો અનપેતં, અત્થધમ્મૂપસંહિતં વા.

નિબ્બાનપ્પત્તિયાતિ નિબ્બાનપ્પત્તિયત્થં. **દુક્ખસ્સ અન્તકિરિયાય** અન્તકરણત્થં. યસ્મા બુદ્ધો ખેમાય ભાસતિ, તસ્મા ખેમુપ્પત્તિહેતુયા **ખેમા**, તસ્મા સા સબ્બવાચાનં ઉત્તમાતિ એવમ્પેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **મન્તાવચનવસેના**તિ સબ્બદોસરહિતવસેન.

સુભાસિતસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સારિપુત્તસુત્તવણ્ણના

૨૧૪. વાક્કરણચાતુરિયતો વચનગુણહેતૂનં પૂરિયા પૂરે ભવાતિ પોરી, તાય **પોરિયા**. તેનાહ "**અક્ખરાદિપરિપુણ્ણાયા**"તિ. **અવિબદ્ધાયા**તિ પિત્તાદીહિ ન વિબદ્ધાય અનુપદ્દુતાય. તેનાહ "**અપલિબુદ્ધાયા**"તિઆદિ. **નિદ્દોસાયા**તિ અત્થતો બ્યઞ્જનતો વિગતદોસાય. **અક્ખલિતપદબ્યઞ્જનાયા**તિ અગલિતપદબ્યઞ્જનાય, **અત્થસ્સ વિઞ્ઞાપનિયા**તિ દિટ્ઠધમ્મિકાદિઅત્થસ્સ બોધને પરિયત્તાય. **ભિક્ખુનન્તિ** ગાથાસુખત્થં રસ્સં કત્વા વુત્તં.

"**સંખિત્તેનપિ દેસેતિ, વિત્થારેનપિ ભાસતી**"તિ નયિદં પઠમં ઉદ્દિસિત્વા તસ્સ અત્થસ્સ કિત્તનવસેન પવત્તિતં વચનં સન્ધાય વુત્તં. સા હિ વિત્થારદેસના એવ હોતિ. યા પન દેસના કદાચિ ધમ્મપટિગ્ગાહકાનં અજ્ઝાસયવસેન સંખિત્તેનેવ દસ્સેત્વા નિક્ખિપતિ, યા ચ કદાચિ વિત્થારેન, તદુભયં સન્ધાય વુત્તં. તેનાહ "**ચત્તારિમાની**"તિઆદિ. સભાવમધુરો પચ્ચયવસેન મધુરતરો હોતીતિ દસ્સેતું "**યથા**"તિઆદિ વુત્તં. વિવિધાકારં કત્વા ધમ્મં કથેતું પટિભાતીતિ **પટિભાનં**, દેસનાપકારઞાણં. તેનાહ "**સમુદ્દતો**"તિઆદિ. **ઓદહન્તી**તિ અવજાનનવસેન ગમેન્તિ.

સારિપુત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. પવારણાસુત્તવણ્ણના

૨૧૫. તસ્મિં અહૂતિ તસ્મિં અહનીતિ આહ "**તસ્મિં દિવસે**"તિ. **અનસનેના**તિ સબ્બસો આહારસ્સ અભુઞ્જનેન. સાસનિકસીલેન બાહિરકઅનસનેન વા ઉપેતા હુત્વાતિ યોજના. **વા**-સદ્દેન ખીરપાનમધુસાયનાદીનિપિ સઙ્ગણ્હાતિ. પકારેહિ દિટ્ઠાદીહિ વારેતિ કાયકમ્માદિકે સરાપેતિ ગારય્હે કરોતિ એતાયાતિ **પવારણા**, પટિપત્તિવિસોધનાય અત્તનો અત્તનો વજ્જસોધનાય ઓકાસદાનં. યસ્મા યેભુય્યેન વસ્સંવુટ્ઠેહિ કાતબ્બા એસા વિસુદ્ધિદેસના, તસ્મા વુત્તં "**વસ્સંવુટ્ઠપવારણાય. વિસુદ્ધિપવારણાતિપિ એતિસ્સાવ નામ**"ન્તિ. તદા તસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ તુણ્હીભાવસ્સ અનવસેસતાયપિ વણ્ણં દસ્સેતું પાળિયં ''તુણ્હીભૂત''ન્તિ વુત્તન્તિ આહ "**યતો યતો...પે॰... નત્થી**"તિ. હત્થસ્સ કુક્કુચ્ચતા અસંયમો અસમ્પજઞ્ઞકિરિયા **હત્થકુક્કુચ્ચં**. તથા **પાદકુક્કુચ્ચં** વેદિતબ્બં, **વા**-સદ્દો અવુત્તવિકપ્પત્થો, તેન તદઞ્ઞેસમભાવો વિભાવિતોતિ દટ્ઠબ્બં.

પઞ્ચપસાદેહીતિ પઞ્ચવણ્ણેહિ પસાદેહિ. **વોસ્સગ્ગત્થો** યથારુચિ કિરિયાય વોસ્સજ્જનં. **પુચ્છનત્થે**તિ પટિક્ખેપમુખેનેવ પુચ્છનત્થે **ન**કારો, **મે કિઞ્ચિ** કિરિયં વા વાચસિકં વા ન ગરહથ, કિં નુ ગરહથ કાયવાચાહીતિ અત્થો. કેચિ ''દ્વારાનેવા''તિ દ્વારસીસેન દ્વારપ્પવત્તચરિયં વદન્તિ. વિસુદ્ધિપવારણાય અધિપ્પેતત્તા યેન પવારિતં, તેનેવ વિસુદ્ધીતિ ઞાયતિ, યેન ન પવારિતં. કિં નુ તં અવિસુદ્ધન્તિ સિયા કસ્સચિ પુથુજ્જનસ્સ આસઙ્કા?

તન્નિવારણત્થમાહ “**નો અપરિસુદ્ધત્તા**”તિ. **મનોદ્વારં પરિસુદ્ધં** અસુચિકારકઉપક્કિલેસાનં દૂરીકતત્તા. **ઇદાનિ** એતરહિ બુદ્ધકાલે. **એત્થા**તિ મનોદ્વારપરિસુદ્ધિયં.

કાયવચીસમાચારપરિસુદ્ધિયા પવેદિતાય મનોસમાચારપરિસુદ્ધિ અત્થતો પવેદિતાવ હોતીતિ “**કાયિકં વા વાચસિકં વા**”ઇચ્ચેવાહ. તથા હિ વુત્તં “**કાયિકં વા વાચસિકં વાતિ ઇદં ચતુન્નં અરક્ખિયતં સન્ધાય થેરો આહા**”તિ. ‘‘ભિક્ખવે, પવારેમિ વો’’તિ ભિક્ખુસઙ્ઘવિસયત્તા પવારણાય તત્થ ભિક્ખુસઙ્ઘેન વત્તબ્બં પટિવચનં દેન્તો ધમ્મસેનાપતિ “**ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ભારં વહન્તો**”તિ વુત્તો. તેનાહ “**ન ખો મયં, ભન્તે**”તિઆદિ. **અરક્ખિયાની**તિ પરાનુવાદતો ન ભાયિતબ્બાનિ સુપરિસુદ્ધભાવતો.

‘‘અનુપ્પન્નસ્સા’’તિ ઇદં અધિપ્પાયિકવચનન્તિ તદધિપ્પાયં વિવરન્તો “**કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધતો પટ્ઠાયા**”તિઆદિમાહ. **કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધતો**તિ વિભત્તે નિસ્સક્કં, તસ્મા કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધતો ઓરન્તિ અત્થોતિ. **અઞ્ઞેના**તિ ઇતો ભગવતો અઞ્ઞેન. **અનુપ્પાદિતપુબ્બસ્સા**તિ પરસન્તાને ન ઉપ્પાદિતપુબ્બસ્સ. સસન્તાને પન પચ્ચેકબુદ્ધાનં વસેન ન ઉપ્પાદિતોતિ ન સક્કા વત્તું. **સમનુઆગતા**તિ સમ્મા અનુ ઉપગતા. **ભગવતો સીલાદયો ગુણા**તિ બુદ્ધભૂતસ્સ ગુણા અધિપ્પેતાતિ આહ “**અરહત્તમગ્ગમેવ નિસ્સાય આગતા**”તિ. **સબ્બગુણા**તિ દસબલઞાણાદયો સબ્બે બુદ્ધગુણા. **ભન્તે**તિ એત્થ **ઇતિ**સદ્દો આદિઅત્થો. તેન ‘‘ઇમેસં પન…પે॰… વાચસિકં વા’’તિ યાવાયં પાળિપદેસો, તં સબ્બં ગણ્હાતિ. તેનાહ “**ઇદં થેરો…પે॰… પવારેન્તો આહા**”તિ.

યં અત્તનો પુઞ્ઞાનુભાવસિદ્ધં ચક્કરતનં નિપ્પરિયાયતો તેન પવત્તિતં નામ, ન ઇતરન્તિ પઠમનયો વુત્તો. યસ્મા પવત્તિતસ્સેવ અનુપવત્તનં, પઠમનયો ચ તંસદિસે તબ્બોહારવસેન વુત્તોતિ તં અનાદિયિત્વા દુતિયનયો વુત્તો. **દસવિધન્તિ** અન્તોજનસ્મિં, બલકાયે રક્ખાવરણગુત્તિયા સંવિધાનં, ખત્તિયેસુ અનુયુત્તેસુ, બ્રાહ્મણગહપતિકેસુ, નેગમજાનપદેસુ, સમણબ્રાહ્મણેસુ, મિગપક્ખીસુ અધમ્મચારપટિક્ખેપો, અધનાનં ધનાનુપ્પદાનં, સમણબ્રાહ્મણે ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્હપુચ્છનન્તિ એવં દસવિધં. તત્થ ગહપતિકે પક્ખિજાતે ચ વિસું કત્વા ગહણવસેન **દ્વાદસવિધં. ચક્કવત્તિવત્તન્તિ** ચક્કવત્તિભાવાવહં વત્તં. યસ્મા યાથાવતો પવત્તિતં, તદનુરૂપકં પન ઞાયેન યુત્તકેન પવત્તિતં નામ હોતીતિ આહ “**સમ્મા નયેન હેતુના કારણેના**”તિ. **ઉભતોભાગવિમુત્તા**તિ ઉભયભાગેહિ ઉભયભાગતો વિમુત્તાતિ અયમેત્થ અત્થોતિ દસ્સેતિ “**દ્વીહિ ભાગેહિ વિમુત્તા, અરૂપા…પે॰… નામકાયતો**”તિ ઇમિના. **તેવિજ્જાદિભાવન્તિ** તેવિજ્જછળભિઞ્ઞચતુપ્પટિસમ્ભિદભાવં. પઞ્ઞાવિમુત્તા હિ તં તિવિધં અપ્પત્તા કેવલં પઞ્ઞાય એવ વિમુત્તા.

વિસુદ્ધત્થાયાતિ વિસુદ્ધિપવારણત્થાય. સંયોજનટ્ઠેન **સંયોજનસઙ્ગાતે ચેવ** બન્ધનટ્ઠેન **બન્ધનસઙ્ગાતે ચ. વિજિતસઙ્ગામન્તિ** યથા રાગાદયો પુન ન સીસં ઉક્ખિપન્તિ, એવં અરિયમગ્ગસેનાય વસેન વિજિતસઙ્ગામં. તેનાહ “**વિજિતરાગદોસમોહસઙ્ગામ**”ન્તિ. **મારબલસ્સા**તિ મારસેનાય, મારસ્સ વા સામત્થિયસ્સ. **વેનેય્યસત્થન્તિ** વિનેતબ્બજનસમૂહં. સકટાદિસત્થસભાગતો વિનેય્યોવ સત્થોતિ તં વેનેય્યસત્થં. સીલસારાદિઅભાવતો **અન્તોતુચ્છો**.

પવારણાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. પરોસહસ્સસુત્તવણ્ણના

૨૧૬. સહસ્સતો પરં અડ્ઢતેય્યભિક્ખુસતં તદા ભગવન્તં પયિરુપાસતીતિ આહ “**પરોસહસ્સન્તિ અતિરેકસહસ્સ**”ન્તિ. **નિબ્બાને કુતોચિ ભયં નત્થી**તિ કુતોચિપિ કારણતો નિબ્બાને ભયં નત્થિ અસઙ્ખતભાવેન સબ્બસો ખેમત્તા. તેનાહ ભગવા – ‘‘ખેમઞ્ચ વો, ભિક્ખવે, ધમ્મં દેસેસ્સામિ ખેમગામિનિઞ્ચ પટિપદ’’ન્તિઆદિ (સં॰ નિ॰ ૪.૩૭૯-૪૦૮). ન કુતોચિ ભયં એતસ્મિં અધિગતેતિ **અકુતોભયં**, નિબ્બાનં. તેનાહ “**નિબ્બાનપ્પત્તસ્સા**”તિઆદિ. **વિપસ્સિતો પટ્ઠાયા**તિ અમ્હાકં ભગવતો નામવસેન ઇસીનં સત્તમભાવદસ્સનત્થં વુત્તં. તે હિ તત્થ તત્થ સુત્તે બહુસો કિત્તિતા. **ઇસીન**ન્તિ વા પચ્ચેકબુદ્ધસાવકબાહિરકઇસીનં સત્તમો ઉત્તરો સેટ્ઠોતિ અત્થો.

અટ્ઠુપ્પત્તિવસેનાતિ કારણસમુટ્ઠાનવસેન. તદસ્સ અટ્ઠુપ્પત્તિં વિભાવેતું “**સટ્ઠમજ્ઝે**”તિઆદિ વુત્તં. પટિભાનસમ્પન્નવાચાય અઞ્ઞે ઈસતિ અભિભવતીતિ **વઙ્ગીસો**. તેનાહ “**પટિભાનસમ્પત્તિ**”ન્તિઆદિ.

કિલેસુમ્મુજ્જનસતાનીતિ રાગાદિકિલેસાનં રજ્જનદુસ્સનાદિનયેહિ સવિસયે અયોનિસો ઉટ્ઠાનાનિ. યદિ અનેકાનિ સતાનિ, અથ કસ્મા ‘‘ઉમ્મગ્ગપથ’’ન્તિ? વુત્તન્તિ આહ “**વટ્ટપથત્તા પન પથ**”ન્તિ. રાગદોસમોહમાનદિટ્ઠિવસેન **રાગખિલાદીનિ પઞ્ચ**ખિલાનિ. **વિભજન્ત**ન્તિ વિભજનવસેન કથેન્તં. **વિભજિત્વા**તિ ઞાણેન વિવેચેત્વા.

અમતે અક્ખાતેતિ અમતાવહે ધમ્મે દેસિતે. **ધમ્મસ્સ પસ્સિતારો** સચ્ચસમ્પટિવેધેન. **અસંહીરા** દિટ્ઠિવાતેહિ.

અતિવિજ્ઝિત્વાતિ પટિવિજ્ઝિત્વા. **અતિક્કમભૂત**ન્તિ અતિક્કમનટ્ઠેન ભૂતં. **દસદ્ધાન**ન્તિ દસન્નં ઉપડ્ઢાનં. તેનાહ “**પઞ્ચન્ન**”ન્તિ. **જાનન્તેના**તિ ધમ્મસ્સ સુદુલ્લભતં જાનન્તેન.

પરોસહસ્સસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. કોણ્ડઞ્ઞસુત્તવણ્ણના

૨૧૭. એવંગહિતનામોતિ ‘‘અઞ્ઞાસિ વત, ભો, કોણ્ડઞ્ઞો’’તિ સત્થુ વચનં નિસ્સાય ભિક્ખૂહિ અઞ્ઞેહિ કોણ્ડઞ્ઞનામકેહિ વિસેસનત્થં એવંગહિતનામો. દ્વાદસન્નં સંવચ્છરાનં વસેન **ચિરસ્સં**. **છદ્દન્તભવને**તિ છદ્દન્તનાગરાજભવનટ્ઠાને. **પઞ્ઞવા મહાસાવકો** રત્તઞ્ઞુતાય. “**દસસહસ્સચક્કવાળે દેવમનુસ્સાન**ન્તિ દસસહસ્સચક્કવાળે દેવાનં, ઇમસ્મિં ચક્કવાળે દેવમનુસ્સાનઞ્ચાતિ એવં દસસહસ્સચક્કવાળે દેવમનુસ્સાન’’ન્તિ વદન્તિ. **અગ્ગ**ન્તિઆદિતો. **તત્થા**તિ મન્દાકિનિતીરે.

વસ્સગ્ગેનાતિ વસ્સપટિપાટિયા. **ત**ન્તિ અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરં. મહાબ્રહ્માનં વિય લોકિયમનુસ્સા હરાયન્તિ. પામોક્ખભૂતો આયસ્મા થેરો અન્તરન્તરા તત્થ તત્થ જનપદે વસિત્વા તદનુક્કમેન મન્દાકિનિતીરં ઉપગતો, તસ્મા વુત્તં – “**ઇચ્છામહં, ભન્તે, જનપદે વસિતુ**”ન્તિ.

આનુભાવસમ્પન્ના દિબ્બાયુકા તે હત્થિનાગાતિ વુત્તં “**પુબ્બે પચ્ચેકબુદ્ધાનં પારિચરિયાય કતપરિચયા**”તિ. થેરસ્સ સઞ્ચરણટ્ઠાને **આવરણસાખા હરિત્વા** અપનેત્વા. **મુખોદકઞ્ચેવ દન્તકટ્ઠઞ્ચ ઠપેતી**તિ સળલદેવદારુકટ્ઠાદીનિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ઘંસિત્વા અગ્ગિં નિબ્બત્તેત્વા જાલેત્વા તત્થ પાસાણખણ્ડાનિ તાપેત્વા તાનિ દણ્ડકેહિ વટ્ટેત્વા તળાકાસુ ઉદકસોણ્ડીસુ ખિપિત્વા ઉદકસ્સ તત્તભાવં ઞત્વા નાગલતાદન્તકટ્ઠં ઉપનેન્તો મુખોદકઞ્ચ ઠપેતિ. **વત્તં કરોતી**તિ અન્તોકુટિયા બહિ ચ પમુખેપિ અઙ્ગણેપિ સાખાભઙ્ગેહિ સમ્મજ્જન્તો વક્ખમાનનયેન આહારં ઉપનેન્તો વત્તં કરોતિ.

પતિટ્ઠપ્પમાણેતિ કટિપ્પમાણે, અયમેવ વા પાઠો **તાવ મહન્તમેવા**તિ યાવ મહન્તં સેતપદુમવનં , તાવ મહન્તમેવ. એસેવ નયો **રત્તકુમુદવનાદી**સુ. **ખાદન્તા** મનુસ્સા. **પક્કપયોઘનિકા વિયા**તિ સુપક્કપયોઘનં વિય. ઘનભાવેન પન પક્ખિત્તખુદ્દમધુ વિય હોતિ. તેનાહ "**એતં પોક્ખરમધુ નામા**"તિ. **મુળાલ**ન્તિ સેતપદુમાનં મૂલં. **ભિસ**ન્તિ તેસંયેવ કન્દં. **એકસ્મિં પબ્બે**તિ એકેકસ્મિં પબ્બન્તરે. **પાદઘટક**ન્તિ દોણસ્સ ચતુભાગો સણ્ઠાનતો ખુદ્દકો, તસ્મા **પાદઘટકપ્પમાણ**ન્તિ તુમ્બમત્તં. **સોણ્ડિઆવાટે**તિ ખુદ્દકસોણ્ડિયો ચેવ ખુદ્દકઆવાટે ચ.

એતં ભોજનન્તિ યથાવુત્તં નિરુદકપાયસભોજનં. **કેચિ સઞ્જાનન્તિ** યે થેરા વુડ્ઢતરા. **કેચિ ન સઞ્જાનન્તિ** યે નવા અચિરપબ્બજિતા.

બુદ્ધાનુબુદ્ધોતિ બુદ્ધસ્સ અનુબુદ્ધો. **બાળ્હવીરિયો**તિ ચતુન્નં સમ્મપ્પધાનાનં વસેન ચિરનિચિતવીરિયો. **તિણ્ણં વિવેકાન**ન્તિ કાયચિત્તઉપધિવિવેકાનં લાભીતિ યોજના. **ચતસ્સો વદતિ** વઙ્ગીસત્થેરો સયંપટિભાનં, ન સેસાભિઞ્ઞાનં અભાવતોતિ આહ "**ઇતરા**"તિઆદિ. **પરિસા સન્નિસીદિ** નિસ્સદ્દભાવેન તુણ્હી અહોસીતિ અત્થો. **અનુજાનાપેસી**તિ પઠમં અત્તના ઞાતં ઉપટ્ઠિતં અત્તનો પરિનિબ્બાનકાલં અનુ પચ્છા સત્થારં જાનાપેસીતિ એવં એત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

તન્તિ આસાળ્હિપુણ્ણમાય ઇસિપતને યં દસ્સનં, યં વા દુક્કરચરિયાયં તુમ્હાકં ઉપટ્ઠાનં આદિતો દસ્સનં, તં, ભન્તે, પઠમદસ્સનં. **ઓનતવિનતા**તિ હેટ્ઠા ઉપરિ ચ ઓનતા વિનતા. **કમ્પેત્વા**તિ થોકં ચાલેત્વા દસ્સનત્થં **એકનિન્નાદો** તેસં હત્થિનાગાનઞ્ચેવ નાગયક્ખકુમ્ભણ્ડાનં દેવતાનઞ્ચ સદ્દેન. બ્રહ્માનો દેવાનં અદંસૂતિ સમ્બન્ધો.

સજ્ઝાયમકંસુ પસાદનીયેસુ પસાદવસેન સન્નિપતિતપરિસાય પસાદજનનત્થં **ભગવતિ નિક્ખમિત્વા**તિ ભગવતિ ગન્ધકુટિતો નિક્ખમિત્વા. **ધરતિયેવા**તિ અદ્ધટ્ઠતં પત્વા તિટ્ઠતેવ.

કોણ્ડઞ્ઞસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. મોગ્ગલ્લાનસુત્તવણ્ણના

૨૧૮. **પચ્ચવેક્ખતી**તિ તેસં અરિયાનં ચિત્તં અત્તનો ઞાણચક્ખુના પતિ અવેક્ખતિ પચ્ચવેક્ખતિ. **પબ્બતસ્સા**તિ ઇસિગિલિપબ્બતસ્સ. **દુક્ખપારં ગત**ન્તિ વટ્ટદુક્ખસ્સ પારં પરિયન્તં ગતં . **સબ્બગુણસમ્પન્ન**ન્તિ સબ્બેહિ બુદ્ધગુણેહિ ચ સાવકગુણેહિ ચ પરિપુણ્ણં. **અનેકાકારસમ્પન્ન**ન્તિ રૂપઘોસલૂખધમ્મપ્પમાણિકાનં સત્તાનં તેહિ તેહિ આકારેહિ સબ્બેસઞ્ચ અનેકેહિ અનન્તાપરિમેય્યેહિ પસીદિતબ્બાકારેહિ સમન્નાગતં. તે પન આકારા યસ્મા અનઞ્ઞસાધારણા બુદ્ધગુણા એવ, તસ્મા આહ "**અનેકેહિ ગુણેહિ સમન્નાગત**"ન્તિ.

મોગ્ગલ્લાનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. ગગ્ગરાસુત્તવણ્ણના

૨૧૯. **તે**તિ તે દેવમનુસ્સે. "**સરીરવણ્ણેના**તિ સરીરે છવિવણ્ણેના''તિ વદન્તિ. **સરીરવણ્ણેના**તિ વા ધમ્મરૂપકાયગુણેન. ''યસસા''તિપિ પાઠો, સો એવત્થો. **વિગતમલો**તિ અબ્ભામહિકાદીહિ વિગતૂપક્કિલેસો . ભાણુ વુચ્ચતિ પભા, સાતિસયો ભાણુ એતસ્સ અત્થીતિ **ભાણુમા**. સૂરિયોતિ આહ "**આદિચ્ચો વિયા**"તિ.

ગગ્ગરાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. વઙ્ગીસસુત્તવણ્ણના

૨૨૦. સો કિર વિચરતીતિ સમ્બન્ધો. ‘‘યથાયં દીપો જમ્બુદીપોતિ જમ્બુના પઞ્ઞાતો, એવાહમ્પિ તેન જમ્બુના પઞ્ઞાયિસ્સ’’ન્તિ **જમ્બુસાખં પરિહરિત્વા. વાદં કત્વાતિ** ‘‘ઇમસ્મિં વાદે સચે તે પરાજયો હોતિ, ત્વં મે દાસો હોહિ. સચે મે પરાજયો, અહં તે ભરિયા’’તિ એવં કતિકં કત્વા. **વાદે જયપરાજયાનુભાવેના**તિ તથાપવત્તિતે વાદે પરિબ્બાજકસ્સ જયાનુભાવેન ચેવ અત્તનો પરાજયેન ચ. **વયં આગમ્મા**તિ સિપ્પુગ્ગહણવયં આગમ્મ. **વિજ્જ**ન્તિ મન્તં.

નિબ્બત્તગતિવિભાવનવસેન છવસીસભાવં દૂસેતિ વિનાસેતીતિ **છવદૂસકં સિપ્પં**, તથાપવત્તં મન્તપદં. **અત્તનો આનુભાવેના**તિ નિરયે નિબ્બત્તસત્તસ્સ સીસં યત્થ કત્થચિ ઠિતં બુદ્ધાનુભાવેન આનેત્વા દસ્સેત્વા. **ખીણાસવસ્સ સીસ**ન્તિ પરમપ્પિચ્છતાય કઞ્ચિપિ અજાનાપેત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા પરિનિબ્બુતસ્સ ખીણાસવસ્સ છડ્ડિતં સીસકટાહં. **દસ્સેસી**તિ અત્તનો આનુભાવેન આનેત્વા દસ્સેસિ.

‘‘**તુમ્હે, ભો ગોતમ, જાનાથા**’’તિ કામં વઙ્ગીસો નિબ્બત્તટ્ઠાનં સન્ધાય પુચ્છતિ, ભગવા પન અનુપાદિસેસનિબ્બાનં સન્ધાય ‘‘**આમ, વઙ્ગીસ…પે॰… ગતિં જાનામી**’’તિ આહ. વુત્તઞ્હેતં ‘‘નિબ્બાનં અરહતો ગતી’’તિ. વઙ્ગીસો સયં મન્તબલેન ગતિપરિયાપન્નસ્સ ગતિં જાનન્તો ભગવન્તમ્પિ ‘‘અયમ્પિ તથા’’તિ મઞ્ઞમાનો ‘‘**મન્તેન જાનાસિ, ભો ગોતમા**’’તિ આહ. ભગવા અત્તનો બુદ્ધઞાણમેવ મન્તં કત્વા દીપેન્તો ‘‘**આમ, વઙ્ગીસ, એકેન મન્તેનેવ જાનામી**’’તિ આહ. મુધા એવ દાતબ્બન્તિ **અમૂલિકો**. અનન્તરહિતાય ભૂમિયા સયનં **થણ્ડિલસેય્યા**. **આદિ**-સદ્દેન સાયતતિયં ઉદકોરોહણભૂમિહરણાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **સો તં…પે॰… અરહત્તં પાપુણી**તિ ઇમિના વઙ્ગીસત્થેરો પબ્બજિત્વા ન ચિરસ્સેવ સુખાય પટિપદાય અરહત્તં પત્તો વિય દિસ્સતિ, ન ખો પનેતં એવં દટ્ઠબ્બં, આયતિં થેરો પબ્બજિત્વા સમથવિપસ્સનાસુ કમ્મં આરભિત્વાપિ દુક્ખાય પટિપદાય તાદિસં કાલં વીતિનામેત્વા અરહત્તં પાપુણિ. તેનાહ –

> ‘‘નિક્ખન્તં વત મં સન્તં, અગારસ્માનગારિયં;
> વિતક્કા ઉપધાવન્તિ, પગબ્ભા કણ્હતો ઇમે’’. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૦૯; થેરગા॰ ૧૨૧૮);

આયસ્મતો વઙ્ગીસસ્સ અનભિરતિ ઉપ્પન્ના હોતિ, રાગો ચિત્તં અનુદ્ધંસેતિ, ‘‘કામરાગેન ડય્હામિ, ચિત્તં મે પરિડય્હતી’’તિઆદિ (થેરગા॰ ૧૨૩૨).

વિમુત્તિસુખન્તિ સબ્બસો કિલેસવિમુત્તિયં નિબ્બાને ચ ઉપ્પન્નં સમ્પતિઅરહત્તફલસુખં **પટિસંવેદેન્તો**તિ યથાપરિચ્છિન્નં કાલં પતિ સમ્મદેવ વેદેન્તો અનુભવન્તો. કવિના કતં, તતો વા આગતં, તસ્સ વા ઇદન્તિ કાવેય્યં, તદેવેત્થ ‘‘**કાવેય્ય**’’ન્તિ વુત્તં. **યે નિયામગતદ્દસા**તિ યે ભિક્ખૂ અરિયા બુદ્ધાનં સાવકા ફલટ્ઠભાવેન નિયામગતા ચેવ મગ્ગટ્ઠભાવેન નિયામદસા ચ. **નિયામો**તિ હિ સમ્મત્તનિયામો અધિપ્પેતો. **સુઆગમન**ન્તિ મમ ઇમસ્સ સત્થુનો સન્તિકે આગમનં ઉપગમનં, ઇમસ્મિઞ્ચ ધમ્મવિનયે આગમનં પબ્બજનં ઉપસમ્પદા સુન્દરં આગમનં. તત્થ કારણમાહ ‘‘**તિસ્સો વિજ્જા**’’તિઆદિ. **અવુત્તમ્પિ** ગાથાય અત્થતો ગહિતમેવ થેરસ્સ છળભિઞ્ઞભાવતો.

વઙ્ગીસસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સારત્થપ્પકાસિનિયા સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

વઙ્ગીસસંયુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૯. વનસંયુત્તં

૧. વિવેકસુત્તવણ્ણના

૨૨૧. સંવેજેતુકામાતિ અત્થતો સંવેગં ઉપ્પાદેતુકામા. તથાભૂતા નં કિલેસસઙ્ગણિકાદિતો વિવેચેતુકામા નામ હોતીતિ વુત્તં ''**વિવેકં પટિપજ્જાપેતુકામા**''તિ. **બાહિરેસૂ**તિ ગોચરજ્ઝત્તતો બહિભૂતેસુ. **પુથુત્તારમ્મણેસૂ**તિ રૂપાદિનાનારમ્મણેસુ. **ચરતી**તિ પવત્તતિ. **ત્વં જનો**તિ ત્વં અત્તનો કિલેસેહિ જનનતો વિસું જાતો તાદિસે એવ અઞ્ઞસ્મિં જને ઇમં અયોનિસોમનસિકારવસેન પવત્તમાનં છન્દરાગં વિનયસ્સુ વિનોદેહિ. **સતં તં સારયામસે**તિ નિય્યાનિકસાસને પબ્બજિત્વા સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરઞ્ઞવાસેન ચ સતિમન્તં પણ્ડિતં તં મયમ્પિ યથાઉપ્પન્નં વિતક્કં વિનોદનાય સારયામ, સતં વા સપ્પુરિસાનં કિલેસવિગમનધમ્મં પટિપજ્જિત્વા વસન્તં તં સારયામ વદ્દુક્ખં. **પાતાલ**ન્તિ મોહપાતાલં કિલેસરજો, તદેવ ''પાતાલ''ન્તિ વુત્તં. **મા અવહરી**તિ હેટ્ઠા દુગ્ગતિસોતં મા ઉપનેસિ. **સિત**ન્તિ સમ્બન્ધં. તેનાહ ''**સરીરલગ્ગ**''ન્તિ. **વિવેકમાપન્નો**તિ કિલેસવિવેકં સમથવિપસ્સનાભાવનમાપન્નો. **ઉત્તમવીરિય**ન્તિ ઉસ્સોળ્હિલક્ખણપ્પત્તં વીરિયં, ચતુબ્બિધં સમપ્પધાનવીરિયં વા સમ્પત્તં. **પગ્ગય્હા**તિ આરોપેત્વા. **પરમવિવેક**ન્તિ પરમં સમુચ્છેદવિવેકં.

વિવેકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉપટ્ઠાનસુત્તવણ્ણના

૨૨૨. કાયદરથો હોતિયેવ નિયમેન, ન ચિત્તદરથો તસ્સ મગ્ગેનેવ સમુગ્ઘાટિતત્તા.

જરાતુરોતિ જરાભિભવનેન આતુરોયેવ. પદદ્વયેપિ એસેવ નયો. ઉપરિટ્ઠતાય પરિતો દીઘપુથુલતાય અતિવિય વિજ્ઝતીતિ સત્તિસલ્લગ્ગહણં. એવં હિસ્સ તણ્હાસલ્લસ્સ સદિસતા. અવિજ્જાય પન સમ્મોહાપાદનેન દુક્ખાપાદનેન ચ વિસસદિસતા. **રુપ્પતો**તિ વિકારં આપાદિયમાનસ્સ પીળિયમાનસ્સાતિ અત્થોતિ આહ ''**ઘટ્ટિયમાનસ્સા**''તિ.

પબ્બજિતન્તિ સસન્તાનતો પબ્બજિતં વા રાગાદિમલતો પબ્બજિતં વા. **તસ્મા**તિ યસ્મા થેરસ્સેવેતં વચનં, તસ્મા **અયં** ઇદાનિ વુચ્ચમાનો **એત્થ** ગાથાય અત્થો. **દેવતાય હી**તિઆદિ વુત્તસ્સેવ અત્થસ્સ પાકટકરણં. **એત્થા**તિ સેસગાથાસુ. અત્થસ્સ વુત્તનયત્તા ''**અનુત્તાનપદવણ્ણના**''તિ આહ. **વિનયા**તિ હેતુમ્હિ નિસ્સક્કવચનન્તિ તસ્સ હેતુમ્હિ કરણવચનેન અત્થમાહ ''**વિનયેના**''તિ. તથા ''**સમતિક્કમા**''તિ એત્થાપિ. **પરમપરિસુદ્ધં** સંકિલેસસમુચ્છિન્દનતો. **આરદ્ધવીરિય**ન્તિ સમ્ભાવિતવીરિયં. સમ્ભાવનઞ્ચસ્સ પગ્ગણ્હનં પરિપૂરણઞ્ચાતિ આહ ''**પગ્ગહિતવીરિયં પરિપુણ્ણવીરિય**''ન્તિ.

ઉપટ્ઠાનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. કસ્સપગોત્તસુત્તવણ્ણના

૨૨૩. છેતન્તિ મિગાનં જીવિતં છેતં. તેનાહ “**મિગલુદ્દક**”ન્તિ. **રોહિતમિગ**ન્તિ લોહિતવણ્ણં ખુદ્દકમિગં, ‘‘મહારોહિતમિગ’’ન્તિ કેચિ. સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા તસ્સ જનપદસ્સ સુલભભિક્ખતાય તત્થ ગન્ત્વા વિહરતીતિ ઇમમત્થં સન્ધાય “**પઠમસુત્તે વુત્તનયેનેવા**”તિ વુત્તં. અયં પન થેરો પઞ્ચાભિઞ્ઞો વિપસ્સનાકમ્મિકો. **ઠત્વા**તિ પદાનુબન્ધનવસેન ગમનં ઉપચ્છિન્દિત્વા થેરસ્સ આસન્નટ્ઠાને ઠત્વા. તસ્સ વચનં **સોતું આરદ્ધો. અઙ્ગુટ્ઠકં જાલાપેસી**તિ અધિટ્ઠાનબલેન દણ્ડદીપિકં વિય અત્તનો અઙ્ગુટ્ઠકં જાલાપેસિ. **અક્ખીહિપિ પસ્સતિ** અઙ્ગુટ્ઠકં જાલમાનં. **કણ્ણેહિપિ** સુણાતિ તેન વુચ્ચમાનં ધમ્મં એકદેસેન. ચિત્તં પનસ્સ ધાવતીતિ સમ્બન્ધો. **એતસ્સપી**તિ લુદ્દકસ્સપિ.

અપ્પપઞ્ઞન્તિ એત્થ **અપ્પ**-સદ્દો ‘‘અપ્પહરિતે’’તિઆદીસુ વિય અભાવત્થોતિ આહ “**નિપ્પઞ્ઞ**”ન્તિ. **કારણજાનનસમત્થેના**તિ ઇમિના કારણેન સત્તાનં સુખં, ઇમિના દુક્ખન્તિ એવં સમાચરમાનેન કારણં જાનિતું સમત્થેન કમ્મસ્સકતઞાણસમ્પયુત્તચિત્તેનાતિ અત્થો. **સુણાતી**તિ કેવલં સવનમત્તવસેન સુણાતિ, ન તદત્થવસેન. તેનાહ “**અત્થમસ્સ ન જાનાતી**”તિ. **કારણરૂપાની**તિ સભાવકારણાનિ. **કિં મે ઇમિના**તિ? ‘‘ઇદં પપઞ્ચ’’ન્તિ પહાય. **વીરિયં પગ્ગય્હા**તિ ચતુબ્બિધં સમ્મપ્પધાનં વીરિયં પગ્ગણ્હિત્વા.

કસ્સપગોત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સમ્બહુલસુત્તવણ્ણના

૨૨૪. સમ્બહુલાતિ સુત્તન્તનયેન સમ્બહુલા. સુત્તન્તે સજ્ઝાયિંસૂતિ **સુત્તન્તિકા**. વિનયં ધારેન્તીતિ **વિનયધરા**. **યુઞ્જન્તી**તિ વાસધુરે યોગં કરોન્તિ. **ઘટેન્તી**તિ તત્થ વાયામં કરોન્તિ. કરોન્તાનંયેવ અરુણો ઉગ્ગચ્છતીતિ સમ્બન્ધો.

કોમેતિ કિં ઇમે? તેનાહ “**કહં ઇમે**”તિ? વજ્જિભૂમિં વજ્જિરટ્ઠં ગતાતિ **વજ્જિભૂમિયા**. તેનાહ “**વજ્જિરટ્ઠાભિમુખા ગતા**”તિ. નત્થિ એતેસં નિકેભં નિબદ્ધનિવાસટ્ઠાનન્તિ **અનિકેતા** તેનાહ “**અગેહા**”તિ. ઉતુ એવ સપ્પાયં, ઉતુવસેન વા કાયચિત્તાનં કલ્લત્તા સપ્પાયં. એસ નયો સેસેસુપિ.

સમ્બહુલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. આનન્દસુત્તવણ્ણના

૨૨૫. અતિવેલન્તિ અતિબહુકાલં. ભિક્ખુના નામ ઉપગતાનં ઉપનિસિન્નકથામત્તં વત્વા ગન્થધુરેહિ વાસધુરેહિ વા યુત્તપયુત્તચિત્તેન ભવિતબ્બં, નાતિવેલં તેસં સઞ્ઞત્તિબહુલેન. થેરો પન તદા કેનચિ કારણેન બહુવેલં ગિહિસઞ્ઞત્તિબહુલો અહોસિ, તં સન્ધાય વુત્તં ‘‘અતિવેલ’’ન્તિઆદિ. ઇદાનિ તમત્થં વિભાવેતું “**ભગવતી**”તિઆદિ વુત્તં. **તન્તિ** તં તાદિસં સઞ્ઞાપનં સન્ધાય એતં ‘‘અતિવેલં ગિહિસઞ્ઞત્તિબહુલો’’તિ વચનં વુત્તં. **ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ કથં સુત્વા**તિ સઙ્ઘસ્સ મજ્ઝે નિસીદિત્વા થેરેન કથિતત્તા વુત્તં. **સત્થુસાસન**ન્તિ પિટકત્તયં વદતિ.

પસક્કિયાતિ ઉપસક્કિત્વા ગન્ત્વા. તં પન તત્થ અજ્ઝોગાહનં હોતીતિ આહ “**પવિસિત્વા**”તિ. સઙ્ખારદુક્ખતો નિબ્બિન્નહદયસ્સ સબ્બસઙ્ખારવિનિસ્સટં નિબ્બાનં યાથાવતો પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ સમ્મદેવ સમસ્સાસકરં હુત્વા ઉપટ્ઠહન્તં તં ઉપરિ અધિગમાય ઉસ્સુક્કં કરોન્તો નિબ્બાનં હદયે નિક્ખિપતિ નામાતિ આહ – “**નિબ્બાનં…પે॰… ઓપેતિ નામા**”તિ. નિબ્બાનં…પે॰… આરમ્મણતો ઓપેતિ નામાતિ આનેત્વા સમ્બન્ધો. અત્થવિરહિતા

‘‘બિળિબિળી’’તિ પવત્તકિરિયા બિળિકા, અયં પન ગિહિસઞ્ઞત્તિકથા થેરસ્સ અત્તનો સામઞ્ઞત્થઅસાધનતો દેવતાય બિળિકા વિયાતિ **બિળિબિળિકા**તિ વુત્તા.

આનન્દસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અનુરુદ્ધસુત્તવણ્ણના

૨૨૬. **અનન્તરે અત્તભાવે**તિ અતીતાનન્તરે દેવત્તભાવે. થેરો હિ તાવતિંસદેવલોકા ચવિત્વા ઇધૂપપન્નો. **અગ્ગમહેસી**તિ કાચિ પરિચારિકા દેવધીતા ચિત્તપણિધાનમત્તેન ઇદાનિપિ દેવકાયે ભવિસ્સતિ ઉપચિતકુસલધમ્મત્તાતિ મઞ્ઞમાના તસ્મિં વત્તમાનં વિય કથેન્તી ‘‘**સોભસી**’’તિ આહ. એવં અતીતમ્પિસ્સ દિબ્બસોતં પચ્ચુપ્પન્નં વિય મઞ્ઞેય્ય નાતિચિરકાલત્તાતિ દસ્સેન્તો ‘‘**પુબ્બેપિ સોભસી**’’તિ આહ. સુગતિનિરયાદિદુગ્ગતિયા વસેન દુગ્ગતા એતરહીતિ અધિપ્પાયો. **પટિપત્તિદુગ્ગતિયા** કામેસુ સમ્મુચ્છિતભાવતો.

પતિટ્ઠહન્તોતિ નિવિસન્તો. **અટ્ઠહિ કારણેહી**તિ ચિરકાલપરિભાવનાય વિરુળ્હમૂલેહિ અયોનિસોમનસિકારાદિપચ્ચયમૂલકેહિ વુચ્ચમાનેહિ અટ્ઠહિ કારણેહિ. **રત્તો રાગવસેના**તિ સભાવતો સઙ્કપ્પતો ચ યથાસમીહિતે ઇટ્ઠાકારે સક્કાયે સઞ્જાતરાગવસા રત્તો ગિદ્ધો ગધિતો. **પતિટ્ઠાતી**તિ ઓરુય્હ તિટ્ઠતિ. **દુટ્ઠો દોસવસેના**તિ સભાવતો સઙ્કપ્પતો ચ યથાસમીહિતે અનિટ્ઠાકારે સક્કાયે સઞ્જાતદોસવસેન દુટ્ઠો રુપિતચિત્તો. **મૂળ્હો મોહવસેના**તિ અસમપેક્ખનેન મૂળ્હો મુય્હનવસેન. **વિનિબદ્ધો**તિ અહંકારેન વિસેસતો નિબન્ધનતો માનવત્થુસ્મિં બન્ધિતો. **માનવસેના**તિ તેન તેન મઞ્ઞનાકારેન. **પરામટ્ઠો**તિ ધમ્મસભાવં નિચ્ચાદિવસેન પરતો આમટ્ઠો. **દિટ્ઠિવસેના**તિ મિચ્છાદસ્સનવસેન. **થામગતો**તિ રાગાદિકિલેસવસેન થામં થિરભાવં ઉપગતો. **અનુસયવસેના**તિ મગ્ગેન અપ્પહીનતાય અનુ અનુ સન્તાને સયનવસેન. અપ્પહીનટ્ઠો હિ તેસં અનુસયટ્ઠો. **અનિટ્ઠઙ્ગતો**તિ સંસયિતો. **વિક્ખેપગતો**તિ વિક્ખિત્તભાવં ઉપગતો. **ઉદ્ધચ્ચવસેના**તિ ચિત્તસ્સ ઉદ્ધતભાવવસેન. **તાપી**તિ તાપિ દેવકઞ્ઞાયો. **એવં પતિટ્ઠિતાવા**તિ યથાવુત્તનયેન રત્તભાવાદિના સક્કાયસ્મિં પતિટ્ઠિતા એવ. **નરદેવાન**ન્તિ પુરિસભૂતદેવાનં.

પટિગન્તુન્તિ અપેક્ખાવસેન તતો અપગન્તું અપેક્ખં વિસ્સજ્જેતું. **દુસ્સન્ત**ન્તિ દસન્તં, ‘‘વત્થ’’ન્તિ કેચિ. **સૂચિં યોજેત્વા**તિ સિબ્બનસુત્તેન સૂચિં યોજેત્વા પાસે ચ પવેસેત્વા. મનાપકાયે દેવનિકાયે જાતા **મનાપકાયિકા**. તેસં પભાવં દસ્સેતું ‘‘**મનસા**’’તિઆદિ વુત્તં. **સમજ્જ**ન્તિ સંહિતં. **ગમનભાવ**ન્તિ ગમનજ્ઝાસયં. **વિક્ખીણો**તિ વિચ્છિન્દનવસેન ખીણો. દેવતાનં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મારોચને દોસો નત્થીતિ તાસં પુન અનાગમનત્થં અરહત્તં બ્યાકાસિ.

અનુરુદ્ધસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નાગદત્તસુત્તવણ્ણના

૨૨૭. **અતિકાલેના**તિ અતિવિય પુબ્બણ્હકાલેન, કાલસ્સેવાતિ અત્થો. **કોટિસમ્મુઞ્જનિયા**તિ સમ્મુઞ્જનિકોટિયા, સમ્મુઞ્જનિયા એકદેસેનેવાતિ અત્થો. ઇમિના સમ્મજ્જને અમનાપકારિતં દસ્સેતિ. **મજ્ઝન્હિકે વીતિવત્તે**તિ ગિહિસંસગ્ગવસેન કાલં વીતિનામેન્તો મજ્ઝન્હે બહુવીતિવત્તે. **અઞ્ઞેહિ ભિક્ખૂહી**તિ નાતિકાલં પવિટ્ઠેહિ.

નિસ્સક્કવચનઞ્ચેતં. **ભાયામિ નાગદત્તન્તિ** તસ્સ પટિપત્તિં ભાયિતબ્બં કત્વા દેવતા વદન્તી પટિપત્તિયં નિયોજેતિ. **સુપ્પગબ્ભન્તિ** કાયપાગબ્બિયાદીહિ અતિવિય સમન્નાગતં.

નાગદત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. કુલઘરણીસુત્તવણ્ણના

૨૨૮. **ઓગાહપ્પત્તોતિ** વિસ્સાસવસેન અનુપ્પવેસં પત્તો. **અઞ્ઞતરં કુલન્તિ** તસ્મિં કુલે જાયમ્પતિં સન્ધાય વદતિ. “**બહૂપકારં મે એતં કુલં** ચિરં સપ્પાયાહારદાનાદિના; તસ્મા ઇધાહં અગ્ગદક્ખિણેય્યો જાતો; ઇમેસંયેવ દેય્યધમ્મપટિગ્ગહણેન પુઞ્ઞં વડ્ઢેસ્સામી’’તિ ચિન્તેસિ. તેનાહ “**અઞ્ઞત્થ ગન્ત્વા કિં કરિસ્સામી**’’તિઆદિ. **સાતિ** દેવતા. **ઉભોપેતેતિ** તં ભિક્ખુઞ્ચ ઘરણિઞ્ચ સન્ધાય વદતિ. **પટિગાધપ્પત્તાતિ** પટિગાધં પત્તા અઞ્ઞમઞ્ઞસ્મિં પતિટ્ઠિતવિસ્સાસેન.

વિસ્સમપ્પત્તિવસેન સન્તિટ્ઠન્તિ એત્થાતિ **સણ્ઠાનં**, વિસ્સમનટ્ઠાનં. **સમાગન્ત્વાતિ** સન્નિપતિત્વા. પટિઞ્ઞૂદાહરણેહિ મન્તયતીતિ **મન્તનં**, ઞાપકં કારણં. **પટિલોમસદ્દાતિ** પટિલોમભાવેન પતિતત્તા અસચ્ચવિભાવના પટિક્કૂલસદ્દા. **તેન કારણેનાતિ** તેન કારણપટિરૂપકેન મિચ્છાવચનેન. **ન મઙ્કુહોતબ્બં** અકારકભાવતો. **સદ્દેન પરિતસ્સતીતિ** પરેહિ અત્તનિ પયુત્તમિચ્છાસદ્દમત્તેન પરિતસ્સનસીલો. **વતં ન સમ્પજ્જતીતિ** યથાસમાદિન્નવતં લહુચિત્તતાય ન પારિપૂરિં ગચ્છતિ. **સમ્પન્નવતોતિ** પરિપુણ્ણસીલાદિવતગુણો

કુલઘરણીસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. વજ્જિપુત્તસુત્તવણ્ણના

૨૨૯. **વજ્જિરટ્ઠે રાજપુત્તોતિ** વજ્જિરટ્ઠે જાતસંવદ્ધો વજ્જિરાજપુત્તો. **સબ્બરત્તિચારોતિ** છણસમ્પત્તિયા ઇતો ચિતો ચરન્તેહિ અનુભવિતબ્બનક્ખત્તમહો. તેનાહ “**કત્તિકનક્ખત્તં ઘોસેત્વા**” તિઆદિ. **એકાબદ્ધં હોતીતિ** યસ્મા ચાતુમહારાજિકદેવા તસ્મિં દિવસે નક્ખત્તં ઘોસેત્વા અત્તનો પુઞ્ઞાનુભાવસિદ્ધાય દિબ્બસમ્પત્તિયા મહન્તં નક્ખત્તકીળાસુખં અનુભવન્તિ, તસ્મા તં તેહિ એકાબદ્ધં વિય હોતિ. **ભેરિઆદિતૂરિયાનન્તિ** ભેરિમુદિઙ્ગસઙ્ખપણવવીણાદિતૂરિયાનં. **તાળિતાનન્તિ** આરદ્ધલયાનુરૂપં પહટાનં. **વીણાદીનન્તિ** વીણાવેણુગોમુખીઆદીનં. **વાદિતાનન્તિ** યથારદ્ધમુચ્છનાનુરૂપં સઙ્ઘટ્ટિતાનં. **અભાસીતિ** તેન સદ્દેન આકડ્ઢિયમાનહદયો અયોનિસો ઉમ્મુજ્જિત્વા ‘‘મહતી વત મે જાની’’તિ અનુત્થુનન્તો અભાસિ. **છડ્ડિતદારુકં વિયાતિ** વને છડ્ડિતનિરત્થકકળિઙ્ગરં વિય. **લામકતરોતિ** નિહીનતરો. દેવતા પઠમપ્પિતં આણિં પટાણિયા નીહરન્તી વિય તેન ભિક્ખુના વુત્તમત્થં અપનેન્તી ‘‘તસ્સ તે બહુકા પિહયન્તી’’તિ અવોચાતિ વુત્તન્તિ દસ્સેન્તો “**થેરો**”તિઆદિમાહ. સગ્ગં ગચ્છન્તાનં યથા નેરયિકા પિહયન્તિ, એવં સમ્માપટિપન્નસ્સ તુય્હં બહૂ પિહયન્તિ, તસ્મા ત્વં ‘‘પાપિયો’’તિ અત્તાનં મા મઞ્ઞિત્થાતિ અધિપ્પાયો.

વજ્જિપુત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સજ્ઝાયસુત્તવણ્ણના

૨૩૦. નિસ્સરણપરિયત્તિવસેનાતિ અદ્ધા ઇમં પરિયત્તિં નિસ્સાય વટ્ટદુક્ખતો નિસ્સરિતું લબ્ભાતિ એવં નિસ્સરણપરિયત્તિવસેન. **સજ્ઝાયનતો**તિ વિમુત્તાયતનસીસે ઠત્વા સજ્ઝાયનતો. ઇદાનિ તસ્સ નિસ્સરણપરિયત્તિવસેન સજ્ઝાયનકરણં, પટિપત્તિવસેન વત્તપટિવત્તકરણં, વિપસ્સનાભાવનઞ્ચ દસ્સેતું ''**સો કિરા**''તિઆદિ વુત્તં. અરહત્તં પત્તદિવસે પટિપત્તિકિત્તનાય પુરિમદિવસેસુપિ તથા પટિપજ્જિ, વિપસ્સનં પન ઉસ્સુક્કાપેતું નાસક્ખીતિ દસ્સેતિ. **કાલં અતિવત્તેતી**તિ ઇદં ''**સક્કસાયતી**''તિ પદસ્સ અત્થવચનં. **થેરસ્સા**તિ સજ્ઝાયકત્થેરસ્સ.

ધમ્મપદાનીતિ સીલાદિધમ્મક્ખન્ધદીપકાનિ પદાનિ. તેનાહ ''**સબ્બમ્પિ બુદ્ધવચનં અધિપ્પેત**''ન્તિ. ન ગણ્હાસિ ઉદ્દેસન્તિ અધિપ્પાયો. પાળિયં ''ભિક્ખૂહિ સંવસન્તો''તિ ઇમિના તેસં ધમ્મસ્સવનત્થાયપિ ધમ્મો પરિયાપુણિતબ્બોતિ દસ્સેતિ. વિરજ્જતિ એતેનાતિ **વિરાગો**, અરિયમગ્ગો. **જાનિત્વા**તિ પરિઞ્ઞાભિસમયવસેન દિટ્ઠસુતાદિં યાથાવતો જાનિત્વા પટિવિજ્ઝિત્વા. **વિસ્સજ્જન**ન્તિ પહાનં. **ન બુદ્ધવચનસ્સ** વિસ્સજ્જનં. ભણ્ડાગારિકપરિયત્તિયાપિ અનુઞ્ઞાતત્તા પગેવ નિસ્સરણત્થાય, તત્થ પન મત્તા જાનિતબ્બાતિ દસ્સેન્તો ''**એત્તાવતા**''તિઆદિમાહ.

સજ્ઝાયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. અકુસલવિતક્કસુત્તવણ્ણના

૨૩૧. અકુસલે વિતક્કેતિ અકોસલ્લસમ્ભૂતટ્ઠેન અકુસલે મિચ્છાવિતક્કે. યોનિ વુચ્ચતિ ઉપાયો, તસ્મા અસુભાદિકે સુભાદિવસેન મનસિકારો અયોનિસોમનસિકારોતિ આહ ''**અનુપાયમનસિકારેના**''તિ. **પાસાદિકકમ્મટ્ઠાન**ન્તિ પસાદાવહં બુદ્ધાનુસ્સતિઆદિકમ્મટ્ઠાનં. **બલવપીતિઞ્ચ સુખઞ્ચા**તિ નીવરણવિક્ખમ્ભનતો બલવન્તં ઉપચારજ્ઝાનસહગતં પીતિઞ્ચ સુખઞ્ચ.

અકુસલવિતક્કસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. મજ્ઝન્હિકસુત્તવણ્ણના

૨૩૨. નન્દનવગ્ગેતિ નન્દનવગ્ગવણ્ણનાયં તત્થ ઇધાપિ ગાથાય વિસેસાભાવતો. યદિ એવં કસ્મા તત્થ સઙ્ગીતં ઇધ ગહિતન્તિ? દેવતાપટિસંયુત્તતં ઉપાદાય દેવતાસંયુત્તે સઙ્ગહિતમ્પિ અટ્ઠુપ્પત્તિયા પટિસંયુત્તત્તા ઇધ ગહિતં.

મજ્ઝન્હિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૩. પાકતિન્દ્રિયસુત્તવણ્ણના

૨૩૩. તેરસમે યં વત્તબ્બં, તં વિત્થારિતમેવાતિ યોજના. **જન્તુદેવપુત્તસુત્તે**તિ જન્તુદેવપુત્તસુત્તસંવણ્ણનાય. ''તત્થ સઙ્ગીતં ઇધાપી''તિઆદિ અનન્તરસુત્તવણ્ણનાયં વુત્તનયમેવ.

પાકતિન્દ્રિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૪. ગન્ધત્થેનસુત્તવણ્ણના

૨૩૪. ગન્ધારમ્મણં ઉપનિજ્ઝાયતીતિ ગન્ધસઞ્ઞાતં આરમ્મણં ઉપેચ્ચ નિજ્ઝાયતિ, રૂપારમ્મણેન વિય વિઞ્ઞાણેન રૂપં, ગન્ધારમ્મણેન તં ઉપેચ્ચ નિજ્ઝાયતિ પચ્ચક્ખતો, યાથાવતો સભાવતો પટિવિજ્ઝતીતિ અત્થો. **ઉપસિઙ્ઘિસ્સતી**તિ તણ્હાવસેન ઉપગન્ત્વા સિઙ્ઘિસ્સતિ.

એકઙ્ગમેતં થેય્યાનન્તિ આરમ્મણવસેન થેય્યવત્થૂસુ વિભજિયમાનેસુ એકમઙ્ગમેતં ગન્ધારમ્મણન્તિ આહ “**થેનિતબ્બાન**”ન્તિઆદિ. ઓજાપેક્ખાય થેય્યાય પવત્તમાનાય ધમ્મારમ્મણતાપિ તસ્સા સિયા, સા પન ન મધુરા થેય્યકતા ચાતિ “**પઞ્ચકોટ્ઠાસાન**”ન્તિ વુત્તં. કામઞ્ચ તં ગન્ધારમ્મણં કેનચિ પરિગ્ગહિતં ન હોતીતિ આદિયિતું સક્કા, સત્થારા પન અનનુઞ્ઞાતત્તા ન યુત્તો તસ્સ પરિભોગો. યં પન તેન ભિક્ખુના વુત્તં “**ન હરામિ ન ભઞ્જામી**”તિ, તસ્સપિ અયમેવ પરિહારો. વણ્ણીયતિ ફલં એતેનાતિ **વણ્ણં**, કારણન્તિ વુત્તં “**વણ્ણેનાતિ કારણેના**”તિ.

તસ્મિન્તિ તસ્મિં ભિક્ખુસ્મિં. **આકિણ્ણકમ્મન્તો**તિ તણ્હાદિટ્ઠિઆદિવસેન અકુસલકમ્મન્તો દિટ્ઠિમોહતણ્હાદિવસેન આદિતો પટ્ઠાય કુસલકમ્માનં પટિક્ખેપનતો. દિટ્ઠિવસેન ચ કથિનકક્ખળખરિગતત્તા “**અખીણકમ્મન્તો કક્ખળકમ્મન્તો**”તિ વુત્તં.

આકિણ્ણલુદ્દોતિ આકિણ્ણો હુત્વા કક્ખળો. તેનાહ “**બહુપાપો**”તિઆદિ. **મક્ખિતો**તિ લિત્તો. **ત**ન્તિ દેવતાચોદનં. **તસ્મા**તિ અતિક્કમ્મ ઠિતત્તા“ત્વઞ્ચારહામિ વત્તવે”તિ એવમાહ.

ગવેસન્તસ્સ અત્તનો સન્તાને ઉપ્પાદનવસેન પરિયેસન્તસ્સ. અનેકયોજનાયામવિત્થારં ગગનતલં બ્યાપેત્વા ઉપ્પન્નવલાહકકૂટપ્પમાણં વિય. **સુદ્ધો**તિ સીલેન પરિસુદ્ધો અયન્તિ જાનાસિ. **સુગતિ**ન્તિ સુન્દરનિબ્બત્તિં. તેન નિબ્બાનસ્સપિ સઙ્ગહો સિદ્ધો.

ગન્ધત્થેનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સારત્થપ્પકાસિનિયા સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

વનસંયુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૧૦. યક્ખસંયુત્તં

૧. ઇન્દકસુત્તવણ્ણના

૨૩૫. અત્તનો પરિણાયકત્તેન ઇન્દો નામ મહેસક્ખો, ઇન્દોતિ સમઞ્ઞા અસ્સાતિ કત્વા ‘‘ઇન્દકો’’તિપિ વુચ્ચતિ, તસ્સ **ઇન્દકસ્સ**. ઇન્દકૂટે પબ્બતે નિવસતીતિ ઇન્દકૂટનિવાસી, તસ્સ **ઇન્દકૂટનિવાસિનો**. બલિકમ્મેહિ યજિતબ્બતો પૂજિતબ્બતો યક્ખો, તસ્સ **યક્ખસ્સ**. ઇન્દસ્સ નિવાસટ્ઠાનભૂતં કૂટં ઇન્દકૂટન્તિ **યક્ખતો કૂટેન નામં લદ્ધં**. ઇન્દકૂટો ઇન્દો ઉત્તરપદલોપેન યથા ‘‘કેલાસકૂટો કેલાસો’’તિ. ઇન્દો યક્ખોતિ **કૂટતો યક્ખેન નામં લદ્ધં**. **ન** ચેત્થ ઇતરીતરનિસ્સયદોસો અઞ્ઞમઞ્ઞૂપલક્ખણભાવતો યથા તં ‘‘કાયકમ્મટ્ઠાન’’ન્તિ. **રૂપ**ન્તિ સકલં રૂપક્ખન્ધમાહ, ન રૂપાયતનન્તિ. ઇમં સરીરં પેચ્ચ અયં કિન્તિ પટિલભતીતિ ચોદેતિ.

કુતો આગચ્છતીતિ પરાધારરૂપે જીવે અત્તનિ માતુકુચ્છિમોક્કન્તે રૂપસ્સ સમ્ભવોતિ કુતો નામ ઠાનતો આગચ્છતિ. તેનાહ ‘‘**ઇમાનિ ચ અટ્ઠીનિ ઇમા ચ મંસપેસિયો**’’તિઆદિ. **કથં ન્વય**ન્તિ અયં કુચ્છિસઞ્ઞિતે ગબ્ભરે કથં સજ્જતીતિ પુચ્છતિ. ‘‘સીહાનંવ નદન્તાનં, દાઠીનં ગિરિગબ્ભરે’’તિઆદિના (થેરગા॰ નિદાનગાથા) ગબ્ભરો ચ કુચ્છિવાચકો આગતો. તેનાહ ‘‘**ગબ્ભરસ્મિન્તિ માતુકુચ્છિસ્મિ**’’ન્તિ. **પુગ્ગલવાદી**તિ અત્તવાદુપાદાનો. યથા હિ મચ્છમંસં ભુત્તં ફેણં વિય હુત્વા વિલીયતિ, ન ચ પઞ્ઞાયતિ સત્તભાવેન અપ્પવત્તનતો, એવમેવં યદિ માતુકુચ્છિસ્મિં ગબ્ભભાવેન ઉપ્પન્નં રૂપં સત્તો ન ભવેય્ય નો વટ્ટેય્ય, વિલીયિત્વા ગચ્છેય્ય, પઞ્ઞાયતિ ચ તં રૂપં, તસ્મા જીવોતિ ઇમાય **લદ્ધિયા. એવમાહા**તિ ‘‘રૂપં...પે॰... ગબ્ભરસ્મિ’’ન્તિ એવમવોચ. **પઠમ**ન્તિ એતેસં પઞ્ચન્નં પઠમં. તેનાહ ‘‘**પઠમેન પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણેન સદ્ધિ**’’ન્તિ. ‘‘**જાતિઉણ્ણંસૂહી**તિ જાતિએળકાય ઉણ્ણંસૂહી’’તિ વદન્તિ. ‘‘ગબ્ભં ફાલેત્વા ગહિતઉણ્ણા **જાતિઉણ્ણા**. તસ્સા અંસૂહિ **તીહિ કતસુત્તગ્ગે**’’તિ સંયુત્તભાણકાનં અધિપ્પાયો.

અનાવિલોતિ અચ્છો, સુપ્પસન્નોતિ અત્થો. **એવંવણ્ણપ્પટિભાગ**ન્તિ વુત્તપ્પમાણસણ્ઠાનસમ્પરિચ્છિન્નં. **કલલં સમ્પવુચ્ચતી**તિ અત્તભાવો ભૂતુપાદારૂપસઞ્ઞિતો સન્તાનવસેન પવત્તમાનો કલલં નામાતિ કથીયતિ.

કલલાતિ યથાવુત્તકલલરૂપહેતુ તં નિસ્સાય પચ્ચયં કત્વા. **મંસધોવનઉદકવણ્ણ**ન્તિ વણ્ણતો મંસધોવનઉદકવણ્ણં, સણ્ઠાનતો પન વિલીનતિપુસદિસં.

પરિપક્કન્તિ પરિપાકકલલભાવતો પરિપાકં ગતં સુપરિપાકં ગતં. **સમૂહત**ન્તિ સમૂહભૂતં સઙ્ગતં. **વિવટ્ટમાન**ન્તિ પરિણમન્તં. **તબ્ભાવ**ન્તિ કરણે એતં ઉપયોગવચનં, તબ્ભાવેન પરિણમન્તન્તિ અત્થો. નિસ્સક્કે વા ઉપયોગવચનં, તબ્ભાવતો કલલભાવતો કલલં વિપરિણમન્તં. **અબ્બુદં નામ જાયતિ**, અબ્બુદં નામ સમ્પજ્જતીતિ અત્થો.

વિલીનતિપુસદિસા સણ્ઠાનવસેન, વણ્ણવસેન પન સિતા અરત્તાવ હોતીતિ વદન્તિ. **મણ્ડ**ન્તિ દારિકાનં તથા પીળનતો નિબ્બત્તમરિચપક્કસ્સ સારભૂતં રસં. **સબ્બભાગેહિ મુચ્ચતી**તિ સો મણ્ડો કપાલે અલગ્ગો હુત્વા તસ્સ સબ્બભાગેહિ મુચ્ચિત્વા પિણ્ડિતો હુત્વા તિટ્ઠતિ. **એવરૂપા પેસિ હોતી**તિ સા પેસિ ગબ્ભાસયે કત્થચિ અલગ્ગા યથાવુત્તમણ્ડો વિય પિણ્ડિતો હુત્વા તિટ્ઠતિ. તેનાહ ‘‘**વિલીનતિપુસદિસા**’’તિ.

પેસિ નિબ્બત્તતીતિ એત્થ **પેસી**તિ નિસ્સક્કે પચ્ચત્તવચનન્તિ આહ ‘‘**તતો પેસિતો**’’તિ.

ધનસ્સ સણ્ઠાનં. નિબ્બત્તં કમ્મપચ્ચયાતિ તંસણ્ઠાનં રૂપધમ્મનિબ્બત્તિયા જાયતિ. ''જરામરણં અનિચ્ચં સઙ્ખતં પટિચ્ચસમુપ્પન્ન''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૨૦) હિ વુત્તં.

પીળકાતિ પીળકસદિસા મંસપિણ્ડા જાયન્તિ.

સત્તમાદીનીતિ **આદિ**-સદ્દેન અટ્ઠમસત્તાહતો પટ્ઠાય યાવ એકચત્તાલીસા ચતુત્તિંસ સત્તાહાનિ સઙ્ગણ્હાતિ. **પરિણતકાલ**ન્તિ ગબ્ભસ્સ પરિણતકાલં. નવમાસતો બહિ પરિપક્કો નામ હોતિ કેસલોમાદિનિબ્બત્તિતો. તેનાહ ''**દ્વાચત્તાલીસે સત્તાહે એતાનિ જાયન્તી**''તિ.

તસ્સાતિ ગબ્ભસેય્યકસત્તસ્સ. **માતુઉદરપટલેન એકાબદ્ધો હોતિ** યતો માતરા પરિભુત્તઆહારો આમાસયે પતિટ્ઠિતે ગબ્ભસ્સ નાભિનાળાનુસારેન ગબ્ભગતસ્સ સરીરં સમ્પત્વા આહારકિચ્ચં કરોતિ. **આહારસમુટ્ઠાનરૂપં સમુટ્ઠાપેતી**તિ ગબ્ભગતસ્સ કાયે ઓજાય પચ્ચયો હોતિ. સા ચ તં પચ્ચયં લભિત્વા ઓજટ્ઠમકં રૂપં સમુટ્ઠાપેતિ. એવં માતરા પરિભુત્તઆહારપચ્ચયેન ગબ્ભગતો દસ માસે યાપેતિ અત્તનો નાભિનાળાનુસારગતેનેવ તેન યાવ આહારસમુટ્ઠાનસત્તાહો, તતો પટ્ઠાય આહરણતો. કેચિ પન ''માતરા પરિભુત્તઆહારો બાહિરવગ્ગો વિય તસ્સ કાયં અભિસન્નેતિ પરિસન્નેતિ, તેન સો યાપેતી''તિ વદન્તિ. કુચ્છિગતં ઉદરપટલેન તિરોહિતત્તા બહિ ઠિતન્તિ વત્તબ્બતં ન અરહતીતિ ''**કુચ્છિયા અબ્ભન્તરગતો**''તિ આહ. **માતુકુચ્છિગતો નરો**તિ માતુ તિરોકુચ્છિગતો. **એવં ખો**તિ ઇમિના યથાવુત્તાકારેન અયં સત્તો...પે॰... નિબ્બત્તતિ, તસ્મા રૂપં ન જીવો. ન હિ દિટ્ઠિગતસ્સ સત્તાહક્કમેન વુડ્ઢિપ્પત્તો ઇચ્છિતો અનિચ્ચતાપત્તિતો.

ઇન્દકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સક્કનામસુત્તવણ્ણના

૨૩૬. સક્કનામકોતિ બલિપુત્તો વિય સક્કસ્સ વસેન ગહિતનામો. ''એસો કિરા''તિ પાઠો. ''એકો કિરા''તિપિ લિખન્તિ. મારસ્સ પક્ખે ગતો **મારપક્ખિકો. યદઞ્ઞ**ન્તિ એત્થ **ય**ન્તિ કિરિયાપરામસનં, તસ્મા યં અઞ્ઞસ્સ અનુસાસનં, તં સમણસ્સ ન સાધૂતિ યોજના. **કારણેના**તિ કારણમત્તેન સંવાસો જાયતિ. **યેન કેનચિ** ગહટ્ઠેન વા પબ્બજિતેન વા. **તં** કારણન્તરં સમાગતં પુરિસં **સપ્પઞ્ઞો** સમ્બુદ્ધો **અનુકમ્પિતું નારહતિ** વિસેસાધિગમાભાવા, સતિ પન તસ્મિં સવિસેસં પસાદો હોતીતિ. **મનસા ચે...પે॰... ન તેન હોતિ સંયુત્તો** સિનેહવસેન અનુકમ્પા અનુદ્દયા તસ્સા અસંકિલિટ્ઠસભાવત્તા.

સક્કનામસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સૂચિલોમસુત્તવણ્ણના

૨૩૭. ગયાય અવિદૂરે ભવો ગામો ''ગયા''તિ વુત્તોતિ આહ ''**ગયાય**''ન્તિ, તેનાહ ''**ગયાય અવિદૂરે નિવિટ્ઠગામં ઉપનિસાયાતિ અત્થો**''તિ. ગોચરગામનિદસ્સનં હેતં. **ઇદં ઉપરિ ઇદં હેટ્ઠાતિ નત્થિ** ઉપ્પટિપાટિયો મઞ્ચપાદાનં દ્વીસુ પસ્સેસુ દીઘભાવેન. બલિકમ્મત્થાય કતં દેવતાધિટ્ઠાનન્તિ અધિપ્પાયેન **દેવટ્ઠાને ઠપેન્તિ**. અટ્ઠપાદમઞ્ચસદિસો કિર સો હેટ્ઠુપરિપરિવત્તેતબ્બતો. કથિનસિબ્બનસૂચિ **કથિનસૂચિ. અપચ્ચત્થરિત્વા**તિ કિઞ્ચિ

સિઙ્ઘિકસેનાસનસ્સ ઉપરિ પટિચ્છદનં અપચ્ચત્થરિત્વા. **ગવચ્છિવિજ્જિતં વિયા**તિ તેહિ સૂચિલોમેહિ ગવચ્છિજાલં વિય ગતં સબ્બસો સમોહતં.

ઇધાપિ ''ખરસરીરો''તિ વત્વા ખરસરીરં કથિનસૂચિસદિસતાય લોમસ્સાતિ તસ્સ તથાભાવસ્સ કારણં દસ્સેન્તો "**સો કિરા**"તિઆદિમાહ. **અત્તનો હત્થેહી**તિ સઙ્ઘિકતેલસમ્મક્ખિતેહિ અત્તનો સરીરં મક્ખેસિ. **ઇતી**તિ વુત્તાકારેન.

સમાગમટ્ઠાનન્તિ યક્ખસન્નિપાતટ્ઠાનં. **સોતિ** સૂચિલોમો યક્ખો. **મન્તિ** ચ તમેવ વદતિ.

ઉટ્ઠાપેત્વાતિ ઉદ્ધગ્ગા કત્વા. **અપનામેસી**તિ યથા સો અત્તનો કાયં ઉપનેતું ન સક્કોતિ, તથા કરોન્તો થોકં અપનામેસિ. **અમનુઞ્ઞો**તિ ફરુસતિક્ખતાય ન મનુઞ્ઞો. **ચિત્તં વા તે ખિપિસ્સામી**તિ મય્હં આનુભાવેન તવ ચિત્તવિક્ખેપં વા કરિસ્સામિ. યથા પન સો ચિત્તવિક્ખેપં કરેય્ય, તં દસ્સેતું "**યેસઞ્હી**"તિઆદિ વુત્તં. **ભેરવં વા**તિ વુત્તાકારેન અઞ્ઞથા વા ભયાનકં દસ્સનમત્તેનેવ સત્તાનં ભયં છમ્ભિતત્તં લોમહંસં ઉપ્પાદેતું સમત્થં. ''કથેન્તાનંયેવા''તિ વા પાઠો. તં દ્વીસુ પાદેસુ ગહેત્વા પારં ગઙ્ગાય ખિપિસ્સામીતિ યોજના.

કુતોનિદાનાતિ કસ્મા કારણા? અટ્ઠકથાયં પન સમાસપદમેતં, વિભત્તિઅલોપેન નિદ્દેસોતિ દસ્સેતું "**કિંનિદાના કિંપચ્ચયા**"તિ? અત્થો વુત્તો. **ચિત્તં ઓસ્સજન્તી**તિ કુસલચિત્તં પવત્તિતું અપ્પદાનવસેન પુરતો ખિપન્તિ. **કુતો સમુટ્ઠાયા**તિ મિચ્છાવિતક્કાનં સમુટ્ઠાનં પુચ્છતિ?

કામરાગાદયો સુભનિમિત્તાદીસુ અયોનિસોમનસિકારહેતૂ. કામો પન અયોનિસોમનસિકારો ચ નિયકજ્ઝત્તપરિયાપન્નોતિ આહ "**અયં અત્તભાવો નિદાનં એતેસન્તિ ઇતોનિદાના**"તિઆદિ. **એવમેવા**તિ અટ્ઠકથાયં કીળાપસુતકુમારકા વિય મિચ્છાવિતક્કા દટ્ઠબ્બા, તેસં ઉપ્પત્તિટ્ઠાનભૂતો લોકો વિય અયં અત્તભાવલોકો. તેહિ ઓસ્સજિયમાનં ધઙ્કં વિય ચિત્તં, તસ્સ પાદે બદ્ધદીઘસુત્તકં વિય તં દૂરાનુબન્ધં સંયોજનન્તિ એવં ઉપમાય સંસન્દનં દટ્ઠબ્બં.

પાપવિતક્કાનં તંસમ્પયુત્તકિલેસાનઞ્ચ તણ્હા વિસેસપચ્ચયો તદભાવેન તેસં અભાવતોતિ આહ "**તણ્હાસિનેહતો જાતા**"તિ. અત્તભાવપરિયાપન્નત્તા "**અત્તનિ સમ્ભૂતા**"તિ વુત્તં. તેન નેસં અનઞ્ઞહેતુકતં દસ્સેતિ, **નિગ્રોધસ્સેવ ખન્ધજાતી**તિ ઇમિના પન પુથુભાવઞ્ચ, **વિસત્તા**તિઆદિના દુબ્બિનિસ્સટતઞ્ચ. **વત્થુકામેસુ** રૂપારમ્મણાદીસુ પુથૂસુ. **પુથૂ કિલેસકામા** કામરૂપતણ્હાદયો. **તેહિ** કિલેસકામેહિ કરણભૂતેહિ. **અત્તભાવં** ખન્ધપઞ્ચકં. **યે** વિપસ્સનાય યુત્તપયુત્તા યાથાવતો **જાનન્તિ**.

યતોતિ પચ્ચત્તે નિસ્સક્કવચનન્તિ આહ "**યં નિદાનમસ્સા**"તિ. ''વિનોદેન્તી''તિ કત્તુનિદ્દેસેન યેન ન વિનોદેન્તિ, તં કારણં બાધિતમેવાતિ આહ "**મગ્ગસચ્ચેન વિનોદેન્તી**"તિ. વિનોદનઞ્ચેત્થ સન્તાનતો નીહરણં બહિકરણં સબ્બસો પહાનં, પહીને ચ તસ્મિં કિલેસે ઓઘં તરન્તીતિ દસ્સેન્તો "**દુત્તર**"ન્તિઆદિમાહ. એતસ્મિં અધિગતે ન પુન ભવોતિ **અપુનબ્ભવો, નિબ્બાનન્તિ** આહ "**અપુનબ્ભવસઙ્ખાતસ્સા**"તિઆદિ. યસ્મા એત્થ ''યે નં પજાનન્તિ, યતોનિદાન''ન્તિ પદદ્વયેન દુક્ખસમુદયસચ્ચાનિ, વિનોદનગ્ગહણેન મગ્ગસચ્ચં, અપુનબ્ભવગ્ગહણેન નિરોધસચ્ચં પકાસિતં, તસ્મા વુત્તં "**ચત્તારિ સચ્ચાનિ પકાસેન્તો**"તિ.

તસ્મિંયેવાતિ યત્થ ઠિતો ‘‘રાગો ચ દોસો ચા’’તિઆદિના પઞ્હં પુચ્છિ, તસ્મિંયેવ પદેસે ઠિતો. **દેસનાનુસારેના**તિ સત્થુ સામુક્કંસિકધમ્મદેસનાય અનુસ્સરણેન. **ઞાણં પેસેત્વા**તિ વિપસ્સનાપટિપાટિયા નિબ્બાનં પતિ અનુબોધઞાણં પેસેત્વા પવત્તેત્વા. **સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતો**તિ સહસ્સનયપટિમણ્ડિતસ્સ પઠમમગ્ગસ્સ અધિગમેન પઠમફલે પતિટ્ઠિતો પટિલભતીતિ યોજના. **ન કિલિટ્ઠત્તભાવે તિટ્ઠન્તિ** મહાનુભાવત્તા અરિયધમ્મસ્સ. **સેતકણ્ડુપીળકસૂચિયો**તિ સેતભાવં પત્વા કણ્ડુપીળકા લોમસૂચિયો **સબ્બા** અનવસેસા **પતિતા** પરિભટ્ઠા અપગતા. **ભુમ્મદેવતાપરિહારન્તિ** ભુમ્મદેવત્તભાવન્તિ.

સૂચિલોમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. મણિભદ્દસુત્તવણ્ણના

૨૩૮. **સુખં પટિલભતી**તિ દિટ્ઠધમ્મિકાદિભેદં સુખં અધિગચ્છતિ. **નિચ્ચમેવ સેય્યો** સતિમતો આયતિં હિતચરણતો. મણિભદ્દો ‘‘સતિમાપુગ્ગલો સતોકારી સમ્પતિ વેરં નપ્પસવતી’’તિ અધિપ્પાયેન ‘‘વેરા ચ પરિમુચ્ચતી’’તિ આહ. ભગવા પન સતિમન્તતાસિદ્ધિયા વેરપરિમુચ્ચનં ન અચ્ચન્તિકં, નાપિ એકન્તિકં પટિપક્ખેન પરતો ચ અપ્પહીનત્તાતિ તં નિસેધેન્તો ‘‘**વેરા ચ ન પરિમુચ્ચતી**’’તિ વત્વા, યં અચ્ચન્તિકં એકન્તિકઞ્ચ પરસ્સ વસેન વેરપરિમુચ્ચનં, તં દસ્સેન્તો ‘‘**યસ્સા**’’તિ ગાથમાહ. **કરુણાયા**તિ અપ્પનાપ્પત્તાય કરુણાય. **કરુણાપુબ્બભાગે**તિ કરુણાભાવનાય વસેન ઉપ્પાદિતપઠમજ્ઝાનૂપચારે. **સો**તિ કરુણાભાવનં ભાવેન્તો પુગ્ગલો. **મેત્તંસો**તિ મેત્તચિત્તં અંસો એકો કુસલકોટ્ઠાસો એતસ્સાતિ મેત્તંસો. **તસ્સ કેનચી**તિ તસ્સ અરહતો કરુણાય મેત્તાભાવનાય ચ સાતિસયત્તા તદભાવેન કેનચિ પુગ્ગલેન સદ્ધિં વેરપ્પસઙ્ગો નામ નત્થિ. ઇમિના ખીણાસવેપિ મેત્તાકરુણાભાવનારહિતે કોચિ અત્તનો ચિત્તદોસેન વેરં કરેય્ય, ન પન તસ્મિં મેત્તાકરુણાચેતોવિમુત્તિસમન્નાગતે કોચિ વેરં કરેય્ય. એવં મહિદ્ધિકા બ્રહ્મવિહારભાવનાતિ દસ્સેતિ.

મણિભદ્દસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સાનુસુત્તવણ્ણના

૨૩૯. **યક્ખેન ગહિતો હોતી**તિ યક્ખેન અનુપવિટ્ઠો હોતિ. તસ્સ યક્ખગહણસ્સ કારણં મૂલતો પભુતિ વિત્થારતો દસ્સેતું ‘‘**સો**’’તિઆદિમાહ. તસ્સ અન્તિમભવિકત્તા આદિતો પટ્ઠાય અધિસીલસિક્ખાય સક્કચ્ચં પૂરણન્તિ દસ્સેતિ ‘‘**સો પબ્બજિતકાલતો**’’તિઆદિના. **પચ્ચાહારન્તિ** પટિક્ખેપં. **ઇમસ્મિં સરભઞ્ઞે**તિ ઇમસ્મિં મમ ધમ્મભણને. **પત્તિન્તિ** પત્તિદાનં. **પિયા હોન્તિ**, તેનાહ ભગવા ‘‘આકઙ્ખેય્ય ચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ‘સબ્રહ્મચારીનં પિયો ચ અસ્સં મનાપો ચ ગરુ ચ ભાવનીયો ચા’તિ, સીલેસ્વેવસ્સ પરિપૂરકારી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૬૫). તથા ચાહ ‘‘**તસ્મિં સામણેરે**’’તિઆદિ.

વુદ્ધિમન્વાયાતિ યોબ્બનપ્પત્તિયા અઙ્ગપચ્ચઙ્ગાનં પરિવુદ્ધિમાગમ્મ. કામસમ્ભોગસમત્થતાવસેન **પરિપક્કિન્દ્રિયો**. **અનુયોજેત્વાવા**તિ વિસ્સજ્જેત્વાવ, ગિહિભાવે વા અનુયોજેત્વાવ. ‘‘પુબ્બે તુય્હં પુત્તો સીલવા કલ્યાણધમ્મો લજ્જી કુક્કુચ્ચકો સિક્ખાકામોતિ સમ્ભાવિતો, ઇદાનિ તતો અઞ્ઞથા જાતો’’તિ ઘોસનાવસેન **દેવતાનં અન્તરે માહેવ મે લજ્જં ઉપ્પાદેય્ય.**

પાટિહારિયપક્ખઞ્ચાતિ ચાતુદ્દસીપઞ્ચદસીઅટ્ઠમીનં યથાક્કમં આદિતો અન્તતો આદિઅન્તતો ચ પવેસનનિક્ખમનવસેન ઉપોસથસીલસ્સ પટિ પટિ અભિમુખં પચ્ચાવહિતબ્બપક્ખઞ્ચ. **તેરસિયાપી**તિ પરં સત્તમીનવમીસુપીતિ અત્થો. પવેસભૂતઞ્હિ ઉપોસથસીલસ્સ સત્તમીસુ સમાદિન્નં સીલં પટિપદં, નવમીસુ નિક્ખમભૂતન્તિ આચરિયા. પોરાણટ્ઠકથાયં પન પચ્ચુગ્ગમનાનુગમનપરિયાયેન વુત્તન્તિ આહ "**મનુસ્સા**"તિઆદિ. **અટ્ઠમાસ**ન્તિ સકલકાલપક્ખં . એવઞ્હિ વસ્સવાસસ્સ અનુગમનં ગતં હોતિ. **સુટ્ઠુ સમાગત**ન્તિ સુપરિસુદ્ધં સમ્પન્નં કત્વા અત્તનો સન્તાનં આગતં. તં પન અત્તનો ચિત્તેન સમં પકારેહિ યુત્તં હોતીતિ આહ "**સમ્પયુત્ત**"ન્તિ. અરહન્તાનં અનુકરણેન **સેટ્ઠચરિયં**. "**ન તે હિ યક્ખા કીળન્તી**"તિ અત્તનો પુત્તસ્સ કાયે અધિમુચ્ચનં અત્તનો કીળનં વિય હોતીતિ કત્વા આહ.

ઉપાસિકા યથાવુત્તઉપોસથસીલેન સીલવતી, સામણેરો પન અત્તનો સામણેરસીલેન સીલવા. **ઉપ્પતિત્વા**તિ આકાસે ઉપ્પતિત્વા. **મોક્ખો નત્થિ** દુક્ખાવહસ્સ કમ્મસ્સ કતૂપચિતત્તા.

દુવિધેપિ કામેતિ વત્થુકામકિલેસકામે. કિલેસકામં પરિચ્ચજન્તો એવ હિ વત્થુકામે પરિચ્ચજતિ નામ. **વિબ્ભમનવસેન આગચ્છતિ** ભિક્ખાય આહિણ્ડનાદિપબ્બજિતકિચ્ચતો. **ઉપ્પબ્બજિત્વા** વિગતસીલસ્સ જીવતો આનાપાનમત્તેન **જીવન્તોપિ સો મતકોવ**. વુત્તઞ્હેતં ''મરણઞ્હેતં, સુનક્ખત્ત, અરિયસ્સ વિનયે, યો સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તતી''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૪૫).

ઉણ્હટ્ઠેનાતિ સપરિળાહટ્ઠેન. **અભિધાવથા**તિ અભિધાવતીતિ ઇમસ્મિં અભિધાવનકિચ્ચે ભદ્દં તે હોતૂતિ વત્વા ગિહિભાવાય અભિધાવથ. **નીહરિત્વા**તિ નિક્ખામેત્વા. એકાદસહિ અગ્ગીહિ આદિત્તત્તા **મહાડાહસદિસે**. **સલ્લક્ખેત્વા**તિ ગિહિભાવે આદીનવં, પબ્બજ્જાય આનિસંસઞ્ચ સલ્લક્ખેત્વા. **હિરોત્તપ્પં પટિલભિત્વા** ''મમ ઉપ્પબ્બજિતુકામતં સબ્રહ્મચારિનો જાનિસ્સન્તી''તિ. ચતુન્નં પરિસાનં ચિત્તસઙ્ખોભવસેન **સકલજમ્બુદીપં ખોભેત્વા**.

સાનુસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. પિયઙ્કરસુત્તવણ્ણના

૨૪૦. પચ્ચન્તેતિ પરિયન્તે. **પાટિયેક્ક**ન્તિ સઙ્ગીતિકાલે વિસું. યમકવગ્ગાદિકા બ્રાહ્મણવગ્ગપરિયોસાના છબ્બીસતિ વગ્ગા એતિસ્સાતિ **છબ્બીસતિવગ્ગા**, **તન્તી**તિ પાળિ. ઉચ્ચારપસ્સાવાદિ એવરૂપં **દુબ્ભોજનં**, ''અસુચિજેગુચ્છભાવેન દુટ્ઠુ ભોજન''ન્તિ કત્વા, દુબ્ભોજનગ્ગહણેન વા વન્તગબ્ભમલાદીનિ અતિદિસતિ. **છવિઆદીનિ છેત્વા**તિ છવિઆદીનિ અતિવિજ્ઝ અતિવિય પવિસિત્વા. **અટ્ઠિમિઞ્જં આહચ્ચ અટ્ઠાસિ** પીતિસમુટ્ઠાનઉળારોળારરૂપપ્પવત્તિયા. તેનાહ "**હદયઙ્ગમનીયો હુત્વા**"તિ.

ધમ્મતાય સમાદિણ્ણન્તિ કસ્સચિ સન્તિકે અગ્ગહેત્વા સયમેવ તસ્મિં ખણે સંયતા હોમાતિ યથાસંયતા. **તતિયપદેના**તિ ''સિક્ખેમ સુસીલ્ય''ન્તિ ઇમિના પદેન. **સેસા**તિ વુત્તાવસેસા. **તિસ્સો** અદિન્નાદાનમિચ્છાચારસુરાપાનવિરતિયો. **ગહિતા** ગોબલીબદ્દઞાયેન. છાતકં દુબ્ભિક્ખઞ્ચ એત્થાતિ **છાતકદુબ્ભિક્ખા**, જિઘચ્છાદુબ્ભિક્ખાબહુલાયાતિ અત્થો. **પિસાચયક્ખયોનિયા**તિ પેત્તિવિસયસદિસયક્ખયોનિયા અપિ નામ મુચ્ચેમાતિ યોજના.

પિયઙ્કરસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. પુનબ્બસુસુત્તવણ્ણના

૨૪૧. વસનટ્ઠાનગ્ગહણેન રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાદયો સઙ્ગણ્હાતિ. **દ્વાદસહત્થમત્તમેવ ગણ્હાતિ** પકતિસઞ્ચરણૂપચારમત્તબ્યાપનતો. **યથાપરિસન્તિ** પરિસાનુરૂપં, યત્થ યત્થ પરિસા તિટ્ઠતિ, તં તં ઠાનં ગચ્છતિ પરિસપરિયન્તિકત્તા. સત્થુ મુખવિકારાભાવતો પવેસાનુઞ્ઞં સલ્લક્ખેન્તી ‘‘નૂન અયં કતાધિકારા ભવિસ્સતી’’તિ અનુમાનસિદ્ધં **ઉપનિસ્સયં દિસ્વા. એકીભાવગમનેના**તિ હત્થપાસૂપગમનેન પરિસાય મિસ્સીભાવપ્પત્તિયા. **પુત્તકા**તિ પુત્તપુત્તિયો. અનુકમ્પાયઞ્હિ **ક**-સદ્દો.

નિબ્બાનારમ્મણેન અરિયમગ્ગેન મુઞ્ચિયમાના ગન્થા ‘‘**નિબ્બાનં આગમ્મ પમુચ્ચન્તી**’’તિ વુત્તા. **વેલાતિક્કન્તા**તિ પમાણતો પરિચ્છિન્દિતું ન સક્કાતિ આહ ‘‘**પમાણાતિક્કન્તા**’’તિ. **પિયાયના**તિ આસીસના. આસીસનં પેમવસેન પેમવત્થુનો એસના પત્થનાવ હોતીતિ આહ ‘‘**મગ્ગના પત્થના**’’તિ. **તતો**તિ પિયપુત્તાદિતો. **પાણીનન્તિ** સામિઅત્થે પુથુવચનં દુક્ખસદ્દાપેક્ખં. **કે મોચેતી**તિ મોચનકિરિયાય કમ્મં પુચ્છતિ? ઇભરો પન અત્થવસેન વિભત્તિવિપરિણામોતિ ‘‘**પાણિનેતિ આહરિત્વા વત્તબ્બ**’’ન્તિ આહ. **અભિસમ્બુધન્તિ** અભિસમ્બુધન્તો. તેનાહ ‘‘**અભિસમ્બુદ્ધો**’’તિ. **સદ્ધમ્મસ્સા**તિ ઉપયોગત્થે સામિવચનન્તિ આહ ‘‘**સદ્ધમ્મમેવ અજાનિત્વા**’’તિ.

પુત્તસ્સ અનુમોદનં કરોન્તીતિ પુત્તસ્સ પટિપત્તિઅનુમોદનં કરોન્તી. **ઉગ્ગતા**તિ એત્થ કલલે વટ્ટદુક્ખે નિમુજ્જમાના તતો સીસં ઉક્ખિપિતું અસક્કોન્તિ અજ્જ બુદ્ધાનુભાવેન પઞ્ઞાસીસં ઉક્ખિપિતા ઉગ્ગતા. પુન વિનિપાતાભાવતો સમ્મદેવ ઉગ્ગતત્તા **સમુગ્ગતા**. તથાભૂતા સાસનેપિ ઉગ્ગતા સમુગ્ગતા જાતા. **ચતુસચ્ચપટિવેધભાવન્તિ** ચતુસચ્ચપટિવેધસ્સ અત્થિભાવં. **કણ્ડુકચ્છુઆદીતિ આદિ**-સદ્દેન જેગુચ્છઅસાતાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **દિબ્બસમ્પત્તિં પટિલભતિ** પવત્તિયં સમ્પત્તિદાયિનો કમ્મસ્સ કતોકાસત્તા. **તુણ્હી ઉત્તરિકે હોહી**તિ માતુ-વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા તસ્સ વિસેસાધિગમસ્સ અવિબન્ધકરણસમ્માપયોગેન યથાલદ્ધવિસેસાય માતુયા વસેન યસ્મા ધીતા દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પત્તિલાભી, તસ્મા વુત્તં ‘‘**માતુ આનુભાવેનેવા**’’તિ.

પુનબ્બસુસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સુદત્તસુત્તવણ્ણના

૨૪૨. કરણીયેનાતિ એત્થ **કરણીયન્તિ** વાણિજ્જકમ્મં અધિપ્પેતન્તિ તં વિવરન્તો ‘‘**અનાથપિણ્ડિકો ચા**’’તિઆદિમાહ. **વિક્કીયતી**તિ વિક્કયં ગચ્છતિ. **તથેવ કરોતી**તિ યથા રાજગહસેટ્ઠિના સાવત્થિં ગન્ત્વા કતં, તથેવ રાજગહં ગન્ત્વા કરોતિ. **સ્વાયન્તિ** અનાથપિણ્ડિકો.

તં દિવસન્તિ યં દિવસં અનાથપિણ્ડિકો, ગહપતિ, રાજગહસમીપં ઉપગતો, તં દિવસં. **પણ્ણન્તિ** સાસનં. **ન સુણી**તિ અસુણન્તો ‘‘પણ્ણં ન સુણી’’તિ વુત્તો. ધમ્મગારવેન હિ સો સેટ્ઠિ અઞ્ઞં કિચ્ચં તિણાયપિ ન મઞ્ઞિ. તેનાહ ‘‘**ધમ્મસ્સવનત્થાયા**’’તિઆદિ. **દારકરૂપાનન્તિ** દારકાનં. અનત્થન્તરકરો હિ **રૂપ**-સદ્દો યથા ‘‘ગોરૂપાન’’ન્તિ. **પઞ્ચવણ્ણન્તિ** ખુદ્દિકાદિભેદં પઞ્ચપ્પકારં પીતિં પટિલભિ. અનુક્કમેન હિ તા એતસ્સ સમ્ભવન્તિ. ‘‘**સીસેન ઉટ્ઠાય... પે॰... ગચ્છતી**’’તિ પદં પીતિસમુટ્ઠાનરૂપવસેન લક્ખેત્વા વુત્તં.

સિવથિકાય વસતીતિ સિવથિકાય સમીપે વસતિ. સુસાનસ્સાસન્નટ્ઠાને હિ સો વિહારો. **અથસ્સા**તિ અથસ્સ અનાથપિણ્ડિકસ્સ ‘‘અકાલો…પે॰… ઉપસઙ્કમિસ્સામી’’તિ એતં અહોસિ. **બુદ્ધગતાય સતિયા**તિ અઞ્ઞં કિઞ્ચિ અચિન્તેત્વા બુદ્ધગતાય એવ સતિયા સયનવરગતો નિપજ્જિ. તેન વુત્તં ‘‘**તં દિવસ**’’ન્તિઆદિ.

બલવપ્પસાદોતિ બુદ્ધારમ્મણા બલવતી સદ્ધા. **પીતિઆલોકો**તિ પુરિમબુદ્ધેસુ ચિરકાલં પરિચયં ગતસ્સ બલવતો પસાદસ્સ વસેન ‘‘બુદ્ધો’’તિ નામં સવનમત્તેન ઉપ્પન્નાય ઉળારાય પીતિયા સમુટ્ઠાપિતો વિપસ્સનોભાસસદિસો સાતિસયો આલોકો હોતિ ચિત્તપચ્ચયઉતુસમુટ્ઠાનો. તેનાહ ‘‘**સબ્બતમં વિગચ્છી**’’તિઆદિ. ‘‘દેવતા હિ કતા’’તિપિ વદન્તિ, પુરિમો એવેત્થ યુત્તો.

અમનુસ્સાતિ અધિગતવિસેસા દેવતા. તા હિ સેટ્ઠિસ્સ સમ્પત્તિં પચ્ચક્ખતો પસ્સિંસુ. તેનાહ ‘‘**અયં મહાસેટ્ઠી**’’તિઆદિ. **અલ્લસરીર**ન્તિ તાવદેવ છડ્ડિતં અચ્છિન્નં વા કળેવરં. **અપરમ્પી**તિ મતં કુથિતકુણપં. **પરિકિરિંસૂ**તિ સમન્તતો ઓસરિતા અહેસું. **આલોકો અન્તરધાયિ**પીતિવેગસ્સ મન્દભાવેન તંસમુટ્ઠાનરૂપાનં દુબ્બલભાવતો.

ઇમિનાવાતિ અધિકારેન સહસ્સપદેન એવ સમ્બન્ધિતબ્બાનિ. પદં વીતિહરતિ એત્થાતિ **પદવીતિહારો**, પદવીતિહારટ્ઠાનં. **સમગમને**તિ દુતવિલમ્બિતં અકત્વા સમગમને. **તતો**તિ તેસુ સોળસભાગેસુ. **એકો કોટ્ઠાસો**તિ યથાવુત્તં પદવીતિહારપદેસં સોળસધા ભિન્નસ્સ એકો ભાગો. **પવત્તચેતના**તિ યથાવુત્તકલાસઙ્ખાતસ્સ પદેસસ્સ લઙ્ઘનધાવનપવત્તચેતના. પદં વા વીતિહરતિ એતેનાતિ **પદવીતિહારો**, તથાપવત્તા કુસલચેતના. ‘‘તસ્સા ફલં સોળસધા કત્વા’’તિ વદન્તિ. પતિટ્ઠહન્તસ્સ વસેન ગહિતન્તિ યોજના. વિવટ્ટનિસ્સિતાય એવ રતનત્તયપૂજાય ધમ્મસ્સવનસ્સ સિક્ખાપદસમાદાનસ્સ સરણગમનસ્સ ચ અત્થાય ગચ્છતોપિ વસેન વટ્ટતિ. પઠમં વુત્તગમનં લોકુત્તરવિસેસાધિગમસ્સ એકન્તિકં, દુતિયં અનેકન્તિકન્તિ ‘‘**વટ્ટતિયેવા**’’તિ સાસઙ્કવચનં.

સોતિ અનાથપિણ્ડિકો સેટ્ઠિ. **અનુયુત્તા**તિ અનુગામિનો સહાયા. તેવ સન્ધાય વદતિ. ‘‘સિવકો અમનુસ્સો’’તિ અપરે. ન કેવલં ‘‘અનુયુત્તાપિ મે અત્થિ, કસ્મા ભાયામી’’તિ એવં સૂરો અહોસિ? અથ ખો બુદ્ધગતાય તિક્ખવિસદસભાવેન સબ્બં પરિસ્સયં મદ્દિત્વાપિ અગમાસીતિ દસ્સેતું ‘‘**અપિચા**’’તિઆદિ વુત્તં. પક્ખન્દનલક્ખણા હિ સદ્ધા, તાય યુત્તકો સપ્પુરિસોપિ સદ્ધમ્મગુણવસેન સબ્બં પરિસ્સયં મદ્દિત્વા પક્ખન્દતીતિ દટ્ઠબ્બં.

સબ્બકામસમિદ્ધતા પરિચ્ચાગસીલતા ઉળારજ્ઝાસયતા પરદુક્ખાપનયકામતા પરેસં હિતેસિતા પરસમ્પત્તિપમોદનાતિ એવમાદીનં મહાગુણાનં વસેન નિચ્ચકાલં અનાથાનં પિણ્ડદાયકત્તા ‘‘અનાથપિણ્ડિકો’’તિ એવં **ઉપ્પન્નં નામં**. **એવમાહા**તિ ‘‘એહિ સુદત્તા’’તિ એવં આહ.

કિલેસપરિનિબ્બાનેનાતિ સબ્બસો રાગાદિકિલેસવૂપસમેન. **કિલેસવૂપસમ**ન્તિ સબ્બસો સબ્બેસં કિલેસાનં વૂપસમં અગ્ગમગ્ગેન પત્વા. **અનુપુબ્બિકથ**ન્તિ દાનાદિકથં. સા હિ અનુપુબ્બેન કથેતબ્બત્તા ‘‘અનુપુબ્બિકથા’’તિ વુચ્ચતિ. તં સન્ધાય વુત્તં – ‘‘અથ ખો ભગવા અનુપુબ્બિં કથં કથેસિ. સેય્યથિદં – દાનકથં સીલકથં સગ્ગકથં કામાનં આદીનવં ઓકારં સંકિલેસં નેક્ખમ્મે આનિસંસં પકાસેસી’’તિ (ચૂળવ॰ ૩૦૫). **મત્થકે**તિ અનુપુબ્બિકથાય ઉપરિ પરતો. **ચત્તારિ સચ્ચાનિ પકાસેસી**તિ યથા મહાસેટ્ઠિ સહસ્સનયપટિમણ્ડિતે સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાતિ, એવં પવત્તિનિવત્તિયો સહ હેતુના વિભજન્તો ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ પકાસેસીતિ.

સુદત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પઠમસુક્કાસુત્તવણ્ણના

૨૪૩. **રથિક**ન્તિ રચ્છં. **ગહેત્વા**તિ ગન્ત્વા. **સિઙ્ઘાટક**ન્તિ અઞ્ઞત્થ તિકોણા રચ્છા વુચ્ચતિ. ઇધ પન ‘‘ચતુક્ક’’ન્તિ વુત્તં. ‘‘**મધુપીકા**’’તિ એત્થ **મધુ**-સદ્દેન મધુવિસેસો વુચ્ચતીતિ આહ ‘‘**ગન્ધમધુપાનં પીતા વિયા**’’તિ. સામઞ્ઞજોતના હિ વિસેસે તિટ્ઠતીતિ **ગન્ધમધૂ**તિ ચ અતિવિય મધુરો મદનિયો એકો મધુવિસેસો. તેનાહ ‘‘**અસઞ્ઞી હુત્વા સયતેવા**’’તિ.

ન પટિવાનીયં ન અપનેતબ્બન્તિ **અપ્પટિવાનીયં**. તેનાહ ‘‘**બાહિરકઞ્હી**’’તિઆદિ. યં કિઞ્ચિ સન્તપણીતભાવાવહં ન સેચનન્તિ **અસેચનકં**. તતો એવ **અનાસિત્તકં. ઓજવન્ત**ન્તિ બહુસમ્મતઓજવન્તસદિસતાય ઓજવન્તં. તેનાહ ‘‘**યથા હી**’’તિઆદિ. **ધમ્મતાયા**તિ અત્તનો સભાવેનેવ. **મધુરો** ઇટ્ઠો. **પિવન્તી વિયા**તિ સુક્કાય ભિક્ખુનિયા ઉપનીયમાનં સદ્ધમ્મામતરસં અત્તનો સોતઞ્જલિં પૂરેત્વા ઓદહન્તીવ. વલાહકતો આગતં **વલાહકં**.

પઠમસુક્કાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દુતિયસુક્કાસુત્તવણ્ણના

૨૪૪. **બહું વત પુઞ્ઞં પસવતિ** સબ્બગન્થવિમુત્તિયા સીલસમન્નાગતેન અગ્ગદક્ખિણેય્યાય સુક્કાય થેરિયા ભોજનસ્સ દિન્નત્તા.

દુતિયસુક્કાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. ચીરાસુત્તવણ્ણના

૨૪૫. **એકાદસમં ઉત્તાનમેવ** દસમેન સદિસત્તા. તત્થ હિ ભોજનં ઉપાસકસ્સ આભતં, ઇધ ચીવરદાનન્તિ અયમેવ વિસેસો.

ચીરાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. આળવકસુત્તવણ્ણના

૨૪૬. **આળવિય**ન્તિ ઇત્થિલિઙ્ગવસેન તં રટ્ઠમ્પિ નગરમ્પિ વુચ્ચતિ. રટ્ઠે અધિપ્પેતેપિ ન એત્થ બહુવચનં તથારુળ્હિયા અભાવતો. **તઞ્ચ ભવન**ન્તિ તઞ્ચ આળવકસ્સ યક્ખસ્સ ભવનં. **તત્થા**તિ આળવકસ્સ ભવને. ‘‘અથ ખો આળવકો યક્ખો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમી’’તિ **એત્થ** તસ્મિં પાઠપદેસે. **અયમનુપુબ્બિકથા**તિ અયં ઇદાનિ વુચ્ચમાના અનુપુબ્બતો આગતા કથા. આળવિયા ઇસ્સરોતિ આળવો, **આળવકો**તિ ચ રાજા વુત્તો. કદાચિ ચોરપટિબાહનત્થં, કદાચિ ઉસ્સાહસત્તિવિભાવનવસેન પટિરાજનિસેધનત્થં, કદાચિ લક્ખયોગ્યવિનિયોગવસેન બ્યાયામકરણત્થઞ્ચ. મિગાનં વનનતો વસનતો વાનતો વા ‘‘મિગવા’’તિ લદ્ધસમઞ્ઞં **મિગવં. તસ્સેવા**તિ રઞ્ઞો એવ. **મિગો**તિ એકો એણિમિગો. **તિયોજન**ન્તિ અચ્ચન્તસંયોગે ઉપયોગવચનં. **ઉદકં વિય પવિસિત્વા ઠિત**ન્તિ

યથા પરિસ્સમપ્પત્તો ઉદકં પવિસિત્વા ઠિતો નિરસ્સાસો હોતિ, એવં વિય ઠિતં. **મૂલન્તિ** સમીપં. યક્ખં દિસ્વાવ રઞ્ઞો ભયં છમ્ભિતત્તં ઊરુત્થમ્ભં અહોસિ, તસ્મા રાજા પલાયિતું નાસક્ખિ. તેન વુત્તં "**ખાદિતું ઉપગતો**"તિ. અથ રાજા દ્વિધા છિન્નં મિગં દત્વા અત્તાનં મોચેતુકામો અહોસિ. યક્ખો "નનુ મમ હત્થગતકાલતો પટ્ઠાય મિગોપિ મમ સન્તકો, તત્થ કિન્નામ તે કેરાટિયમિદં દત્વા અત્તનો મોચન"ન્તિ રાજાનં ન મુઞ્ચિ. અથ રાજા તસ્સ તાદિસં પટિઞ્ઞાતં અકાસિ. તેન વુત્તં "**રાજા તેન સદ્ધિ**"ન્તિઆદિ. **ભવનં અનુપગતન્તિ** ઇદં મમ ભવનં અનુપગતં. **અનનુઞ્ઞાતન્તિ** ઉપગતેન સામિભૂતેન અનનુઞ્ઞાતઞ્ચ. એતેન ઉપગતં તં, ઇદાનિ તાદિસેન અનુઞ્ઞાતઞ્ચ ખાદિતું લભામીતિ દસ્સેતિ.

મચ્ચુપથેતિ મચ્ચુગોચરે. આસન્નમરણતાય એવમાહંસુ.

તં આળવકકુમારં આદાય પક્કમિંસૂતિ યોજના. તસ્સ રઞ્ઞો મહેસી આળવકકુમારસ્સ માતાતિ વુત્તા. દેવિસહસ્સાનં વિપ્પલપન્તીનન્તિ વચનં પરિણામેતબ્બં.

દેસનાપરિયોસાનેતિ યક્ખં દમેત્વા પચ્ચાગન્ત્વા નગરદ્વારસમીપે રુક્ખમૂલે નિસિન્નેન ભગવતા સરાજિકાય મહતિયા પરિસાય દેસિતદેસનાય પરિયોસાને. **સોતિ** ભગવા. **ભવને એવાતિ** વિમાને એવ. **ભગવાપિ પસ્સતિ** પકતિચક્ખુનાવ નિગ્રોધસ્સ ઉપરિ નિબ્બત્તત્તા.

તત્રાતિ તસ્મિં "રોસેતુકામતાયા"તિ વચને. **તેસન્તિ** સાતાગિરિહેમવતાનં. કાલદીપદેસકુલજનેત્તિઆયુપ્પમાણવિસયં **પઞ્ચમહાવિલોકિતં**. "**સીતં બ્યપગતં હોતિ, ઉણ્હઞ્ચ ઉપસમ્મતી**"તિઆદિના (બુ॰ વં॰ ૨.૮૩) આગતાનિ **દ્વત્તિંસ પુબ્બનિમિત્તાનિ**. કટિપ્પદેસવત્થિકોસકણ્ણતો **તિધા**. **સદ્દોતિ** આળવકસ્સ ઉગ્ઘોસિતસદ્દો.

ઇમિના પસઙ્ગેન સકલજમ્બુદીપં બ્યાપેત્વા પવત્તે અપરેપિ તયો સદ્દે યથા એતે, એવં આળવકસ્સ ઉગ્ઘોસિતસદ્દોપીતિ દસ્સેતું "**ચત્તારો**"તિઆદિ વુત્તં. **ઓસક્કન્તેતિ** પરિહાયમાને.

ચુણ્ણેન્તાતિ ચુણ્ણેતું સમત્થતં સન્ધાય વુત્તં, ન પન ચુણ્ણનવસેન વુત્તં. તેનાહ "**મા કસ્સચી**"તિઆદિ. **ઉસ્સાવબિન્દુમત્તમ્પીતિ** ઉસ્સાવપતનમત્તમ્પિ. **ખુરપ્પં** સલ્લં.

સેટ્ઠાનીતિ અજેય્યેન અપ્પટિહતભાવેન ઉત્તમાનિ. **દુસ્સાવુધન્તિ** આવુધકિચ્ચકરં ઉત્તરિયં દુસ્સં. ઇમાનિ કિર સક્કાદીનં પુઞ્ઞાનુભાવેન નિબ્બત્તાનિ અપ્પટિહતપ્પભાવાનિ પટિપક્ખવિધમનયુત્તાનિ અવજ્ઝાનિ આવુધાનિ. તેનાહ "**યદિ હી**"તિઆદિ.

અસનિવિચક્કં વિયાતિ અસનિમણ્ડલં વિય.

પિત્તન્તિ અલગદ્દપિત્તં. **ભિન્દેય્યાતિ** આસિઞ્ચેય્ય. **સુખન્તિ** સુકરં. **મુદુભૂતચિત્તવવત્થાનકરણત્થન્તિ** મુદુભૂતં અત્તનો ચિત્તે વવત્થાનસ્સ કરણત્થં.

એવં વુત્તેતિ "ન ખ્વાહ"ન્તિ એવં વુત્તે. ભગવતો સાસને ઠિતે પયિરુપાસિત્વા ઉગ્ગહિતં ભગવન્તં પયિરૂપાસિત્વા ઉગ્ગહિતમેવ નામાતિ આહ "**કસ્સપં...પે॰.. ઉગ્ગહેસુ**"ન્તિ. **પુટ્ઠપઞ્હાતિ** સમ્માસમ્બુદ્ધેન પુટ્ઠપઞ્હા.

યસ્મા બુદ્ધવિસયે પુટ્ઠપઞ્હા, તસ્મા બુદ્ધવિસયાવ હોન્તિ.

પટિસેધેત્વાતિ વાચાય અસક્કુણેય્યભાવેનેવ પટિસેધેત્વા. ''યદાકઙ્ખસી''તિ પદસન્ધિવસેન નિદ્દેસોતિ આહ "**યદિ આકઙ્ખસી**"તિ. તેન તુય્હં પુચ્છં તાવ સુત્વા વિસ્સજ્જેસ્સન્તિ દસ્સેતિ. તેનાહ "**ન મે**"તિઆદિ. દુતિયવિકપ્પે **દ**-કારો પદસન્ધિકરોતિ આહ "**યં આકઙ્ખસી**"તિ. ''પુચ્છ, આવુસો, સુત્વા જાનિસ્સામી''તિ અવત્વા સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધસ્સ અનિયમેત્વા વચનં સબ્બવિસયં હોતીતિ આહ "**સબ્બં તે**"તિઆદિ.

કિં સૂતિ એત્થ **કિ**ન્તિ પુચ્છાયં, **સૂ**તિ સંસયે, કિં નૂતિ અત્થો? **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં લોકે. **તસ્મા વિત્ત**ન્તિ યસ્મા વિત્તિકરણતો વિત્તં. **સુકત**ન્તિ સુટ્ઠુ સક્કચ્ચં કતં. **સુખ**ન્તિ ઇટ્ઠફલં. તત્થ યં પધાનં, તં દસ્સેતું "**કાયિકચેતસિકં સાત**"ન્તિઆદિ વુત્તં. નિસ્સન્દફલઞ્હિ તગ્ગહણેન ગહિતમેવ હોતિ. **અપ્પેતી**તિ પાપેતિ. અતિસયત્થજોતનો તર-સદ્દોતિ આહ "**અતિસયેન સાદુ**"તિ. રસસઞ્ઞિતાય ઇટ્ઠાનં રાગાદિધમ્માનં. **કેન પકારેનાતિ કથં**-સદ્દસ્સ અત્થમાહ. **કથંજીવિ**ન્તિ યદિ સમાસપદમેતં, ''કથ''ન્તિ સાનુનાસિકા કતાતિ આહ "**ગાથાબન્ધસુખત્થ**"ન્તિઆદિ.

સદ્ધીધ વિત્તન્તિ એકદેસેન સમુદાયદસ્સનં સમુદ્દપબ્બતનિદસ્સનં વિય. **ઇતિ**-સદ્દો આદિઅત્થો દટ્ઠબ્બો. ''વિત્તિકરણતો વિત્ત''ન્તિ વુત્તમત્થં સન્ધાય હેતૂપમાહિ યોજેત્વા દસ્સેતું "**યથા હી**"તિઆદિ વુત્તં. તેન સુખાવહનતો, દુક્ખપટિબાહનતો, દાલિદ્દિયૂપસમનતો, રતનપટિલાભહેતુતો, લોકસન્તતિઆવહનતો ચ સદ્ધા વિત્તં યથા તં હિરઞ્ઞસુવણ્ણાદીનિ. તેનાહ "**એવ**"ન્તિઆદિ. નનુ ચેતના સમ્માદિટ્ઠિઆદયો ચ સાતિસયં વિપાકસુખં આવહન્તિ, તં કથં સદ્ધા આવહતીતિ? સદ્ધાધુરભાવસભાવતો. તેનાહ "**સદ્ધાધુરેન પટિપન્નાન**"ન્તિ. તસ્સ ચ સેસપદેસુપિ યોજેતબ્બં.

ઇદાનિ યં હિરઞ્ઞસુવણ્ણાદિ સદ્ધાવિત્તસ્સ ઓપમ્મં, તં હીનં, સદ્ધાવિત્તમેવ ઉત્તમન્તિ પાળિયં સેટ્ઠગ્ગહણં કતન્તિ દસ્સેતું "**યસ્મા પના**"તિઆદિ વુત્તં. પરલોકં ગતં અનુગચ્છતીતિ **અનુગામિકં**. અઞ્ઞેહિ ન સાધારણન્તિ **અનઞ્ઞસાધારણં**. **સબ્બસમ્પત્તિહેતૂ**તિ સબ્બાસં સીલસમ્પદાદીનં લોકિયલોકુત્તરાનં સમ્પત્તીનં હેતુ. **અનત્થાય હોતિ** અનુપાયપટિપત્તિતો. **તસ્મા** અનુગામિકત્તા. અનઞ્ઞસાધારણત્તા સબ્બસમ્પત્તિહેતુભાવતો હિરઞ્ઞાદિવિત્તનિદાનત્તા ચ **સદ્ધાવિત્તમેવ સેટ્ઠં**. ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદદેસના યથા ''સત્થા દેવમનુસ્સાન''ન્તિ.

"**દસકુસલધમ્મો**"તિ ઇમિના એકચ્ચાનંયેવ દાનાદિધમ્માનં સઙ્ગહો, ન સબ્બેસન્તિ અસઙ્ગહિતસઙ્ગણ્હનત્થં "**દાનસીલભાવનાધમ્મો વા**"તિ વુત્તં. "**સુખ**"ન્તિ તિવિધસ્સપિ સુખસ્સ સાધારણગ્ગહણમેતન્તિ તં સવિસેસલદ્ધં પુગ્ગલવસેન દસ્સેન્તો "**સોણસેટ્ઠિ...પે॰... આવહતી**"તિ આહ. યો સો પદુમવતિયા દેવિયા પુત્તો મહાપદુમો નામ રાજા દિબ્બસુખસદિસં રજ્જસુખમનુભવિત્વા પચ્છા પચ્ચેકબુદ્ધો હુત્વા નિબ્બાનસુખમનુભવિ, તં નિદસ્સનભાવેન ગહેત્વા આહ "**મહાપદુમાદીનં વિય નિબ્બાનસુખઞ્ચ આવહતી**"તિ.

અત્થુદ્ધારનયેન સચ્ચસદ્દં સંવણ્ણેન્તો "**અનેકેસુ અત્થેસુ દિસ્સતી**"તિ આહ. **વાચાસચ્ચે** દિસ્સતિ સચ્ચસદ્દો ''ભણે''તિ વુત્તત્તાતિ અધિપ્પાયો. **વિરતિસચ્ચે** દિસ્સતિ. વેરમણીસુ હિ પતિટ્ઠિતા સમણબ્રાહ્મણા "**સચ્ચે ઠિતા**"તિ વુચ્ચન્તિ. અત્તાકારમ્પિ વત્થું ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞન્તિ પવત્તિયાકારં ઉપાદાય દિટ્ઠિ એવ સચ્ચન્તિ દિટ્ઠિસચ્ચં, તસ્મિં **દિટ્ઠિસચ્ચે** દિસ્સતીતિ યોજના. **બ્રાહ્મણસચ્ચાની**તિ પરમત્થબ્રહ્માનં સચ્ચાનિ, યાનિ ''સબ્બે પાણા અવજ્ઝા, સબ્બે કામા અનિચ્ચા, સબ્બે ભવા અનિચ્ચા, નાહં ક્વચનિ કસ્સચિ કિઞ્ચનતસ્મિ''ન્તિઆદિના (અ॰ નિ॰ ૪.૧૮૫)

ચતુક્કનિપાતે આગતાનિ. પરમત્થભૂતં સચ્ચં નિબ્બાનં. **અબ્ભન્તરં કત્વા**તિ અન્તોગધમેવ કત્વા, તેહિ સદ્ધિન્તિ અત્થો પરમત્થસચ્ચાનમ્પિ સાદુતરત્તા. **યસ્સાનુભાવેના**તિ યસ્સ વાચાસચ્ચસ્સ આનુભાવેન.

ઉદકમ્હિ ધાવતીતિ ઉદકપિટ્ઠિયં અભિજ્જમાનાયં પથવિયા વિય ધાવતિ ગચ્છતિ મહાકપ્પિનરાજા વિય. **વિસમ્પિ સચ્ચેન હનન્તિ પણ્ડિતા**તિ કણ્હદીપાયનાદયો વિય. **સચ્ચેના**તિ મચ્છજાતકે બોધિસત્તસ્સ વિય સચ્ચેન **દેવો થનયં પવસ્સતિ. સચ્ચે ઠિતા**તિ વિરતિસચ્ચે વાચાસચ્ચે ચ ઠિતા તયોપિ બોધિસત્તા. **નિબ્બુતિ**ન્તિ નિબ્બાનં પત્થયન્તિ. **સાદુતર**ન્તિ સાતતરં ઇટ્ઠતરવિપાકદાનતો.

રસાનન્તિ નિદ્ધારણત્થે સામિવચનં. નિદ્ધારણઞ્ચ કોચિ કુતોચિ કેનચિ ઇમન્તિ કસ્સચિ વચનં ન સાધેતીતિ દસ્સેન્તો “**યે ઇમે**”તિઆદિમાહ. તેન હિ નિબ્બાનં રસસમુદાયતો સાદુતરતાવિસેસેન નિદ્ધારીયતિ. તત્થ યે ઇમે વુચ્ચન્તીતિ યોજના. **સાયનીયધમ્મા**તિ જિવ્હાય સાયિતબ્બા ધમ્મા. રસાયતનં રસોતિ આહ “**મૂલરસો ખન્ધરસો**”તિઆદિ. **ફલરસ**ન્તિ ફલસ્સ રસં, ફલં પીળેત્વા તાપેત્વા ગહેતબ્બરસન્તિ અત્થો. **અરસરૂપો**તિ આચારરહિતસભાવો. રૂપસ્સ અસ્સાદનવસેન ઉપ્પજ્જનકસુખધમ્મા **રૂપરસા**. એસ નયો **સદ્દરસાદીસુ**. **સદ્દરસો**તિ બ્યઞ્જનસમ્ભૂતો રસો. **વિમુત્તિરસો**તિ વિમુત્તિસમ્પત્તિકો રસો. **અત્થરસો**તિ અત્થસ્સ પટિવિજ્ઝનવસેન ઉપ્પજ્જનકસુખં અત્થરસો, તથા **ધમ્મરસો વેદિતબ્બો**. **રૂપાચારા**તિઆદીસુ રસગ્ગહણેન ફલરસં વદતિ. સો હિ ફલસ્સ રૂપો ચ, રસિતબ્બતો આસાદેતબ્બતો રસો ચાતિ “**રૂપરસો**”તિ વુચ્ચતિ. **આચારો** પન સામગ્ગીરસહેતુતાય “**રસો**”તિ વુત્તો. **સચ્ચં હવે**તિ એત્થ **હવે**તિ એકંસત્થે નિપાતો, એકંસત્થો ચ અવધારણમેવાતિ આહ “**સચ્ચમેવ સાદુતર**”ન્તિઆદિ. **સરીરમુપબ્રૂહેન્તિ**, ન ચિત્તં. નનુ ચ સુખુપ્પત્તિપયોજનત્તા ચિત્તમ્પિ ઉપબ્રૂહેન્તીતિ? ન, સુખસ્સ સરીરબ્રૂહનં પટિચ્ચ ઉપ્પન્નત્તા. **વિરતિસચ્ચવાચા**તિ સચ્ચવિસેસેન સમ્પજ્જનં વદતિ. **ચિત્તમુપબ્રૂહેતિ** પદાલિકાય વિરતિવાચાય સચ્ચરસે સતિ સમથવિપસ્સનાદીહિ ચિત્તપરિબ્રૂહનસ્સ સમ્ભવતો મગ્ગફલાનિસંસં ગણ્હાતિ. **અસંકિલેસિકઞ્ચ સુખમાવહતિ** વિવટ્ટસન્નિસ્સિતત્તા. **વિમુત્તિરસો**તિ ફલસુખં વદતિ નિબ્બાનસુખમ્પિ વા. **પરમત્થસચ્ચરસો** નામ નિબ્બાનરસો. તથા હિ તં ‘‘અચ્ચુતિરસં અસ્સાસકરણરસ’’ન્તિપિ વુચ્ચતિ. તેન **પરિભાવિતત્તા**તિ વિમુત્તિરસસ્સ સાદુતરભાવદસ્સનત્થં. એવં સન્તેપિ ‘‘વિમુત્તિરસપરિભાવિતત્તા’’તિ એતેન કામં વિમુત્તિરસો વા પરમત્થસચ્ચરસો વા સાદુતરરસાતિ દસ્સેતિ. **તદધિગમૂપાયભૂત**ન્તિ તસ્સ પરમત્થસચ્ચસ્સ અધિગમૂપાયભૂતં. **અત્થઞ્ચ ધમ્મઞ્ચા**તિ ફલઞ્ચ કારણઞ્ચ નિસ્સાય પવત્તિતો અત્થરસા ધમ્મરસા ચ સાદૂ, તતોપિ પરમત્થસચ્ચમેવ સાદુરસન્તિ અધિપ્પાયો.

લોકુત્તરં લોકિયઞ્ચ અત્થં અજાનન્તો **અન્ધો**, લોકિયત્થમેવ જાનન્તો **એકચક્ખુ**, ઉભયં જાનન્તો **દ્વિચક્ખુ**. પરહિતં અત્તહિતઞ્ચ અજાનન્તો **અન્ધો**, અત્તહિતમેવ જાનન્તો **એકચક્ખુ**, ઉભયત્થં જાનન્તો **દ્વિચક્ખુ**. સો દ્વિચક્ખુપુગ્ગલો **પઞ્ઞાજીવી**. તં પન ગહટ્ઠપબ્બજિતવસેન વિભજિત્વા દસ્સેતું “**ગહટ્ઠો વા**”તિઆદિ વુત્તં. ગહટ્ઠપટિપદં આરાધેત્વા ચાતિ યોજના. **આરાધેત્વા**તિ ચ સાધેત્વાતિ અત્થો.

પુરિમનયેનેવાતિ કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધવિસ્સજ્જિતનયેનેવ. **કિઞ્ચાપી**તિ અનુજાનનસન્દસ્સનત્થે નિપાતો. કિં અનુજાનાતીતિ? ગાથાય ચતૂહિ પદેહિ વુત્તેસુ અત્થેસુ એકસ્સ અત્થસ્સ સિદ્ધિયં ઇતરેસમ્પિ સિદ્ધિં અનુજાનાતિ. તેનાહ “**યો ચતુબ્બિધમોઘં...પે०... પરિસુજ્ઝતી**”તિ. કિં સન્દસ્સેતીતિ? યેસં પાપધમ્માનં બલવભાવેન ઓઘતરણાદિ ન સિજ્ઝતિ, તેસં પટિપક્ખાનં નિસ્સન્દેહવસેન સન્દસ્સનં. તેનાહ “**એવં સન્તેપી**”તિઆદિ. **ઓઘતરણ**ન્તિ ઓઘતરણપટિપત્તિં. **અસદ્દહન્તો**તિ એવં પટિપજ્જન્તો ઇમાય પટિપત્તિયા ઓઘં તરતીતિ ન

સદ્દહન્તો. **ન પક્ખન્દતી**તિ પક્ખન્દનલક્ખણાય સદ્ધાય ન ઉગ્ઘાટીયતીતિ ન ઓતરતિ. **ચિત્તવોસ્સગ્ગેના**તિ યથાકામાચારવસેન ચિત્તસ્સ વોસ્સજ્જનેન. **પમત્તો** પમાદં આપન્નો. **તત્થેવા**તિ કામેસુ એવ. **વિસત્તત્તા** લગ્ગત્તા. **વોકિણ્ણો**તિ વિસેવિતો. **તસ્મા**તિ વુત્તસ્સ ચતુબ્બિધસ્સપિ અત્થસ્સ હેતુભાવેન પચ્ચામસનં. **તપ્પટિપક્ખ**ન્તિ અસ્સદ્ધિયાદીનં પટિપક્ખં સદ્ધાદીનં ઓકાસત્તા.

એતાયાતિ ગાથાયં ઇમિના પદેનાતિ સમ્બન્ધો. સપ્પુરિસસંસેવો સદ્ધમ્મસ્સવનં યોનિસોમનસિકારો ધમ્માનુધમ્મપટિપત્તીતિ ઇમેસં સોતાપત્તિમગ્ગાધિગમસ્સ અઙ્ગાનં આસન્નકારણં સદ્ધિન્દ્રિયન્તિ આહ “**સોતાપત્તિયઙ્ગપદટ્ઠાનં સદ્ધિન્દ્રિય**”ન્તિ. વુત્તઞ્હેતં – ‘‘સદ્ધાજાતો ઉપસઙ્કમતિ , ઉપસઙ્કમન્તો પયિરુપાસતિ, પયિરુપાસન્તો સોતં ઓદહતિ, ઓહિતસોતો ધમ્મં સુણાતી’’તિઆદિ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૮૩, ૪૩૨). દિટ્ઠોઘં તરતિ એતેનાતિ **દિટ્ઠોઘતરણં**, દિટ્ઠોઘસ્સ તરણં. કામઞ્ચેત્થ ‘‘તરતિ ઓઘ’’ન્તિ વુત્તં, વત્તમાનસમીપેપિ પન વત્તમાનં વિય વોહરણં યુત્તં દિટ્ઠોઘસ્સ તિણ્ણભાવસ્સ એકન્તિકત્તાતિ “**સોતાપન્નઞ્ચ પકાસેતી**”તિ વુત્તં. એસ નયો સેસેસુપિ. દિટ્ઠિવિચિકિચ્છાદિપટિપત્તન્તરાયકરાનં પાપધમ્માનં સમુચ્છિન્નત્તા **સોતાપન્નો...પે॰... અપ્પમાદેન સમન્નાગતો**. “**સોતાપત્તિ...પે॰... તરતી**”તિ એત્તકે વુત્તે સકિદેવ ઇમસ્સ લોકસ્સ આગમનમ્પિ ગહિતં સિયાતિ તન્નિવત્તનત્થં “**આરાધેત્વા...પે॰... અવસેસ**”ન્તિ વુત્તં. નનુ ‘‘અવસેસ’’ન્તિ વુત્તત્તા સોતાપત્તિમગ્ગેન અતિણ્ણં અનવસેસં ભવોઘવત્થુ ગહિતમેવ સિયાતિ? ન, ઉપરિ દ્વીહિ મગ્ગેહિ તરિતબ્બાનં તેસં પરતો દ્વિન્નં પહાનવસેન વુચ્ચમાનત્તા. અપવાદવિસયમ્પિ પરિહરતિ – ‘‘એવં એસા ચોદના અત્તનો વિસયે ન પતિટ્ઠાતી’’તિ. અનાદિકાલભાવત્તા કામસઞ્ઞાય કામોઘતરણં મહતા એવ વીરિયેન સાધેતબ્બન્તિ આહ “**વીરિયેના**”તિ. **તતિયં મગ્ગં આરાધેત્વા**. કામોઘસ્સ વત્થુ **કામોઘવત્થુ**, કામગુણેહિ સદ્ધિં સબ્બો કામભવો. **કામોઘસઞ્ઞિત**ન્તિ કામોઘસઙ્ખાતં. કામનટ્ઠેન કામો ચ સો દુક્ખો ચાતિ **કામદુક્ખં**. અસ્સાદનટ્ઠેન કામો એવ સઞ્ઞાતિ કામસઞ્ઞા, સબ્બસો સમુચ્છિન્નત્તા વિગતા કામસઞ્ઞા એતિસ્સાતિ **વિગતકામસઞ્ઞા** . સબ્બેસં રાગાદિમલાનં મૂલભૂતત્તા સત્તસન્તાનસ્સ વિસેસતો મલીનસભાવાપાદનતો પરમં ઉક્કંસગતં મલન્તિ **પરમમલં**, અવિજ્જા. તેનાહ ભગવા – ‘‘અવિજ્જાપરમં મલ’’ન્તિ (ધ॰ પ॰ ૨૪૩).

પઞ્ઞાપદં ગહેત્વાતિ યથાવુત્તં પઞ્ઞાપદં હદયે ઠપેત્વા. તપ્પસઙ્ગેન અત્તનો પટિભાનેન સબ્બેહિ વિય ઉગ્ગાહિતનિયામેન. **સબ્બત્થેવા**તિ પઞ્ચસુપિ ઠાનેસુ. **અત્થયુત્તિપુચ્છા**તિ પઞ્ઞાદિઅત્થસમધિગમસ્સ યુત્તિયા કારણસ્સ પુચ્છા. તેનાહ “**અયં હી**”તિઆદિ. **પઞ્ઞાદિઅત્થં ઞત્વા**તિ પઞ્ઞાધન-કિત્તિ-મિત્ત-અભિસમ્પરાયસઙ્ખાતં અત્થં સરૂપતો સચ્ચપટિવેધનિપ્ફાદનેન ઞાણેન જાનિત્વા. નનુ એસ લોકુત્તરં સોતાપત્તિમગ્ગફલપઞ્ઞં તદધિગમૂપાયં લોકિયપઞ્ઞઞ્ચ અભિભવિત્વા ઠિતો, સો કસ્મા તત્થ અત્થયુત્તિં પુચ્છતીતિ? સચ્ચમેતં, ઉપરિ પન સમાધિસ્સ યુત્તિં પુચ્છિતુકામો પઞ્ઞાય સેક્ખભાવતો, તસ્સ ચ એકદેસેનેવ અધિગતત્તા તમેવ આદિં કત્વા પુચ્છતિ. “**કાય યુત્તિયા**”તિઆદિ અત્થવણ્ણનં અતિદિસ્સતિ “**એસ નયો ધનાદીસૂ**”તિ. તત્થાપિ અત્થયુત્તિપુચ્છાભાવો પન ‘‘સબ્બત્થેવા’’તિ ઇમિના વિભાવિતોતિ.

સદ્ધાસુસ્સૂસાઅપ્પમાદઉટ્ઠાનસઙ્ખાતેહિ **ચતૂહિ કારણેહિ**. **કાયસુચરિતાદિભેદેન** આજીવટ્ઠમકસીલભૂતેન. સમથવિપસ્સનાભૂતેન નિપ્પરિયાયેન બોધિપક્ખિયે એવ ગણ્હન્તો “**અપરભાગે**”તિ આહ. પરિયાયબોધિપક્ખિયા પન વિસેસતો વુટ્ઠાનગામિનિવિપસ્સનાકાલેપિ લબ્ભન્તિ. **પુબ્બભાગે**તિ વા તરુણવિપસ્સનાકાલં. તતો પુબ્બસાધનઞ્ચ સન્ધાય “**અપરભાગે**”તિ પુનાહ, તતો પરન્તિ અત્થો. **ધમ્મ**ન્તિ પટિપત્તિધમ્મં. ન સદ્ધામત્તકેનેવ પઞ્ઞં લભતીતિ યોજના. યદિ એવં કસ્મા ‘‘સદ્દહાનો’’તિ વુત્તન્તિ આહ “**યસ્મા પના**”તિઆદિ. **કિં વુત્તં**

હોતીતિઆદિના વુત્તમેવ અત્થં વિવરતિ. ન કેવલં સુસ્સૂસામત્તેન પઞ્ઞાપટિલાભો, અથ ખો અપ્પમાદેન પઞ્ઞં લભતીતિ દસ્સેતું પાળિયં ''અપ્પમત્તો વિચક્ખણો''તિ વુત્તન્તિ તદત્થં દસ્સેન્તો **"એવ"**ન્તિઆદિમાહ.

ઇદાનિ સદ્ધાદીનં પઞ્ઞાપટિલાભસ્સ તંતંવિસેસપચ્ચયાનિ નીહરિત્વા દસ્સેતું **"એવ"**ન્તિ વુત્તં. **સુસ્સૂસાયા**તિ સોતુકામતાય. સા અત્થતો ઉપસઙ્કમનાદિ. **પઞ્ઞાધિગમૂપાય**ન્તિ પરિયત્તિધમ્મમાહ. તેનાહ **"સુણાતી"**તિ. **ગહિતં ન પમુસ્સતિ**, સતિઅવિપ્પવાસલક્ખણો હિ અપ્પમાદોતિ. ન કેવલં યાથાવતો ગહણકોસલ્લમેવ વિચક્ખણતા, અથ ખો યાથાવતો પઞ્ઞાસમ્પવેધનઞ્ચાતિ આહ **"વિત્થારિકં કરોતી"**તિ. ઇદાનિ પઞ્ઞાપટિલાભહેતું મત્થકં પાપેત્વા દસ્સેતું **"સુસ્સૂસાય વા"**તિઆદિ વુત્તં. **અત્થમુપપરિક્ખતી**તિ સુતકતાનં ધમ્માનં પાળિઅત્થૂપપરિક્ખાપુબ્બકં રૂપારૂપવિભાગં પરમત્થં સલક્ખણતો સામઞ્ઞલક્ખણતો ચ ઉપપરિક્ખતિ વીમંસતિ. **અનુપુબ્બેના**તિ એવં ઞાતપરિઞ્ઞં પત્વા તીરણપરિઞ્ઞાય તતો અનુક્કમેન તીરણપરિઞ્ઞં પહાનપરિઞ્ઞઞ્ચ મત્થકં પાપેન્તો મગ્ગપ્પટિપાટિયા પરમત્થસચ્ચભૂતં નિબ્બાનં સચ્છિકરોતિ.

ઇમાનિ સદ્ધાદીનિ ચત્તારિ કારણાનિ મત્થકં પાપેત્વા દસ્સેન્તો આહ **"દેસકાલાદીનિ અહાપેત્વા"**તિ. યસ્મિં દેસે યસ્મિં કાલે યે ચ સહાયકે નિસ્સાય યં કિચ્ચં તિરેતબ્બં, તાનિ દેસકાલાદીનિ અનતિક્કમિત્વા અત્તનો અભિવુડ્ઢિં ઇચ્છન્તેન ''અયં નામ દેસો, યત્થાહં એતરહિ વસામિ, અયં કાલો, ઇમે મિત્તા, ઇમે અમિત્તા, ઇમે આયવયા, અહઞ્ચ એદિસો જાતિ-કુલ-પદેસ-બલભોગ-પરિવારાદીહિ, તં કિચ્ચં ઇદાનિ આરદ્ધબ્બં, ઇદાનિ નારદ્ધબ્બ''ન્તિ સબ્બં ઉપપરિક્ખિત્વા પટિપજ્જિતબ્બં. એવં પટિપજ્જન્તો હિ લોકિયસ્સ ધનસ્સ પટિરૂપાધિગમૂપાયં કરોતિ નામ. લોકુત્તરસ્સ પન સીલવિસોધનાદિવસેન વેદિતબ્બં. વહિતબ્બભાવેન ધુરો વિયાતિ ધુરો, ભારો. ઇધ પન ધુરસમ્પગ્ગાહો ઉત્તરપદલોપેન ધુરો, વીરિયં. સો સાતિસયો એતસ્સ અત્થીતિ **ધુરવા**. ''ઉટ્ઠાતા''તિ પદેન કાયિકવીરિયસ્સ વક્ખમાનત્તા **"ચેતસિકવીરિયવસેના"**તિ વિસેસિતં. **અનિક્ખિત્તધુરો** ધોરય્હભાવતો. **તિણા ભિય્યો ન મઞ્ઞતી**તિ તિણં વિય પરિભવન્તો અતિભુય્ય વત્તતીતિ અત્થો. **આદિના નયેના**તિ એત્થ **આદિ**-સદ્દેન –

''કરં પુરિસકિચ્ચાનિ, સો સુખા ન વિહાયતિ; (દી॰ નિ॰ ૩.૨૫૩);
''ન દિવા સોપ્પસીલેન, રત્તિમુટ્ઠાનદેસ્સિના;
નિચ્ચં મત્તેન સોણ્ડેન, સક્કા આવસિતું ઘર''ન્તિ ચ. (દી॰ નિ॰ ૩.૨૫૩); –

એવમાદીનં સઙ્ગહો. **અસિથિલપરક્કમો** અનલસભાવતો. **એકમૂસિકાયા**તિ એકાય મતમૂસિકાય. **નચિરસ્સેવા**તિ ચતુમાસબ્ભન્તરેયેવ. **ચતુસતસહસ્સસઙ્ખં ચૂળન્તેવાસી વિયા**તિ કાકણિકટ્ઠકહાપણ-સોળસ-કહાપણ-ચતુવીસતિ-કહાપણ-સતહરણક્કમેન દ્વે સતસહસ્સાનિ, ચૂળકમહાસેટ્ઠિનો ધીતુલાભવસેન દ્વે સતસહસ્સાનીતિ એવં ચતુસતસહસ્સસઙ્ખં ધનં એકમૂલેન યથા ચૂળન્તેવાસી વિન્દિ, એવં અઞ્ઞોપિ પતિરૂપકારી ધુરવા ઉટ્ઠાતા વિન્દતે ધનં. અયઞ્ચ અત્થો ચૂળકસેટ્ઠિજાતકેન દીપેતબ્બો. વુત્તઞ્હેતં –

''અપ્પકેનપિ મેધાવી, પાભતેન વિચક્ખણો;
સમુટ્ઠાપેતિ અત્તાનં, અણું અગ્ગિંવ સન્ધમ''ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૪);

વત્તં કત્વાતિ અધિટ્ઠાનવત્તં કત્વા. ''સચ્ચવાદી ભૂતવાદી''તિ કિત્તિં પપ્પોતીતિ યોજના. **ઇચ્છિતપત્થિત**ન્તિ યેહિ મિત્તં ઇચ્છતિ, તેહિ ઇતરં પત્થિતં. **મિત્તાનિ ગન્થતી**તિ મિત્તભાવં ઘટેતિ. દાનસ્સ પિયભાવકરણતો **"દદં**

પિયો હોતી"તિ વુત્તં. યં દાનં એકન્તતો મિત્તભાવાવહં, તં દસ્સેન્તો "**દદ્દં વા દદં તં ગન્થતી**"તિ આહ. દદન્તિ ચ લક્ખણવચનમેતન્તિ આહ "**દાનમુખેન વા**"તિઆદિ.

આળવકસ્સ અજ્ઝાસયાનુરૂપં **ગહટ્ઠવસેન વિસ્સજ્જેન્તો**. સદ્ધા એતસ્સ અત્થીતિ સદ્ધો, તસ્સ **સદ્ધસ્સ. ઘરમેસિનો**તિ ઘરાવાસસઙ્ખાતં ઘરં એસન્તસ્સ. ઘરાવાસસન્નિસ્સિતત્તા ''ઘર''ન્તિ કામગુણા વુચ્ચન્તીતિ આહ "**પઞ્ચ કામગુણે**"તિ. ''એતે ચતુરો ધમ્મા''તિઆદિના ગહિતા અનન્તરગાથાય વુત્તધમ્મા એવાતિ દસ્સેન્તો "**વુત્તપ્પકારં સચ્ચ**"ન્તિઆદિમાહ. તત્થ ''ઇમે કુસલા, ઇમે અકુસલા''તિઆદિના તે અત્થે યાથાવતો ધારણતો ઉપધારણતો **ધમ્મો**. સઞ્ઞા ચિત્તચેતસિકાનં ધારણં, અવિચ્છેદતો સન્ધારણતો કુસલસન્તાનં ધારેતીતિ **ધિતિ**, વીરિયં. ચજતિ એતેનાતિ **ચાગો**, દાનં. પચ્ચયવેકલ્લતો ફલુપ્પાદનસમત્થતાવસેન **સન્તિ**.

અઞ્ઞેપીતિ ઇતો યથાવુત્તધમ્મસમુદાયતો અઞ્ઞેપિ ધમ્મા યદિ સન્તિ, તે ધમ્મે પુચ્છસ્સૂતિ. કિલેસે, કાયવાચાદિકે વા દમેતીતિ **દમો** , પઞ્ઞા. ઉટ્ઠહતિ ઉસ્સહતિ એતેનાતિ **ઉટ્ઠાનં**, વીરિયં. **એત્થા**તિ એતિસ્સા પુચ્છાય. **સઙ્ખિન્તિ** સઙ્ખેપતો ભાવત્થપદાનં બન્ધનેન સહ. **એકમેકં પદ**ન્તિ પઞ્ઞાદિકમેકેકં પદં. ''પઞ્ઞા ઇમસ્મિં ઠાને પઞ્ઞાતિ ધમ્મોતિ ચ આગતા''તિઆદિના પઞ્ઞાદિઅત્થસ્સ ઉદ્ધરણં **અત્થુદ્ધારો**. તસ્સ તસ્સ અત્થસ્સ ''પઞ્ઞા પજાનના''તિઆદિના (ધ॰ સ॰ ૧૬) વેવચનપદાનં ઉદ્ધરણં **પદુદ્ધારો**. પજાનાતીતિ પઞ્ઞા, ધારેતીતિ ધમ્મો, દમેતીતિ દમોતિ એવં પદસ્સ કથનં **પદવણ્ણના**.

અજ્જાતિ વા એતરહિ. **યથાવુત્તેન પકારેના**તિ ''સદ્દહાનો અરહત''ન્તિઆદિના વુત્તપ્પકારેન. સચ્ચસમ્પટિવેધાવગહણં વા યથાવુત્તેન પકારેન દિટ્ઠસચ્ચતાય ઇધલોકપરલોકત્થં યાથાવતો જાનન્તો. એવઞ્ચ યક્ખો સત્થુ દેસનાનુભાવસિદ્ધં પઞ્હં પુચ્છનેન અત્તનો પટિલાભસમ્પત્તિં વિભાવેન્તો ''કથંસુ લભતે પઞ્ઞ''ન્તિઆદિમાહાતિ આચરિયા. **સમ્પરાયિકો**તિ એત્થ **ચ**-સદ્દો લુત્તનિદ્દિટ્ઠો, તેન ''દિટ્ઠધમ્મિકો ચા''તિ અયમત્થો વુત્તો એવાતિ દસ્સેન્તો "**યો અત્થો...પે॰... દસ્સેતી**"તિ આહ. અરીયતિ ફલં એતસ્માતિ **અત્થો**, કારણં. **વિચક્ખણે** સપયોજનતાય.

તસ્સ ઞાણસ્સાતિ તસ્સ અત્થસ્સ આવિભાવનસ્સ ઞાણસ્સ. ગુણવિસેસેહિ ચ સદિસસ્સપિ અઞ્ઞસ્સ અભાવતો **અગ્ગદક્ખિણેય્યો બુદ્ધો** ભગવા. તેનાહ –

> ''નયિમસ્મિં લોકે પરસ્મિં વા પન,
> બુદ્ધેન સેટ્ઠોવ સમોવ વિજ્જતિ;
> આહુનેય્યાનં પરમાહુતિં ગતો,
> પુઞ્ઞત્થિકાનં વિપુલફલેસિન''ન્તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૦૪૭);

સહિતપટિપત્તિન્તિ પઞ્ઞાસઙ્ગાહિકં અત્તનો પટિપત્તિં. સુન્દરા બોધિ સુબોધિ, બુદ્ધસ્સ સુબોધિ બુદ્ધસુબોધિ, સા એવ **બુદ્ધસુબોધિતા**. ધમ્મસ્સવનત્થં સન્નિપતિતદેવતાહિ **સક્કુટસાધુકારસદ્દુટ્ઠાનઞ્ચ**.

સતપુઞ્ઞલક્ખણન્તિ સતસહસ્સકપ્પે પુઞ્ઞસમ્ભારસ્સ કતત્તા તેસં પુઞ્ઞાનં વસેન સતપુઞ્ઞલક્ખણં અનેકપુઞ્ઞનિબ્બત્તલક્ખણં. અભિનન્દિયતાય સબ્બેહિ અઙ્ગેહિ સમુપેતં સમન્નાગતં. કતપુઞ્ઞભાવં બ્યઞ્જેન્તીતિ

બ્યઞ્જનાનિ , અઙ્ગપચ્ચઙ્ગાનિ. તેસં પરિપુણ્ણત્તા **પરિપુણ્ણબ્યઞ્જનં. તં યક્ખો…પે॰… પૂરેસી**તિ ગાથાપૂરણત્થમેવ હિ ભગવા તથારૂપાનિ અકાસિ. **અબ્યાધિતા**તિ અરોગા. ''અબ્યથિતા''તિ કેચિ પઠન્તિ, સયસન્તાસરહિતાતિ અત્થો.

''હત્થયો''તિ વત્તબ્બે ''**હત્થકો**''તિ વુત્તં. **આળવિનગર**ન્તિ આળવિનગરવાસિનો વદતિ. ભવતિ હિ તત્રટ્ઠતાય તં-સદ્દો યથા ''ગામો આગતો, મઞ્ચા ઉક્કુટ્ઠિં કરોન્તી''તિ. **એકકોલાહલેન** વત્તમાનેન.

સમ્પિણ્ડિત્વાતિ સન્નિપતિત્વા. કામં સમ્ભારો તેન કતોતિ નત્થિ, યુદ્ધત્થં પન બહુસો ઉસ્સાહસ્સ કતત્તા ''**યુદ્ધમાદિં કત્વા**''તિ વુત્તં. **તમેવ આળવકસુત્તં કથેસિ** તસ્સા **એવ** દેસનાય સન્નિપતિતપરિસાય સપ્પાયત્તા. તેનાહ ''**કથાપરિ…પે॰… અહોસી**''તિ. **ચતૂહિ વત્થૂહી**તિ ચતૂહિ સઙ્ગહવત્થૂહિ. **પરિસ**ન્તિ અત્તનો પરિસં. ''**ઇતરઞ્ચા**''તિપિ વદન્તિ.

આળવકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સારત્થપ્પકાસિનિયા સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

યક્ખસંયુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

૧૧. સક્કસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧. સુવીરસુત્તવણ્ણના

૨૪૭. **અભિયંસૂ**તિ યુદ્ધસજ્જાભિમુખા હુત્વા ગચ્છિંસુ. **તત્રા**તિ તસ્મિં અસુરાનં અભિયાને **અયં** દાનિ વુચ્ચમાના અનુપુબ્બતો કથા. **તેત્તિંસ પુરિસે ગહેત્વા**તિ તેત્તિંસ પુરિસે પુઞ્ઞકિરિયાય સહાયભૂતે ગહેત્વા. ‘‘યાવજીવં માતાપિતુભરો અસ્સ’’ન્તિઆદિના સમાદિન્નાનિ **સત્ત વતપદાનિ પૂરેત્વા. અધિગણ્હન્તં** અભિભવન્તં. **પુત્તહતાયા**તિ હતપુત્તાય. સા સુરા ન હોતિ, ન સુરં પિવિમ્હાતિ અધિપ્પાયો. **તતો પટ્ઠાયા**તિ ‘‘ન સુરા’’તિ વુત્તકાલતો પટ્ઠાય. ‘‘ન સુરન્તિ ન દિબ્બન્તીતિ અસુરા’’તિ કેચિ. **હેટ્ઠિમતલે** અન્તોભૂમિયં આયામતો દસયોજનસહસ્સં.

ઉરગાદિસહચરિતાનિ ઠાનાનિ ઉરગાદીનીતિ આહ **‘‘ઉરગાદીસુ પઞ્ચસુ ઠાનેસૂ’’**તિ. **પઠમાલિન્દે**તિ પઠમે પરિભણ્ડે. પઞ્ચયોજનસહસ્સવિત્થારપુથુબહલાહિ સિનેરુસ્સ ચતૂસુપિ પસ્સેસુ ચત્તારો પરિભણ્ડા. સિનેરુસ્સ હિ તસ્મિં તસ્મિં પસ્સે યુગન્ધરાદીસુ પઞ્ચસતપરિત્તદીપપરિવારે મહાદીપે ચ લભિતબ્બસ્સ મહતો અત્થસ્સ વસેન **મહત્થા. કુપિતાવિલચિત્તા**તિ કુપિતેન કોપેન આકુલચિત્તા. **યુદ્ધેસી**તિ યુદ્ધેસિનો. **સેસેસૂ**તિ સેસેસુ પરિભણ્ડેસુ. **સેસા**તિ સુપણ્ણાદયો.

વમ્મિકમક્ખિકાતિ સપક્ખિકઉપચિકા. **ઓસક્કિત્વા**તિ પિટ્ઠિભાગેન નિવત્તિત્વા.

પમાદં આપાદેસીતિ સક્કસ્સ આણાય પમાદં આપજ્જિ. **સટ્ઠિયોજનં** વિત્થારેન. **સુવણ્ણમહાવીથિ**ન્તિ સુવણ્ણમયભૂમિજગતિવીથિં.

અનુટ્ઠહન્તોતિ ઉટ્ઠાનં કાયિકવીરિયં અકરોન્તો. **અવાયમન્તોતિ** વાયામં ચેતસિકવીરિયં અકરોન્તો. **કિઞ્ચિ કિચ્ચ**ન્તિ કસિવાણિજ્જાદિભેદં અઞ્ઞતરં કિચ્ચં કત્તબ્બકમ્મં. **વર**ન્તિ પવરં. તેનાહ **‘‘ઉત્તમ’’**ન્તિ. તઞ્ચ ખો કસિતબ્બટ્ઠાનં અધિપ્પેતન્તિ આહ **‘‘ઓકાસ’’**ન્તિ. **કમ્મં અકત્વા**તિ કિઞ્ચિપિ જીવિતહેતુભૂતં કમ્મં અકત્વા. **જીવિતટ્ઠાનં નામા**તિ તસ્સ જીવિતસ્સ હેતુ નામ. **નિબ્બાનસ્સ મગ્ગો**તિ નિબ્બાનસ્સ અધિગમુપાયભૂતો મગ્ગો.

સુવીરસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સુસીમસુત્તવણ્ણના

૨૪૮. **અન્તરે**તિ અબ્ભન્તરે. **એવંનામક**ન્તિ ‘‘સુસીમો’’તિ એવંનામકં. **એકં પુત્તમેવ** અઞ્ઞતરં અત્તનો પુત્તમેવ.

સુસીમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ધજગ્ગસુત્તવણ્ણના

૨૪૯. **સમુપબ્યૂળ્હો**તિ ઉભિન્નં સહ એવ સમાગમો, ભુસં વા બ્યૂળ્હોતિ અત્થો. ભુસા પનસ્સ બ્યૂળ્હતા દ્વિન્નં સેનાનં સમાગન્ત્વા સમ્પિણ્ડિતભાવેનાતિ આહ “**સમ્પિણ્ડિતો રાસિભૂતો**”તિ. **પચ્છિમન્તો**તિ રથપઞ્જરસ્સ પરન્તો પચ્છિમન્તો પચ્છિમકોટ્ઠાસો. **રથસન્ધિતો**તિ રથપઞ્જરસ્સ કુબ્બરેન સદ્ધિં સમ્બન્ધનટ્ઠાનતો. **તદેવ પમાણ**ન્તિ તદેવ “દિયડ્ઢયોજનસતાયામો”તિ વુત્તપ્પમાણમેવ. **દિગુણં કત્વા**તિ “પચ્છિમન્તો સતયોજનો”તિઆદિના દિગુણં કત્વા. ચન્દમણ્ડલસૂરિયમણ્ડલકિઙ્કિણિકજાલાદિભેદસ્સ **સેસાલઙ્કારસ્સ**. **પસ્સન્તાનં** દેવાનં. **રાજા નો**તિ અમ્હાકં રાજા દેવસેટ્ઠો. **દુતિયં આસનં લભતી**તિ સક્કે નિસિન્ને તસ્સ અનન્તરં દુતિયં આસનં લભતિ. તસ્મા દેવસેટ્ઠતાય સક્કો વિય ગારવટ્ઠાનિયો, યતો સક્કો “તસ્સ ધજગ્ગં ઉલ્લોકેય્યાથા”તિ આહ. એસ નયો સેસેસુપિ. **અસુરેહિ પરાજિતો**તિ અસુરેહિ પરાજયં આપાદિતો. **રજધજં દિસ્વા**તિ પરસેનાય ઉપગચ્છન્તિયા ઉટ્ઠિતરજમત્તમ્પિ દિસ્વા ઠિતોપિ તં રજધજં દિસ્વા ભીરુભાવેન **પલાયનધમ્મો**.

યસ્સ ધજગ્ગપરિત્તસ્સ. **આનુભાવો વત્તતિ** અસમ્મુખીભૂતાહિપિ દેવતાહિ સિરસા સમ્પટિચ્છિતબ્બતો. **ચોરભયાદીહી**તિ **આદિ**-સદ્દેન રોગભયાદીનઞ્ચેવ વટ્ટદુક્ખસ્સ ચ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો વિધિના ભાવિતે પરિત્તસ્સ અત્થે ઉપચારજ્ઝાનાદીનમ્પિ ઇજ્ઝનતો.

દીઘવાપીનામકે ગામે ચેતિયં **દીઘવાપિચેતિયં**. **મુદ્ધવેદિકા** નામ હમ્મિયં પરિક્ખિપિત્વા કતવેદિકા. બુદ્ધગતં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા પરિત્તરક્ખગુત્તિં આહ. પરિત્તસ્સ આનુભાવેન **દ્વે ઇટ્ઠકા…પે॰… અટ્ઠંસુ**. તથા હિ **તસ્મિં નિસ્સેણિયં ઠિતે…પે॰… અટ્ઠંસૂ**તિ.

ધજગ્ગસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. વેપચિત્તિસુત્તવણ્ણના

૨૫૦. “મહાનુભાવતાય અસુરાનં ચિત્તવેપનેન વેપચિત્તી”તિ વદન્તિ. ઇસીહિ પન અભયં યાચિતે “ભયમેવ દદામી”તિ વત્વા તેહિ “અક્ખયં હોતુ તે ભય”ન્તિ અભિસપવસેન વુત્તકાલતો પટ્ઠાય વેપનચિત્તતાય “**વેપચિત્તી**”તિ વુચ્ચતિ, યં લોકિયા “પુલોમો”તિ ચ વદન્તિ. નિપાતપદાનિપિ કાનિચિ અત્થવિસેસજોતકાનિ હોન્તીતિ આહ “**નિપાતમત્ત**”ન્તિ હેતુઅત્થાદીનમેત્થ અસમ્ભવતો. **તન્તિ** સક્કં દેવાનમિન્દં. **કણ્ઠે પઞ્ચમેહી**તિ કણ્ઠબન્ધનપઞ્ચમેહિ, વિભત્તિઅલોપેન નિદ્દેસો. **ચિત્તેનેવા**તિ “ઇમં બન્ધામિ, અયં બજ્ઝતૂ”તિ ઉપ્પન્નચિત્તેનેવ. **બજ્ઝતિ** બદ્ધો હોતિ, અયં દેવાનુભાવો. **મુચ્ચતી**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **દસહી**તિ “ચોરોસી”તિઆદિના ઇધ વુત્તેહિ દસહિ. તેનાહ “**ઇમેહી**”તિ. નિબ્બત્તિત્વા ચિરકાલતં ઉપાદાય ખુંસનવસેન વદતિ “**જરસક્કા**”તિ. **ન તં** અક્કોસં **મનસિ કરોતિ** દીઘરત્તં ખન્તિસોરચ્ચેસુ નિરુળ્હઅજ્ઝાસયત્તા. **મહાપટિગ્ગહણ**ન્તિ મહન્તં ઉપસમબ્યઞ્જનં. **અસ્સા**તિ વેપચિત્તસ્સ.

પટિસંયુજેતિ પટિસત્તુ હુત્વા સંયુદ્ધં કરેય્ય. તેનાહ “**પટિપ્ફરેય્યા**”તિ. **ઉપસમં…પે॰… મઞ્ઞે** ઉપસમેનેવ પચ્ચત્થિકસ્સ નાયકભૂતસ્સ કોધસ્સ પટિસેધનતો. તાદિસે હિ કોધો પટિકિરિયં અલભન્તો અનુપાદાનો વિય જાતવેદો વૂપસમ્મતિ. **યદા**-સદ્દો હેતુઅત્થો, ન કાલત્થોતિ આહ “**યસ્મા તં મઞ્ઞતી**”તિ. **તાવદેવ દ્વે ગાવો યુજ્ઝન્તે**તિ તસ્મિંયેવ ખણે દ્વીસુ ગોણેસુ યુજ્ઝન્તેસુ.

ખન્તિતો ઉત્તરિતરો અઞ્ઞો અત્થો ન વિજ્જતિ અનન્તરેવ અસ્સ વિરોધં અનત્થં પટિબાહિત્વા દિટ્ઠધમ્મિકસ્સ ચેવ સમ્પરાયિકસ્સ ચ સંવિધાનતો. **તં ખન્તિં પરમં આહુ** સેટ્ઠબલં વિરોધપચ્ચયં અભિભુય્ય પવત્તનતો. બાલયોગતો બાલો, તસ્સ બલં **બાલબલં**, અઞ્ઞાણન્તિ આહ "**બાલબલં નામ અઞ્ઞાણબલ**"ન્તિ. **તં યસ્સ બલન્તિ** તં અઞ્ઞાણબલં યસ્સ પુગ્ગલસ્સ બલં, **અબલમેવ તં** પઞ્ઞાબલેન વિદ્ધંસેતબ્બતો. **પટિવત્તા ન વિજ્જતી**તિ ધમ્મટ્ઠં પટિપ્ફરિત્વા અભિભવિત્વા પવત્તા નત્થિ. પટિવચનમત્તં પન કોચિ વદેય્યાપિ, તં અકારણન્તિ દસ્સેન્તો "**પટિપ્ફરિત્વા વા**"તિઆદિમાહ. **બાલબલન્તિ** ''પટિપ્ફરિત્વા''તિ વચનસ્સ કારણવચનં. **તસ્સેવ પુગ્ગલસ્સ** પટિકુજ્ઝનકસ્સ. નાનત્તાવિતક્કનતો **ઉભિન્નં અત્થં. તિકિચ્છન્ત**ન્તિ અનત્થપટિબાહનમુખેન પણ્ડિતકિચ્ચકરણેન પટિસેધેન્તં. ''બાલો અય''ન્તિ એવં પઞ્ઞપેતું હેતુફલાનં અનવબોધતો **ચતુસચ્ચધમ્મે અછેકા**તિ.

વેપચિત્તિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સુભાસિતજયસુત્તવણ્ણના

૨૫૧. "**છેકતાયા**"તિ વત્વા તસ્સ વત્તું છેકભાવં દસ્સેતું "**એવં કિરસ્સા**"તિઆદિમાહ. **ગાહ**ન્તિ લદ્ધિં. **મોચેત્વા**તિ યસ્સ પુન ''ચોરો''તિ ઉત્તરિ વત્તું ન સક્કોતિ, એવં વિમોચેત્વાતિ પઠમં વત્તું ન સક્કા. **ગરૂ**તિ ભારિયં, દુક્કરન્તિ અત્થો. **પચ્છા**તિ ''પરસ્સા''તિ વુત્તો સો કિઞ્ચિ પઠમં વદન્તો અત્તનો અધિપ્પાયં પવેદેતિ નામ, તં યથાસત્તિ વિદિતમનો તસ્સ ઉત્તરિ વત્તું સક્કોતિ. તેનાહ "**પરસ્સ વચનં અનુગન્ત્વા પન પચ્છા સુખં વત્તુ**"ન્તિ. અપિ ચ અસુરિન્દેન ''હોતુ, દેવાનમિન્દ, સુભાસિતેન જયો''તિ પઠમં વુત્તં, વિસેસો ચ પુબ્બં ઉપનેન્તં અનુવત્તતિ. વચસિ કુસલો સક્કો દેવરાજા તં વિસેસં તેનેવ પુબ્બં ઉપનયાપેન્તો ઉપલાપનવસેન ''તુમ્હે ખ્વેત્થા''તિઆદિમાહ. **પુબ્બદેવા**તિ સક્કપમુખાય દેવપરિસાય લોકે પુબ્બેવ ઉપ્પન્નત્તા ''પુબ્બદેવા''તિ પસંસવચનં. વેપચિત્તિં સન્ધાય ''તુમ્હે''તિ ''પુબ્બદેવા''તિ ચ વુત્તત્તા "**તુમ્હાકં તાવ પવેણિઆગતં ભણથા**"તિ વુત્તં. ગારવટ્ઠાનિયત્તા વેપચિત્તિનો બહુવચનપયોગો. દણ્ડેન અવચારો અવચરણં દણ્ડાવચરો, નત્થિ એત્થ વુત્તો દણ્ડાવચરોતિ **અદણ્ડાવચરા**, સક્કેન વુત્તા ગાથાયો.

સુભાસિતજયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. કુલાવકસુત્તવણ્ણના

૨૫૨. રથસદ્દોતિ રથાલઙ્કારભૂતાનં કિઙ્કિણિકજાલાદીનં સદ્દો. તથા **ધજસદ્દો. આજાનીયસદ્દો**તિ આજાનીયાનં હસિતસદ્દો ચ. **કરુણાસમાવજ્જિતહદયો**તિ પાણાનં અનુપરોધેન પણામિતચિત્તો. **ઈસામુખેના**તિ રથકપ્પરમુખેન. **પુઞ્ઞપચ્ચયનિબ્બત્તો**તિ ઉળારં સુવિપુલં પુઞ્ઞં પચ્ચયં કત્વા નિબ્બત્તો. **ન સજ્જતિ** કત્થચિ અપ્પટિઘટ્ટનેન ગચ્છન્તો. **સિમ્બલિવનેના**તિ સિમ્બલિવનમજ્ઝેન . **વિભગ્ગં નિમ્મથિત**ન્તિ ઇતો ચિતો વિભગ્ગઞ્ચેવ નિરવસેસતો મથિતઞ્ચ હોતિ.

કુલાવકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નદુબ્ભિયસુત્તવણ્ણના

૨૫૩. સુપચ્ચત્થિકોતિ સુટ્ઠુ અતિવિય પચ્ચત્થિકો પટિસત્તુ. **ગહિતોસી**તિ દેવપાસેન બન્ધિત્વા ગહિતો અસિ. **બદ્ધોવ અહોસિ** સક્કસ્સ પુઞ્ઞાનુભાવેન. ચેતિયરાજા કિર ઇમસ્મિં કપ્પે તતો પુબ્બે કેનચિ અવુત્તપુબ્બં ખરમુસાવાદં અભાસિ, તાવદેવ વિરજ્ઝિત્વા મહાપથવિયા વિવરે દિન્ને નિપતિત્વા અવીચિઅગ્ગિજાલાનમિન્દનમહોસિ. તં સન્ધાય વુત્તં "**ચેતિયરઞ્ઞો પાપં સન્ધાયા**"તિ. **મહાપાપાની**તિ મહન્તાનિ ગરુતરાનિ પાપાનિ. તથા હિ વેપચિત્તિનો સપથકરણે નિદસ્સનભાવેન એતાનિ અટ્ઠકથાયં આગતાનીતિ.

નદુબ્ભિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. વેરોચનઅસુરિન્દસુત્તવણ્ણના

૨૫૪. દ્વારપાલરૂપકાનિ વિયાતિ દ્વારપાલાકારેન કતપટિમાયો વિય. **વાયમેથેવ**, ન અન્તરા સંકોચં આપજ્જેય્યાતિ અધિપ્પાયો. **નિપ્ફન્નસોભનેસૂ**તિ નિપ્ફન્નભાવેન સુન્દરેસુ. સબ્બે હિ અનિપ્ફન્ના અત્થા ન સોભન્તિ. **કિચ્ચજાતા**તિ વિપ્પકતભાવેન સઞ્જાતકિચ્ચા. **અકિચ્ચજાતો**તિ અસઞ્જાતકિચ્ચો કિચ્ચરહિતો નામ નત્થિ ગમનટ્ઠિતસયનનિસજ્જાદિવસેન ઉપ્પજ્જનકદુક્ખવિનોદનભાવતો. **સંયોગપરમાત્વેવ સમ્ભોગા**તિ ઇમેસં સત્તાનં સંભુઞ્જિતબ્બવત્થૂનિ નામ પકતિયા વિરોધસીલાનિપિ અસંયોગેન વા અસુન્દરાનિપિ, તાનિ અભિસઙ્ખરણપચનસંયોજનપરમાનિ વેદિતબ્બાનિ તથા સતિ સમ્ભોગારહભાવૂપગમનતો. તેનાહ "**પારિવાસિકઓદનાદીની**"તિઆદિ. ઉણ્હાપેત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બયુત્તે પરિભજ્જિત્વાતિ અધિપ્પાયો.

વેરોચનઅસુરિન્દસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. અરઞ્ઞાયતનઇસિસુત્તવણ્ણના

૨૫૫. જામાતિકા વુચ્ચતિ ધીતુપતિ, સસુરો ભરિયાય પિતા, તસ્મા ઇમે અન્તરવત્તિનો દ્વે જના સક્કવેપચિત્તિનો સુજાય વસેન **જામાતિકસસુરા.** "**ચિરદિક્ખિતાન**"ન્તિ દિક્ખિત્વા પબ્બજિત્વા ચિરકાલાનં વતસમાદાનવસેન ઇતો બાહિરકાનં પબ્બજિતાનન્તિ આહ "**ચિરસમાદિન્નવતાન**"ન્તિ. **ઇતો પટિક્કમા**તિ ઇતો યથાઠિતટ્ઠાનતો અપેહિ અપક્કમ. **ન પટિક્કૂલસઞ્ઞિનો** ગુણે ગારવયોગતો. દેવા હિ યેભુય્યેન ''મયં પુબ્બે ગુણવન્તે પયિરુપાસિત્વા તેસં ઓવાદે ઠત્વા પુઞ્ઞાનિ ઉપચિનિત્વા ઇધૂપપન્ના''તિ ગુણવન્તેસુ આદરભાવં ઉપટ્ઠપેન્તિ.

અરઞ્ઞાયતનઇસિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સમુદ્દકસુત્તવણ્ણના

૨૫૬. ચક્કવાળમહાસમુદ્દપિટ્ઠિયન્તિ ચક્કવાળપબ્બતપાદસમન્તા મહાસમુદ્દતીરપિટ્ઠિયં. યથેવ સિનેરુસમીપે મહાસમુદ્દો અનુપુબ્બનિન્નો અનુપુબ્બપોણો અનુપુબ્બપબ્ભારો, એવં યેભુય્યેન ચક્કવાળપાદસમીપેપિ. તેનાહ "**રજતપટ્ટવણ્ણે વાલુકપુલિને**"તિ. **વુત્તપ્પકારાસૂ**તિ અનન્તરસુત્તે વુત્તપ્પકારાસુ. **અસ્સમપદેના**તિ અસ્સમપદવેમજ્ઝેન. **એવં ચિન્તયિંસૂ**તિ ''યં નૂન મય''ન્તિઆદિના યથા પાળિયં આગતં, એવં મન્તયિંસુ.

ઇચ્છિતકરોતિ યદિચ્છિતકરણં. **દુટ્ઠાન**ન્તિ દુરાસયાનં. તે પન દુટ્ઠજ્ઝાસયા વિરુદ્ધા હોન્તીતિ આહ “**દુટ્ઠાનં વિરુદ્ધાન**”ન્તિ. **પવુત્ત**ન્તિ બીજં સન્ધાય વપિતં. તેનાહ “**ખેત્તે પતિટ્ઠાપિત**”ન્તિ.

સાયમાસભત્તન્તિ સાયં અસિતબ્બભોજનં. યથાવારં ભક્ખિતમેતં દેવાનં વિય સુખુમં ગુરુવાસઞ્ચ ન હોતીતિ “**ભત્ત**”ન્તિ વુત્તં. **ગેલઞ્ઞજાત**ન્તિ સઞ્જાતગેલઞ્ઞં. **વેપતી**તિ કમ્પતિ પવેધતિ.

સમુદ્દકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઠમવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧. વતપદસુત્તવણ્ણના

૨૫૭. સમાદાતબ્બતો **વતાનિ**, અઞ્ઞમઞ્ઞં અસઙ્કરસભાવેન પબ્બજિતબ્બતો **પદાનિ**, તતો એવ અસંકિણ્ણભાગાતિ કત્વા “**વતકોટ્ઠાસાની**”તિ વુત્તં. **સમત્તાની**તિ પુઞ્ઞવિસેસતાય પુજ્જભવફલનિબ્બત્તનેન કિત્તિસઞ્ઞાનેન ચ સમં અત્તાનિ સમત્તાનિ. **પરિપુણ્ણાની**તિ અખણ્ડાદિભાવેન સબ્બસો પુણ્ણાનિ. **સમાદિન્નાની**તિ તત્થ સક્કચ્ચકારિતાય સમ્મા આદિન્નાનિ. **માતુલાની**તિ પિતુભગિની, ન યા કાચિ માતુલસ્સ ભરિયા કુલજેટ્ઠકાનં અધિપ્પેતત્તા, ભરિયાપિ વા માતુલસમ્બન્ધતો ગહેતબ્બા, તથા સતિ મહાપિતુભરિયાદીનમ્પિ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો.

આદિ-સદ્દેન જેટ્ઠભગિનીનં સઙ્ગહો. **અપચિતિકારકો**તિ તેસં પચ્ચુટ્ઠાનકરો. યો કોચિ દદન્તોપિ સાપેક્ખો દેતિ, સો મુત્તચાગો ન હોતિ, અયં પન ન એવન્તિ “**મુત્તચાગો હોતી**”તિ વુત્તં. **વિસ્સટ્ઠચાગો**તિ નિરપેક્ખપરિચ્ચાગોતિ અત્થો. યથા પાણાતિપાતબહુલો ‘‘લોહિતપાણી’’તિ વુચ્ચતિ, તથા દાનબહુલો ‘‘પયતપાણી’’તિ વુત્તોતિ આહ “**દેય્યધમ્મદાનત્થાય સદા ધોતહત્થો**”તિ. **વોસ્સગ્ગરતો**તિ દેય્યધમ્મસ્સ પરિચ્ચજને અભિરતો. **પરેહિ યાચિતબ્બારહો**તિ પરેહિ યાચિતું યુત્તો ઇચ્છિતસ્સ અત્થસ્સ તાવદેવ વિસ્સજ્જનતો. **દાનેનેવ યુત્તો**તિ સબ્બકાલં દાનેનેવ યુત્તો અભિણ્હં પવત્તમહાદાનત્તા. **દાને ચ સંવિભાગે ચા**તિ પરસ્સ સમ્પુણ્ણં કત્વા પરિચ્ચજનસઙ્ખાતે દાને ચ અત્તના પરિભુઞ્જિતબ્બતો સંવિભજનસઙ્ખાતે સંવિભાગે ચ **રતો** અભિરતો.

વતપદસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સક્કનામસુત્તવણ્ણના

૨૫૮. મનુસ્સભૂતોતિ મનુસ્સેસુ ભૂતો, મનુસ્સત્તં વા પત્તો. **આવસથ**ન્તિ નિવાસટ્ઠાનં કારેત્વા અદાસિ, તસ્મા વાસં અદાસીતિ **વાસવો**. અત્થ-સદ્દો ઇધ કારણપરિયાયોતિ આહ “**સહસ્સમ્પિ કારણાન**”ન્તિ. સ્વાયમત્થો હેટ્ઠા વિભાવિતોવ. **વિનિચ્છિનતિ**, તસ્મા સહસ્સં પઞ્ઞાઅક્ખીનિ એતસ્સાતિ **સહસ્સક્ખો**. મઘં વુચ્ચતિ ધનં, તં પન સદ્ધાસઙ્ખાતં મઘં અસ્સ અત્થીતિ **મઘવા**. પુરે દાનં દદાતીતિ **પુરિન્દદો** અનુનાસિકલોપં અકત્વા. પુઞ્ઞાનિ કાતું સક્કોતીતિ **સક્કો**.

સક્કનામસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. મહાલિસુત્તવણ્ણના

૨૫૯. સોતિ સક્કો દેવરાજા. બહુવચને વત્તબ્બે એકવચનં વુત્તં. વુચ્ચતીતિ વચનં, અત્થો. તસ્મા **બહુવચને**તિ બહુમ્હિ અત્થેતિ અત્થો . યથા પટિપજ્જન્તો અનુક્કમેન તે ધમ્મે સમાદિયિત્વા સક્કો સક્કત્તં અજ્ઝગા, તં પટિપત્તિં દસ્સેતું "**સક્કો કિરા**"તિઆદિ વુત્તં. **અનન્તરે**તિ સક્કભાવસ્સ અતીતાનન્તરે અત્તભાવે. **તં સબ્બ**ન્તિ સક્કસ્સ મઘમાણવકાલે સમ્માપટિપત્તિં, તાય સક્કભાવૂપગમનઞ્ચાતિ તં સબ્બં. **વુત્તો**, તસ્મા તત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બોતિ અધિપ્પાયો.

મહાલિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. દલિદ્દસુત્તવણ્ણના

૨૬૦. મનુસ્સદલિદ્દોતિ મનુસ્સેસુ દુગ્ગતો. **મનુસ્સકારુઞ્ઞત**ન્તિ મનુસ્સેસુ પરમનિહીનતં. **મનુસ્સકપણો**તિ મનુસ્સેસુ વા પરમનિહીનો. **તસ્મિં ઠાને**તિ તસ્સ દેવપુત્તસ્સ તસ્મિં ઉપ્પજ્જનટ્ઠાને. **લામકતો ચિન્તેન્તી**તિ તસ્સ પુરિમવત્થું નિસ્સાય હીનતો ચિન્તેન્તિ. **કથેન્તી**તિ તમેવ પરેસં કથેન્તિ. **વિત્થારેન્તી**તિ વુત્તમત્થં વિત્થારિકં કરોન્તિ. સબ્બદા પરિચ્છિજ્જ પરિવારસમ્પન્નો હુત્વા અટ્ટકરતને હત્થિક્ખન્ધે મહચ્ચરાજાનુભાવેન નિસિન્નત્તા **જનકાયેન સમુલ્લોકિયમાનો. અવલમ્બન્તી**તિ ઓલમ્બન્તિ. **વન્દનમત્તં વા નાહોસિ**, અઞ્ઞદત્થુ પચ્ચેકબુદ્ધતો અત્તનો સમાનાદરકિરિયં પચ્ચાસીસતિ. તેન વુત્તં "**સો**"તિઆદિ. **ક્વાયન્તિ** કો અયન્તિ બ્યાપન્નવસેન વદતિ. કાળરત્તેહિ સુત્તેહિ સિબ્બિતત્તા વણ્ણવિકારં દિસ્વા "**કુટ્ઠિચીવરાનિ પારુતો**"તિ આહ. **મહાનિરયે નિબ્બત્તિત્વા** મહાદુક્ખં પચ્ચનુભોતિ. તદનુરૂપપાપકમ્મસ્સ વિપાકાવસેસેન લદ્ધોકાસેન **રાજગહે...પે॰... પટિસન્ધિં ગણ્હિ**. કામઞ્ચ એત્થ પટિસન્ધિગ્ગહણં કુસલકમ્મેનેવ, તસ્સ પન અકુસલકમ્મસ્સ વિપાકિનો બલવભાવતો વુત્તં "**વિપાકાવસેસેના**"તિ. તેનાહ "**ગહિતકાલતો...પે॰... નિક્ખન્તો**"તિ. ભિક્ખાય ચરિતું સમત્થકાલતો પટ્ઠાય રોગસ્સ બલવતાય **મંસાનિ...પે॰... પતન્તિ. ઞાણં પેસેત્વા**તિ વિપસ્સનાપટિપાટિયા ભાવનાઞાણં નિબ્બાનં પટિપેસેત્વા પવત્તેત્વા. ઇન્દ્રિયાનં પરિપક્કત્તા સત્થુ દેસનાવિલાસેન **સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતો. ચુમ્બટ**ન્તિ પાદચુમ્બટં. કુટ્ઠિનો હિ સકલપાદતલં મા રુજીતિ ચુમ્બટં કત્વા તં પાદતલે બન્ધિત્વા ગચ્છન્તિ, **મત્તિકપાતિં ભિન્દિત્વા વિય** તથા નિહીનમનુસ્સત્તભાવતો ચવિત્વા **સુવણ્ણપાતિં પટિલભન્તો વિય** દેવત્તભાવં ગણ્હન્તો ચુતિચિત્તતો દુતિયચિત્તવારે આદાનચિત્તક્ખણે દેવલોકે નિબ્બત્તો.

મગ્ગેનાગતાતિ મગ્ગાધિગમનેન આગતા ઉપ્પન્ના. **અરિયકન્તસીલ**ન્તિ અરિયાનં કન્તં મનાપં મનોરમં સીલધમ્મં. અરિયાનં અધિચિત્તઅધિપઞ્ઞાસિક્ખા વિય અધિસીલસિક્ખાપિ સબ્બા અતિવિય કન્તા એવાતિ આહ "**કિઞ્ચાપી**"તિઆદિ. **ઇમસ્મિં પનત્થે**તિ ઇમસ્મિં સોતાપન્નસ્સ ભવસઙ્ખાતે અત્થે નિદ્ધારેત્વા વુચ્ચમાને. **પઞ્ચસીલમ્પિ** યસ્મા દિટ્ઠિ વિય ભવન્તરેપિ **અપ્પહીનં**.

દલિદ્દસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. રામણેય્યકસુત્તવણ્ણના

૨૬૧. આરમન્તિ એત્થ સત્તાતિ **આરામા**, મનોરમા ઉપવનાદયો. તે એવ ચેતેન્તિ એત્થ સદ્ધાય અત્તનો પીતિસોમનસ્સં સન્ધહન્તીતિ **ચેતિયા**તિ ચ વુચ્ચન્તિ. **મનુસ્સરમણીયભાવસ્સા**તિ મનુસ્સાનં આરમણીયભાવસ્સ. તસ્સ પન સીલાદિગુણવસેન અચિન્તેય્યાપરિમેય્યાનુભાવતાપિ હોતીતિ ભગવા "**નાગ્ઘન્તિ સોળસિ**"ન્તિ અવોચ. અચેતનાય ભૂમિયા રમણીયતા નામ ગુણવિસિટ્ઠાનં અરિયાનં સેવનવસેન વેદિતબ્બાતિ વુત્તં "**ઇદાનિ...પે॰... ગામે વાતિઆદિમાહા**"તિ.

રામણેય્યકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. યજમાનસુત્તવણ્ણના

૨૬૨. **યજન્તાન**ન્તિ દક્ખિણેય્યં ઉદ્દિસ્સ દેન્તાનં. અટ્ઠુપ્પત્તિકો સુત્તનિક્ખેપોતિ દસ્સેત્વા અત્થવણ્ણનં કાતું "**તદા કિરા**"તિઆદિ વુત્તં. **અગ્ગ**ન્તિ સેટ્ઠં. તેહિ તેહિ વા યથાલદ્ધસપ્પિઆદયો મા નસ્સન્તુ, અગ્ગભાવેન ગહિતાનિ સપ્પિઆદીનિ કેવલં અગ્ગિમ્હિ ઝાપનેન, દેવા મનુસ્સા મિચ્છાગાહેન મા નસ્સન્તુ. **તક્કેના**તિ તક્કમત્તેન. ''કથેમા''તિ અમ્હે મજ્ઝત્થ, ઇદાનિ પસ્સથ, પચ્ચક્ખતો અયં વો...પે॰... આગચ્છતીતિ આહંસૂતિ યોજના.

ઉપધિવિપાકન્તિ ઉપધીસુ વા વિપચ્ચતિ, ઉપધયો વા વિપાકા એતસ્સાતિ ઉપધિવિપાકં. **વિપ્ફારવન્તં હોતિ** વિપુલપક્ખતાય. **ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અદંસુ** ''સમ્માસમ્બુદ્ધેન મહાબ્રહ્મુના ચ એવં ઓવાદો દિન્નો''તિ.

યજમાનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. બુદ્ધવન્દનાસુત્તવણ્ણના

૨૬૩. **ઉટ્ઠહા**તિ ઉટ્ઠાનં કાયિકવીરિયં કરોહિ. તેનાહ "**વિચર, લોકે**"તિ. ચેતસિકવીરિયં પન ભગવતા મત્થકં પાપિતમેવ. તેનાહ "**વિજિતસઙ્ગામા**"તિ. **દ્વાદસયોજનિકસ્સ** ઉચ્ચભાવેન. વિત્થારતો પન આયામતો ચ અનેકયોજનસતસહસ્સપરિમાણચક્કવાળં અતિબ્યાપેત્વા ઠિતસ્સ. **પન્નભારા**તિ પાતિતભાર. નિક્ખેપિતબ્બતો ભારાતિ આહ "**ઓરોપિતખન્ધા**"તિઆદિ. તે હિ તંસમઙ્ગિનો પુગ્ગલસ્સ સમ્પાતનટ્ઠેન **ભારા** નામ. વુત્તઞ્હેતં ''ભારા હવે પઞ્ચક્ખન્ધા''તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૨૨). તદેકદેસા ચ **કિલેસાભિસઙ્ખારા. પન્નરસાય પુણ્ણમાય રત્તિ**ન્તિ યથા પન્નરસપુણ્ણમાય રત્તિયં પરિપુણ્ણકાલે ઉપક્કિલેસવિમુત્તો ચન્દો સોભતિ, એવં તવ ચિત્તં સબ્બસો ઉપક્કિલેસવિમુત્તં સોભતીતિ અધિપ્પાયો.

બુદ્ધવન્દનાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ગહટ્ઠવન્દનાસુત્તવણ્ણના

૨૬૪. **પુથુદ્દિસા**તિ બહુદિસા. કા પન તાતિ આહ "**ચતસ્સો દિસા ચતસ્સો અનુદિસા ચા**"તિ. અનુદિસાગહણેન ચેત્થ ઉદ્ધં અધોપિ ગય્હતીતિ ચ દસ્સેતિ. **ભૂમિવાસિનો**તિ ભૂમિપટિબદ્ધવુત્તિનો. એતેન રુક્ખપબ્બતનિવાસિનોપિ ગહિતા હોન્તિ. **ચિરરત્તસમાહિતચિત્તે**તિ ઉપચારપ્પનાઝાનાનિ ઉપ્પાદેત્વા અપરિહીનજ્ઝાનતાય ચિરકાલં સમાહિતચિત્તે. **આપાણકોટિક**ન્તિ જીવિતપરિયન્તં યાવજીવં. **એવમાદીતિ આદિ-**

સદ્દેન અવસેસપુઞ્ઞકિરિયવત્થૂનિ સઙ્ગણ્હાતિ. નિચ્ચસીલવસેન **પઞ્ચહિ**, નિયમસીલવસેન **દસહિ**. **પિ**-સદ્દેન તતો કતિપયેહિ ઉપોસથસીલવસેન અટ્ઠહિપીતિ દસ્સેતિ. **ધમ્મિકેહી**તિ ધમ્મતો અનપેતેહિ. **પમુખો**તિ પમોક્ખો.

ગહટ્ઠવન્દનાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સત્થારવન્દનાસુત્તવણ્ણના

૨૬૫. બ્રહ્મજાણુકોતિ દક્ખિણજાણુમણ્ડલં પથવિયં ઠપેત્વા વન્દમાનો બ્રહ્મજાણુકો નામ તથાભૂતો હુત્વા. યજિતબ્બતો **યક્ખો**, પૂજનીયો. એવં પૂજાવિસેસયોગતો સક્કોતિ આહ "**સો યક્ખોતિ સો સક્કો**"તિ. સક્કસ્સ નમક્કારભાજનભૂતઞ્હિ પુચ્છન્તો માતલિ "**કો નામ સો યક્ખો**"તિ આહ. **ગુણનેમિત્તકેહી**તિ ગુણહેતુકેહિ અનન્તાનિ હિ બુદ્ધાનં નામાનિ, તાનિ ચ ખો સબ્બાનિપિ ગુણનેમિત્તકાનેવ. અનન્તગુણત્તા. વુત્તઞ્હેતં –

> "અસઙ્ખ્યેય્યાનિ નામાનિ, સગુણેન મહેસિનો;
> ગુણેન નામમુદ્ધેય્યં, અપિ નામસહસ્સતો"તિ. –

તસ્મા **અનોમનામ**ન્તિ પરિપુણ્ણગુણનામન્તિ અત્થો. **સમતિક્કમેના**તિ સમ્મા સમુચ્છિન્દનવસેન અતિક્કમનેન. કિલેસારીનં અપેતચયોતિ **અપચયો**, સો આરમિતબ્બટ્ઠેન આરામો એતેસન્તિ **અપચયારામા**. તેનાહ "**વટ્ટવિદ્ધંસને રતા**"તિ.

સત્થારવન્દનાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સઙ્ઘવન્દનાસુત્તવણ્ણના

૨૬૬. પૂતિમ્હિ દેહે **માતુ સરીરે** સયનતો, **અત્તનો એવ વા** પૂતિદેહં **સરીરં** તસ્મિં ઠિતતાય **અવત્થરિત્વા સયનતો પૂતિદેહસયા**તિ યોજના. **કુણપમ્હેતે**તિ એતે મનુસ્સા અસુચિદુગ્ગન્ધજેગુચ્છપટિક્કૂલે માતુકુચ્છિસઞ્ઞાતે કુણપસ્મિં દસ માસે નિમુગ્ગા. તેસં કિન્નામ ત્વં પિહયસીતિ યોજના. **એતેસં એતં વિહયામી**તિ એતેસં ઇસીનં એતં સમ્માપટિપત્તિં વિહયામિ. ઇદાનિ તં પટિપત્તિં દસ્સેતું "**ન તે સં કોટ્ઠે ઓપેન્તી**"તિ વુત્તં. **ધઞ્ઞં કોટ્ઠે ન પક્ખિપન્તિ** પક્ખિપિતબ્બસ્સ ચ અભાવતો. તેનાહ "**ન હિ એતેસં ધઞ્ઞ**"ન્તિ. **પરેસં નિટ્ઠિત**ન્તિ પરેસં ગહિતં સન્તકં તેસં પાકાય નિટ્ઠિતં. **ભિક્ખાચારવત્તેના**તિ પિણ્ડાચરિયાય. **એસમાના** પરિયેસન્તા. **એવં પરિયિટ્ઠેન**. યાપેન્તિ, ન એસન્તિ અનેસનં. **સુસમાદિન્નસુન્દરવતા**તિ સુટ્ઠુ સમાદિન્નસોભનવતા.

એવં સુભાસિતભાસિનોતિ ગન્થધુરવિપસ્સનાધુરાનં વસેન ગુણપરિમાણસુભાસિતસ્સેવ ભાસનસીલા . અરિયેન તુણ્હીભૂતેન **તુણ્હીભૂતા**. તતો એવ મનસ્સ સાતિસયં **સમઞ્ચરા**. ગહિતદણ્ડેસુ પરામાસાદિપયુત્તેસુ દણ્ડાદાનાદિહેતુ ઉપ્પજ્જનકકિલેસપરિળાહાભાવતો **નિબ્બુતા**. તેનાહ "**વિસ્સટ્ઠદણ્ડા**"તિ. **સાદાનેસૂ**તિ સભવાદાનેસુ. **અનાદાના**તિ તબ્બિરહિતા. તેનાહ "**ભવયોની**"તિઆદિ.

સઙ્ઘવન્દનાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુતિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયવગ્ગો

૧. છેત્વાસુત્તવણ્ણના

૨૬૭. **વુત્તત્થમેવ** હેટ્ઠા દેવપુત્તસંયુત્તવણ્ણનાયં.

છેત્વાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દુબ્બણ્ણિયસુત્તવણ્ણના

૨૬૮. **દુબ્બણ્ણો** દુદ્દસિકો વિરૂપવણ્ણો. **ઓકોટિમકો**તિ રસ્સભાવેન અવરકોટિમકો. **સક્કેન ગહિતનામમેવેતં**, ન પન સો તથારૂપો કોચિ યક્ખો. તેનાહ "**એકો રૂપાવચરબ્રહ્મા**"તિ. યદિ એવં કસ્મા સો તથારૂપો હુત્વા આગતોતિ આહ "**સક્કો કિરા**"તિ. કથં પનેત્થ ઞાયતિ ''સો એકો રૂપાવચરબ્રહ્મા, ન પનેસો અવરુદ્ધકયક્ખો''તિ યુત્તિં દસ્સેન્તો "**અવરુદ્ધકયક્ખા પના**"તિઆદિમાહ. **દેવાનં** વચનં **સુત્વા. ફરુસેના**તિ ફરુસસમાચારેન. ''કો નામ મય્હં આસને સન્નિસિન્નો''તિ અક્ખન્તિં અનુપ્પાદેન્તો **ખન્તિયં ઠત્વા. બલવચિત્તીકારન્તિ** ગરુતરં સક્કારબહુમાનં. **નીચવુત્તિયા**તિ પરમનિપચ્ચકારે સુવૂપસમને ચ દસ્સિયમાને. સક્કસ્સ તાય એવ આચારસમ્પત્તિયા **સક્કાસને ઠાતું**, અત્તનો ચ આવિકાતું **અસક્કોન્તો અન્તરધાયિ. ઉપહતચિત્તોમ્હી**તિ ખન્તિમેત્તાનુદ્દયાસબ્ભાવતો પરસ્મિં ઉપહતચિત્તોમ્હીતિ સક્કો અત્તનો સભાવં વદતિ. **કોધવસે વત્તેતુન્તિ** કોધેન અત્તનો વસે નિબ્બત્તેતું ન સુકરોમ્હિ, અથ ખો કોધં મય્હં વસે ન વત્તેમીતિ અધિપ્પાયો. **ચિરં ન કુજ્ઝામી**તિ યદિ મે કદાચિ કોધો ઉપ્પજ્જેય્ય, તં કોધં અનુવત્તેન્તો ચિરકાલં ન કુજ્ઝામિ . **ન ઉપનય્હામી**તિ અન્તો સચે મે કોધો ઉપ્પજ્જેય્ય, ખિપ્પમેવ ચ નં પટિવિનેય્યન્તિ તં મે પુબ્બેવ વતં પરિપૂરિતં.

દુબ્બણ્ણિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સમ્બરિમાયાસુત્તવણ્ણના

૨૬૯. **આબાધિકો**તિ આબાધો અસ્સ અત્થીતિ આબાધિકો. **વાચેસી**તિ સિક્ખાપેસિ. સમ્બરો નામ અસુરમાયાય આદિપુરિસો પુરાતનો અસુરિન્દો. તં સન્ધાયાહ "**યથા સમ્બરો**"તિઆદિ. **એવં પચ્ચતિ** અઞ્ઞોપિ માયાવી માયં પયોજેત્વા. ઉપવાદન્તરાયો નામ ખમાપને સતિ વિગચ્છતિ, પાકતિકમેવ હોતીતિ આહ "**એવમસ્સ ફાસુ ભવેય્યા**"તિ. **તેના**તિ વેપચિત્તિના સમ્બરવિજ્જાય અદાનેન વઞ્ચિતત્તા. **તથા અકત્વા**તિ ઇસીનં સન્તિકં નેત્વા ખમાપનવસેન કાતબ્બં અકત્વા.

સમ્બરિમાયાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અચ્ચયસુત્તવણ્ણના

૨૭૦. **સમ્પયોજેસુન્તિ** અઞ્ઞમઞ્ઞં વાચસિકં ફરુસં પયોજેસું. તેનાહ "**કલહં અકંસૂ**"તિ, વિવાદં અકંસૂતિ અત્થો. **અતિક્કમ્મવચનન્તિ** વચીસંવરં અતિક્કમિત્વા વચનં. યસ્મા અચ્ચયે દેસિયમાને તં ખીણયતિ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ખમમાનસ્સ ખમનં પટિગ્ગણ્હતો, તસ્મા વુત્તં "**નપ્પટિગણ્હાતીતિ ન ખમતી**"તિ. તુમ્હાકં વસે

વત્તતુ, વિસેવિતં અકત્વા યથાકામકરણીયો હોતુ. મિત્તધમ્મો ઇધ ઉત્તરપદલોપેન ‘‘મિત્તો’’તિ વુત્તોતિ આહ ‘‘**મિત્તધમ્મે**’’તિ. **કરણવચનન્તિ** ‘‘મિત્તેહી’’તિ કરણવચનં ભુમ્મત્થે. તેનાહ ‘‘**મિત્તેસૂ**’’તિ. યથા નિબ્બત્તસભાવસ્સ ભાવતો અઞ્ઞથત્તં **જરા**, એવં મિત્તભાવતો વુત્તવિપરિયાયો અમિત્તધમ્મો જરાપરિયાયેન વુત્તો. **અગારય્હં અનવજ્જં સબ્બસો પહીનકિલેસં. તેનાહ** ‘‘**ખીણાસવપુગ્ગલ**’’ન્તિ.

અચ્ચયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. અક્કોધસુત્તવણ્ણના

૨૭૧. **કોધો તુમ્હે મા અભિભવી**તિ એત્થ કોધેન અનભિભવનીયત્તં ખન્તિમેત્તાકરુણાદિતપ્પટિપક્ખધમ્મપરિબ્રૂહનેન . તથા હિ તંસમઙ્ગિનો કોધો અભિભુય્યતીતિ આહ ‘‘**તુમ્હેવ કોધં અભિભવથ. કુજ્ઝન્તાનં મા પટિકુજ્ઝિત્થા**’’તિ. **પટિપદા**તિ એસા પટિપત્તિ. **મેત્તા**તિ અપ્પનાપ્પત્તા મેત્તા. તદુપચારો **મેત્તાપુબ્બભાગો**. ન વિહિંસતિ કિઞ્ચિ એતાયાતિ **અવિહિંસા**. **કરુણા**તિ અપ્પનાપ્પત્તકરુણા વેદિતબ્બા. તદુપચારો **કરુણાપુબ્બભાગો**. **લામકજનન્તિ** ખન્તિઆદીસુ યોનિસોમનસિકારાભાવેન ગારય્હસમાચારસમાયોગેન ચ નિહીનં જનં. પચ્ચયપરિસુદ્ધિયા **કોધો** અભિમદ્દમાનો પુગ્ગલં **અભિમદ્દતિ**, તસ્સ સો પટિસઙ્ખાનભાવનાબલેહિ સમ્મદેવ પહાતબ્બોતિ.

અક્કોધસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તતિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સારત્થપ્પકાસિનિયા સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

સક્કસંયુત્તવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.

નિટ્ઠિતા ચ સારત્થપ્પકાસિનિયા

સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય સગાથાવગ્ગવણ્ણના.

પઠમો ભાગો નિટ્ઠિતો.